

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
- ΧΑΛΙΔ -
- Περιοδική - 3746
Λόγων αριθμός τόμου 1291

ΜΥΣΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Μ. Γ. ΚΑΤΑΠΟΤΗΣ

ΓΕΡΟΥΣΙΑΣΤΗΣ ΛΑΣΗΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄.

Μ. Καταποτής
2-11-34
7

«Ἡεὶα τῆς Κρήτης πόλις, ὅθεν
ἦν Μύσων εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν».
[Στέφανος Βυζάντιος]

ΔΩΡΕΑ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΝΙΚ. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ

- 1959 -

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ" Α. Ε.
ΑΧΑΡΝΩΝ 244 - ΑΘΗΝΑΙ
1933

ΣΗΤΕΙΑ

Α) Μονή Τοπλοῦ.—Χειρόγραφα.

1811 Ὀκτωβρίου 19 (*)

1ον) Ἰς τὲς ἡμέρες τοῦ βασιλέως μαμούτη εἶτον τῆς ἑπαρχος εἰς την Κρίτην ὀνοματὴ μπεκίρ Παχίας. εἰς τὲς εἰμέρες αὐτοῦ εἶτον ἓνα μοναστήριον ὀνομαζόμενον κ'ιρία ἀκροτηριανὴ καὶ εἰσινέβι ἓνας πιασμός μεγάλος εἰς αὐτό το μοναστήριον καὶ ἐκ σινεργίας τοῦ διαβόλου εἶτον τῆς αἰαρινός ἀγκίον του διαβόλου καὶ ἐφόνευσσε τον εἰγούμενον ὀνόματὴ εἰερεμίαν καὶ ἀπέθανε καὶ ἐγινικε μεθεαυτοῦ ἕτερος ὀνοματὴ Ζαχαρίας κορνάρος. καὶ εἰς αὐτοῦ τὲς ἡμέρες ἔτῃχε καὶ ἐπῖγε αὐτός ο φονεας εἰς αὐτό το μοναστήρι διδιαναφονεύσωσι καὶ ἄλους καὶ να κρουσεῦσι καὶ το μοναστήρι. ὁμος θεοῦ παρὰχορίσι εἶτῃχε καὶ εἶτονε ἐκί ἕτερος αἰαρινός καὶ ἐθανάτοσε τὸν φονέα ἐκίνου διὰ να πλ(ηρο)θῇ ο λόγος του Χριστοῦ ὅπου εἶπε ο λαβὸν μάχερα ἐν μάχερα ἀποθανίτε. πλῖν εἰσινεβι μεγάλι ἀδικία εἰς το μοναστήρι ἐπιδί καὶ εἰσικόθισαν εἰ γιανιτζάρι ὅλι καὶ ἐπῖγαν να κάψουν το μοναστήρι ἕτερι δε καὶ οἱ μητέρα του ἐπῖγεν εἰς τον παχιά καὶ εἰσικοσε τον σιλικταρι του παχιά καὶ ἑτερους ὁκτό πᾶχιαλίδες καὶ με γιανιτζάρου πολούς καὶ ἐπῖγαν εἰς το μοναστήρι καὶ ἐκάθισαν ἐπὶ τριάντα ἡμέρες καὶ πῖος εἰμπορί νᾶ δι εἰγίθι τι ἀδικίες ἔκαμαν ἐκί. ἕτερι δὲ ἐπῖγαν τον εἰγούμενον καὶ τους λιπούς πατέρες καὶ τους ἐπῖγαν εἰς τον παχιά καὶ τους ἔβαλεν εἰς τα τομουρούκια καὶ ἐκάμαν ἐκί μέσα εἰς την φιλακὴν πενίντα εἰμέρες καὶ τί τήρανα ἔπαθαν ο θεός μόνον τα εἰξεύρι. πάλιν ὁ κίριος ἡμόν εἰσούς χ'ριστός καὶ εἰ κίρια θ'εοτόκος ὅπου καρτερούν τὴν μετάνιαν ἡμόν ἔνευσεν εἰς την καδίαν του ἀγαθοῦ καὶ ἐμεσίτευσαν εἰς τον παχιά καὶ μας εὔγαλε ἄπου τη φυλακὴν ἐκινὴν τὴν βρομερά καὶ ἐπῖγαμε πάλιν εἰς το μοναστήρι πλῖν εὔγικε το μοναστήρι ἀπὸ πενίντα πουγκία μόναχούς παραδε χ'ορίς τα ἐπῖλιπα πρᾶγματα ὅπου ἐπῖγαν του μοναστηρίου. πλῖν γλῶσα ἀνθρώπου δεν εἰμπορί οὔτε νούς να ἔκαταλάβι την ἀδικίαν καὶ την σινφοράν τοῦ πτωχοῦ αὐτοῦ μόναστηριοῦ. καὶ την τηρανίδα τὸν ταλεπόρον καλογέρον καὶ τη λῖπιν τὸν χριστιανὸν πλῖν αὐτο εἰσινέβι διὰ τὲς ἀμαρτηές καὶ ἀδικίες καὶ μονὴν καὶ διὰ τας παρανομίες καὶ το μῖσος ὅπου ἔχομεν ἄλλιλος διατὴ ὅστις μισί τὸν ἀδαλέφον αὐτοῦ μισί αὐτόν ὁ θεός. διὰτὴ ἐὰν εἶχαμεν εἰμῖς τὴν ἀγάπην δὲν ἡμᾶς εἰσινέβενε αὐτὴ εἰ ἀδυκία καὶ με ἄλον τρόπον ἐθανάτονε. τουπτέστη ἐπιδί καὶ εἶνε δῖκός κ'ρίτις καὶ καρτερί τὴν μετάνιαν μας καὶ διαντό μας ἐπεδευσεν πλῖν δὲν μας ἀφίνι ἔος τέλους δῖνα ἐγνωρίσαμεν τῇ εἰμέσταν γί καὶ σποδός λῖπόν αὐτό εἰσινέβι εἰς τὲς εἰμέρες καμὸῦ ζαχαρίου εἰερομονάχου ἐκ του μεγάλου καὶ ἀγγελίκου σ'χίματος τοῦ ποτέ κορνάρου καὶ ἀμαρτολὸῦ καὶ ὅπιος εἶνε χ'ριστιανός ὅς μου σιγχορέσι,

(*) Σ. Μ. Τὸ χειρόγραφον τοῦ χρονικοῦ τούτου εἶναι ἐρραμένον εἰς τὴν ἀρχὴν παλαιότερου χειρογράφου συναξαρίου.

2ον) Εἰς τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου νομοκάνονος Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ (αφξβ=1562) τῆς βιβλιοθήκης Μονῆς Τοπλοῦ, τὸν ὁποῖον ἀντέγραψεν ὁ Γαβριὴλ Παντογάλος κατὰ τὸ 1616, εὐρίσκονται δύο εὐχαὶ μὴ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Νομοκάνονος εὐρισκόμενον εὐρετήριον, Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι αὗται συνετάχθησαν καὶ προσετέθησαν ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Παντογάλου, τοσοῦτω μᾶλλον, διότι καθ' ὅσον γνωρίζομεν, δὲν ἀπαντῶσιν εἰς ἄλλα ἱερὰ βιβλία. Αἱ εὐχαὶ αὗται ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Α'.) Εὐχὴ ἥτις(ς) λέγεται παρὰ ἀρχιερέως, ἐπὶ τὸν μέλλοντα κοινωνεῖν, συχωρῶν αὐτῷ πᾶσαν ἁμαρτίαν καὶ πᾶσαν ἀρρώϊαν καὶ ὄρκον τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Κε ἰὺ χε' ὁ θε' ἡμῶν υἱὲ καὶ λόγε τοῦ θῦ τοῦ ζῶντος. ποιμὴν καὶ ἀμνέ. ὁ αἰρῶν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ὁ τὸ δάνειον τοῖς δυοῖ χρε(ο)φειλέτας χαρισάμενος, σὸν τῇ ἀφῆσει τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ αὐτὸς ἄνεις ἄφες. συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας. τὰς ἀνομίας τὰ πλημελήματα, τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν γνώσει τε καὶ παρὰ τοῦ γινόμενα παρὰ τοῦ δούλου σου Δ. εἴτι ὡς ἄνθρωπος σάρκα φέρων καὶ τὸν κόσμον τοῦτον οἰκῶν παρέβη. ἢ ἐπλημέλησεν. εἴτε ἐν λόγῳ. εἴτε ἐν ἔργῳ. εἴτε κατὰ διάνοιαν, ἐν γνώσει τε καὶ ἀγνοίᾳ, ἐν νυκτὶ τε καὶ ἐν ἡμέρᾳ. εἴτε ὑπὸ κατάραν ἢ ἀφορισμὸν ἀρχιερέως ἢ ἱερέως ἐγένετο. ἢ τὸ ἰδίῳ ἀναθέματι ὑπέπεσεν. ἢ ὄρκον ὥμοσεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτον παρέβη. ἢ ἐξ ἀλόγου θυμοῦ τινὰ τῶν χριστιανῶν ἀναθεμάτισεν. ἢ κατηράσατο. ἢ ἐμορολόγησεν. ἢ ἐλοιδώρησεν. ἢ κατέκρινεν. ἢ κατελάλησεν. ἢ αἰσχρολόγησεν. ἢ ἐφθόνησεν. ἢ ἐψεύσατο. ἢ ἐμνησικακήσεν. ἢ ἐθυμώθη καὶ ὠργήσατο. ἢ ὑπερηφανεύσατο. ἢ ἐδολιεύσατο. ἢ ἐτόκησεν. ἢ ἠδίκησεν. ἢ ἐκενοδόξησεν. ἢ ἠκιδίασεν. ἢ εἰς φυλαργυρίαν ὑπέπεσεν. ἢ ἐμέθησεν καὶ ἔμεσεν. ἢ πρὸς φαρμακοῖς καὶ μάγους καὶ ἐπαοιδούς καὶ κλυδονιστάς καὶ τῶν ὁμοίων τούτων προσέδραμεν. ἢ ἐγαστριμάργησεν, ἢ ἠδιδάγησεν. ἢ ὑπὸ ἀπληστίας ἐγένετο. ἢ ἐπόρνευσεν. ἢ ἐμοίχευσεν. ἢ ὑπὸ ἀπληστίας ἐγένετο, ἢ ἀπληστίας ἐγένετο, ἢ ἐπόρνευσεν. ἢ ἐμοίχευσεν. ἢ ἐμαλακίσθη. ἢ ἐπαιδοφθόνησεν. ἢ σοδομητικὰς πράξεις ἐποίησεν ἢ ἀρσενοκοίτησεν. ἢ ἐκτηνοβάτησεν. ἢ ἐμάστιξεν. ἢ ἐκλεψεν ἢ ὑπὸ ἀσπλαχνίας καὶ συνη. σφιγγομένους τοὺς πτωχοὺς παρεῖδε καὶ οὐκ ἠλέησεν καὶ εὐεργέτησεν τὸ κατὰ δύναμιν. ἢ κατὰ. . . ἄνθρωπος ἐβλασφήμησεν καὶ ἀκαθάρτους ἐνθυμήσεις ἐνεθυμήθη. ἢ ἐσυκοφάντησεν. ἢ ἀδελφὸν ἐθλίψεν, ἢ παρεῖδεν ἢ παρεπίκρανεν. ἢ ἱσταμένου αὐτοῦ εἰς προσευχὴν καὶ ψαλμωδίας ὁ νοὺς αὐτοῦ εἰς τὰ βιωτικά καὶ πονηρὰ περιεπόλευσεν. ἢ φίλαυτος καὶ κοιλιόδουλος ἐγένετο. ἢ παρὰ τὸ πρόπον ἐτρύφυσεν. ἢ ἐλαθροφάγησεν. ἢ εὐτραπέλως ἐλάλησεν, ἢ ἀφόνως ἐγέλισεν. ἢ κάλος μάταιον ἐθεάσατο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐδέλχθη. ἢ τὰ μὴ δεόντα ἐφλυάρησεν. ἢ συνεκλύσθη μετὰ ἐτέρου σώματος, καὶ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐγένετο ρεύσις. ἢ τὸ ἐλάτομα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἴδε καὶ κατέκρινεν. καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα παρεῖδε καὶ περιελέψατο. ἢ τῆς εὐχῆς αὐτοῦ ἡμέλησεν. καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς οὐκ ἐφύλαξεν. ἢ ἡμέλησεν, ἢ ἐρσθύμησεν. ἢ παρησιάσατο καὶ ὡς δοκο. ἐματαιολόγησεν. ἐκ πάντων οὖν τούτων τῶν διοχ. . . , καὶ τῶν ὁμοίων τούτων, ἐλευθέρωσον τὸν δοῦλον σου Δ. καὶ ἄλλον εἴτι ἡμαρτον ὡς ἄνθρωπος κατὰ τὴν σὺν ἅφατον ἀνεξικακίαν καὶ ἀγαθότητα ἐλέησον καὶ συγχώρησον αὐτῷ πάντα. ναὶ δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν Ἐπάκουσον δεομένων ἡμῶν τῆς σῆς ἀγαθότητος διὰ τοῦ δούλου σου Δ. πάρεϊδε ὡς ἀμνησίκαιος τὰ ἐπταισμένα αὐτῷ καὶ ἀκάθαρτα ἀνομήματα, ἅπερ ὡς ἄνθρωπος ἐπραξεν, ἢ ἐνεθυ-

μήτη. αὐτός γάρ ὁ ἄθλιος ὁμολογεῖ ἐνώπιον τῆς βασιλείας σου, ὃ(ς) ταῦτα καὶ πλείονα ἔπραξε. Καὶ διὰ τοῦ ἔλεους σου ἑπακουσόν μου τοῦ δούλου σου, καὶ ἀπάλαξον αὐτὸν τῆς αἰωνίου κολάσεως. καὶ κληρονόμον ἅ(υ)τὸν ποίησον τῶν αἰώνιων σου ἀγαθῶν μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος σοι εὐαρεστησάντων. καὶ ἀξιώσον ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν φρικτῶν σου μυστηρίων. τῶν ἀθανάτων καὶ φοβερῶν. σὺ γάρ εἶπας δέσποτά μου. ὅτι ὅσα ἂν δῆσῃται ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ ὅσα ἂν λύσῃται ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα καὶ ἐν τῷ (οὐ)πανῷ). ὅτε σὺ μόνος ἀναμάρτητος καὶ δυνάμενος ἀφιέναι ἁμαρτίας. καὶ σοὶ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωντανῷ σου πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Β') Εὐχὴ ἐπὶ εὐλόγησιν σταφυλλῶν, ἣτις λέγεται παρὰ τοῦ ἱερέως τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεταμόρφώσεως.

«Ὁ θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν· ὁ εὐδοκήσας ἄμπελον κληθῆναι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τόν θεόν· καὶ δι' αὐτοῦ καρπὸν ἀθανασίας ἡμῖν χαρισάμενος, αὐτός καὶ τοῦτον τόν καρπὸν τῆς ἀμπέλου, εὐλόγησον. καὶ τοὺς δούλους σου τοὺς μεταλαμβάνοντας ἔξ αὐτοῦ. τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου μετόχους ποίησον· ἀνεπηρέαστον τὴν ζωὴν ἡμῶν διατήρησον, εἰρήνην ἡμῖν διὰ παντὸς χαρίζομενος. καὶ ταῖς αἰωνίοις σου ἀναφαιρέτους δωρεαῖς τὴν ζωὴν ἡμῶν κατακόσμησον. πρεσβείαις τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος σοι εὐαρεστησάντων. ὅ(τι ἁγαθός) καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν. τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. νῦν (κοί) καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν».

Β') Λάστρος (1) Σητείας — 'Ανέκδοτα χειρόγραφα

1ον) δια του παροντος μου γ(ρ)αματος ομολογω ἐγὼ γεοργιος ζερβακης πὸς με το να καμὸμε αλαξα με το γιανι το σεκα το κουνιαδο μου του διδο τα μουρέλα στο ξεροκαπι το μισασι τζι γινεκας μου ος γιριζι πετρές ξηλά. και ενε σπο τὰ σίμερον και οπρος εδικο του—πουλίσι χάρίσι ὅτι θελί. να το καμί. ενε με αξιους μαρτιρους.

μουσταφας κουναλάκις μαρτιρας

γιοργι μετζις μαρτιρας

εγο παπα μανόλις γραφεος καὶ μαρτιρο τανοθεν

1816 μαειου. 21

καί γό γεοργι ζεβος και βουλονο το χειρι

2ον) Τούτι ἡ ομολογία γίνετε με τζι προεστου του χοριού για το μίρασί τζι ἀνιφας μου τζι μαρίας τοῦ μανόλι τζι θυγατερας το μίρασί ὅτι ἔ(β)γαλα φετφα καί μου β(γ)ενι το μίσο καί αν ε(β)γι το πεδι τοῦ καλου καὶ πατρεπτι ὃ(ς) θελί ὁ θεος κατα τους θ ιους καὶ ηερρους νομους θα του το χαρισο οχι καί παλι οεο

Σημ. Μῦθ. Τὰ χειρόγραφα Λάστρου μᾶς ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. 'Ι. 'Ε. Γαλετάκι.

του νομου μας ενε εδίκον του ετζι βανο τζι προεστους μαρτιρους καί θα το κρα-
τουμε ἔμεις η μιρασχορι τὸ πρᾶμα ὅλο εὐς να γενί τό παιδί νομου (η) λίκιας νά
του δίδομε απου το μεῖρασί του ὅτι του βιενί με μα(ρ)τίρους

Ἐρίφαγας σουφαχίς, αλί πεγακίς

μαρτιρας

μανόλις τζί καλίς γεογίς παχλιτζανακίς

μάρτιρας μαρτιρας

Καί εγω παπα μανόλις γράφεος καί μαρ(τι)ρο τάνοθεν

1831 οκτοβίου = 4

1831: γεναρηου 30

3ον) ἡγίες καί χερετῆσματα ἦσε λόγου σου γιάνιω σακάδάκνυς ἀπο ἐμένα
τὸν ἐφέντι καί παράκαλὼ διὰ τὴν ηγιάν σου ὁμος σου ἔστιλα δῖω τρῆα γράματα
ὅμως δεν ηξέρω ἀντάλαβες καί ἐλόγου σας διὰ να στήλετε κἀνένα, ὅμως σὰς στο
σιπαθὼ ἔξέτιας ὁποῦσάνε ἀκαταστασίες καί ἂν ροτάς διὰ τὸ πεδί σου εἶναι πῶλᾶ
κἀλᾶ καί το πίρε ὁ μουλαπραήμης μέ τό νηκία ὃ ἡός μου καί ἀνεροτάς καί διὰ
λογόν μας ἡμάστανε καλὰ, καί σε περηκαλὼ νά μασεμηνίς διὰ τὰ ὀζᾶ μᾶς καί διὰ
τῆς μελήσες δια ὅλα τί κανετε νά μας εστήλετε μέ τονᾶρδερφόμου το λιατίφ αγᾶ
ἀνέχνυς τίποτης ὅμος με σιγουρα τῶα ἐδικύσου καί νάσε εφτενξούσιος ὅτι θέλης τι-
ρησι ἀπὸ κανένα μηνίσε μου. χερετῆσματα καί ἀπὸ το ἡγίῳ μου το μουλαπραήμη
καί φήλῃ τό χέρη σου ὁμήος καί ἡ θηγατέρα σου καί λαβανόντας το γ'ράμμα μου
νά μεσέμήνις διχοσάλω καί να στήλης το παρὰς πόλη (=Παρασπόλι) τὸ νιγλόν
σου νά δι ἀνεχουμε ἐλιές νά κατέχομε καί ἄλο τιπότης. χερετῆσματα εἰς τι γινέκᾶ
σου καί στά πεδιά σου ὁμήος σὲ ὅλους τοὺς χοργιανούς καί στο πᾶπᾶ μανολιώ:
ὄχν ἄλλω καί καλή ἀντάμοσι ἐγὼ μουσταφᾶ ἐφέντης ἀφεντακάκνυς (¹) γράφω

Ἐπιστολὴ τοῦ Ἰμπραήμ Ἀφεντακάκη

4ον) γιὰ καί χαιρετισματα εἰς ελογου σου σεκαδογιανι ἀπο ἐμένα τον'γαμπρο
σου το μουλα πράμη πολλὰ καί ακριβά. λαμβανοντας τον τεσκερε μου σὰς φανε-
ρονω να μου γραψις ενα τεσκερε να μας φανεροσις ἂν εστεκουν τα ὦζα μου καί
ἡ μελισες μου της παπαδοκαλῖς να το πιασις να βρις να τίς πῖς να σου δῶσι τζι
παραδές ὅπου εχροσθε του ἀδελφού μου να μου τζι στίλις. μασαν ὄχι καί δενι τους
παραδες να τους δοσι ἄς πουλῖσε το καβουσανο πρᾶγμα να βγᾶλι τα γροσα ὅπου
μου χρεοστα να μου τα στίλι καί το μαξούλι ὅπου σου γραφῶ του πρᾶγματου μου
ἄποτι εἶνε αφου εχι καεικι να ελθῃ ἐδῶ να μου το στίλις. ο λατιφ αγᾶς ἔρχεται
ατοῦ τὸ λιπον βλέπου μί σε κουμποσει να του δόσις πρᾶγμα τι επος θα μου το
φερι διατι δεν θα μου δοσι ηστερα τίποτις. ἀπο τον ἀδελφον σου το νικολι να ξα-
νιζίς να ξεμπερδευσις του κτιματου τζι παραδες ὅπου του πουλῖσε ει θιγατεραν
σου. ἄκομα να τζι στίλις μετα χορις ἄλλω. μάθε το κατο μου πρᾶγμα πιος τὸ κρατι

(¹) Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἐξάγεται, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς Ἀφεντακάκης ἦτο πατὴρ τοῦ
Ἰμπραήμ, τοῦ γνωστοῦ τοπάρχου Σητείας.

να μου γραψις. καί απο εμενα την διγατεραν σας ἄκριβος σας χαιρετω και φιλώ
χυρας καί ποδαν σας ὁμιος καί από τι χανουμι απλα μου καί εις τον κουμπάρο
τις το νικολή και εις το κουνιαδον μου το γιοργι και εις ὅλους τους ειδικους μας
και ὅσι ροτου δια λογου μας.

1831 Ἰανουαρίου 29

εγω μουλα πραειμης ἄφεντακικις (¹) σάς γραφω.

Γ') Ἐξω Μουλιανά.—Πωλητήριοι ἔγγραφοι.

Ἐκ τῶν χειρογράφων Ι. Μ. Θαλασσινοῦ εἶναι καί τὸ ἐπόμενον :
καστέληον Σιτήα

Τήν σήμερον μετο παρόγ μου φανερόνω ἐγὼ ὡχιερηφαγάς καλουπουλάτες
ὅτη πῶς ηθέλησα με θέλημα εδικό μου και πουλῶ τό ληόφητο ἅπου ἐχω στονάη
γιοργη (²) ἥς τόπον κραζόμενῶ στήν κερά καί τοπουλό τουμανόλη μπελημπαχιάκοι,
διαγρόσια τόν αριθμόν χήλια ἔπενιντα λέγο Γρ : 1050 : καί τοῦτο πουλήσα ὅς βρή-
χνετε ἅπο τράφο ὅς τράφο : σινωρατόρη. ὁ μανόλης θοδορογιαννάκος στό ἕνα
μέρος.....δυό μέρη ἦνε στράτα βασηληκήν στό ἄλο μέρος..... ἐπούλησα 1050 :
γρ. καί ἕνα καπτζά παράδες καί ἔλαβα ταγρόσια σοστά ἔνμροστεν τον μαρτηρον.
καί ἦνε ἅποτην σήμερον καί ὁμπρός ἤδηως καί καλός νικοκύρης. καί νά ἐχη κανής
την ἐξουσίαν νά τόν διασήσοι ὁδιά το βέβεων τῆς αλήθείας του δῆνο το παρόν
μου τεμεσουκοί εἰς ἔνδιεην καί ἀσφάληαν να ηπάγι καί εἰς την κρήσην νά γιένη
καί χοτζέτη ἡδού οπουγράφομεν καί τούς κάτωθεν γεγραμένους ἀξηόπῆτους μαρ-
τήρους—τῆς 2: προτολήου 1832.

ἀμεταγάς αλημπεγάκης σουμπαχης.

καί μάρτυρας

ὁ γιδς του ὁ τερβιχηγαγας μαρτηρας

μουστανμπαχάα καπαστιάκης

μάρτηρας

σουρμπαγάς χατζαμετογλούς

μάρτηρας

ἐγὼ χιεριφαγάς καλουπουζα ἄτές ἔλαβα τά..... γρόσια ἅπου τον μαγόλη
μπελημπαχιάκη σοστά καί του δῆνο τό παρόν μου ἥς χιρας αἰτου ηδού οπουβάνο
καί τηβοῦλα μου.

(θέσις σφραγίδος πωλητοῦ)

(¹) ΣΗΜ. Μύσωνος.—Ὁ Μουλά Ἰμπραήμ Ἀφεντακίης γράφει πιθανώτατα ἐξ Ἡρακλείου
πρὸς τὸν Ἰωάννην Σεκαδάκην ἐκ Λάστρου Σητείας καί τοῦ ὁποίου εἶχε πάρει τὴν θυγατέρα
σύζυγον μὲ «νιζιά» ἥτοι νόμιμον σύζυγον. Ἰσως ἐξ αἰτίας τῆς χριστιανῆς ταύτης συζύγου του,
ὁ Ἰμβραήμ Ἀφεντακίης, ὁ κατασφάξας τριακοσίους χριστιανούς εἰς τὴν κατοικίαν του (1821)
εἰς τὸ χωρίον Τουρτούλους νά ἐφείσθῃ τῶν κατοίκων τῶν βορεινῶν χωρίων Σητείας καί δὲν
ἐζήτησε νά σταλοῦν ἀντιπρόσωποι τῶν εἰς Τουρτούλους, ὅπου θὰ ἐσφάζοντο μετὰ τῶν λοιπῶν.
Ἐκ δὲ τῆς φρασεολογίας, τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς διετήρησε ὁ καθ' ὑπαγόρευσιν γράψας τὰς
δύο καί ἰδίᾳ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰμπραήμ Ἀφεντακίη, φαίνεται, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ κ. Ἀγ-
γελάκης πρὸ πολλοῦ, ὅτι οὗτος ἦτο Ἀλβανός.

(²) Ἐννοεῖ τὸ χωρίον ἔξω Μουλιανά, τὸ ὁποῖον καί σήμερον καλεῖται «στὸν Ἀη
Γεώργη, τὰ Μουλιανά».

Δ') Πισκοπή.—Ἱεραπέτρας

Ἀπόσπασμα ἀπὸ κολοβὸν χειρόγραφον 1756 Μαΐου...

1ον) Διὰ τὴν σκαραντζήνα ἡγουν χδορόλεμνον ἐρμηνία τοῦ τε τῶρ (= ἱατροῦ) πᾶτερ χρησιτήν.

Ἄυτῳ το πᾶθος εἶναι τριὸν λογιὸν ἢ πρώτη εἶναι ἁλίαν ἵκατα τι ολλά φοβερὴ καὶ θανάσιμος ἢ οἷα φένετε μέσα στον λαοιγγα στήν καταπίθρα καὶ κάνι πρίξιματα ὅσαν φουντούκια ν' αὐτῷ π'ροέροχετε απολαῦθραν του ἔματος καὶ τσιμπᾶη μεσα στον λεμόν ὅσάν βελόνα κ' αὐ του φέρνι λαῦθραν μεγαλην κ' αὐ φέρνη τον θανατον στα ἡκοσι τέσσαρις ὅρες» ἡ δεῦτερη σκαραντζίνα καὶ αὐτὴ θάνατηφόρος εἶναι ὁμος δὲν θανατόνι τόσον ὀγλιγόρα ὡσάν την πρότιν, ἡ δε τρίτη σκ'αραντζίνα εἶναι μπασιάρδα κ' αὐ εἶναι πλέον ἀδύνατη της δεῦτερις ὁμως αν τὴν μαγαρισίσι φέρνει καὶ αὐτὴ πᾶθη ὅσαν καὶ τις ἄλες κ' αὐτὰ προέροχοντε απο την βρόμαν τον χολόν κ' αὐ ἀπο ακαθαρσίες τοῦ κορμιοῦ κ' αὐ ἀπο το πολὴν αἷμα κ' αὐ πυρότητα αὐτοῦ του αἵματος κ' αὐ εἰς αὐταῖς τὲς ἀνάγγες δεν πρῆπει διδῶρία οὔτε νᾶκαρτερῇ οὔτε ν' αὐ αφῆσι ν' αὐ μιλήσι, καταπρότης κ' αὐ ἐντωαμα κριαζετε γλυστερια μάλακτικά κ' αὐ κ'οινοιτικά κ' αὐ αὐτὴν την ὄραν φλέβοτομια κ' αὐ πᾶλη φλέβοτομίαν διὰ νᾶ μαλακόσι καὶ νᾶ εκριζόσι ἐν τῷ αἷμα ἐκεῖνα τὰ ἀποστέματα που μέσα στὸν λαοιγγα εἴπαμεν δια τοῦτω εὐγανις τὸ αἷμα ἀπο το χέρι κάτα την ηλικίαν καὶ αὐτῷ το αἷμα το πέρνις ἀπο την φλέβαν τῆς κεφαλῆς καὶ αὐτὴν ἡμέραν πέρνις καὶ ἀπο ἄλο χέρι ἀπο τὴν καιφαλιακὴν φλέβα. καὶ ἂν οὔτος ἰδῆς τὴν δεῦτερην ἡμέραν τὰ αἵματα που εβγαλες ἀπο τα χέρια καὶ δὲν ἔκαμαν διαφωράν ευγαλέτου αἷμα ἀπου το πόδη καὶ βεντούζες ἀπου τις κουτάλες μὲ το αἷμα, καὶ δὲν εβοῆθησε τέλεια του εὐγάνης ἀκόμα καὶ ἀποκάτω της γλῶσσας καὶ αὐτὰ τ'α πανω γράμμενα εἶναι μὲ πρᾶξεις δοκιμασμένα. βάνης του ἀκόμα καὶ ἕνα βίσιγατόριον ὀπισθεν τοῦ τραχήλου καὶ μέσα εἰς σταις παλάμες νᾶ μῆνουν ἐκεῖ ὅραις—24, καὶ αὐτὰ δῆνουν διαφοραν πολὴν ἔστωντας καὶ νᾶ τραβοῦν τὸ πάθος καὶ ἱατρευοντα καὶ με ταυφτῶν τὸν τρόπον πολλοὶ την ζωὴν τους ἐγλύτσαν θεοῦ βοηθεία, οὔτος ἔχεις νᾶ καμης ὅς καθὼς ἀπανεγράψαμεν καὶ δεν πρῆπει νᾶ πιστεῦθῆς εἰς αὐτὰ τα πάθη νᾶ δόσις κᾶιρόν ἔστωντας καὶ εἶναι φῶβει θανάτου ὅς καθὼς εἴπαμεν. καὶ μετὰ το ποιῆσαι ταῦτα τὰ ρεμένδια οὐλα κάνις καὶ ἐμπλαστρα, καὶ του δῆνουντε καὶ ἱατρικὰ διὰ νᾶ πουργάρη, καὶ πολλοὶ ἄξιοι τε τῶρα δῆνουν ἐμετικόν της ἡορνακίνας, καὶ κρασί ρεγουλε ἐμετικόν του ταντιμόνι καὶ πολλοὶ ἱατροὶ κάνουν ἀκόμα καὶ φρέγε ἡγουν πυρόνουν πανιά ζεστά καὶ με αὐτὰ ἀποτρίβουν το ραχοκόκαλον κάτω προ στον ἀφεδρόνα καὶ ωφαλᾶ καὶ τούτω πολλᾶ, δια νᾶ κάμης τὸ ἐμπραστρον ἔπαρε μία φολιά του χελιδονιοῦ ἔτζη ὅς καθὼς βρίσκετε καὶ ἀμολοχες καὶ βιολε ἡγουν του μενεξέ φύλα καὶ λουλούδιο ἀπο ἐνα πιάσμα καὶ αν δεν ἐβρις χλορά ασινε καὶ ξερά καὶ τι αλτεάς φλοῦδα μέρος καὶ του ἀσπρου κρίνου την ρίζα τι αλτεά καὶ κρινόρζα ἀπο δρᾶ—8 το καθένα, βράσε τα μαζῇ με ολίγον νερόν ἔπιτα εὔγαλε στοῦμπισε τα καὶ βάλε τοῦτα ἀπο κάτω στὸν λεμόν χλιαρά δεσετοῦ τα τοῦτο γίνετε ὅσες φορές θέλῃς ταχί καὶ βράδι.

κάμε του καὶ γαργᾶρισμα ψίσε δύο λίτρες κ'οιτᾶρι με νερόν, βάλε μέσα καὶ μία φοῦχτα αἰλιές ἄγγουρες καὶ αν δεν εἶναι αἰλιές βάνις φίλα τῖς ελιὰς καὶ ας ψιθοῦν καλὰ ἀφότερα φλοῦδες τοῦ ρογδίου καὶ ολίγιν στίψιν καὶ ολίγον σαλ πουρ-

νέλ και διαμορόν ἤγουν μουρνόκρασον τήν στίψιν το σαλ πουρνέλ τό μουρνόκρασον τοῦτα τα τριά τριμένα τα δύο νά είναι ὅταν ψιθῇ το κριθάρι ὅς ἀνοθεν εἶπαμεν πέρινις αὐτω το κριθαρόνερον χιαρόν ἀπό ὀλίγον καί βάνις μέσα την στίψιν ἀπό ὀλιγην σάλ πουρνάλ ἀπο ὀλιγον καί ὀλίγον μουρνόκρασον καί ὅταν τα σμίξις ἐτζη τοῦ δήνης νά γαργαρίζη, καί μετα τὸ γαργάρισμα κάτοπι του φισάς με μασοῦρι ὀλίγον σάλ πουρνάλ καί ὀλίγον λιόκουρον καί ξερά τριάντάφιλα τριμένα ὄν καί τα τρία του τα φισάς μέσα στον λεμόν, Καθέ φορᾶ που θελα του γαργάρις τὸ νερόν του το φισάς διό τρίς φορές ὅμως το γαργάρισμα του δίνις πολλές φορές, ἡ δαιτά του αὐτοῦ πᾶθους εἶναι ὃ ὅμοια της ποντας καί πασχάξης τον ὅσαν καί την πόνταν σε δεκατῆς ἡμέρες καί παραπάνω.

Ἄν ἴσος καί δε σε εφῶναξαν με την ὅραν ὅποιαν ἡμεραν σε φωνάξουν μῆν διλιάσις ἀλλά ἄκαμε του τα ἀνοθεν τεκόντα.

2ον) Ἐξ Ἑτέρου χειρογράφου ἀποσπῶμεν τὰ ἐπόμενα :

Πέρι το πῶς να γνωρίσις το ανδροῦνον ποῖος ἀπο τους δύο ἀπεθενει προῦτα ο ανῆρ ἢ ἡ γυνῆ.

Γράψον εις χαρτί του ανδρός καί της γυναικός τα ονόματα με ορθογραφῶν καί ποιῆσιν αὐτὰ νοῦμερα εις ένα μίγμα καί σουμαρισέτα εἶτα εὔγαλε ὅλα τα ενῆα καί τα έναπολυφθέντα εἶαν εἶναι μονά ἀποθένει ὁ ἄνδρας. εἰ δέ καί εἶναι ζηγά ἀποθένει ἡ γυναῖκα.

Ε') *Ἅγιος Νικόλαος Κρήτης*

Τὸ κατωτέρω μᾶς παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἁγίῳ Νικολάφ Κρήτης κ. Ν. Ταβλά, ἐξ ἡμερολογίου χειρογράφου τοῦ 1744. «Περι τοῦ προγνωστικοῦ τοῦ παρόντος χρόνου».

«Μὲ τὸ νὰ ἐμβαίνει ὁ ἥλιος εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τοῦ κριοῦ εἰς ταῖς 10 τοῦ Μαρτίου, ἐξουσιαστής τοῦ χρόνου, θέλει εἶναι ὁ ἥλιος μὲ τὸ ζῳδιον τοῦ ζυγοῦ, οἶκος τῆς ἀφροδίτης· ὁ χρόνος θέλει εἶναι πολλὰ καρποφόρος, ἀμὴ διὰ τὴν ποιότητα τοῦ ζωδίου μᾶς φοβερίζει φθοραῖς τῶν καρπῶν, καὶ πληγαῖς εἰς τὰ ἀνθρώπινα σώματα, καὶ πολέμους· πλὴν θέλει εἶναι μεγάλη ἐφθείνια· ἀπὸ σιτάρι, λάδι, κρασί, μετᾶξι, καὶ ἀπὸ κάθε λογῆς παρικὰ, ἡ ἀρχὴ τοῦ χειμῶνος θέλει εἶναι ψυχρὰ μὲ χαλάξι καὶ εἰς τὸ τέλος εὐκρατος· ἡ πρώτη ἀνοιξις μὲ ψύχραν, μᾶς φοβερίζει βροχαῖς, βρονταῖς καὶ ξηρότηταις, καὶ θάνατον εἰς τοὺς βόας, ὁ δημόκριτος λέγει πῶς θέλει γίνῃ καλὰ κρασιά· ὁ χρόνος θέλει εἶναι ἀρμόδιος διὰ νὰ κλαδεύσουν τὰ κλήματα, καὶ νὰ φυτεύσουν κήπους καὶ φυτά, θέλουν πέσει πολλαῖς ἀκρίδες, καὶ θέλομεν ἔχη πολέμους. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον θέλουν γένῃ πολλοὶ πόλεμοι, μὲ ἐξολοθρευμὸν τοῦ λαοῦ, καὶ πολλαῖς φωτιαῖς, διχονίαις καὶ ἀρῶστίαις, σημαίνει πρὸς τούτοις συμφοραῖς καὶ σύγχυσαις εἰς ταῖς θρησκείαις, καὶ εἰς τὸ ἱερατικὸν τάγμα. καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διάφοραις θλίψαις, καθὼς τὸ φανερόναι ἢ μεγάλη σύζευξις τοῦ Κρόνου, καὶ τοῦ Διός. αἱ ὁποῖαις συζεύξεις σημαίνουν μεγάλαις ἀσθένειαῖς, καὶ πολέμους βεβαίους, καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁποῦ ὑπόκεινται εἰς τὸν πλανήτην τοῦ διὸς προμηνύει κακὸν θάνατον. σημαίνει πρὸς τούτοις ἡ

ρηθεῖσα σύζευξις, διάφοραις ἔχθραις, καὶ ἀλληλομαχίαις ἀναμεταξὺ εἰς ἡγεμόνας εἰς τοὺς ὁποίους θέλουν συνέβει μειαβολαῖς καὶ τοῦτο προέρχεται, μὲ τὸ νὰ μεταλάσσεται ἡ ρηθεῖσα τριπλῇ ὕδατώδης σύζευξις εἰς πύρινον. ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολλὰ ὀλέθριος, καὶ προμηνύει εἰς τοὺς ἀνθρώπους πολλὰ, καὶ διάφορα πάθη. Τὸ βασιλείον τῆς φράντζας ὑπόκειται εἰς τὸν πλανήτην τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος=καὶ ἄστερισμὸς εἶναι ὑποκείμενος εἰς πολλαῖς ἐνόχλησιν, πάθη καὶ ζημίας, ὁμοίως μὲ τὸ νὰ εὐρίσκεται ὁ ἄρης εἰς τὸν πρῶτον οἶκον τοῦ οἴκου σημαίνει ὅτι εἰς αὐτὸν=τὸν χρόνον θέλει γένῃ μεγάλη αἵματοχυσία. καὶ ἐπειδὴ ἡ σελήνη εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸν Κρόνον φανερώνει θάνατον μιᾶς μεγάλης γυναικός, καὶ εἰς τὸν λαὸν ἀσθένειαις.

Ἔχομεν εἰς τὸν παρόντα χρόνον μίαν ἔκλειψιν σελήνης εἰς τὰς 25 Ἀπριλίου κυριακῇ βράδυ. εἰς τὴν μυσὴν ὥραν τῆς νυκτός, καὶ ἔχει νὰ κρατήσῃ ὥραις 3.

Τέλος ἔλαβε μαΐου 24

Παρθενίου ἱερομονάχου

σκορδίλι ἐστίν.

Εἰς δὲ τὴν τελευταίαν σελίδα ἀναγινώσκομεν :

Ἡμερολόγιον πρόχειρον

τοῦ παρόντος χρόνου

1744 αψμδ.

Ἐνετίησι παρανικολάφ γλυκεῖ

τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

ΣΤ' Ἡράκλειον Κρήτης.—'Ανέκδοτα χειρόγραφα

Αἱ κατωτέρω δημοσιευόμεναι δύο ἐπιστολαὶ μᾶς ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Οἰκονομίδου διευθυντοῦ τοῦ τουρκικοῦ ἀρχείου τοῦ Ἡρακλείου.

1ον) κουσατάσι, τιμιώτατε καὶ κατάπολά μου, ἡγαπιτὶ αἰφιγαγά. καὶ μεεμεταγά. τιν ενδοξοτισας. ἀκριβός, χερετό. 1819=ηουνίου. 28=καήδια.

Το παρὶν μας διλοπιή' πρῶτον νὰ σασχερετίσομεν, καὶ ἐπιτα. νὰ σασφανερόσομεν, ὅτι καὶ εμῖς ἡγιένομεν, δια τιν ὅρα το γραμα σου ἤλαβα. καὶ τιν ιγίαν σας. εχάρικα. ἦδα νὰ μουγράφετε. νὰ σασγράψο, δια του τόπου. τι κατὰστασι' ὁμος εκαμετε καλὰ καὶ φιγετε. εδο αν εροτάς. λένε ὅτι. ἦνε ἐνιάμισι χιλιάδες. ασκέρι. ποθαμένο. καὶ ανεροτάς του κιχιάδο : ὀλι η παχικαλφάδες καὶ ὀλι η σακάδες εποθάνανε. καὶ ουστάς του οντοροῦ(=1400) οκνοσοὺς (=ἔσως ὁ κονιός =κουνιάδος). ο λευτεράκις. η γιτονισεσ μου, η φραγγροπούλες. η γρα θεοδόσσενα η μανα του μαριακι. του μαριάκι. οπουσαζι το περβόλι σας. ἐκίνι τινιβγαλε. (¹) καὶ ἡγιανε. ο γαπροτζί οσιρκεδάκος. ἦνε καλὰ. καὶ τα πεδιατζι. καὶ καθουτε στο κονακισου αποκίνους οπου σα σεχροστούνε. ὀλι ἦνε. καλὰ. κανίς δεν εποθανε. καὶ μένα. το πεδί μου. ἐπόθανε. ὁμος. δε του ἡγίξαμε. καὶ ξεχορίσαμε ευθὶς καὶ ἦνε 16 : μέρες οπου πόθανε, καὶ μιροτάτε. τιδιστιχία. του τόπου. ταξίλα. 5 : γρ : το τζεκί το κριθάρι=10 γρ. το μουζούρι, το στάρι. ἀκόμας. δενίνε. πέλι. γιати δεν εκαλοβγικε ἐπόθανε. καὶ ο τερβιχιαγάς. τζελενκίρις καὶ αλι πολί φίλι σας. ὁμος δε πορο νὰ σαστζι γράφο. ἐνα ἐνα γιати θέλο =4=κόλες χάρτι. ο γιανάκις ο τερζις

(¹) Σ. Μ. Πρόκειται περὶ ἐπιδημίας πανώλους.

ήνε καλά. και ήνε στοχοργιό· ο σουπαχίσου (=ἐπιστάτης) ήνε καλά ακόμας σου λέο. οτι. επέθανε. και μενα. το πεδί μου. όμως εμής δετουγκίξαμε και ήνε 16=μέρες. όπου επόθανε και βρισκομε και γό στα δικά σας σπιδια και κανο κουτουμάτζα. και ησιδισίνσας. και σπολατίζο. οπου ηχετε. τα σπιδια και επέρασα. και εγώ οστενασαρατίσο. καιαπόκι θα πάο απου τορέθέμνος για ναρθο, καιγό, ατου, γιατι αποδό έχι μάλαξι (=μαλακία). και φοβούμε απεδο. να παρκαριστό, όμως. ηγιεπιλίπι· του σπιδιού μας όλι ήμεστε καλά, ησιτλά σου αλοένα. γραμα. απου το ρέθέμνος. όμως δέξεξέρο ανταλάβετε. και ήγραφέ σας τα ηπόντα όλα του τόπου. εγώ. νικόλαος. φοτακίς. γράφο

(ἐπιγραφή)

ενδοξοτάτο. κυρίο. αριφαγά. και μεμεταγά. ανογιανάκι τό ευρισκόμενο στο κουσατασί ηγιός (²) δοθί.

2ον)

1864 96ρίου 30

Χο'' Λασιίδα Μεραμβέλου Κρήτης

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ἀφταδελφε Καπτάν ἀγασή χαίροις.

» Ἡ παρούσα μου ἐπιστολή δέν ἀφορά ἡμᾶς μόνον καί μόνον νά ἀρωτίσο περὶ τῆς ποθειτῆς μοι εἰγιά σας καί ἡμεῖς εἰγιένομεν μέχρι τὴν σήμερον δοξα τό θεῷ. μέ τούς ἀσπασμούς μας σάς φανερώνομε ὅτοι ὁ κουνιάδοςου Ἀνάστασιος ἀπαιβίωσε εἰς τὰς 16: 8βρίου μηνός καί σάς ἄφικεν ζωὴν εἰς ἐλόγου σας καί δέν ἐλάβαμεν τό γράμα σας ἀπὸ τόν Αὐγουστον καί ὀπίσω διὰ νά χαρουμεν τὴν εἰγίαν σας πὸς ἔχεται καί παρακαλούμεν τὴν τιμιότητά σας Κύριε ἀφτάδελφε νά μάς γράψεται τό αἴσιον τῆς εἰγία σας καί ὄχι ἄλλο.

Πρωσκυνίσματα ἀπὸ τὴν Μιτέρα σας καί ἀπὸ τόν γανβρόν μας Ἐμανοὴλ λαβρατάκην καί ἡ συζιγόν του, Μαρία καί αἰρωτάται ποσά τέκνα ἔχει ἥναι διό Ἐκατερίνην καί Βιτόρια σάς ἀσπάζονται καί ἀπὸ ὅλους συγγενίς καί γνωστοῦ σας προσκυνίσματα.

Ταῦτα καί μένω ἡ αὐταδέλφη σας

Μαργαρίτα

(²) Σ. Μ. = ἀσφαλῶς νά δοθῇ.

ΣΤΗ ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΜΟΥ

Κουρσάρε μαῦρε καὶ ἄπνε
 μὲ τὴ θολὴ θωρειά σου
 Τὸ σκελετένιο σου κορμί
 καὶ μὲ σπαθὶ στὸ χέρι

Πές μου πῶς ἐγεννήθηκες
 πῶς λένε τ' ὄνομά σου·
 Ποιοί 'ναι ποῦ σ' ἀνευρέψανε
 κι' ἐμεγαλώσασί σε ;

Ποῦ εὐρῆκες τόση μπόρεση,
 ποῖος φοβερώτερός σου
 καὶ μὲ καρδιὰ τόσο σκληρή,
 θεὸς ἀνώτερός σου ;

Πές μου τῆς νιότης ἡ δροσά,
 τῆς ἀρετῆς ἡ χάρη,
 τῆς πρώτης γέννας τὸ παιδί,
 τῆς μάνας τὸ καμάρι,

Τοῦ γλήγορου ξεχωρισμοῦ
 ἢ καταλύτρα θλίψη,
 δὲν σοῦ γεννήσανε ποτὲ
 μετανιωμὸ γῆ τύψη ;

Ἢ νύχτα μὲ τ' ἀπέραστο
 Σκοτίδι μ' ἐγεννήσαν,
 στὰ Τάρταρα τ' ἀγύριστα,
 μεγάλωσα, κι' ἀδέσφια

Ἔχω τῆς Κοκκινόφορες Μοῖρες
 καὶ τὴν Ἀδράστεια,
 ποῦ ἀθάνατο μ' ἐβύζαξαν
 τῆς ἀπονιᾶς τὸ γάλα.

Ἀγέραςτος, ἀγέλαστος,
 τυφλός, κουφὸς γυρίζω,
 ἀκάλεστος κι' ἀκούραστος
 τὸν κόσμον διαγουμίζω.

Πλούσιος, πτωχὸς ἢ βασιληᾶς
γέρος ἢ νιδς μου λάχει
γῇ ὡμορφη, γῇ ἄσκημη
τὴν ὥρα τοῦ θυμοῦ μου,

ὅλους ἀδιάκριτα χτυπῶ
φίλτρο παιδιοῦ δὲν ἔχω
τὸν πόνο ποῦ ἔχει στὴν καρδιὰ
ἢ μάνα δὲν γατέχω.

Φιλὰ γῇ ἔχθρα δὲ βαστῶ
τοῦ ριζικοῦ μου σκλάβος,
ὁ κάματός μου θάνατος
καὶ τῶνομά μου Χάρος

Φρόνιμος ἡεῖνος ποῦ βαστᾷ
στὸν ψεύτη τοῦτο κόσμο
μὲ θάρρος καὶ μὲ ὑπομονή
τοῦ ριζικοῦ τὸ πόνο.

Σητεία 3 8βρίου 1930.

ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΕΓΓΡΑΦΟΝ

Ἡράκλειον τῆς 28 Ἰανουαρίου 1933

Σεβαστὲ καὶ ἀγαπητὲ φίλε κ. Μ. Καταπότη

Συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ὑμετέραν ἐπιθυμίαν λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἐσωκλείσω ἐν τῇ παρούσῃ ἀκριβὲς ἀντίγραφον μὲ λατινικὰ στοιχεῖα τοῦ τουρκικοῦ παλαιοῦ τίτλου, ἀφορῶντος τὴν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Μοῖρες καὶ πλησίον τῆς ἡρειπωμένης ἀρχαίας Μονῆς τοῦ Ἁγίου Φανουρίου κειμένην ἔπαυλιν «Μετόχιον Μουρίνου Θεοτοκοπούλου, ὅπως πατρὸς τοῦ Κυριάκου Θεοτοκοπούλου. Εἰς τὴν προκειμένην μονὴν εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ὁ εἰρημένος Κυριάκος ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς καλλιτεχνίας καὶ ζωγραφικῆς ἀπὸ καθολικοὺς μοναχοὺς καὶ ὥς ἐκ τούτου φρονῶ, ὅτι θὰ δεῖσῃ νὰ γίνῃ ἐπιτόπιος εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου ἔρουντα καὶ ἐπισταμένη ἐξέτασις τοῦ πράγματος ἀπὸ εἰδικοὺς πρὸς πληρεστέραν ἐξακριβώσιν καὶ ἄλλων στοιχείων ἀγνώστων μέχρι σήμερον. Ὁ φωτογράφος Ἀγγελόπουλος μὲ ἐπεσκέφθη εἰς τὸ γραφεῖόν μου καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ κ. Μουρέλλος τοῦ ἐζήτησε νὰ τοῦ ἐκδώσῃ δύο ἀντίτυπα τῶν φωτογραφιῶν τοῦ Κώδικος καὶ τοῦ σχεδίου τῶν τραγικῶν σκηνῶν τῆς Ρονακίας—Δάφνης. Ἐζήτησε τὴν γνώμην περὶ τοῦ πρακτέου καὶ τοῦ εἶπον, ὅτι

θά σᾶς γράψω καὶ ἐὰν λάβω καταφατικὴν ἀπάντησίν σας θὰ τὸν εἰδοποιήσω νὰ ἐκδώσῃ τὰ ζητηθέντα ἀντίτυπα· συνεπῶς θὰ εἶμαι ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀπαντήσεώς σας.

Μετ' ἄκρας πρὸς ὑμᾶς ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης

Γ. Ι. Οἰκονομίδης

Διευθυντῆς τοῦ Μεταφραστικοῦ Γραφείου Ἡρακλείου

Τὸ Τουρκικὸν ἔγγραφον μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρας ἔχει οὕτω·

Medinei Kandiye muzafatından Maleviz nahiyesine tapi' Rodiya nam kariye ahalisinden Fredeo Kreti velet Pana zemi mecilis seri' hazirda medinei mezbure muhafaza sinda olan derkhah âli yenicerilerinin altmis cekizinci odasina mahsus odanın oda basi olup nukat mefkufuna mutevelisi olan..... odabasi tarafından husus ati elbiyâni vekil olup isbu tarih elsuput seran vekâleti sapite olan odai mezbure yoldaslarından isbu rafi'ul-kitap Hasan Halil ipin Mustafa nam recul mahzerinde ikrar'takrir kelim idup mal mevku'f mezburden olmak üzere muvekil mezburlerinden istidane ve Kabz eylediyim ikiyüz kit'a eseti gurûs deyinim mukabilesinde esyai memlûkenden olup bir sim misrebe ve iki sim tas ve dokuz incili döyme ve bir bogazlik inci ve on adet altun portune üç na'l tasli bir altun yüzük ve bir çift altun küpe ve bir dizi inci ve yine esyai memlûkemden olup medinei mezbure muzafatinden Kenurio nahiyesine tapi' Mires nam kariye sinirinda vaki ve beinelehali ma'lum el hudut ve'lceiran *Murino Totokopoulo* demekle muselher metohimi harciye ve dahliyyede on bap tahtani ve fevkani oda ve iki puçuk dönüm milk bağcemi ve yüz yevmilik ve eli dönüm milk tarlami ve marulzikir Maleviz nahiyesine tabi' Kavrohor nam kariye suyü ile dahi iki köz sudeyirmenimi ba'deltahliyei seriye veltekebuzul besai muvekil mezbur yetinden rehen vaz' ve teslim idup oldahi irtihan ve teselum ve kabz eyledi didikte gibet tastik ul seri'mukir mezbur Fredo Kretinin liebevein erkarindasi olup Istiye nam Kariyede sakin Nikolaki nam yemi mecilis seri'de meblag mezbur ikiyüz kirk kit'a eseti gurûsi tarafindan emr ve kabulü havi kefalet sahihai seriye ile kefil bilmal oldun didikten sonra mukir merkum Fredo Kreti mecilis mezbvrede iadei kelim idup eger deyin mezburi tarih hitaptan üçyüz altmis bir gün temaminda deyin eda ve ibka idemezsem emlak mahdut mezkurler ile esai memlûkei merkumleri semen misilleri ile mebiy' ve semeninden deyin mesfuri eda ve ibkaya ve fazlasini bana isale ve ahz ve kabz ve isal mutevekef oldugü umurun küllisine tarafından azl ve inizalini ma'sun ve akt rehinde mesrut vekâlet devriye ile isbu Nikolakiyi vekil nasb ta'ayin eyledim didikte mezbur Nikolaki dahi veçh mesrû üzere vekâleti kabul ve hizmet'lazimesini edaya teahut olmagin mahuvelvaki bit-talep kept olundu. Fi yevm elsapi asirin sehr repiul evel sene sitte ve tis'in ve elf.

Ahmet Halil bin Mahmut. Ali Halil bin Hasan. Hasan bin Osman.

El hac Ahmet bezirkhan. El hac Mustafa bezirkhân. El hac Osman bezirkhân. Mehmet Ali Kâtip.

Isbux suret 167^{ci} siciln 374^{ci} sahifesinden istinsah olunup aslina mutabik olduguna tair Tarafimdan tastik olunur.

Kandiya 27 Hânun Sani 1933.
Kandiya Tercume Kalemi Müdürü

Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 27 Ἰανουαρίου 1933

Ὁ Διευθυντὴς
τοῦ Μεταφραστικοῦ Γραφείου Ἡρακλείου

Γ. Ι. Οἰκονομίδης.

Μετάφρασις

«Ὁ Φρέδο Κρέτας υἱὸς Πανᾶ, φόρου ὑποτελής, ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Ρογδιᾶς τῆς Ἐπαρχίας Μαλεβυζίου ἐξάρτηματος τῆς πόλεως Ἡρακλείου, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ σεβαστοῦ τούτου Ἱεροδικαστικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐδήλωσεν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ὀντᾶ Μπασὶ τοῦ ὑψηλοῦ τάγματος τοῦ 20ου δδᾶ (λόχου) τῶν Γενιτσάρων, ἐκ τῶν ἐντεταλμένων τὴν φρούρησιν τῆς πόλεως Ἡρακλείου τάγματων, ἐπιστάτου (μουτεβελῆ) τῶν χρηματικῶν ἀφιερωμάτων τοῦ ἐν λόγῳ τάγματος, ὅστις καὶ ἀπεκατέστησε ἐκ μέρους τοῦ πληρεξουσίου ἐπίτροπόν του διὰ τὴν κατωτέρω ἀναφερομένην ὑπόθεσιν τὸν κομιστὴν τοῦ παρόντος τίτλου Χασὰν Χαλῆλ υἱὸν Μουσταφᾶ ἐκ τῶν συναδέλφων τοῦ ὡς εἴρηται **δντᾶ**, οὕτινος ἡ προκειμένη πληρεξουσιότης ἐξηκριβώθη ὡς βάσιμος. Ὅτι ἐδανείσθη καὶ ἔλαβεν ἐκ τῶν εἰρημένων χρηματικῶν ἀφιερωμάτων παρὰ τοῦ ἀναφερομένου ἐντολοδότου 240 δουκάτα ἅτινα λογίζονται ὡς ὀφειλή του, ἐναντι δὲ τοῦ χρέους τοῦ τούτου παρέχει πρὸς ἀσφάλειαν ἐκ τῶν κοσμημάτων τῆς ιδιοκτησίας του ἐν ἀργυροῦν κύπελλον (μαστραμπάν) δυὸ ἀργυρὰ κύπελλα (τάσια) ἐννέα κομβία μαργαριταρένια, ἓνα περιδέραιον ἐκ μαργαριτῶν, δέκα χρυσᾶ φλουριά (πόρτινα), ἐν χρυσοῦν δακτύλιον μετὰ τριῶν λίθων, ἐν ζευγὸς χρυσῶν ἐνωτίων καὶ ἓνα ὄρμαθὸν μαργαριτῶν.

Ὅμοίως ἐκ τῆς ιδιοκτητοῦ περιουσίας του παρέχει καὶ τὸ πεφητμένον γνωστὸν καὶ ὑπὸ πλησιαστὰς γνωστοὺς μετόχιόν του κείμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Μοῖρες τῆς Ἐπαρχίας Καινουρίου, κοινῶς φέρον τὴν ἐπωνυμίαν Μετόχιον Μουρίνου Θεοτοκοπούλου, περιέχον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς δέκα ἰσόγεια καὶ ἀνώγεια δωμάτια, δυὸ δουλουμίων περιβόλιον καὶ ἄγρους ἑκατὸν ἐργατῶν καὶ **πεντήκοντα δουλουμίων**.

Ἐπίσης δὲ τὸν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Κυβροχωρίου τῆς προηρημένης Ἐπαρχίας Μαλεβυζίου κείμενον νερόμυλον τοῦ λειτουργοῦντα ἐκ τοῦ ρέοντος ποταμίου ὕδατος τοῦ ποταμοῦ Κυβροχωρίου, συνιστάμενον δὲ ἐκ δυὸ διαμερισμάτων. Πάντα ταῦτα μετὰ τὴν ἱερονομικῶς ἀπαιτουμένην ἐκκένωσιν καὶ τὴν παραλαβὴν αὐτῶν, παρέδωκε καὶ ἐνεχυρίασεν αὐτὰ εἰς τὸν εἰρημένον ἐντολοδότην καὶ δανειστήν, ὅστις καὶ ἀπεδέχθη τὴν παραλαβὴν καὶ ὑποθήκευσιν αὐτῶν.

Οὕτω μετὰ τὴν γενομένην ταύτην δήλωσιν καὶ **ἱερονομικὴν** ἐπικύρωσιν τῶν λεχθέντων καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐκ τοῦ **χωρίου** Σητείας, Νικολάκη ἀμφιθα-

λοῦς ἀδελφοῦ τοῦ εἰρημένου ὀφειλέτου Φρέδο Κρέτα, ἀποδεχθέντος ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστικοῦ Συμβουλίου ὡς ἐγγυητοῦ καὶ πληρωτοῦ τὴν πληρωμὴν τοῦ διαληφθέντος ποσοῦ τῶν 240 δουκάτων, προσέθεσεν ἀκολούθως ἐν τῷ εἰρημένῳ Συμβουλίῳ ὁ μνημονευόμενος ὁμολογῶν Φρέδο Κρέτας τὴν δήλωσιν, ὅτι καθ' ἣν περίπτωσιν εἰς τὴν λήξιν τῆς 361 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ παρόντος τίτλου δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τὸ ποσόν, ὅπερ ἐδανείσθη καὶ ὀφείλει, συναινεῖ εἰς τὴν ἐκποίησιν τῶν τε κοσμημάτων καὶ ἀκινήτων, ὅπως ἐκ τοῦ ἀντιτίμου τῆς ἀξίας τῶν πληρωθῇ καὶ ἐξωφληθῇ ἡ προκειμένη ὀφειλή του, τὸ δὲ τυχὸν περίσσευμα διαβιβασθῇ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ἀδελφοῦ του Νικολάου, ὃν δι' ἀνεκκλήτου **ἱερονομικῆς** πληρεξουσίουτος διώρισε πληρεξούσιον ἐπίτροπόν του, **ἀπηλλαγμένον τῆς ἀπολύσεως** καὶ δικαιούμενον νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τῆς ἐν τῷ παρόντι διαλαμβανομένης πληρεξουσίουτος.

Τοῦ δὲ εἰρημένου Νικολάκη ἀποδεχθέντος τοὺς ὅρους τῆς πληρεξουσίουτος καὶ ἀναλαβόντος τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων αὐτῆς, ἐγένετο αἴτησις περὶ συντάξεως τοῦ παρόντος τίτλου συνομολογηθέντος τὴν 27ην Ρεμπιοῦλ Ἑββέλ τοῦ ἔτους 1096 τῆς Ἑγείρας (1684 μ. χ.)

Οἱ μάρτυρες τῆς δικαιοπραξίας Ἀχμέτ Χαλήλ υἱὸς Μαχμούτ, Ἀλῆ Χαλήλ υἱὸς Χασάν, Χασάν Ἀλῆ υἱὸς Ὀσμάν, Ἑλ. Χατζ Ἀχμέτ ἔμπορος, Ἑλ. Χατζ. Μουσταφᾶ ἔμπορος, Ἑλ. Χατζ. Ὀσμάν ἔμπορος, Μεχμέτ Ἀλῆ Γραφεύς.

Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς μεταφράσεως ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀστικοῦ Κώδικος ἀριθ. 167.

Ἡράκλειον 19 Ἰανουαρίου 1913.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μεταφραστικοῦ Γραφείου Ἡρακλείου.

Γ. Γ. Οἰκονομίδης

Γ. Γ. Σημείωσις: Ὁ ἐν τῷ σώματι τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀναφερόμενος Μουρῖνος Θεοτοκόπουλος εἰς ὃν ἀρχικῶς ἀνῆκε τὸ φέρον τὸ ὄνομα του Μετόχιον, ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ κλείσαντος τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ἔθνους μας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας.

Γ. Γ. Οἰκονομίδης

ΠΩΣ ΠΡΟΕΛΗΦΘΗ Η ΣΦΑΓΗ ΣΗΤΕΙΑΣ

Κύριε Διευθυντά

Εἰς τὸ τρίτον τεῦχος, τόμος πρῶτος τῆς σελίδος 153 τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ περιοδικοῦ «Μύσων», ἀναγράφεται ἡ πληροφορία, ὅτι ὁ ἐκ Σητείας καταγόμενος Φραγκίσκος Λαμπίρης δι' ἀνυπογράφου ἐπιστολῆς του εἰδοποίησε τὸν κυβερνήτην τοῦ εὐδρόμου «Ν. Μιαούλης» Κοσμὰν Ζῶτον περὶ τῶν ἐχθρικῶν προθέσεων τῶν Τούρκων καὶ συνεπεῖα τῆς δοθείσης ταύτης πληροφορίας ὁ εἰρημένος κυβερνήτης κατεδίωξε τὸ Τουρκικὸν τροχοφόρον ἀτμόπλοιον «Φουάτ» καὶ ἀπεφεύχθη ἡ ἐπιδρομὴ τῆς Σητείας. Εἶμαι ὑποχρεωμένος χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ἥτις πάντοτε δέον νὰ γράφεται, νὰ ἐκθέσω πῶς ἔχουν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐν

πλήρει ἀκριβείᾳ, τὰ ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην στοιχεῖα, ἔχουσιν ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς :

Μετὰ τὰ διαδραματισθέντα τραγικὰ γεγονότα τῆς Σητείας κατὰ τῶν Τούρκων τῆς εἰρημένης Ἐπαρχίας, τὰ ὁποῖα ἐγνώσθησαν τηλεγραφικῶς ἐνταῦθα, ἐλήφθη φροντίς καὶ πρόνοια ὑπὸ τοῦ τότε στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ Διοικητοῦ Σεβκὴ Πασᾶ χαρακτῆρος μετριοπαθοῦς, νὰ μὴ περιέλθουν εἰς γνῶσιν τοῦ ἐν τῇ πόλει Ἡρακλείου συγκεντρωθέντος Τουρκικοῦ τῶν Ἐπαρχιῶν πληθυσμοῦ, ἀνερχομένων εἰς πλεόν τῶν πεντήκοντα χιλιάδων, ἐκ φόβου μήπως ἐκ φανατισμοῦ ἀκρατήτου προβῇ εἰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν φιλησύχων χριστιανῶν τῆς πόλεως Ἡρακλείου καὶ συνεκρότησε συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρείαν του εἰς ὃ ἔλαβον μέρος στρατιωτικοὶ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ πρόκριτοι ἰθαγενεῖς Τοῦρκοι. Εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἀνεκοίνωσεν ὁ Σεβκὴ Πασᾶς τὴν μεταδοθεῖσαν αὐτῷ τηλεγραφικὴν πληροφορίαν ἐκ τοῦ ἐν Σητείᾳ ἐδρεύοντος στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, ἐκθέτοντος τὴν ἐκρουθμον κατάστασιν καὶ ζητοῦντος ἐπείγοντως ἐνισχύσεις, ὁπότε ὁμοφώνως ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ σταλῇ στρατιωτικὴ δύναμις ἐκ 400 ἀνδρῶν καὶ ἐξ ἐντοπίων ἀτάκτων Τούρκων τριακοσίων, τὸ ὅλον ἐπτακοσίων ἀνδρῶν μετὰ δυὸ πυροβόλων Κροῦπ καὶ πυρομαχικῶν.

Ἡ ἀπόφασις ληφθεῖσα περὶ τὴν 7ην ἐσπερινὴν ἐτέθη πάραυτα εἰς ἐκτέλεσιν καὶ κατὰ πρῶτον περὶ τὴν 10ην μ. μ. τῆς 28ης πρὸς τὴν 29ην κατήλθεν ὁ στρατὸς μετὰ τριῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ λιμένι ὁμοῦντος ἀτμοπλοίου «Φουὰτ», ὀλίγον δὲ βραδύτερον ἐπεβιβάσθησαν καὶ οἱ ἄτακτοι Τουρκοκορητῆς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν των Μεχμέτ Πουλικάτσου, Μουσά, Σιαχίνη καὶ Χοχλίδη καὶ τὴν ἐπομένην 29 Ἰανουαρίου περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀπῆρε τὸ «Φουὰτ» ἐκ τοῦ λιμένος, λαβὼν κατεύθυνσιν διὰ τὸν Λιμένα τῆς Σητείας.

Ὅταν ἐλήφθη ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις, περὶ ἐνισχύσεως τοῦ ἐν Σητείᾳ ἀποσπάσματος καὶ τῆς ἀποστολῆς ἀτάκτων Τουρκοκορητῶν, ἤμουν ἀκόμη εἰς τὸ Διοικητήριον, ἐργαζόμενος εἰς τὴν Τουρκικὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἀλληλογραφίαν τῆς Διοικήσεως διὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ δὲ τοῦ Πασᾶ, Κιαμήλ Ἐφένδη, Σύρου, ἐπληροφόρηθην τὴν γενομένην ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησα ὡς δυναμένην νὰ ἔχῃ θλιβερὰ ἀποτελέσματα κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Σητείας καὶ κατόπιν ὠρίμου σκέψεως ἔκρινα τελεσφόρον νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν ἀείμνηστον Τιμόθεον Καστρινογιάννην, Μητροπολίτην Κρήτης, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπραξα περὶ τὴν 10ην νυκτερινὴν ὥραν τῆς 28ης καθ' ἣν καὶ ἐζήτησα διὰ τοῦ διακόνου Καλλινίκου Κοκκίνου, ζῶντος εὐτυχῶς εἰσέτι, νὰ εἰδόποιηθῇ ὁ Μητροπολίτης ὅπως μὲ δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν. Ὁ Μητροπολίτης μόλις ἔμαθεν, ὅτι ὁ ζητῶν νὰ τὸν ἴδῃ ἤμουν ἐγώ, μὲ ἐζήτησε καὶ εἰσηλθὼν εἰς τὸ δωμάτιον του, διότι σημειωτέον ἦτο κλινήρης πάσχων ἐκ κρυολογήματος. Ἐκάθισα πλησίον του καὶ τοῦ ἀνέφερα λεπτομερῶς τὴν γενομένην ἀπόφασιν ἐν τῷ Διοικητηρίῳ καὶ κατελήξαμεν, ὅτι ἦτο ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ εἰδοποιηθῇ ὁ Ἀγγλος ὑποπρόξενος μακαρίτης Λυσίμαχος Καλοκαιρινὸς δι' ἐμπιστευτικῆς ἐπιστολῆς περὶ τῶν σχεδίων τῶν Τούρκων, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἡ ἐπιστολὴ ἐστάλη πάραυτα καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ μου εἰς τὸν εἰρημένον πρόξενον, ὅστις ἄνευ χρονοτριβῆς διὰ τῆς ἐν τῷ λιμένι ἀγγλικῆς ἀτμακάτου εἰδοποίησε τὸν κυβερνήτην τοῦ θωρηκτοῦ Trafalgar, κ. Greenfield, ὅστις ἅμα τῇ πληροφορίᾳ, ὅτι τὸ «Φουὰτ» θὰ μετέφερε στρατὸν καὶ Τουρκοκορητῆς ἀτάκτους εἰς Σητείαν πρὸς ἀντεκδίκησιν, ἐκά-

λεσε δι' αἵμακάτου τὸν Ζῶτον, κυβερνήτην τοῦ πλησίον ἐκεῖ ἡγκυροβολημένου «Ν. Μιαούλη» εἰς ὃν ἀνέφερε τὸ ἐπεῖγον τῆς ὑποθέσεως· ὁπότε κατέληξεν ὁ Ζῶτος εἰς τὴν ἀναπότηρεπτον ἀπόφασιν νὰ ἐνεργήσῃ αὐτοβούλως, μὴ ἔχων περὶ τούτου οὐδεμίαν διαταγὴν τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, ἐπὶ τῇ τέλει, νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ μίαν προφανῶς τραγικὴν καταστροφὴν τῶν χριστιανῶν τῆς Σητείας. Περὶ τῆς ἀμέσου δὲ ἐνεργείας τοῦ εἰρημένου προξένου, ὅπως εἰδοποιήσῃ τὸν Κυβερνήτην τοῦ «Trafalgar» περὶ τῶν ἀνωτέρω προθέσεων τῶν Τούρκων εἰδοποιήθη καταλλήλως τὴν ἐπομένην παρὰ τοῦ νιοῦ του μακαρίτου Ἀνδρέου Καλοκαιρινοῦ, ὅτι ἡ εἰδοποίησις ἐγένετο καὶ νὰ ἡσυχῶ. (1)

Οὕτω δὲ ὁ Ζῶτος ὑπὸ τὸ κράτος τῆς σοβαρότητος τῶν περιστάσεων διατελῶν, ἀπεφάσισε νὰ καταδιώξῃ τὸ «Φουάτ» μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν του ἐξ Ἡρακλείου. Συναντήσας αὐτὸ ἔξωθεν τῆς παραλίας τῶν Μαλλίων, κατὰ πρῶτον τοῦ ἔρριψε ἀσφαίρους δύο βολάς· εἰς δὲ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ «Φουάτ» ἔξακολουθοῦντος νὰ προχωρῇ, τοῦ ἔρριψε τότε ἄλλας δύο ἐνσφαίρους· καὶ ἡ μὲν πρώτη τοῦ πῆρε τὸν μικρὸν ἱστὸν τῆς πρύμνης, ἡ δὲ δευτέρα τὴν καπνοδόχον. Τότε ἀντελήφθησαν οἱ δύο κυβερνήται τοῦ «Φουάτ», Χασὰν Ἐφένδης καὶ Μεχμέτ Ἐφένδης, ὅτι ἡ πρόθεσις τοῦ ἑλληνικοῦ εὐδρόμου ἦτο νὰ τοὺς ἀνακόψῃ τὴν περαιτέρω πορείαν καὶ ἔτσι ἔστρεψαν τὸ πλοῖον μὲ πρῶραν τὸ Ἡράκλειον, ὅπου καὶ τοὺς παρηκολούθησεν ὀπισθεν ὁ «Μιαούλης» μέχρι τῆς ἐπανόδου του εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἡρακλείου. Ἀπὸ τὸ ἐπιστρέψαν οὕτω πως «Φουάτ» δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Πασᾶς νὰ ἐξέλθῃ οὔτε στρατὸς οὔτε οἱ βασιβουζοῦκοι καὶ διέταξε νὰ γίνῃ ἡ ἀποβίβασις ἐν καιρῷ νυκτός, πρὸς ἀποφυγὴν σχολίων, ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς βανδαλικῶν πράξεων εἰς ἃς θὰ ἐξετρέποντο οἱ Τουρκοκρῆτες κατὰ τῶν Χριστιανῶν διὰ τὸ ἐπεισώδιον τῆς ἐπιστροφῆς των.

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 26 Ἰανουαρίου 1933.

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης

Γ. Ι. Οἰκονομίδης

(1) Σ. Μύς. Τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Ζῶτος εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ Φρ. Λαμπίρη, ἐλάβομεν παρὰ τοῦ κ. Ἐ. Ἀγγελάκι, ὅστις ἤκουσε ταύτην παρὰ τοῦ ἀποθανόντος Ναυάρχου Γούδα, ὑπηρετοῦντος τότε εἰς τὸ εὐδρομον, «Ν. Μιαούλης», γαμβροῦ δὲ τοῦ Ζῶτου. Δὲν ἀποκλείεται ἐπομένως ὁ Ζῶτος νὰ ἐπληροφορήθῃ ἀπὸ δύο πηγὰς τὰ ὑπὸ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ Τούρκων κατὰ τῆς Σητείας αποφασισθέντα. Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ κατωτέρω ἀμέσως δημοσιευομένου ἐγγράφου θὰ ἡγετό τις νὰ δεχθῇ, ὅτι ὁ ἄγγλος πλοίαρχος δὲν εἶχε γνῶσιν τῶν πραγμάτων εἰμὴ ἐκ τῶν ὑστέρων :

Trafalgar

1 Φεβρουαρίου 1897.

Πρὸς τὸν Πλοίαρχον τοῦ «Μιαούλη».

Κύριε Πλοίαρχε,

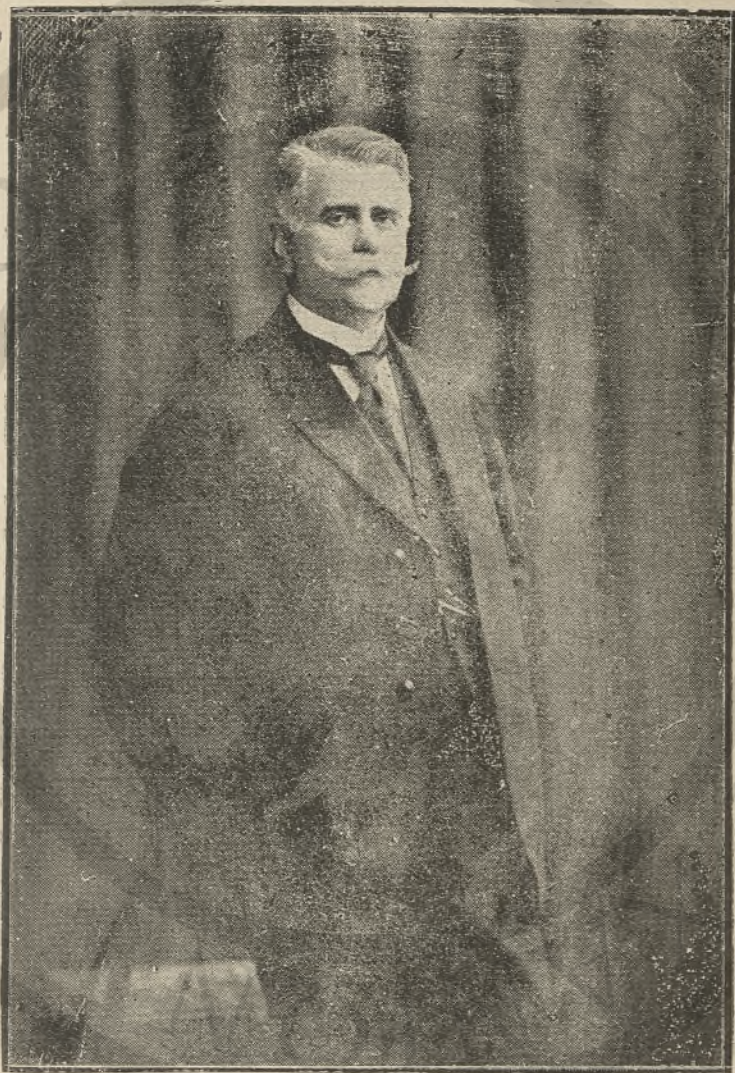
Εἶμαι διατεταγμένος νὰ παρεμποδίσω πᾶσαν ἐχθροπραξίαν ὑμῶν πρὸς Τουρκικὰ πλοῖα. Λυποῦμαι διὰ τὸ τελευταῖον ὑμῶν κατὰ τοῦ «Φουάτ» διάβημα καὶ εὐρίσκομαι εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ σᾶς ἀνακοινώσω ὅτι ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τοῦτο ἠθέλεν ἐπαναληφθῇ, θὰ εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ λάβω δυσάρεστα μέτρα.

Ὁ Κυβερνήτης

Greenfield

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Μ. ΦΟΥΜΗΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος Μ. Φούμης Γερουσιαστής, Διδάκτωρ τοῦ Δικαίου τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐγεννήθη ἐν Χανίοις τῷ 1860. Φοιτητὴς ὢν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1887. Διετέλεσεν εἰσαγγελεὺς μέχρι τοῦ 1885, ὁπότε ἐξελέγη βουλευτὴς Σελίνου. Τῷ 1887—1889 ἐξέδιδον τὰ «Λευκὰ Ὅρη» Χανίων οἱ Βενιζέλος, Φούμης, Πωλογεώργης καὶ Ι, Μοάτσος, ἀντιδράσαντες, οἱ τρεῖς πρωτοὶ καὶ ὡς βουλευταί, κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς κινήματος τοῦ 1889. Τῷ 1895—1897, ἐκλεγείς ὑπὸ τῆς Γεν. τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως μέλος τοῦ Γεν. Διοικητικοῦ Συμ-

βουλίου Κρήτης, ἐξέδιδε τὴν «Αὐγὴν» Χανίων. Πληρεξούσιος εἰς ὅλας τὰς ἔκτοτε ἐπαναστατικὰς καὶ Συντακτικὰς Συνελεύσεις, μέλος τῆς πρώτης Κυβερνήσεως τῆς αὐτονόμου Κρητικῆς Πολιτείας (1899—1901), ὑπῆρξε συναρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θερίσου (1905) καὶ μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ (1909—1910). Βουλευτὴς εἰς Ἀθήνας καὶ Γερουσιαστὴς νῦν, εἶναι ἀφοσιωμένος θεράπων τῆς γεωργίας ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ὁποίας στηρίζει τὰς διὰ τὴν οἰκονομικὴν πρό πάντων ἀνόρθωσιν ἐλπίδας του. Συνεργάτης ἡμῶν τιμᾷ ἰδιαίτερος τὸν «Μύσωνα» δι' ἐμβριθῶν ἄρθρων του.

Οἱ ἐν πολέμοις πεσόντες Σητειῶται ⁽¹⁾

Οἱ ἀπὸ τοῦ 1912—1922 πεσόντες ἐν πολέμοις Ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται τῆς Ἐπαρχίας Σητείας εἰσὶ κατὰ χωρία οἱ ἐπόμενοι.

1.—Λιμὴν Σητείας.

Λοχίας : Μαστοράκις Ἐμμανουὴλ Ἰωάννου.

Ἀνθυπασπισταὶ : Βασιλάκις Νικόλαος Ἰωάν. Ζουμάκις Ἰωάννης Παντελῆ. Στρατιῶται : Μαλλιωτάκις Ροῦσσος Ἐμμανουὴλ, Βιτζέντζος Νικόλαος Ἰωάν.

Δεκανεὺς : Τζωριζάκις Ἰωάννης Γεωργίου.

Λοχίας : Λιμνωτάκις Νικόλαος Γεωργίου.

Στρατιῶται : Κουκουβᾶς Νικόλαος Γεωργίου. Φουσκολαγουδάκης Μιλτ. Στυλιανοῦ. Μπαχλιτζανάκις Λουκάς Μιχαὴλ. Ρενιοῦ Σακελλάριος. Τζοβενῆς Γεώργιος Νικολάου.

Ἐνωμοτάρχης : Ψαρουδάκις Γιώργιος Νικολάου.

Χωροφύλαξ : Τακάκις Χριστόφορος Γεωργίου.

2.—Ἅγιος Στέφανος. (Γρά.).

Ἀνθυπολοχαγός : Γιαπιτζάκις Ἐμμανουὴλ Ἰωάννου.

Στρατιῶται : Λιανουδάκις Κωνστ. Ἐμμανουὴλ. Ζερβάκης Γεώργιος Χαρν-
δήμου. Καλατζάκις Ἐμμανουὴλ Σταύρου. Ριζανάκις Φιλοκτήτης Νικολάου. Κατα-
ΐφάκις Νικόλαος Ἐμμανουὴλ. Καμενάκις Ματθαῖος Ἐμμανουὴλ. Καμενάκις Νικό-
λαος Ἐμμανουὴλ. Καμενάκις Ἰωάννης Ἐμμανουὴλ. Κορνελάκις Μιλτιάδης Νικολ.

Ἀνθυπασπιστής : Χατζόπουλος Γεώργιος Ἐμμανουὴλ.

Στρατιῶται : Καλαντζάκις Ἐμμανουὴλ Ἰωάννου. Θαλασσίνος Ἐμμανουὴλ Ἀντωνίου. Καναβάκις Ἰωάννης Ἐμμανουὴλ.

3.—Μετόχιον Πισκοκεφάλου.

Στρατιῶται : Χριστοδουλάκις Ἰωάννης Νικολάου. Μπολοτζάκις Νικόλαος Κωνσταντ. Σφακιωτάκις Ἐμμαν. Κωνσταντ. Κριτσωτάκις Βασίλειος Ἐμμαν.

4.—Κατσιδώνι.

Λοχαγός : Μηλιώτης Μιχαὴλ Γεωργίου.

Ἀνθυπασπιστής : Κριτσοτάκις Ροῦσσος Ἀντωνίου.

Στρατιῶται : Μηλιώτης Ἰωάννης Γεωργίου. Μαζωνάκις Ἰωάννης Εὐαγ-
γέλου. Μητσακάκις Γεώργιος Κωνσταντίνου.

Δεκανεὺς : Διακάκις Κωνσταντ. Θεοχαφους.

5.—Χοχλακές.

Ἀνθυπασπιστής : Μανουσάκις Νικόλαος Κωνσταντίνου.

Δεκανεὺς : Οἰκονομάκις Ἐμμαν. Νικολάου.

Στρατιῶται : Τουλουπάκις Ἐμμαν. Γεωργ. Οἰκονομάκις Ἰωάν. Εὐστρατίου.

(1) Σ. Μύς. Ὁ δημοσιευόμενος κατάλογος τῶν πεσόντων ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν μᾶς ἐδόθη παρὰ τοῦ Συλλόγου ἐφέδρων πολεμιστῶν Σητείας.

Σητεία.—Ἡ τελετὴ τῆς θεμελιώσεως τοῦ Ἡρώου τῶν ἐκ Σητείας πεσόντων ἀπὸ τοῦ 1912 — 1922 ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Πέτρας κ. Διονυσίου, 3 Νοεμβρίου 1930.

6.—Περβολάκια.

Δεκανεῖς: Δρακάκις Ἀναστάσιος Ἐμμανουήλ, Αὔγουστινάκις Γεώργιος Ἀντωνίου.

Στρατιῶται: Μουνδουράκις Γεώργιος Σπυρίδωνος, Ζαχαράκις Νικόλαος Γεωργίου, Διακάκης Γεώργιος Νικολάου, Κωνσταντάκις Ἰωάννης Γεωργίου, Καταξάκις Γεώργιος Ἀντωνίου, Τζανιδάκις Ἰάνν. Σπυρίδωνος.

7.—Ἀπίδια.

Στρατιῶται: Ἀεράκις Ἐμμανουήλ Ἰωάννου, Φραγκιαδάκις Γεώργιος Πέτρου, Κουφάκις Ἐμμανουήλ Γεωργίου, Μακρυδάκις Γεώργιος Ἰωάννου, Γαρεφαλάκης Ἐμμαν., Ἰωάννου, Σφενδυλάκις Ἰωάννης Νικολάου, Κουφάκις Ἐμμανουήλ Νικολάου, Τσαγκαράκις Ἀντώνιος Ἐμμανουήλ, Τσαγκαράκις Συμεὼν Ἐμμανουήλ, Πορταράκις Ἀντώνιος Νικολάου, Μαμαντάκις Ἐμμ. Νικολάου.

Λοχίας: Ὁρφανουδάκις Κωνστ. Γεωργίου.

8.—Ζάκρος.

Λοχίαι: Περουλάκις Ἐμμανουήλ Κωνσταντίνου, Σεμερτζάκις Χαρίδημος Κωνσταντίνου.

Στρατιῶται: Σεμερτζάκις Ἰωάννης Μιχαήλ, Περουλάκις Μιχαήλ Κωνστ. Δασκαλάκις Νικόλαος Κωνσταντίνου, Βδοκάκις Γεώργιος Ἰωάννου, Βδοκάκις Κωνσταντίνος Ἰωάννου, Ἀβρονιδάκις Νικόλαος Ἰωάννου, Σεμερτζάκις Ἐμμανουήλ Ματθαίου, Περάκις Γεώργιος Κωνσταντίνου, Χαμηλάκις Κωνστ. Ἀντωνίου, Σεμερτάκις Ἰωάννης Κωνσταντίνου.

9.—Στυροχώρι.

Ἐπιλοχίας: Ὁρφανάκις Ἰωάννης Ἐμμανουήλ.

Χωροφύλαξ: Ἀναγνωστάκις Μιχαήλ Γεωργίου.

Στρατιώτης: Τουμπανάκις Νικόλαος Ἰωάννου.

Χωροφύλαξ: Τουμπανάκις Στυλ. Ἰωάννου.

Δεκανεὺς: Παπαδάκις Ἐμμανουήλ Ἰωάννου.

Στρατιώτης: Τουριτάκις Γεώργιος Θεοδοσίου.

Χωροφύλαξ: Μαρκάκις Ξενοφών Γεωργίου.

Δεκανεὺς: Βαληκταράκις Γεώργιος Ἰωάννου.

Στρατιώτης: Χαμηλάκις Γεώργιος Στυλιανοῦ.

Δεκανεὺς: Χατζόπουλος Ἰωάννης Μιχαήλ.

Στρατιῶται: Ψαρουδάκις Ἐμμαν. Νικολάου, Δεμερτζής Γεώργιος Χριστοφόρου.

Δεκανεῖς: Ματθαίαις Ἐμμανουήλ Ἰωάννου, Ζουμπουλάκις Μιχαήλ Γεωργίου.

Στρατιῶται: Καββουσανάκις Ἰωάννης Ἐμμαν., Παναγιωτάκις Ἰωάννης Γεωργίου, Παπαλοτζάκις Σταῦρος Κωνστ., Παπαδάκις Ἀντώνιος Ἐμμανουήλ.

10.—Καρύδι

Ὑπενωμοτάρχης : Φωτεινάκις Ἐμμανουήλ Ἰωάννου.

Στρατιῶται : Περιφεράκις Ἐμμανουήλ Μιχαήλ, Κακουράκις Ἐμμανουήλ Ἰωάννου.

Ὑποδεκανεὺς : Σφακιανάκης Ἐμμανουήλ Γεωργίου.

Στρατιῶται : Μωϋσάκις Κωνσταντ. Νικολάου, Μωϋσάκις Γεώργιος Ἐμμανουήλ, Αὐγουστάκις Ἰωάννης Γεωργίου.

11.—Ἀζωκέραρος.

Στρατιῶται : Βιολιδάκις Ἐμμανουήλ Κωνσταντίνου, Βιολιδάκης Γεώργιος Ἰωάννου, Περάκις Γεώργιος Ἰωάννου, Σεμερτζάκις Γεώργιος Μιχαήλ.

12.—Κελλάριζα.

Στρατιῶται : Κουλουράκης Ἰωάννης Μιχαήλ, Κουνελάκης Ἐμμανουήλ Κωνσταντίνου.

13.—Σφάκα.

Ἀνθυπολοχαγοί : Πετράκις Νικόλαος Μιχαήλ. Παπαδογιαννάκις Κωνσταντ. Μιχαήλ.

Λοχίας : Σολιδάκις Ἰωάννης Ἐμμανουήλ.

Στρατιῶται : Μακρυνάκις Ἐμμαν. Γεωργίου. Συλιγνακις Ἐμμαν. Κωνστ. Μαστοράκις Βασίλειος Ἐμμαν. Μοστοράκις Ἰωάννης Γεωργίου. Βογιατζῆς Νικόλαος Μιχαήλ. Μαυροματάκις Στυλιανὸς Ἐμμαν. Πασπαλαράκις Μιχαήλ Γεωργίου. Γιακουμάκις Κωνσταντῖνος Ἰωάννου. Μαστοράκις Ἰωάννης Σταύρου.

Δεκανεὺς : Κουρουπάκις Σπυρίδων Μιχαήλ.

Στρατιώτης : Συντυχάκις Γεώργιος Δημητρίου.

Δεκανεῖς : Πασχαλάκις Ἰωάννης Μιχαήλ. Βιζιράκις Νικόλαος Μιχαήλ. Γαλανάκις Ἐμμανουήλ Παντελῆ.

Στρατιῶται : Βασιλάκις Ἐμμανουήλ Παναγιώτου. Βασιλάκις Ἰωάν. Παναγιώτου. Κατσούλης Ἐμμανουήλ Μιχαήλ.

14.—Σκορδύλο καὶ Ρίζα.

Λοχίας : Μαυράκις Γεώργιος Ἐμμανουήλ.

Στρατιῶται : Μαυράκις Ἐμμαν. Νικολάου. Πρωτογεράκις Ἐμμαν. Νικολ. Χασαπλαδάκις Νικόλαος Κωνσταντ. Πρωτογεράκις Νικόλαος Θ. Γαλιανὸς Στυλιανὸς Δημητρίου.

15.—Βορῆ, Παπαγιαννάδοι καὶ Σκλάβοι.

Δεκανεῖς : Καθεκλάκις Νικόλαος Γεωργίου. Τζανιδάκις Ἰωάννης Ἐμμαν.

Στρατιῶται : Ἑλληνικάκις Δημήτριος Ἀντωνίου. Μοζάκις Ἐμμαν. Νικολάου, Βουτυράκις Εὐστράτιος Σταύρου. Τσιριλάκις Νικόλαος Ἐμμανουήλ.

16.—Καλὸ-Χωριό. Χαμαίτουλον. Ἀχλάδι.

Λοχίας : Παραλάκις Νικόλαος Γεωργίου.

Στρατιῶται : Θεοδωράκης Ἀντώνιος Νικολάου. Ἀσφεταγάκις Νικόλ, Γεωργίου. Καλογεράκις Ἰωάννης Γεωργίου. Χατζημηνωλιδάκις Γεώργιος Ἐμμανουήλ Χατζησταυράκις Ἐμμανουήλ Νικολάου. Μακρυδάκις Σωτήριος Ἰωάννου.

17.—Ἐξω Μουλιανά,

Λοχίας : Σολιδάκις Νικόλαος Ἰωάννου.

Ἐνωμοτάρχης : Παπαδάκης Ἰωάννης Ἐμμανουήλ.

Στρατιώτης : Σκαρβελάκις Γεώργιος Νικολάου.

Χωροφύλαξ : Ζαφειράκις Ζαχαρίας Κωνσταντίνου.

Στρατιῶται : Ἀντιονάκις Γεώργιος Νικολάου. Σκαρβελάκις Ἐμμαν. Γεωργίου. Σκαρβελαντωνάκις Ἀντ. Ἐμμαν. Τσικαλάκις Νικόλαος Ἰωάννου. Μαστοράκις Γεώργιος Ἡλία.

Χωροφύλαξ : Σκαρβελάκις Ἐμμαν. Ἰωάννου.

Στρατιώτης : Κουτάντος Νικόλαος Χρήστου.

Χωροφύλαξ : Μαργογιαννάκις Γεώργιος Χαραλ.

Στρατιῶται : Γιαλεσάκις Ἰωάννης Ζαχαρίου. Σπυριδάκις Σπυρίδ. Ἰωάν.

18.—Σίτανος.

Ἐπιλοχίας : Σοφουλάκις Ἀνδρόνικος Ἐμμαν.

Στρατιῶται : Χρυσουλάκις Ἰωάννης Παναγ. Μπατσωλάκις Μιχαήλ Ἰωάν.

19.—Ρουκάκι.

Δεκανεύς : Λιανάκις Γεώργιος Νικολάου.

Στρατιῶται : Κιουπάκις Ἐμμανουήλ Ἰωάν. Μυλωνάκις Ἐμμ. Μιχαήλ.

Χωροφ. : Παπαδάκις Ἰωάννης Ἐμμαν.

20.—Λάστρος.

Λοχίας : Χατζηδάκις Ἐμμαν. Κανάκη.

Ἐπενωμοτ. : Φραγκούλης Ἐμμον. Δημητρίου.

Στρατιώτης : Καπετανάκις Γεώργιος Ἰωάννου.

Χωροφύλ. : Μπαχλιτζανάκις Γεώργ. Ἀλεξάνδρ. Ρουσσελάκις Ἐμμαν. Γεωργ.

Στρατιώτης : Φραγκούλης Νικόλαος Γεωργίου.

Χωροφ. : Χατζηδάκις Ἐμμαν. Ἀθανασίου.

21.—Ἀγία Τριάς (Τσώ).

Στρατιῶται : Χαρκιολάκις Ἐμμαν. Μιχαήλ. Σταυρακάκις Ἀντώνιος Γεωργίου. Φυγετάκις Γεώργιος Ἐμμανουήλ.

22.—Βαδέλοι.

Στρατιῶται : Συκιανάκις Μάρκος Ἰωάνν. Μακρυδάκις Κωσταντ. Δημητρ

23.—Χῶνος.

Στρατιῶται : Σπυριδάκις Γεώργιος Νικολάου. Περάκις Νικόλαος Ἰωάνν. Βρακουράκις Ἐμμαν. Ἀντωνίου. Σπυριδάκις Ἐμμαν. Κωνσταντίνου.

24.—Μυσιργιού.

Στρατιῶται : Μιχαλογιαννάκης Ἰωάννης Γεωργίου, Γαλετάκις Ἐμμανουήλ Νικολάου, Πηδικτάκις Ἰωάννης Νικολάου, Παντελάκις Νικόλαος Ἐμμανουήλ, Τσιμιτάκης Νικόλαος Ἐμμανουήλ.

25.—Παλαιὸ-Μητάτο.

Στρατιῶται : Σπανουδάκης Κωνσταντίνος Ἐμμανουήλ, Χουλάκις Ἰωσήφ Ἰωάννου, Χουλάκις Ἐμμανουήλ Ἰωάννου, Βουγιουκλάκης Ἐμμανουήλ Γεωργίου.

26.—Τουρλωτή.

Λοχίας : Παπαδάκις Ἰωάννης Μιχαήλ.
Δεκανεῖς : Κακουράκις Ἐμμαν. Ἰωάννου. Χατζηνάκις Γεώργιος Μιχαήλ.
Στρατιῶται : Παπαδάκις Γεώργιος Ἐμμαν Ἐγγλεζάκις Ἰωάννης Γεωργίου.
Ρεῖζάκις Μιχαήλ Ἀντωνίου. Σολιδάκις Γρηγόριος Μιχαήλ.

27.—Ἀδραδάστοι.

Λοχίας : Μητσακάκις Ἰωσήφ Ἰωάννου.
Στρατιῶτης : Μητσακάκις Γεώργιος Κωνσταντίνου,

28.—Κλεισίδι.

Στρατιῶται : Σφενδουράκις Ἰωάννης Σπυρίδ. Αἰλαμάκις Ἐμμαν. Κωνστ.

29.—Κρυά.

Στρατιῶται : Πετρούλακις Ἐμμανουήλ Κωνσταντίνου. Μιχελάκις Στυλιανὸς Ἰωάννου. Γαδανάκις Πέτρος Νικολάου. Βουτυράκις Ἰωάννης Γεωργίου. Βουτυράκις Χαράλαμπος Γεωργίου. Μαρκάκις Ἐμμανουήλ Γεωργίου. Καρακωνσταντάκις Ἐμμαν. Ἰωάννου. Σγουράκις Ἐμμανουήλ Γεωργίου, Μανουσάκις Ἀριστείδης Ἰωάννου. Μανουσάκις Νικόλαος Ἰωάννου. Τσαντάκις Γεώργιος Ἰωάννου. Καραμανωλάκης Ἐμμαν. Ἰωάννου.

30.—Σκοπή.

Ταγματάρχης : Φραγκούλης Κωνσταντ. Γεωργίου.

31.—Λιθίνες.

Δεκανεῖς : Κοντογιαννάκις Ἰωάνν. Ἐμμαν. Σφακιανάκις Ἀντώνιος Πέτρου.
Στρατιῶτης : Κατσανεβάκις Νικόλαος Ἐμμανουήλ.
Λοχίας : Γεωργαντάκις Γεώργιος Ἐμμανουήλ.

Στρατιῶται : Πρωτογεράκις Ἐμμανουήλ Γεωργίου. Καζαναράκις Θεόδωρ. Νικολάου. Βιδάκις Ἰωάννης Γεωργίου. Σαρεινάκις Γεώργιος Νικολάου. Παναγιωτάκις Ἐμμαν. Α. Τζανάκις Κωνσταντῖνος Γ.

32.—Πεῦκοι.

Δανδουλάκις Κωνσταντ. Νικολάου. Εἰκοσιπεντάκις Ἰωσήφ Ἐμμαν. Αἰβαλιωτάκις Ἰωσήφ Σ. Λαντζανάκις Γεώργιος Ἐμμανουήλ. Μανουσάκις Ἰωάννης Ἐμμανουήλ. Μανουσάκις Κωνστ. Νικολάου. Ταβλαδάκις Κωνστ. Μιχαήλ. Λαντζανάκις Ἀπόστολος Δ. Καναβάκις, Ἐμμαν. Ἰωάννου, Καναβάκις Ἰ. Ἐμμ.

33.—Χανδράς.

Ἀνθυπασιπισταί : Γαρυφαλάκις Ἰωάννης Νικολάου. Ἀντύπας Κωνσταντ. Ἀνδρέου. Δαμουλάκις Ἐμμαν. Ἀντωνίου.

Δεκανεὺς : Λεθιωτάκις Νικόλαος Κωνσταντίνου.

Στρατιῶται : Δαμουλάκις Ἰωάννης Ἀντωνίου. Τσαγκαράκις Κωνσταντῖνος Γεωργίου. Ἀδαμάκις Γεώργιος Ματθαίου, Γιαπιτζάκις Εὐθύμ. Σταύρου. Ὁρφανουδάκις Νικόλαος Γεωργίου. Χρυσουλάκις Νικόλαος Μιχαήλ.

34.—Πισκοκέφαλον.

Δεκανεῖς : Λιναρδάκις Γεώργιος Ἰωάννου. Νονάρος Γεώργιος Β.

Στρατιῶται : Ζαμπετάκις Νικόλαος Γεωργίου. Νίκητάκις Δημήτριος Νικολάου. Κατσούλης Νικόλαος Γεωργίου. Μεταξάκις Ἐμμαν. Νικολάου. Βαρδάκις Ἐμμανουήλ Γεωργίου. Ἀνδρουλιδάκις Κωνσταντ. Νικολ. Τσιμιτάκις Ἐμμ. Νικ.

35.—Κυνένε.

Βουτυράκις Εὐστράτ., Ἑλληνικάκις Ἐμμαν., Πετρουλάκις Ἀντώνιος, Πετρουλάκις Ἐμμαν., Μακρυδάκις Γεώργιος, Συκιανάκις Μάρκος, Μακρυδάκις Κων. Κοντογιαννάκις Εὐάγγελος, Γιαννικάκης Μιλτ.

ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ.

ΥΠΟ ΠΑΝ. ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΝ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ Β.Β.ΑΙ
ΑΠΕΔΕΛΤΙΩΘΗ

Ἐν Χανίοις τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1932

Ἀξιότιμε Κύριε Ὑπουργέ,

Ἐκτελῶν προφορικὴν Ὑμῶν ἐντολὴν λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ υποβάλω Ὑμῖν τοὺς ζητηθέντας πίνακας περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ κατ' εἶδος καὶ ἀριθμὸν λειτουργούντων Σχολείων Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τῶν ἐγγραφέντων μαθητῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν κρατικῶν ἀρωγῶν ὑπὲρ τῶν διδακτηρίων τῆς Μέσης, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἔξ ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, ὡς καὶ τῶν χρηγηθέντων ποσῶν ἐκ τοῦ τελευταίου δανείου τοῦ Κράτους διὰ τὴν ἀνέγερσιν διδακτηρίων. Θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε ὅμως πρὸς διευκρίνισιν τῶν υποβαλλομένων πινάκων νὰ ἐκθέσω σημειωματικῶς ὀλίγα τινα περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ παιδείας Δημοτικῆς καὶ Μέσης, ὡς Προϊστάμενος ταύτης ἐπὶ μίαν ἑπταετίαν.

I

Ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπὸ στοιχεῖον I πίνακος, ἐξυπηρετεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Κρήτῃ διὰ 759 δημοτικῶν σχολείων ἔξ τάξεων, εἰς τὰ ὅποια ὑπηρετοῦν σήμερον διδάσκαλοι (ἄρρενες 569 θήλεις 560). Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα κατὰ τὰ τρία τελευταῖα σχολικὰ ἔτη ἐνεγράφησαν κατὰ μέσον ὄρον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπὸ στοιχεῖον II πίνακος, 56.302 μαθηταί, (ἄρρενες 30.535 θήλεις 25.767) ἐφοίτησαν 52.617 (ἄρρενες 28.813 καὶ θήλεις 23.104) καὶ προήχθησαν 39.174 (ἄρρενες 21.653 θήλεις 17.521). Ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγγραφέντων μαθητῶν κατὰ τὰ τρία τελευταῖα ἔτη πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγγραφέντων κατὰ προηγούμενα ἔτη παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος ἔχει αὐξηθῇ. Τοῦτο δέον νὰ ἀποδοθῇ α') εἰς τὴν πιστὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ υποχρεωτικῆς φοιτήσεως β') εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν οἱ γονεῖς εἰς τὸ σχολεῖον γ') εἰς τὴν ἵδρυσιν δημοτικῶν σχολείων καὶ εἰς πολὺ μικροὺς συνοικισμοὺς καὶ δ') εἰς τὴν μέριμναν καὶ δρᾶσιν τοῦ Ὑπουργείου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτώντων μαθητῶν, μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Νήσου, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτώντων μαθητῶν εἶναι λίαν ἱκανοποιητικὸς καὶ εὐχάριστος, διότι εἰς τοῦτο ὑπερέχομεν οὐ μόνον τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ τινων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖνος ὅμως τὸ ὁποῖον παρατηροῦμεν ἐκ τῶν γενικῶν κατ' ἔτος ἐκθέσεων τῶν κ. Ἐπιθεωρητῶν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, οὐχὶ βεβαίως ἐνθαρρυντικόν, εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν υποχρεωμένων νὰ φοιτήσωσιν εἰς τὰς ἔξ τάξεις τὰ 40—50%, περίπου φθάνουν μέχρι τῆς ἑκτῆς τάξεως. Τοὺς λόγους ἔνεκα τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ἀποσύρουσι τὰ τέκνα των πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς υποχρεωτικῆς φοιτήσεως δέον ν' ἀποδώσωμεν α') εἰς τὴν ἀξίωσιν τῶν γονέων, ὅπως τὰ τέκνα των βοηθῶσιν οὐτοὺς εἰς τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας β') εἰς τὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη στασιμότητα ἱκανοῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν εἰς τὰς πρώτας τάξεις τῶν σχολείων καὶ γ') εἰς

τὴν ἔλλειψιν τυπικῶν καὶ οὐσιαστικῶν προσόντων ἢ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ ἔργον των, πολλῶν διδασκάλων, μὴ δυναμένων οὕτω νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν μαθητῶν μηδὲ νὰ ἐμπνεύσωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῶν, οἵτινες οὐδεμίαν ἐκτίμησιν καὶ σεβασμὸν ἔχουσιν εἰς αὐτούς.

Ἐλπίζομεν ὅτι διὰ τῶν κατωτέρω προτεινομένων μέτρων θὰ αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰς ἀνωτέρω τάξεις φοιτῶντων μαθητῶν.

Εἰς τὸν ὑπὸ στοιχεῖον III πίνακα ἐμφαίνονται τὰ ποσὰ τὰ χορηγηθέντα ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς ἀνέγερσιν, ἐπισκευήν, ἢ μετασκευὴν διδασκαστηρίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, μὴ περιλαμβανομένων τῶν ποσῶν, ἅτινα διετεθήσαν ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκ τοῦ κρατικοῦ δανείου ὑπὲρ ἀνεγέρσεως διδασκαστηρίων, ἅτινα περιελάβομεν ἐν τῷ ὑπὸ στοιχ. IV πίνακι. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰ κατ' ἔτος χορηγηθέντα ὑπὸ τοῦ Κράτους ποσὰ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν πρὸς ἀνέγερσιν διδασκαστηρίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰ διατεθέντα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑπὲρ τῶν διδασκαστηρίων τῆς Κρήτης, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Κράτος ἐφάνη περισσότερον γενναιοδωρον ὑπὲρ τῶν διδασκαστηρίων τῆς Κρήτης. Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει ἀπολύτως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς λίαν εὐμενεῖς συνθήκας, ὑφ' ἃς διτελεῖ ἡ νῆσος κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλότιμον προσπάθειαν καὶ ἀξιεπαινον δρᾶσιν πολλῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως Κρήτης, οἵτινες μὴ ἐλπίζοντες πολλὰ ἐκ τοῦ Κέντρου ἐστράφησαν πρὸς τοὺς τοπικοὺς παράγοντας καὶ διὰ καταλλήλων διαβημάτων, συγκεντρώσεων τῶν κατοίκων τῶν κομποπόλεων καὶ χωρίων κατώρθωσαν νὰ ὑποκινήσωσι τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀναμφισβήτητον ἐνδιαφέρον ἔμενεν ἕως τότε τελείως ἀνεκμετάλλετον.

Ἡ τοιαύτη δὲ τῶν Ἐπιθεωρητῶν δρᾶσις ἔσχεν ἀποτέλεσμα, τὴν διάθεσιν ἐκ τοπικῶν πόρων ποσῶν πολλῶν ἀνωτέρων τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους χορηγηθέντων.

Παρὰ πάντα τ' ἀνωτέρω ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις, εἶναι εἰσέτι καθυστερημένη,

α'.) διότι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἀπετέλει τὴν προβαθμίδα τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

β'.) διὰ τὴν ἀτελεῖ ὀργάνωσιν τῶν σχολείων

γ'.) διὰ τὸ ἀκατάλληλον τῶν προγραμμάτων καὶ

δ'.) διὰ τὴν ἑλλιπῆ μόρφωσιν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ διδασκάλων.

Ἵνα βελτιωθῇ ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις δέον.

1) Νὰ θεωρηθῇ ἡ μόρφωσις τῶν λαϊκῶν μαζῶν ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη καὶ νὰ καταστῇ αὕτη πραγματικὴ καὶ οὐσιαστικὴ.

2) Νὰ γίνεται πιστὴ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ὥστε νὰ καταστῇ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον πραγματικῶς ἑξαετές.

3) Νὰ συνεχισθῇ ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, παρατηρηθεῖσα ὕλικὴ συνδρομὴ τῶν τοπικῶν παραγόντων καὶ ἡ ἀρωγὴ τοῦ Κράτους πρὸς ὀλοκληρωτικὴν λύσιν τοῦ διδασκαστηριακοῦ ζητήματος.

4) Νὰ γίνῃ φυσιολογικὴ ἐκκαθάρισις τῶν ἀνεπαρκῶν καὶ μὴ πτυχιούχων διδασκάλων καὶ ἀντικατάστασις τούτων διὰ νέων ἱκανῶν μὲ εἰδικὴν καὶ γενικὴν μόρφωσιν ἀνωτέραν, εἰ δυνατόν, ἐκείνης τὴν ὁποίαν λαμβάνουν σήμερον.

5) Νὰ δημιουργηθοῦν εἰς πάντα τὰ σχολεῖα βιβλιοθήκη, σχολικοὶ κῆποι

καὶ νὰ πλουτισθοῦν διὰ τῶν ἀπαραιτήτων διδακτικῶν ὀργάνων καὶ ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας. καὶ

6) Νὰ γίνῃ νέον συγχρονισμένον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Ἐὰν πάντα ταῦτα πραγματοποιηθοῦν πρέπει νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις θὰ βελτιωθῇ ἐπαισθητῶς καὶ θὰ ἀποδώσῃ τοὺς ἀναμενόμενους καρπούς.

Π

Ἡ μέση γενικὴ μόρφωσις παρέχεται, ἐν Κρήτῃ ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπὸ στοιχ. V πίνακος διὰ 13 κλασσικῶν γυμνασίων, ὧν δύο θηλέων, καὶ τῶν λοιπῶν μεικτῶν, μιᾶς Σχολῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, 3 πρακτικῶν λυκείων, πέντε ἀνωτέρων Παρθεναγωγείων καὶ ἑξ ἡμιγυμνασίων, ἡ δὲ ἐπαγγελματικὴ δι' ἐνὸς Διδασκαλείου, μιᾶς Ἱερατικῆς σχολῆς καὶ πέντε κατωτέρων γεωργικῶν σχολείων. Ἐν τοῖς Σχολείοις τούτοις οἱ μὲν διδάσκοντες ἀνέρχονται εἰς 253, οἱ δὲ μαθηταὶ κατὰ μέσον ὅρον τῶν τριῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς 4797. ἐκ τοῦ ὑπὸ στοιχ. VI πίνακος ἐμφαίνεται ὅτι ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1927—1928 μέχρι τοῦ 1931—32 παρατηρεῖται μεγάλη κατ' ἔτος καὶ σταθερὰ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἐνῶ κατὰ τὰ προηγούμενα μεταπολεμικὰ ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἦτο ἀκόμη ἀνώτερος· καὶ τὸν μὲν πληθωρισμὸν τῶν μαθητῶν δέον νὰ ἀποδώσωμεν α'.) εἰς τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν εὑρίσκον θέσιν οἱ ἐξερχόμενοι τῶν γυμνασίων β'.) εἰς τὴν οἰκονομικὴν τότε ἄνεσιν τῶν ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν πληθυσμῶν καὶ γ'.) εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἐπιείκειαν μὲ τὴν ὁποίαν ἔκρινον τοὺς ἐξεταζομένους μαθητὰς οἱ σύλλογοι τῶν γυμνασίων, τὴν δὲ κατ' ἔτος σταθερὰν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν α'.) εἰς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν τὴν ὁποίαν διέρχονται αἱ ἀστικαὶ καὶ ἀγροτικαὶ τάξεις καὶ β'.) εἰς τὸ ὅτι οἱ γονεῖς ἐπείσθησαν πλέον ὅτι μὲ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ γυμνασίου δὲν δύνανται τὰ τέκνα των νὰ νικήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λειτουργούντων ἐν Κρήτῃ Σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ μέρους εἰς τὸ ὅποιον λειτουργοῦν, πεῖθεται τις ὅτι οὔτε ἀρχὴ τις ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν γυμνασίων καὶ τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν κατανομὴν αὐτῶν οὔτε αἱ ἐκπαιδευτικαὶ ἀνάγκαι ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Π. γ. Εἰς τὸν Νομὸν Χανίων ἀναλογεῖ ἐν γυμνάσιον ἐπὶ 18500 κατοίκων, εἰς τὸν Νομὸν Ῥεθύμνης ἐν γυμνάσιον ἐπὶ 68.000 κατοίκων εἰς τὸν Νομὸν Ἡρακλείου ἐν γυμνάσιον ἐπὶ 27.700 κατοίκων καὶ εἰς τὸν Νομὸν Λασηθίου ἐν γυμνάσιον ἐπὶ 13.600 κατοίκων.

Καὶ διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αὕτη δὲν ἐκπληροῖ μέχρι σήμερον πλήρως τὸν προορισμὸν τῆς· οἱ λόγοι εἶναι πολλοὶ καὶ γνωστοὶ καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐκθέσωμεν αὐτούς· περιοριζόμεθα μόνον νὰ διατυπώσωμεν κεφαλαιωδῶς τὶ πρέπει νὰ γίνῃ, ἵνα βελτιωθῇ ἡ κατάστασις.

α'.) Νὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν γυμνασίων, καταργουμένων τῶν ἀτροφικῶν καὶ μάλιστα ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐντὸς τριῶν ἐτῶν δὲν ἔχουν ἐλάχιστον ἀριθμὸν ἀποφοίτων 60 καὶ πρέπει βεβαίως νὰ ληφθῇ ὡς βάσις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποφοίτων καὶ οὐκ ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς διότι ἱκανὸς ἀριθμὸς γυμνασίων λειτουργούντων εἰς

ἀγροτικὰς περιφερείας παρουσιάζουν ἐν τῇ τελευταίᾳ τάξει 14—18 μαθητάς.

β'.) Νὰ ὁρισθῶσιν αὐστηραὶ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις εἰς τὰ γυμνάσια ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἄριστον ποιὸν μαθητῶν καὶ βελτίωσις τῆς ἐργασίας τῶν σχολείων διὰ τῆς φοιτήσεως εἰς ἐκάστην τάξιν εὐφρεστάτων καὶ ἐπιμελεστάτων μαθητῶν.

γ'.) Νὰ ἐπέλθῃ ἀλλαγὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας καὶ μαθήσεως τῶν μαθητῶν, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνηται ἡ καλλιέργεια τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ιδιοτήτων καὶ διαθέσεων τῶν μαθητῶν.

δ'.) νὰ μεταβληθῇ τὸ πρόγραμμα τῶν πρακτικῶν λυκείων ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνηται ὅχι μόνον ἡ φυσικομαθηματικὴ μόρφωσις τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου καὶ ἡ ἱστοριοφιλολογικὴ.

ε'.) Νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος περὶ Ἡμιγυμνασίων ἅτινα δέον ἐντὸς 4—5 ἔτων νὰ καταργηθοῦν καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν δι' ἑτέρων κατωτέρων ἐπαγγελματικῶν σχολείων· ἡ κατάργησις αὕτη ἀσφαλῶς θὰ μειώσῃ καὶ τὸν πληθωρισμὸν τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων.

δ'.) Νὰ διατηρηθῶσι τὰ ἀνώτερα Παρθεναγωγεῖα εἰς ἀστικά κέντρα ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμέμπτου λειτουργίας αὐτῶν, καὶ ὡς πρὸς τὸ εἰδικὸν διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν προσανατολισμὸν τοῦ προγράμματος εἰς τὴν οἰκοκυρικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν διδασκαλίαν τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τῆς μουσικῆς.

ε'.) Νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον φυσιολογικὴ ἐκκαθάρισις τοῦ ἀνεπαρκοῦς διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ μάλιστα τῶν συμπληρωσάντων τριακονταετῇ ὑπηρεσίαν, λαμβανομένης νομοθετικῆς προνοίας περὶ χορηγήσεως εἰς αὐτοὺς ἱκανοποιητικῆς συντάξεως.

στ'.) Νὰ μετεκπαιδευθῶσιν ἐπιστημονικῶς καὶ παιδαγωγικῶς πάντες οἱ νεώτεροι καθηγηταί, οἱ λαβόντες τὸ πτυχίον τῶν ἄνευ φοιτήσεως εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

ζ'.) Νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως εἰς Εὐρώπην πρὸς εὐρύτερας σπουδὰς, οἵτινες ἐπανερχόμενοι νὰ κατανέμονται εἰς τὰς 12 ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας καὶ νὰ διδάσκωσιν ὑποχρεωτικῶς ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα εἰς πειραματικὰ σχολεῖα, ἅτινα δέον νὰ ἰδρυθοῦν ἐν ταῖς ἑδραῖς τῶν Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν, εἰς ἃ νὰ φοιτῶσιν ἀλληλοδιαδόχως ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ ἐκάστης περιφερείας.

θ'.) Νὰ πλουτισθῶσι πάντα τὰ σχολεῖα διὰ τῶν ἀπαραιτήτων διδακτικῶν ὀργάνων καὶ ἀφθόνων μέσων διδασκαλίας καὶ νὰ ἰδρυθῶσι σχολικοὶ κῆποι καὶ μαθητικαὶ βιβλιοθήκαι, εἰσαγομένης κατὰ τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα τῆς φροντιστηριακῆς διδασκαλίας εἰς πάντα τὰ σχολεῖα καὶ ἀσκήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰ ἐργαστήρια τούτων. Πάντα δὲ ταῦτα εἶναι κατορθωτὰ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἐὰν ἐφαρμοσθῇ πλήρως ὁ νόμος περὶ σχολικῶν Ἐφορειῶν.

Περὶ τῶν διδακτηρίων τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἐν Κρήτῃ οὐδὲν συνιστῶμεν, διότι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ἐντὸς τοῦ παρόντος σχολικοῦ ἔτους, λύεται τοῦτο ὀλοκληρωτικῶς διὰ τῆς στεγασεως πάντων σχεδὸν τῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰς σχολικὰ μέγαρα καταλληλότατα, πληροῦντα πάντας τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδαγωγικῆς, μέλλοντα νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὰς νέας συγχρονισμένας ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως. Δὲν πρέπει ὁμως

νὰ μὴ τονισθῇ ὅτι εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως πολὺ συνετέλεσαν διὰ τῆς ἠθικῆς ἐνισχύσεως καὶ ὕλικῆς ἀρωγῆς πολλὰ ἐφεδρικά ταμεῖα καὶ μοναστηριακαὶ καὶ ἐνοριακαὶ Ἐπιτροπαὶ τῆς Νήσου ὡς καὶ ἐμπνευσμένοι καὶ δραστήριοι Διευθυνταὶ τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως.

Ἐὰν πραγματοποιηθῶσι πάντα τὰ ἀνωτέρω, καὶ εἶναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπαιτοῦνται δαπάναι, ἀσφαλῶς καὶ ἡ μέση ἐκπαίδευσις θὰ ἀποδώσῃ εὐχάριστα καὶ λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Π. Φιλόπουλος

Π Ι Ν Α Ξ

Ἐμφαίνων τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν
κατὰ φύλον, ἐν ἐκάστη ἐκπαιδευτικῇ περιφερείᾳ Κρήτης

Ἑκπαιδευτικαὶ Περιφέρειαι	Μονοτάξια	Διτάξια	Τριτάξια	Τετρατάξια	Πεντατάξια	Ἑξατάξια	Σύνολον Σχολείων	Διδακτικὸν προσω- πικόν		Σύνολον Διδακτικοῦ Προσωπι- κοῦ
								Ἀρ- ρενεῖς	Θή- λαις	
Χανίων	93	34	12	2	4	6	151	146	107	253
Σφακίων	45	14	8	1	—	—	68	58	39	97
Α' Ρεθύμνης	55	16	3	—	1	2	77	65	48	113
Β' Ρεθύμνης	64	16	4	2	—	1	87	69	49	128
Ἡρακλείου	61	8	2	4	2	3	80	59	78	137
Πεδιάδος Ἡρακλείου	57	15	8	3	—	1	84	58	74	132
Γόρτυνος	58	14	6	4	—	2	84	48	72	120
Μεραμβέλου	34	17	7	4	—	1	63	59	52	111
Σητείας	42	12	6	2	3	—	65	67	41	108
Σύνολον	509	146	56	22	10	16	759	629	560	1199

Ἡ 'Εκπαιδευτικὴ περιφέρεια

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὰς ἐγγραφέντας, φοιτήσαντας καὶ ἐξετασθέντας μαθητὰς
ἐν τοῖς δημοτικοῖς Σχολείοις Κρήτης κατὰ Ἐκπαιδευτικὰς Περιφερείας καὶ
κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1929—1930, 1930—1931 καὶ 1931—1932.

Ἐκπαιδευτικαὶ Περιφέρειαι	ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1929 — 1930								
	Ἐγγραφέντες			Φοιτήσαντες			Προαχθέντες		
	Ἀρρε- νες	Θήλεις	Σύνο- λον	Ἀρρε- νες	Θήλεις	Σύνο- λον	Ἀρρε- νες	Θήλεις	Σύνο- λον
Χανίων	6878	5620	12498	6514	5258	11772	4847	3851	8698
Σφακίων	2567	1870	4437	2469	1782	4251	1692	1140	2832
Α' Ρεθύμνης	5788	4432	10220	5097	4072	9169	3860	2961	6821
Β' Ρεθύμνης (¹)	(¹) Σημ. Κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1929—30 ἡ περιφέρεια Ρεθύμνης δὲν ἦτο διηρημένη εἰς Α' καὶ Β' περιφέρειαν.								
Ἡρακλείου	3397	2866	6263	3070	2525	5595	2265	1834	4099
Πεδιάδ. Ἡρακλείου	3215	2691	5906	3071	2548	5619	2321	1907	4228
Γόρτυνος	3393	2753	6146	3155	2481	5636	2291	1778	4069
Μεραμβέλου	2772	2329	5101	2616	2123	4739	1889	1443	3332
Σητείας	2576	2209	4785	2436	2080	4516	1832	1533	3365
Σύνολον	30586	24770	55356	28428	22869	51297	20997	16447	37444

Ἐκπαιδευτικαὶ Περιφέρειαι	ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1930 — 1931								
	Ἐγγραφέντες			Φοιτήσαντες			Προαχθέντες		
	Ἀρρε- νες	Θήλεις	Σύνο- λον	Ἀρρε- νες	Θήλεις	Σύνο- λον	Ἀρρε- νες	Θήλεις	Σύνο- λον
Χανίων	6772	5728	12500	6419	5348	11767	5164	4096	9260
Σφακίων	2518	2048	4566	2428	1977	4405	1715	1173	2888
Α' Ρεθύμνης	3695	3071	6766	3498	2749	6247	2456	1897	4353
Β' Ρεθύμνης	2090	1739	3829	1954	1512	3466	1458	1162	2620
Ἡρακλείου	3361	2884	6245	3107	2617	5724	2307	1974	4281
Πεδιάδ. Ἡρακλείου	3270	2811	6081	3160	2651	5811	2305	1932	4237
Γόρτυνος	3338	2842	6180	3168	2625	5793	2469	2004	4473
Μεραμβέλου	2644	2288	4932	2555	2051	4606	1896	1532	3428
Σητείας	2632	2355	4987	2597	2240	4837	1946	1700	3646
Σύνολον	30320	25766	56086	28886	23770	52656	21716	17470	39186

Ἑκπαιδευτικά Περιφέρειαι	ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1931 — 1932								
	Ἐγγραφέντες			Φοιτήσαντες			Προαχθέντες		
	Ἀρρε- νές	Θήλεις	Σύνο- λον	Ἀρρε- νές	Θήλεις	Σύνο- λον	Ἀρρε- νές	Θήλεις	Σύνο- λον
Χανίων	6895	5892	12787	6391	5365	11756	5018	4126	9144
Σφακίων	2442	1979	4421	2369	1907	4276	1754	1245	2999
Α' Ρεθύμνης	2670	2301	4971	2505	2118	4623	1905	1531	3436
Β' Ρεθύμνης	2907	2430	5337	2723	2250	4973	2178	1827	4005
Ἡρακλείου	3557	3479	7036	3313	2869	6182	2440	2112	4552
Πεδιάδ. Ἡρακλείου	3398	2999	6397	3221	2820	6041	2544	2182	4726
Γόρτυνος	3384	2901	6285	3308	2811	6119	2591	2219	4810
Μεραμβέλλου	2743	2337	5080	2599	2193	4792	1827	1637	3464
Σητείας	2703	2448	5151	2698	2440	5138	1989	1768	3757
Σύνολον	30699	26766	57465	29127	24773	53900	22246	18647	40893

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὰς χορηγηθείσας κατὰ ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας Κρατικὰς ἀρωγὰς ὑπὲρ τῶν διδασκῶν τῶν δημοτικῶν Σχολείων.

Ἑκπαιδευτικά Περιφέρειαι	Ποσὸν χορη- γηθείσης Κρατικῆς ἀρωγῆς
Χανίων	6.751.000
Σφακίων	3 050.000
Α' Ρεθύμνης	4.029.500
Β' Ρεθύμνης	3.347.500
Ἡρακλείου	1.314.000
Πεδιάδ. Ἡρακλείου	1.254.000
Γόρτυνος	1.753.500
Μεραμβέλλου	1.754.000
Σητείας	2.081.000
Σύνολον	25.334.500

Η' Ἑκπαιδ. Περιφέρεια

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὰ χορηγηθέντα ποσὰ ἐκ τοῦ δανείου τῶν 300 ἑκατομυρίων πρὸς ἀνέγερσιν, μετασκευὴν καὶ ἀγορὰν διδασκῶν Κρήτης.

Σχολεῖα	Χορηγηθέντα ποσὰ
α') Ὑπὲρ σχολείων Μέσης Ἑκπαιδεύσεως	3.825.000
β') Ὑπὲρ σχολείων Δημοτ. Ἑκπαιδεύσεως	8.425.000
γ') Ὑπὲρ Διδασκαλείου Ἡρακλείου	1.250.000
Ἐν ὅλῳ	13.500.000

Η'. Ἑκπαιδ. Περιφέρεια

ΠΙΝΑΞ

Ἐμφαίνων τὰ ὑπὸ τοῦ Κράτους χορηγηθέντα ποσὰ πρὸς ἀνέγερσιν ἢ ἀποπεράτωσιν κ.λ.π. διδασκῶν καὶ γυμναστηρίων κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν.

Σχολεῖα Μέσης Ἑκπαιδεύσεως	Χορηγηθέντα ποσὰ
1) Πρὸς ἀνέγερσιν ἀποπεράτωσιν καὶ ἐπισκευὴν διδασκῶν	3 200.000
2) Πρὸς ἀνέγερσιν γυμναστηρίων	2.000.000

Η', 'Εκπαιδευτική Περιφέρεια

ΠΙΝΑΞ

'Εμφανίαν τὰ ἐν ἑκάστῳ νομῷ Κρήτης λειτουργοῦντα Σχολεία Μέσης 'Εκπαιδύσεως καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ διδαντικοῦ Προσωπικοῦ κατ' εἰδικότητα, κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1932—33.

Νομοὶ	ΣΧΟΛΕΙΑ						ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ												Σύνολον διδαντικῶν προσώπων						
	Γυμνάσια	Σχολαὶ	Μ. Ἐκπαιδ.	Πρωτ.	Δευτ. Παρ.	Ἡμιγυμνάσια	Τεχνικὰ Σχολεία	Τεχνικὴ Σχολή	Διδασκαλεία	Σχολείων	Διευθυνταὶ	Φιλολόγοι	Μαθηματικοὶ	Φυσικοὶ	Θεολόγοι	Γαλλικῶν	Γερμανικῶν	Ὀικιακῶν		*Εργων	Ἑλληνικῶν	Ἑκπαιδευτῶν ἀνακλινῶν	Ἑκπαιδευτῶν κατ. γεωργ. σχολείων	ἄλλοι θεωρητ. μαθησίντων	
Νομὸς Χανίων	5	—	1	1	2	1	1	1	—	11	7	29	9	11	9	7	8	3	6	—	2	1	1	1	93
Νομὸς Ρεθύμνης	—	1	—	—	1	2	—	—	—	4	2	9	3	6	3	2	3	—	1	2	—	—	—	1	32
Νομὸς Ἡρακλείου	4	—	1	1	1	2	3	—	1	12	8	24	7	11	5	6	7	2	1	1	1	1	2	1	76
Νομὸς Λασιθίου	4	—	1	1	1	1	1	—	—	8	6	18	7	7	7	2	5	1	1	—	—	—	—	—	54
Σύνολον	13	1	3	5	6	9	5	1	1	35	23	80	26	35	24	17	23	6	9	3	3	3	—	3	255

ΠΙΝΑΞ

Η' 'Εκπαιδευτικὴ Περιφέρεια.

'Εμφανίαν τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων Μ. 'Εκπαιδύσεως Κρήτης καὶ τῶν ἐγγραφέντων μαθητῶν ἀπὸ τοῦ σχολ. ἔτους 1927—28 ἕως 1932—33.

Σχολεῖα	1927 — 1928		1928 — 1929		1929 — 1930		1930 — 1931		1931 — 1932		1932 — 1933	
	Ἀριθ. Σχο- λείων	'Εγγρα- φέντες μαθηταὶ	Ἀριθ. Σχο- λείων	'Εγγρα- φέντες μαθηταὶ	Ἀριθ. Σχο- λείων	'Εγγρα- φέντες μαθηταὶ	Ἀριθ. Σχο- λείων	'Εγγρα- φέντες μαθηταὶ	Ἀριθ. Σχο- λείων	'Εγγρα- φέντες μαθηταὶ	Ἀριθ. Σχο- λείων	'Εγγρα- φέντες μαθηταὶ
Γυμνάσια	13	3979	12	3816	15	3785	15	3630	15	3529	14	3559
Προαγ. Δύκεια	1	198	2	331	2	348	2	335	2	394	3	489
Ἡμιγυμνάσια	10	671	10	629	8	321	7	289	6	212	6	224
'Αντ. Παρθεναγωγεία	5	759	5	670	5	485	5	348	5	290	5	349
Κατώτερα γεωργικὰ Σχολεία	—	—	—	—	—	—	—	—	4	44	5	61
Τεχνικὴ Σχολὴ Χανίων	1	91	1	83	1	47	1	26	1	40	1	34
Διδασκαλείον Ἡρακλείου	1	129	1	131	1	203	1	192	1	204	1	161
Μονοτάξιον Διδασκαλείον	1	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σύνολον	32	5887	31	5660	32	5189	31	4820	34	4713	35	4857

Η ΣΠΙΝΑΛΟΓΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΡΔΙΝΑ
ΑΠΕΛΕΒΑΤΙΩΝ

Ἡ ὡς λεπροκομείον χρησιμοποιουμένη ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι σήμερον ὠχυρωμένη νησίς τῆς Σπιναλόγκας ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν Χαρτογράφων Scoglio di Spinalonga=βράχος τῆς Σπιναλόγκας—Προγενεστέρως δέ, ἦτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑνετικῆς Κυριαρχίας, ἐφέρετο ὑπὸ τὸ ὄνομα Stinelonda, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ ἐγγώριον «στὴν Ὀλοῦντα, στὴν Ἐλοῦνδα»= εἰς τὴν (πόλιν) Ὀλοῦντα (1). Ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ ἀγνοοῦντες τὴν σημασίαν τῆς φράσεως, τὴν παρητυμολόγησαν πρὸς τὴν γνωστὴν εἰς αὐτοὺς νησίδα τῆς Ἑνετίας Spinalonga, τὴν κατόπιν Jiudecca κληθεῖσαν. Ὁ Buondelmonti τὴν ὀνομάζει Spinaleonda ἢ Spialeonis, ἄλλοι δὲ Spialunga. Οἱ δὲ Τοῦρκοι βραδύτερον διетήρησαν τὸ Ἑνετικὸν ὄνομα. Ἐφέρετο ὅμως παρ' αὐτοῖς καὶ τὸ παρεφθαρμένον Spirlonga.

Ἡ μελέτη πρὸς ὀχύρωσιν τῆς Σπιναλόγκας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1571, εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Κύπρου (1570 - 1571). Ἡ δὲ ἐκτέλεσις τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1574 (2) καὶ διήρκεσεν μέχρι τοῦ 1584, ὅτε ἐκτίσθησαν καὶ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα Γραμβούσης, Σούδας καὶ Χάνδακος.

Ὁ Gerola λεπτομερῶς περιγράφει ἐν τῷ βιβλίῳ του (Monumenti Veneti mell' isola di Creta) τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ φρουρίου τῆς Σπιναλόγκας, τὸν χρόνον τῆς ἐκτελέσεως, τὸν τρόπον καὶ τὴν διάταξιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐπισήμων ἐγγράφων φαίνεται, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 1571 εἶχεν ὀχυρωθῆ, ἀλλ' ἀτελῶς. Διὰ δὲ τὴν κατασκευὴν τῶν νέων ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐχρησιμοποιήθησαν ἰδίως ἀγγαρεῖαι (3). Ἡ ἀγγαρεία ἀπετελεῖτο ἡμερησίως ἐξ ἑκατὸν ἀνδρῶν. Διὰ δὲ τὴν μεταφορὰν ὑλικῶν μακρόθεν διὰ πλοίων ἐχρησιμοποιοῦν ὡς κωπηλάτας καταδίκους Κρήτας, οἵτινες ἐπειδὴ ὑπηρετοῦν εἰς κάτεργα (=πλοῖα), ὠνομάζοντο κατεργάρηδες (4) Μόνον οἱ τεχνῖται ἐπληρώνοντο καὶ οἱ ἐπιστατοῦντες. Ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς, τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων ἀνῆλθεν, ὡς ἀναφέρει ὁ Gerola, εἰς τὸ πο-

(1) Ἡ ἀρχαία πόλις Ὀλοῦς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἐκατέρωθεν τῆς σημερινῆς διώρυγος, τὴν ὁποίαν διήνοιξαν οἱ Γάλλοι στρατιῶται κατὰ τὸ 1898.

(2) Ἀνωθι τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Φρουρίου ὑπάρχουν ἐγκεχαραγμένα τὰ ἐπόμενα :

Lucas			=	Λουκάς
MIC.	ἦτοι	Miciel	=	Μιχαήλ
PRO.	»	Proconsul	=	Ἀνθύπατος
Ge.	»	generalis	=	Γενικός (Προβλεπτής)
R.	»	Regni	=	Βασιλείου
CR.	»	Cretae	=	Κρήτης 1574

ἅτινα δηλοῦν, ὅτι ἡ ἔναξις τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων ἤρξατο κατὰ τὸ 1574 ἐπὶ Λουκᾶ Μιχαήλ Γεν. Προβλεπτοῦ Κρήτης.

(3) Ἐπὶ Ἑνετῶν οἱ Κρήτες ὑπεχρεοῦντο κατ' ἔτος εἰς δύο εἰδῶν ἀγγαρείας διαρκείας δώδεκα ἡμερῶν. Τὸ ἐν ἑξαήμερον διετίθετο ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὲρ τῶν Φεουδαρχῶν. Ὁ ἀγγαρευόμενος ἐλάμβανε μόνον τροφὴν καὶ ταύτην ἀθλίαν, οὐδὲν δὲ ἡμερομίσθιον. Καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ ὑπάρχουν «ἀγγαρικοὶ ἀργάτες». Ἀλλ' οὗτοι ἐργάζονται ἐξ ἡθικῆς ὑποχρεώσεως προερχομένης ἐξ εὐεργεσίας ἢ φιλίας καὶ ἐπ' ἀμοιβαιότητι.

(4) Ἡ λέξις «κατεργάρης» σημαίνει σήμερον ἐν Κρήτῃ ἀνθρώπον πονηροῦς εὐφυΐας, πολυμήχανον, ἄπιστον, ὡς εἶναι συνήθως οἱ κατάδικοι. Ὑπάρχει καὶ ἐπώνυμον Κατεργαράκης ἐν Ζήρφ Σητείας.

σὸν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων χρυσῶν δουκάτων. Ἄλλ' εἰς τὰ ὀχρωματικά ταῦτα ἔργα περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὰ φρούρια ἐγκαταστάσεις ἤτοι ἀποθήκαι, οἰκήματα, δεξαμεναὶ κ.λ. Καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη σώζονται τεράστια δεξαμεναὶ ὕδατος χρησιμοποιούμεναι δι' ὕδρευσιν τῶν λερωῶν. Κτίζονται δὲ καὶ δύο εἰσέτι.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Χάνδακος (Ἡρακλείου) ἡ Σπιναλόγκα, ὡς ἡ Σούδα καὶ ἡ Γραμβοῦσα, παρέμειναν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1669 εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ἑνετῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1715 παρεχωρήθη διὰ συνθήκης εἰς τοὺς Τούρκους θεωρηθείσης ἀσκόπου τῆς διατηρήσεώς της. Ἐπὶ Τουρκικῆς κυριαρχίας ἦτο τουρκικὸς συνοικισμὸς ἀριθμῶν κατὰ περιόδους 50—200 τουρκικὰς οἰκογενείας ἀσχολουμένας εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀλιεῖαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1858⁽¹⁾ καὶ ἔξῃς περιελθούσης τῆς μεγάλης νήσου, τῆς ἰδίως Σπιναλόγκας, εἰς τὸ Τουρκικὸν δημόσιον, διενεμήθη αὕτη κατὰ τὸ 1873⁽²⁾ ἐπὶ Κωνστ. Ἀδοσίδου πασᾶ εἰς 180 κλήρους, ὅσαι ἦσαν τότε καὶ αἱ τουρκικαὶ οἰκογένειαι τοῦ φρουρίου τῆς Σπιναλόγκας. Ἐκάστη οἰκογένεια ἔλαβε τὸν κληρὸν της μὲ τὸ δικαίωμα μόνον τῆς ἐπικαρπίας⁽³⁾. Τοὺς κλήρους τούτους ἐκαλλιέργουν εἴτε οἱ ἴδιοι οἱ κληροῦχοι εἴτε διὰ τῶν περιοίκων χριστιανῶν. Κύρια δὲ εἰσοδήματα καλλιιεργείας τῆς ἀνύδρου ταύτης νήσου ἦσαν δημητριακά, χαροῦπια καὶ ὀλίγον ἔλαιον.

Μετὰ τὸ 1899 οἱ πλείστοι τῶν Τούρκων τῆς Σπιναλόγκας ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἐγκατέλειψαν τὸ φρούριον κατὰ τὸ 1903, ὁπότε ὠρίσθη διὰ νόμου, ἵνα τοῦτο χρησιμεύσῃ ὡς λεπροκομεῖον Κρήτης. Αἱ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσαι οἰκίαι ἐξετιμῆθησαν εἰς ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας δραχμῶν χρυσῶν, αἵτινες καὶ κατετέθησαν εἰς χεῖρας τοῦ Ἰταλοῦ Γεν. Προξένου ὡς πρυτάνεως τότε τοῦ ἐν Χανίοις Προξενικοῦ σώματος. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν ἐθωρορήθη εὐτελὲς καὶ δὲν παρελήφθη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ μένει εἰσέτι ἀχρησιμοποίητον. Αἱ ἐγκαταλειφθεῖσαι ὑπὸ τῶν τούρκων οἰκίαι ἦσαν τὸ πλεῖστον καλῶς ὠκοδομημέναι, εὐάεροι καὶ εὐήλιοι. Ἄλλ' ἡ ἔλλειψις ἐπιβλέψεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ ἰδίως τῆς Κρητικῆς πολιτείας ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ἰδρυθέντος λεπροκομείου, ἠνάγκασε τοὺς λεπρὸνς νὰ ἀφαιρέσουν τὴν ξυλείαν τῆς στέγης τῶν πλείστων οἰκημάτων καὶ χρησιμοποιήσουν ταύτην ὡς καύσιμον ὕλην διὰ τὰς ἀνάγκας των. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ χρόνου τὸ πλεῖστον τῶν οἰκῶν κατέπεσεν, ἐχρειάσθη δὲ νὰ δαπανηθῶσι βραδύτερον μεγάλα ποσὰ χρημάτων διὰ τὴν ἀνέγερσιν νέων οἰκημάτων, εἰς βάρος τοῦ κληροδοτήματος Μιχαληνοῦ.

(1) Ἡ κυρίως Σπιναλόγκα ἡ «μεγάλο νησί» ἀνῆκε μέρει τοῦ 1858 εἰς τινὰ Ἰ. Χλαποτάκιν ἐκ Χουμεριάκου Μεραμβέλλου. Ζημιωθείς ὁμοῦ οὗτος ὡς ἐνοικιαστὴς φόρων δεκάτης, καὶ μὴ δυνάμενας νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τὸ δημόσιον Ταμεῖον ὑποχρεώσεις του, ἐπώλησε τὸ «μεγάλο νησί» εἰς τὸ Τουρκικὸν δημόσιον πρὸς ἐξόφλησιν τῆς ὀφειλῆς του.

(2) Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς διαιρέσεως τοῦ «μεγάλου νησιοῦ» εἰς κλήρους ἦτο καὶ ὁ ἐκ Σητείας Θεόδωρος Ξενικάκης, δικαστὴς (Ἀΐας) ἐν Νεαπόλει Μεραμβέλλου.

(3) Οἱ Τούρκοι ἀναχωρήσαντες ἐκ Σπιναλόγκας ἐπώλησαν ὡς κύριοι τὰς κλήρους των εἰς τοὺς περιοίκους Χριστιανούς.

Η ΛΕΠΡΑ ΕΝ ΚΡΗΤΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΛΕΓΤΙΩΝ

(*Ἐπιστολαί, ἄρθρα καὶ ἔγγραφα*).

Ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ κατόπιν παραπόνων τῶν λεπρῶν τῆς Σπιναλόγκας ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου ἔλαβε διάφορα μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεώς των. Μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ τὴν ριζικὴν κατιμπολέμῃσιν τῆς λέπρας ἐξηκολούθησε καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἅφ' ἑνὸς μὲν ἀπέστειλε δι' ἰδίων ἐξόδων εἰς Ἰνδίας καὶ Φιλιππίνas τὸν ἱατρὸν κ. Δεσποτόπουλον διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν νεωτέρων μεθόδων θεραπείας τῆς ἀσθενείας καὶ ἅφ' ἑτέρου κατήρτισεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν ἱατρῶν κ. κ. Γ. Φωτεινοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, Φ. Κοπανάρη διευθυντοῦ τῆς ὑγιεινῆς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Προνοίας, καὶ Μ. Καταπότη διὰ τὰ μελετήσῃ καὶ ὑποδείξῃ τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα εἴς τὴν ἀποκαταστάσιν τῶν σχετικῶς. Κατόπιν μακρᾶς μελέτης καὶ συντονισμοῦ ὅλων τῶν προσπαθειῶν, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθησαν καὶ αἱ τῶν διαπρεπῶν Γάλλων ἐπιστημόνων κ. κ. Καρόλου Νικόλ καὶ Γ. Μπλὰν κατεστρώθη ὁλόκληρον πρόγραμμα ἐνεργείας, τοῦ ὁποίου ἡ βαθμιαία ἐφαρμογή, ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἀσθένειαν.

Αἱ κατωτέρω δημοσιευόμεναι ἐπιστολαί, τὰ ἄρθρα καὶ ἔγγραφα δίδουν ἄρκετὰ σαφῆ τὴν εἰκόνα τῶν γενομένων προσπαθειῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐν Σπιναλόγκᾳ λεπρῶν καὶ τῶν γενικῶν μέτρων πρὸς πρόληψιν τῆς ἐπεκτασεως τῆς βαρείας ταύτης νόσου, ἣτις ἰδιαιτέρως μαστίζει τὴν Κρήτην.

Ἀθῆναι 14/11/924

1) Ἐξοχώτατε κ. Πρόεδρε,

Εἰς τὰς Φιλιππίνas καὶ τὰς Ἰνδίας ἐφηρμοσθῇ θεραπεία ἐπὶ τῶν λεπρῶν διὰ σκευασμῶν τοῦ φαρμάκου HUILE DE CHAULMOOGRA⁽¹⁾ μὲ λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ φάρμακον παρασκευάζεται ἐν Λονδίῳ, ὁπόθεν καὶ μόνον δύναται τις νὰ τὸ προμηθευθῇ. Περισσότερας ὅμως πληροφορίας δύναται νὰ δώσῃ ὑμῖν ὁ ἐν Λονδίῳ διαμένων κ. Λεωνῆς Μ. Καλβοκορέσης, εὐεργέτης τοῦ ἐν Χίῳ Λεπροκομείου.

Γνωρίζων κ. Πρόεδρε, τὸ πρὸ ἐτῶν μέγα ἐνδιαφέρον ὑμῶν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ πιστεύων ἀκραδάντως, ὅτι μόνον ὑπὸ τὴν ὑμετέραν προστασίαν καὶ διευθύνσιν θὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ θεραπεία αὕτη εἰς τοὺς λεπρούς τῆς Κρήτης, ἀφεθέντας ἀπὸ ἀπόψεως θεραπείας εἰς τὴν τύχην των, παρακαλῶ εὐσεβάστως, ὅπως ἀποσταλῇ ποσότης φαρμάκου μετὰ λεπτομεροῦς ὁδηγίας διὰ τοὺς λεπρούς τῆς Σπιναλόγκας. Προσφέρομαι δέ, ἐὰν θεωρηθῇ ἀναγκαῖον, νὰ ἐφαρμόσω τὴν θεραπείαν ταύτην ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἐνδιαφέροντος ἐπιστημονικοῦ διὰ νόσημα, ὅπερ ἀποτελεῖ διὰ τὴν Κρήτην ἀληθὴ πληγὴν τοῦ Φαραῶ.

Πεπεισμένος, κ. Πρόεδρε, διὰ τὸ πατρικὸν ὑμῶν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν λε-

(1) Chaulmoogra=καρδία γυναικός.

πρῶν τῆς Κρήτης, τῶν ὁποίων ἡ εὐγνωμοσύνη θὰ εἶναι αἰωνία, παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς βαθυτάτης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

Μετὰ σεβασμοῦ
Μ. Γ. Καταπότης

LONDON JUNIOR ATHENAEUM CLUB.
116, PICCADILLY, W. I.

1)5)24

2) Ἀξιότιμε Κύριε Καταπότη,

Πιστεύω, ὅτι δὲν ἔλησμονήσετε τὴν συνέντευξιν, ἣν εἵχομεν πρὸ 2 ἐτῶν ἐν Ἀθήναις ἐν σχέσει μὲ τὴν νέαν θεραπείαν τῆς λέπρας, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐν Κρήτῃ, ὅπου ὑπάρχουν ἀρκετοὶ λεπροί.

Διερχόμενος ἀργότερον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκθέσω τὰς ἐλπίδας ἡμῶν εἰς τὸν Πατριάρχην Μελέτιον, ὅστις ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον. Ἀκολούθως ἐν Παρισίοις εἶχον συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Κου Βενιζέλου, ὅστις θερμῶς ὑπεστήριξε τὴν ἰδέαν, ἐπρότεινε δὲ νὰ προσκληθῇ ἐξ Ἀθηνῶν πεπειραμένος ἰατρός, ὅπως ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας.

Ἐπιστρέψας εἰς Λονδῖνον τὸν Ἰούνιον 1922, συνεννοήθην ἀμέσως μετὰ τοῦ περιφήμου ἱατροῦ καὶ ἐφευρέτου τοῦ θεραπευτικοῦ φαρμάκου, SIR LEONARD ROGERS καὶ εἵχομεν καταρτίσει πρακτικόν σχέδιον ἐνεργείας, ὅποτε ἐπῆλθον αἱ ἐθνικαὶ συμφοραί, αἵτινες ἐματαίωσαν πᾶσαν περαιτέρω ἐνέργειαν. Ἀς ἐλπίσωμεν, ὅτι τώρα ὅτε ἐπῆλθεν, ὡς φαίνεται, γαλήνη εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴν κατάστασιν, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐνέργειαι ἡμῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἔπαυσα νὰ ἡμαι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ SIR LEONARD ROGERS, ὅστις μοὶ ἔγραψε τὰ ἑξῆς :

»Σχεδὸν ἔτελείωσα τὸ περὶ λέπρας βιβλίον μου, ἀλλ' εὗρίσκω, ὅτι ἡ τελευταία πληροφορία ἦν ἔχω περὶ Κρήτης, εἶναι τοῦ ἱατροῦ Κατσίνα κατὰ τὸ 1915, ὅτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ λεπρῶν ὑπελογίζετο εἰς 1000 περίπου.

»Θὰ σᾶς εἶμαι λίαν ὑπόχρεως ἂν δυνηθῆτε νὰ μοὶ δώσητε μεταγενεστέρως »πληροφορίας περὶ τῶν σημερινῶν ἀριθμῶν, καὶ τῆς προόδου τοῦ σχεδίου ἀπομώ- »νώσεως τῶν ἀσθενῶν ἐν τῇ νήσῳ Σπιναλόγκᾳ, ἂν τοῦτο ἔξετελέσθη καὶ πόσοι »ἀσθενεῖς ἐστάλησαν ἐκεῖ. Ὑποθέτω, ὅτι εἶναι πολὺ ἐνωρίς, ὅπως σημειωθῇ ἐλάτ- »τωσις τῶν ἀσθενῶν, ἐπειδὴ συνήθως χρειάζεται δεκαετία, ὅπως ἐπέλθῃ σπου- »δαῖον ἀποτέλεσμα.

»Αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις τὰς ὁποίας ἔλαβον ἀπὸ τὸν DR. MUIR ἐκ Καλ- »κούττης, εἶναι, ὅτι σχεδὸν ὅλα τὰ ἀριγενῆ κρούσματα καθαρίζονται διὰ τῆς νεω- »τέρας καλλιτέρας θεραπείας».

Θὰ σᾶς εἶμαι λίαν εὐγνώμων, ἂν δυνηθῆτε νὰ μοὶ στείλητε ὅσῳ τάχιον τὰς ζητουμένας πληροφορίας καὶ οἷα σδήποτε ἄλλας ἔχετε, ὅπως καταχωρηθῶσιν εἰς τὸ ἐκδοθησόμενον βιβλίον (1).

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως
Α. Μ. Καλβοκορέσης

(1) Σ. Μ. Αἱ ζητηθεῖσαι παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Rogers πληροφορίες διὰ μέσου τοῦ κ. Καλβοκορέσης ἐστάλησαν παρ' ἡμῶν.

22, RUE BEAUJON
PARIS (VIII E)
26 Ἀπριλίου 1925

3) Φίλε κ. Καταπότη,

Κομιστὴς τῆς παρούσης εἶναι ὁ φίλος κ. Καλβοκορέσης, τὸν ὁποῖον ἐγνωρίσατε ἤδη καὶ ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται μεγάλως διὰ τὸ ζήτημα τῆς λέπρας γενικῶς καὶ εἰδικώτερον διὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ ἔξ ἧς κατάγεται. Ὁ κ. Καλβοκορέσης πρῶτος ἐπέστησε τὴν προσοχήν μου ἐπὶ τῆς νέας θεραπείας τῆς νόσου.

Ὡς θὰ ἐμάθετε, ἐσώθη ἡ δωρεὰ τῶν δέκα χιλιάδων λιρῶν τοῦ κ. Μιχαλνοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβουλευθῇ τόσον ἀγρίως ὁ φίλος κ. Λυδάκης (1). Ἐπειδὴ δὲ ὑπολογίζω, ὅτι ἡ κληρονομία Κουταβᾶ θὰ ἐκκαθαρίσῃ ποσὸν 5 χιλ. λιρῶν προτίθεται νὰ διαθέσω καὶ αὐτὴν μαζὺ μὲ τὴν δωρεὰν τοῦ Καλοκαιρινοῦ πρὸς καταπολέμῃσιν τῆς λέπρας ἐν Κρήτῃ, χωρὶς νὰ παύσω νὰ ἀποβλέπω εἰς συγκέντρωσιν καὶ ἄλλων ποσῶν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Τὸ μᾶλλον ἐπείγον σήμερον εἶναι νὰ ἐξευρεθῇ ὁ κατάλληλος ἱατρὸς τὸν ὁποῖον θὰ στείλωμεν εἰς Καλκούταν, ὅπως διδαχθῇ τὰ τῆς θεραπείας καὶ ἴδῃ ὅλην τὴν σχετικὴν ἐκεῖ ἐργασίαν, ὅπως ἐπιστρέφοντα τὸν χρησιμοποιοῦσωμεν καὶ ὥς ἀρχηγὸν τῆς σχετικῆς ἱατρικῆς ὑπηρεσίας καὶ ὥς τεχνικὸν σύμβουλον. Θὰ σᾶς παρακαλέσω λοιπὸν ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ νὰ ἐξεύρετε τὸ κατάλληλον πρόσωπον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Παρακαλῶ συγχρόνως νὰ ἐπεξεργασθῇτε σχέδιον συμβάσεως ἢ ὁποία θὰ ὑπογραφῇ μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ ὁποία θὰ κανονίξῃ τὰς ὑποχρεώσεις αἱ ὁποῖαι ἀναλαμβάνονται ἐκατέρωθεν.

Ἐννοεῖται, ὅτι πλὴν τῆς μηνιαίας ἀμοιβῆς του διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς, θὰ τοῦ καταβληθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἔξοδα μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς εἰς Ἰνδίαν καὶ τῆς ἐκεῖ ὀλιγομήνου διαμονῆς του.

Ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα τίποτε νὰ ἐπιτύχωμεν ἄνευ συνεργασίας πρὸς τὸ Κράτος εἰς διάθεσιν τοῦ ὁποίου κυρίως θὰ τεθῶμεν μὲ κάποιον δικαίωμα ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν του, παρακαλῶ νὰ σκεφθῇτε, ὥς εἶνε ἐνδεδειγμένον, ἡ ἐκλογή τοῦ καταλλήλου προσώπου νὰ γίνῃ κατόπιν συνεννοήσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν (2).

Εὐχαριστῶν ὑμᾶς θερμῶς ἐκ τῶν προτέρων, διατελῶ μετὰ φιλικωτάτων αἰσθημάτων.

Ὅπως ὑμέτερος
Ἐλευθ. Βενιζέλος

Υ. Γ.

Ὁ ἐκλεχθισόμενος ἱατρὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν Ἀγγλικήν.

(1) Σ. Μ. Ἡ ἀναφερομένη ἐν τῇ ἐπιστολῇ «ἀγρία ἐπιβουλὴ» προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὴν πτώσιν τῆς δραχμῆς, ὁ κ. Λυδάκης ἀναπληρωτὴς τότε τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Κρήτης, ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ σπεύσῃ καὶ χρησιμοποίησιν τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 250,000 κατανέμων αὐτὸ εἰς τὰ ὀρφανοτροφεῖα τῆς Κρήτης. Ἄλλ' ἡγνόει, ὅτι ἡ κατάθεσις τοῦ κληροδοτήματος Μιχαλνοῦ εἰς τὸ Ὑποκατάστημα Ἐθνικῆς Χανίων εἶχε γίνῃ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς συνάλλαγμα καὶ ἐπομένως δὲν ἐληφθάσθῃ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. Ἡ φράσις ἐπομένως τοῦ κ. Βενιζέλου ἐγράφη μᾶλλον διὰ πείραγμα ἀφωσιμένου φίλου του, παρὰ διὰ κατηγορίαν. Διότι καταφανῶς ἐπρόκειτο περὶ πλάνης.

(2) Σ. Μ. Ἡ ἀποστολὴ εἰς Ἰνδίας τοῦ κ. Δεσποτοπούλου ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν καὶ

Αθήναι 5 Ἰουνίου 1925

4)

Πρὸς

Τὸν Κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον

Εἰς Παρισίους

Ἡ εἰς Ἀθήνας ἔλευσις τοῦ κ. Α. Μ. Καλβοκορέση, ὅστις εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μεταβιβάσῃ τὰς ὑμετέρας σκέψεις καὶ ἀποφάσεις περὶ τῆς διαθέσεως τῆς δωρεᾶς Μιχαηλοῦ ὡς καὶ ἐτέρων τοιούτων ὑπὲρ τῆς καταπολεμήσεως τῆς λέπρας ἐν Κρήτῃ ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως συνέλθωμεν εἰς τὴν Διεύθυνσιν Ὑγιεινῆς καὶ ἀνταλλάξωμεν τὰς σκέψεις μας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Τὰ συμπεράσματα τῶν σκέψεων ἡμῶν τούτων ἐθεωρήσαμεν ἐπιβεβλημένον νὰ ὑποβάλωμεν ὑμῖν ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἐξυπηρετοῦμεν τὴν ἐπιθυμίαν ὑμῶν περὶ τῆς ἀποτελεσματικωτέρας διεξαγωγῆς τῆς καταπολεμήσεως τῆς λέπρας ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰδικώτερον ἐν Κρήτῃ.

1ον) Τὸ ὅτι ἡ παρατεταμένη χρησιμοποίησις τῶν αἰθυλικῶν αἰθέρων χλωμουγκρά (Ethers Ethyliques de Chaulmoogra) (μέθοδος L. Rogers, Muir, Dean) καὶ ἐτέρων ἀποτελεῖ σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς λέπρας, περὶ τούτου δὲν ὑφίσταται οὐδεμία ἀμφιβολία. Ἐν τούτοις καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ εἰδικὸν θεραπευτικὸν μέσον τῆς λέπρας.

2ον) Ὅτι ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν διὰ τῶν αἰθυλικῶν αἰθέρων τοῦ Chaulmoogra θεραπείαν τῶν λεπρῶν δέον νὰ χρησιμοποιῶμεν καὶ πάντα τὰ ἕτερα μέσα τὰ ὅποια ἀπεδείχθησαν ἔχοντα σημαντικὴν ἀποτελεσματικότητα κατὰ τῶν λεπτρικών ἐκδηλώσεων, ὡς τῆς ἡλιοθεραπείας, τῆς ἐμβολιοθεραπείας, τοῦ ἐλαίου τοῦ Chaulmoogra ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς εὐκαλυπτόλης καὶ τέλος τῶν ἀρσενικοῦχων σκευασμῶν.

3ον) Ὅτι παρ' ἡμῖν τουλάχιστον ἐφαρμογὴ συστηματικῆς καὶ παρατεταμένης θεραπείας τῶν λεπρῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰμὴ μόνον ἐν Λεπροκομίαις (ἀποικίαις λεπρῶν καὶ παρομοίαις).

4ον) Ὅτι αἱ ἀποικίαι αὗται δέον νὰ ἐκπληρῶσι ὅλους τοὺς κοινωνικοὺς καὶ ἀνθρωπιστικοὺς ὅρους διὰ τὴν ὑπὸ φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἔκφρασιν παραμονὴν ἐν αὐτοῖς τῶν λεπρῶν. Τοῦτο ἐπιβάλλεται οὐχὶ μόνον ἐκ λόγων φιλανθρωπίας καὶ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ πρωτίστως διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ὁπωσδήποτε οἰκειοθελὴς μετάβασις καὶ παραμονὴ τῶν πασχόντων εἰς αὐτάς.

5ον) Ὅτι εἰς τὰς ἀποικίας ταύτας πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἰατρικὸν προσωπικὸν εἰδικῶς ἐκπαιδευμένον καὶ νὰ ὑπάρχωσιν ἐν ἀφθονίᾳ ἅπαντα τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ θεραπευτικὰ μέσα τῆς νόσου, ὡς καὶ τὰ ἐργαστηριακὰ τοιαῦτα διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ ἐρεῖνας.

6ον) Ὅτι δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπιμόνως ἡ ἀρξαμένη ἐργασία καὶ ἡ λεπτομερὴς καταγραφὴ πάντων τῶν ἐν τῷ Κράτει λεπρῶν τῶν μὴ ἐγκλεισμένων εἰς τὰ τρία ἐν Ἑλλάδι Λεπροκομία Σπιναλόγκας, Χίου καὶ Σάμου.

Χωρὶς νὰ γίνῃ ἡ σύμβασις, ἣν ἤξiou ὁ κ. Βενιζέλος περὶ τῶν ἀμοιβῶν ὑποχρεώσεων. Οὕτω δὲ ὁ κ. Δεσποτόπουλος δαπανήσας χιλίας ἀγγλικὰς λίρας διὰ τὸ ἐπιστημονικὸν ταξεῖδόν του, δὲν ἐχρησιμοποίηθη λόγῳ τῶν ἐκ τῶν ὑστέρων ὑπερβολικῶν ἀξιώσεών του. Ἡ εὐθύνη τῶν οὕτω γενομένων, βαρύνει ἐξ ὁλοκλήρου τὴν Διεύθυνσιν Ὑγιεινῆς.

7ον) Ὅτι ἰδιαιτέρα δέον νὰ καταβληθῇ μέριμνα περὶ τῆς εἰδικῆς μορφῆς αὐτῆς εἰς τὰ τῆς λέπρας, γενικῶς μὲν τῶν σπουδαζόντων ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου φοιτητῶν, ὅλως δὲ εἰδικῶς τῶν ἱατρῶν τῶν μελλόντων νὰ φοιτήσωσιν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Ὀκτωβρίου ἐν τῇ ἰδρυθείσῃ Ὑγειονομικῇ Σχολῇ, οὔτινες καὶ μόνον θὰ καθέξωσι δημοσίας ὑγειονομικὰς θέσεις.

Βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω συμπερασμάτων, φρονοῦμεν Κύριε Πρόεδρε, ὅτι ἡ πρακτικωτέρα χρησιμοποίησις τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δωρεᾶς θὰ ᾔτο ἡ διάθεσις ταύτης ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως ἐν Κρήτῃ μιᾶς ἀποικίας λεπρῶν, ἣτις νὰ πληροῖ ἅπαντες τοὺς ὡς ἄνω ἐκτεθέντας, ὅρους. Ἡ Σπιναλόγκα ὅσον δήποτε καὶ ἐὰν βελτιωθῇ καὶ μεταρρυθμισθῇ οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ ν' ἀποτελέσῃ ἀποικίαν λεπρῶν. Ὁ τόπος δὲ ὁ χρησιμοποιοιθῆσόμενος πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς ἀποικίας ταύτης θὰ ἐκλεγῇ μετὰ τὴν ὑμετέραν ἀπάντησιν κατόπιν ἐμπεριστατωμένης μελέτης· φρονοῦμεν δὲ ἀδιστακτικῶς ὅτι, πραγματοποιουμένης τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀποικίας ταύτης, εἰς ἣν καθ' ὑποχρέωσιν δέον νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κ. Μιχαηλοῦ, τὸ ζήτημα τῆς καταπολεμήσεως τῆς λέπρας ἐν Κρήτῃ καὶ τῆς βαθμιαίας αὐτῆς ἐξαλείψεως θὰ τεθῇ εἰς τὸν ἀληθῆ δρόμον του.

Ὁ κ. Καλβοκορέσης, ὅστις ἀνεχώρησε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἔλαβε τὴν καλωσύνην ν' ἀναπτύξῃ ὑμῖν λεπτομερέστερον τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος σκέψεις μας.

Σὰς παρακαλοῦμεν, Κύριε Πρόεδρε, νὰ δεχθῇτε μετὰ τῶν εὐχαριστιῶν μας καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς μας τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ σᾶς βοηθήσωμεν εἰς τὴν περαιώσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποίου τόσας καταβάλλετε προσπάθειαι.

Μετὰ Σεβασμοῦ

Γ. Φωτεινός

Φ. Κοπανάρης

Μ. Καταπότης

33)

Ἐν Σητεῖα τῇ 26 Μαρτίου 1919

Κύριε Ὑπουργέ,

Συμφώνως πρὸς τὴν ὑμετέραν παραγγελίαν, ἣτις μοὶ διεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 706]622 ἐ. ἔ. τηλεγραφήματός του μετέβην πρὸ τριῶν ἡμερῶν διὰ λέμβου εἰς τὰς νήσους Διονυσάδες, παραμείνας ἐπὶ διήμερον, ὅπως ἐξετάσω, ἐὰν αὗται παρέχουν τοὺς ἀπαιτούμενους ὅρους πρὸς ἐγκατάστασιν ἀποικίας λεπρῶν.

Αἱ νῆσοι Διονυσάδες ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον. Ἐκ τῶν τεσσάρων νήσων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων τούτων, δύο εἶναι αἱ δυνάμεναι νὰ ὑπολογισθῶσι διὰ τὴν ἐγκατάστασιν λεπρῶν. Ἡ πρώτη ὀνομάζεται «Κατσαμπᾶς» καὶ ἡ δευτέρα «Μεγάλο νησί» ἢ «Δραγονάρα» (1). Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἔχει μῆκος δύο περίπου μιλίων καὶ πλάτος μέγιστον ἑνὸς περίπου. Ἡ δευτέρα εἶναι διπλασία τὴν ἑκτασιν τῆς πρώτης καὶ σχεδὸν στρογγύλη.

(1) Δραγονάρα ἐκ τοῦ dragon=δράκων=κατοικία δράκοντος, ὅφρως ἴσως ἱεροῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς νησίδος.

Αἱ Διονυσάδες ἀπέχουν τῆς κωμοπόλεως Σητείας ἑννέα μίλια, τοῦ δὲ «Κάβου Σιδέρου» πέντε.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους ἀμφοτέρων εἶναι ἀρκούντως ὁμαλή. Ἡ δὲ γονιμότης αὐτῶν ἀπεδείχθη ἐκ τῆς πείρας τῶν ἐτῶν μεγάλη. Ἐκ πληροφοριῶν δ' ἀκριβῶν, ὡς συνέλεξα καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι καλῶς καλλιεργούμεναι ἀμφοτέραι αἱ νῆσοι δύνανται κατ' ἔτος νὰ παραγάγουν διακοσίας χιλιάδας περίπου ὁκάδας δημητριακῶν. Ἡ ἄμπελος, ἡ ἀμυγδαλέα, ἡ χαρουπέα καὶ ἡ ἀπιδέα δύνανται ἐπιτυχῶς νὰ καλλιεργηθοῦν.

Ἡ πρώτη νῆσος εἶναι γυμνὴ μεγάλων δένδρων. Φύεται ὅμως ἐπ' αὐτῆς ἀφθόνως ὁ ἀσφόδελος, ὥς καὶ ἡ ἀγριαγκινάρα καὶ διάφοροι ἄλλοι μικροὶ θάμνοι ὥς ὁ θύμος, ἡ ἐλελέφασκος καὶ τὸ *poterium spinosum*. Ἡ δευτέρα νῆσος ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω φυτῶν ἔχει μέγα πλῆθος σχίνων καὶ κέδρων.

Ἡ πρώτη νῆσος ἔχει πρὸς τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς ἄκρον καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὄρου ὕδωρ πόσιμον, ὑφάλμυρον, ἀνεξάντλητον. Ἡ δὲ μεγάλη νῆσος ἔχει ἐπίσης πηγὴν ἁλμυροῦ ὕδατος, ἀλλὰ μὴ ποσίμου. Εἰς δὲ τὴν θέσιν «Δρογονάρα» ἐπὶ τῆς δευτέρας νήσου ἐντὸς σπηλαίου ὑπάρχει γλυκὺ πηγαῖον ὕδωρ ἀνεξάντλήτως ῥέον, ἀλλ' εἰς μικρὰν ποσότητα.

Ἡ πρώτη νῆσος παρουσιάζει κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς ἄκρον χεῖμαρρον, ὅστις εἰς μῆκος ἑκατὸν πενήκοντα περίπου μέτρων ἔχει βάθος ἀρκετὸν καὶ μὲ κλίσιν ἐλαφρὰν καὶ ὅστις διὰ καταλλήλου καὶ ὀλιγοδαπάνου ὕδατοφράκτου δύναται νὰ ἀποταμιεύσῃ κατ' ἔτος πενήκοντα χιλιάδας τόννων ὕδατος βροχῆς, ὅπερ καλῶς χρησιμοποιούμενον δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸν ὑποκείμενον ἄγρον «Κατσαμπᾶν» εἰς ἀρδεύσιμον, δυνάμενον νὰ παραγάγῃ γεώμηλα εἰς μεγάλην ποσότητα καὶ διάφορα συνήθη λαχανικά.

Ἀμφοτέραι αἱ νῆσοι ἔχουν πετρώματα καλῆς ποιότητος ἀσβεστολίθου, ὥστε εὐχερὲς καὶ ἀφθονος νὰ παραχθῇ ἄσβεστος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποικίας τῶν λεπρῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, κ. ὑπουργέ, εὐχερὲς ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ νῆσοι αὗται παρουσιάζουσι τοὺς κυρίους ὄρους τῆς ἐγκαταστάσεως λεπρῶν. Μόνον ἢ μὴ ὑπαρξίς ἀφθόνου γλυκέος ὕδατος παρουσιάζει μειονέκτημά τι. Πρᾶγμα ὅμως τὸ ὁποῖον δύναται διὰ μικρᾶς δαπάνης νὰ διορθωθῇ κατασκευαζομένων ἀναλόγων ὑπογείων δεξαμενῶν. Ἡ ἐξασφαλιζομένη ὅμως πλήρης ἀπομόνωσις ἀπὸ πάσης ἐπικοινωνίας μετὰ ὑγιῶν, ἢ ὑπαρξίς ὑπεραρκούσης καλλιεργησίμου ἐκτάσεως γῆς καὶ πρὸς ἐνασχόλησιν τῶν λεπρῶν καὶ πρὸς ἐξοικονόμησιν ἀρκετοῦ μέρους τῆς τροφῆς τῶν, ἢ ὑπαρξίς ποσίμου ὑφαλμύρου ὕδατος ἀφθόνου πρὸς καθαρισμὸν καὶ πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων καὶ κλινοσκεπασμάτων καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων λεπρῶν, ἀποτελοῦν ὄρους, οἵτινες μετὰ καλῆς ὁργανώσεως θὰ καταστήσουν τὸ ἰδρυθησόμενον λεπροκομεῖον πρότυπον τοιοῦτον ἐν Ἀνατολῇ.

Πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἀντιλήψεών μου τούτων παρακαλῶ ὑμᾶς, κ. Ὑπουργέ, ὅπως ἀποστείλῃτε ἐπιτροπὴν ἐκ δύο εἰδικῶν μελῶν τοῦ ἱατροσυνεδρίου, ἥτις μεταβαίνουσα ἐπὶ τόπου θὰ ἐκφέρει τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τελικὴν γνώμην

Μετὰ διακεκριμένης ὑπολήψεως

Μ. Γ. Καταπότης

6) ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Ἀριθ. πρωτ. 31745

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1919

Πρὸς

τοὺς κ. κ. **Μαλανδρίνον Χ.**

Ἱατροσύνεδρον, Καθηγητὴν Πανεπιστημίου.

Ἰ. Γεωργιάδην

Ἱατροσύνεδρον, Καθηγητὴν Ἐθν. Πανεπιστημίου

καὶ **Α. Ἀραβαντινόν**

Καθηγητὴν Ἐθν. Πανεπιστημίου.

Προκειμένου ν' ἀποφασισθῇ ἡ μεταφορὰ τοῦ ἐν Σπιναλόγκα λεπροκομείου εἰς ἄλλο μᾶλλον κατάλληλον μέρος παρακαλοῦμεν, ὅπως μεταβῇτε ἐπὶ τόπου καὶ ἐξετάσῃτε κατὰ πόσον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ αἱ νησίδες Διονυσιάδες.

Διὰ Κρήτην θέλετε ἀναχωρήσει, ἐπιβαίνοντες τὴν 4 μ. μ. τοῦ πλοίου «Ἀργολίς», συνεννοούμενοι διὰ τὰ τοῦ ταξειδίου καὶ τὴν προσέγγισιν τοῦ πλοίου εἰς τὰς νησίδας Διονυσιάδας μετὰ τῆς ἐν Πειραιεὶ Κυβερνητικῆς ὑπηρεσίας θαλασσιῶν μεταφορῶν.

Ὁ Ὑπουργὸς

Κ. Δ. Ρακτιβάν

Ἀκριβὲς Ἀντίγραφον

Ἐν Ἀθήναις αὐθημερόν

(Τ. Σ.) Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ

7)

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1919.

Π ρ ὶ

τὸ Σ. Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Κύριε Ὑπουργέ,

«Ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 31745 ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. Ὑμετέρου ἐγγράφου, διαβιβασθείσης εἰς ἡμᾶς ἐντολῆς ἐχούσης οὕτω :

«Προκειμένου νὰ ἀποφασισθῇ ἡ μεταφορὰ τοῦ ἐν Σπιναλόγκα λεπροκομείου εἰς ἄλλο μᾶλλον κατάλληλον μέρος, παρακαλοῦμεν, ὅπως μεταβῇτε ἐπὶ τόπου καὶ ἐξετάσῃτε κατὰ πόσον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ αἱ νησίδες Διονυσιάδες.» Ἡ ἡμετέρα γνώμη μετὰ λεπτομεροῦ ἐπίσκεψιν καὶ τῶν νησίδων Διονυσιάδων καὶ τοῦ ἐν Σπιναλόγκα λεπροκομείου συνοψίζεται ὡς ἑξῆς.

1ον) Αἱ νησίδες Διονυσιάδες ἐπαρκοῦν πρὸς ἐγκατάστασιν λεπροκομείου μόνον διὰ τοὺς λεπροὺς Κρήτης.

2ον) Ἡ Σπιναλόγκα εἶνε ἐντελῶς ἀκατάλληλος ὡς λεπροκομεῖον. Ἡ σημε-

ρινή αὐτῆς κατάστασις εἶνε οἰκτροτάτη ἐπιβάλλουσα ταχίστην κυβερνητικὴν μέριμναν πρὸς βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τοῦ λεπροῦ.

Ἐκτενέστερον ἡ γνώμη ἡμῶν ἔχει οὕτω:

Περιγραφή τῶν νησιδῶν.

Ἀπὸ γεωγραφικῆς, τοπογραφικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὰς νήσους Διονυσιάδας παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Αὗται εὐρισκόμεναι βορείως τοῦ κόλπου Σητείας, ἀπέχουν τῆς ξηρᾶς περὶ τὰ 9 - 10 μίλια καὶ εἶνε τρεῖς (πλὴν βραχίσκων τινῶν μεμονωμένων μεταξὺ Παξιμάδι καὶ Δραγονάρας) κλιμακῆδὸν τοποθετημένοι ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον.

Α) Περὶ τῆς βορειοτέρας ἐκ τούτων, ἐπωνομαζομένης Παξιμάδι, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ, ὥς ἀποτελουμένης ἐκ μιᾶς βραχώδους ἐξάρσεως τελείως ἀγόνου καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπόστασιν τοποθετημένης καὶ κατὰ συνέπειαν μὴ δυναμένης νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς οὐδέν.

Β) Περὶ τῆς εἰς τὸ μέσον τοποθετημένης, τῆς ἐπωνομαζομένης «Δραγονάρας» ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς. Αὕτη σχήματος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς παραλληλογράμμου· διαστάσεως 1700 X 1500 μ. περίπου, εἶναι μεγαλυτέρα ὅλων, ἐκτάσεως ὥς ἔγγιστα 3000 στρεμμάτων καὶ περιμέτρου 8000 μ.

Τοπογραφικῶς ἐξεταζαμένη σχηματίζει ἐν ὁροπέδιον ὑψομέτρου περὶ τὰ 80 μ. ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, εἰς τὸ Ν. Δ. ἄκρον τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦται μικροῦ μήκους λοφοσειρά, ὑψομέτρου 130, ἀπολήγουσα εἰς τὴν θάλασσαν γενικῶς κατὰ ἀπότομον πρηνές. Τὸ ἄνω ὁροπέδιον περιφερικῶν καταλήγει δι' ἐνὸς μᾶλλον ὁμαλοῦ πρηνούς εἰς τὴν θάλασσαν, πλὴν ἐπὶ μήκους τινός, τῆς νοτίου πλευρᾶς ἔνθα τὸ ἄκρον πρηνές καταλήγει εἰς κάμπον ἐλαφρῶς κεκλιμένον μήκους καὶ πλάτους περὶ τὰ 400 μέτρα. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν παρὰ τὸ νότιον ἄκρον σχηματίζεται ὀρμίσκος τις κατάλληλος διὰ λέμβους καὶ μικρὰ ἱστιοφόρα, ἔνθα ῥεεῖ εἰς δύο πηγὰς καὶ ὀλίγον ὕδωρ, συμφώνως πρὸς τὴν ἐκθεσιν τοῦ νομομηχανικοῦ Λασηθίου κ. Ρήγα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστολιθικοῦ πετρώματος μετ' ἐπικαλύμματος ἐξ ἐρυθρᾶς καὶ λευκῆς ἀργίλλου.

Ἐξετάζοντες τὴν νησίδα ἀπὸ ἀπόψεως καλλιεργείας θὰ χωρίσωμεν αὐτὴν εἰς τρεῖς κατηγορίας. Πρῶτον τὴν βραχώδη, ἔνθα ἐπιτευχθήσεται ἡ καλλιέργεια χαρουπεῶν, πεύκων καὶ ἄλλων ἀνύδρων δένδρων. Δεύτερον εἰς ἡμιβραχώδη μὲ ἀναλογίαν μεγαλειτέραν καλλιεργησίμου ἐδάφους, ἔνθα ἐπιδιωχθήσεται ἡ καλλιέργεια ἡμέρων δένδρων ὁπωροφόρων κλπ. ὥς καὶ τῆς ἀμπέλου καὶ τρίτον εἰς γαιῶδες, ἔνθα θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ καλλιέργεια σιτηρῶν. Κατὰ πρόχειρον ὑπολογισμὸν ἡ ἀναλογία τῶν ἄνω ἐδαφῶν κατὰ σειρὰν εἶναι 2.3.1.

Ἐξετάζοντες τὴν νησίδα ἀπὸ ἀπόψεως καταλλήλου μέρους πρὸς ἀνέγερσιν συνοικισμοῦ, εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἄνω περιγραφεῖσαν πρὸς νότον πλαγίαν μετὰ τοῦ ἔμπροσθεν κάμπου τοποθεσίαν ἀρίστην πρὸς ἀνέγερσιν οἰκημάτων. Καθότι ἡ ἐν λόγῳ πλαγία ἐλαφρῶς κεκλιμένη, προφυλάσσεται ὥς ἐστραμμένη πρὸς νότον, τῶν ἐπικρατούντων ἰσχυροτάτων ἀνέμων, αἵτε ἔχουσα διεύθυνσιν ΒΑ. πρὸς ΝΔ. τοὔτέστην τὴν προσφορωτέραν διεύθυνσιν δι' ἀνέγερσιν συνοικισμοῦ, μὲ ὁδοὺς

παραλλήλους καὶ καθέτους τῇ διευθύνσει ταύτῃ καὶ μὲ τὸ προσὸν τοῦ ἔμπροσθεν κάμπου.

Τέλος ἐξετάζοντες τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς σπουδαιοτάτης ἀπόψεως τῆς ὑδρεύσεως (ἀτυχῶς δὲν ἐπιτρέπονται πολλαὶ ἐλπίδες καὶ περὶ ἀρδεύσεως) καταλήγουμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐξοικονόμησις τοῦ ὕδατος κατὰ τὸ πλεῖστον γενήσεται διὰ κατασκευῆς ὕδαταποθηκῶν (στερνῶν). Πρὸ πάσης ὁμῶς ἐνάρξεως ἐργασιῶν ἐπιβάλλεται ἡ ἐκτέλεσις ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν παρὰ τὰς ἄνω πηγὰς καθότι πιθανὸν συνάντησις τοῦ ὑδροφόρου στρώματος πρὸς τὰ ἀνάντη νὰ μᾶς δώσῃ ὕδωρ γλυκὺ (τοῦ τῶν πηγῶν ὄντος ὑφαλυμύρου) ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνθῶμεν τῆς θαλάσσης ἐνθα εὐρίσκονται αἱ πηγαί. Ὡσαύτως καὶ ἐλπίδες δύνανται νὰ ὑπάρξωσι ἐκ τῆς πρὸς τὴν ξηρὰν κλίσεως τῶν στρωμάτων καὶ περὶ ἀνευρέσεως ἀρτεσιανοῦ ὕδατος. Ἐνδείκνυται ὅθεν πρὸ πάσης ἀποφάσεως, σοβαρὰ ἔρευνα τοῦ ζητήματος τούτου, χορηγουμένης ἀναλόγου πίστώσεως, καὶ διὰ τὴν ἄνω ἐργασίαν εἰς ἀμφοτέρως τὰς νήσους καὶ διὰ τὴν τοπογράφειν αὐτῶν.

γ') Περὶ τῆς νοτιώτερον τέλος κειμένης, τῆς ἐπονυμαζομένης «Γιαννίτσα ἢ Καταμπᾶς» ἀναφέρομεν τὰ κάτωθι. Αὕτη ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς μήκους περὶ τὰ 3000 μ. καὶ εὖρους πρὸς δυσμὰς μὲν 350 μ. πρὸς ἀνατολὰς δὲ 900. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ὡς ἔγγιστα 2000 στρέμματα καὶ ἡ περιμέτρος 800 μ.

Τοπογραφικῶς ἐξεταζομένη παρουσιάζει μίαν κορυφογραμὴν, ὑψομέτρον περίπου 150, διαιροῦσαν τὴν νησίδα γενικῶς εἰς δύο πλαγίας, καταληγούσας εἰς τὴν θάλασσαν διὰ λίαν ἀποτόμου κλίσεως πολλαχοῦ κρημνώδους.

Ἀπὸ ἀπόψεως καλλιερgeίας καίτοι ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς Δραγονάρας, δὲν παρουσιάζει τὰ αὐτὰ προτερήματα, καθότι ἡ ἀποτομότης τῶν πλαγιῶν καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀναλογία βραχώδους ἐδάφους δὲν ἀφίνει ἀρκετὴν ἔκτασιν πρὸς καλλιέργειαν.

Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ὁμῶς ἄκρου σχηματίζεται εἰς ὑψόμετρον 50 περίπου μικρὸν λεκανοπέδιον, ἐκτάσεως ὡς ἔγγιστα 50 στρεμμάτων, τελείως ἐπίπεδον καὶ εὐφορώτατον λόγῳ τῆς κατὰ τὸν χειμῶνα πλημμυρίσεώς του ἐκ τῶν πέριξ ρεόντων ὑδάτων, ἅτινα σὺν τοῖς χώμασι τῶν πλαγιῶν παρασύρουν καὶ τὰ ἐπὶ τούτων περιττώματα τῶν αἰγοπροβάτων, ἅτινα μεταφέρονται ἐκεῖ κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς διαχείμασιν. Ἐπὶ τοῦ λεκανοπεδίου τούτου καὶ νῦν καλλιερgeοῦνται μὲ μεγάλῃν ἀπόδοσιν σιτηρά. Πλὴν τοῦ μέρους τούτου καὶ εἰς ἄλλα ἐπιτευχθήσεται σχετικὴ ἀνάπτυξις ἀγρίων καὶ καρποφόρων δένδρων.

Ὑδωρ ἐπὶ τῆς νησίδος ταύτης παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς Νοτίου παραλίας παρὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον, ὑφάλμυρον, σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Καὶ ἐπὶ τούτου ἀναφέρομεν τὰ αὐτὰ περὶ δοκιμαστικῶν ἐργασιῶν καὶ ἀρτεσιανῶν φρεάτων, πρὸ τῆς λήψεως ἀποφάσεως διὰ τὴν ὕδρευσιν διὰ στερνῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ κατάλληλον μέρος διὰ συνοικισμόν, συνιστῶμεν τὴν Β. πλαγίαν τοῦ ἄνω λεκανοπεδίου, παρουσιάζουσιν τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς προτερήματα τῆς ἐπὶ τῆς Δραγονάρας ὁμοίας, μὲ τὸ πρόσθετον προσὸν τῆς ἀποφυγῆς τῆς ὑγρασίας τῆς θαλασσίας ὡς ἐκ τῆς ὑψομετρικῆς στάθμης ταύτης.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο νησίδων ἀπόστασις κυμαίνεται ἀπὸ 500 - 700 μέτρα, ὥστε ἡ μεταξὺ τούτων συγκοινωνία ἔσεται λίαν εὐχερής.

Ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομολογικῆς ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα τῆς ἀνεργέσεως τῶν συνοικισμῶν παρατηροῦμεν, ὅτι ἐπὶ τόπου μὲν θὰ ἔχωμεν τοὺς λίθους καὶ τὴν ἄσβεστον καὶ ἡ σβέσις γενήσεται διὰ θαλασσίου ὕδατος πρὸς μεγαλυτέραν οἰκονομίαν, τὰ δὲ λοιπὰ εἶδη ξυλεία, κέραμοι, σιδηρικά, θὰ μεταφερθῶσιν ἐκ Πειραιῶς διὰ τὸ εὐωνότερον.

Διὰ νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον αἱ Διονυσιάδες δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς λεπροκομεῖον, ὀφείλομεν νὰ θέσωμεν τὴν ἐξῆς βάσιν. Ἐὰν ἡ Πολιτεία σκέπτεται νὰ ὀργανώσῃ λεπροκομεῖον διὰ πάντας τοὺς λεπρούς τῆς Ἑλλάδος, αἱ βραχῶδεις αὗται νῆσοι πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἀνεπαρκεῖς. Ἐὰν ὅμως θὰ χρησιμεύσουν μόνον διὰ τοὺς λεπρούς τῆς Κρήτης δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἀρκεταί.

Τοιαύτῃ τοπικῇ μέριμνᾳ ὑπὲρ τῶν λεπρῶν τῆς Κρήτης δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῇ λύσις ἀξία Κράτους σεβομένου ἑαυτό. Ὅπως συνέβη καὶ συμβαίνει ἀκόμη, πᾶς λεπρὸς Κρής προκειμένου νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Σπιναλόγκαν δραπετεύει, ἐὰν ἡμπορῇ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλως τε τοιαύτῃ ἐγκατάστασις ἀπαιτοῦσα ἔξοδα διοικήσεως, προσωπικόν, φαρμακεῖον, ἱατρικὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα ἀποβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον οἰκονομικώτερον, ὅσον μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς τῶν νοσηλευομένων.

Εἰδικώτερον ἐξεταζόμεναι αἱ ὑποδεικνύμεναι νῆσοι ἔχουν τὰ ἐξῆς ἐλαττώματα καὶ προσόντα. Ἐλαττώματα εἶναι δύο 1) στεροῦνται πηγαίου ὕδατος 2) κεῖνται μακρὰν τῆς Κρήτης καὶ εἰς πέλαγος ταραχωδέστατον.

Τὸ ζήτημα τοῦ ὕδατος λύεται ὅπως καὶ εἰς ἄλλας κατοικουμένας ἀνὺδρους νήσους διὰ κατασκευῆς ὕδαταποθηκῶν.

Ἡ μεγάλη ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, καὶ τὸ ταραχῶδες τοῦ πελάγους θ' ἀπαιτήσουν μέριμναν περὶ ὀργανώσεως τακτικῆς συγκοινωνίας δι' αἰμακῶν καὶ βενζινακῶν καὶ περὶ ἰδρύσεως ἀποθηκῶν τροφίμων· ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ Κράτος δύνανται νὰ εἶναι ἀσφαλές, ὅτι ἡ φυγὴ καθίσταται ἀδύνατος.

Προσόντα τῶν νησίδων εἶναι τὰ ἐξῆς :

1ον) Εἶναι δύο νησίδες, ἐπομένως ὁ χωρισμὸς τῶν βεβαίως λεπρῶν ἀπὸ τῶν ὑπόπτων, ὁ χωρισμὸς τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τῶν γυναικῶν εἶνε εὐχερής. Θεωροῦμεν στοιχειῶδες καθήκον τοῦ Κράτους νὰ μεριμνήσῃ, ὅπως ἀποφευχθῇ διὰ καταλλήλων μέσων ἡ παιδοποιεῖα χωρὶς νὰ στερηθοῦν οἱ λεπροὶ τὴν μόνην ἀπολειπομένην εἰς αὐτοὺς ἀπόλαυσιν, ἐφ' ὅσον εἶνε ἱκανοὶ πρὸς ταύτην.

Μόνον διὰ τῆς καταργήσεως τῆς παιδοποιεῖας δύναται νὰ ἐλπίξῃ ἡ Πολιτεία, ὅτι ἀπομονώνουσα τοὺς λεπρούς θὰ ἐξαλείψῃ μίαν ἡμέραν τὴν λέπραν ἐκ τοῦ Κράτους. Ἄλλως ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς λέπρας καθίσταται Σισύφειος λίθος.

2ον) Ἐχουν ἱκανὰς καλλιεργησίμους γαίας, ἐπομένως διὰ τοῖς δυναμένους νὰ ἐργασθοῦν ἐκ τῶν λεπρῶν θὰ ὑπάρχῃ ἀρκετὴ ἀπασχόλησις.

3ον) Οὐδεμία ἀνάγκη ἀπαλλοτριώσεως ὑπάρχει τῶν νησίδων ἀνηκουσῶν εἰς τὸ Κράτος.

4ον) Ὡς μέγιστον ὅμως προσόν. *τοῦτο ὅμως γενικῶς διὰ πᾶσαν νησίδα*, θεωροῦμεν, ὅτι ἡ νέα ἐγκατάστασις θὰ γίνῃ ὅχι μόνον συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς, ἀλλὰ θὰ ἀγεται κυρίως ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι ἡ Πολιτεία ἀπομονώνουσα τοὺς λεπρούς διὰ νὰ σώσῃ τὴν κοινωνίαν ἐκ τῆς βαρυντάτης ταύτης νόσου, δὲν ζητεῖ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς λεπρούς, ἀλλ' ὅτι εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπομονώσεως

των πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πολλῶν καὶ βαρειῶν βασάνων τῆς ἀνιάτου νόσου θὰ προσπαθήσῃ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν ὑπόλοιπον βίον ὅσον τὸ δυνατόν πλέον ἄνετον, πλέον εὐχάριστον.

Ἐν τέλει ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν, ὅτι προκειμένου νὰ δοθῇ ριζικὴ λύσις εἰς τὸ ζήτημα τῆς λέπρας ἐν Ἑλλάδι ἰδρυομένου γενικοῦ λεπροκομείου, ὁρθὸν κρίνομεν νὰ ἀναζητηθῇ μεγαλυτέρα νησίς, ἔχουσα πρὸ παντὸς πηγαῖον ὕδωρ. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχει ἡ κατάλληλος μεταξὺ τῶν τόσων νήσων τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν.

Β'.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην κυβερνητικὴν ἐνέργειαν προέχει μέχρι τῆς ἰδρύσεως νεωτέρου λεπροκομείου ἢ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Σπιναλόγγᾳ ἐγκλεισμένων λεπρῶν.

Ἐνετικὸν φρούριον περικλειόμενον ὑπὸ ὑψηλοῦ τείχους, ὃ πετρώδης βράχος τῆς Σπιναλόγκας, κάκιστα ἐξελέγη ὡς διαμονὴ τῶν λεπρῶν.

Οἰκήματα Τουρκικὰ ὑγρὰ καὶ ἀνήλια, τῶν ὁποίων πολλὰ μόνον ἐκ τῆς θύρας δέχονται τὸ φῶς καὶ τὸν ἀέρα, χρησιμεύουν ὡς κατοικίαι εἰς 215 λεπρούς περίπου, τελείως δύναται τις νὰ εἴπῃ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐγκαταλειμμένους. Διότι ἡ ἐγκλείσις ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἡ ἀπονομή εἰς ἕκαστον αὐτῶν 3.50 δραχ. (*) ἡμερησίως βεβαίως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κυβερνητικὴ μέριμνα. Ὅταν πρὸς προστασίαν τῆς κοινωνίας χωρίζονται οἱ πάσχοντες βαρὺ ἀνιάτον νόσημα, ὀφείλει εἰς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τῆς Πολιτείας νὰ ὑπάρχῃ ὡς ὁδηγὸς ἡ φιланθρωπία πρὸς τοὺς δυστυχεῖς ἀποκλήρους τούτους. Καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι φιλανθρωπία δὲν εὔρομεν ἐπὶ τῆς Σπιναλόγκας. Λεῖπουν ὅχι μόνον τὰ μέσα ποιᾶς τινος ἀνέσεως ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχειώδη μέσα, ἀναγκαῖα ὅπως καταστήσουν τὴν διαμονὴν ἀξίαν ἀνθρώπων. Ἡ ἐγκατάλειψις αὕτη ἤγαγε τοὺς δυστυχεῖς νὰ καταστρέφουν τὰς οἰκίας διὰ νὰ προμηθεύωνται ξυλείαν πρὸς καῦσιν, οἱ ἱκανοὶ δὲ νὰ κολυμποῦν, διαπεραιοῦνται εἰς τὴν ὅχι πολὺ ἀπέχουσιν ἀκτὴν φεύγοντες πρὸς τὸ ἐσωτερικόν.

Νομίζομεν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ διόρθωσις τῆς καταστάσεως διὰ τῶν ἐξῆς μέτρων.

1ον. Βελτίωσις τῶν οἰκημάτων καὶ ἐπιδιόρθωσις τῶν κατεστραμμένων καὶ μὴ κατοικουμένων πρὸς ἀραίωσιν τῶν λεπρῶν.

2ον. Ἀνάθεσις τῆς διευθύνσεως μετὰ διοικητικῆς καὶ ἀστυνομικῆς ἐξουσίας εἰς ἱατρόν, ὃ ὁποῖος νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν ὑγίαν, τὴν καθαριότητα, τὴν γενικὴν καὶ τὴν ἀτομικὴν τῶν λεπρῶν.

3ον. Καθαρισμὸς τῶν ὕδαταποθηκῶν. Μᾶς προσήχθη παιδίον πάσχον ἐκ δυσεντερίας.

4ον. Ὁργάνωσις συσσιτίου καὶ ἐπίβλεψις τῆς ποιότητος τῶν τροφίμων.

5ον. Χωρισμὸς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἢ ἐν ἀδυναμίᾳ τούτου χωρισμὸς τοῦ νεογνοῦ ἅμα τῇ γεννήσει ὥστε τοῦτο νὰ μὴ θηλάσῃ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἀλλ' οὐτ' ἄλλην θηλάστριαν. Ἡ σημερινὴ κατάστασις συντελεῖ εἰς τὴν ἐπ' ἀπειρον διαιώνι-

(*) Σημ. Μύσωνος.—Πρὸ δεκαετίας λαμβάνουν εἴκοσι πέντε χαρτίνας δραχμὰς ἡμερησίως.

σιν τῆς λέπρας. Ὑπάρχουν, ὥς ἐμάθομεν, ἀλλ' οἱ λεπροὶ ἀποκρύπτουν τὸ γεγονός, περὶ τὰ τριάκοντα βρέφη ἢ παιδιά γεννηθέντα ἐπὶ τῆς Σπιναλόγκας.

βον. Ἰδρυσίς φαρμακείου.

Χ. Μαλανδρινός, Ἰ. Γεωργιάδης, Ἀ. Ἀραβαντινός.

8)

'Η λέπρα ἐν Κρήτῃ.

Ἡ Ἑλλὰς γενικῶς καὶ εἰδικώτερον ἡ Κρήτῃ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν λέπραν. Πιθανώτατα ἡ πρῶ ἡ μόλυνσις προήλθεν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Φοίνικας μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Κρηῖτες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης αὐτῶν ἀκμῆς εἶχον συνεχεῖς ἐμπορικὰς σχέσεις. Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ λεπτῶν μελέτας παλαιὰς δὲν ἔχομεν. (1) Μόνον ὁ Σαβαρὺν ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον κατὰ τὸ 1799 ὁμιλεῖ περὶ τῆς «εἰδεχθοῦς νόσου ἡ ὁποία μολύνει τὴν ὥραϊαν ταύτην χώραν». Ὁ Σονίνι 1801, ὁ Σίμπερ 1814, ὁ Σπράτ 1815, ὁ Γιόρτ 1816, ὁ Μπρουνέλι 1866, ὁ Στέφανος 1884, οἱ Κρηῖτες ἱατροὶ Βαρούχας καὶ Ζαφειρίδης 1887, ὁ Ζαμπάκος 1891 ὁμιλοῦν κατὰ περιόδους περὶ τῆς ὑπάρξεως λεπτῶν ἐν Κρήτῃ. Πάντες δὲ κατὰ μέσον ὅρον τοὺς ὑπολογίζουν εἰς χιλίους περίπου ἐκτὸς τῶν Ζαφειρίδη καὶ Ζαμπάκου τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς 2000 ὁ δὲ εἰς 4000. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὁ Ἑλερς καὶ ὁ Κανάιν περιελθόντες πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅλην τὴν Κρήτην ὑπολογίζουν τοὺς λεπρούς τῆς εἰς 600.

Ποῖα ὑπῆρξαν τὰ μέτρα τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῆς νόσου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς. Δοθέντος ὅμως, ὅτι ἡ ἀπομόνωσις τῶν ἀσθενῶν ἐφηρμοζέτο ὑπὸ τῶν ἐθνῶν μετὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο εἰς σχέσεις τότε οἱ Ἕλληνες, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας λειτουργοῦντα ἐν Κρήτῃ «Λεπροχώρια», ἦσαν ἰδρυμένα κατὰ τὸ παράδειγμα παλαιῶν τοιούτων. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀπεμόνωνον τοὺς Ἑβραίους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς φορεῖς τοῦ μικροβίου τῆς λέπρας. Ὁ δὲ Φαραὼ Ραμσή διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ Ἀμὼν συνεκέντρωσεν ὀγδοήκοντα χιλιάδας ἐξ αὐτῶν, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι λεπροί, εἰς τὰ λατομεῖα τοῦ Τουράχ ἐν Σινᾷ. Καὶ ὁ Ἡρόδοτος γράφων περὶ τῶν Περσῶν ἀναφέρει, ὅτι «πᾶς προσβαλλόμενος ἐκ λέπρας δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν καὶ θὰ ἀποφύγῃ ν' ἀναμιχθῇ μετ' ἄλλων Περσῶν».

Τὰ ἐν Κρήτῃ σπουδαιότερα λεπροχώρια ἦσαν τέσσαρα καὶ εὐρίσκοντο τὰ μὲν τρία εἰς τὰ προάστεια τῶν τριῶν αὐτῆς πόλεως Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου, τὸ δὲ τέταρτον ἐκτὸς τῆς κομποπόλεως Ἱεραπέτρας, εἰς τὸ «Πετροκεφάλι» (2).

(1) Σημ. Μύσωνος. Ὁ Στέφανος Ξανθοῦδιδης ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ «Χάνδαξ Ἱστορικά σημειώματα» 1827. σελ. 112-113, ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα. «Ἐγγραφον ἐπίσημον τοῦ 1717 τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ (Κρήτης) πρὸς τὸν Καντὴν καὶ τὸν Ἀγῶν τῶν Γε=ιτσάρων παραγγέλει νὰ ζητήσωσι καὶ συναγάγωσι τοὺς ἐν τῇ πόλει (=Ἡρακλείῳ) λεπρούς, προξενούντας ἀποστροφὴν εἰς τὸν λαόν καὶ νὰ εὐρωσι κατάλληλον μέρος ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ τοὺς ἐγκαταστήσωσιν ἐκεῖ. Τότε δὲ πιθανώτατα ἐσχηματίσθη ὁ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως συνοικισμὸς «Μεσκηινά», (=λεπροχώρι), ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἦτο τὸ προάστιον «Μαρουλάς» καταστραφέν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἡρακλείου ὑπὸ τῶν Τούρκων».

(2) Πλὴν τῶν τεσσάρων λεπροχωρίων ἡ λουβοχωρίων ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ καὶ μικρότεροι συνοικισμοὶ λεπτῶν ἐγκατεστασμένοι εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Κρήτης.

Ἐκτὸς τῶν λεπρῶν περιελάμβανον καὶ 1000 περίπου ὑγιεῖς ἑξασκοῦντας διάφορα ἐπαγγέλματα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν λεπρῶν καὶ συναγελαζομένους μετ' αὐτῶν ἀνευ οὐδεμιᾶς προφυλάξεως. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις παρείχεν εἰς αὐτοὺς ἡμερησίως ἡμίσειαν ὀκᾶν ἄρτου ὡς ἐπίδομα, ἀλλὰ καταφανῶς ἡ τροφὴ αὕτη δὲν ἐπάρκει καὶ ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν λεπρῶν ἦσαν πτωχοί, ὑπερχεοῦντο νὰ ἐπαιτοῦν περιορχόμενοι ὅλην τὴν νῆσον. Μόλις κατὰ τὸ 1884 ἡ τότε συνέλευσις τῶν Κρητῶν κατόπιν συστάσεων τῶν ἱατρῶν Σφακιανᾶκη. Τσουδεροῦ καὶ Μπόμ ἐψήφισε 300.000 τουρκικῶν γροσίων διὰ τὴν ἰδρυσιν ἀποικίας λεπρῶν, ἀλλ' ἡ πίστωσις δὲν ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐπομένως δὲν ἔγινε τίποτε. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ ἐκ τῆς λέπρας μόλυνσις διετερήθη συνεχῶς μέχρι τοῦ 1901. Τότε διὰ τοῦ Νόμου 375 τῆς 9 Ἰουλίου ἡ Κρητικὴ Πολιτεία ἐθέσπισε τὴν πραγματικὴν διὰ πρώτην φορὰν ἀπομόνωσιν τῶν λεπρῶν. Τὸν νόμον τοῦτον ἐπικολούθησε τὸ ὑπ' ἀριθ. 166 τῆς 11 Νοεμβρίου 1903 κανονιστικὸν διάταγμα περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ λεπροκομείου Σπιναλόγκας καὶ τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1904 συλλεγόντες ὑπὸ τῶν ἀρχῶν εἰσῆχθησαν εἰς τὴν νησίδα 251 λεπροὶ ἐκ τῶν ὁποίων 148 ἄνδρες καὶ 103 γυναῖκες. Ἡ ἐκλογὴ τῆς νησίδος τῆς Σπιναλόγκας παλαιοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου ἐγίνε κατόπιν ἐκθέσεως τοῦ ἱατροῦ κ. Καναῖν τὸν ὁποῖον ἡ τότε Κρητικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν ἐπὶ τόπον, ἵνα γνωματεύσῃ περὶ τοῦ καταλλήλου ἢ μὴ αὐτῆς διὰ τὴν ἰδρυσιν ἀποικίας λεπρῶν. Ἡ γνώμη τοῦ κ. Καναῖν ἦτο ὅπως οἱ λεπροὶ ἐγκατασταθοῦν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Σπιναλόγκας, ἡ ὁποῖαν δύναται νὰ διαθρέψῃ περὶ τὰς 150 οἰκογενεῖας λόγῳ τῆς εἰς δημητριακὰ παραγωγῆς τῆς, καὶ ὅπως ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐγκατάστασις τῶν γίνῃ προσωρινὴ «μέχρι τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀπαιτουμένων κεφαλαίων διὰ τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν ἐγκατάστασιν ἐν τῇ χερσονήσῳ». Δυστυχῶς ὅμως καὶ διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτύξωμεν ἡ προσωρινὴ ἐγκατάστασις κατέστη ὁριστικὴ.

Ἐν τῷ λεπροκομίῳ Σπιναλόγκας ἀπὸ τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1904 μέχρι τῆς 22 Δεκεμβρίου 1926 εἰσῆλθον ἐν ὅλῳ 730 λεπροὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεβίωσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς οἱ 465. Ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον 28 θεωρηθέντες ὑγιεῖς, αὐτομάτως δηλαδὴ ἰαθέντες, ἀφοῦ οὐδεμία θεραπεία ἐφηρημόσθη ἐκτὸς ἀτελεστάτης τινὸς χρήσεως ἀμφιβόλου ἀξίας ἀντιλεπτρικῶν φαρμάκων, καὶ ἐδραπέτευσαν 16 χωρὶς νὰ ἐπανέλθουν. Ἐπειδὴ δὲ δυστυχῶς ὁ γάμος μεταξὺ λεπρῶν ἐπιτρέπεται ἐγεννήθησαν καὶ 39 παιδιά ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 16 ἀπέθανον. Σήμερον εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ 257 λεπροὶ ἐκ τῶν ὁποίων 172 ἐκ Κρήτης καὶ οἱ λοιποὶ 85 ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἐπίσης εὐρίσκονται καὶ 7 βρέφη ἐκτὸς 11 ἄλλων τὰ ὁποῖα πρὸ καιροῦ μεταφερθέντα εἰς Ἀθήνας ἐξακολοθυοῦν νὰ παραμένουν ὑγιᾶ, χωρὶς τοῦτέστιν φανερὰς βλάβας τῆς ἀσθενείας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἐκτὸς τοῦ λεπροκομείου καὶ εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς ὅλον γενικῶς τὸ κράτος εὐρισκομένους λεπροὺς δὲν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς πληροφορίαι. Τὰ μέχρι σήμερον συγκεντρωθέντα κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 86870 τῆς 25 Ἰουλίου 1927 διαταγῆς τῆς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Προνοίας διευθύνσεως τῆς ὑγιεινῆς στοιχεῖα δι' 28 νομοὺς τοῦ κράτους, δὲν δίδουν δυστυχῶς ἄξια ἐμπιστοσύνης ἀποτελέσματα. Εἰς τοὺς ὑποβληθέντας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον καταλόγους ἀναγράφονται μόνον ὡς εὐρισκόμενοι ἐκτὸς τῶν λεπροκομείων 8 λεπροὶ, ἐνῷ, ὡς βασίμως πληροφοροῦμεθα, θεραπεύονται μόνον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἰνστιτούτον Παστέρ ὑπὲρ τοὺς 10. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποδεικνύει τὰς δυσκολίας

τὰς ὁποίας συναντᾷ πᾶσα κυβερνητικὴ προσπάθεια, ὅσον δήποτε αὐστηρὰ καὶ ἂν εἶνε, διὰ τὴν ἔρευναν, τὴν καταγραφὴν καὶ τὴν περισυλλογὴν τῶν πασχόντων. Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας στηριζομένην εἰς θετικὰ δεδομένα μόνον ἐν Κρήτῃ εὐρίσκονται ἐκτὸς τοῦ λεπροκομείου 300 σχεδὸν λεπροί.

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τὰ μέγιστα συμβάλλει καὶ τὸ ἀκατάλληλον τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει ἰδρυθῇ τὸ λεπροκομεῖον. Ἐπανειλημμένοι ἐκθέσεις νομαρχῶν, ἐπιτροπῶν καὶ ἄλλων εἰδικῶν οἱ ὁποῖοι τὸ ἐπεσκέφθησαν ὁμιλοῦν περὶ τούτου. Ἡ ἐκθεσις ἐπὶ παραδείγματι τοῦ καθηγητοῦ κ. Φωτεινοῦ, ὡς καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ 1919 τῆς ἀποτελεσθεύσης ἐκ τῶν καθηγητῶν ἐπίσης, τῶν κ.κ. Γεωργιάδῃ, Μαλανδρινοῦ καὶ Ἀραβαντινοῦ ἀναφέρουν ἐπὶ λέξει, ὅτι «ἡ Σπιναλόγκα εἶνε ἐντελῶς ἀκατάλληλος διὰ λεπροκομεῖον, διότι ὅχι μόνον λείπουν τὰ μέσα ποιας τινος ἀνέσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχειώδη μέσα, τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως καταστήσουν τὴν διαμονὴν ἀξίαν ἀνθρώπων». Τὸ λεπροκομεῖον τοῦτο ἐπεσκέφθησαν τὰ τελευταῖα ἔτη δι' ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Σεϋφάρτ, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰνστιτούτου Πασιέρ κ. Μπλὰν μετὰ τοῦ βοηθοῦ του, κ. Καμινοπέτρου καὶ πρὸ δύο μόλις μηνῶν ὁ διάσημος Γάλλος καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Τύνιδι Ἰνστιτούτου Πασιέρ κ. Νικὸλ. Οὗτος μάλιστα μετὰ τοῦ κ. Μπλὰν ὑπέβαλον καὶ ἐκθεσιν, ἣτις εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ κ. Βενιζέλου, διὰ τῆς ὁποίας ὑποδεικνύουν τὰ μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ νοσήματος. Ἐπιπροσθέτως ὁ κ. Νικὸλ ἀναφέρει ἐν αὐτῇ, ὅτι θὰ ἐνεργήσῃ καὶ παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἑθνῶν παρὰ τῆς ὁποίας εἶνε βέβαιος, ὅτι θὰ ἀποσπάσῃ καὶ ἡθικὴν καὶ ὕλικὴν συνδρομήν. Διὰ νὰ καταδείξῃ δὲ καὶ ἐμπράκτως τὸ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ἐνδιαφέρον του, μόλις ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ἀπέστειλε δωρεὰν εἰς τὸν νομάρχην Λασηθίου 10.000 ἐνέσεων ὕγρανδλ καὶ γυνοκαρδικὸν νάτριον διὰ τοὺς λεπρούς τῆς Σπιναλόγκας.

Ἦδη ὅτε χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν, τοῦ κ. Βενιζέλου ὁ ὁποῖος δὲ ἰδίων δαπανῶν ἀπέστειλε εἰς Ἰνδίας καὶ Φιλιππῖνας ἰατρὸν διὰ τὴν μελέτην καὶ παρακολούθησιν τῆς νέας θεραπείας τῆς νόσου καὶ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται τὰ κληροδοτήματα Μιχαληνοῦ, Κουκουβᾶ καὶ Καλοκαιρινοῦ, νέα περίοδος ἐξυγιάνσεως ἀπὸ τὴν λέπραν ἀρχίζει, νομίζομεν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἴδρυσις νέου λεπροκομείου εἰς κατάλληλον μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον λειτουργοῦν ὑπὸ μορφὴν συνατορίου θὰ εἰσάγωνται πρὸς θεραπείαν ὅλα τὰ πρόσφατα περιστατικά. Ἡ σκοπιμότης ἐνὸς τοιούτου μέτρου εἶνε διπλῇ. Πρῶτον, διότι θὰ λειτουργήσῃ συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλανθρωπίας καὶ δευτέρον διότι οἱ προσφάτως ἀνακαλυπτόμενοι λεπροὶ μετ' εὐχαριστήσεως θὰ καταφεύγουν πρὸς θεραπείαν εἰς αὐτό, ἐπειδὴ δὲν θὰ τὸ θεωροῦν, ὡς εἶνε πράγματι ἡ Σπιναλόγκα, φυλακὴν καταδίκων, καὶ διότι διὰ τὴν λέπραν ἰσχύει ὅ,τι καὶ διὰ τὴν φυματίωσιν. Ὑπάρχει δηλαδὴ ἡ κλειστὴ καὶ ἡ ἀνοικτὴ λέπρα. Διὰ τὴν πρώτην χρειάζονται ἰατρεῖα καὶ σανατόρια, διὰ τὴν δευτέραν ἄσυλα εἰς τὰ ὁποῖα ἐγκλείονται οἱ κολοβωμένοι καὶ ἀνάπηροι λεπροί, ἐφόσον δὲν ἐπιχεῖνται ὑπὸ τῆς θεραπείας.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μέτρων τὰ ὁποῖα ἐμελετήθησαν καὶ ἀπεφασίσθη ἡ

ἄμεσος ἐφαρμογή των διὰ τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ εἶνε πρῶτων ἢ ἐξεύσεις τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ἐν ἀρχῇ τῆς παθήσεώς των λεπροί, ὥς καὶ τὰ ἐκ λεπρῶν γονέων προερχόμενα τέκνα νὰ ἀνευρεθοῦν καὶ καταγραφοῦν καὶ γίνῃ οὕτω ἀσφαλῆς ἡ προσέλευσίς των εἰς τὰ συσταθισόμενα εἰδικὰ πρὸς θεραπείαν ἱατροεῖα. Ὡς ἔχουν σήμερον τὰ πράγματα καὶ παρ' ὅλας τὰς αὐστηράς των νόμων διατάξεις κατὰ τῶν ἀποκρυπτόντων τοὺς λεπρούς, μόνον αἱ προκεχωρημέναι μορφαὶ τῆς ἀσθενείας γίνονται ἀντιληπταί, ὁπότε ἐπὶ πολλὰ ἤδη ἔτη ἡ μόλυνσις ἔχει ἐπιφέρει τὰ καταστρεπτικὰ της ἀποτελέσματα. Πρὸς τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖα ἡ ἰδρυσις συλλόγου ἢ εταιρίας ⁽¹⁾κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἀντιφυματικῆς εταιρίας, τῆς ὁποίας μέλη ὑποχρεωτικῶς διὰ νόμου θὰ εἶνε οἱ κατὰ συσταθισομένας περιφερείας ἱατροί, δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων, αὐτοπροαιρέτως δὲ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν φιланθρώπων θὰ ἤθελαν νὰ συνδράμουν τὴν κατὰ τῆς φοβερᾶς ἀσθενείας προσπάθειαν. Ὁ σύλλογος οὗτος ἢ εταιρία θὰ ὀρίσῃ ἐλαχίστην ἐτησίαν συνδρομὴν διὰ τὰ μέλη καὶ εὐρισκόμενος εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἁρμοδίων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν θὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ καταγραφὴν ὅλων τῶν ἀποκρυπτομένων περιστατικῶν. Συγχρόνως δὲ διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων καὶ διαλέξεων καὶ παντὸς ἄλλου προσφόρου μέσου θὰ ἀναπτύξῃ τὸν κίνδυνον ὅστις ὑπάρχει ἐκ τῆς ἀποκρύψεως τῶν λεπρῶν, κίνδυνον ὃχι μόνον διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ πάσχοντος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ὁποίαν ζῇ, καὶ συνεπῶς τὸ ἔθνος ὁλόκληρον.

Σήμερον μάλιστα ὁπότε, χάρις εἰς τὰς νεωτάτας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τῶν λεπρολόγων, ἡ ἐφαρμοζομένη διὰ τῶν αἰθέρων τῶν λιπαρῶν ὀξέων τοῦ Chaulmoogra θεραπεία ἀπεδείχθη τόσον ἀποτελεσματικὴ, ὥστε ὃχι μόνον βελτιώσεις, ἀλλὰ καὶ πλήρεις ἰάσεις τῆς ἀσθενείας ἔχομεν, πρέπει νὰ τονισθῇ ἀκόμη περισσότερον ἡ ὑποχρέωσις τῶν προσβεβλημένων νὰ προσέρχωνται οἰκειοθελῶς εἰς τὰ ἰδρυθησόμενα ἱατροεῖα καὶ σανατόρια πρὸς θεραπείαν, ἥτις θὰ παρέχεται ἀπολύτως δωρεάν. Δεύτερον ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις ἐν Πλάκᾳ τῆς Σπιναλόγκας ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου ⁽²⁾ διὰ τὴν ἔρευναν τῶν διαφορῶν προβλημάτων τῆς ἀσθενείας. Τὴν ἐπιστημονικὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργαστηρίου τούτου προσεφέρθησαν νὰ ἀναλάβουν δωρεάν καὶ ἀπὸ καθαρώς ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος ὁρμώμενοι οἱ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέντες διαπρεπεῖς Γάλλοι ἐπιστήμονες κ. κ. Νικόλ. καὶ Μπλὰν Ἡ συμμετοχὴ τοῦ τελευταίου ἰδίως, ὅστις ἐκπροσωπεῖ σήμερον μίαν δόξαν ὃχι ἀπλῶς τῆς γαλλικῆς ἀλλὰ γενικῶς τῆς παγκοσμίου ἱατρικῆς ἐπιστήμης, θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι ἐντὸς ὀλίγον θὰ καταστήσῃ τὸ ἐργαστήριον τοῦτο τὸ σοβαρώτατον διὰ τὴν Εὐρώπην κέντρον ἐπιστημονικὸν ἐπὶ τῆς λέπρας μελετῶν.

Διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ ὁργανώσεως τῆς ἀντιλεπρικής εταιρείας, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἱατροείων κατὰ τόπους πρὸς δωρεάν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας, διὰ τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Σπιναλόγκας, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ζωηρὸν ὑπὲρ τοῦ ζητήματος ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τῶν δύο Γάλλων ἐπιστημόνων, ὥς καὶ τῆς παρὰ

(1) Ἐν Κρήτῃ λειτουργεῖ «ὁ Παγκρήτιος ἀντιλεπρικός Σύνδεσμος» μὲ ἔδραν τὰ Χανιά καὶ τοῦ ὁποίου τὸ καταστατικὸν συνετάξαμεν κατὰ παράκλησιν τοῦ κ. Κατεχάκη, τότε Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης.

(2) Ἡ ἰδρυσις τοῦ ἐργαστηρίου ἐν Πλάκᾳ ἐματαιώθη δυστυχῶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς.

τῷ ὑπουργείῳ τῆς Προνοίας διευθύνσεως ὑγιεινῆς, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι μετὰ μίαν εἰκοσαετίαν ἡ Κρήτη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν λεπρικὴν ἐστίαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος θὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὴν φοβεράν καὶ εἰδεχθῇ μολυσματικὴν ἀσθένειαν τῆς λέπρας. Ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐντὸς ὀλίγου κἀθοδος τοῦ ἱατροῦ κ. Δεσποτοπούλου εἰς Κρήτην πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς νεωτέρας θεραπείας ἐπὶ τῶν λεπρῶν τῆς Σπιναλόγκας, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος, ἀποσταλείς, ὡς εἵπομεν, διὰ δαπανῶν τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς Φιλιππίνας, εἰδικῶς ἐξεπαιδευθῇ.

(«Ἐλεύθερον Βῆμα» 15[12]927)

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΚΑΤΑΠΟΤΗΣ

Ἱατρός

9) Πρὸς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Κρήτης⁽¹⁾

Ἐξοχώτατε,

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν ἐχορήγησεν εἰς τινὰ τῶν προηγηθεισῶν αὐτῆς Συνόδων, πίστωσιν 300.000 γρ. πρὸς σύστασιν λεπροκομείων· ἡ δὲ Ὑμ. Ἐξοχότης⁽²⁾ προσεκάλεσε ἡμᾶς νὰ γνωμοδοτήσωμεν περὶ τῆς καταλλήλου διαθέσεως τῶν χρημάτων τούτων.

Ἡ συνέλευσις προέβη βεβαίως εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, πρῶτον μὲν χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ὅπως, διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν ἀρρώστων, ἐμποδισθῇ, εἰ δυνατόν ἡ περαιτέρω ἐξάπλωσις τῆς νόσου καὶ ἐκριζωθῇ μετὰ τινὰ χρόνον ἀπὸ τῆς νήσου. Ἐπειτα δὲ καὶ ἕξ αἰσθήματος φιλανθρωπίας, ὅπως ἐν τοῖς καθιδρύμασι τούτοις εὐρίσκωσιν ἀνάπαυσίν τινα καὶ περιθάλψιν ἄνθρωποι ἀνιάτως πάσχοντες ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου καὶ εἰδεχσεστάτου τῶν νοσημάτων.

Ἡμέτερον λοιπὸν καθήκον εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν ποῖα μέτρα πρέπει νὰ ληφθῶσι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διπλοῦ τούτου σκοποῦ.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν σκοπὸν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας, οὗτος προϋποθέτει ὅτι οἱ λεπροὶ διαβιούντες μεταξὺ ὑμῶν, δύναται νὰ μεταδώσωσιν εἰς ἡμᾶς τὸ νόσημά των καὶ ὅτι ἡ λέπρα μόνον ἢ κυρίως διὰ μεταδόσεως ἐξαπλοῦται καὶ διαιωνίζεται.

Κατὰ δύο δὲ τρόπους δύναται νὰ γίνῃ τοιαύτη μετάδοσις, διὰ μολυσμοῦ καὶ διὰ κληρονομίας.

Ἡ διὰ μολυσμοῦ μετάδοσις τῆς λέπρας ἐπιστεύετο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ σήμερον δ' ἀκόμη εἶναι ἐξοριζωμένη παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ τοιαύτη πεποίθησις. Ἐν τῷ Μωσαϊκῷ Νόμῳ περιέχονται λεπτομερεῖς διατάξεις περὶ ἀποχωρισμοῦ καὶ αὐστηρᾶς ἀπομονώσεως τῶν λεπρῶν, ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦ χαρακτηρισμὸς τῆς λέπρας ὡς νοσήματος ἀκαρθίου συνετέλεσεν ἴσως πολὺ νὰ ριζωθῇ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἢ πίστις εἰς τὸ μολυσματικὸν αὐτῆς καὶ ὑπηγόρευσε κατὰ τὸν με-

(1) Σημ. Μύσωνος.—Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐν Χανίοις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκδιδομένην ἐπίσημον ἐφημερίδα «Κρήτην» εἰς τὰ φύλλα 732, 733 καὶ 744 τοῦ ἔτους 1884.

(2) Σ. Μ. Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης τότε ἦτο ὁ Φωτιάδης πασᾶς.

σαιῶνα αὐστηρότητα καὶ βάρβαρα κατὰ τῶν λεπρῶν μέτρα, λείψανα τῶν ὁποίων ἐφαρμόζονται καὶ σήμερον ἀκόμη παρ' ἡμῖν. Ἐν τῇ δυτικῇ δηλ. Εὐρώπῃ ἡ νόσος ἔλαβε χαρακτῆρα μεγάλης ἐπιδημίας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν στραυροφοριῶν, ἔφθασε δὲ εἰς μεγίστην ἀκμὴν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὁπότε οἱ λεπροὶ τοσοῦτον ἐπληθύνθησαν, ὥστε δὲν ὑπῆρχε πόλις μὴ ἔχουσα πρὸ τῶν πυλῶν τῆς ἐν ἣ καὶ πλείονα λεπροκομεῖα. Ἐν μόνῃ τῇ Γαλλίᾳ ὑπῆρχον ὑπὲρ τὰ δισχίλια, καθ' ὅλην δὲ τὴν Εὐρώπην περὶ τὰ εἰκοσάκις χίλια.

Ὁ φόβος τοῦ διὰ τῆς λέπρας μολυσμοῦ ἦτο τοσοῦτος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκείνην, ὥστε αὐστηρότατοι νόμοι ἐξεδόθησαν κατὰ τῶν δυστυχῶν ἀρρώστων. Πᾶς λεπρός, βεβαιουμένου τοῦ νοσήματός του, παρεδίδοτο εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ὁ ἱερεὺς μετέβαινε κατ' οἶκον αὐτοῦ καὶ τὸν ὀδήγει, προπορευομένου τοῦ σταυροῦ, μετὰ ψαλμωδίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔνθα ἐψάλλετο ἐπ' αὐτοῦ ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ὁ ἱερεὺς ἔρριπτεν εἰς τοὺς πόδας του δρόακα χρώματος καὶ ὁ ἀσθενὴς ἐθεωρεῖτο εἰς τὸ ἐξῆς «νεκρὸς ἐν τοῖς ζῶσι» καὶ ἐνεκλείετο διὰ παντός εἰς τὸ λεπροκομεῖον. Ἐνιαχοῦ ἡ ἐκ τοῦ λεπροκομείου ἐξοδος ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου, πρὸ τῆς θύρας δὲ τοῦ καταστήματος ὑπῆρχε διαρκὴς ἐστημένη ἀγχόνη πρὸς πρόχειρον ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς. Ἐν Σκωτίᾳ ὑπῆρχε νόμος, καθ' ὃν πᾶσα λεπρὰ γυνή, τεκνοποιοῦσα, κατεδικάζετο νὰ καῇ μετὰ τοῦ τέκνου τῆς.

Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἡ φοβερὰ νόσος ἡλλαττοῦτο βαθμηδὸν ἐν Εὐρώπῃ, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' τὰ λεπροκομεῖα ἐκενώθησαν, ἡ κατελήφθησαν ὑπὸ ἀναπήρων καὶ ὀκνηρῶν, μέχρις οὗ τέλος, ἐξαληφθείσης τῆς λέπρας, διελύθησαν καὶ ἡ περιουσία τῶν ἀφιερῶθη εἰς ἄλλους σκοπούς. Τὴν σήμερον δὲ διατηρεῖται ἀκόμη ἐν Εὐρώπῃ μόνον ἐν Νορβηγίᾳ, Ἰσπανίᾳ, τῇ νοτίᾳ Γαλλίᾳ, εἰς τὰ Βαλτικὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν μαύρην θάλασσαν παράλια τῆς Ρωσσίας καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους, ἰδίᾳ δὲ τὴν Κρήτην. Ἐκτὸς δὲ τῆς Εὐρώπης εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Πολυνησίας.

Καὶ τὸ μὲν πολὺ τοῦ λαοῦ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν μεγίστην μολυσματικὴν δύναμιν τῆς λέπρας. Ἡ πίστις ὅμως αὕτη ἤρchiσε νὰ κλονίζεται παρὰ τοῖς ἱατροῖς, ἅμα ἐπεχείρησαν οὗτοι νὰ μελετήσωσι προσεκτικώτερον τὰ κατὰ τὴν νόσον καὶ ἐπὶ τέλους ὑπερίσχυσε παρὰ τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἡ ἐναντία ἰδέα, ὅτι δηλ. ἡ λέπρα δὲν εἶναι μαλυσματική. Ἡ τροπὴ αὕτη ἐξεδηλώθη πρὸ πάντων διὰ τῆς ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν ἐνήργησε διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ Βασιλικὸς Σύλλογος τῶν ἱατρῶν. Ἐπιτροπὴ εἰδημονεστίων ἀνδρῶν, ἐπιφορισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τούτου νὰ μελετήσῃ τὰ κατὰ τὴν λέπραν, ἀπέστειλεν εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἔνθα, ἡ νόσος ἀπαντᾷται, ἐγκύκλιον δι' ἧς ἀπηυθύνετο εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἱατροὺς σειρὰ ἐρωτήσεων, ἀναγομένων εἰς τὰ κατὰ τὴν λέπραν. Αἱ πολυάριθμοι δὲ ἀπαντήσεις καὶ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας οὕτω συνέλεξαν, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἐν ἔτει 1867 εἰς ἴδιον βιβλίον, περιέχουσαι καὶ τὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα μετὰ ἐμβριθῇ ἀντιπαραβολὴν καὶ ἐξέλεγγιν τῶν διαφόρων παρατηρήσεων καὶ γνωμῶν, ἐξήγαγεν ἡ Ἐπιτροπὴ.

Περὶ τοῦ μολυσματικοῦ λοιπὸν τῆς λέπρας ἡ ἐπιτροπὴ ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς: «Ἡ γενικὴ σχεδὸν πεποίθησις τῶν πλείστων πεπειραμένων ἱατρῶν πάντων

τῶν μερῶν τῆς γῆς ἀντίκειται ὅλως εἰς τὴν δόξαν, ὅτι ἡ λέπρα εἶναι μολυσματικὴ, τοῦτέστι, ὅτι μεταδίδεται διὰ προσεγγίσεως, ἢ ἐπαφῆς τῶν ἀρρώστων. Τὰ ὀλίγα παραδείγματα, ὅσα προϋτάθησαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐναντίου, ἢ στηρίζονται ἐπὶ ἀτελοῦς παρατηρήσεως, ἢ ἀναφέρονται ἄνευ τῶν ἀναγκαίων λεπτομερειῶν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα».

Ἡ ἐτυμολογία αὕτη ἐφαίνετο, ὅτι ἔλυνεν ὀριστικῶς τὸ μέγα ζήτημα περὶ τοῦ μολυσματικοῦ τῆς λέπρας, τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσῳ καὶ ὅτε βραδύτερον ἰατροὶ τινες ἠθέλησαν νὰ προσβάλλωσι τὸ κύρος οὐτῶν, διὰ προσαγωγῆς νέων παρατηρήσεων, ὃ αὐτὸς Σύλλογος τῶν ἱατρῶν, τῇ προσκλήσει τῆς κυβερνήσεως, καὶ πάλιν ἀπεφάνθη, ὅτι καὶ μετὰ τὰς νέας παρατηρήσεις δὲν ὑπῆρχε λόγος ἀποχρῶν, ὅπως τροποποιηθῇ ἡ πρώτη ἀπόφασις.

Ἀμέσως ὅμως κατόπιν, ἥτοι ἐν ἔτει 1860, ἐδημοσιεύθησαν αἱ παρατηρήσεις τοῦ J. HANSEN, ἱατροῦ ἐν τινι Νορβηγικῷ λεπροκομείῳ. Ὁ ἱατρὸς οὗτος ἀνεκάλυψε παρασιτοῦντα ἐντὸς τῶν φυμάτων καὶ ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος τῶν λεπρῶν μικροσκοπικόν τινα στοιχειωδέστατον ὀργανισμόν, τὸν ὀνομασθέντα BACILLUS LEPRÆ, ἢ λεπρικὸν ραβδίον, εἰς ὃ καὶ ἀπεδόθη ἡ παραγωγή τῆς νόσου. Ἡ ὑπαρξις τοῦ παρασίτου τούτου ἐβεβαιώθη βραδύτερον καὶ ὑπὸ ἄλλων φυσιοδιφῶν, Γερμανῶν τε καὶ Γάλλων, ὥστε περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀβέβαιον μόνον εἶναι, ἐὰν τὸ παράσιτον τοῦτο παράγῃ πράγματι τὴν νόσον, ἢ ἐὰν ἀπεναντίας τοῦτο παράγεται ὑπὸ τοῦ νοσοῦντος ὀργανισμοῦ, διευκολύνοντος τὴν ἀνάπτυξίν του. Ἡ ἀβεβαιότης δ' αὕτη εἶναι δεδικοιολογημένη κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον αἱ γενόμεναι μέχρι σήμερον ἀποπειραὶ πρὸς παραγωγὴν τῆς λέπρας ἐπὶ πιθήκων καὶ ἄλλων ζώων, διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ τοῦ λεπρικοῦ ραβδίου, δὲν ἐτελεσφόρησαν. Καὶ τὰ μὲν ἐπιχειρήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Βασιλικὸς Σύλλογος τῶν ἱατρῶν ἐστήριξε τὴν περὶ τοῦ μὴ μολυσματικοῦ τῆς λέπρας ἐτυμολογίαν του ὡς πηγάζοντα ἐκ παρατηρήσεων ὀπτικῶν, δὲν ἀποβάλλουσι τὴν δυνάμιν των διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν λεπρικῶν ραβδίων, ἅτινα μένουσι μέχρι τοῦ νῦν ἀπλῶς ὑποθετικὰ αἷτια τῆς νόσου. Ὅπως δὲ ὅμως ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, σύμφωνα καὶ μὲ τὸ ἀπὸ τινος χρόνου ἐν τῇ ἱατρικῇ ἐπικρατήσαν πνεῦμα, τοῦ ζητεῖν πανταχοῦ καὶ ἐν πάσαις ταῖς νόσοις ὡς αἰτίας παρασιτικούς ὀργανισμούς, ἐνίσχυσε πάλιν τὴν σχεδὸν ἐγκαταλελειμένην δόξαν περὶ τοῦ μολυσματικοῦ τῆς λέπρας, διὰ μεταδόσεως ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον τῶν λεπρικῶν ραβδίων.

Ἀλλὰ τοῦτο τοῦλάχιστον διατελεῖ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι καὶ ἂν ἡ λέπρα ὑποτεθῇ μολυσματικὴ, ἢ μετὰδοσίς της γίνεται πολὺν δυσκόλως. Διότι πανταχοῦ παρετηρήθη, ὅτι ἄνθρωποι ὑγιεῖς κατοικοῦντες μεταξὺ λεπρῶν καὶ καθ' ἑκάστην μετ' αὐτῶν συναναστρεφόμενοι μένουσι καὶ μετὰ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀπρόσβλητοι ὑπὸ τῆς νόσου. Ὅμοίως παρετηρήθη εἰς πολλὰ λεπροκομεία, ὅτι ὑγιεῖς νοσοκόμοι, ἐν αὐτοῖς διαμένοντες καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη θεραπεύοντες τοὺς λεπρῶν ἢ πλύνοντες τὰ ἐνδύματα αὐτῶν διέμενον ὑγιεῖς. Καὶ τὸ δὴ σπουδαιότατον, σύζυγοι ὑγιεῖς συνεζευγμένοι μετὰ λεπρῶν, καὶ μετ' αὐτῶν τεκνοποιοῦντες παραμένουσι μέχρι τέλους ἀβλαβεῖς (1).

(1) Σημ. Μύσ. Ἐν Κρήτῃ, προκειμένου περὶ τῆς μεταδόσεως τῆς λέπρας ἡ λαϊκὴ παρατήρησις συνιστᾷ: «Μὲ τὸ λουβὸ (=λεπρὸν) φάε καὶ πιέ, τὰ ροῦχά του μὴ βάλης».

Ἄλλ' ἂν κατὰ ταῦτα, ἡ λέπρα οὐδόλως ἢ δυσκόλως μεταδίδεται διὰ μολυσμοῦ, κληροδοτεῖται ὅμως ἀπὸ τοῦ γονέως εἰς τὰ τέκνα, ἢ τοὺς ἐγγόνους. Περί τούτου συμφωνοῦσι πάντες οἱ ἱατροί. Πολλοὶ μάλιστα δοξάζουσιν, ὅτι μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δύταται νὰ μεταδοθῇ τὸ νόσημα καὶ ὅτι εἰς ὅσας περιστάσεις ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ λεπροῦ ἦσαν ὁμολογουμένως ὑγιεῖς τὴν ἀσθένειαν μετέδωκεν ὁ ἀπάππος ἢ ὁ πρόπαππος. Διότι παρατηρήθη, ὅτι ἡ λέπρα δύναται, ὑπερπιδουσα δύο καὶ τρεῖς γενεάς, νὰ ἀναφανῇ εἰς τὴν ἐπομένην, ὁπότε, διὰ τὸ μῆκος τοῦ παρελθόντος χρόνου, ἐξαλείφεται ἡ μνήμη τοῦ λεπροῦ προγόνου καὶ ἐπομένως ἡ προκειμένη νόσος φαίνεται αὐτόματος.

Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν ἀληθεύῃ ἐντελῶς ἡ θεωρία αὕτη βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι πλείστοι τῶν ὑπὸ λέπρας πασχόντων φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν λανθάνουσαν τὴν νόσον ἐκ κοιλίας μητρός. Καθόσον δ' ἀφορᾷ τὰ παραγωγικὰ αἷτια τῆς λέπρας, ἐκτὸς τῶν προειρημένων λεπρικῶν ραβδίων, ἄλλοι ἄλλα ἀναφέρουσι. Καὶ οἱ μὲν ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἔδαφους, ἕτεροι εἰς τὸ κλίμα, ἄλλοι εἰς τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα εἶδος τῆς τροφῆς, εἰς τὸ πόσιμον ὕδωρ, εἰς τὴν δίαίταν, εἰς τὴν ρυπαρότητα καὶ τὰ λοιπά. Ἄλλὰ παρατηρῶν τις τὴν εἰς τοσοῦτους τόπους τῆς γῆς ἐξάπλωσιν τῆς νόσου καὶ τὴν μεγάλην καὶ πολλάκις ριζικὴν διαφορὰν τῶν τόπων τούτων, καθόσον ἀφορᾷ τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα τὴν τροφήν τῶν κατοίκων καὶ τὴν δίαίταν αὐτῶν, πείθεται, ὅτι οὐδὲν τῶν αἰτίων τούτων παράγει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὴν νόσον.

Τοῦτο δὲ μόνον τὸ γενικὸν συμπέρασμα δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης παρατηρήσεως, ὅτι ἡ διαρκὴς χρῆσις οἰουδήποτε εἰδους κακῆς τροφῆς, ἢ περὶ τὸ σῶμα, τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς κατοικίας ρυπαρότης ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λέπρας.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω ἐξάγομεν ὅτι,

α') Ἡ λέπρα πολὺν δυσκόλως μεταδίδεται διὰ μολυσμοῦ.

β') Ἡ λέπρα συνηθέστατα μεταδίδεται διὰ κληρονομίας.

γ') Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λέπρας διευκολύνει ἡ ἐν γένει κακὴ δίαίτα.

Ἐκ τῶν πορισμάτων τούτων ὁδηγούμενοι ἐξετάσωμεν ἤδη τί πρέπει καὶ τί δύναται νὰ γίνῃ ἐν Κρήτῃ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐν ἀρχῇ μνημονευθείσης ἐπιθυμίας τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, τοῦτέστι τῆς προφυλάξεως τῶν ὑγιῶν καὶ τῆς περιθάλψεως τῶν πασχόντων ὑπὸ λέπρας.

Καθόσον ἀφορᾷ τὴν προφυλάξιν τῶν ὑγιῶν, τὸ πρὸς τοῦτο λυσιτελέστερον, συγχρόνως δὲ καὶ δημοτικώτερον μέτρον εἶναι βεβαίως ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν λεπρῶν. Καὶ τὸ μὲν εἰδεχθῆς τῆς νόσου καὶ ἡ πατροπαράδοτος πρὸς τοὺς λεπροὺς ἀποστροφή ἀναγκάζει συνήθως τοὺς δυστυχεῖς τούτους, ὅταν φανερωθῇ ἡ νόσος τῶν νὰ ἀποφεύγωσι τὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν, νὰ ἀπομακρύνονται οἰκιοθελῶς ἀπὸ τῶν χωρίων τῶν καὶ νὰ ζῶσιν εἰς μέρη μεμονωμένα καὶ ἀπόκεντρα, ἢ νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἄλλων ὁμοιοπαθῶν εἰς τὰ λεγόμενα Μισκηνοχώρια. Καὶ μὴ θέλοντες δὲ τυχὸν βιάζονται πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἀπομόνως τις λοιπὸν ἥδη ἐφαρμόζεται. Ἄλλ' ὅμως πολλοὶ κατορθώνουσι νὰ διαμένωσι, κρυπτόμενοι ἐν τοῖς χωρίοις, μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νοσήσεως τῶν, ὁπότε δὲν παρουσιάζομεν ἀκόμη τὰς βραδύτερον ἀναπτυσσομένας εἰδεχθεῖς ἐξελκώσεις τοῦ προσώπου καὶ τῶν μελῶν. Καὶ ὁ μὲν κίνδυνος τοῦ νὰ μεταδώσωσιν οὗτοι διὰ μολυσμοῦ τὴν νόσον εἰς τοὺς ὑγιεῖς συμπολίτας τῶν δὲν εἶναι ὅσον πιστεύεται

μέγας, ὥς εἶδομεν προηγουμένως· ὑπὸ τὴν ἔποψιν λοιπὸν ταύτην οἱ ἐν τοῖς χωρίοις λανθάνοντες λεπροὶ δὲν θὰ ἦσαν λίαν ἐπικίνδυνοι. Καὶ ὅμως οὗτοι κυρίως συντελοῦσιν εἰς τὴν μετάδοσιν τοῦ νοσήματος, συζευγνύμενοι καὶ τεκνοποιοῦντες καὶ διαιωνίζοντες οὕτω τὴν λέπραν διὰ τῆς εἰς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἐγγόνους μεταβίβασεως. Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἀναγκαιότατον εἶναι καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ γάμου καὶ τῆς παρακαλύψεως τῆς μεταξὺ τῶν φύλων ἐπιμιξίας παρὰ τοῖς λεπροῖς. Ὅχι δὲ μόνον οἱ λεπροὶ, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἔπρεπε νὰ κωλύονται τοῦ γάμου, διότι, καὶ ὑγιᾶ ἂν φαίνωνται, δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὴν ἐν αὐτοῖς λανθάνουσαν ἴσως νόσον εἰς τοὺς ἐγγόνους τῶν.

Τέλος πρέπει νὰ ληφθῇ φροντίς, ὅπως εἰσαχθῇ παρὰ τῷ λαῷ ἕξις καθαριότητος περὶ τε τὸ σῶμα, τὴν κατοικίαν, τὴν τροφὴν καὶ τὴν λοιπὴν δίαίταν. Καὶ τοῦτο μὲν θὰ κατορθώσῃ πρὸ πάντων ἡ βαθμηδὸν αὐξάνουσα εὐημερία καὶ ἡμέρωσις τῶν κατοίκων. Κατὰ πολὺ ὅμως δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ ἡ κατάλληλος νουθεσία καὶ διαφώτισις ἰδίᾳ ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπαιτοῦνται πρὸς φύλαξιν τῶν ὑγιῶν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ κοινωνία ἔχῃ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' ἀριθμοῦ τινος τῶν μελῶν τῆς νὰ θυσιάσῃ τὴν προσωπικὴν τῶν ἐλευθερίαν καὶ χωριζόμενοι τῶν συγγενῶν καὶ φίλων νὰ ταφῶσιν οὕτως εἰπεῖν πρὶν νὰ ἀποθάνωσι χάριν τῆς ασφαλείας τῶν, ἡ αὕτῃ κοινωνία ἔχει βεβαίως καὶ τὸ καθήκον νὰ φροντίσῃ τοῦλάχιστον, ὅπως ἡ ἀναγκαία, ἀλλὰ βαρυτάτῃ αὕτῃ ποινῇ, ἡ εἰς ἀθώους ἐπιβαλλομένη, μὴ ἐπιβαρυνθῇ ἄνευ ἀνάγκης διὰ στερησέων καὶ κακουχίας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ ὑποβληθῇ καὶ αὕτῃ εἰς τινὰς θυσίας πρὸς περίθαλψιν τῶν λεπρῶν. Κατὰ τοὺς πιθανότερους ὑπολογισμοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κρήτῃ λεπρῶν ἀνέρχεται εἰς 800 περίπου. Πρέπει λοιπὸν νὰ οἰκοδομηθῶσι τέσσαρα τοῦλάχιστον εὐρύχωρα λεπροκομεῖα, ὅπως ἕκαστον ἐξ αὐτῶν δυνηθῇ νὰ περιλάβῃ περὶ τοὺς 200 ἀσθενεῖς. Ἐκτὸς δὲ τούτου, περὶ ἕκαστον οἰκοδόμημα πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἱκανὴ ἔκτασις ἐδάφους, ὅπως δύνανται οἱ ἄρρωστοι νὰ κινῶνται ὅπως ἐλευθέρως, νὰ ἀσχολῶνται δὲ καὶ οἱ δυνάμενοι ἐξ αὐτῶν εἰς διαφόρους ἐργασίας, καθόσον παρετηρήθη ὅτι ὀκνηρία καὶ ἡ ἀεργία ἔχει ἐπιβλαβὴ ἐπὶ τοῦ νοσήματος ἐπιρροήν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι καθιστᾷ τοὺς ἀρρώστους ἀπειθεῖς καὶ πρὸς ἔριδας καὶ κακουργίας ἐπιρροεῖς. Ἡ δαπάνη ὅμως πρὸς οἰκοδομὸν τοιούτων λεπροκομείων καὶ πρὸς ἀγορὰν τῆς περιοχῆς αὐτῶν θὰ ἦτο τῶσαύτῃ, ὥστε ἀμφίβολον εἶναι ἂν δύναται νὰ τὴν ὑποστῇ τὸ Κρητικὸν Ταμεῖον. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς σημερινῆς τιμῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἐργασίας ἕκαστον λεπροκομεῖον θὰ ἀπαιτήσῃ δαπάνην 4 περίπου χιλιάδων λιρῶν. Ὑπολογιζομένης δὲ τῆς πρὸς διατροφήν καὶ ἐνδυμασίαν τῶν λεπρῶν καὶ διοίκησιν τῶν καταστημάτων ἀναγκαίας δαπάνης εἰς μίαν λίραν κατὰ μῆνα καὶ κατ' ἄτομον, χρειάζεται διὰ 800 λεπρῶν ποσὸν 10 τοῦλάχιστον χιλιάδων λιρῶν κατ' ἔτος. Ἰσως μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου θὰ ἦτο δίκαιον νὰ καταβάλλωσιν οἱ δῆμοι, ἀναλόγως τῶν εἰς ἕκαστον τούτων ἀνηκόντων λεπρῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ ὑπολειπόμενον θὰ ἦτο ἀκόμη ὑπέρογκον καὶ δυσανάλογον πρὸς τοὺς πόρους τοῦ δημοσίου ταμείου. Προτείνουσί τινες νὰ δημεύηται τῶν ἀρρώστων ἡ περιουσία ἢ νὰ ἐκμισθοῦται ὑπὸ τοῦ ταμείου τῶν λεπρῶν. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο καὶ ἄδικον καὶ ἀκατόρθωτον. Ἄδικον μὲν διότι τὰ τέκνα τῶν λεπρῶν, ἐκτὸς τῆς ἀπωλείας τοῦ προστάτου τῶν, θὰ ἐστεροῦντο καὶ τῆς περιουσίας τῶν. Ἀκατόρθωτον δὲ διότι οἱ ἄρρωστοι, γνω-

ρίζοντες τὴν τύχην, ἥτις τοὺς ἀναμένει, θὰ ἐφρόντιζον ἐγκαίρως νὰ ἀπαλλοτριώσωσιν ἢ νὰ μεταβιβάσωσι τὴν περιουσίαν των.

Ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς θὰ ἦτο ἴσως κατὰ τι μικροτέρα, ἐὰν οἱ λεπροὶ συνωκίζοντο εἰς μίαν ἢ δύο τῶν παρακειμένων νησίδων, ὡς παραδείγματος χάριν, εἰς **Κουφονήσιον** ἢ εἰς **Διονυσάδες**, αἵτινες εἶναι ἰδιοκτησία τῆς Κυβερνήσεως καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀγορασθῶσιν. Ὁ τοιοῦτος ἐπὶ τῶν νησιδίων συνοικισμὸς παρ-
ρουσιάζει καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα. Διότι ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀπομόνωσης ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτοῦ ἐντελεστάτη, ἀφ' ἐτέρου ὁ περιορισμὸς τῶν ἀρρώστων καθίσταται εἰς αὐτοὺς, ἥκιστα ἐπαχθής, διότι δὲν θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ φυλάττωνται ὡς δεσμῶται, ἀλλὰ θὰ δύνανται νὰ περιφέρωνται ἀκωλύτως ἐπὶ τῆς νήσου των, νὰ ἀσχολῶνται δὲ εἰς καλλιέργειαν αὐτῆς καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἡ ἐτή-
σια δαπάνη θὰ ἀπέβαινε μεγαλυτέρα, ἔνεκα τῶν ἐξόδων τῆς μεταφορᾶς, τῆς ἐπο-
πτείας κτλ.

Ἐνώπιον τῆς σχετικῆς ὑπερόγκου ταύτης δαπάνης, εἰς τὴν ὁποίαν πρό-
κειται νὰ υποβληθῇ ὁ τόπος, ἐγείρεται σπουδαῖον ζήτημα. Ὑπάρχει ἄρα γε βεβαιό-
της νὰ ἐξαλειφθῇ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω μέτρων, ἡ ἐπάρατος νόσος ἀπὸ τῆς νήσου; Δυστυχῶς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ δοθῇ καταφατικὴ ἀπάντησις. Διὰ τοῦτο δὲ τοσοῦτον ῥιζικὰ μέτρα οὐδαμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς λέπρας μα-
στιζομένων καὶ εὐνοουμένων χωρῶν ἐφαρμόζονται, καθόσον γνωρίζομεν σήμερον. Μόνον δὲ λεπροκομεῖα καλῶς ὀργανωμένα ἰδρῦθησαν εἰς τινὰ μέρη ὅπου κατα-
φεύγουσιν οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν λεπρῶν ἢ οἰσυλλαμβανόμενοι ἐπαιτοῦντες, ἢ οἱ πάσχοντες ὑπὸ λίαν προκεχωρημένου νοσήματος. Καὶ αὕτη δὲ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου προταθεῖσα πρὸ ἑτῶν ἐν τῷ Νορβηγικῷ Κοινοβουλίῳ ἀπερρίφθη διὰ μι-
κρᾶς πλειονοψηφίας. Ἐν γένει δὲ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία τῶν πεπολιτισμένων χω-
ρῶν, μ' ὅλας τὰς παροτρύνσεις, δυσκολεύεται νὰ θεσπίσῃ μέτρα κατανογκαστικά καὶ περιοριστικά τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, διότι ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ βεβαιώσῃ θετικῶς, ὅτι ταῦτα θὰ ὦσι τελεσφόρα, δηλαδὴ ὅτι δι' αὐτῶν θὰ ἐξαλει-
φθῇ ἡ νόσος.

Ἰσως ὅμως ἡ Κρητικὴ Συνέλευσις ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης μὴς τοῦ τόπου, θελήσῃ νὰ φανῇ τολμηροτέρα καὶ νὰ νομοθετήσῃ δὲν τὰ ἀνωτέρω προτεινόμενα κατὰ τῆς νόσου μέτρα, νὰ ἀναλάβῃ δὲ τὴν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἀναγκαίαν δαπάνην. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται, ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ χορη-
γήσῃ πίστωσιν 15,000 λιρῶν, πρὸς ἀνέγερσιν τῶν λεπροκομείων. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ νὰ παρασκευασθῇ σχέδιον Κανονισμοῦ περὶ ἐξευρέσεως καὶ ἀποχωρισμοῦ τῶν λεπρῶν, περὶ ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῶν λεπροκομείων, περὶ προλήψεως τῆς τεκνοποιίας τῶν λεπρῶν, ὅπερ νὰ υποβληθῇ εἰς τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς κατὰ τὴν προ-
σεχῇ Σύνοδον.

Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δύνανται νὰ ληφθῶσι τὰ ἑξῆς προσωρινὰ μέτρα :

α'.) Νὰ αὐξηθῇ κατὰ τὶ τὸ σιτηρέσιον τῶν ἐν τοῖς λεπροκομείοις διαμενόν-
των, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνά τὰ χωρία καὶ
τὰς πόλεις ἐπαιτία.

β'.) Νὰ συνεννοηθῇ ἡ Διοίκησις μετὰ τῶν ἀρμοδίων θρησκευτικῶν ἀρχῶν,
ὅπως εἰς πᾶσαν αἴτησιν ἀδείας γάμου ἐξετάζωσι καλῶς, ἐὰν τις τῶν μελλονύμφων
εἶναι λεπρός, ἢ ὑποπτος ἐπὶ λέπρᾳ ἢ ἐὰν ἔχῃ ἢ εἶχε λεπροὺς γονεῖς, ἢ ἀδελφούς,

τότε δὲ νὰ μὴ χορηγῶμεν ἄδειαν πρὶν ἐπιθεωρήσῃ τὸν ὑποπτον εἰδήμων τῆς νόσου ἱατρὸς καὶ βεβαιώσῃ ἐγγράφως, ὅτι δὲν παρουσιάζει συμπτώματα λέπρας.

Λυσitelēs ἐπίσης ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν καὶ τὰ τέχνα καὶ οἱ ἄδελφοὶ τῶν λεπρῶν ἐκωλύοντο τοῦ γάμου μέχρι τοῦ 30 ἢ 35 ἔτους τῆς ἡλικίας διὰ νὰ δίδηται καιρὸς εἰς τὴν νόσον, ἐὰν λανθάνῃ, νὰ φανερωθῇ.

Διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ βραδύτερον ἀκόμη δύναται νὰ φανερωθῇ ἡ λέπρα, ἀλλ' ὅμως μέρος τοῦλάχιστον τοῦ κινδύνου θὰ προελαμβάνετο διὰ τῆς διατάξεως ταύτης.

γ'.) Καλὸν θὰ ἦτο νὰ τυπωθῇ φροντίδι τῆς Διοικήσεως καὶ νὰ διανεμηθῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ἱερεῖς, διδασκάλους καὶ λοιποὺς φυλλάδιόν τι περιέχον συντόμους πληροφορίας περὶ λέπρας καὶ ὁδηγίας πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὑποβοηθούτων τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς αἰτίων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν λεπρῶν. Προκειμένου δὲ περὶ μέτρων ὑγιεινῆς καὶ θεραπευτικῆς, τολμῶμεν νὰ ἐξέλθωμεν τελευτώντες τῶν ὁρίων, τὰ ὅποια μᾶς διαγράφει ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης ἐκθέσεως καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν μέριμναν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως ἐπὶ ἐτέρας τάξεως δυστυχῶν, ἥτοι τῶν ὑπὸ ἄλλων νοσημάτων προσβαλλομένων ἐνδεῶν συμπολιτῶν μας, ὅσοι ἀναγκάζονται νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ νοσοκομεῖα. Ἐνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ἐπὶ τούτῳ ὀκοδομημένων κτιρίων, ἡ δέουσα περίθαλψις καὶ θεραπεία τῶν πλείστων πολυτρόπως παροκωλύεται, εἰς τὰς ἐκ τῆς νόσου δὲ ἀληθόνας τῶν δυστυχῶν τούτων προστίθενται πολλάκις ἐνοχλήσεις ἐκ τῆς ἀκαταλλήλου διατάξεως καὶ διασκευῆς, ἡ ἐκ τῶν ἐλλείψεων τοῦ θεραπευτηρίου, ἐνίοτε δὲ κινδυνεύουσιν οὗτοι, πρὸς τὸ ὑπάρχον νόσημα, νὰ ἀποκτήσωσιν ἐν τῷ Νοσοκομείῳ καὶ δεύτερον, διότι πολλάκις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποχωρισθῶσιν εἰς ἰδιαιτέρα δωμάτια οἱ ὑπὸ κολλητικῶν νοσημάτων πάσχοντες ἄρρωστοι. Καὶ ἡ φιlanθρωπία λοιπὸν καὶ ἡ εὐπρέπεια ὑπαγορεύουσι νὰ ληφθῇ πρόνοια πρὸς οἰκοδομὴν ἐνὸς Νοσοκομείου εἰς ἐκάστην τῶν τριῶν πόλεων. Οἱ δῆμοι τῶν πόλεων τούτων δαπανῶσι μὲν πρὸς διατήρησιν Νοσοκομείου, δὲν ἔχουσιν ὅμως τὰ μέσα πρὸς οἰκοδομὴν τοιούτου. Δὲν εἶναι δὲ καὶ δίκαιον νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς δήμους τῶν πόλεων ἡ τοιαύτη δαπάνη, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἐν τοῖς Νοσοκομείοις τούτοις εὐρίσκουσι καταφύγιον ὄχι μόνον κάτοικοι τῶν πόλεων, ἀλλὰ πάντες ἀδιαφόρως οἱ προσερχόμενοι πῆνητες. Ἄλλως τε δὲ καὶ ὁ νόμος ὁρίζει ρητῶς, ὅτι ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν ἐσόδων τοῦ τόπου πρέπει γὰρ δαπανᾶται καὶ πρὸς σύστασιν Νοσοκομείου.

Ἡ δαπάνη δὲ αὕτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ λίαν ἐπαχθὴς, διότι θὰ γίνῃ μόνον ἐφ' ἅπαξ. Ὑπάρχει ἤδη διαθέσιμον ἐκ παρελθουσῶν οἰκονομικῶν χρήσεων ποσὸν 3 χιλιάδων λιρῶν προορισθὲν διὰ τὰ λεπροκομεῖα, ὅπερ δύναται νὰ δαπανηθῇ ὑπὲρ τοῦ προκειμένου σκοποῦ, χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ οὐσιωδῶς τὸν προορισμόν του, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ Γενικὴ Συνέλευσις ἀναβάλλει τὴν ἐπιψηφίσιν ὁριστικῶν μέτρων διὰ τοὺς λεπρούς. Ἐπίσης ὑπάρχει διαθέσιμον καὶ ἕτερον ποσὸν 1,500 λιρῶν προορισθὲν διὰ φάρμακα πενήτων, ὅπερ λίαν καταλλήλως δύναται οὕτω νὰ χρησιμοποιηθῇ. Ὡστε, πρὸς συμπλήρωσιν, ἀρκεῖ νὰ ψηφίσῃ ἡ Γεν. Συνέλευσις ἐκ τοῦ ἐφετεινοῦ περισσεύματος μόνον 2,500 λίρας. Οὕτω δὲ ἀποτελεῖται κεφάλαιον ἐπὶ χιλιάδων λιρῶν, ἀρκοῦν πρὸς οἰκοδομὴν ἐνὸς ὅποσοῦν εὐπρεποῦς καὶ ἀξίου τοῦ ὀνόματος Νοσοκομείου εἰς ἐκάστην τῶν τριῶν πόλεων.

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις θὰ πράξῃ οὕτως ἔργον φιλόανθρωπον συντελοῦσα εἰς συντόμεισιν τῆς θεραπείας ἀνθρώπων ἐργατικῶν καὶ παραγωγικῶν καὶ εἰς ἀνακούφισιν πολλῶν ἀλγεινῶν παθημάτων.

Ὑποσημειούμεθα εὐσεβάστως

Ι. Βώμ.

Ι. Κ. Σφακιανάκης

Ι. Τσουδερός

10) Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς λέπρας, δημοσιεύομεν τὸ κατωτέρω ἄρθρον τοῦ κ. Φορμπέν καὶ τὴν εἰς αὐτὸ ἀπάντησιν τοῦ κ. Σαμπώ.

Τὰ ἱατρικὰ περιοδικὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀρχίζουν νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὸ δένδρον Χλωμουγκρά καὶ εἰμπορεῖ κανεῖς νὰ προσέλθῃ, ὅτι τὸ παράξενον ὄνομά του, μὲ τὸ ἐξωτικὸν ἄρωμα θὰ ἐγγραφῇ δικαιοματικῶς εἰς ὅλας τὰς γραφομένας γλώσσας. Διότι τὸ ἔλαιον τοῦ Χλωμουγκρά εἶνε τὸ μόνον φάρμακον, ποὺ ἀνεκαλύφθη ἕως τώρα ἐναντίον τῆς φρικτῆς νόσου, ποὺ ὑπῆρξεν ὁ ἐφιάλτης τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ λυμáίνεται ἀκόμη καὶ τώρα πλείστας χώρας τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ὠκεανίας. Πρόκειται περὶ τῆς λέπρας—ἐὰν εἶνε ἀνάγκη νὰ τὴν ὀνομάσωμεν μὲ τὸ ὄνομά της.

Αἱ θεραπευτικαὶ ιδιότητες τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ εἶνε γνωσταὶ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὴν τροπικὴν Ἀσίαν, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὴν Βιρμανίαν καὶ τὴν Ἰνδοκίαν, πρέπει δὲ νῆ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, ποὺ ἔζησαν ἢ ἐταξείδευσαν εἰς τὰς χώρας αὐτάς, δὲν ἔδωκαν καμμίαν σημασίαν στὰ λόγια τῶν ἰθαγενῶν καὶ εἰς τὸ πολύτιμον αὐτὸ φάρμακον δὲν εἶπον παρὰ ἓνα «γυναικεῖο γιαιοσόφι», ἀφοῦ ἡ θεραπευτικὴ του δύναμις ἐγίνε γνωστὴ στὸν πεπολιτισμένον κόσμον μόλις τῷ 1900.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Ι. Φ. Ρώκ—ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τῆς μνημειώδους ἐκστρατείας, ποὺ θὰ διηγηθῶμεν κατωτέρω, ἔγραψεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Γεωγραφικὸν Δελτίον λίαν ἐμπεριστατωμένον ἄρθρον περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ—ἡ ἄγνοια ἢ ἡ ἀδιαφορία αὕτη φαίνεται ἀνεξήγητος. Διότι ἡ χρῆσις τοῦ ἐλαίου αὐτοῦ ἐναντίον τῶν δερματικῶν νόσων καὶ πρὸ παντὸς ἐναντίον τῆς λέπρας δὲν εἶνε μόνον εὐρύτατα διαδεδομένη εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρω χώρας (Βιρμανίαν, Ἰνδοκίαν κλπ.), ἀλλὰ καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Βιρμανῶν ἀφιερῶνουν σ' αὐτὸ πολλὰς ἀφηγήσεις. Συγκεκριμένως ὁμιλοῦν διὰ κάποιον Βιρμανὸν βασιλέα, ποὺ ἐβασίλευσε πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ βουδδισμού καὶ ὁ ὁποῖος προσβληθεὶς ἀπὸ λέπραν ἀπεσύρθη ἐκουσίως εἰς τὰ βᾶθη ἐνὸς δάσους καὶ ἐτρέφετο μόνον μὲ φύλλα καὶ καρποὺ Χλωμουγκρά. Μὲ τὴν δίαιταν αὐτὴν ἐθεραπεύθη καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν του, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας του.

Εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι ὁ πρωτόγονος τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς ἱατροὶ χρησιμοποιοῦν τὸ φάρμακον, ἐφάνη κάπως ὑποπτος εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Διότι οἱ ἰθαγενεῖς ἱατροὶ δὲν ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν χρῆσιν τοῦ ἐλαίου αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑποχρεῶνουν τοὺς ἀρρώστους νὰ τὸ πίνουν, τὸ δὲ ἔλαιον αὐτὸ προκαλεῖ σχεδὸν πάντοτε ἐμέτους καὶ πρόξενεῖ ἐντερικὰς διαταραχάς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ δένδρον ποὺ παράγει τὸ ἔλαιον αὐτό, ἀνεκαλύφθη τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀπὸ ἑνα περιηγητὴν, τὸν κ. Κούρτζ, περιεγραφή δὲ ἀπὸ ἑνα ἄλλον σοφόν, τὸν σιρ Τζώρτζ Κίγκ. Τέλος ἐμελετέθη ἀπὸ ἑνα Ἀμερικανὸν ἐπιστήμονα, τὸν δόκτορα Φρέντερικ Πόουερ ὁ ὁποῖος κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τὰ δύο κυριώτερα συστατικά του, τὰ ὁποῖα καὶ ὠνόμασε χιολμουγκρικὸν ὀξύ καὶ ὑδνοκαρπικὸν ὀξύ. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Πόουερ ἐπανελήφθησαν καὶ ἐσυνεχίσθησαν ὑπὸ τοῦ δόκτορος Α. Λ. Ντὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χαβάϊ, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς κυριώτερας ἐστίας λέπρας ἐν Ὠκεανίᾳ.

Τὰ πρῶτα πειράματα

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλλε τοὺς λεπροὺς εἰς τὴν νῆσον Μοροκαί, τὴν ὁποίαν κατέστησε περίφημον ἡ αὐταπάρνησις ἐνὸς Γάλλου ἱεραποστόλου, τοῦ πατρὸς Δαμιανοῦ. Ὁ ἡρωϊκὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ἀφοσιωθείς εἰς τὴν παρηγορίαν τῶν δυστυχησμένων αὐτῶν λεπρῶν, προσεβλήθη καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ λέπραν καὶ ἀπέθανε κατόπιν μακροχρονίων ἀλγηδόνων.

Μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1921 ὁ δόκτωρ Ντὴν ἤρχισε θεραπέυων διακοσίους λεπροὺς διὰ τοῦ ἐλαίου, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις διὰ τῆς ἐπιμελοῦς παρασκευῆς τῶν δύο συστατικῶν τοῦ ὀξέως. Ὁ δόκτωρ Ντὴν εἰσήγεν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἀσθενῶν συγχρόνως τὰ δύο αὐτὰ ὀξέα δι' ἐνδομυϊκῶν ἐνέσεων.

Τὰ διαπιστωθέντα ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἐκπληκτικά. Οἱ διακόσιοι ἄρρωστοι ἠδυνήθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ λεπροκομεῖον καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκογενείας των. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὑπῆρξεν ἄνευ προηγουμένου, δοθέντος ὅτι ἡ Μολοκαί, ἡ νησίς τῶν λεπρῶν, οὐδέποτε ἀπέδωκεν οὐδὲ ἑνα ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους τῆς, ποὺ ἦσαν ὅλοι καταδικασμένοι νὰ περιμένουν τὸν θάνατον. Οἱ θεραπευθέντες λεπροὶ ὑποχρεώθησαν νὰ προσέρχωνται ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων ἱατρικῶν ἀρχῶν πρὸς ἐξέτασιν. Οὐχ' ἦττον διεπιστώθη, ὅτι εἶχον ριζικῶς θεραπευθῇ, ἐφ' ὅσον τὰ συμπτώματα τῆς νόσου δὲν ἐνεφανίσθησαν πλέον. Ἡ θεραπευτικὴ ιδιότης τοῦ ἐλαίου τοῦ Χιολμουγκρά εἶχεν ἀποδειχθῇ πανηγυρικῶς.

Πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ φυτοῦ

Πολὺ πρὶν ἐπισήμως διαπιστωθῶν καὶ δημοσιευθῶν τὰ ἀνωτέρω ἀξιόμνημόνευτα ἀποτελέσματα, οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὰ ζητήματα ταῦτα Ἀμερικανοὶ ἐπιστήμονες ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ εὐεργετικὸν αὐτὸ φάρμακον καὶ σπανιώτατον ἦτο καὶ ἀκριβώτατον· συγχρόνως ὑπέδειξαν, ὅτι ἡ τιμὴ του θὰ ἠῤῥανε κατ' ἀνάγκην σημαντικώτατα εὐθὺς μόλις θὰ ἐγίνετο γνωστὴ εἰς τὸν κόσμον ἡ θεραπεία τῶν λεπρῶν τῆς Μολοκαί. Ὑπέδειξαν ἀκόμη, ὅτι θὰ ἦτο λίαν συμφέρουσα ἡ ἐγκατάστασις φυτειῶν Χιολμουγκρά εἰς μίαν ἀπὸ τὰς νοτίους ἀποικίας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Ἡ ἀποφίς αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸν ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, τὸ ὁποῖον ἐπεφόρτισεν ἑνα ἀπὸ τοὺς νεαροὺς τοῦ ἐπιστήμονας, τὸν κ. Ι. Φ. Ρώκ, ν' ἀνακαλύψῃ εἰς τὰ δάση τῆς Ἰνδοκίνας Χιολμουγκρά. Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ οὐσία διατυπῶνται εἰς ὀλίγας λέξεις, ἀπῆλθε μίαν ὀλόκληρον κοπιώδη καὶ ἐπικίνδυνον ἀποστολήν.

Λυπούμεθα διότι δὲν εἰμποροῦμεν νὰ μεταφέρωμεν ὁλόκληρον τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἀφήγησιν τοῦ κ. Ρώκ, ἡ ὁποία βρίθῃ γεωγραφικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν λεπτομερειῶν, διὰ χώρας ἐλάχιστα μέχρι τοῦδε ἐξερευνηθείσας. Θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν σημείων εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται αἱ προσπάθειαι τοῦ εἰς τὸ «κυνῆγι τοῦ δένδρου»—διότι πρόκειται περὶ πραγματικοῦ κυνηγιοῦ, δεδομένου ὅτι ὁ νεαρὸς βοτανολόγος ὑπεχρεώθη νὰ ἐξευρενήσῃ ἀπέραντα δάση κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ σπανίου αὐτοῦ σπόρου. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ σημειώνομεν, ὅτι τὸ περὶ οὗ πρόκειται φυτὸν εἶνε εἶδος ἀγρίου φυτοῦ καὶ συναντᾶται μόνον εἰς τὴν Ζούγκλαν σὲ μικρὰ σκόρπια «μπουκέτα», πού μόνον ὀλίγοι μεμνημένοι γνωρίζουν πού εὐρίσκονται.

Μία δραματικὴ ἀποστολὴ

Ὁ κ. Ρώκ, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν Σιγκαπόρην ἐπῆρε τὸ τραῖνον πού ἐκτελεῖ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τοῦ λιμένος αὐτοῦ καὶ τῆς Μπανγκόκ. Ἡ ἀπόστασις εἶνε μόλις 1600 χιλιομέτρων, ἐχρειάσθησαν ὅμως 5 ἡμέραι καὶ 5 νύκτες διὰ νὰ τὴν διασχίσῃ. Καὶ ὁ λόγος εἶνε ὅτι τὰ τραῖνα κυκλοφοροῦν μόνον τὴν ἡμέραν, οἱ δὲ ταξειδεύοντες εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύουν εἰς καπηλεῖα, τῶν ὁποίων ὁ κ. Ρώκ δὲν εὐρίσκει διόλου ἀξιέπαινον τὴν ἀνεσιν. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Σιάμ ὁ κ. Ρώκ ἐπεσκέφθη τοὺς κήπους τοῦ τεμένους Μπεντσαμὰ Μπεπίτ, κατοφύτους ἀπὸ μαικραμπάο (γνησίας ὑδνοκάρπους) πού παράγουν ἔλαιον ὁμοιάζον μὲ τὸ ἔλαιον Χιωλμουγκρά. Ματαίως ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ τὸν τόπον τῆς προελεύσεως τοῦ δένδρου αὐτοῦ. Ἀργότερα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου του, ἔμαθεν ὅτι τὸ μαικραμπάο φύεται ἐν καταστάσει ἀγρίᾳ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κοράτ (ἀνατολικὸν Σιάμ). Ἐπιστρέφει ἀμέσως διὰ νὰ ἀποκτήσῃ μερικά φυτώρια τοῦ εἶδους αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας μὲ φυτώρια δρυῶν ἐνὸς εἶδους σπανίου, τῶν ὁποίων τὰ βελανίδια τρώγονται.

Στὴ Στεγκμαῖ—σπουδαίαν πόλιν τοῦ βορείου Σιάμ—ὁ κ. Ρώκ ἐνοικίασε μίαν πλωτὴν οἰκίαν μὲ τὴν ὁποίαν, διευθυνομένην ἀπὸ ἓνα πλήρωμα Λαστιάνους, διέπλεσε τὸ Μὲχ-Πίγκ, ποταμὸν ἐλικοειδῆ καὶ ὀρμητικώτατον. Σατόπιν πλοῦ πολλῶν ἐβδομάδων, ὁ ἐξερευνητὴς ἐφθασεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ χωρίον Ράχεγκ καὶ ἐξηκολούθησε περὶ πλέον τὸ ταξειδίον του διὰ μέσου ὁροσειρᾶς καλυπτομένης ἀπὸ πυκνὰ καὶ παρθένα δάση, ὅπου ἀφθονοῦσαν αἱ τίγρεις, λεοπαρδάλεις καὶ ἑρπετὰ καὶ ὑπῆρχον δένδρα ὕψους 50 καὶ πλέον μέτρων. Μετὰ πορείαν μιᾶς ἀκόμῃ ἐβδομάδος, τὸ καραβάνι ἐφθάνεν εἰς τὸ τελευταῖον χωρίον τοῦ Σιάμ, πού ὀνομάζεται Μιζάβτ, πλησίον τῶν βιομανικῶν συνόρων.

Ἐκεῖ ὁ κ. Ρώκ ἐνοικίασε τρία ἀμάξια, συρόμενα ἀπὸ βουβάλους, καὶ διὰ μιᾶς καλῶς διατηρουμένης ὁδοῦ, ἐφθασεν εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τοῦ Καβκεράϊκ, ὅπου ἀνεκάλυψε τὸ πρῶτό του μπουκέτο τοῦ Χιωλμουγκρά. Δυστυχῶς τὰ δένδρα δὲν εἶχαν ἀκόμῃ ἀνθίσει καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τοῦλάχιστον ἑξ μῆνας διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τοὺς καρπούς των.

Κατὰ συμβουλήν ἐνὸς γέροντος φυλάρχου, ὁ ἐξερευνητὴς κατηυθύνθη πρὸς μίαν ἄλλην ὁροσειράν, ὅπου κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἰθαγενῶν θὰ εὕρισκε τοὺς σπόρους, πού ἤλθε νὰ ἀναζητήσῃ ἀπὸ τόσον μακρυνὰς ἀποστάσεις. Νέα ὅμως ἀπα-

γοήτευσίς! Ὄταν μετὰ μακρὰν καὶ ἐπίπονον πορείαν διὰ μέσου δασῶν κατοικουμένων ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ δηλητηριώδη ἔντομα, κατώρθωσε τέλος πάντων νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος, δὲν εὗρῃκε τὸ περιζήτητον φυτόν, ἀλλὰ ἓνα Σωσίαν του μόνον. Ὀλόκληροι ἑβδομάδες καὶ μῆνες ἐπέρασαν εἰς μίαν ἄγονον ἀναζήτησιν τοῦ φυτοῦ. Πρὶν ὅμως θεωρήσῃ τὸ παιγνίδι του ὡς ὀριστικῶς χαμένον, ὁ κ. Ρῶκ καταβάλλει μίαν ὑπερτάτην προσπάθειαν. Ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Ραγκοῦν, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βιρμανίας, ὅπου ἐλπίζει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δασῶν τοῦ κράτους ἐκείνου χρησίμους καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίες. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη πράγματι, ὅτι τὸ διαμέρισμα τοῦ Χίντουϊν, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τοῦ βασιλείου, «πιθανὸν νὰ εἶνε ἡ κατοικία τοῦ φυτοῦ», ποὺ μὲ κάθε θυσίαν ἐπεδίωκε νὰ εὔρῃ ὀλίγους σπόρους του.

Ἐπὶ τὰ ἔχγη τοῦ Χλωμουγκρά.

Ἀμέσως ξεκινάει διὰ τὴν μακρυνὴν αὐτὴν περιοχὴν συνοδευόμενος ὑπὸ δύο μόνον ἰθαγενῶν. Ταξειδεύων ἄλλοτε σιδηροδρομικῶς, ἄλλοτε ἀτμοπλοικῶς, ἄλλοτε πάλιν πεζῇ, ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Μοννούα, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Χίντουϊν παραποτάμου τοῦ Ἰρραουάντυ. Ἐκεῖ μὲ μεγάλῃν του εὐχαρίστησιν διεπίστωσεν, ὅτι εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπωλοῦντο καρύδια τοῦ Χλωμουγκρά. Αὕτῃ ἦτο ἡ πρώτη ἐνθάρρυνσις.

Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἐπομένην ἐπεβιβάσθη σὲ μιὰ τσούγκα (πλοιάριον) καὶ μετὰ πολλὰς δυσχερείας ἔφθασεν ὕστερα ἀπὸ δύο ἡμέρας εἰς τὴν κωμόπολιν Μάουλάι. Ἐκεῖ ἐπληροφορεῖτο, ὅτι τὰ δάση τοῦ Χλωμουγκρά εὗρίσκοντο εἰς ἀπόστασιν πολλῶν ἡμερῶν πορείας ἀκόμη στὸ βάθος τῆς ζούγκλας.

Ἐφωδιασμένος μὲ γράμματα συστατικὰ πρὸς τοὺς προεστοὺς τῶν χωρίων, ὁ κ. Ρῶκ εὗρῃκε χωρὶς δυσκολίαν ὁδηγοὺς καὶ δύο ἡμέρας ὕστερα φθάνει στὸ Κούγκ-Κυέου. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λευγῶν ἀπὸ τὸ χωρίον αὐτό, ἀντίκρυσεν διὰ πρώτην φορὰν ἓνα δάσος ἀπὸ τὸ περιζήτητον φυτόν. Καθὼς εἶπαμε ὅμως, ἡ ἀτυχία τὸν κατεδίωκε παντοῦ. Τὰ δένδρα δὲν παρήγαγον καρποὺς τὸ ἔτος ἐκεῖνο.

Ὁ προεστὴς τοῦ χωριοῦ τοῦ ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας ὑποδείξας εἰς τὸν κ. Ρῶκ, μίαν ἄλλην περιοχὴν, ὀλίγον μακρύτερον, ὑπῆρχεν ἐξαιρετικῶς πλουσία ἐσοδεία. Ὁ γενναῖος ἑξερευνητὴς ξεκινᾷ ἀμέσως καὶ φθάνει στὴν Κυοκτά. ἓνα χωρίο, ποὺ εὗρίζεται στὸ κέντρο μιᾶς πυκνοτάτης ζούγκλας γεμάτης ἀπὸ κοπάδια ἐλεφάντων καὶ ἄλλων σαρκοβόρων ζώων. Τέλος, τὴν ἄλλην ἡμέραν, κατώρθωσε νὰ θαυμάσῃ ἓνα δάσος ἀπὸ γνήσια Χλωμουγκρά. Τὰ δένδρα αὐτὰ ἦσαν καρποφόρα ἀπὸ ὠρίμους καρποὺς, τοὺς ὁποίους καὶ συνέλεξε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν 40 ἰθαγενῶν, ποὺ τὸν συνόδευαν. Μία ἀρχοῦδα, ἡ ὁποία ἐπετέθη ἐναντίον των τρέπεται εἰς φυγὴν καὶ τὸ ἀρχοῦδάκι τῆς αἰχμαλωτίζεται. Μία τίγρις μεγαλόσωμος περιτριγυρίζει τὸ καραβάνι, τὸ ὁποῖον φορτωμένο μὲ τοὺς σάκκους, ποὺ ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ τοὺς πολυτίμους σπόρους, ἐπαναρχίζει τὴν πορείαν του πρὸς τὸ χωρίον.

Ὁ ἀίματηρὸς ἐπίλογος τῆς ἀποστολῆς.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν κατασκήνωσιν, ὁ κ. Ρῶκ ἀπησχολήθη διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαφύλαξιν τῶν σπόρων. διότι οἱ σπόροι τοῦ Χλωμουγκρά εἶνε

εὐπαθεῖς εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας καὶ οἱ κόκκοι τοὺς κραταπρέφονται ἀπὸ τὴν ξηρασίαν. Μὲ ὑπομονήν, τοὺς ἐτοποθέτησε ἕνα-ἕνα ἐντὸς κονιοποιημένων ξυλανθράκων καὶ τοὺς ἐτύλιξε μὲ εἰδικὸν χάρτην. Ἐσκόπευε νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἀλλ' ἡ ἀναχώρησίς του ἐπεβραδύνθη κατὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, ἕξ αἰτίας μιᾶς φρικτῆς τραγωδίας, τὴν ὁποίαν θὰ διηγηθῶμεν, ἂν καὶ δὲν σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὸ θέμα. Ἡ μεγαλόσωμος τίγρις, ποὺ παρεμόνευε τὸ καραβάνι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τρυγητοῦ τῶν δένδρων, τὸ ἠκολούθησε μέχρι τοῦ χωρίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς ἐπετέθη εἰς μίαν γειτονικὴν φυτεῖαν ἐναντίον τριῶν γυναικῶν καὶ τριῶν παιδίων, ποὺ ἐκοιμῶντο εἰς μίαν καλύβην καὶ τοὺς ἐπνίεν ὅλους ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα ἀγοράκι πέντε ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀπέμεινεν ὁ μόνος μάρτυς τῆς φρικτῆς θυσίας. Τὸ νήπιον κτυπηθὲν ἀπὸ τὸ πέλμα τῆς τίγρεως, ἡ ὁποία τοῦ ἔσχισε τὴν πλευράν, ἐρρίφθη εἰς τὸ πῦρ τῆς κατασκηνώσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὑπέστη βαρέα ἐγκαύματα εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ἀριστερᾶς κνήμης. Παρὰ τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν του, τὸ γενναῖον παιδίον κατάρθωσε νὰ φθάσῃ συρόμενον μέχρι τοῦ χωρίου.

Οἱ ἥχοι τῶν τυμπάνων συνήθροισαν ἀμέσως ὅλους τοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι, ὀπλισμένοι μὲ ἀκόντια καὶ μὲ ξίφη, διηυθύνοντο πρὸς τὴν φυτεῖαν. Ὁ κ. Ρῶκ, ποὺ ἦτο μαζί τους, περιγράφει τὸ αἵματηρὸν θέαμα, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου εὐρέθη. Τὰ ἀτυχή θύματα, διὰ ν' ἀποφύγουν τὸ ψῦχος τῆς νυκτὸς, εἶχαν συγκεντρώθῃ εἰς μίαν καλύβην, ἡ ὁποία εἶχε μίαν μόνον ἔξοδον. Ἐκεῖ συνελήφθησαν ὡς εἰς παγίδα. Τὰ πτώματα ἦσαν κυριολεκτικῶς κομματιασμένα. Μιά μικρὰ κόρη ἔλειπεν ὅλως διόλου, μία δὲ γραμμὴ αἵματος ἀπεδείκνυνεν, ὅτι τὸ θηρίον τὴν εἶχε σύρει ἕως τὴν ζούγκλαν.

Οἱ χωρικοὶ δὲν ἐκυνήγησαν τὸ θηρίον ἕως ἐκεῖ, ἀλλὰ ἀνήγειραν μίαν καλύβην, τῆς ὁποίας ἡ θύρα θὰ ἔπιπτεν ἀμέσως ὀπισθὴν τῆς τίγρεως, ἐὰν ἡ πεῖνα, τὴν ἔφερε νὰ ἐγγίσῃ νὸ δόλωμα, ποὺ ἦτο εἰς τὸ βάθος τῆς παγίδος. Καὶ τί θλιβερὸ δόλωμα! Τὴ ἀκρωτηριασμένο πτώμα ἐνὸς ἀπὸ τὰ θύματά της!

Ἀναγινώσκων κανεῖς εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Ρῶκ τὴν περιγραφὴν τῆς νυκτὸς, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὰς προετοιμασίας αὐτάς, ἐνθυμεῖται τὰς διηγήσεις τοῦ Ρούνταρ-Κίπλιγκ καὶ αἰσθάνεται οἶκτον διὰ τὴν τραχείαν ὑπαρξίν τῶν πρωτογόνων αὐτῶν πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν Ἰνδικὴν ζούγκλαν.

«Ἦτο ἀδύνατον νὰ κοιμηθῶμεν, γράφει ὁ συγγραφεύς. Ἐπιπτε χειμαρῶδης βροχή, οἱ κεραυνοὶ ἐκροτοῦσαν ἀδιακόπως φλογεραὶ ἀστραπαὶ προσέθετον τὰς ἀπαισίας φλόγας τῶν εἰς τὰ ἐρεβη τῆς πυκνῆς ζούγκλας, ποὺ μᾶς περιέβαλλε καὶ τῆς ὁποίας τὰ γιγαντιαῖα δένδρα προσελάμβανον φανταστικὰς μορφάς. Κατόπιν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου ἀντήχησαν αἴφνης οἱ στυγνοὶ βρυχηθμοὶ μιᾶς ἀγέλης ἀγρίων ἐλεφάντων. Τὸ πᾶν ἐφαίνετο καταρρέον γύρω μας... Κυκλὼν καταστρεπτικὸς ἐμαίνετο...»

Μόλις τὴν ἀνατολὴν ὁ κ. Ρῶκ ἠδυνήθη νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἔκτασιν τῆς καταστροφῆς. Οἱ ἐλέφαντες εἶχον συντρίψει πολυαρίθμους καλύβας εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου, εἶχον καταταστρέψει σιτοβολῶνας πλήρεις προμηθειῶν καὶ εἶχαν καταπατήσει τὰς φυτείας. Ἐπὶ πλέον, εἶχαν καταβροχθίσει ὅλην τὴν ἐσοδείαν τῆς ὀρύξεως, τὴν ὁποίαν οἱ χωρικοὶ εἶχαν συγκεντρώσει ὀλίγας ἡμέρας πρότερον. Οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ ἔβλεπαν ν' ἀνοίγεται ἐνώπιον αὐτῶν περίοδος πεί-

νης... «Ὁ οὐρανὸς ἔκλαιε πενθίμως ἐπὶ τῆς ζοφερᾶς αὐτῆς τραγωδίας».

Ἡ τίγρις ὅμως εἶχε συλληφθῇ. Καὶ ὁ κ. Ρῶκ ἔσπευσε νὰ θαυμάσῃ τὸ θηρίον, τοῦ ὁποῖου τὴν λυσσώδη ὁργὴν ἦτο τρομερὸν νὰ ἰδῇ καὶ νὰ ἀκούσῃ κανεῖς. Ἡ τίγρις ἐφρονεύθη μὲ κτυπήματα ἀκοντίου καὶ μετεφέρθη θριαμβευτικῶς εἰς τὸ χωρίον.

Αἱ φυτεῖαι Χιωλμουγκρά

Οἱ σπόροι, ποὺ μὲ τόσας δυσκολίας ἀπεκτήθησαν ἀπὸ τὸν ἀτρόμητον ἐξεργηνητὴν, ἐχρησίμευσαν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν φυτειῶν τόσον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ὅσον καὶ εἰς τὰς τροπικὰς κτήσεις των. Περὶ τῶν φυτειῶν τούτων ὁ κ. Ρῶκ ἀρκεῖται νὰ λέγῃ, ὅτι εἶνε πλήρεις ὑποσχέσεων. Τὸ χιωλμουγκρά ὅμως χρειάζεται ὀκτὼ ἕως δέκα ἔτη διὰ νὰ παραγάγῃ καρπούς. Κατὰ συνέπειαν πρέπει νὰ παρέλθῃ μία περίοδος ἀναμονῆς προτοῦ τὸ φάρμακον αὐτὸ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἱατρῶν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Ὅπως εἴπομεν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, διακόσιοι μόνον λεπροὶ κατόρθωσαν νὰ νοσηλευθῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὅσιν τῆς σπανιότητος τοῦ διαθεσίμου ἐλαίου. Εἰς τὸ αὐτὸ ἀρχιπέλαγος τῆς Μολοκαί, πολλαὶ ἑκατοντάδες ἀσθενῶν ἀναμένουν μὲ θανάσιμον ἀγωνίαν τὴν παραγωγὴν τοῦ φαρμάκου, ποὺ θὰ τοὺς ἀποδώσῃ τὴν υἰεὶαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι αἱ ἀποικιακαὶ ἀρχαί μας παρακολουθοῦν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ ἀξιωμακρινόμενα πειράματα τῶν νήσων Χαβάϊ καὶ ὅτι μελετοῦν ἤδη τὴν δημιουργίαν φυτειῶν ἀπὸ Χιωλμουγκρά εἰς τὴν Μαδαγασκάρην καὶ εἰς τὴν Ἰνδοκίναν, ὅπου οἱ λεπροί, ἀλλοίμονον ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας, ἂν ὄχι κατὰ χιλιάδας.

Οὐδεὶς ἔπαινος θὰ ἦτο ἀρκετὸς διὰ τὰς προσπάθειάς τὰς ὁποίας καταβάλλει τὸ ἀμερικανικὸν ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας καὶ τὸ γραφεῖον τῆς φυτοβιομηχανίας διὰ τὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς ἐπαράτου νόσου, ἣ ὁποία δεκατίζει ἢ ἀπειλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁλοκλήρους πληθυσμούς, ὅπως συμβαίνει εἰς νήσους τινὰς τῆς Πολυνησίας. Ὡς πρὸς τὸν κ. Ρῶκ, δὲν νομίζομεν, ὅτι εἶνε ὑπερβολικὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀξίζει νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τὸ ἀπτόητον θάρρος καὶ τὴν ἐπιμονήν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῶν σπόρων τοῦ χιωλμουγκρά.

11) Ἡ γνώμη τοῦ ἀρχιάτρου Σαρπῶ.

Εἰς ἀπάντησιν καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου τοῦ κ. Φορμπέν, ὁ δόκτωρ de Champreau, ἐν ἀποστορατείᾳ ἀρχιάτρου τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ, ἔγραψε τὸ κατωτέρω ἄρθρον:

«Ἀνέγνωσα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ ἄρθρον τοῦ κ. V. Forbin σκετικῶς μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλαίου, ποὺ ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς σπόρους τοῦ φυτοῦ, τοῦ καλουμένου Χιωλμουγκρά, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς λέπρας—καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἀφήγησιν τοῦ κινδυνώδους ταξιδίου, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησεν ὁ Ἀμερικανὸς Ρῶκ εἰς τὸ Ἄνω Σιάμ καὶ τὴν Ἄνω Βιρμανίαν διὰ νὰ προμηθευθῇ καρπούς καὶ συνεπῶς σπόρους τοῦ πολυτίμου δενδρυλλίου.

Εἰς τὸ ἱστορικὸν ὅμως, τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἀφιερώνει εἰς τὸ φάρμακον, διέπραξεν ἀκουσίως του μερικὰ σφάλματα, ἀναμφιβόλως λόγῳ ἑλλείψεως τῶν ἀναγκαίων στοιχείων.

Οὕτω, ἔχει ἄδικον γράφων, ὅτι «οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ ὁποῖοι διέμειναν εἰς τὰς Ἰνδίας ἢ εἰς τὴν Βιρμανίαν ἢ ἐταξείδευσαν εἰς τὰς χώρας αὐτάς, δὲν ἀπέδωκαν καμμίαν σημασίαν στὰ λόγια τῶν ἰθαγενῶν καὶ δὲν ἔβλεπον εἰς τὸ πολύτιμον φάρμακον παρὰ ἓνα «γυναικεῖο γλατροσόφι», ἀφοῦ ἡ θεραπευτικὴ ἰδιότης του ἐγίνε γνωστὴ στὸν πεπολιτισμένον κόσμον μόλις τῷ 1900.

Μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων αὐτῶν καταλέγονται καὶ ἱατροί. Ἀντιθέτως θ' ἀποδείξω, ὅτι οἱ ἱατροὶ αὐτοί, δὲν ἠγνόουν τὸ ἔλαιον τοῦ Χλωμουγκρά ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως, ἀκριβῶς ὅπως δὲν τὸ ἐγνώριζον ἀπὸ ἀπόψεως βοτανικῆς. Πολὺ πρὸ τοῦ 1900 αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἐλαίου τοῦ Χλωμουγκρά εἰς τὴν θεραπείαν τῆς λέπρας ἦσαν γνωσταί καὶ εἶχον χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς ἱατροὺς τῶν γαλλικῶν καὶ τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν. Πράγματι τὸ ἐγχειρίδιον τῆς παθολογίας τοῦ Γάλλου δόκτορος Μωρίς Νιεγύ, ἀρχιάτρου τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν ἀποικιῶν, καθηγητοῦ δὲ εἰς τὰς ναυτικὰς ἱατρικὰς σχολάς, περιέχει πληρεστάτην, σχετικῶς μὲ τὴν ἐποχὴν του, ἀνάλυσιν περὶ τῆς λέπρας, ὡς ἐμφανίζεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Ἀναγράφει τὰ ἔργα τῶν διαφόρων συγγραφέων, πὺν ἡσχολήθησαν μὲ τὴν λέπραν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς δημοσιεύσεώς του (1881)· τέλος δὲν παραλείπει νὰ κάμῃ λόγον περὶ διαφόρων φαρμάκων χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν θεραπείαν τῆς λέπρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ περὶ τοῦ ἐλαίου τοῦ Χλωμουγκρά, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφιερώνει ἀρκετὰς γραμμάς. Τὸ φάρμακον αὐτὸ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰς Ἰνδίας ὑπὸ τοῦ Μορεμπήρντ καὶ εἰς τὴν νῆσον Ρεουνιὸν ὑπὸ τῶν ἱατρῶν Λεκλέρ καὶ Βενσόν, ἱατρῶν τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ, ἡ δὲ θεραπεία αὕτη δὲν ἐγκατελείφθη. Ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος, ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τῶν δύο αὐτῶν πρακτικῶν περιγράφεται ἄριστα εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νιεγύ.

Παραλλήλως μὲ τὴν ἐξωτερικὴν θεραπείαν, συνισταμένην εἰς λουτρὰ καὶ διαφόρους ἐντριβάς, τὸ ἔλαιον τοῦ χλωμουγκρά ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ πρώτου μόνον ἐσωτερικῶς καὶ ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βενσόν, τὸ λεπροκομεῖον τῆς Ραβὶν Σαὶν-Ζάκ, εἰς τὴν νῆσον Ρευνιόν, ἦτο ἤδη κατὰ τὸ 1878 ἓνας τόπος, ὅπου οἱ λεπροὶ εὗρισκον ἐνίστε τὴν θεραπείαν καὶ συχνότατα βελτίωσιν τῆς ἀσθενείας των.

Ὁ κ. Ρώκ ἠτύχησε, κατόπιν μακροῦ καὶ κινδυνώδους ταξειδίου—τοῦ ὁποῖου ἡ ἀφήγησις εἶνε ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα—ν' ἀποκτήσῃ ποσότητα καρπῶν καὶ συνεπῶς σπόρων τοῦ πολυτίμου φυτοῦ ἐπαρκῇ διὰ τὴν ὀργάνωσιν φυτειῶν. Ὁ κ. Ρώκ ὅμως ἔχει ἄδικον νὰ θεωρῇ ὡς ἀνεξήγητον τὴν ἄγνοιαν ἢ τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλαίου τοῦ χλωμουγκρά. Διότι ἡ μὴ γενίκευσις τῆς χρήσεώς του ὀφείλεται εἰς τὴν δυσκολίαν νὰ προμηθευθῇ κανεὶς τὸ φάρμακον τοῦτο.

Τὸ λεπροκομεῖον τῆς Μοροκαί.

Δὲν εἶνε ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Σάντουιτς, ἀπέστειλε τοὺς λεπροὺς εἰς τὴν νῆσον Μοροκαί. Ὀλίγα ἔτη πρὶν, εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ χώρα αὕτη ἦτο ἀνεξάρτητος καὶ ἐβασιλοκρατεῖτο, ὑπῆρχε τὸ λεπροκομεῖον τῆς Μοροκαί. Ἀπὸ τὸ 1884 καὶ 1885, ὅποτε ἐπέρασα ἀπὸ

ἐκεῖ, τὸ λεπροκομεῖον ἐλειτούργει. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ὑπῆρχεν ἕνας εὐρύτατος χῶρος πλησίον τῆς θαλάσσης, περιοριζόμενος ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα ὄρη. Οἱ περιοριζόμενοι εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν λεπροὶ δὲν ἐξαναγύριζον εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν. Ὑπῆρχεν ὁμως εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Χονολουλοῦ (πρωτευούσης τοῦ Σάντουιχ εἰς τὴν νῆσον Ὑακού) ἕνα ἄλλο λεπροκομεῖον «ἀνάμνησις», ὅπου παρέμενον οἱ λεπροὶ ἐπὶ τινα χρόνον προτοῦ ἀποσταλοῦν εἰς τὴν Μοροκαί. Ἐπεσκέφθην τὸν χῶρον αὐτόν, πού λέγεται Μοροκαί, δύο φορές, ὅσας δηλαδὴ φορές ἐπέρασα ἀπὸ τὰς Σάντουιχ κατὰ τὰ ἔτη 1884 καὶ 1885. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ θεραπεία μὲ τὸ ἔλαιον τοῦ χλωλμουγκρά δὲν ἦτο γνωστὴ εἰς τὰς νήσους αὐτάς καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ πατρὸς Δαμιανοῦ ἦτο ἀκόμη ζωνοῦσα. Κατὰ συνένειαν πρέπει νὰ συγχαρῶμεν τὸν δόκτορα Ντὴν διὰ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπέτυχε κατὰ τὸ ἔτος 1920 εἰς τὴν Μοροκαί.

Ἡ νόσος λέπρα δὲν ἐλυμαίνεται μόνον τοὺς ἰθαγενεῖς ἀλλὰ καὶ τοὺς Εὐρωπαίους, πού εὐρέθησαν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς λεπρούς. Ὁ πατὴρ Δαμιανὸς ἀπέθανεν ἀπὸ λέπραν· εἰς τὴν Μοροκαί εἶδα μίαν λευκὴν ἀδελφὴν τοῦ ἐλέους, πού ἔφερε σημεῖα λέπρας. Κατὰ τὴν ἐκείθεν διάβασίν μου, μοῦ ὑπέδειξαν μίαν κυρίαν Εὐρωπαίαν, προσβληθεῖσαν ἀπὸ ἀρχομένην λέπραν καὶ κατοικοῦσεν εἰς Χονολουλοῦ, ἡ ὁποία ὁμως ἠρνήθη νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν Μοροκαί καὶ ἐπροτίμησε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον. Μετέβη εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκίσκον, ὁπόθεν ἐπέστρεψε τελείως ἰαθεῖσα μετὰ τινα ἔτη. Ἐν τούτοις οὐδέποτε ἔμαθα ποίαν θεραπείαν ἠκολούθησε.

Ποῦα τὰ αἴτια τῆς λέπρας.

Ἄλλως τε εἰς τὴν Ὠκεανίαν, ἡ αἰτία τῆς λέπρας ἀποδίδεται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὤμων ψαριῶν, τὰ ὁποῖα εἶνε ἡ κυριωτέρα τροφή τῶν ἰθαγενῶν μαζί μὲ τὸ πόϊ (εἶδος ἄρτου παρασκευαζαμένου ἀπὸ ἀλεῦρι, προσερχόμενον ἀπὸ τὴν ρίζαν τοῦ φυτοῦ ἄρθου τῆς οἰκογενεῖας τῶν νυμφαίων).

Κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ βρασμένο ψάρι δὲν ἔχει τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν (ἐὰν τυχὸν ὑπάρχῃ) μὲ τὸ ὠμόν. Εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπαρχίαν, ὅπου ζῶ—τὴν Βρετάνην—οἱ κάτοικοι τρώγουν ὑπερβολικὰ ψάρια (σπανίως ὠμά, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀστρακά)· καὶ ὁμως οἱ λεπροὶ εἶνε σπανιώτατοι. Διὰ νὰ τοὺς ἰδῇ κανεῖς πρέπει νὰ ὑπάγῃ στὰς τοπικὰς ἐορτὰς καὶ νὰ προσέξῃ καλὰ τοὺς ἐπαίτας, πού συρρέουν εἰς αὐτάς. Ἐκεῖ συναντᾷ κανεῖς καὶ περιπτώσεις λέπρας, ἡ ὁποία καταστρέφει τὰ ἄκρα, πρὸ παντὸς δακτύλους καὶ πόδας. Ἡ λέπρα αὕτη μάλιστα δὲν θεωρεῖται --κακῶς ἴσως--ὡς καλλητικὴ. Ἄλλως τε πολλάκις ἡ λέπρα αὕτη συγγέεται μὲ τὴν συριγγομυελίτιδα ἢ νόσον τοῦ Μόρβαν (ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐνὸς ἱατροῦ, μέλους τῆς ἱατρικῆς ἀκαδημίας, πού ἔζησεν εἰς Λενεβὰν πλησίον τῆς Βρέστης κατὰ τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος). Ἐνας Λεβαντίνος ἱατρός, ὁ δόκτωρ Ζαμπάκος πασᾶς, ἄλλοτε ἐσωτερικὸς ἱατρός τῶν νοσοκομείων τῶν Παρισίων, μέλος τῆς ἱατρικῆς ἀκαδημίας—τὸν ὁποῖον ἐγνώρισα εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν—ἦλθε μὲ ἀποστολὴν εἰς τὴν Βρετάνην πρὸ 30 ἐτῶν καὶ διεπίστωσε κατηγορηματικῶς, ὅτι συχνὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς νόσου τοῦ Μόρβαν (σπανιωτάτης κατ' αὐτόν) ὑπεκρύπτοντο περιπτώσεις λέπρας.

Ἐλπίζω, ὅτι θὰ μοῦ συγχωρηθῇ ἡ παρέμβασίς μου αὕτη ἐξ αἰτίας του δημοσιευθέντος ἄρθρου περὶ τῶν καρπῶν τοῦ χλωλμουγκρά καὶ τῆς θεραπευτικῆς τῶν

χρήσεως. Ἦτο ὅμως ἀναγκαία ἡ ὑπόμνησις, ὅτι Γάλλοι ἰατροὶ εἶχον, πολὺ πρὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἰατρῶν, χρησιμοποιοῦσι τὸ ἔλαιον τοῦ χλωμουγκρά διὰ τὴν θεραπείαν τῆς λέπρας καὶ ὅτι αἱ θεραπευτικαὶ ιδιότητες τοῦ φαρμάκου αὐτοῦ ἦσαν ἤδη γνωσταὶ καὶ εἶχον χρησιμοποιηθῇ πρὸ τοῦ 1900.

Σήμερον ἀποδίδεται μεγαλειτέρα προσοχὴ εἰς τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα τῆς δαμαλίδος καὶ τοῦ ὄρου· ἐπιδεικνύεται δὲ ὀλιγωρία πρὸς τὴν εὐεργέτιδα φύσιν, πρὸς τὴν μελέτην τῶν φυτικῶν φαρμάκων καὶ τῶν παραγῶγων τῶν, τῶν ἀλκαλοειδῶν, τὰ ὅποια τόσας προσέφεραν ὑπηρεσίας ἄλλοτε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἰσως μάλιστα κάποτε ν' ἀνευρεθῇ, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς φθίσεως, ἡ ὁποία προξενεῖ ἕως τοῦλάχιστον, ἐὰν ὅχι καὶ περισσοτέρας καταστροφᾶς ἀπὸ ὅσας ἄλλοτε ἡ λέπρα, κάποιον φυτικὸν φάρμακον τόσον ἀποτελεσματικόν, ὅσον ἀπεδείχθη τὸ ἔλαιον τοῦ χλωμουγκρά διὰ τὴν θεραπείαν τῆς λέπρας.

Δ^τ PALASNE DE CHAMPEAU

Ἐν ἀποστρατεία ἀρχίατρος τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ

12) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

Ἐν Χανίοις τῇ 4 Αὐγούστου 1928

Ἀριθμ. $\frac{\text{πρωτ. 1357}}{\text{διεκ. 1432}}$

Πρὸς τὸν κ. Νομάρχην Λασηθίου

Ἄγιον Νικόλαον

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 67909 ἔγγραφον ὑπουργείου Ὑγιεινῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως, δι' οὗ μοι διεβιβάσθη μελέτη οἰκοδομῶν λεπροκομείου Σπιναλόγκας, ὁρίζω ἐπιτροπὴν ἀποτελεσθησομένην ἐξ ὑμῶν, ὡς προέδρου, καὶ τῶν κ. κ. Νομάρχου Λασηθίου, Νομομηχανικοῦ Λασηθίου, τοῦ Διευθυντοῦ λεπροκομείου Σπιναλόγκας καὶ τοῦ ἱατροῦ κ. Καταπότη, ἧτις θέλει προβῇ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς καταλλήλου θέσεως ἐν Πλάκᾳ ἐν ἣ ἀνεργεθῇσεται ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου καὶ κατοικίας διευθυντοῦ καὶ καθαρισμὸν σχετικῆς ἐκθέσεως πρὸς ὑποβολὴν ἡμῖν.

Ὁ Ὑπουργὸς Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης

Γ. Κατεχάκης

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοσίων ἔργων Κρήτης

Κ. Δρανδάκης

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον Ἄγιος Νικόλαος τῇ 11(1)1929

Ὁ Ἀρχιεοφύλαξ τῆς Νομαρχίας

13) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΛΑΣΗΘΙΟΥ Ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ τῇ 25 Αὐγούστου 1928

Ἀριθμ. $\frac{6452}{4267}$

*Πρὸς τὸν Νομάρχη Λασηθίου, Νομομηχανικόν,
Διευθυντὴν τοῦ λεπροκομείου Σπιναλόγκας, καὶ Μιχ. Καταπότην Ἱατρόν.*

Κοινοποιοῦμεν ὑμῖν τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1357 τῆς 4 Αὐγούστου 1928 διαταγὴν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης καὶ παρακαλοῦμεν, ὅπως πρησέλθῃτε ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Νομαρχίας τὴν 27 Αὐγούστου 1928 καὶ ὥρα 11 π. μ. πρὸς συνενόησιν καὶ μετάβασιν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς περὶ ἧς πρόκειται οἰκοδομῆς.

Ὁ Νομαρχῶν Λασηθίου

Ι. Νικολούδης

14)

Ἐκθεσις.

Περὶ καθορισμοῦ καταλλήλου θέσεως ἐν Πλάκᾳ πρὸς ἀνέγερσιν ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου καὶ κατοικίας Διευθυντοῦ.

Κατόπιν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 67.609 π.ἔ. ἐγγράφου τοῦ ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1357/1432 π. ἔ. τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης, ἡ ὑπ' αὐτῆς καταρτισθεῖσα Ἐπιτροπὴ καὶ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν κ. κ. τοῦ Νομαρχοῦντος Λασηθίου, τοῦ Νομομηχανικοῦ Λασηθίου, τοῦ διευθυντοῦ τοῦ λεπροκομείου Σπιναλόγκας καὶ τοῦ ἱατροῦ κ. Μ. Καταπότη, μετέβη ἐπὶ τόπον καὶ μετὰ μελέτην κατέληξε ὁμοφώνως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅπως τὸ ἐπιστημονικὸν ἐργαστήριον καὶ ἡ κατοικία τοῦ διευθυντοῦ ἀνεγερθοῦν ἐπὶ γηπέδου, ὀριζομένου πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τοῦ κτήματος τοῦ Γεωργίου Π. Χ. Ε. Περοδασκαλάκη πρὸς Α. ἀπὸ θαλάσσης, πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ κτημάτων τοῦ Δημοσίου. Τὸ γήπεδον τοῦτο ἔχει μῆκος μὲν 200 μέτρα, πλάτος δὲ 125. Εἰς τὸ κέντρον περιῖπου τοῦ γηπέδου τούτου θὰ ἀνεγερθῇ τὸ ἐργαστήριον καὶ ἡ κατοικία τοῦ Διευθυντοῦ, πέριξ δὲ τούτου καὶ εἰς ἀνάλογον ἀπόστασιν πρέπει νὰ ἀνεγερθοῦν βραδύτερον τὰ ἀπαραίτητα παραρτήματα πρὸς στέγασιν καὶ διατροφὴν τῶν διαφόρων πρὸς πειραματισμὸν ζώων.

Τὸ γήπεδον τοῦτον προετιμήθη διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους.

α'.) Διότι ἀνήκει εἰς τὸ Δημόσιον καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἀνάγκη ἀπαλλοτριώσεως.

β'.) Διότι κεῖται ἐκτὸς τοῦ συνοικισμοῦ Πλάκας καὶ ἐπομένως τὸ ἐργαστήριον εἶνε ἀνενόητον ἀπὸ οἰανδήποτε ἄσκοπον ἐπίσκεψιν.

γ'.) Διότι κεῖται ἐγγύτατα τῆς θαλάσσης καὶ ἐπομένως ἡ μεταφορὰ οἰασδῆποτε προμηθείας διὰ τὸ ἐργαστήριον εἶνε ἀδάπανος.

δ'.) Τὸ μέρος εἶνε ὑπὴννεμον καὶ εὐπροσπέλαστον ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἡ μετὰβασις τοῦ Διευθυντοῦ ἐκτούτου εἰς Σπιναλόγκαν ἀκίνδυνος καὶ εὐχερής, μόνον δὲ

βραδύτερον θ' ἀπαιτηθῇ μικρὰ δαπάνη πρὸς κατασκευὴν μικρᾶς ἀποβάθρας, τῆς ὁποίας ἡ δαπάνη θὰ εἶνε ἀξίας 5—6 χιλιάδων δραχμῶν.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐθεωρήσαμεν τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον γήπεδον ὥς τὸ καταλλήλοτερον πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τῆς κατοικίας τοῦ Διευθυντοῦ.

Ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ 7 Ἰανουαρίου 1929

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Ὁ Πρόεδρος
Ι. Νικολούδης

Τὰ μέλη
Μ. Καταπότης
Ἰ. Γιαλυράκης
Ε. Γραμματικᾶκης
Ε. Περάκις

13)

INSTITUT PASTEUR
HELLÉNIQUE
AMPELOKIPi

Athènes 10 Octobre 1927.

Mon cher Confrère, Mr Catapotis

Je ne veux pas laisser partir la lettre officielle que nous vous envoyons, Mr. Blanc et moi, sans y joindre une lettre amicale.

Je veux vous redire tout le plaisir, que j'ai eu de faire votre connaissance et vous exprimer, de nouveau, mes remerciements pour votre complaisance envers moi. Grâce à votre obligeante amitié, notre voyage à Neapolis, St. Nicola et Spinalonga compte dans mes meilleurs souvenirs.

Je me permets de vous rappeler votre promesse de me faire parvenir des photographies (1) de la leproserie. Je vous le remercie d'avance.

Sitôt de retour à Tunis, à la fin de ce mois, je vous enverrai de nos nouvelles, et j'espère recevoir des vôtres.

Je serai heureux, si l'occasion me permet dans l'avenir, de vous être agréable à quelque chose.

Mon fils vous adresse son souvenir respectueux.

Veuillez mon cher confrère, recevoir l'assurance de mes sentiments amicaux et dévoués.

(ὕπ.) CH. NICOLLE

(1) Σ. Μ. Αἱ φωτογραφίαι ἐλήφθησαν κατὰ τὸ 1926 δαπάναις μου ὑπὸ τοῦ συνοδεύσαντός με τότε εἰς Σπιναλόγκαν φωτογράφου κ. Ἀγγελοπούλου. Ἐστάλησαν δὲ εἰς τὸν κ. Nicolle. Ἐκ τούτων τρεῖς ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸ ἐν τῇ Παρισινῇ Illustration ἄρθρον του. Ἐπίσης αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι φωτογραφίαι τοῦ λεπροκομείου Σπιναλόγκας ὑπὸ τῶν κ. Δεσποτοπούλου καὶ Ροδά ἦσαν ἀντίγραφα τῶν παρ' ἐμοῦ ληφθεισῶν.

16)

INSTITUT PASTEUR
HELLÉNIQUE
AMBELOKIPÍ

Athènes 8[11]927 (')

*A son Excellence Monsieur E. Venizélos
Président du Gouvernement Hellénique*

Excellence,

Je vous remercie de la confiance, que vous voulez m'accorder entant que Directeur de l'Institut Pasteur Hellénique et de l'intérêt que vous portez aux recherches que nous poursuivons dans la lutte contre la lèpre. Je puis vous assurer que toute notre bonne volonté et tous nos efforts vous sont acquis pour intensifier et généraliser les moyens de lutte et de prophylaxie de ce terrible fléau, c'est dire que je serai heureux de collaborer à l'œuvre, que vous dirigez en Crète.

Comme j'ai eu l'honneur de vous l'exprimer par écrit, il y a quelque temps, je considère, que le moyens de lutte que nous devons mettre en œuvre sont le suivants : 10) Isolement à Spinalonga, traitement de lépreux incurables et atteints de formes mutilantes ou repoussantes. 20) Organisation d'un village de ségrégation de lépreux moins atteints, susceptibles de guérir ou tout au moins capables de travailler. 30) Création d'une crèche où seront mis tous les enfants de lépreux, à leur naissance, crèche qui nous permettra de sauver ces enfants. Car l'enfant de lépreux naît *sain* et à l'abrit de la contagion échappe à la maladie. 40) Enfin création d'un laboratoire, à proximité du village de ségrégation et de la léproserie de Spinalonga. Ce laboratoire aura un double but : a) il sera centre d'application

(1) Σ. Μ. Τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1929 ὁ πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος, ἐδέχθη εἰς συνεργασίαν τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰνστιτούτου Παστέρ κ. Μπλάν καὶ τὸν ἱατρὸν κ. Καταπότην διὰ τὸ ιδρυόμενον ἐν Πλάκᾳ Κρήτης ἀντιλεπρικὸν ἐργαστήριον δαπάναις τῆς δωρεᾶς Μιχαλινοῦ. Σκοπὸς τῆς συνεργασίας ἦτο, ὅπως τὸ ἐργαστήριον τοῦτο τεθῇ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰνστιτούτου, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε προηγουμένως δι' ἐπιστολῆς τοῦ παρακαλέσῃ τὸν κ. Μπλάν. Ὁ κ. Μπλάν ἐδήλωσεν, ὅτι θεωρεῖ ὡς ἰδιαιτέραν τιμὴν τὴν πρότασιν τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ὅτι ἀποδέχεται τὴν διεύθυνσιν τοῦ μοναδικοῦ τούτου εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖον θὰ καταλάβῃ σπουδαίαν θέσιν εἰς τὸν παγκόσμιον ἀγῶνα κατὰ τῆς λέπρας, καὶ θὰ ἀποβῇ κέντρον διδασκαλίας διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ξένους ἐπιστήμονας. Βραδύτερον, προσέθεσε, τὸ ἐργαστήριον τοῦτο θὰ συνάψῃ ἐπιστημονικὰς σχέσεις καὶ μετὰ τοῦ κεντρικοῦ ἐν Παρισίοις Ἰνστιτούτου Παστέρ καὶ μετὰ τοῦ ἀρμοδίου ὑγειονομικοῦ τμήματος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κ. Brunet.

Αἱ δὲ σχέσεις τοῦ ἐργαστηρίου Πλάκας θὰ ἐρρυθμίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τοῦ ὑπὸ συζήτησιν τότε νομοσχεδίου, περὶ ιδρύσεως καὶ λειτουργίας ἐν Ἀθήναις ὑγειονομικῆς σχολῆς, ἐπιχορηγομένου ἀναλόγως ἐκ τοῦ προβλεπομένου διὰ τὴν σχολὴν αὐτὴν ποσοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀδικαιολόγητον ματαίωσιν, τῆς ιδρύσεως τοῦ ἐργαστηρίου πᾶσαι αἱ μακραὶ καὶ καλαὶ αὗται προσπάθειαι ἐξητρίσθησαν.

de méthodes classiques de traitements qui ont fait leur preuves. b) il sera un centre de recherches scientifiques pour le perfectionnement des méthodes de diagnostic et de traitement de la lèpre et un centre d'enseignement pour les médecins hellènes ou étrangers.

Tout ce qui concerne le fonctionnement de la léproserie de Spinalonga, du futur village de ségrégation des lépreux et de la future crèche pour les enfants doit être placé sous la direction et le contrôle du Comité Crétois de lutte contre la lèpre. Ce laboratoire, par contre, bénéficiera d'être rattaché, scientifiquement parlant, à l'Institut Pasteur Hellénique.

Je croie, qu'il y aurait intérêt à ce que le directeur de ce laboratoire, nommé par la commission ci-dessus mentionnée, soit désigné par le directeur de l'Institut Pasteur Hellénique. Une fois nommé le médecin, qui doit être jeune et actif, fera un stage de quelques mois à l'Institut Pasteur de Paris dans le laboratoire d'études de la lèpre. Il sera ainsi plus tard en contact scientifique non seulement avec l'Institut Pasteur de Paris, mais aussi avec le service de la lèpre de la Société des Nations, service actuellement dirigé par le Dr. Burnet de l'Institut Pasteur de Paris et ancien Sous-directeur de l'Institut Pasteur de Tunis.

Enfin le fait d'être rattaché à l'Institut Pasteur conferera au laboratoire une union particulièrement intime avec les Instituts Pasteur Méditerranéens et particulièrement avec celui de Tunisie dirigé par l'éminent savant qu'est le Dr. Ch. Nicolle⁽¹⁾ récemment titulaire du prix Nobel. Je ne crains pas d'assurer que le Dr. Nicolle et qui est déjà venu deux fois en Grèce et qui a visité la Crète et sa léproserie et a donné des marques tangibles de l'intérêt, qu'il porte aux lépreux, sera pour nous un conseiller aussi dévoué que compétent.

Si le principe de ce projet, Monsieur le Président, vous agréé, je vous donnerai par écrit le plan détaillé d'organisation et de fonctionnement du futur laboratoire.

Veuillez agréer, Excellence, l'expression de mes sentiments respectueux et dévoués.

Le Directeur de l'Institut Pasteur
Hellénique
G. BLANC

(1) Σημ. Μύσωνος Ὁ καθ. Ch. Nicolle πλὴν τῆς δωρεᾶς εἰς τὸ Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας δέκα χιλιάδων ἐνέσεων Hyrganol, ἐδημοσίευσε καὶ εἰς τὴν Illustration (24[11]928) τὸ ἐν μεταφράσει δημοσιευόμενον κατωτέρω ἄρθρον τοῦ κατόπιν τῆς γενομένης (4[10]827) ἐπισκέψεώς του εἰς τὸ λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰνστιτούτου Παστέρ κ. Γ. Μπλάν, τοῦ κ. Καμινοπέτρου, μικροβιολόγου τοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ, τοῦ νιοῦ τοῦ Pierre καὶ ἡμῶν.

17) ΣΠΙΝΑΛΟΓΚΑ, Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΛΕΠΡΩΝ

Οἱ Ἐνετοὶ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι, ὠχυρωμένοι στὸ νησί τῆς Σπιναλόγκας τελευταῖο συντρίμμι τοῦ κράτους τοῦ Μοροζίνι, διετήρησαν εἰς τὰς ἀκτῆς τῆς Κρήτης ἕως τὸ 1714 τὴν σημαία τῆς πατρίδος των, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθοῦν, βέβαια, τί περιέργοι κάτοικοι θὰ τοὺς διεδέχοντο μιά μέρα σ' αὐτὸ τὸ νησί.

Δὲν πρόκειται γιὰ τοὺς πρώτους ἀντικαταστάτας των, τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ σπίτια μὲ τὰ ξύλινα μπαλκόνια τοῦ μοναδικοῦ δρόμου τοῦ νησιοῦ καὶ τῶν δρομίσκων ποὺ κατηφορίζουν ἀπὸ τὸ κάστρο. Ἀπὸ συντηρητικότητα ὅσο καὶ ἀπὸ ἀδιαφορίαν δὲν ἐξηφάνισαν ἀπὸ τὴν «Ναυτικὴ Πύλη» (Πόρτα Μαρίνα) τὸν ἐραλδικὸν λέοντα· ἠρκέσθησαν ἀπλῶς ν' ἀφίσουν νὰ καταρρεύσουν οἱ πέτρες τῶν ὀχυρωμάτων. Μόλις ἐξύπνησαν μιά στιγμή, τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης. Τέσσερις κανονιᾶς ἐνίκησαν τὴν ἀντίστασίν των, ποὺ ἦτο πλέον ἕνας ἀναχρονισμός. Ὅλίγες ἐβδομαῖδες ἀργότερα, οἱ Γάλλοι ἐγκαθίσταντο στὸν Ἅγιον Νικόλαον τῆς Σητείας καὶ ἡ «Βασιλεία τῶν Ναυάρχων» ἤρχιζε.

Ἡ 13 Ὀκτωβρίου τοῦ 1904 ὑπῆρξε διὰ τοὺς μουσουλμάνους κατοίκους τῆς Σπιναλόγκας, μιά σημαντικωτάτῃ ἡμέρα. Ἡ ἑλληνικὴ ἀρμοστεία τῆς Κρήτης τοὺς ἐξεδίωξε ἀπὸ τὰ ἐνετικά ἐρεῖπια καὶ τοὺς ἀντικατέστησε μὲ λεπροὺς. Ἐκτοτε στὸ μικρὸ νησί δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνον λεπροὶ.

Γι' αὐτό, ὅταν τὸ ἀτμόπλοιο περιπλῇ κατὰ μῆκος τῆς κρητικῆς ἀκτῆς τὸν θαυμάσιο κόλπο τοῦ Μιραμπέλλο, καὶ τὸ βλέμμα διακρίνει τὸ νησί μὲ τὴν μικρὰ σπονδυλικὴ στήλη, τὸ νησί ἑξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζῃ τὴν ὄψιν ἑνὸς ὠχυρωμένου κρησφυγέτου τῶν Ἐνετῶν. Καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ὅταν ἡ ἀτμάκατος πλησιάζῃ τὴν ἀποβάθρα, ἡ ἐξαφνικὴ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν δίδει τὸ πλῆθος ποὺ συρρέει στὴν προκυμαία, εἶνε τόσο παράξενη καὶ καταθλιπτικὴ.

Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά μὲ ὅλα τὰ κοστούμια τῆς Ἑλλάδος, ὅλα τὰ κτενίσματα, ὅλα τὰ εἶδη τῶν καπέλων, ἀπὸ τὸ τιρμάν ὡς τὸ κανοτιέ, καὶ ἀπὸ τὸ φουλάρι ὡς τὸ καπέλλο μὲ φτερά, συνωθοῦνται πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀποβιβάζονται. Χειρονομοῦν, ἀπλώνουν τὰ χέρια των (τί χέρια!), μιλοῦν, φωνάζουν, κἀτι ζητοῦν (μὲ τί στόματα καὶ τί πρόσωπα φρικτά!). Αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι βλέπουν σ' αὐτοὺς ποὺ φθάνουν, ὅτι περιμένουν, σωτήρας καὶ ὅτι διαμαρτύρονται στοὺς ἐπισκέπτας αὐτοὺς τῶν ὀλίγων ὥρων γιὰ τὴν τερατῶδη ζωὴ των, ὅπου τὰ βλέμματά των δὲν συναντοῦν καμμία μορφὴ ποὺ νὰ μὴν εἶνε σκαμμένη, παραμορφωμένη ἀπὸ τὴν ἀρρώστια κανένα μέλος τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔχῃ ὑποστῇ ἢ νὰ μὴν ὑπόκειται στὸν πεῖδι φρικτῶδη ἀκρωτηριασμό. Διότι τὸ νησί δὲν ἔχει παρὰ μόνον λεπροὺς κατοίκους καὶ πίσω ἀπὸ τὰ ἐρειπωμένα τείχη, αἰχμάλωτοι τῆς θαλάσσης, εἶνε ἐλεύθεροι.

Ἐνας ἱερεὺς ποὺ τὰ νεκρὰ μάτια του κρύβονται δύσκολα πίσω ἀπὸ κἀτι γυαλιὰ σωφρέρ, νομίζεις ὅτι διευθύνει τὸν χορὸ τῶν τρισαθλίων αὐτῶν ἀνθρώπων ποὺ ἱκετεύουν.

Ἄλλ' ἀκόμη τραγικώτερον εἶναι τὸ θέαμα τῶν δρόμων, ὅπου ἐπάνω στὶς πέτρες τῶν θυρῶν κατάκεινται οἱ περισσότερον ἀνάπηροι. Ἐπάνω ἀπὸ τὶς ἐλεεινὰς

κατοικίες, τὸ ἐρειπωμένο κάστρο λὲς ὅτι ἐτοιμάζεται νὰ κυλίσῃ μὲ ὅλες τὶς πέτρες του ἐπάνω στὸν φορικτὸ αὐτὸν κόσμον.

Ὅσοι ἀποθνήσκουν δὲν ἔχουν κανένα ἄλλο τόπο ταφῆς. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μερικές σπιθαμὲς γῆς, ὅσες χρειάζονται γιὰ ν' ἀναπτυχθοῦν μερικὰ ἄγρια κλήματα.

Σὲ μερικὰ παράθυρα βλέπει κανεὶς γλάστρες, βάζα μὲ λουλούδια καὶ ὡς σύντροφοι τῆς δυστυχίας αὐτῆς, γάτες, κόττες καὶ τὸ ἀνησυχαστικὸν σμήνος τῶν ποντικῶν.

Ζητοῦμε πληροφορίες, Ὁ νομάρχης Λασσηθίου, οἱ Ἕλληνες συνάδελφοί μας⁽¹⁾, μᾶς πληροφοροῦν. Στὴν Σπιναλόγκα ὑπάρχουν 260 λεπροί, 66 ἀνδρόγυνα, 7 παιδιὰ γεννημένα στὸ νησί καὶ τὰ ὁποῖα θὰ προσβληθοῦν ἀπὸ λέπρα, ἂν δὲν ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὶς μητέρες των. Ἐκτὸς αὐτῶν, ὑπάρχουν καὶ 6 γυναῖκες, ἀθικτες ἴσως ἀκόμη, αἱ ὁποῖαι ἠμολούθησαν στὴν Σπιναλόγκα τοὺς λεπρὸς συζύγους των, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἠθέλησαν ν' ἀποχωρισθοῦν καὶ ποὺ μόνες ἐργάζονται. Πλύνουν τὰ ἐσώρουχα τῆς μικρᾶς κοινότητος.

Ἡ μοῖρα, ἥ ὁποία ἔχει τὴν τέχνη νὰ ἐπιδεινῶνῃ τὰ βασανιστήριά της, προσθέτει εἰς τὴν τραγωδίαν τῆς ἀρρώστιας τὴν τραγωδίαν τῆς πλήξεως. Γιατὶ νὰ ἐργασθοῦν οἱ λεπροί; Κανένα ἀντικείμενον δὲν μπορεῖ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ νησί, καὶ κάθε λεπρὸς πληρώνεται 25 δραχμὰς τὴν ἡμέραν, ἐκτὸς τῶν βοηθημάτων ποὺ λαμβάνει ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἂν αὕτη εἶναι εὐπορὸς ἐννοεῖται. Τρία καταστήματα, τὰ ὁποῖα ἀνανεώνουν τὰς προμηθείας των διὰ θαλάσσης, αὐστηρῶς κλειδωμένα, ἀνοίγουν ὠρισμένας ἡμέρας εἰς τὴν προκυμαίαν καὶ οἱ λεπροὶ ἀγοράζουν ὅ,τι χρειάζονται. Ὡς μόνῃ διασκέδασι καὶ ἀπασχόλησι, ἐλλεῖπει ἐργασίας, κυττάζουν τὴν θάλασσαν, παίζουν μερικὰ παιγνίδια, μερικὰ ὄργανα μουσικῆς. Τὸν περισσότερον ὅμως καιρὸ καταριοῦνται τὴν τύχην τους, πίνουν, μεθοῦν, τσακώνονται καὶ ἀγαποῦν.

Στὴν Σπιναλόγκα δὲν ὑπάρχει ἀστυνομία. Καθένας ποὺ φθάνει στὸ νησί, στεγάζεται ὅπως ἡμπορεῖ, ὅπου εὔρει. Ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροτέρου ἢ ὁ οἶκος προμηθεύουσι τὶς καλλίτερες κατοικίες. Ὅταν γίνωνται πολὺ μεγάλοι καυγάδες, τότε ἔρχονται ἀπὸ τὴν γειτονικὴ ἀκτὴ δύο χωροφύλακες, κλείνουν τοὺς ταραχοποιοὺς γιὰ λίγα λεπτὰ σὲ μιὰ φυλακὴ καὶ ὕστερον ξαναφεύγουν. Ἄν γίνῃ κανένα δυστύχημα ἂν προσβληθῇ ἀπὸ καμμιά ἄλλη ἀρρώστια κανένας λεπρὸς, ἔρχεται στὸ νησί ἱατρός.

Ὅταν ἐπεσκέφθημεν ἡμεῖς τὸ νησί, δὲν ἐγένετο οὔτε τῆς λέπρας κἂν συστηματικὴ νοσηλεία.

Στὸν τραγικὸν αὐτὸν τόπον, ἐνῶ περπατοῦμε, ἀκολουθοῦμενοι, περιστοιχιζόμενοι ἀπὸ ὅλον τὸν ἀπρόβλητον πληθυσμόν, δύο ἐρωτήματα προβάλλουν εἰς τὴν συνείδησί μας; καὶ ἂν ἀπὸ ἀπροσεξίαν ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν ἐγκαθημένων αὐτῶν καὶ κανένας; Ποιὰ θὰ εἶνε ἡ ζωὴ του καὶ πόση ἡ ἀπελπισία του, ἂν τὸ ξεύρῃ! Καὶ μεταξὺ τῶν ἐλαφρότερα προσβεβλημένων (διότι αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τῆς λέπρας εἶνε ἐλαφραὶ) πόσοι δὲν θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀδίκως κλεισμένους εἰς τὸ νησί, καταδικασμένους νὰ περάσουν ὅλη των τὴν ζωὴν ἐκεῖ μέσα!

(1) Σ. Μ. Οἱ συνοδεύσαντες τὸν καθηγητὴν κ. Nicolle Κρήτες ἱατροί, πλὴν τοῦ κ. Καμινοπέτρου, εἰς Σπιναλόγκαν ἦσαν οἱ κ. κ. Ἱ. Καπετανάκης, Ἐ. Μαυρικίδης, Ἐ. Περάκης νομιάτρος καὶ Μιχ. Καταπότης.

Καὶ φανταζόμεθα τὶς νύκτες στὸ νησί, τοὺς τρόμους καὶ τὶς ἐπαφές της. Λὲν πρόκειται περὶ φαντασιώσεων. Εὗρήκαμε ἕναν ἄδρα, πιθανώτατα ἀπρόσβλητον, καὶ μᾶς ἐπιθύρισε, ὅτι μία νεαρὴ γυναῖκα ἠτύοκτόνησε, μόλις προσβεβλημένη ἀπ' τὴν ἀρρώστια, τρομαγμένη ἀπὸ ὠρισμένας καταδιώξεις. Πολλοὶ ἔπεςαν στὴ θάλασσα καὶ ἐπνίγηκαν γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν φορικτὴ φυλακὴ, ἀλλὰ καὶ μερικοὶ κατώρθωσαν κολυμβῶντες νὰ φύγουν (τέσσαρες μέχρι σήμερον).

Εἶνε καιρός, πρὸς τιμὴν τῆς Ἑλλάδος, εὐγενοῦς καὶ δραστηρίου ἔθνους, ἡ ὁποία ἀξίζει τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἐκτίμησίν μας, νὰ ξεαλείψῃ τὸ αἶσχος τῆς Σπιναλόγκας.

Πιστεύομεν, ὅτι θὰ ἐκλείψῃ. Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπισκέψεώς μας (Σεπτέμβριος τοῦ 1927) πολλὰι πρόοδοι ἐπραγματοποιήθησαν. Ἡ λέπρα νοσηλεύεται καὶ ὠρισμένα παιδία ἀπεμακρύνθησαν.

Ἐνα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων βαθμιαίων, τὸ ὁποῖον κατήρτισα μὲ τὸν κ. Γεώργιον Μπλάν, διευθυντὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ, διεβιβάσθη εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ἀπὸ τὸν «ἀπόστολον τῶν λεπρῶν», τὸν θαυμάσιον φίλον μας ἱατρὸν Καταπότην ἐκ Σητείας.

Εἶθε πολὺ γρήγορα τὸ φορικτὸ αὐτὸ θέαμα νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν ἄλλων θεαμάτων τῶν βαρβάρων ἐποχῶν τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζει, καὶ ὁ κόλπος τοῦ Αἰγαίου μὲ τὰ γαλανὰ νερὰ νὰ καθρεφτίσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐλευθερωμένου νησιοῦ, ὅπου μόνον τὰ τείχη νὰ εἶνε σκλαβωμένα.

Κάρολος Νικόλ

Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ τῆς Τύνιδος.
Τιμηθεὶς μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ.

18) ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΛΕΠΡΟΚΟΜΕΙΟΝ ΣΠΙΝΑΛΟΓΚΑΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ

Ὑπὸ τοῦ ἐν Δειψίᾳ Καθηγητοῦ κ. Κ. Ζεῦφάρτ (¹)

Μία παραμονὴ μου ἐν Ἑλλάδι πρὸς σπουδὴν τῶν συχνὰ παρουσιαζομένων ἐσχάτως κρουσμάτων πανώλους καὶ πρὸς ἐξέτασιν τῆς νόσου Κάλα-Ἀζάρ, μοὶ παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνασχοληθῶ καὶ μὲ τὴν λέπραν. Ἀπὸ αἰώνων ἐνδημεῖ ἡ νόσος αὕτη εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον, καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς Νήσους πολλοὶ λεπροί. Διακόσιοι περίπου λεπροὶ ἔχουσιν ἀπομονωθῇ ἐν Σπιναλόγκᾳ τῆς Κρήτης. Εἶναι τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχον ἐπὶ τοῦ παρόντος Λεπροκομεῖον. (²) Ἐπαῖται, πτωχοὶ πρόσφυγες ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ γενικῶς λεπροί, οἵτινες εἶναι βάρος εἰς τὸ Κράτος ἢ τὰς Κοινοτητας ἀπουτέλλονται αὐτόθι ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος τῶν ἀσθενῶν ζῇ διεσπαρ-

(1) Σ. Μ. Τὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Ζεῦφάρτ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἑβδομαδιαίᾳ Γερμανικῇ Ἱατρικῇ Ἐπιθεωρήσει», μᾶς ἀπεστάλη δὲ μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ε. Παπαντωνάκη νομιάτρου Χανίων.

(2) Σ. Μ. Τὸ ἀκριβὲς εἶναι, ὅτι ὑπάρχουν καὶ τὰ Λεπροκομεῖα Σάμου καὶ Χίου.

μένον εἰς ὅλην τὴν χώραν, μόνοι τῶν ἢ μὲ τοὺς συγγενεῖς τῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὰς πλέον ἀνθυγιεινάς συνθήκας, τὰς ὁποίας μπορεῖ κανεῖς νὰ φαντασθῇ. Μόνον δὲ ὅταν τὰ συμπτώματα τῆς νόσου ἔχουν προχωρήσῃ καὶ καθιστοῦν τούτους ἀπαισίους τὴν ὄψιν, τότε μεταφέρονται εἰς Σπιναλόγκαν καὶ ἐκ τούτων τινὲς μόνον. Ἰδίως ζοῦν πολλοὶ λεπροὶ ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς τὴν περιφέρειαν Μεγαλουπόλεως, ἐν Θεσσαλίᾳ παρὰ τὸν Βόλον καὶ εἰς τὰς νήσους π. χ. ἐν Μιτυλήνῃ. Ὅτε κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1924 ὁμοῦ μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἀραβαντινοῦ ἀνεζητούσαμεν χρούσματα Κάλα-Ἀζάρ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Βόλου συνηγήσαμεν ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ χωρίον Μηλιῆς 25 χιλ. ἀνατολικῶς τοῦ Βόλου μίαν οἰκογένειαν λεπρῶν. Πατήρ, μήτηρ καὶ ὁ μόνος ζῶν υἱὸς τῶν ἔπασχον ἐξ ὁζώδους λέπρας, Ὁ τριακονταπενταετὴς οὗτος υἱὸς τῶν εἶχεν ὑπανδρευνθῇ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μὲ μίαν ὑγιᾶ γυναῖκα καὶ αὐτὴ ἐπαρουσίαζεν ἤδη μίαν ὑποπτον ρινίτιδα, ἐρύθημα, ἐξοίδησιν, καὶ ἐπιπολαίας ἐξελκώσεις τοῦ βλεννογόνου τῆς ρινός. Δυστυχῶς κατέστη ἀδύνατον νὰ προβῶμεν εἰς ἐξέτασιν τοῦ ρινικοῦ ἐκκρίμματος καὶ νὰ ἀναζητήσωμεν βακίλλους τῆς λέπρας.

Τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν τῶν λεπρῶν ἐν Ἑλλάδι εἶναι δύσκολον νὰ ὑπολογίσῃ τις. Μόνον ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐντοπίων ἱατρῶν ὑπάρχουν περὶ τοὺς τετρακοσίους ἐγκατεσπαρμένοι μεταξὺ τῶν κατοίκων. Ἡ Κρήτῃ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἦτο γνωστὴ ὡς μία τῶν χειρόστων ἐστιῶν τῆς λέπρας. Ἡ Ἑνετικὴ καὶ Τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ἐμερίμνησαν διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ κακοῦ. Ἀρχαιότεροι ἐπισκέπται τῆς νήσου ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Σίμπερ κατὰ τὸ ἔτος 1817 ἀναγράφουσιν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν λεπρῶν ἐν Κρήτῃ ἀνῆρχετο εἰς τοὺς χιλίους περὶπου καὶ ὅτι ἐκάστη τῶν μεγάλων πόλεων εἶχεν ἐν προάστειον εἰς τὸ ὁποῖον ἔζων οἱ λεπροί. Ὁ Ἑλερς ὅστις προσέφερεν μεγάλας ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἔρευναν τῆς λέπρας εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον εἶχεν ἐπισκεφθῇ ἀκόμη κατὰ τὸ ἔτος 1900 αὐτὰ τὰ προάστεια τῶν λεπρῶν ἐν Χανίοις, Ρεθύμνῃ καὶ Ἡρακλείῳ. Περιελάμβανον 360 λεπροὺς ἐν συνόλῳ. Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχῶν, ὅτι μία τοιαύτη ἀπομόνωσις ἦτο μόνον εἰκονικὴ. Οἱ λεπροὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν περιήρχοντο τὴν πόλιν ἐπαιτοῦντες ἀνα τὰς ὁδοὺς, ἄλλοι δὲ ἐκ τούτων ἐμπορεύοντο μετὰ τῶν ὑγιῶν κατοίκων. Κατὰ τὰς περιοδείας του ἀνα τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου ἀνεῦρεν εἰς τὰ διάφορα χωρία ἄλλους τόσους λεπροὺς, ὅσοι ἦσαν καὶ εἰς τὰ προάστεια τῶν πόλεων (περὶ τοὺς 600 εἰς ὅλην τὴν νήσον).

Ὁ Ἑλερς κατὰ τὸ 1901 ἔκαμεν πρότασιν εἰς τὴν Κρητικὴν Κηβέρνησιν νὰ συναθροίσῃ ὅλους τοὺς λεπροὺς καὶ νὰ τοὺς μεταφέρῃ πρὸς ἀπομόνωσιν εἰς τὴν πρὸς τοῦτο κατάλληλον νησίδα Σπιναλόγκαν. Τοῦτο καὶ συνέβη· τὰ προάστια τῶν πόλεων ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τοὺς λεπροὺς καὶ ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς τῶν κρητικῶν πόλεων οἱ λεπροὶ ἐπαῖται. Ἀπὸ τοῦ 1904 καὶ ἐντεῦθεν ἡ Σπιναλόγκα χρησιμεύει ὡς λεπροκομεῖον τῆς Κρήτης, βραδύτερον δὲ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ἡ ἀπομόνωσις τῶν λεπρῶν δὲν διενεργεῖται αὐστηρῶς.

Ἐν Χανίοις, πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης, ἐπὶ παραδείγματι μοι ἐπέδειξεν ὁ Νομιάτρος κ. Παπαντωνάκης, λόγου σχετικοῦ γενομένου, μίαν λεπράν. Ἦτο μία εἰκοσαπενταετής γυνὴ διὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγερθῇ δίχῃ διαζυγίου ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός της ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον ἀποκρύψῃ τὴν νόσον της. Δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ λεπράς. Ἰδιαίχουσαι ἐρυθραὶ κηλίδες ὅμοιαι πρὸς ἐρύθημα

εἰς τὸν κορμόν, τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ἄκρα, ἀναισθησίαι εἰς ὠρισμένα σημεῖα τοῦ δέρματος καὶ ἀνεύρεσις βακίλλων τῆς λέπρας ἐπὶ ἐπιπολαίων ἐλκῶν τοῦ βλεννογόνου τῆς ῥινὸς ἔθιτον ἀσφαλῆ τὴν διάγνωσιν.

Εἰς τὴν ἐπιθυμίαν μου, ὅπως ἐπισκεφθῶ τὸ Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὰς ἄλλας μου μελέτας, ἐφάνησαν προθυμώτατοι καὶ μοι ἤλθον φιλικώτατα ἄρωγοί ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ὑπουργείου ἐν Ἀθήναις κ. Κοπανάκης, ὁ Γεν. Διοικητὴς Κρήτης καὶ ὁ Νομιάτρος κ. Περάκης. Παρεκλήθην νὰ μελετήσω μερικὰ ζητήματα διὰ τὰ ὅποια κατωτέρω θὰ ὁμιλήσω καὶ νὰ τοὺς κάμω προτάσεις σχετικῶς μὲ τὰ μέτρα τὰ ὅποια δεόν νὰ ληφθῶσι πρὸς καταπολέμησιν τῆς λέπρας.

Εἰς τὸ Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας μεταβαίνει κανεὶς μετὰ δυσκολίας. Τοῦτο εὐρίσκεται ἐπὶ ἑνὸς παλαιοῦ φρουρίου τῆς ὁμωνύμου νησίδος, κειμένης εἰς τὸν βορροειονατολικὸν κόλπον τῆς Νήσου, Μεραμβέλλον. Ἡ συγκοινωνία δι' αἰμπολοῦν ἐξ Ἡρακλείου πρὸς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, τὴν μόνην Κωμόπολιν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μεραμβέλλου καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέχει ἡ Σπιναλόγκα διὰ λέμβου 3 ὥρας, δὲν εἶναι τακτική. Διὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ἠναγκάσθην νὰ κάμω τὸ διὰ ξηρᾶς ταξειδί διὰ μέσου χαραδρῶν καὶ ὁρέων τῆς Κρήτης, μέσῳ Νεαπόλεως, Χερσονήσου (περὶ τὰ 70 χιλ. πορείας δι' ἡμιόνου). Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν πλὴν Γάλλων τινῶν στρατιωτικῶν ἱατρῶν τῆς κατοχῆς, οὐδεὶς ξένος ἱατρὸς ἐπεσκέφθη τὴν Σπιναλόγκαν.

Ἐπάνω εἰς τοὺς ἀποτόμους βράχους τῆς θαλάσσης, περιβαλλομένη ἀπὸ ἰσχυρὰ καλῶς διατηρούμενα τείχη καὶ φρούρια, κεῖται ἡ κατερειπωμένη αὐτὴ πόλις εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου. Μέχρι τοῦ 1900 ἡ Σπιναλόγκα ἦτο μία ὠχυρωμένη πόλις, ἐν φρούριον μὲ 3.000 τούρκους κατοίκους. Αὕτη κατὰ τὰς κορητικὰς ἐπαναστάσεις διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τούτων καὶ ἀπὸ 13 Ὀκτωβρίου 1904 χρησιμεύει ἡ σὺν τῷ χρόνῳ κατερειποθεῖσα αὐτὴ πόλις ὡς τόπος παραμονῆς τῶν διακοσίων καὶ πλέον λεπρῶν. Ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας, ἀπεχούσης περὶ τὰ 800 μέτρα τῆς νησίδος, κεῖται ὁ συνοικισμὸς Πλάκα, ὅπου ἐδρεύει ἡ Διοίκησις τοῦ Λεπροκομεῖου. Ἐνταῦθα κατοικεῖ ἅπαν τὸ προσωπικόν, ὁ ἱατρὸς, ὁ γραμματεὺς του, δύο φύλακες καὶ τρεῖς λεμβούχοι, οἵτινες ἐκτελοῦν καὶ τὴν μετὰ τῆς νησίδος συγκοινωνίαν.

Ἡ πρώτη διαδρομὴ διὰ μέσου τῶν κατεστραμμένων δρόμων τῆς νεκρᾶς πόλεως ἀφίνει εἰς τὸν ἐπισκέπτῃν βαθειὰν ἐντύπωσιν. Παρέχει τὴν εἰκόνα τῆς ἀπαισίας ζωῆς τῶν λεπρῶν ἐνταῦθα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἴστανται ἢ κáθηνται οὗτοι πρὸ τῶν οἰκιῶν μὲ τὰ ἀπαισίως ἀκρωτηρισμένα ἄκρα τῶν καὶ τὰς φρικώδεις ὄψεις τῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς ὅλους ὁμοίως ἀλλοιωμένας (λεόντειος ὄψις, σατυρίασις). Ἐδῶ μὲν ἄλλοι ἀσθενεῖς μὲ τελείως κατεστραμμένην τὴν ρίνα εἰς τὴν ὁποίαν μόνον μία χαίνουσα κοιλότης παραμένει, ἐκεῖ δὲ ἄλλοι ἀπαισιοὶ τὴν ὄψιν ἐν μέρει τυφλοὶ περιβαλλόμενοι ἀπὸ σιμῆν μυῶν. Νέοι καὶ γέροντες, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἀσθενεῖς ἐλαφρῶς καὶ βαρῶς ἀτενίζουσιν μὲ κατάπληξιν τὸν ξένον ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπισκέπτεται εἰς τὴν λεπρὰν τῶν πόλιν. Βωβοί, μὲ μίαν νεκρικὴν σιγὴν στέκονται εἰς τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν τῶν ἢ κáθηνται εἰς τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα. Ἐνας νοσοκόμος προηγεῖται τῆς μικρᾶς ἀκολουθίας ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ὁποίας ἐγὼ βαδίζω καὶ μὲ ἓνα κατοβρεχτήρι, τὸ ὁποῖον εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ διά-

λυσιν φαινικοῦ δέξως καταβρέχει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὸν δρόμον. Μὲ τὸ κατάβρεγμα ὅμως αὐτὸ δὲν κατορθοῦται νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀπαισία ὁσμὴ τοῦ βγάζουν οἱ λεπροί. (1) Σὲ μία μικρὰ πλατεῖα μᾶς ἀντικρύζει εἰς ἱερεὺς φέρων τὸ θρησκευτικόν του ἔνδυμα. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐτοιμάζομαι νὰ τοῦ δώσω τὸ χέρι μου καὶ νὰ τὸν χαιρετίσω μού τὸ τραβᾷ ἕνας ἐκ τῆς συνοδείας μου λέγοντάς μου: «καὶ αὐτὸς εἶναι λεπρός». Κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ ἐγγίσῃ τοὺς λεπρούς!! Σιγὰ σιγὰ, λύεται ἡ ἀπαισία σιγὴ καὶ μὲ ταῖς βραχνές, χαρακτηριστικές, σὰν κρωγμές, φωνές των μᾶς παραπονοῦνται οἱ λεπροὶ πικρῶς διὰ τὴν ἀπομόνωσίν των καὶ πρὸ πάντος, διότι δὲν τοὺς γίνεται καμμία θεραπεία ἢ τοῦλάχιστον δὲν γίνονται εἰς αὐτοὺς περάματα νὰ βελτιωθῇ ἢ νὰ σταματήσῃ ἡ νόσος των.

Διαρκῶς κάθε χρόνο ὁ ἱατρὸς τοῦ Νοσοκομείου καὶ ὁ Νομιάτρος προσπαθοῦν καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς ἀποσταλρῶν φάρμακα εἴτε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, εἴτε ἀπὸ ξένας ὁργανώσεις, δυστυχῶς ὅμως εἰς μάτην.

Ὁ ἀτυχὴς ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος μὲ τὰς λυπηρὰς συνεπειὰς του καὶ προηγουμένως ὁ παγκόσμιος πόλεμος καὶ οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι, ἡμπόδισαν μέχρι σήμερον εἰς τὸ νὰ ληφθῶσι ὑπ' ὄψιν καὶ ἱκανοποιηθῶσι αἱ αἰτήσεις τῶν ἄνω ρηθέντων.

Οἱ λεπροὶ ἀπασχολοῦνται μὲ τὴν διατήρησιν τῶν οἰκίων των, τῶν μικρῶν κηπαρίων, τὰ ὅποια ἔχουσι καὶ μὲ τὴν παρασκευὴν τῆς τροφῆς των, ἣτις χορηγεῖται εἰς εἶδος καὶ μεταφέρεται διὰ λέμβου ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως. Ἡ Κυβέρνησις παρέχει ἡμερησίως εἰς ἕκαστον λεπρὸν διὰ τροφοδοσίαν του 10 δραχμάς. Ἐν συνόλῳ δαπανῶνται διὰ τὸ λεπροκομεῖον ἐτησίως 800,000 δραχμαί.

Εἰς ὅλην τὴν πόλιν δὲν ὑπῆρχεν δυστυχῶς κανὲν κατάλληλον μικρὸν διαμέρισμα διὰ νὰ ἐξετάσω τοὺς ἀσθενεῖς. Οὕτως ἐχρειάσθη νὰ διαρρυθμισθῇ προχείρως μία αὐλὴ διὰ νὰ μπορέσω νὰ ἐξετάσω ἐκεῖ καὶ μελετήσω τὰς διαφόρους καὶ ποικίλας εἰκόνας τῆς νόσου τῶν δυστυχησμένων αὐτῶν ἀσθενῶν. Μεταξὺ τῶν 210 λεπρῶν ὑπερτεροῦν κατὰ τι τῶν γυναικῶν οἱ ἄνδρες. Οἱ περισσότεροι τούτων εἶναι ἡλικίας 35—50 ἐτῶν, ὑπάρχουσιν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τινες νέοι ἄνδρες ἄνδρες καὶ γυναῖκες (ὁ νεώτερος 16 ἐτῶν καὶ ἡ πλέον νεαρά 25 ἐτῶν) καθὼς ἐπίσης καὶ ἡλικιωμένοι, μέχρι 70 καὶ 75 ἐτῶν. Ἡ δύναμις τῶν λεπρῶν παραμένει πάντοτε ἡ ἴδια, 200—250. Κατ' ἔτος ἀποθνήσκουν περὶ τοὺς 30 καὶ εἰσάγονται ἐξ ἴσου ἄλλοι τόσοι νέοι. Πάντες οἱ κάτοικοι τῆς νήσου εἶναι λεπροὶ πλὴν τέσσarων ἡλικιωμένων γυναικῶν, αἵτινες ἐθελουσίως ἠκολούθησαν εἰς τὸ Λεπροκομεῖον τοὺς οἰκείους των. Ἐν μέρει αὗται παρέμειναν μετὰ τὸν θάνατον τῶν συζύγων των ὡς πλύντριαι ἐν Σπιναλόγκᾳ. Καὶ αἱ τέσσαρες ἐξωτερικῶς δὲν παρουσιάζουν συμπτώματα τῆς λέπρας. Μία ἐνδιαφέρουσα περίπτωσις εἶναι καὶ ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἡ ἐξηκοντούτης πλύντρια, ἣτις πρὸ 35 ἐτῶν εἶχεν ὑπανδρευθῇ. Ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον των ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν ἄνδρα της τὰ πρῶτα συμπτώματα ὀζώδους λέπρας. Ὡς ἐκ τούτου ἔπρεπε νὰ ἀπομονωθῇ. Ὅτε ὅμως αὕτη ἤθελε νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς τὸ Λεπροκομεῖον καὶ νὰ παραμένῃ μαζί του, τῆς ἀπηγορεύθη αὐστηρῶς τὸ τοιοῦτον. Διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ ὅμως παρουσία τοῦ ἱατροῦ ἔκοψεν τὸ χέρι της καὶ εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν πληγὴν ἔτριψε πῖον καὶ αἷμα ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ λεπροῦ ἀνδρός της. Τοιοιυτρόπως κατόρθωσεν νὰ παραμένῃ μὲ τὸν ἄνδρα της εἰς τὴν νεκρὰν πόλιν. Μετὰ 10 ἔτη ἀπέθανεν ὁ ἄνδρας της συνεπείᾳ τῆς

(1) Σ. Μ. Σήμερον ἡ κατάστασις ἔχει βελτιωθεῖ λίαν αἰσθητῶς.

βαρείας λέπρας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπασχεν. Ἡ χήρα παρέμεινεν μεταξύ τῶν λεπρῶν καὶ βραδύτερον ὑπανδρεύθη μὲ ἕνα ἄλλον λεπρόν. Παρ' ὅλον ὅτι ἡ γυναῖκα αὕτη, πλὴν τοῦ αὐτεμβολιασμοῦ, παρέμεινεν ὡς πλύντρια καὶ ὡς σύζυγος δύο λεπρῶν καὶ εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μὲ τοὺς λεπρούς, κλινικῶς οὐδὲν σύμπτωμα τῆς νόσου ἐπαρουσίασεν. Ὁ Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις κ. Φωτεινὸς ἤδη πρὸ δεκαετίας εἶχεν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ περιστατικοῦ τούτου. Ἐνήργησεν ἐξέτασιν τοῦ αἵματος κατὰ Βάσσερμαν ἐπὶ 204 λεπρῶν τῆς Σπιναλόγκας. Αἱ 115 ἀντιδράσεις ἦσαν θετικαί, ἐπὶ 89 δὲ λεπρῶν ἦσαν ἀρνητικαί. Ἡ κατὰ Βάσσερμαν ἀντίδρασις τοῦ αἵματος τῆς ἄνω ρηθείσης πλυντρίας ὑπῆρξε ὅπως καὶ τῶν περισσοτέρων ἄλλων λεπρῶν θετική. Καί τότε ἐξωτερικῶς οὐδὲν ἀπολύτως σύμπτωμα τῆς λέπρας ἐπαρουσίαζεν καὶ ἐγὼ ὕστερα ἀπὸ 11 χρόνια οὐδὲν ἀπολύτως τὸ νοσηρὸν ἢ τὸ ὑποπτον λέπρας ἀνεκάλυπτα ἐπὶ τῆς ἐξηκοντούτιδος ταύτης ὑγιοῦς καὶ σωματώδους γυναικός.

Μία περίπτωσις ὅμως μολύνσεως ἐν Σπιναλόγκα ὑπάρχει: Πρόκειται περὶ ἑνὸς λεμβούχου ὑγιοῦς προηγουμένως (ὅστις ὅμως κατήγετο ἀπὸ ἕνα χωρίον εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν λεπροὶ) ὅστις (1) εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν ἐπαρουσίασεν μίαν λεπρώδη ρινίτιδα μὲ ἐπακολοθηήσασα ὀζώδη λέπραν ἀφοῦ προηγουμένως ἐπὶ ὀκταετίαν μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους συναδέλφους του ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν διὰ λέμβου μεταξὺ Πλάκας καὶ νησιδος μεταφέρων καθημερινῶς τροφίμα τῶν λεπρῶν καὶ εὐρισκόμενος εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀσθενεῖς.

Γάμοι μεταξὺ τῶν λεπρῶν δὲν εἶναι σπάνιοι· οὕτω μοὶ ἐπεδείχθη ἓν βρέφος ἡλικίας τεσσάρων ἐβδομάδων ἐκ λεπρῶν γονέων καὶ τὸ ὁποῖον οὐδὲν σημεῖον τῆς λέπρας ἔφερεν. Ἐκ τῶν νεογνῶν τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν ἀπὸ τοῦ 1904 καὶ ἐντεῦθεν εἰς Σπιναλόγκαν ἐκ λεπρῶν γονέων πλὴν τοῦ ἄνω ρηθέντος, 12 ἐπέζησαν. Ἄπαντα προφανῶς εἶναι ὑγιᾶ. Κατόπιν προσπαθειῶν τοῦ δραστηρίου Νομίατρον κ. Περάκη ἐπετεύχθη ὀλίγας ἐβδομάδας πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου νὰ ἀποσταλῶσιν 9 ἐξ αὐτῶν εἰς Ἀθήνας ἡλικίας 6 μηνῶν ἕως 10 ἐτῶν καὶ νὰ ἀπομονωθῶσιν εἰς ἕνα Ὀρφανοτροφεῖον, ἀφοῦ ἕως τότε παρέμενον μὲ τοὺς λεπρούς γονεῖς τῶν. Δύο ἄλλα παρελήφθησαν ἀπὸ τοὺς ὑγίεις συγγενεῖς τῶν. Ὅπως οἴηται εἶναι ἀνάγκη μιᾶς κατὰ καιροὺς ἱατρικῆς ἐποπτείας, ἵνα διαπιστωθῇ μήπως τυχὸν ἦτο πλέον ἄργα ἢ ἐκ τῶν λεπρῶν γονέων ἀπομάκρυνσίς τῶν.

Μίαν νεαρὰν κυρίαν γεννηθεῖσαν κατὰ τὸ 1904 ἐν Σπιναλόγκα ἐκ λεπρῶν γονέων, ἠδυνήθη νὰ ἐπισκεφθῶ εἰς τὴν Πλάκα, ὅπου εἶχε ὑπανδρευθῇ μὲ ἕνα ὑγιᾶ κάτοικον. Οὐδὲν ἐξωτερικῶς σύμπτωμα τῆς λέπρας ἐπαρουσίαζεν. Ὡσαύτως ἡ ἐξέτασις τοῦ βλεννογόνου τῆς ρινὸς καὶ τῶν ὀργάνων τοῦ φάρυγγος οὐδὲν τὸ λεπρικὸν ἐπαρουσίαζον. Πολὺ ὑποπτοὶ ὅμως μοὶ ἐφάνησαν μερικοὶ ἀδένες εἰς τὴν ἀριστερὰν ὑπογνάθιον χώραν οἵτινες ἦσαν μεγέθους κερασίου σκληροὶ καὶ ἀνώδυνοι καὶ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ διὰ τοὺς ὁποίους μόνον παρεπονεῖτο. Μία ἱστολογικὴ ἐξέτασις ἱστοῦ ἐξαχθησομένου ἐκ τῶν ἀδένων ταύτων θὰ διεπίστωνεν, εἰν ἐπρόκειτο περὶ λεπρωδῶν ἐπεξεργασιῶν. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἐδέχθη.

(1) Σ. Μ. Ὁ μολυνθεὶς ὠνομάζετο Ἰωάννης Ν. Πασχαλάκης, ἐκ Τουρλωτῆς Σητείας, καὶ τοῦ ὁποίου συγγενεῖς εἶχον προσβληθεῖ πρὸ ἐτῶν ἐκ λέπρας.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν λεπρῶν ἀνεύρισκον κανεῖς ὅλα τὰ στάδια καὶ ὅλας τὰς μορφὰς τῆς νόσου. Ἐκ 200 λεπρῶν κατὰ τὰ πλεονάζοντα ἐμφανῆ συμπτώματα οἱ :

30	ἔπασχον ἐξ ὀζώδους λέπρας
70	» ἐκ νευρικῆς λέπρας (ἀναισθητικῆς)
100	» ἐκ μικτῆς λέπρας.

Τὰ πλέον νωπὰ περιστατικὰ τῆς ὀζώδους λέπρας ἐπαρουσίαζον ἐπιπέδους διηθήσεις καὶ περιγεγραμμένους ὄζους εἰς τὴν ἐπιδερμίδα καὶ ὑποδερμίδα, εἰς τὴν ρίνα καὶ τὰ ὄτα μεμονωμένους ἢ καὶ εἰς ἐκτεταμένον βαθμόν. Προηγμένοι μορφαὶ τῆς νόσου παρατηροῦντο μὲ τοὺς σκληροὺς πολλαπλοὺς ὄζους καὶ διηθήσεις τοῦ προσώπου καὶ τῶν ἄκρων. Χαρακτηριστικὸν ἦτο ἡ τελεία πτώσις τῶν τριχῶν τοῦ μύστακος καὶ τῶν ὀφρύων καὶ ἡ εἰς τοὺς πλείστους χαρακτηριστικὴ λεόντειος ὄψις. Συνηθέστατα παρατηροῦντο ταυτοχρόνως καὶ λεπρώδεις ἀλλοιώσεις τῶν βλεννογόνων.

Ἐκ τῶν νωπῶν περιστατικῶν παρατηρεῖτο πρὸ παντὸς ἔλλειψις ἐπιπολαίων ἢ βαθέων ἑλκῶν τοῦ βλεννογόνου τῆς ῥινὸς (διαγνωστικῶς πολὺ σπουδαῖον διὰ τὴν ἀνέυρεσιν βακίλλων). Εἰς τοιοῦτους ἀσθενεῖς συχνὰ τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα ἦσαν ἐλάχιστα. Γενικῶς εἰς ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς μὲ προκεχωρημένην μορφήν τῆς νόσου παρατηρεῖτο τελεία καταστροφή τῆς ῥινὸς μὲ διάτρησιν τοῦ διαφράγματος. Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἡ νόσος προσέβαλε τὸν βλεννογόνον τῆς στοματικῆς κοιλότητος, τοῦ λάρυγγος καὶ τοῦ φάρυγγος. Ἡ προσβολὴ τοῦ λάρυγγος εἶναι συνήθης ἀποδεικνύεται δὲ καὶ ἐκ τῆς τυπικῆς βραχνώδους φωνῆς σχεδὸν ὅλων τῶν λεπρῶν. Λεπρώδεις προσβολαὶ τῶν ὀφθαλμῶν συναντῶνται εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς, ἀπὸ μιᾶς ἀπλῆς προσβολῆς τοῦ ἐπιπεφυκότος μέχρι τυφλώσεως καὶ τελείας ἀπωλείας ἀμφοτέρων τῶν βολβῶν. Παρατηροῦνται πλὴν τῆς καθαρᾶς ὀζώδους λέπρας μὲ κολοβὰ ἄκρα καὶ πολλὰ περιστατικὰ καθαρᾶς νευρικῆς λέπρας (κηλιδώδης ἀναισθητικῆ) καθὼς ἐπίσης καὶ μικταὶ μορφαὶ ταύτης. Αἱ εἰκόνες 1—10 παριστοῦν τὰς διαφόρους αὐτὰς μορφὰς τῆς λέπρας, ὀζώδους λέπρας, ἀναισθητικῆς λέπρας, μὲ ἀποπτώσεις τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς, μὲ παραλύσεις τῶν νεύρων τῶν ἄκρων καὶ τοῦ προσώπου, ἀτροφία τῶν μυῶν κλπ. Μία περίπτωσις ἐνδιαφέρουσα ἐνὸς ἀσθενοῦς μὲ ἀλλοιώσεις τοῦ δέρματος διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς χρωστικῆς ἐν εἶδει λευκοπλακίας.

Λεπτομερείας ὅλων αὐτῶν τῶν περιστατικῶν δὲν δύναμαι νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα. Τονίζω μόνον, ὅτι ἐν Σπιναλόγκᾳ ὑπάρχει ἄφθονον ἐπιστημονικὸν ὕλικόν ὅσον εἰς οὐδὲν ἄλλο λεπροκομεῖον ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος μένει ἀνεκμετάλλευτον. Πρὶν ὅμως προβῇ τις εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ λεπροκομείου, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ λάβῃ χώραν μία διαρρύθμισις γενικὴ τοῦ λεπροκομείου. Κατωτέρω ἀναγράφω μερικὰς προτάσεις τὰς ὁποίας ὑπέβαλα εἰς τοὺς ἀρμοδίους ἀντιπροσώπους τῆς Κυβερνήσεως.

Ι) Μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν λεπρῶν ἐν Σπιναλόγκᾳ.

Εἰς τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ νησίς τῆς Σπιναλόγκας μὲ τὴν κατερειπωμένην πόλιν της εἶναι κατάλληλος διὰ λεπροκομεῖον ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔχω τὴν γνώμην καὶ ἀπαντῶ καταφατικῶς. Ἀναμφιβόλως ἡ νησίς αὕτη λόγῳ τῆς εὐνοϊκῆς

της θέσεως εἶναι κατάλληλος ὥς τόπος ἀπομονώσεως τῶν λεπρῶν, Ἡ ἐγκατάλειψις ταύτης ὑπὸ τῶν λεπρῶν εἶναι ἀδύνατος. Μὲ ὀλίγας δαπάνας θὰ ἡδύνατο αἱ ὑπάρχουσαι οἰκίαι καὶ ἐρεῖπια νὰ ἐπιδιορθωθῶσιν καὶ νὰ ἀποτελέσωσιν ἀνθρώπινον κατάλυμα πρὸς διαμονὴν τῶν λεπρῶν. Χῶρος ὑπάρχει πρὸς ἐγκατάστασιν 1000 καὶ πλέον λεπρῶν. Καλὸν καὶ ἀφθονον ὕδωρ θὰ ἡδύνατο τις εὐκόλως νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς λεπρούς⁽¹⁾. Μὲ ὀλίγας δαπάνας θὰ ἡδύνατο τις νὰ ἐπιδιορθώσῃ τινὰς ἐκ τῶν τεραστίων δεξαμενῶν, αἵτινες εἶχεν κατασκευασθῇ ὑπὸ τῶν Ἑννετῶν καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων συλλέγονται τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν. Τὰ τροφίμα δύνανται εὐκόλως νὰ μεταφέρωνται διὰ λέμβου ἐκ τῆς ἀπέναντι κειμένης ἀκτῆς. Ἡ διὰ λέμβων συγκοινωνία σπανιώτατα καὶ δι' ὀλίγας μόνον ὥρας, δύναται νὰ διακοπῇ ὑπὸ τῶν βορειοανατολικῶν ἀνέμων.

Ἡ πρότασις νὰ μεταφερθῶσι οἱ λεπροὶ ἐκ τῆς Σπιναλόγκας ἐπὶ τῶν δύο νήσων «Διονυσάδες» καὶ μάλιστα χωριστὰ εἰς τὴν μίαν νῆσον οἱ ἄνδρες καὶ εἰς τὴν ἄλλην αἱ γυναῖκες, εἶναι ἐντελῶς ἀπορριπτέα. Θὰ ἦτο ἀπάνθρωπον νὰ διαχωρίξῃ τις τοὺς λεπρούς συζύγους ἢ νὰ ἀπαγορεύῃ εἰς μίαν ὑγιᾶ σύζυγον νὰ ἀκολουθῇ τὸν ἄνδρα της εἰς τὸ λεπροκομεῖον. Γάμοι μεταξὺ τῶν λεπρῶν δὲν πρέπει νὰ ἀπαγορεύωνται διὰ γενικωτέρους ἀνθρωπιστικούς λόγους. Κάθε παιδί ὅμως ὅπου θὰ γεννᾶται πρέπει ἀμέσως μετὰ τὸν τοκετὸν νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν μητέρα του καὶ ἢ νὰ παραδίδεται εἰς ὑγιεῖς συγγενεῖς, ἢ εἰς Ὁρφανοτροφεῖα ὑπὸ τὸν διαρκῆ ὅμως ἱατρικὸν ἔλεγχον. Διότι ἀπὸ τὰς πρώτας ἐβδομάδας μετὰ τὸν τοκετὸν δύναται νὰ μολυνθῇ ἐν βρέφος ἀπὸ τὴν λεπρὰν τοῦ μητέρα.

Ἐνδομήτριος μόλυνσις τῆς λέπρας (ἀν γενικῶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ) ἀνήκει εἰς τὰς μεγάλας σπανιότητας. Κληρονομικὴ δὲν εἶναι ἡ λέπρα, ὅπως τινὲς τῶν ἐν Κρήτῃ ἱατρῶν φαίνεται, ὅτι παραδέχονται. Ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν λεπρῶν μὲ τροφίμα καὶ ἀντικείμενα κοινῆς χρήσεως δέον νὰ γίνεταί συστηματικώτερον. Οἱ ἀσθενεῖς πρέπει νὰ φέρουν ἐσωτερικὸν καὶ ἰδιαίτερον ἐξωτερικὸν ἱματισμὸν χορηγούμενον εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Κράτους. Τὸ ἀκατοίκητον ἀλλ' ὅμως καλλιεργήσιμον βόρειον τμήμα τῆς χερσονήσου Σπιναλόγκας, ὅπερ κεῖται παραπλευρῶς τῆς Νησίδος, δέον νὰ παραχωρηθῇ εἰς τοὺς λεπρούς διὰ νὰ τὸ καλλιερگوῦν καὶ νὰ ἔχουν κτηνοτροφίαν. Ἐκάστην ἑσπέραν οἱ λεπροὶ θὰ ἐπανέρχονται εἰς τὴν Πόλιν τῆς Σπιναλόγκας ἐπὶ τῆς νησίδος. Ἡ ἐγκατάστασις μικρῶν μαγαζείων καὶ κήπων εἰς τὴν Πόλιν ἐπὶ τῆς νησίδος καὶ ἡ χρησιμοποίησις τούτων ὑπὸ τῶν λεπρῶν δέον νὰ πραγματοποιηθῇ. Εἰς πολλοὺς ἐργάτας καὶ τεχνίτας μεταξὺ τῶν λεπρῶν θὰ ἔδει νὰ χορηγηθῶσιν ἐργαλεῖα καὶ μία μικρὰ ἀποζημίωσις διὰ νὰ ἐπιδιορθώσουν ἀριθμὸν τινα ἐραιπωμένων σπιτιῶν εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἐγκαθίσταντο οἰκογένειαι λεπρῶν ἢ καὶ μεμονωμένοι ἀσθενεῖς ἀνὰ δύο, τέσσαρες ἢ ἕξ. Σπίτια εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ περιλάβουν τοὺς λεπρούς. Οἱ ἀσθενεῖς αὐτοὶ αἰσθάνονται τοὺς ἑαυτοὺς των εὐτυχεῖς, ἐὰν εἶχον κάποιαν ἀπασχόλησιν. Μία περτωρισμένη αὐτοδιοίκησις μὲ ἐπὶ κεφαλῇς ἓνα

(1) Σ. Μ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρήθη μεγάλη ἔλλειψις ὕδατος ἐν τῇ Λεπροκομείῳ λόγῳ τῆς ὀλιγότητος τῶν βροχῶν. Μετεφέρετο δὲ ὕδωρ ἐκ Κριτσᾶς εἰς Σπιναλόγκαν πρὸς πενήντηντα λεπτὰ τὴν ὁκάν. Ἐσχάτως δὲ μετὰ τὴν μεταφορὰν ὕδατος εἰς Ἅγιον Νικόλαον, ἐλαμβάνετο ἐξ Ἁγίου Νικολάου καὶ μετεφέρετο εἰς τὸ Λεπροκομεῖον πρὸς εἴκοσι λεπτὰ τὴν ὁκάν (1932).

λεπρὸν Δήμαρχον ἔπρεπε νὰ τοῖς παραχωρηθῇ καὶ ὁ ὁποῖος Δήμαρχος θὰ ἀπετέλει τὸν συνδετικὸν κρίκον τῆς Κρατικῆς Διοικήσεως μετὰ τῆς ἀποικίας τῶν λεπρῶν.

Τὸ Λεπροκομεῖον δέον νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπομονωτήριον τῶν λεπρῶν· πρέπει νὰ μετατραπῇ εἰς ἓνα θεραπευτήριον τῶν λεπρῶν καὶ εἰς μίαν ἀνθρωπιστικὴν ἀποικίαν τῶν λεπρῶν. Εἶναι ἀνάγκη ἐντὸς τῆς Πόλεως Σπιναλόγκας νὰ ἀνεγερθῇ ἐν μικρὸν Νοσοκομεῖον μετὰ Φαρμακεῖον καὶ Μικροβιολογικὸν Ἑργαστήριον. Τὸ προσωπικὸν διὰ τὴν ἰατρικὴν περίθαλψιν τῶν 200 περίπου λεπρῶν πρέπει τοῦλάχιστον νὰ ἀποτελῇται ἀπὸ δύο ἕως τρεῖς ἰατροὺς, ἕκ πέντε φυλάκων καὶ πέντε νοσοκόμων γυναικῶν. Ὡς πρῶτον βῆμα βελτιώσεως τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως, εἶναι ἀνάγκη νὰ διαρρυθμισθῶσιν ἕκ τῶν ὑπαρχόντων οἰκιῶν 1-2 δωμάτια τὰ ὅποια νὰ χρησιμεύουν ὡς Ἰατρεῖον ἐξετάσεως τῶν λεπρῶν καὶ δι' ἐπιδέσεις καὶ ἀλλαγὰς τῶν ἀσθενῶν τούτων. Ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐφοδιασθῇ μετὰ ἐν μικροσκοπίον καὶ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἀντιδραστήρια πρὸς ἐπιστημονικὴν διάγνωσιν τῶν εἰσαγομένων λεπρῶν καὶ ἀποφυγὴν οὕτω διαγνωστικῶν σφαλμάτων.

Οἱ ἰατροὶ τοῦ Λεπροκομεῖου δέον κατὰ καιροὺς νὰ μεταβαίνουν εἰς Ἀθήνας καὶ παρακολουθοῦν τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν θαυμασίως ὀργανωμένην Πανεπιστημιακὴν Κλινικὴν τοῦ Καθηγητοῦ τῆς δερματολογίας κ. Φωτεινοῦ. Θεραπεία τῶν λεπρῶν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ καὶ νὰ ἐφοδιασθῇ τὸ Λεπροκομεῖον μετὰ ἐπιδεσμικὸν ὑλικὸν καὶ φάρμακα. Αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῶν παραγῶγων τοῦ ὑδνοκάρπου καὶ τοῦ ἐλαίου χλωμουγκρά καὶ τὰ εἰδικὰ παρασκευάσματα Ἀντιλεπρόλ Ναστίν, Θυμόλ κ.λ.π. δέον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν καὶ τὰ ὅποια ἂν δὲν φέρουν ἴσιν πάντως ὅμως θὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν τῶν ἀσθενῶν ἢ θὰ σταματήσουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς νόσου. Πρὸ παντὸς ὅμως καὶ κυρίως ἔχει μεγάλην ἀξίαν διὰ τοὺς δυστυχισμένους αὐτοὺς ἀσθενεῖς ἡ ψυχικὴ ἐντύπωσις μιᾶς τοιαύτης προσπαθείας πρὸς θεραπείαν. Ἐξ ἄλλου τοιοιτοτρόπως θὰ μετέβαινον εὐχαρίστως καὶ αὐτοβούλως οἱ διάφοροι λεπροὶ οἱ διαμένοντες καὶ ἀποκρυπτόμενοι ἐν Κρήτῃ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι αὐτόσε, ὅταν ἐγνώριζον, ὅτι θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς εἰδικὴν θεραπείαν.

Τότε δὲ μόνον, ὅταν ἡ Νῆσος μετετρέπετο εἰς ἀποικίαν λεπρῶν καὶ Σανατόριον λεπρῶν, τότε λέγω μόνον θὰ ἠδύναντο νὰ ληφθῶσιν τὰ ἀκόλουθα μέτρα:

II) Μέτρα πρὸς περιστολὴν τῆς λέπρας ἐν Ἑλλάδι καὶ Κρήτῃ.

Ἄπαντες οἱ λεπροὶ δέον ἀναγκαστικῶς νὰ ἀπομονῶνται εἰς τὸ Λεπροσανατόριον Σπιναλόγκας. Νομῖατροι, οἵτινες δὲν ἀποστέλλουσιν εἰς τὸ Λεπροκομεῖον τοὺς ἐν τῷ Νομῷ των τυχόν ὑπάρχοντας λεπρούς, δέον νὰ καλῶνται εἰς ἀπολογίαν καὶ νὰ τιμωροῦνται. Ὅταν τοῦτο αὐστηρῶς τηρηθῇ, τότε ἀσφαλῶς ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θὰ ἀπελευθερωθῇ βαθμιαίως ἕκ τῆς λέπρας. Ἡ νόσος αὕτη ἐξηφανίσθη ἀπὸ πολλὰς χώρας, αἵτινες σοβαρῶς καὶ αὐστηρῶς ἐτήρησαν τὸ μέτρον τοῦτο τῆς ἀπομονώσεως.

Ἐπιτροπαὶ ἕξ ἐλλήνων ἰατρῶν, κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ ἄλλα διαμερίσματα, δέον κατὰ καιροὺς νὰ περιέρχονται τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ ἀναζητοῦν καὶ ἐξιχνιάζουν τοὺς τυχόν ὑπάρχοντας λεπρούς, πρὸ πάντων τοὺς εἰς τὰ ἀρχικὰ στάδια τῆς νόσου ἐὰρισκομένους καὶ νὰ τοὺς ἀπομονώνουν.

Κατ' ἔτος δέον φοιτηταὶ τῆς ἱατρικῆς νὰ ἐπισκέπτονται τὸ Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἱατρῶν τῆς δερματολογικῆς κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς σπουδὴν τῆς νόσου καὶ διὰ νὰ εἶναι βραδύτερον εἰς θέσιν νὰ διαγιγνώσκουν τὴν νόσον εἰς τὰ ἀρχικά της στάδια.

Δυστυχῶς δὲν εἶναι ἤδη ὁ κατάλληλος καιρὸς πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ προτεινομένου τούτου σχεδίου μου. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει πρὸ αὐτῆς ἤδη σοβαρώτερα προβλήματα. Πλέον τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου προσφύγων μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου κατέφυγον ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς Νήσους καὶ δέον νὰ ληφθῇ μέριμνα ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν νόσων, αἵτινες τοὺς μαστίζουσιν. Ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκεται συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1912 καὶ ἔξῃς εἰς πολέμους καὶ εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπιληφθῇ σοβαρῶς τῆς καταπολεμήσεως τῆς λέπρας. Εὐθὺς ὅμως ὡς θὰ ἐπέλθουν ἥρεμοι πολιτικοὶ καιροί, τότε ἀναμφιβόλως θὰ κατορθώσουν οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ νὰ ἐπιτελέσουν καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀξιόλογα πράγματα.

19) ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΙΑΤΡΟΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Πρωτ. 924
Ἀριθ. Διεκπ. 365

Τὸ Ἱατροσυνέδριον

Πρὸς

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν

Τὸ Ἱατροσυνέδριον (Συνεδρίασις 28 Νοεμβρίου 1919) ἔλαβε γνῶσιν τῆς ὑπ' ἀρ. 39341 ἐ. ἑ. διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου ὡς καὶ τῆς περικλείστου ἐν τῇ διαταγῇ ταύτῃ ἐκθέσεως τῶν καθηγητῶν κ. κ. Χ. Μαλανδρίνου, Ἰωάν. Γεωργιάδου καὶ Ἀ. Ἀραβαντινοῦ, ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου εἰς Κρήτην, ὅπως ἀποφανθῶσιν περὶ τῆς καταλληλότητος ἢ μὴ τῶν παρὰ τὴν Κρήτην νησίδων Διονυσιάδων διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ ἐγκατάστασιν ἐκεῖ τῶν ἐν Σπιναλόγκᾳ λεπρῶν,

Τὸ Ἱατροσυνέδριον κατ' ἀρχὴν εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις Λεπροκομείου καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ ἐπὶ νήσου. Δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς ἢ Χερσονήσου ἢ ἐπὶ νήσου κατωκimenῆς, ἀρκεῖ νὰ τηρῆται ἐν αὐτῇ ἡ δέουσα ἀπομόνωσις. Ἐν Κύπρῳ π. χ. οἱ Ἀγγλοὶ (1) ἐγκατέστησαν τέλειον Λεπροκομεῖον ἀπομονώσαντες αὐτὸ διὰ συρματοπλέγματος καὶ ἐμποδίσαντες οὕτω τὴν μετὰ τῶν περιχώρων ἐπικοινωνίαν.

Ἡ προμνημονευθεῖσα ἐπιτροπὴ ἀπεφάνετο, ὅτι αἱ Διονυσιάδες ἐπαρκοῦσι πρὸς ἐγκατάστασιν Λεπροκομείου μόνον διὰ τοὺς λεπρούς τῆς Κρήτης, ἡ δὲ Σπιναλόγκα, βράχος ἀνυδροῦς καὶ ξηρός, εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος ὡς Λεπροκομεῖον, τοῦ ἐν αὐτῷ σημερινοῦ τοιοῦτου εὐρισκομένου ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει καὶ ἔχοντος ἀνάγκην σημαντικῆς βελτιώσεως.

1) Σ. Μ. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ Διοίκησις δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπομόνωσιν καὶ ἀνευ συρματοπλεγμάτων.

Τὸ Ἱατροσυνέδριον κατ' ἀρχὴν εἶναι σύμφωνον διὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς πὰς Διονυσάδας νήσους Λεπροκομείου διὰ τοὺς λεπρούς τῆς Κρήτης, ἀλλὰ πρὸ πάσης ὁριστικῆς ἀποφάσεως καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτοῦ ἐργασίας εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθῶσι τὰ ἑξῆς :

α') Ἐὰν τὸ εἰς τὰς Διονυσιάδας ὕδωρ εἶναι ἐπαρκές, οὐ μόνον πρὸς πόσιν καὶ τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄρδρευσιν καὶ καλλιέργειαν κήπων· ἄλλως νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ὕδρευσις ἢ διὰ συλλογῆς ὀμβρίων ὑδάτων ἢ δι' ἀνευρέσεως πηγῶν.

Ἄν δὲν καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις ποσότητος ὕδατος ἐπαρκοῦς τοῦλάχιστον πρὸς πόσιν καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, οὐδεμίᾳ σκέψῃ δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἰδρύσεως Λεπροκομείου ἐπὶ τῶν δύο τούτων νήσων. Ἐπὶ ἐλλείψεως φρεατείων ὑδάτων ἡ ἐξασφαλισθησομένη ποσότης ὀμβρίου ὕδατος νὰ εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ καὶ ἐπὶ πολυμήνου ἀνομβρίας.

β') Ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ μετὰ τῶν νησίδων συγκοινωνία πρὸς ἐπισιτισμὸν τῶν λεπρῶν καὶ μεταφορὰν καυσίμου ὕλης ἐν ἀνάγκῃ. Διότι ἐν περιπτώσει πολυμέρου τρικυμίας, ὅπερ οὐχὶ σπάνιον εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος, τῆς συγκοινωνίας μὴ οὔσης δυνατῆς διὰ πλοιαρίων, οἱ ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι λεπροὶ δυνατὸν νὰ κινδυνεύσωσιν ἐκ πείνης, ἐκτὸς ἐὰν ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς Διονυσάδας ἀποθήκη τροφίμων ἐπαρκοῦσα εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν λεπρῶν διὰ πλείστας ἡμέρας ἐν περιπτώσει διακοπῆς τῆς Συγκοινωνίας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Ὑπουργείου διὰ τὰ ἀπαιτούμενα νὰ ἀνεγερθῶσιν οἰκήματα καὶ λοιπὰ ἀπαραίτητα ἐξαρτήματα πρὸς ἐγκατάστασιν Λεπροκομείου, μέλλοντος νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς λεπρούς τῆς Κρήτης, τὸ Ἱατροσυνέδριον ἀπαντᾷ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ὥς ἔπεται :

Πρὸ πάσης ἐργασίας ἀνάγκη νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κρήτῃ λεπρῶν, ὃν ἀναβιβάζουσιν εἰς 600 περίπου, καθισταμένης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἐρευναν ταύτης.

Πρέπει δὲ νὰ ἀνεγερθῶσι 1) Διευθυντήριον μετὰ κατοικίας τοῦ ἱατρικοῦ προσωπικοῦ. 2) Κατοικία διὰ τὸ ὑγιές κατώτερον προσωπικόν. 3) Κατοικία διὰ τὸ προσωπικὸν τῶν φυλάκων. 4) Θεραπευτήριον μετὰ φαρμακείου. 5) Οἶκημα πρὸς ἐγκατάστασιν κλιβάνου ἀπολυμαντικοῦ. 6) Κτίρια δι' ἐγκατάστασιν ἐπαγγελματικῶν ἐργαστηρίων, ἥτοι ξυλουργείου, Σιδηρουργείου, Ραφείου, ὑποδηματοποιείου καὶ ἄλλων. Ἐν τούτοις θὰ ἐργάζωνται οἱ λεπροὶ, οἵτινες καὶ μόνοι θὰ χρησιμοποιοῦσι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας αὐτῶν. 7) Κοινὸν μαγειρεῖον μετ' ἀποθηκῶν διὰ τροφίμα. 8) Οἶκημα διὰ γενικὸν συσσίτιον τῶν λεπρῶν. 9) Διάφορα οἰκήματα πρὸς κατοικίαν τῶν λεπρῶν. Τούτων ἕκαστον πρέπει νὰ ἔχῃ δύο ὀρόφους, ὧν ἑκάτερος προορίζεται δι' ἄνετον κατοικίαν 24 ἀτόμων μετὰ δύο ἀποχωρητηρίων καὶ τῶν σχετικῶν παραρτημάτων καὶ μικροῦ προχείρου μαγειρίου. 10) Ἐκκλησία. 11) Ἀνάγκη πρὸς τρούτους νὰ ἐγκατασταθῇ τηλεφώνον συνδεδεμένον διὰ καλλωδίου μετὰ τῆς νήσου Κρήτης. 12) Πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα περὶ καλλιέργειας ἀγρῶν καὶ ἰδίως λαχανοκήπων.

Ὁ Πρόεδρος

(ὑπ.) Σάββας

Ὁ Γραμματεὺς

20) ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Ἰουνίου 1920

Ἀριθ. 42716

Πρὸς

τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Κρήτης

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀποστείλωμεν ὑμῖν συνημμένως ἀντίγραφα τῆς ὑποβληθείσης ἡμῖν ἐκθέσεως ὑπὸ τῆς σταλείσης εἰς Κρήτην τριμελοῦς ἐπιτροπῆς Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς ἐξέτασιν τοῦ κατὰ πόσον αἱ Διονυσάδες νῆσοι εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν μεταφορὰν ἐκεῖ τοῦ Λεπροκομείου Σπιναλόγκας, ὡς καὶ ἀντίγραφον τῆς σχετικῆς γνωματεύσεως τοῦ Ἱατροσυνεδρίου ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἐκθέσεως καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ὅπως προβῆτε εἰς τὴν διὰ καταλλήλων προσώπων ἔρευναν, ἐὰν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις τῆς ὑδροεύσεως τῶν ἐν λόγῳ νησιδίων· ἐν καταφατικῇ δὲ περιπτώσει διατάξτε ἓνα τὸν παρ' ὑμῖν Μηχανικῶν νὰ μεταβῇ τὸ ταχύτερον ἐπὶ τόπου καὶ συμφώνως τῇ ἐκθέσει τῆς Ἐπιτροπῆς προβῇ εἰς τὴν ἐκπόνησιν σχεδίου οἰκημάτων εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὑποδεικνύει ἡ Ἐπιτροπὴ, ἱκανῶν πρὸς ἐγκατάστασιν τριακοσίων περίπου λεπρῶν.

Ὁ ἀποσταλσόμενος διὰ τὴν μελέτην τοῦ σχεδίου μηχανικὸς δεόν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου, ὅτι τὰ οἰκήματα θὰ εἶναι ἀπλᾶ, πληροῦντα πάντας τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς, θέλει δὲ παρᾶσχει εἰς αὐτὸν πάσας τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας ὁ Ἱατρὸς καὶ Βουλευτὴς κ. Καταπότης εἰς τὸν ὁποῖον παρακαλοῦμεν, ὅπως παρᾶσχετε πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν διὰ τὴν μετάβασιν του μετὰ τοῦ Μηχανικοῦ εἰς τὰς εἰρημένας νήσους. Ἡ ἐργασία ἐκ μέρους τοῦ Μηχανικοῦ διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου τῶν οἰκημάτων καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς ἀπαιτηθευμένης δαπάνης, δεόν νὰ συντελεσθῇ ὅσῳ τὸ δυνατόν ταχύτερον, ἵνα καταστῇ δυνατόν ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, ἀποστελλομένων ἡμῖν ἅμα τῷ πέρατι τῆς ἐργασίας νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὴν προσεχεστάτην ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν ταύτης τὸ σχετικὸν νομοσχέδιον περὶ χορηγίας τῆς ἀναγκαίας πιστώσεως πρὸς ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν.

Ὁ

Ὑπουργὸς

Κ. Δ. Ρακτιβάν

21) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

Ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ τῇ 6 Αὐγούστου 1926.

Ἀριθ. $\frac{6010}{4064}$

Πρὸς

Τὸν Κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον

Εἰς Παρισίους

Ἐρίτιμε Κύριε,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω Ὑμῖν, ὅτι διορισθεὶς πρὸ τινων μηνῶν καὶ ἀναλαβὼν τὴν Νομαρχιακὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ Νομῷ Λασηθίου, πρῶτον μέλημά μου,

ὑπῆρξεν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἐν τῇ γνωστῇ νησίδι Σπιναλόγκας ἐγκατεστημένου Λεπροκομείου. Ἡ ἐγκατάστασις αὕτη γενομένη, ἵνα ἐξυψηρεθῇ οὐχὶ τὴν ἐπιβεβλημένην περισυλλογὴν τῶν πολυαριθμῶν ἐν τῇ νήσῳ μας λεπρῶν καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀνακούφισιν ἐκ τῶν μεγάλων ἀναγκῶν αὐτῶν καὶ τῆς κοινωνίας, ἐξ ἧς ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῶσιν, ἀλλὰ διὰ λόγους Ἑθνικούς, πρὸς ἀπομάκρυνσιν, ἐκεῖθεν, ὡς φρουρίου, τῶν Τούρκων. Ξηρὸς καὶ ἀπότομος βράχος ἐν τῇ θαλάσῃ, περιτετειχισμένος, μὲ ὀλίγας κατοικίας ὡς τρώγλας ἐντὸς τοῦ βράχου, δὲν δύναται νὰ ἐξυψηρεθῇ ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὰς ἀνάγκας ἐνὸς τοιούτου ἰδρύματος. Καὶ ὡς εἰρκτὴ καταδίκων καὶ ὡς τάφος ἀκόμη εἶναι ἀνεπαρκής. Ἐπισκεφθεὶς αὐτὸ ἀπεκόμισα τὰς χειρίστας ἐντυπώσεις καὶ ἴσως μόνῃ ἡ μεγάλη φαντασία ἐνὸς Δάντη θὰ ἠδύνατο νὰ περιγράψῃ ὅτι ὑπὲρ τὰ δισκόσια ἀνθρώπινα ἄθλια πλάσματα πάσης ἡλικίας καὶ κοινωνικῆς θέσεως καὶ φύλου καὶ σωματικῆς παραμορφώσεως ἔχουν ἐκεῖ ἐγκαθιερῶθῃ ἐν πλήρει ἀπογνώσει, ἄνευ συναισθήσεως ἠθικῶν ἢ καὶ γραπτῶν νόμων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ ἠδύνατο κατὰ πολὺ νὰ αὐξηθῇ καὶ ἐπεχείρησα ἥδη τοῦτο, ἀλλ' ἀμέσως κατέληξα εἰς ἀδιέξοδον, ἔνεκα τοῦ ἀδιαχωρήτου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀθλίων ὄρων, ὑφ' οἷς διατελοῦν. Ἐὰν ἡ λέπρα εἶναι πληγὴ μεγάλη διὰ τὴν φυλὴν μας καὶ ἰδίως τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἀνατολικὰς αὐτῆς Ἐπαρχίας, ἡ κατάστασις τοῦ κατ' εὐφημισμὸν λεγομένου τούτου φιλανθρωπικοῦ Ἰδρύματος, ἀποτελεῖ στίγμα διὰ τὸν πεπολιτισμένον ἄνθρωπον καὶ τὴν Κοινωνίαν μας. Ἐγένετο ἄλλοτε Ἐπιτροπὴ κατὰ τὸ 1918, ὅπως μελετήσῃ τὴν μεταφορὰν εἰς Διονησάδες καὶ ὑπέβαλεν ὑπόμνημα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκείνης, ἵνα τὸ ἔχω ὑπ' ὄψει μου. Συνέταξα μακρὰν ἐκθεσιν πρὸς ὑποβολὴν ἐπίσης, εἰς τοὺς ἀρμοδίους καὶ ἔχω τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἐνεργήσω πρὸ πάντων ἰδιωτικῶς διὰ τῆς ἰδρύσεως Συλλόγου ἢ ἀδελφάτου εἰδικοῦ καὶ πιστεύω ὅτι θὰ εὕρω πρῶτον ὑποστήριξιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἐπιτύχῃ τις παρὰ ταῖς ἐπισήμοις ὑπηρεσίαις, τῶν νομικῶν τύπων, πάντατε παρεμβαλλόντων προσκόμματα. Τούτου ἔνεκα τολμῶ νὰ ζητήσω καὶ τὴν Ὑμετέραν ὑποστήριξιν, μαθὼν, ὅτι ἔχετε εἰς χεῖρας ὑμῶν ἱκανὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἔχω τὴν πεποίθησιν καὶ μετ' ἐμοῦ πάντες οἱ συμπράττοντες, ὅτι ἡ παράκλησις αὕτη δὲν γίνεται ἐπὶ ματαίῳ, προκειμένου νὰ διενεργηθῇ μία τόσον φιλάνθρωπος πρᾶξις, ἐνδιαφέρουσα ἀμέσως μὲν τὰ αὐτῇ πλάσματα, ἐμμέσως δὲ αὐτὴν τὴν Κοινωνίαν ἡμῶν δλόκληρον.

Παρακαλῶ δὲ ὅπως δεχθῇτε ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς Ὑμᾶς ἐξόχου ὑπολήψεως μεθ' ἧς διατελῶ.

Στυλ. Γεωργίου

Νομάρχης Λασηθίου

22) Ἀριθ. $\frac{8775}{6055}$

Ἀγ. Νικόλαος 24 Νοεμβρίου 1926.

Πρὸς

Τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως.

Διεύθυνσιν Ὑγιεινῆς

Ἀθῆνας

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὑμῖν, ὅτι πρὸ 20ετίας καὶ πλέον, ὡς γνωστόν, λειτουργεῖ ἐν τῇ νησίδι τῆς Σπιναλόγκας Λεπροκομεῖον ὡς ἀπομονωτήριον.

Διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 26 Ἰουλίου 1926 μετετράπη εἰς Νοσοκομεῖον, χωρὶς ἐννοεῖται μέχρι σήμερον οὐδεμία διάταξις τοῦ ὥς ἄνω Ν. Δ. νὰ ἐφαρμοσθῇ πλὴν τοῦ διορισμοῦ ὠρισμένων ἀργομισθίων ὑπαλλήλων. Σκοπὸς τῆς παρούσης μου δὲν εἶναι νὰ ὑποδείξω εἰς τὸ Σον Ὑπουργεῖον τὰ ληπτέα Νομοθ. μέτρα διὰ τὴν ὁπωσδήποτε κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ Λεπροκομεῖου, εἴτε ὥς ἀπομονωτηρίου, εἴτε ὥς Νοσοκομεῖου, διότι περὶ τοῦτου ἄλλοι εἰδικοί ἔχουσιν ταχθῇ, ἀλλὰ ὥς ἀρμοδία ἀρχὴ νὰ ἀναφέρω Ὑμῖν τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκονται οἱ ἐν τῇ νησίδι τῆς Σπιναλόγκας ἀπομονωμένοι Λεπροί.

Ἡ μικρὰ νησίς Σπιναλόγκα χρησιμοποιηθεῖσα τὸ 1904 ὥς ἀπομονωτήριον τῶν Λεπρῶν φρονούμεν, ὅτι ἐγένετο τοῦτο οὐχὶ διότι ἐκρίθη τῷ ὄντι κατ'ἀλλήλους, ἀλλὰ μᾶλλον ὥς ἀφορμὴ ἐκπληρώσεως Ἑθνικῶν σκοπῶν, ἥτοι τῆς ἐκδιώξεως ἐκείθεν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦν ταύτην ὥς ὄρητήριον, ὥς φρούριον.

Ἡ νησίς Σπιναλόγκα δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ Βράχος τῆς Σπιναλόγκας, διότι τῷ ὄντι γῆ γόνιμος, δένδρα, ἐν γένει βλάστησις, δὲν ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ. Ἐρείπια συναντᾷ τις ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Μερικαὶ μόνον πεπαλαιωμένοι οἰκίαι ἐπισκευασθεῖσαι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν στέγασιν τῶν λεπρῶν.

Διακόσια πεντήκοντα ἀνθρώπινα πλάσματα πάσης ἡλικίας, φύλου καὶ κοινωνικῆς τάξεως, ἀπόκληροι τῆς τύχης, ἔχουσιν ἀπομονωθῇ ἢ μᾶλλον ἔχουσιν πεταχθῇ εἰς τὸν ξηρὸν βράχον τῆς Σπιναλόγκας ἐν πλήρει ἀπογνώσει. Ἐπεθεώρησα σχεδὸν ἀπάσας τὰς οἰκίας ἢ μᾶλλον τὰς τρώγλας τῶν Λεπρῶν, ἀληθῶς ἡ ἀνθρωπινὴ συνείδησις ἐξανίσταται ἀπὸ τὴν ἐλβετὴν κατάστασιν αὐτῶν. Ἡ περιγραφὴ τῆς ἀθλίας καταστάσεως των εἶναι ἀδύνατος. Κάθε τρώγλη σχεδὸν περικλείει καὶ ἓνα τυφλὸν ἢ ἀνάπηρον ἢ ἐν γένει ἀνίκανον πρὸς συντήρησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀφιεμένου εἰς τὴν τύχην του.

Μέσα εἰς τὴν ὄζουσαν καὶ γεμάτην ἀκαθαρσιῶν ἐτοιμόροπον σχεδὸν οἰκίαν μόλις διέκρινέ τις μίαν σκιὰν ἀνθρωπίνου ἔρειπίου καὶ ἤκουε τὴν φωνὴν ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ τίτλου μου ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειάν μου.

Ἡ ἀπόγνωσις εἰς ἣν ἔχουσι περιέλθει οἱ Λεπροὶ καὶ ἡ ἔμμητος ἀπαίτησις των περὶ μεταφορᾶς των ἀλλαχοῦ φανερώνεται ἀπὸ τὰς συσώμους ἀπειλὰς των «Μὴ φροντίζετε γιὰ σπίτια· θὰ τὰ κάψωμε νὰ καοῦμε καὶ μεῖς γιὰ νὰ γλυτώσωμε ἀπὸ τὰ βάσανα» ἢ αὐτολεξεῖ ἀναφερομένη ἀπειλὴ καίτοι βεβαίως δὲν εἶναι πραγματοποιήσιμος, φανερῶναι ζωντανὰ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν των.

Αἱ δεξαμεναὶ των τελείως ἀκάθαρτοι ὄχι μόνον διὰ πόσιμον ὕδωρ ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν πλῆσιν τῶν ἐνδυμάτων των ἀκατάλληλοι. Αἱ διάφοροι πλύντριά ἀναγκάζονται νὰ ἀφήνωσιν δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας τὸ πρὸς πλῆσιν ὕδωρ εἰς τὰ πλυντήρια, ἵνα καθαρίξῃ ἀπὸ τὴν λάσπην. Μία καὶ μόνη δεξαμενὴ ἔχει ἓνα περὶ μέτρον καθαρὸν πόσιμον ὕδωρ.

Τὴν τοιοῦτην των κατάστασιν μὲ πολλὰ ἄλλα παράπονα μοὶ διεξετραγώδησαν ἐν πλήρει ἀπογνώσει εὐρισκόμενοι, ζητοῦντες τὴν κρατικὴν μερίμναν ὑπὲρ αὐτῶν.

Ὑποβάλλω ταῦτα εἰς τὴν Ὑμετέραν κρίσιν καὶ παρακαλῶ, ὅπως ληφθῶσιν ἅμμεσα ὀξυκρινὰ μέτρα διὰ τὴν ἀνετωτέραν διαβίωσιν τῶν Λεπρῶν.

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ καθ' ὅλας τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1926 Ν. Δ. ἐφαρμογὴ, θὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν πράξιν καὶ μᾶλλον θὰ καταστήσῃ χειρο-

ροτέραν τὴν θέσιν τῶν Λεπρῶν ἀποκρούουν δὲ καὶ οὗτοι τὴν ἰδρυσιν συσσιτίου κλπ. Φρονοῦμεν, ὅτι μόνον διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ Λεπροκομείου εἰς κατάλληλον μέρος θὰ τεθῇ ἡ βάσις τῆς καλλιτερεύσεως τῆς ζωῆς τῶν λεπρῶν. Νὰ ἰδρυθῇ Νοσοκομεῖον καὶ συσσίτιον μόνον διὰ τοὺς ἀναπήρους καὶ ἀνικάνους πρὸς συντήρησιν. Νὰ χωρισθοῦν ἀπαραιτήτως οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Καὶ τέλος νὰ ληφθοῦν ἅπαντα τὰ ὑγειονομικὰ καὶ λοιπὰ μέτρα διὰ τὴν καλλιτερευσιν τῆς θέσεώς των, οὐχὶ πλέον ὡς ἀσθενῶν, ἀλλὰ ὡς ἀνθρώπων καταδικασμένων ὑπὸ τῆς τύχης.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Νομάρχης

Κ. Ἀγανωσιάνης

23) Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ κ. Ἀντ. Δεσποτοπούλου ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ταξιδίου εἰς Ἰνδίας καὶ Φιλιππῖνας ὑπεβλήθη ὑπόμνημά του εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, συνταχθὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Διευθύνσεως Ὑγιεινῆς, τὴν 30 Νοεμβρίου 1927. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο κατέληγεν εἰς τὰ ἐπόμενα:

Συμπέρασμα.

Καὶ ἤδη ἔρχεται τὸ ἐρώτημα: Θεραπεύεται ἡ λέπρα; Ἡ ἀπάντησις, εἶναι: **μάλιστα** Καὶ θεραπεύεται ὅχι ὅπως ἡ φυματίωσις κλινικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐργαστηριακῶς, ἐφ' ὅσον αἱ σημεριναὶ ἐργαστηριακαὶ ἔρουναι ἐπὶ τοῦ βακτηριδίου τῆς λέπρας δύνανται νὰ ἐξακριβώσωσι τοῦτο. Ὁ λεπρός, ὁ διηνεκῶς διὰ τῆς νέας θεραπείας βελτιούμενος, ὅτεν πλέον θεωρηθῇ ὡς εἰσερχόμενος εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποθεραπείας του, τότε παρουσιάζεται ὑπὸ τοῦ θεράποντος ἱατροῦ του εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐξετάσεως τῶν ἀρνητικῶν. Ἐκεῖ ἐξετάζονται τοπικῶς ὅλαι αἱ πρῶν λεπρικαὶ ἐκδηλώσεις του καὶ ἐξ αὐτῶν δι' ἀποξέσεως λαμβάνεται ὀλίγον ὀρῶδες ὑγρὸν πρὸς μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν. Ἀπαραιτήτως ἐπίσης λαμβάνεται καὶ ἀπὸ τὸν ῥινικὸν βλεννογόνον. Ἡ ἐξέτασις γίνεται ἐπισταμένως. Καὶ ἐὰν ὁ λεπρός εὐρεθῇ ἀρνητικός, τότε τίθεται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀρνητικῶν καὶ παρακολουθεῖται ἐπὶ βῆμα, ἐξεταζόμενος δις τοῦ μηνὸς ἢ ἅπαξ. Ἐὰν μετὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, κατὰ τὸ ὅποιον ἐξακολουθεῖ νὰ κάμνη τὴν θεραπείαν του ὅπως, καὶ πρότερον, ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ πάντοτε ἀρνητικός, τότε τοῦ δίδεται «ἐξιτήριον ὑγείας». Στέλλεται δὲ εἰς τὴν οἰκογένειάν του, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως, ὅτι ἐπὶ ἄλλους 18 μῆνας θὰ ἐπισκέπτεται τὸν ἐπαρχιακὸν ἱατρὸν τῆς περιφερείας του πρὸς παρακολούθησιν.

Εἰς τὸ Λεπροκομεῖον Culiön εἶδον 221 τοιοῦτους ἀρνητικούς, ἀναμένοντας τὴν βῆμα περίοδον πρὸς ἀπελευθέρωσίν των Ἐκ τούτων κατὰ σύμπτωσιν ἀνεχώρησαν 23 μετ' ἐμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, διὰ τὴν Μανίλαν ἐφωδιασμένοι μὲ τὰ ἐξιτήριά των.

Ἡ ἀγαθὴ ἐπίδρασις τῆς νέας θεραπείας τῆς τεθείσης εἰς ἐφαρμογὴν, μολὶς τὸν Μάϊον τοῦ 1921, γίνεται κατάδηλος ἐκ τῶν ἑξῆς:

Ἐκ τοῦ Culion. Κατὰ τὸ 1922 ἐξῆλθον	11 ἀρνητικοί	} = 589.
» » 23 »	29 »	
» » 24 »	138 »	
» » 25 »	104 »	
» » 26 »	162 »	
Μέχρι Σ)βρίου 27 »	143 »	

Γενικῶς δ' εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1921 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1927:

ἀπεστάλησαν εἰς τὰς οἰκογενείας των	589
ἀπέθανον ἐξ ἄλλων νόσων, ἐντὸς τοῦ Culion	39
καὶ παρέμειναν ὡς ἀρνητικοὶ τὸν Σ)βριον 1927	198
Σύνολον Ἀρνητικῶν	826

Πρὸ τοῦ 1921 ἀπὸ τὸ Culion ἐξῆλθον μόνον 8 ἀρνητικοί.

Οἱ 826 οὗτοι ἀρνητικοί, ἐξήχθησαν ὡς τοιοῦτοι, ἀπὸ ἑνα ἀριθμὸν 6,500 περίπου λεπρῶν, τεθέντων ὑπὸ θεραπείαν κατὰ τὸ θετὸς σχεδὸν διάστημα καὶ ἀνηκόντων εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς λέπρας. Ἦτοι τὸ ποσοστὸν ἰάσεως ἀνῆλθεν εἰς 12,7 % . Ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ ποσοστὸν θνησιμότητος, ἐντὸς τοῦ λεπροκομείου κατῆλθε. Διὰ τὸ 1922 ἦτο 94 %₀₀, διὰ τὸ 1925 91 %₀₀, διὰ τὸ 1924 88 %₀₀ καὶ διὰ τὸ 1925 76 %₀₀.

Μέχρι Δεκεμβρίου 1925, ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ θεραπείαν διατελούντων εἰς τὸ Culion, ἐξήχθησαν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Ἀρνητικοί	10 %
Σημαντικὴ Προόδος	28, 9 %
Μετρία »	23, 9 »
Ἐλαφρὰ »	16, 9 »
Στάσιμος »	9, - »
Χειροτερεύσαντες	11 2 »

Οἱ ἀριθμοὶ καὶ τῶν 2 ἀνωτέρω πινάκων ἀφορῶσι λεπρῶν τῆς φυματώδους ἀπλῶς, ὡς καὶ τῆς μικτῆς μορφῆς. Ὅλοι δηλ. οὗτοι ἀνεξαιρέτως ἦσαν προηγούμενως θετικοὶ διὰ τὸ βακτηρίδιον τῆς λέπρας καὶ αὐτὸς ἄλλωστε ὑπῆρξεν ὁ λόγος τῆς εἰς τὸ Culion ἀπομονώσεώς των. Καθαρῶς ἀναισθητικαὶ μορφαὶ ἀπαντῶσι σπανίως εἰς τὰς Φιλιππῖνας Νήσους.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τῆς βελτιώσεως τῶν λεπρῶν πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θεραπείας, παραθέτομεν τὸν ἀκόλουθον πίνακα:

Χρονικὸν διάστημα θεραπείας	μέχρι 3 μηνῶν	3—6 μῆνας	6—9 μῆνας	9—12 μῆνας	12—15 μῆνας
% βελτιώσεως	26 %	42 %	74 %	81 %	93 %

Τὸ ζήτημα, ἂν εἰς τοὺς ἀπαξ γενομένους ἀρνητικούς ὑποτροπιάζῃ ἡ νόσος των, γίνεται ἀντιληπτὸν ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος πίνακος.

36	Ἀριθμὸς	Ὑποτροπιάσαντες	
		Ἀριθμὸς	%
Ἀρνητικοὶ ἐξεληθόντες τοῦ Λεπροκομείου.	246	3	0,6
Ἀρνητικοὶ διατελοῦντες ὑπὸ ἐξάμηνον παρακολούθησιν.	321	23	4,5
Ἀρνητικοὶ ὑποτροπιάσαντες καὶ μὴ γένόμενοι εἰσέτι ἀρνητικοὶ ἐκ νέου.	49	29	9,6
ΣΥΝΟΛΟΝ :	508	75	14,7

Διὰ τὸ ἀνωτέρω διδόμενον ποσοστὸν (15,8%) ὑποτροπιάσεως, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι μόνον τὸ 0,6% εἶναι περισσότερον ἀληθές, διότι ἀντιπροσωπεύει τοποσοστὸν ὑποτροπιάσεως τῶν πράγματι ἀρνητικῶν, τῶν συμπληρωσάντων δηλ. τὴν ἑξαμηνον παρακολούθησιν. Ἐνῶ τὸ 14,1% (4,5+0,6) ἀντιπροσωπεύει τοὺς ὑπὸ τὴν ἑξαμηνον παρακολούθησιν διατελοῦντας ἀρνητικούς.

Εἰς ἐκ τῶν λόγους εἰς τοὺς ὁποίους δύναται νὰ ὀφείλεται ἡ ὑποτροπίασις τῆς νόσου εἶναι καὶ ἡ ἀφροντισία περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαίτης ἐνὸς λεπροῦ. Ὁ κάτωθι πίναξ ἀφορῶν 473 ἀρνητικούς, εἶναι λίαν χαρακτηριστικός.

	Περιπτώσεις	Ὑποτροπιάσαντες	Μὴ ὑποτροπιάσαντες
1. Νέοι καὶ Νέαι		%	0/0
α' στεγαζόμενοι εἰς θαλάμους τῶν Missionnaires	48	12,75	87,84
β' ζῶντες ἔξω ἐλευθέροι.	23	21,7	78,5
2. Ἐφηβοί			
α' γυναῖκες σταγαζόμεναι εἰς θαλάμους τῶν Missionnaires	36	9,0	100,0
β' ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀνύπανδροι κοιμώμενοι ἔξω.	144	8,3	91,7
γ' ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὑπανδρευμένοι ἢ συμβιοῦντες.	90	1,78	82,2
3. Ἀγνώστου κοινωνικῆς καταστάσεως	132	11,4	88,6

Δηλ. αἱ 36 γυναῖκες, αἱ διάγουνσαι τελείως ἥσυχον βίον, εἶχον τὸ ἰδεῶδες ποσοστὸν (0%) τῆς μὴ ὑποτροπιάσεως. Ἐνῶ οἱ 234 ὑπανδρευμένοι καὶ μὴ, οἱ μὴ διάγοντες τόσον ἥσυχον βίον, εἶχον ὡς σύνολον ὑποτροπιάσεως 12%.

Ἀπὸ τὸ Λεπροκομεῖον τῆς Honolulu ἀνεκοινώθη, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1912—1918, ὁπότε αἱ ἐνέσεις ἦσαν λίαν ἐπώδυναι, μόνον 11 κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως ἐξήρχοντο ὡς ὑγιεῖς. Ἐνῶ διὰ τὴν τριετίαν 1919—1921, λόγῳ τοῦ ἀνωδύνου τῆς θεραπείας, ἐξήρχοντο κατὰ μέσον ὅρον 57 ἐτησίως.

Θεραπεία τῆς ἀρχομένης λέπρας.

Ἔνεκα τοῦ τελείως ἀκαθορίστου χρονικοῦ διάστηματος τῆς ἐπωάσεως, εἶναι δυσκολώτατον πρᾶγμα νὰ διαγνώσωμεν, ἐὰν μία μικρὰ περιορισμένη λεπρική πάθησις (ἡ ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς νομιζομένη ὡς διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανισθεῖσα), εἶναι πραγματικῶς ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῆς νήσου ἢ ὄχι. Δι' αὐτὸ τὰς παρατηρήσεις μας ἐπὶ τῶν ἀρχομένων περιπτώσεων λέπρας πρέπει νὰ κάμωμεν ἐπὶ τῶν παιδίων. Διὰ μικρὰ παιδιά, μὲ λεπρικὰς ἐκδηλώσεις, ἡλικίας 2—3 ἐτῶν, εἴμεθα τοῦλάχιστον βέβαιοι, ὅτι ἡ μόλυνσις των ἐγένετο μεταξὺ 2 καὶ 4 ἐτῶν.

Ἐξ 70 παιδίων μέχρις ἡλικίας 13 ἐτῶν, μετὰ διητηθεῖσαν, τὰ 32, ἤτοι 45,7% ἔγιναν ἀρνητικά. Καὶ κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 3ου ἔτους τῆς θεραπείας, ἄλλα 5 προσετέθησαν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀρνητικῶν. Ἐπομένως τὸ σύνολον ἀνῆλθεν εἰς 52,8%.

Ἐὰν τὰ παιδιά τῆς ὁμάδος ταύτης ἀνῆκον ὅλα εἰς τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν (ὁπότε ὁ χρόνος τῆς μόλυνσεως τὰ ἤτο πολὺ μικρὸς) τὸ ποσοστὸν τῆς ἰάσεως θὰ ἦτο ὠρισμένως ἀνώτερον καὶ τοῦ 70%. Εἶδον περίπτωσιν μικροῦ λεπροῦ, ἡλικίας 2 ἐτῶν, παρουσιάζοντος μίαν μόνον μικρὰν ἐστίαν, ἐργαστηριακῶς θετικὴν. Μετὰ τὴν τρίτην ἔνεσιν, γενομένην τοπικῶς ἐπὶ τῆς ἐστίας, δὲν εὗρίσκομεν πλέον ἐπ' αὐτῆς λεπρικὰ βακτηρίδια.

Τὸ ποσοστὸν ἰάσεως κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ θεραπείαν διατελούντων προχεχωρημένων λεπρῶν.

Εἰς μίαν ὁμάδα λεπρῶν, παντὸς σταδίου, τὸ ποσοστὸν ἰάσεως ἀνέρχεται μόνον εἰς 12—15%.

Ὁ ἀντιλεπρικός ἀγών.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προόδων τῆς ἱατρικῆς καὶ ἰδίως τῆς ὑγιεινῆς, δυνάμεθα πλέον νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τὴν μάστιγα αὐτὴν καὶ νὰ φθάσωμεν μάλιστα μέχρι τελειωτικῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς νόσου ταύτης. Κλασσικὰ παραδείγματα τοιούτων θαυμασιῶν ἀποτελεσμάτων θεωροῦνται αἱ νῆσοι Ἰσλανδία καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Νορβηγία μὲ τοὺς 2833 λεπροὺς τῆς κατὰ τὸ 1856.

Ἐπιπροσθέτως δὲ ἤδη, μὲ τὰ ἐκπλήσσοντα πρᾶγματι ἀποτελέσματα τῆς κατὰ τὰς δύο τελευταίας 10ετηρίδας ἀναπτυχθείσης νέας θεραπείας, δυνάμεθα πλέον νὰ ἀποφαινόμεθα μετὰ πεποιθήσεως καὶ περὶ τοῦ κατορθωτοῦ τῆς τελειωτικῆς ἐξαλείψεως τῆς λέπρας ἀπὸ μιᾶς χώρας.

Ἐὰν τὰ μέσα ἐνὸς ἀντιλεπρικοῦ ἀγῶνος εἶναι ἐπαρκῆ δύνανται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ λέπρα εἶναι δυνατόν ἤδη τελείως νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ μίαν Ἐπικράτειαν, τὸ ἀργότερον ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς. Τοῦτο θὰ γίνῃ κατορθωτέον διὰ τῆς ἐφαρ-

μογῆς τῶν προφυλακτικῶν μεθόδων ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς νέας θεραπευτικῆς ἀγωγῆς.

Πρὸ οἰασοδήποτε ὁμως ἀναπτύξεως τῶν σχηματισθεῖσων ἀντιλήψεων μου, νομίζω, ὅτι μοῦ ἐπιβάλλεται νὰ τονίσω ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι τὰ ἐκτεθησόμενα κατωτέρω μέτρα, δὲν εἶναι διόλου παράδοξον νὰ μετατραπῶσιν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐφαρμογῆς των, γενόμενα αὐστηρότερα ἢ καὶ ἐλαστικώτερα, ἀναλόγως τῶν κοινωνικῶν καὶ ἄλλων συνθηκῶν τὰς ὁποίας θὰ συναντήσωμεν.

Ὁ Dr Muir εἶναι δεδηλωμένος ὑπὲρ τῆς μὴ ἐξασκήσεως βίας πρὸς ἀπομόνωσιν τοῦ λεπροῦ. Ἐπίσης καὶ αἱ Ὑγειονομικαὶ Ἀρχαὶ τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἂν καὶ εἰς τὰς Φιλιππίνas ὁ νόμος ἐπιβάλλει τὴν ἀπομόνωσιν τῶν μικροσκοπικῶς θετικῶν. Βεβαίως τὸ σύστημα παντὸς ἀντιλεπρικοῦ ἀγῶνος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δι' ὅλας τὰς χώρας. Θὰ ἐξαρτᾶται ἀπλούστατα ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς νόσου ὡς καὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν μιᾶς χώρας.

Τρία εἶναι τὰ ἐφαρμοστέα συστήματα α') ἡ ἀπόλυτος ἀπομόνωσις πάντων ἀνεξαρτήτως τῶν λεπρῶν β') ἡ ἀπομόνωσις μόνον τῶν προκεχωρημένων καὶ μολυσματικῶν λεπρῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἰδρυσιν Ἀντιλεπρικῶν Ἰατρείων πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ πρόωρα στάδια καὶ πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ περιβάλλοντος αὐτῶν μὴ τυχὸν εὐρίσκονται περιπτώσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐξεδηλώθη ἀκόμη σαφῶς ἡ λεπρική μόλυνσις καὶ γ') ἡ λειτουργία μόνον τῶν Ἀντιλεπρικῶν Ἰατρείων ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπομονώσεως.

Α'. Ἡ Ἀπόλυτος ἀπομόνωσις. Νομίζω, ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀπομόνωσις ὅλων τῶν λεπρῶν θ' ἦτο ἡ ριζικωτέρα λύσις. Ἀλλ' αὐτὸ θεωρητικῶς μόνον. Διότι μόνον ὑπὸ δύο ὅρους θὰ ἦτο προκτικῶς ἐφαρμόσιμος. Ἡ θὰ ἔπρεπε ὁ ἀριθμὸς τῶν λεπρῶν μιᾶς χώρας νὰ εἶναι πολὺ μικρὸς καὶ τὸ χρῆμα τὸ διατεθησόμενον νὰ εἶναι ἀφθονώτατον, διὰ νὰ τοῖς παρασχεθῶν μία ζωὴ ὑπὸ καλοῦς ὅρους διαβιώσεως· καὶ ἐπομένως νὰ εἶναι κανεῖς βέβαιος ὅτι ὅλοι οἱ λεπροὶ θὰ προσήρχοντο διὰ νὰ ζήσουν εἰς τὰ δι' αὐτοὺς ἰδρυθησόμενα Λεπτοκομεῖα.

Ἡ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγίνετο κατάκτησις ὑπὸ πολιτισμένους τινὸς Κράτους μιᾶς τελείως καθυστερημένης λεπρικῆς χώρας ὁπότε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξεδίδετο μία διαταγὴ ὑπὸ τῶν κατακτητῶν καὶ ἡ διαταγὴ αὕτη, διὰ λόγους ψυχολογικούς, θὰ ἀπέδιδε τοὺς ἀποτελεσματικωτέρους καρπούς της.

Β'. Ἡ Σχετικὴ Ἀπομόνωσις καὶ τὰ Ἀντιλεπρικά Ἰατρεῖα. Διὰ τὸ σύστημα τοῦτο παραδέτομεν ἐν ἀρχῇ τὰ κατωτέρω :

Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τῶν Φιλιππινῶν Νήσων Στρατηγὸς Wood (ἱατρὸς συγχρόνως), θεωρούμενος ἤδη εἰς τὰς νήσους αὐτάς ὡς ἡ ψυχὴ τῆς ἀμύνης καὶ καταπολεμήσεως τῆς λέπρας ἰδίως μετὰ τὴν νέαν θεραπείαν ἀπὸ τοῦ 1925, εἰς τὴν ἐτησίαν ἀναφορὰν του διὰ τὸ 1926 πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴν Κυβέρνησιν ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς :

«Θὰ ἐγκαταστήσωμεν τακτικοὺς σταθμοὺς θεραπείας καὶ νοσηλείας τῶν μικροσκοπικῶς θετικῶν εἰς διάφορα σημεῖα τῶν Νήσων. Οἱ σταθμοὶ οὗτοι δὲν θὰ εὐρίσκονται μακρὺν τῶν Πόλεων, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐπίσκεψις τῶν συγγενῶν καὶ φίλων των. Σήμερόν πιστεύομεν, ὅτι εἰς μέγας ἀριθμὸς τῶν ἀρχομένων περιπτώσεων δύναται τελείως νὰ θεραπευθῇ διὰ τῆς νέας θεραπευτικῆς μεθόδου. Δι' αὐτὸ οἱ τοπικοὶ Ἀντιλεπρικοὶ Σταθμοὶ θὰ προορίζωνται εἰς τὸ νὰ

ἀπομονώνουν τοὺς μικροσκοπικῶς θιτικούς, νὰ θεραπεύουν πάντα προσερχόμενον λεπρὸν καὶ νὰ διαγιγνώσκουν τοὺς εἰς τὸ ἀρχόμενον στάδιον ἀνήκοντας.

Ὅταν ἰδρυθῇ ἐπαρκῆς ἀριθμὸς τοιούτων Σταθμῶν, τότε δὲν θὰ ὑπάρχῃ λόγος νὰ στέλλωνται λεπροὶ εἰς τὸ Culion (εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον ὁργανωμένον λεπροκομεῖον τοῦ Κόσμου, μὲ 5.300 λεπρούς) τὸ ὁποῖον φυσικῶ τῷ λόγῳ θὰ ἀτροφῇ βαθμιαίως, δεχόμενον μόνον τοὺς πολὺ προχωρημένους καὶ ἀνι-
άτους λαιπούς.

Διὰ τὴν εἰς τὸ Culion ἀπομόνωσιν ἀντιέδρον πάντοτε οἱ ἀμαθεῖς, καὶ αὐ-
τὸς ἦτο ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐκρύπτοντο οἱ λεπροὶ ὑπὸ τῶν φίλων των, μέχοι
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθ' ἣν τὸ ἰάσιμον στάδιον εἶχε πλέον παρέλθῃ.

Ἡ ἀποκατάστασις τῶν θεραπευθέντων ἤδη λεπρῶν ἀπομένει ἐν δύσκολον
κοινωνικῶν πρόβλημα.

Ὅταν τὸ πρόγραμμα τοῦτο τεθῇ ἐν ἐφαρμογῇ ἐν ὅλαις του ταῖς λεπτομε-
ρεῖαις, νομίζομεν ὅτι, ἐντὸς 15ετίας, ἡ λέπρα θὰ εἶναι τόσον σπανία ὅσον εἶναι
σήμερον εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας.

Ἡ Κυβέρνησις διαθέτει ἤδη διὰ τὴν λέπραν τὸ 1/3 τῶν ἐξόδων τῶν δια-
τεθειμένων δ' αὐτὴν Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν τῶν Νήσων καὶ δὲν δύναται νὰ
κάμῃ τίποτε περισσότερον, ἀπ' ὅ,τι ἤδη κάμει. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον
ἐζήτησα ἀπὸ τὸν Ἀμερικανικὸν λαὸν νὰ μᾶς χορηγήσῃ δι' ἐράνων του 2.000.000
δολλαρίων».

Ἐν τῇ πράξει, ὁ Ἀντιλεπρικός ἡμῶν Ἀγὼν θὰ πρέπει νὰ στηρίζεται.

α' Εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν ἐνὸς λεπροκομεῖου, ἐπαρκοῦς εἰς ἔκτασιν
γῆς καὶ ἐφοδιασμένου διὰ πάντων τῶν ἀνεγνωρισμένων θεραπευτικῶν μέσων.

β' Εἰς τοὺς Ἀντιλεπτικούς Σταθμούς, οἵτινες θὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ
Ἰατρεῖον (¹) (ἐν δωματίον) καὶ ἀπὸ τὸ Θεραπευτήριον (μίαν δύο αἰθούσας, ἀνα-
λόγως τῆς περιοχῆς τοῦ Σταθμοῦ), πρὸς νοσηλείαν τῶν ἐλαφρῶς μολυσματικῶν
λεπρῶν.

Οἱ Σταθμοὶ οὗτοι θὰ εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν πόλεων, διὰ ψυχολογικούς
καὶ συγγενικούς λόγους. Διὰ μικρῶν ἐντύπων διανεμομένων δωρεάν, διὰ δημοσι-
εύσεων, διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ δι' ἄλλων ἀγαθῶν μέσων, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ
πεῖσωμεν πάντας εἰ δυνατόν τοὺς λεπρούς ὅπως προσέρχονται εἰς τὰ Ἰατρεῖα
ἡμῶν πρὸς θεραπείαν.

Πλὴν δὲ τούτου θὰ καταβληθῇ προσπάθεια ὅπως προσέλθωσι καὶ ἐξετα-
σθῶσι ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἐνὸς λεπροῦ. Εἰς τοὺς τυχόν θεωρουμέ-
νους ὑπόπτους θὰ ἐφαρμόζηται ἀμέσως ἡ εἰδικὴ θεραπεία. Δι' αὐτοὺς τὸ περισ-
σότερον θὰ ἐργαζόμεθα. Καὶ διὰ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον των, ὅπως μὴ προλάβῃ
ἡ νόσος των καὶ καὶ ἐκδηλωθῇ σαφῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κοινωνικὸν τοιοῦτον
ὅπως μὴ γίνουν μετὰ τινα ἔτη λεπροὶ καὶ ἐπομένως μὴ δημιουργήσουν νέας
ἐστίας λεπρικῆς μόλυνσεως.

Ἐντὸς τῶν Ἰατρείων θὰ γίνεται ἡ διαλογὴ τῶν λεπρῶν. Καὶ οἱ μὲν εἰς
προδρομικὰ στάδια εὐρισκόμενοι, οἱ καὶ μὴ μολυσματικοί, θὰ ἀφίνωνται ἐλεύθε-
ροι καὶ θὰ προσέρχονται μόνον πρὸς θεραπείαν, ἀφοῦ ὅμως λάβουν τὰς καταλλή-

1) Σ. Μ. Ἐν Κρήτῃ συνεστήσαμεν τέσσαρα Ἰατρεῖα Ἀντιλεπρικά ἐπὶ ὑπουργίας
ἡμῶν, ἀνὰ ἓν εἰς τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Κρήτης, τοῦ τετάρτου ἰδρυθέντος ἐν Σητεῖᾳ. Ἐπε-
χορηγήθησαν δὲ πάντα ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Μιχαήλου.

λους ἐντύπους ὁδηγίας καὶ ἀφοῦ ὁ ἱατρὸς ἢ ἡ νοσοκόμος ἐπισκεφθῶσι τὴν κατοικίαν των, ἀπομακρύνουσιν τὰ συγκατοικοῦντα παιδιά καὶ ὑποχρεώσουν ἕκαστον λεπρὸν ὅπως κοιμᾶται μόνος του εἰς ἓν δωμάτιον.

Οἱ δὲ παρουσιάζοντες λεπρικὰς ἐκδηλώσεις ἐν τῷ ἀρχικῷ των σταδίῳ ἢ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἀναισθητικὴν μορφήν τῆς νόσου, οὗτοι θὰ κρατῶνται εἰς τὸ θεραπευτήριον τοῦ Ἀντιλεπρικοῦ Σταθμοῦ πρὸς βελτίωσιν τῶν λεπρικῶν αὐτῶν ἐκδηλώσεων καὶ κατόπιν θ' ἀφίενται ἐλεύθεροι. Θὰ προσέρχονται δὲ ἔπειτα πρὸς θεραπείαν, ὅπως καὶ οἱ τῆς προηγουμένης κατηγορίας.

Οἱ ἐπικίνδυνοι τέλος πρὸς μόλυνσιν θὰ ἀποστέλλονται εἰς τὸ Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν θὰ περιλαμβάνονται ὅσοι, ἕνεκα τῆς προόδου τῆς νόσου των, εὐρίσκονται εἰς τὸ προκεχωρημένον στάδιον τῆς φυματώδους μορφῆς ἢ ἐκεῖνοι οἵτινες παρουσιάζουν φύματα ἐξηλωμένα. Ἐπίσης, πρὸς κοινωνικὸν παραδειγματισμόν, εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βιαίως ἀπομονομένων, θὰ περιλαμβάνομεν καὶ ἀριθμὸν τινὰ δυστροπούντων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας των ἢ μὴ τακτικῶς προσερχομένων εἰς τὰ Ἱατρεῖα ἡμῶν καὶ ἐπομένως μὴ παρουσιάζόντων οὐδεμίαν βελτίωσιν.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω θὰ στέλλονται εἰς τὴν Σπιναλόγκαν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἡ σημερινὴ οἰκτρὰ αὐτῆς κατάστασις ἤθελε σημαντικῶς βελτιωθῇ.

Ἡ γενικὴ ἄρα γραμμὴ τοῦ ἀκολουθητέου προγράμματος ἡμῶν θὰ συνίσταται, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐν τῷ Λεπροκομεῖῳ Σπιναλόγκας ἀπομόνωσιν τῶν τε ἐπικινδύνων καὶ μολυσματικῶν λεπρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐντὸς τῶν ἀντιλεπρικῶν Σταθμῶν θεραπείαν καὶ ἐνδεχομένην ἀπομόνωσιν τῶν ἀναισθητικῶν μορφῶν καὶ τῶν ἐν τῷ ἀρχικῷ σταδίῳ τῆς νόσου εὐρίσκομένων λεπρῶν. Ἡ ἐνδεχομένη εἰς Σπιναλόγκαν ἀποστολὴ τῶν τελευταίων τούτων θὰ χρησιμοποιεῖται πάντοτε ὑφ' ἡμῶν καὶ θὰ παραμένῃ διηνεκῶς δι' αὐτοὺς ὡς μία πίεσις, ὅπως ὑποβάλλονται τακτικῶς εἰς τὴν θεραπείαν.

Διὰ τὴν προτίμησιν τοῦ μικτοῦ τούτου συστήματος, τῆς σχετικῆς δηλ. ἀπομονώσεως καὶ τῆς σχετικῆς ἐλευθερίας τῶν λεπρῶν, συντελοῦσιν ἰδίως δύο παράγοντες:

α') Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ Λεπροκομεῖου τῆς Σπιναλόγκας μετὰ τῶν 260 λεπρῶν ἐντὸς αὐτῆς καὶ

β') Ἡ ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ὑγιεινῆς γενομένη τελευταίως ἐργασία ἐρεῦνης τῶν ἀνὰ τὸ Κράτος λεπρικῶν ἐστιῶν πρὸς ἀποστολὴν καὶ ἀπομόνωσιν εἰς Σπιναλόγκαν τῶν μολυσματικῶν λεπρῶν καὶ ἐν γένει πρὸς γνῶσιν τῆς μολυσματικῆς καταστάσεως τῆς χώρας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς λέπρας.

Διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης ὁ ἡμέτερος ἀγών, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦλάχιστον τῆς δράσεώς του, θὰ ἔχη νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὀλιγωτέραν τὴν κοινωνικὴν ἀντίδρασιν καὶ ἐπομένως θὰ δύναται ἴσως νὰ παρουσιάσῃ μεγαλυτέραν καὶ ταχύτεραν τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων καλῶν ἀποτελεσμάτων.

Γ' Οὐδεμία ἀπομόνωσις. Τὸ Σύστημα τοῦτο ἦτο δυνατόν νὰ ἐφηρμοζέτο.

α') Ἐὰν ἀνεκοινοῦτο καὶ ἀπεδεικνύετο, ὅτι ἐφευρέθῃ ἐν ἡρωϊκὸν φάρμακον κατὰ τῆς λέπρας.

β') Ἐὰν ἡ χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐφηρμοζέτο, ἦτο τοσοῦτον προηγμένη εἰς πολιτισμόν ὥστε ἡ τῶν πασχόντων προσέλευσις πρὸς θεραπείαν νὰ ἦτο αὐ-

θόρμητος, ἡ δὲ προφύλαξις τοῦ περιβάλλοντός των νὰ συνετελεῖτο παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων.

γ') Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν λεπρῶν ἦτο τοσοῦτον μέγας, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἰδρυσίς καὶ λειτουργία τοσοῦτων ἀπομονωτηρίων.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀπομονώσεως τῶν μολυσματικῶν λεπρῶν εἰς τοὺς Σταθμοὺς ἢ εἰς τὸ Λεπροκομεῖον, νομίζω ὅτι ὁ Ἀντιλεπρικός ἡμῶν ἀγὼν θὰ ἐφέρετο ταχύτερον πρὸς τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ τέρμα, ἐὰν κατεβάλλετο προσπάθεια πρὸς κοινωνικὴν ἀπομόνωσιν, οὕτως εἰπεῖν, πάσης λεπρικῆς ἐστίας. Διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως δηλ. καὶ αὐτῶν τῶν ἀναισθητικῶν καὶ μὴ μολυσματικῶν θεωρουμένων μορφῶν εἰς ἰδιαίτερα εὐφορα χωρία (').

Ἐὰν τὸ σύστημα τῶν «χωρίων» αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γενικευθῇ, δι' ἓνα ἢ διὰ πολλοὺς λόγους, τότε νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον ἐκεῖ ὅπου παρατηρεῖται ἢ ἐπικινδυνωδестέρᾳ λεπρικῇ ἐστία.

Ἀπὸ τὰ «χωρία» αὐτὰ ἡ μόνη ἀπαγόρευσις θὰ εἶναι ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀπομάκρυνσις τῶν παιδίων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ τηρῇται αὐστηρότατα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον ἐνεργείας εἰς τὴν Κρήτην, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐνέργεια πρέπει ν' ἀρχίσῃ.

α) διὰ τῆς ἐνάρξεως συστηματικῆς θεραπείας τῶν ἐν τῷ Λεπροκομείῳ Σπινολόγκας εὐρυσκομένων σήμερον λεπρῶν, βελτιουμένης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς καθ' ὅλα καταστάσεως τοῦ Ἰδρύματος τούτου καὶ ἐφοδιαζομένου διὰ τῶν ἀπαραιτήτων μέσων ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ

β) Διὰ τῆς βαθμιαίας καὶ μετὰ ἐπιτόπιον νεωτέραν ἐξερεύνεισιν τῶν λεπρικών ἐστιῶν, ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀντιλεπρικῶν Ἱατρείων καὶ Σταθμῶν.

γ) Ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνάμεθα νὰ προβῶμεν ἀμέσως εἰς τὴν ἰδρυσιν ἀντιλεπρικῶν Ἱατρείων εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν Νομῶν τῆς Κρήτης.

Ὅσον δι' ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ χρησιμοποιηθησομένου ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου Ὑγιονομικοῦ προσωπικοῦ, αὕτη θὰ γίνῃ καὶ θεωρητικῶς καὶ ἐν τῇ πράξει, εὐθὺς ἅμα τῇ λειτουργίᾳ τῆς πρώτης οἰασδήποτε Ἀντιλεπρικῆς ἐγκαταστάσεώς μας.

Τὸ σύστημα ἐργασίας τοῦ ἀντιλεπρικοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ ἀποψις.

Ἡ ἔννοια, ὅτι ἡ λέπρα εἶναι μία χρονία νόσος καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μας λεπροὶ θὰ πρέπει νὰ συντηρῶνται ἐπὶ ἔτη, εἴτε μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς υγιείας πολλῶν ἐξ αὐτῶν, εἴτε μέχρι θανάτου τῶν μὴ θεραπευθέντων, δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ Ἀντιλεπρικός ἀγὼν πρόκειται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τινὰς γενεάς καὶ ὅτι διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας του θὰ πρέπει νὰ ἀπαιτοῦνται ἐτησίως κολοσσιαῖα χρηματικὰ ποσά. Βεβαίως χρειάζονται ἀρκετὰ χρήματα, ἀλλ' εὐτυχῶς μόνον διὰ δύο 10ετηρίδας.

Διὰ τὸν ἀντιλεπρικὸν ἀγῶνα, ὑπὸ τὰς σήμερον ἱσχυρούσας ἀτιμῆψεις, ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς πλεονεκτήματα, ἐν συγκρίσει πάντοτε πρὸς ἄλλους παρομοίους ἀγῶ-

Σ. Μ. Ἡ γνώμη πρὸς συνοικισμόν εἰς χωρία τῶν λεπρῶν ἐν Κρήτῃ εἶναι ἀδύνατος καὶ δὴ εἰς μέρη εὐφορα. Ἡ μόνη δυνατὴ καὶ μάλιστα ὀλιγοδάπανος ἐγκατάστασις εἶναι ἡ πρὸ πολλοῦ προταθεῖσα εἰς τὰς νησίδας Διονυσάδες καὶ Κουφονήσι.

νας ἢ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἀγῶνα, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ τεθῇ ἐν ἐφαρμογῇ πρὸ τινων 10ετηρίδων:

α) Δὲν θὰ συλλαμβάνωνται πρὸς ἀπομόνωσιν πάντες οἱ ὁπωσδήποτε ἔχοντες λεπρικὴν κλινικὴν ἐκδήλωσιν καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχει λόγος συντηρήσεως καὶ στεγασεως, ἑκατοντάδων ἢ χιλιάδων λεπρῶν καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου προσωπικοῦ διὰ τὴν ἐπίβλεψίν των. Ἀλλὰ θὰ καταβάληται προσπάθεια πρὸς ἀπομόνωσιν μόνον τῶν φυματωδῶν καὶ μικτῶν μορφῶν, καθόσον μόνον αἱ μορφαὶ αὗται τῶν φυματωδῶν μορφῶν εἶναι μικροβιοφόροι. Ἐν ἀναισθητικῇ μορφῇ καὶ ὅλαι αἱ ἑκατοντάδες τῶν λεπρῶν τῶν εὐρυσκομένων εἰς ἀρχικὰ στάδια θὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ παραμένουν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ νὰ προσέρχωνται μόνον ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος εἰς τοὺς Ἀντιλεπρικοὺς Σταθμοὺς, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας των.

β! Θὰ βελτιωθῇ ἐπαισθητῶς ἡ κατάστασις τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος λεπροκομείου, ἄνευ ἀνάγκης ἐπεκτάσεως αὐτοῦ ἢ δημιουργίας δευτέρου τοιούτου.

γ') Ἀντὶ τῆς ἰδρύσεως ἄλλων λεπροκομείων θὰ ὑπάρχουν οἱ Ἀντιλεπρικοὶ Σταθμοί, (ἀνάλογοι εἰς τὸν ἀριθμὸν πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς λεπρικὰς ἐστίας τῆς Νήσου Κρήτης 4, 6 ἢ 10) ἀποτελούμενοι ἐκ τοῦ Ἰατρείου καὶ τοῦ Θεραπευτηρίου, πρὸς περίθαλψιν τῶν ὑπὸ νοσηλείαν διατελούντων. Τὸ σύνολον θὰ εὐρίσκειται ἐντὸς σχετικῶς μικρᾶς εἰς ἄκρον τῆς πόλεως περιοχῆς, ἡ ὁποία περιοχὴ θὰ ἔχῃ τὸν ἀπαραίτητον χώρον πρὸς στέγασιν 50 τὸ πολὺ λεπρῶν.

δ') Ἐὰν δὲν σφάλλωμεν εἰς ὅλα ὅσα σκεπτόμεθα, ἐντὸς 20-ἑτῶν θὰ εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἀνευρεθῇ καὶ εἰς λεπρὸς εἰς τὴν Κρήτην. Ἐὰν λοιπὸν ἐντὸς 20 ἢ τὸ πολὺ ἐντὸς 25 ἑτῶν δὲν θὰ ὑπάρχουν λεπροί, τότε σημαίνει, ὅτι ἀπὸ τοῦ 8ου ἢ τοῦ 10 ἔτους θὰ ἀρχίσουν νὰ σπανίζουν οἱ μολυσματικοί. Καθόσον οἱ μὲν βαρέως πάσχοντες ἐξ αὐτῶν θὰ ἔχουν ἤδη ἀποθάνῃ οἱ δὲ ὑπόλοιποι θὰ ἔχουν θεραπευθῇ.

ε') Ὁ λεπρὸς πρέπει, ναὶ μὲν, νὰ τρέφεται δι' ἐπαρκοὺς τροφῆς, ἀλλὰ δὲν τοῦ εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ὑπερσιτισμός, ὅπως εἰς τὴν φυματίωσιν.

στ') καὶ σπουδαιότατον: ὁ λεπρὸς πρέπει νὰ ἐργάζεται. Ἐπομένως ὥς ἐργαζόμενος θὰ ἀποδίδῃ κατὶ εἰς τὴν Ἀποικίαν του καὶ συγχρόνως ὁ ἴδιος θὰ ἀποτομיעύσῃ.

Θεωροῦμεν σήμερον ὅτι ἡ νωχέλεια κωλίσιεργεῖ διὰ τὴν θεραπείαν του. Ἐνῷ ἡ κίνησις προκαλεῖ ἐντονον κυκλοφορίαν, προσβολὴν τῶν μικροβιακῶν φωλεῶν (ἐντὸς τῶν φυμάτων ἢ ἀλλαχοῦ), μικροβιολυσίαν, ἀποβολὴν τῶν τοξινῶν διὰ τοῦ ἰδρώτος καὶ τῶν οὐρῶν καὶ ἐπομένως τάσιν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του. Καθημερινῶς παρατηρεῖται εἰς τὰ Λεπροκομεῖα, εἴτε μετὰ μακρὸν περίπαιτον εἴτε μετὰ κοπιώδη ἐργασίαν, πυρετικὴ ἀντίδρασις τῶν λεπρῶν. Ἡ μὴ ὑπέρομετρος ἐργασία θεωροῦμεν σήμερον, ὅτι ὀφελεῖ μεγάλως καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὑποχρεοῦνται ὅλοι οἱ μὴ ἀνίκανοι λεπροὶ νὰ ἐργάζωνται. Εἰς τὰ διάφορα Λεπροκομεῖα ὑπάρχει πάντοτε, λόγῳ τοῦ δημιουργηθέντος κύκλου ἐργασιῶν, εἰς ὠρισμένος ἀριθμὸς λεπρῶν σχετικῶς πλουσίων.

ς') Ἐπίσης σπουδαιότατον. Τὰ ἐξοδα τῆς θεραπείας εἶναι μηδαμινά. Τὰ 1.000 κιλὰ ἐλαίου, καὶ τῶν ἐξόδων τῆς ἀποστολῆς ἀπὸ τὰς Ἰνδίας συμπεριλαμβανομένων, θὰ στοιχίσουν Ρουμπίες 1.500—£ 120. Δηλ. διὰ τοῦ χρηματικοῦ τούτου ποσοῦ θὰ διατελῶσιν ὑπὸ θεραπείαν 2.000 λεπροί, ἐπὶ 1 ἔτος.

η') Τὸ προσωπικὸν ἐκάστου Ἀντιλεπρικοῦ Σταθμοῦ θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 1

μόνον ἱατρὸν καὶ 1 ἢ 2 νοσοκόμους. Πᾶσα ἄλλης φύσεως ὑπηρεσία θὰ ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν ἱκανῶν λεπρῶν. Τὸ ἱατρικὸν προσωπικὸν θὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐκπαιδεύηται θεωρητικῶς καὶ πραγματικῶς ἅμα τῇ λειτουργίᾳ τοῦ πρώτου ἀντιλεπρικοῦ Σταθμοῦ μας. Ὁ Ἱατρός, ἐκάστου Σταθμοῦ θὰ εἶναι καὶ ὁ ἐπόπτης, οὕτως εἰπεῖν τοῦ Ἀντιλεπρικοῦ Ἀγῶνος, δι' ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν τῆς ὁποίας ὑπηρεσιακὸν κέντρον θὰ εἶναι ὁ σταθμός.

Τὴν περιφέρειάν του αὐτὴν θὰ ἐπιθεωρῇ ἀνὰ πᾶν ἔμνηνον κατ' ἀρχάς καὶ κατόπιν ἀνὰ πᾶν ἔμνηνον, διατελῶν πάντοτε εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν Προέδρων ὅλων τῶν Κοινοτήτων.

θ') Μετὰ τὴν ἐναρξὴν λειτουργίας ὅλων τῶν Ἀντιλεπρικῶν Σταθμῶν, θὰ καταβληθῇ προσκἀθεια πρὸς δημιουργίαν (εἰ δυνατόν) τῶν «Χωρίων τῶν ἐλευθέρων λεπρῶν», ὥστε διὰ τῆς ὑπάρξεως τούτων νὰ περιορίζηται ἐκάστοτε εἰς τὸ ἐλάχιστον ὁ ἀριθμὸς τῶν μελλουσῶν μολύνσεων.

ι') Ὡς ἀπαραίτητον θεωροῦμεν τὴν δημιουργίαν ἐνὸς μικροῦ Βρεφοκομείου πρὸς περιθάλπιν τῶν ἐκ τῶν λεπρῶν νεογεννήτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποχωρίζωμεν ἀπὸ τῆς μητρὸς των, διὰ νόμου, κατὰ τὸ α') ὅρων τῆς γεννήσεώς των. Ἡ, ἐὰν εἶναι τοῦτο δυνατόν, νὰ συμβληθῶμεν μετὰ οἰουδήποτε καλῶς λειτουργοῦντος, ἄλλου Βρεφοκομείου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἤδη μετὰ τῶν λεπρῶν γονέων τῶν ζῶντα ὑγιᾶ παιδιά θὰ πρέπη νὰ ληφθῇ πρόνοια ὅπως γίνονται ἀμέσως δεκτὰ παρὰ κράτικου τινος Ὁρφανοτροφείου, εὐρισκομένου ὅμως εἰς τὴν Κρήτην, ὥστε ἢ ἐκ τῆς οἰκογενείας ἀντίδρασις διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του νὰ μὴ εἶναι ἀκατανίκητος.

κ') Ὁλόκληρον τὸ ἀνωτέρω ἐκτεθὲν πρόγραμμα ἐργασίας θὰ προσαρμοσθῇ, ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀντιλεπρικοῦ ἀγῶνος, ἀναλόγως τῶν Οἰκονομικῶν αὐτοῦ πόρων καὶ τῶν κοινωνικῶν ἢ ἄλλων συνθηκῶν τὸς ὁποίας θὰ συναντήσωμεν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός μας.

Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι διὰ τὴν λέπραν.

Ὅλαι αἱ προηγουμένως περιγραφεῖσαι ἀσάφειαι περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ λεπρικοῦ βακτηριδίου, περὶ τοῦ τρόπου τῆς μολύνσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, περὶ τῆς μὴ ἐπιτεύξεως καλλιεργίας καὶ περὶ τοῦ ἀδυνάτου ἀναπαραγωγῆς τῆς νόσου εἰς οἰονδήποτε ἄλλο ζῶον, καθιστῶσι τὴν ἐξαγωγήν πορισμάτων ἐπὶ τῆς νόσου ταύτης ἀρκετὰ δύσκολον.

Ὁ σημερινὸς ὠραῖος τρόπος πάσης ἐπιστημονικῆς ἐργασίας πρὸς ἐξαγωγήν συμπερασμάτων καὶ θεωριῶν, ἀπαιτεῖ σειρὰν θετικῶν καὶ ἀπολύτως ἐξηκριβωμένων παρατηρήσεων. Διὰ τὴν ἐξαγγελίαν τῶν θεωριῶν ἤρκει ἄλλοτε ἡ παρουσία μιᾶς σοφῆς διανοίας, πεπροικισμένης ὑπὸ ἀρκετῆς ρητορικῆς ἱκανότητος. Σήμερον ἀπαιτεῖται σωφροσύνη, εὐρεῖα ἐγκυκλοπαιδικῇ γνῶσις, πείρα καὶ ἐπιμέλεια· πλὴν δ' ὅλων αὐτῶν ἐκδηλος ἡ βοήθεια τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἄνευ τῆς κολοσσιαίας προόδου τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας δὲν θὰ ὑπῆρχον σήμερον μικροσκόπιον, οὔτε ἐργαστήρια Ἱατρικῆς καὶ δὲν θὰ ἐγνωρίζαμεν οὔτε κἂν νὰ προσφέρωμεν τὴν λέξιν «μικρόβιον» καὶ νὰ περιγράψωμεν τὰς ιδιότητας ἐνὸς ὁλοκλήρου μικροκόσμου. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐξελίσσοντο, ὅπως ἐξηλίχθησαν αἱ θετικαὶ Ἐπιστῆ-

μαι, τότε καὶ ἡ Ἱατρικὴ δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ τιλοφορεῖται «ἐπιστήμη», καὶ ὅλαι τῆς αἰ θεωρίαι θὰ ἐστηρίζωντο περισσότερο ἐν τὴν μεταφυσικὴν παρὰ εἰς τὴν παρατηρητικότητα. Ὅτι θὰ συνέβαινε γενικώτερον εἰς τὴν Ἱατρικὴν, συμβαίνει ἤδη μὲ τὴν λέπραν. Ἀγνοοῦμεν τὰ περισσότερα διὰ τὴν νόσον ταύτην. Ἀκόμη ἀγνοοῦμεν καὶ τίνι τρόπῳ ἐνεργεῖ τὸ ἔλαιον chaulmoogra, τὸ δίδον τόσον καλὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα.

Ἦδη νομίζω, ὅτι ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ μεταπηδήσῃ μᾶλλον πρὸς τὸ Ἔργαστήριον. Κάθε κλάδος ἔχει τὰ ὅριά του. Ἡ κλινικὴ παρατήρησις μὲ τὸν Laëunec ἔφθασεν εἰς ἓν ὑπέροχον ὕψος, ἀλλὰ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ἐδανείσθη ὅσα τῆς ἐχρειάζοντο ἀπὸ τὰς θεικᾶς Ἐπιστήμας καὶ ἐδημιούργησε τὸ κλινικὸν ἐργαστήριον (Laboratoire clinique). Τοῦτο, διὰ τῆς αὐξανούσης προόδου τῶν θεικῶν ἐπιστημῶν, ἀπετέλεσε ἰδιαιτέρον κλάδον, καὶ ἤδη ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην ὁλοκλήρου μικροκόσμου. Δὲν ἐγνώρισέν ὅμως ὅρια καὶ δι' αὐτὸ προσεταιρίσθη τὴν βιολογικὴν χημείαν, πρὸς ἐξήγησιν πολλῶν ἀγνώστων φαινομένων. Ὁ τελευταῖος τοῦ αὐτοῦ προσανατολισμός, τοῦ ἐπέβαλε νέον σύστημα ἐρεῦνης καὶ τοῦ προσέδωσε τόσον ἀχαρὴ δρίζοντα, ὥστε νὰ καθίσταται δυσκολωτάτη ἡ προσατένισίς του. Θεράποντες τοῦ νέου αὐτοῦ δρίζοντος εἶναι τὰ σημερινὰ παγκοσμίως γνωστὰ Ἰνστιτούτα, εἰς τοὺς σοφοὺς καθηγητὰς τῶν ὁποίων ἐναπόκειται νὰ ἀποκαλύπτωσι μικρὸν κατὰ μικρόν, κατόπιν μακροχρονίων μελετῶν, τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἀγνωστα.

Ἀπὸ τὴν κοινῶς νοουμένην ἱατρικὴν, ἴσως οὐδὲν πλεόν νέον πρέπει νὰ ἀναμένωμεν. Αὕτη θὰ ἐξασκῆται εἰς τὴν κοινωνίαν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς Ὑγιεινολογίας. Οἱ ὅροι ἀνεστράφησαν: Μέχρι σήμερον οἱ διάσημοι Κλινικοὶ Καθηγηταὶ ἐδημιούργησαν τὰ Κλινικὰ Ἐργαστήρια καὶ ἔδιδαν μάλιστα αὐτοὶ τὴν κατεύθυνσίν των (Widal καὶ λοιποί). Σήμερον ὅμως αἱ κλινικαὶ ἀρχίζουν ἀντιστρόφως νὰ χρησιμεύουν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν γνώμων καὶ θεωριῶν τῶν Ἰνστιτούτων καί, ἐκ τῶν γενομένων παρατηρήσεων, νὰ ἐξάγωνται τὰ συμπεράσματα!

Ἐὰν καὶ ἡ λέπρα μετετεθῇ εἰς ἓν παρόμοιον Ἰνστιτούτον, τότε ὠρισμένως θὰ ἐξερευνηθῶν καὶ διασαφηνισθῶν πολλὰ ἀκαθόριστα καὶ ἀγνωστα μέχρι τοῦδε. Πρὸς μελέτην τῆς νόσου ταύτης συνεστάθη Ἐπιτροπὴ ὅπως διὰ συνεισφορῶν συλλέξῃ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 2.000.000 δολλαρίων. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ὅταν συλλεγῇ θὰ διατεθῇ πρὸς δημιουργίαν ἐργαστηρίων ἐρεῦνης διὰ τὴν λέπραν εἰς τὸ Culion. Ἀς ἐλπίσωμεν, ὅτι θὰ διαφωτισθῶμεν ἀπὸ τὸ ἐπιμελὲς ἱατρικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ λεπροκομείου τούτου.

Ἄλλ' ἄραγε, ἡ δημιουργία ἀπλῶς καὶ μόνον ἐνὸς παρόμοιου ἐργαστηρίου ἐρεῦνης εἶναι ἀρκετὴ καὶ ἱκανὴ πρὸς μελέτην μιᾶς νόσου; Διὰ κάθε ἐπιστημονικὸν κέντρον ἀπαιτεῖται σήμερον ἡ ὑπαρξίς τοῦ προηγουμένως σχηματισθέντος ἐπιστημονικοῦ περιβάλλοντος του. Ἄνευ τούτου, ὅσονδήποτε πλούσια καὶ ἂν εἶναι τὰ μέσα, οὐδέποτε σχεδὸν εἶναι δυνατόν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην, νὰ δημιουργηθῇ εἰς ἐπιστημονικὸς φάρος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Νοεμβρίου 1927

Ἀντ. Δεσποτόπουλος

Σ. Μύς. Πρὸς μελέτην τῆς Λέπρας ἐγένοντο διεθνεῖς συνδιασκέψεις. Τοιαῦτα συνδιασκέψεις συνήλθον τρεῖς μέχρι σήμερον: Ἡ Α' εἰς Βερολῖνον τὸ 1897. Ἡ Β' εἰς Ber-gen (τῆς Νορβηγίας) τὸ 1909. Καὶ ἡ Γ' εἰς Στρασβούργον, τὸ 1925.

Εἰς τὰ φύλλα τῆς 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 καὶ 20ῆς Δεκεμβρίου 1931 τῆς ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Ἐλευθέρα Σκέψις» ὁ κ. Ἀπολλόδωρος Μελισσεΐδης ἱατρός, δημοσιεύει μακρὰν μελέτην του «διὰ τὸ ζήτημα τῆς λέπρας ἐν Κρήτῃ» καὶ καταλήγει εἰς τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα:

«Ἡ νέα Νομοθετικὴ πρόνοια διὰ τὸ ζήτημα τῆς λέπρας, ἥτις θὰ ἔχῃ ὡς ἀφετηρίαν τὴν **κατάργησιν τοῦ ἀπομονωτικοῦ συστήματος**, θὰ περιλαμβάνῃ τέσσαρας κατηγορίας μέτρων, ἥτοι: Μέτρα προφυλακτικά, μέτρα νοσηλευτικά, μέτρα θεραπευτικά καὶ μέτρα πειθαρχικά.

Α) Μέτρα προφυλακτικά. Ταῦτα θὰ εἶναι κυρίως τὰ ἑξῆς:

1ον) Ὑποχρεωτικὴ δήλωσις τῆς λέπρας (').

Αὕτη θὰ γίνεται ἐγγράφως ὑπὸ τοῦ διαγιγνώσκοντος τὴν νόσον ἱατροῦ πρὸς τὸν νομιάτρον τῆς περιφερείας, ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δηλώσεως ταύτης, θὰ καθορίζει συμφώνως πρὸς τὰ κεκανονισμένα, τὰ τῆς διαμονῆς τοῦ λεπροῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του καὶ θὰ μεριμνᾷ περὶ τοῦ καθορισμοῦ καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν ἐνδεδειγμένων ὑγιεινῶν, προφυλακτικῶν καὶ θεραπευτικῶν μέτρων.

2ον) Ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου μεταξὺ λεπρῶν καὶ ὑγιῶν.

Ὁ γάμος θὰ ἀπαγορευθῇ ἀπολύτως μεταξὺ λεπρῶν καὶ ὑγιῶν.

Μεταξὺ λεπρῶν θὰ ἐπιτραπῇ οὗτος μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως, ὅτι θὰ λαμβάνωνται ὑπὸ τῶν συζύγων ὅλα τὰ ἐνδεδειγμένα προφυλακτικά μέτρα, πρὸς ἀποφυγὴν κατὰ τὸ δυνατόν τῆς γεννήσεως τέκνων.

3ον) Ἀπομάκρυνσις τῶν τέκνων τῶν λεπρῶν ἅμα τῇ γεννήσει των καὶ παράδοσις αὐτῶν πρὸς ἀνατροφὴν εἰς τὰ πλησιέστερα βρεφοκομεῖα καὶ βραδύτερον εἰς τὰ κατὰ τόπους ὁρφανοτροφεῖα.

Ἡ ἀποδοχὴ τῶν τέκνων τῶν λεπρῶν θὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ τοιαῦτα ἰδρύματα, δεδομένου, ὅτι τὰ βρέφη ταῦτα εἶναι τελείως ἀκίνδυνα, ἐφ' ὅσον δὲν παρουσιάζουσι λεπρικὰς ἐκδηλώσεις. Τὰ βρέφη, ἅτινα θὰ φέρωσι τοιαύτας ἐκδηλώσεις, θὰ ἀφίνωνται εἰς τὴν οἰκογενεῖάν των ὅπως ἐπίσης θὰ ἐπαναφέρονται εἰς αὐτὴν τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα, ἅτινα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνατροφῆς των ἤθελον ἐμφανίσαι φαινόμενα λέπρας.

Ἡ δαπάνη τῆς διατροφῆς τῶν παιδιῶν αὐτῶν θὰ βαρύνῃ ἐφ' ὅσον μὲν πρόκειται περὶ εὐπόρων λεπρῶν τοὺς γονεῖς, ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ ἀπόρων τὸ Κράτος. Πάντως ἡ ἐτησίᾳ τοιαύτη δαπάνη θὰ εἶναι ἐλαχίστη καὶ ἀνεξία λόγου διὰ τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν.

4ον) Ὑποχρεωτικὴ ἐφαρμογὴ ὑπὸ τοῦ λεπροῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ὠρισμένων ὑγιεινῶν καὶ προφυλακτικῶν μέτρων, ἀναλόγων πρὸς τὰς δι' ἐκαστὴν περίπτωσιν ὑφισταμένας τοπικάς, οἰκογενειακάς καὶ οἰκονομικάς συνθήκας. Τὰ μέτρα ταῦτα θὰ καθορίζονται ὑπὸ τοπικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ

(1) Σ. Μ. Καὶ μὲ τὴν κειμένην νομοθεσίαν ἡ δήλωσις τῆς λέπρας εἶναι ὑποχρεωτικὴ, ἄλλ' ἡ λέπρα δυστυχῶς θεωρεῖται ἡεῖσέτι, ὡς ἄλλοτε ἡ σύφιλις, λίαν μειωτικὴ τῆς ὑπολήψεως τῆς οἰκογενείας. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ὁ Παγκρήτιος κατὰ τῆς λέπρας σύνδεσμος ὥριμεν ἰδιαίτερον τρόπον δηλώσεως τοῦ νοσήματος.

ἱατροῦ καὶ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος καὶ ἐκ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διδασκάλου τοῦ χωρίου τῆς διαμονῆς τοῦ λεπροῦ καὶ θὰ ὑποβάλλωνται ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν τοῦ οἰκείου νομιάτρου, ὅστις θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ τροποποιήσῃ, νὰ συμπληρώσῃ ἢ νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτά. Πάντοτε ὅμως τὸ τοιοῦτον θὰ γίνεται ἐν πνεύματι ἐπιεικείας καὶ μετὰ ἐξακριβωσιν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς.

Ἡ ἐπίβλεψις τῆς τηρήσεως τῶν μέτρων τούτων θὰ ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω ἐπιτροπῆς, ὃ δὲ ἔλεγχος ὑπὸ τοῦ νομιάτρου τῆς περιφερείας, ὅστις θὰ ἔχη τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως δις τοῦ ἔτους ἐκτελῇ ἐπιθεώρησιν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ του διαβιούντων λεπρῶν ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς εἰς τὰ χωρία, εἰς ἃ εἶνε ἐγκατεστημένοι, καὶ ἐλέγχων τὸν τρόπον τοῦ βίου τοῦ λεπροῦ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἐφαρμογὴν τῶν ἐπιβληθέντων προφυλακτικῶν καὶ ὑγιεινῶν μέτρων.

Β) Μέτρα νοσηλευτικά. Τὰ μέτρα ταῦτα θὰ συνίστανται κυρίως εἰς τὴν ἰδρυσιν Κρατικοῦ νοσηλευτηρίου λεπρῶν. Τὸ νοσηλευτήριον τοῦτο, τὸ ὅποιον θὰ εἶνε προωρισμένον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοὺς λεπρούς, θὰ ἐγκατασταθῇ ἐντὸς ἢ πλησίον μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τῆς νήσου, καθόσον οὐδεὶς λόγος συντρέχει ὅπως εἶνε ἀπομεμονωμένον, καὶ θὰ ἔχη τὸν τύπον καὶ τὴν ὀργάνωσιν ἐνὸς συγχρονισμένου Νοσοκομείου.

Ἐν τῷ νοσηλευτηρίῳ τούτῳ, οὗτινος ἡ δύναμις δὲν θὰ ὑπερβαίνει τὰς 60—80 κλίνας, θὰ εὐρίσκωσιν ἄσυλον καὶ μόνιμον περίθαλψιν πάντες οἱ φέροντες βαρείας ἀναπηρίας ἢ σοβαρὰς καὶ ἀνιάτους ἐκδηλώσεις τῆς νόσου καὶ ἐπὶ πλέον θὰ γίνωνται δεκτοὶ πρὸς νοσηλείαν, προσωρινὴν ἐννοεῖται, οἱ λεπροὶ οἱ παρουσιάζοντες σοβαρὰς, ἀλλὰ παροδικὰς ἐπιδεινώσεις τῆς παθήσεώς των ἢ ἕτερα σοβαρὰ νοσήματα, ἄσχετα πρὸς τὴν κυρίαν αὐτῶν πάθησιν. Ἡ νοσηλεία ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ αὐτῷ θὰ εἶναι προαιρετικὴ καὶ θὰ παρέχεται, εἰς μὲν τοὺς ἀπόρους δωρεάν, εἰς δὲ τοὺς εὐπόρους ἐπὶ καταβολῇ ἀναλόγων νοσηλείων.

Εἰς τὸ Νοσηλευτήριον τοῦτο θὰ εἶναι δυνατόν νὰ γίνωνται δεκτοὶ καὶ ἄποροι λεπροὶ μὴ φέροντες μὲν ἐκδηλώσεις ἢ παθήσεις ἐχούσας ἀνάγκην νοσηλείας, ἀλλὰ καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ συντηρηθῶσιν ἐξ ἰδίων. Οἱ τοιοῦτοι ὅμως θὰ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελῶσιν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἰδρύματι, κατατασσόμενοι εἰς τὸ κατώτερον αὐτοῦ προσωπικόν.

Γ') Μέτρα θεραπευτικά.

Ἡ θεραπεία θὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς λεπρούς. Καὶ οἱ μὲν εὐποροὶ θὰ ἐκτελῶσι ταύτην ἰδίαις δαπάναις καὶ διὰ τοῦ ἱατροῦ τῆς ἐκλογῆς των, ὅστις θὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν παρ' αὐτοῦ προτιμωμένην θεραπευτικὴν μέθοδον, οἱ δὲ ἄποροι θὰ ὑφίστανται θεραπείαν καθοριζομένην ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ δαπάνη αὐτοῦ ἐφαρμοζομένην ὑπὸ τῶν κρατικῶν μὲν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, ὅπουδῆποτε ὑπάρχουσι τοιαῦτα, ὑπὸ τῶν δημοτικῶν δὲ καὶ κοινοτικῶν ἱατρῶν εἰς τὰ μέρη εἰς ἃ τοιαῦτα ἰδρύματα ἔλλείπουσιν.

Πᾶς λεπρὸς ὑποβαλλόμενος εἰς θεραπείαν θὰ εἶναι ἐφοδιασμένος δι' εἰδικοῦ ἀτομικοῦ δελτίου θεραπείας, ὅπερ θὰ τηρῇται ὑπὸ τοῦ ἐφαρμύζοντος τὴν θεραπείαν ἱατροῦ καὶ εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἀναγράφωνται ἀνελλιπῶς ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀκολουθουμένης θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, καθὼς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Τὴν ὅλην ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῆς θεραπευτικῆς ταύτης κινήσεως θὰ ἔχῃ ὁ οἰκεῖος νομιάτρος ὅστις κατὰ τὰς ἐξαμηνιαίας ἐπιθεωρήσεις τῶν λεπρῶν, θὰ βεβαιούται ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀτομικῶν δελτίων θεραπείας ὡς καὶ ἐκ τῶν παρεχομένων αὐτῷ πληροφοριῶν περὶ τῆς ὀρθότητος καὶ τῆς ἐπαρκείας ἢ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταβολῆς τῆς ἐφαρμοσθείσης εἰς ἕκαστον ἄρρωστον θεραπείας καὶ θὰ ἐλέγχῃ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, οὐ μόνον κλινικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐργαστηριακῶς διὰ τῆς ἀποστολῆς καταλλήλων παρασκευασμάτων εἰς τὰ πλησιέστερα δημόσια, δημομοτικά ἢ καὶ ἰδιωτικά Ἐργαστήρια.

Δ') Μέτρα πειθαρχικά.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων θὰ προβλέπεται ἡ ἀναγκαστικὴ συμμόρφωσις τῶν τυχόν δυστροπούντων λεπρῶν πρὸς τὰς ἐκ τοῦ νέου συστήματος ἀπορροεύσας υποχρεώσεις των.

* *

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τὸ σύστημα ἐκ τοῦ ὁποίου φρονῶ, ὅτι θὰ προκύψῃ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς λέπρας ἐν Κρήτῃ. Τοῦτέστιν ἡ βελτίωσις τῆς θέσεως τῶν λεπρῶν, ἡ βαθμιαία ἀλλὰ προοδευτικὴ ἐλάττωσις τῆς νόσου καὶ ἡ μελλοντικὴ ἐξαφάνισις αὐτῆς. Βεβαίως ἐκ τῆς εἰκόνας, τὴν ὁποίαν παρουσίασα, ἐλλείπουσι πολλὰ λεπτομέρεια. Ἦτο ὅμως φυσικῶς ἀδύνατον νὰ περιληφθῶσιν ἅπασαι εἰς τὸ στενὸν πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπεικονίσθησαν τὰ κυριώτερα μόνον σημεῖα τῆς ἐνδεδειγμενης νομοθετικῆς προνοίας τοῦ Κράτους.

Ἡ ἐφαρμογὴ ἄλλως τε τοῦ τοιούτου συστήματος εἶνε κατὰ τὴν γνώμην μου εὐχερής. Ἐπὶ πλεόν διὰ νὰ κινηθῇ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ὁργάνωσις αὕτη, δὲν χρειάζονται οὔτε πολυδάπανα καὶ πολυτελῆ μικροβιολογικά ἐργαστήρια οὔτε ἀποικίαι λεπρῶν, οὔτε Σύνδεσμοι κατὰ τῆς λέπρας, οὔτε καὶ φῶτα εἰδικῶς ἐκπαιδευθέντων ἐπιστημόνων. Μιὰ συνοπτικὴ ἀλλὰ μεμελετημένη νομοθετικὴ πρόνοια ἀρκεῖ.

Βεβαίως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου θὰ ἀπαιτήσῃ καὶ δαπάνας τινὰς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Πάντως ὅμως αἱ δαπάναι αὗται δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολικαί, οὐδὲ θὰ ὑπερβαίνωσι κατὰ πολὺ τὰ σήμερον δαπανώμενα ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν λεπρῶν. Εἰς ἀντάλλαγμα ὅμως, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου θὰ ἐμφανίσῃ τὴν ὅλην λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς λέπρας ἐπιστημονικῶς καὶ κοινωνικῶς συγχρονισμένην καὶ μὴ ἐξευτελίζουσαν, ὡς ἡ σημερινὴ κατάστασις, τὰς στοιχειωδεστέρας ἀνθρωπιστικὰς ἀντιλήψεις.

Ἀπολλόδωρος Μελισσιδῆς, ἱατρός.

Ἀθῆναι τῇ 3 Ἰανουαρίου 1933

25)

Πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν δημοσίων ἔργων Κρήτης

Χανία

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ Ἐργολάβος τῶν ἔργων Σπιναλόγκας δικαιολογῶν τὴν βραδύτητα, ἣτις παρατηρεῖται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, μοὶ ἀνέφερεν, ὅτι λόγῳ ἀπασχολήσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς μηχανικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Νομοῦ Λασηθίου διὰ τὰ δημόσια ἔργα αὐτοῦ δὲν εὐρίσκει διαθέσιμον μηχανικὸν πρὸς ταχύτεραν ὑποβολὴν τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐκάστοτε ἐκτελουμένων ἔργων καὶ ὅτι ἐκ τῆς οὕτω ἐπερχομένης

ἀναβολῆς στερεῖται τῶν ἀναγκαίων χρημάτων καὶ δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ, ὥς ἐπιθυμεῖ, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν.

Ἐπειδὴ, ὡς γνωρίζετε, τὰ ἔργα ἤρξαντο πρὸ τετραετίας καὶ ἐπιβάλλεται νὰ τερματισθοῦν διὰ νὰ χρησιμοπονηθοῦν τὸ ταχύτερον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν δυστυχῶν λεπρῶν τῆς Σπιναλόγκας, θὰ σᾶς ἤμην λίαν ὑπόχρεως, ἐὰν εἴχατε τὴν καλωσύνην νὰ δώσητε τὰς δεούσας ὁδηγίας εἰς τὴν νομομηχανικὴν ὑπηρεσίαν Λασηθίου εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ὁποίας ἐκτελοῦνται τὰ ἔργα, ἵνα μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸν ἀναληφθὲν φιλανθρωπικὸν ἔργον, ὑποβάλλουσα ἡμῖν τὸ ταχύτερον τοὺς ἐκάστοτε λογαριασμοὺς πρὸς ταχεῖαν ἐξόφλησιν αὐτῶν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ παρακαλῶ νὰ γνωρίσητε ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν, ὅτι παρεκάλεσα τὸν κ. Καταπότην ἱατρὸν Γερουσιαστὴν Λασηθίου νὰ μοὶ ὑποβάλλῃ μελέτην ἀνοικοδομήσεως Σανατορίου λεπρῶν μὲ τριάκοντα (30) περὶ τοῦ αἰθούσας ἐπὶ τῇ βάσει δαπάνης ἐνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην θὺ χρειασθῇ ὁ κ. Καταπότης μηχανικὸν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ γηπέδου καὶ σύνταξιν τοῦ σχετικοῦ σχεδίου, παρακαλῶ, ὅπως θέσητε εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὸν νομομηχανικὸν Λασηθίου, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι διὰ τὴν πρόσθετον ταύτην ὑπηρεσίαν ὁ ἐν λόγῳ μηχανικὸς θὰ πληρωθῇ παρ' ἐμοῦ.

Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Ἐν Πλάκᾳ Μεραμβέλλου 9 Μαΐου 1933.

26) Κύριε Διευθυντά,

Εὐχαρίστως ἀπαντῶντες εἰς τὰ τεθέντα ἡμῖν ἐρωτήματα διὰ τὸ λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν, ὅτι

1ον) Τὸ σύνολον τῶν εἰσαχθέντων λεπρῶν ἐν τῷ Λεπροκομείῳ Σπιναλόγκας ἀπὸ τοῦ 1904, ἔτους ἰδρύσεως, μέχρι τῆς 30ης Ἀπριλίου 1933 ἀνέρχεται εἰς 954 λεπρούς.

2ον) Ἀπεβίωσαν ἐκ τῶν 954 οἱ 588.

3ον) Ἐγεννήθησαν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ λεπροκομείου ἐν Σπιναλόγκᾳ τέκνα ἐκ λεπρῶν γονέων μέχρι σήμερον 72. Ἐκ τούτων ἀπεβίωσαν 38. Ζῶσι δέ, 34, ἐξ ὧν ὁκτὼ εὐρίσκονται εἰς ὀρφανοτροφεῖα τοῦ Κράτους, ἐννέα παρουσίασαν συμπτώματα λέπρας, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι ὑγιᾶ, εὐρισκόμενα πλησίον ὑγιῶν συγγενῶν τῶν.

4ον) Δὲν ὑπάρχουν βεβαιωμένοι συφιλιδικοὶ μεταξὺ τῶν λεπρῶν Σπιναλόγκας.

5ον) Ἐπισυνάπτομεν τῇ παρουσίᾳ τὸν ζητηθέντα ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν ἐν τῷ λεπροκομείῳ λεπρῶν, ἀναφέροντες συγχρόνως καὶ τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς αὐτῶν.

Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας

**Κατάστασις⁽¹⁾ ὀνομαστικῇ ἐμφαίνουσα τοὺς ἐν τῷ Λεπροκομείῳ
ροσηλενομένους λεπρούς κατὰ τὴν 30 Ἀπριλίου 1933**

1) Ἀγγέλου Παναγιώτης, Σωτήρας, Θάσου, Καβάλλας

2) Ἀδαμοπούλου Κανέλλα, Σαμαρᾶ, Τριπόλεως, Ἀρκαδίας

(1) Σ. Μ. Μετὰ τὸ ὀνοματεπώνυμον ἐκάστου λεπροῦ ἀναγράφονται κατὰ σειρὰν τὸ χωρίον, ἡ ἐπαρχία καὶ ὁ Νομὸς ἐξ οὗ προέρχεται.

- 3) Ἀϊλαμάκη Μαρία, Κλησίδι, Σητείας, Λασηθίου
- 4) Ἀληφιέρης Ἰωάννης, Καλαμίτσι, Χανίων, Χανίων
- 5) Ἀληφιέρη Φωτεινή, ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 6) Ἀλεβίζος Ἰωάννης, Κανδύλα, Καπουριού, Ἡρακλείου
- 7) Ἀλεξανδράκης Γεώργιος, Καμηλάρι, Πυργιωτίσσης, Ἡρακλείου
- 8) Ἀναστασόπουλος Γεώργιος, Ἀμβρακία, Τριγωνίας, Αἰτωλοακαρνανίας
- 9) » Δημήτριος, Σερμιόκ, Ἐρζερούμ
- 10) Ἀνδριανοπούλου Φρόσω, Ἀκονάκι, Μεσσηνίας
- 11) » Εὐγενία, » »
- 12) Ἀνδρεαδάκης Πολυχρόνης, Σελιά, Ἀγ. Βασιλ., Ρεθύμνης
- 13) Ἀνδρουλάκης Ἡλίας, Ἀγρίχε, Σελίνου, Χανίων
- 14) » Ἰωάννης, Σκονίζο, » »
- 15) » Ἀντώνιος, Τεμένια, » »
- 16) Ἀντίκας Ἰωάννης, Χαϊδάρι, Ναυπλίου
- 17) Ἀντωνάκης Ζαχαρίας, Μουρνέ, Ἀγ. Βασιλ. Ρεθύμνης
- 18) Ἀντωνάκης Ἐμμανουήλ, Μάλλες, Ἱεραπέτρας, Λασηθίου
- 19) Ἀνέφαλος Ἰωάννης, Κάλυμνος
- 20) Ἀρετάκη Ἀθηνᾶ, Καλὸ Χωριό, Πεδιάδος, Ἡρακλείου
- 21) Ἀρβανιτάκης Γεώργιος, Στρατόπολις, Εὐβοίας
- 22) Αὐγουστάκη Θεοδοσία, Μέλαμπες, Ρεθύμνης
- 23) Ἀναγνωστοπούλου Γιαννούλα, Μουσταφάτι, Λαμίας, Φθιωτ)κίδος
- 24) Αὐγουλά Μαρία, Χουσμάτσι, Κισσάμου, Χανίων
- 25) Βαρδάκης Μιχαήλ, Παράνυμφοι, Μονοφατίσιον,
- 26) Βάρδα Μαρία, Κρητσᾶ, Μῖλλον Λασηθίου
- 27) » Καλλιόπη, » » »
- 28) Βαρθαλίτης Ἰωάννης, Βάρι, Σύρου, Κυκλάδων
- 29) » Εἰρήνη, » » »
- 30) Βασιλάκης Μιχαήλ, Ἀστυράκι, Μαλεβυζίου, Ἡρακλείου
- 31) » Μαρία, Ἀγ. Κων)νος, Λασηθίου
- 32) Βλασσάκης Ἰωάννης Πιτσίδι »
- 33) Βλαχογιάννης Ἰωάννης, Ναζήριον, Μεσσηνίας
- 34) Βιολιδάκη Χαρίκλεια, Σίτανος, Σητείας, Λασηθίου
- 35) Βογιατζῆς Σταῦρος, Ἀβδωρι, Κομοτινῆς, Θράκης
- 36) Βόλακας Γεώργιος, Ἀγ. Ἰωάννης, Καινουρίου
- 37) Βοριζανάκης Φραγκῖσκος, Πιτσίδια, Πυροτίσσης Ἡρακλείου
- 38) Βαθουλάκης Θεόδωρος, Προδρόμοι, Ἀποκορώνου, Χανίων
- 39) Γαῖτανᾶς Ἰωάννης, Πιτσίδια, Πυροτίσσης, Ἡρακλείου
- 40) Γιωργόπουλος Δημήτριος, Πάτραι, Ἀχαιοῦλδος
- 41) Γιαννιοῦ Μαρία, Κακὴ Ράχη, Θάσου Καβάλλα
- 42) Γιαννίκου » Βουrolά, Σμύρνης
- 43) Γιαννούλης Φώτιος, Ἐπισκοπιανά, Κερκύρας
- 44) Γιακουμάκης Γεώργιος, Λαφνές, Μαλεβιζίου, Ἡρακλείου
- 45) » Αἰκατερίνη, Ἀπίδι, Σητείας Λασηθίου
- 46) » Μαρία » » »

- 47) Γιατρᾶς Γρηγόριος, Ζάκυνθος
- 48) » Παναγιώτα, »
- 49) Γιολδάσης Σταῦρος, Φανερωμένη, Ἀρτης
- 50) » Ἡλίας, Νισίστα, »
- 51) » Ἰωάννης » »
- 52) Γκιούλης Βασίλειος, Χλεποτσάρι, Ἀττικοβοιωτίας
- 53) Γρεντάκις Ἐμμανουήλ, Χρωμοναστήρι, Ρεθύμνης
- 54) Δονόπουλος Ἀνδρέας, Πόρος, Τροιζηνίας, Ἀργυθίας
- 55) Δογιάκος Εὐάγγελος, Κέα, Κυκλάδων
- 56) Δαρεμᾶς Ἀντώνιος, Βρωμολίνη, Τροιζηνίας, Ἀργολιδοκορινθίας
- 57) » Μαρία » » »
- 58) Διαλυᾶς Μιχαήλ, Κοητσᾶ, Μ)λλου Λασηθίου
- 59) » Ἐμμανουήλ » » »
- 60) » Ἰωάννης ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 61) Δατσέρη Εὐδοξία, Φινοκαλιά, Μ)λλου, Λασηθίου
- 62) Δρακάκη Εἰρήνη, Σφάκα, Σητείας, Λασηθίου
- 63) Δρακουλάκη Ἀριστέα, Λάκκοι, Κυδωνίας, Χανίων
- 64) Δοίβας Ἰωάννης, Μέθανα, Τροιζηνίας, Ἀργυθίας
- 65) Ἐλενητοπούλα Εὐλαμπία, Σπανιακό, Κυδωνίας, Χανίων
- 66) Ἐμμανουήλ Μαρία, Ἀνδρονιάνοι Κύμης, Εὐβοίας
- 67) » Ἐλενη » » »
- 68) » Αἰκατερίνη » » »
- 69) Ἐπιτροπάκις Ἀθανάσιος, Μουρνιές, Μονοφατισίου, Ἡρακλείου
- 70) Ζαφειράκις Ἐμμανουήλ, Ἀγ. Τριάς, Σητείας, Λασηθίου
- 71) Ζουλινάκις Μιχαήλ, Χουμεριάκος, Μεραμβέλλου »
- 72) » Μαρία » » »
- 73) Θεοδωρόκις Νικόλαος, Μέρωνας, Ἀμαρίου, Ρεθύμνης
- 74) » Μαρία, Μᾶζα, Σελίνου, Χανίων
- 75) » Ἐλένη, ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 76) Ἰωαννίδης Διονύσιος, Πάτραι, Ἀχαιοῦλδος
- 77) Καββουσανοῦ Μαρία, Σφάκα, Σητείας, Λασηθίου
- 78) Κακλαμάνου » Μουρνέ, ἁγ. Βασιλ., Ρεθύμνης
- 79) Καηλιδάκις Γεώργιος, Πόρος, » »
- 80) Κακουλάκη Ἀργυρή, Ἀρχάναι, Τεμένους, Ἡρακλείου
- 81) Καλογεράκη Γενοβέφα, Κανδήλα, Καινουρίου »
- 82) Καλομοιράκη Ἐλένη, Χοχλακίς, Σητείας, Λασηθίου
- 83) Καλούπης Πέτρος, Σχίζαλη, Καρυστίας, Εὐβοίας
- 84) Καμαριανὸς Ἰωάννης, Καμάρες, Πυργιωτίσης, Ἡρακλείου
- 85) Καμαριανοῦ Μαρία, Χοχλακίς, Σητείας, Λασηθίου
- 86) Κανάκις Νικόλαος, ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 87) » Ἐμμανουήλ, » » »
- 88) » Πελαγία, Καλὸ χωριό, Πεδιάδος, Ἡρακλείου
- 89) » Ἐλπινίκη » » »
- 90) Κανουπάκις Γεώργιος, Περβολάκια, Σητείας, Λασηθίου

- 91) Κανουνπάκις Αἰκατερίνη, Περβολάκια, Σητείας, Λασηθίου
- 92) Καραβελάκης Νικόλαος, Πλάτη-Λασηθίου, Λασηθίου
- 93) » Αγγελική, Σφάκα, Σητείας, »
- 94) Καραχάλιος Ἰωάννης, Ἄργος
- 95) Καρεκλᾶς Νικόλαος, Ποταμιά, Θάσου, Καβάλλας
- 96) Καραβούζης Παράσχος, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
- 97) Καραμπίνης Κωνστ., Πέρι, Καινούριον, Ἡρακλείου
- 98) Καπενταρίτσα Μαρίν, ἁγ. Παρασκευή, Σμύρνης
- 99) Καπαϊδώνης Ἰωάννης, Μέζωρμα, ἁγ. Βασίλ. Ρεθύμνης
- 100) Κατσαρὸς Ἄγγελος, Σινιές, Κερκύρας
- 101) Κατσαροῦ Ἑλένη, » »
- 102) Κατσικανδρακή Αἰκατερ. Καστέλλι, Κισσάμου, Χανίων
- 103) Καφτάνης Σουρίδων Βασιλική, Μυτιλήνης
- 104) Κεφαλογιάννη Μαρία, Ἀνώγεια, Μυλοποτάμου, Ρεθύμνης
- 105) » Ζουμπουλιά, » » »
- 106) Κλάδης Αὐγέρης Αγαλά, Ζακύνθου
- 107) » Γεώργιος » »
- 108) » Εὐάγγελος » »
- 109) » Δημήτριος » »
- 110) Κλαδᾶ Σταματέλλα, Καρουσάδες, Κερκύρας
- 111) Κρήταινα Ἑλένη, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
- 112) Κορμαρῆ Ἀρετή, Περίφια, Κερκύρας
- 113) Κλαμπάνη Διονυσία, Μαχαιράδες, Ζακύνθου
- 114) Κληματιανὸς Μιχαήλ, Κουροῦνες, Ἀμαρίου, Ρεθύμνης
- 115) Κλώντζας Μιχαήλ, Κρητσᾶ, Μῖλλου, Λασηθίου
- 116) Κοκοβίλης Κωνστ. Ἐρμιόνη, Ἀργολῆθας
- 117) Κολυβάκις Ἐμμαν. Ἀρμένιοι, Σητείας, Λασηθίου
- 118) Κολυβᾶς Γεώργιος, Αὐγενική, Μαλεβυζίου, Ἡρακλείου
- 119) Κοντεκᾶς » Ζυμβροῦ, Σελίνου, Χανίων
- 120) Κότσαλος Παρθένιος, Κόρτοβο, Τροχωνίας, Αἰτωλῆνας
- 121) Κομπισάκις Ἐμμανουήλ, Ἐπανοχώρι, Σελίνου, Χανίων
- 122) Κονδυλόπουλος Ἀθανάσιος, Φιλιατρά, Τριφυλίας, Μεσσηνίας
- 123) Κόνσολας Γεώργιος, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
- 124) » Αἰκατερίνη, Ἀμυρᾶ, Βιάνου Λασηθίου
- 125) Κοτσανάκη Χαρίκλεια, Βασιλική, Καινούριον, Ἡρακλείου
- 126) Κουκουριτάκις Ἐμμανουήλ, » » »
- 127) Κοιτσερῆς Σταμάτιος, Προμήριον, Βόλου, Λαρίσης
- 128) » Εὐγενία » » »
- 129) Κουντάκη Παγώνη, Λαφνές, Μαλιβυζίου, Ἡρακλείου
- 130) Κρητσωτάκις Ἰωάννης, Σφεντήλι, Πεδιάδος, »
- 131) » Εὐαγγελία, » » »
- 132) Κριτσιλᾶς Ἀπόστολος, Ἀργαλαστή, Βόλου, Λαρίσης
- 133) » Γεώργιος » » »
- 134) Κροκίδης Σπυρίδων, Μαχαιράδες Κερκύρας

- 135) Κυριακάκης Μιχαήλ, Σφάκα, Σητείας, Λασηθίου
- 136) » Μελανθία, Βόροι, Πυργιωτίσσης, Ἡρακλείου
- 137) Κυριακαντωνάκη Δημ. Συδικάρι, Κισσάμου, Χανίων
- 138) Κωστάκου Βασιλική, Πάληρος, Λακωνίας, Μεσσηνίας
- 139) Λαϊνάκη Ἀργυρή, Βισταγή, Ἀγ. Βασιλείου, Ρεθύμνης
- 140) Λετζάκη Ἐλισσάβετ, Κεραμί, » »
- 141) Λιᾶκος Γεώργιος, Γάδος, Ραιδεστός, Θράκης
- 142) Λιανάκη Σοφία, Μητρόπολις, Ἡρακλείου
- 143) Λιαπάκη Γεώργιος, Χόνδρος, Βιάννου, Λασηθίου
- 144) » Δημήτριος. Χουδέτσι, Πεδιάδος Ἡρακλείου
- 145) Λιαπάκη Μαρία, Καλαμαύκα, Ἱεραπέτρας Λασηθίου
- 146) Λιονυράκη Ἐμμανουήλ, Σγουρόκεφάλι, Ἡρακλείου
- 147) Λουκάκης Ἀριστείδης, Ἐλούνδα, Μίλλον, Λασηθίου
- 148) » Ἑλένη » » »
- 149) » Πελαγία, » » »
- 150) Μάλλιος Ἰωάννης, Ἀλιβέριον, Εὐβοίας
- 151) Μακράκη Κωνστ. Ἐπισκοπή. Πεδιάδος, Ἡρακλείου
- 152) » Χρυσή, Βλάτος, Κισσάμου, Χανίων
- 153) » Δέσποινα, Τάπες, Μίλλου, Λασηθίου
- 154) Μακρῆς Φώτιος, Πειραιεύς, Ἀττικοβοιωτίας
- 155) Μανετιάς Ζαχαρίας, Χόνδρος, Βιάννου, Λασηθίου
- 156) Μανουσάκης Μιχαήλ. Ἐξω Μουλιανά, Σητείας, »
- 157) Μαμαντάκη Ἑλένη Ἀπίδι » » »
- 158) Μαραγκάκη Αἰκατερίνη, Ἀσίτες, Μαλεβυζίου, Ἡρακλείου
- 159) Μαργογιάννης Γεώργιος, Ἐλούνδα, Μίλλον, Λασηθίου
- 160) Μανιαδιάκης Χαρ. Ἡράκλειον, Ἡρακλείου
- 161) » Γεώργιος, » »
- 162) Μαρκάκης Ἀνδρέας, Ἀστρικα, Κισσάμου, Χανίων
- 163) » Βασιλική, Γαράζο, Ρεθύμνης
- 164) Μαρκετάκης Γεώργιος, Τεμένια, Σελίνου Χανίων
- 165) » Μαρία, » » »
- 166) Μάστορας Παναγιώτης, Βλάσι, Πηλείας Μεσσηνίας
- 167) » Κωστούλα » » »
- 168) Μαυρέα Γιαννούλα, Σταματινοῦ, »
- 169) Μελάς Γεώργιος, Ἀργαστήρι, Σελίνου, Χανίων
- 170) » Μιχαήλ, ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 171) Μενεγάκης Μαρία, Βαγιονιά, Μονοφατισίου, Ἡρακλείου
- 172) Μερακῆ Ξενία, Ποταμιά, Θάσου, Κάβαλλας
- 173) Μηλιοῦ Στεφανιά, ἐν Σπιναλόγκα, ἐγεννήθη
- 174) Μηναδάκη Πηνελόπη, Ἀμπελάκια, Ρεθύμνης
- 175) Μπαρούτη Ἑλένη, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
- 176) Ματθιουδάκη Καλλιόπη, Λάκκος, Κυδωνίας, Χανίων
- 177) Μπατζακάκης Γεώργιος, Φουρνοφάραγκο, Μονοφατισίου, Ἡρακλείου
- 178) Μπαρμπαρέκου Σαράκτης, Γιαννούλα, Σμύρνης

- 179) Μουσταίικς Δημήτριος, Βορλά, Σμύρνης
- 180) Μαλατάικς Βλάσσιος, Καλοπίτσι, Ἀποκορώνου, Χανίων
- 181) Μπρανίκα Ἑλένη, Σινιές, Κερκύρας
- 182) » Ἀλεξάνδρα, » »
- 183) Μοσχολιδάκη Μαρία, Σφάκα, Σητείας, Λασηθίου
- 184) Μυλωνάκη Χρηστίνα, Λούκια, Μονοφατισίου, Ἡρακλείου
- 185) Μητυληνοῦ Μαρία, Σάμος, Κυκλάδων
- 186) » Δήμητρα, » »
- 187) Μουρτζινὸς Νικόλαος, Καλантаρέ, Ρεθύμνης
- 188) Μουζάκη Δήμητρα, Πάτρας, Ἀχαϊοῦλιδος
- 189) Νικολιάς Θεοδόσιος, ἀνδρονιάνοι, Κύμης, Εὐβοίας
- 190) Ντιραδάικς Νικόλαος, Χανιά, Χανίων
- 191) » Μαρία, ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 192) Ξαγοραράκη Ἀργυρή, Μητρόπολις, Ἡρακλείου
- 193) Ξαφάικς Βασίλειος, Μουλιανά, Φιλιππιάδος Ἀρτης
- 194) Ξενάκη Μαρία, Κρούστα, Μήλου, Λασηθίου
- 195) Οἰκονομάικς Νικόλαος, Μουλιανά, Σητείας, Λασηθίου
- 196) Πάγκαλος Ἰωάννης, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
- 197) Παπανδρέου Αἰκατερ. Σχηματάρι, Θηβῶν, Ἀττικοβοιωτίας
- 198) Πιτσιλαδῆς Παναγιώτης, Πλωμάριον, Μιτυλήνης
- 189) Παγωμένος Νικόλαος, Γωνιές, Μαλαβυζίου, Ἡρακλείου
- 200) Παπαδημητρίου Νικόλαος, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
- 201) Παπαποστόλου Ἀθανάσιος, Δράμεσι, Θηβῶν, Ἀττικίας
- 202) Παγώνης Μηνᾶς, Ἐρμιόνη, Ἀργιθίας
- 203) Παναγιώτου Χρυσάνθη, Σωτήρα, Θάσου, Καβάλλας
- 204) Παπαδάικς Νικόλαος, Βορί, Σωτείας, Λασηθίου
- 205) Μαπαδάκη Μιχ. Κεφάλι, Μυλοποτάμου, Ρεθύμνης
- 206) Παπαδάκη Αἰκατερ. Βασιλική, Καινουρίου, Ἡρακλείου
- 207) Παπαθεοδώρου Παναγ. Σταυροκλήσια, Γορτυνίας, Ἀρκαδίας
- 208) Παπαχαράλαμπος Δημ. Σαμψοῦς
- 209) Παπαφανουράικς Εὐθύμιος, Μέλαμπες, Ἀγ. Βασίλ. Ρεθύμνης
- 210) Παπουτσῆς Παῦλος, Κανδύλια, Μαντινείας Ἀρκαδίας
- 211) Παυλάικς Ἰωσήφ, Κάνδανος, Σελίνου, Χανίων
- 212) » Γεώργιος Εὐνοχώριον, Αἰτολοακαρνανίας
- 213) Παυλόπουλος Παῦλος, Βαλτενσίτικον, Ἀρκαδίας
- 214) Πεξεβέγκης Γεώργιος, Σερακοῦμ
- 215) Περιφεράικς Ἐμμαν. Καρούδι, Σητείας, Λασηθίου
- 216) » Ἰωάννης, » » »
- 217) Πετράικς Χ. Ἐμμαν. Ἐλούνδα, Μεραμβέλλου Λασηθίου
- 218) » » » » »
- 219) » Δέσποινα, » » »
- 220) » Χ. Ἰωάννης Ἐλούνδα, »
- 221) Πίστης Νικόλαος, Ἐρμιόνη
- 222) Πλακιντωνάκη Σοφία, Καββοῦσι. Ἱεραπέτρας Λασηθίου

- 223) Πουλῆς Ἰωάννης, Καββοῦσι, Ἱεραπέτρας, Λασηθίου
- 224) Πουλᾶκις Γεώργιος, Καστέλλι, Πεδιάδος, Ἡρακλείου
- 225) Πρωϊμάκη Πολυξένη, Ζυμβράκιον, Σελίνου Χανίων
- 226) » » Φουρνέ, Κυδωνίων
- 227) Πρωτογεράκις Μύρων, Καμάρες, Πυρ(σ)σης Ἡρακλείου
- 228) Ρεράκη Μαρία, Ἐπισκοπή, Ρεθύμνης
- 229) Ρουσάκη » Μ. Λασηθί, Λασηθίου
- 230) Ροιδάκις Ζαχαρίας Βασιλική, Καινουρίου Ἡρακλείου
- 231) Σανδαλάκη Μαρία, Κομιτάδες, Σφακίων, Χανίων
- 232) Σιγαδᾶς Νεόφυτος, Κάλυμνος
- 233) Σεργουίδης Παναγιώτης, Θεολόγος, Θάσου, Καββάλλας
- 234) Σκαρμαλιωράκις Ἀντώνιος, Πάλαϊκαστρον, Σητείας, Λασηθίου
- 235) Σαρακινού Μαγδαληνή, Κασσιόπη, Κερκύρας
- 236) Σταυρακάκη Εἰρήνη, Ἀγ. Τριάς, Σητείας, Λασηθίου
- 237) » Σοφία, » » »
- 238) » Μαρία, ἐν Σπιναλόγκα ἐγεννήθη
- 239) Σταυρωτάκη Εὐδοξία, Ζάκρο, Σητείας, Λασηθίου
- 240) Σαρρῆς Ἰωάννης, Ἀργαλαστή, Βόλου, Λαρίσης
- 241) Σαριδάκις Παντελῆς, Ὀμαλά, Κυδωνίας, Χανίων
- 242) Σταματάκις Ἰωάννης, Μεσόγεια, Κισσάμου »
- 243) Στρατάκη Γεώργιος, Πρίνα, Μεραμβέλλου, Λασηθίου
- 244) Στρατῆς » Τέργιες, Κύμης, Εὐβοίας
- 245) Σφακιανάκις Ἰωάννης, Νεὺς Ἀμαρίου, Ρεθύμνης
- 246) Σφενδουράκις Ἰωσήφ, Κλησίδι, Σητείας, Λασηθίου
- 247) » Νικόλαος » » »
- 248) Σφυράκις Ἐμμαν. Ἐλούνδα, Μῖλλον, »
- 249) Συργιώτου Μαρία, Λούτσια, Κερκύρας
- 250) Συμεωνίδης Ἀντώνιος, Τόσια, Μ. Ἀσίας
- 251) Σμυρνωτάκις » Χρυσοπηγή, Ἡρακλείου
- 252) Τσάκας » Φούρκα, Θεσσαλονίκης
- 253) Τζανάκις » Δεμάτι, Μονοφατίου, Ἡρακλείου
- 254) » Ἀθηνᾶ, Καββοῦσι, Ἱεραπέτρας, Λασηθίου
- 255) Τζαβολάκις Ἐμμανουήλ, Πιτσίδα, Πυργιωτίσσης, Ἡρακλείου
- 256) Τζιριτάκις Ἀγγελικῆς, Κούμια, Ἀγ. Βασίλ. Ρεθύμνης
- 257) Τουλιάτου Σοφία, Πάτραι, Πλαϊσιήλιδος
- 258) Τολουπάκις Γεώργιος, Χοχλακίς, Σητείας, Λασηθίου
- 259) Τριανταφύλλου Κωνστ. Μέθανα, Ἀργολιδοκορινθίας
- 260) Τρώφωνας Νικόλαος, Σινιές, Κερκύρας
- 261) Τσαγρῇ Μαρία, Βισταγή, Ρεθύμνης
- 262) Τσαρουκιέν Χορέκ, Σεβάστεια
- 263) Τσακλάνης Νικόλαος, Καλάμας, Μεσσηνίας
- 264) Τσαλούμας Εὐάγγελος, Ἀνδρονιάνοι, Κύμης, Εὐβοίας
- 265) Τσαλούμα Εἰρήνη, Ἀνδρονιάνοι, Κύμης, Εὐβοίας
- 266) Τσεκούρα Μαρία, Ἀσχύφον, Σφακίων, Χανίων

- 267) Τσιτσιρκλίου Ἀσπασία, Θεολόγος, Θάσου, Καβάλλας
 268) Τσομπανᾶς Δημ. Μακρυνό, Μεσσολογίου
 269) Τσουρῆς Νικόλαος, Ἀγ. Φωτιά, Σητείας, Λασηθίου
 270) Τσίκας Νικόλαος Ποταμιά, Θάσου, Καβάλλας
 271) » Μαρία, » » »
 272) Τσιμπούκη Μαρία, Κάδι, Εὐβοίας
 273) Φαφουτάκης Κωνστ. Χουδέτσι, Πεδιάδος, Ἡρακλείου
 274) Φασουλᾶ Ἑλένη, Ἀπόστολοι, Ἀμαρίου, Ρεθύμνης
 275) » Μαρία, » » »
 276) Φύλλιος Σταμάτιος, Ἰμβρος,
 277) Φουρτούνης Εὐάγγελος, Βλάσσι, Μεσσηνίας
 278) Φονιαδάκης Νικόλαος, Ἀγ. Τριάς, Σητείας, Λασηθίου
 279) Φραγκιαδάκης Διαμόντα, Ἀπίδι, » »
 280) » Ἑλένη, » » »
 281) Καλλιόπη, Ἀσίτες, Μαλεβυζίου, Ἡρακλείου
 282) Φραγκούλης Λάζαρος, Ἑρμιόνη
 283) Φωτεινάκη Μαρία, Καρύδι, Σητείας, Λασηθίου
 284) Χαλαμπαλάκη Χρηστ. Ἀστρίτσι, Πεδιάδος, Ἡρακλείου
 285) » Αἰκατερ. » » »
 296) Χαμηλὸς Ἐμμανουήλ, Πεῦκος, Βιάννου Λασηθίου
 287) Χανιώτου Ἐλισσάβετ Φινοκαλιά, Μεραμβέλλου, »
 388) Χατζημιχάλης Ἀντώνιος, Τῆλος, Δωδεκανήσων
 289) Χρονάκης Γεώργιος, Ἀλιτζανή, Μονοφατισίου, Ἡρακλείου
 290) Χαρδαβέλης » Μέρακας, Ἀχαιοήλιδος
 291) Χαφαλαμπάκη Γεώργ. Πρόδρομοι, Χανίων
 292) » Ἐμμαν. Λουλουμᾶ, Μαλεβυζίου, Ἡρακλείου
 293) Χριστοφοράκη Μαρία, Παναγιά, Μονοφατισίου »
 294) Χαρκιαδάκης Στυλιανός, Μέρωνας, Ἀμαρίου, Ρεθύμνης
 295) Χαρκιολάκης Ἰωάννης, Ἀγ. Τριάς, Σητείας, Λασηθίου
 296) Χρυσάκης Μιχαήλ, Χρυσοπηγή, Ἡρακλείου
 297) » Ἰωάννης, » »
 298) » Καλλιόπη, » »
 299) Χριστοδουλάκης Ἐμμαν., Τουρλωτή, Σητείας, Λασηθίου
 300) Ψυχογιὺς Ἀναστάσιος, Μέθανα, Ἀργολιδοκορινθίας
 301) » Γεώργιος, Κάδι, Εὐβοίας

Ἐκ τῶν 301 λεπρῶν 182 προέρχονται ἐκ Κρήτης, οἱ δὲ λοιποὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, πλὴν τῶν νήσων Χίου καὶ Σάμου. Οἱ δὲ λεπροὶ τῆς Κρήτης κατανέμονται κατὰ Νομοὺς ὡς ἑξῆς: Λασηθίου 68, Ἡρακλείου 49, Χανίων 41, Ρεθύμνης 24. Ἡ δὲ ἐπαρχία Σητείας ἐκ τῶν 68 τοῦ Νομοῦ ἔχει 32, ἥτοι σχεδὸν τὸ ἕμισυ τῶν λεπρῶν τοῦ Νομοῦ Λασηθίου.

Ἐν Πλάκᾳ, τῇ 1 Μαΐου 1933.

(Υπ.) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λεπροκομείου Σπιναλόγκας

Ε. Γραμματικάκης

27) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Ἐν Πλάκᾳ τῇ 13 Μαΐου 1933
ΛΕΠΡΟΚΟΜΕΙΟΝ ΣΠΙΝΑΛΟΓΚΑΣ

Ἀριθ. $\frac{294}{256}$

Πρὸς τὸν κ. Μιχαήλ Καταπότην, Γερουσιαστήν

Ἐν συνεχείᾳ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276 ἐ. ἑ. ἐγγράφου μας ἀποστέλλομεν ὑμῖν προσηρημένως ὧδε ἀκριβὲς ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 557 ε. ε. ἐγγράφου τοῦ

Νομομηχανικοῦ Λασηθίου διὰ τὸ ποσὸν τῶν δαπανηθέντων μέχρι σήμερον χρημάτων διὰ τὰ ἔργα τοῦ Λεπροκομείου ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Μιχαηλοῦ. Τὰ ἐκτελεσθέντα ἔργα τοῦ Λεπροκομείου κατόπιν μελέτης τοῦ Νομομηχανικοῦ κ. Κολάση εἶναι 1) Νοσηλευτήριον (αἴθουσα ἀσθενῶν, δωμάτια νοσοκόμων, δωμάτιον διὰ γραφείων καὶ τοποθέτησιν ἀπολύτως ἀναγκαίων φαρμάκων, ἀποχωρητήρια, λουτήρες, χειρουργεῖον, ἰατρεῖον καὶ φαρμακεῖον). 2) Ἀπολυμαντήριον. 3) Μαγειρεῖον (αἴθουσα φαγητοῦ κλπ.). 4) Τρία συγκροτήματα ἀποχωρητηρίων. 5) Φυλακαὶ ὧν ἔλλειπει τὸ ἀμμοκονίαμα. 6) Δωμάτια διὰ πλυντρίας Λεπροκομείου. 7) Δεξαμεναὶ παρὰ τῷ μαγειρείῳ, οὗτινος ἔλλειπει τὸ ἀμμοκονίαμα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπένδυσις.

Τὰ δὲ ἐκτελεσθισόμενα εἰσέτι ἔργα διὰ τὸ Λεπροκομεῖον εἶναι: 1) Μία δεξαμενὴ διὰ τὸ νοσηλευτήριον ἣτις ἔχει ἀρχίσει νὰ ἐκτελῇται, καὶ διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ νοσηλευτήριον, διότι δι' αὐτῆς καὶ μόνον θέλει γίνῃ ἡ ὑδρευσις αὐτοῦ καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ὑδραυλικὴ ἐγκατάστασις ἐν αὐτῷ διὰ τὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας του. 2) Πλυντήριον. 3) Αἴθουσα μεγάλῃ, διὰ ψυχαγωγικὰς συγκεντρώσεις⁽¹⁾ (ἐγκατάστασις ραδιοφώνου καὶ λοιπῶν ὁργάνων ψυχαγωγίας), συνδιαλέξεις, διδασκαλίας⁽²⁾ καὶ οὐμίας ἡθικοκοινωνικὰς, 4) οἰκήματα προσωπικοῦ καὶ 5) τὸ καὶ σπουδαιότερον, οἰκήματα πρὸς ἐγκατάστασιν λεπρῶν.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λεπροκομείου
(Υπ.) **Ἐ. Γραμματικᾶκης**

28) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Ἐν Ἀγ. Νικολάῳ, τῇ 11 Μαΐου 1933.
ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

Γραφεῖον Νομομηχανικοῦ Λασηθίου

Ἀριθ. 557

Πρὸς

τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Λεπροκομείου Σπιναλόγκας Πλάκας

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 273 ἐ.ἔ. ὑμετέρου ἐγγράφου γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ τελευταία ἐκδοθεῖσα παρ' ἡμῶν πιστοποίησις ὑπὲρ τοῦ ἐργολάβου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24 Φεβρουαρίου ἀναβιβάζει τὴν ἀξίαν τῶν μέχρι τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἐκτελεσθέντων ἔργων εἰς **1.110.084,64 δραχμὰς**.

Ἐπίσης τὸ ἐγκριθὲν ποσὸν διὰ τοῦ 3ου συγκριτικοῦ πίνακος ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Ἰανουαρίου 1933 πρὸς ἀποπεράτωσιν ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐγκριθεισῶν ἐργασιῶν ἀνέρχεται εἰς **1.332.879**, ὅπερ καὶ θὰ καλυφθῇ σχεδὸν διὰ τῆς ἀξίας τῶν ὅσον οὕτω περατουμένων ἐργασιῶν κατασκευῆς ὑδατοδεξαμενῆς παρὰ τὸ Νοσοκομεῖον.

Ὁ Νομομηχανικὸς Λασηθίου
(Υπ.) **Ι. Χρυσικόπουλος**

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Πλάκᾳ τῇ 13 Μαΐου 1923

Ὁ Διαχειριστὴς τοῦ Λεπροκομείου
(ὑπ.) **Ζερβογιάννης**

(1) Σημ. Μύσ. Ὁ κ. Βενιζέλος μετὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς μεγάλῃς αἰθούσης θὰ ἐγκαταστήσῃ κινηματογράφον ἐν Σπιναλόγκᾳ ἰδίαις δαπάναις. (2) Πρὸ ἐννέα μηνῶν διωρίσθη διδάσκαλος ἐν Σπιναλόγκᾳ ἀντὶ πεντακοσίων δραχμῶν μηνιαίως, ὅστις ἐκτελεῖ καὶ χρὴν Βιβλιοφύλακος τῆς Βιβλιοθήκης Σπιναλόγκας, ὁ μισθὸς τοῦ διδασκάλου καταβάλλεται. Ἐπίσης ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου ταμείου τοῦ κ. Βενιζέλου.

Η ΣΦΑΓΗ ΤΩΝ ΣΚΑΛΙΩΤΩΝ ΕΝ ΣΗΤΕΙΑ

Τὸ χωρίον Σκαλιὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον καὶ βορειοανατολικῶς τοῦ χωρίου Ζήρου κείμενον, ἠρίθμει πρὸ τοῦ 1821 ὀγδοήκοντα περίπου οἰκογενείας. Ὁρεινὸν χωρίον καὶ ἐκτισμένον ἐπὶ λόφου ἦτο φύσει ὄχυρόν, οἱ δὲ γενναῖοι κάτοικοί του τὸ διετήρησαν ἐπὶ πολὺ «ἀπάτητον» παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας προσβολὰς καὶ ἐνέδρας τῶν Γιαννιτσάρων. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι μία ἐκ τῶν πολλῶν τούτων προσβολῶν κατέληξεν εἰς ἀληθῆ πανωλεθρίαν τῶν ἐπιδραμόντων Τούρκων. Ἐξ Ἱεραπέτρας ἐξώρμησε μία ἐπιδρομή, ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε, ἥτις διὰ Σηροκάμπου, ὅπου ἀπαβιάσθησαν οἱ Τούρκοι καὶ Βίγλου ἐφθασαν διὰ νυκτὸς ἐξωθί τῶν Σκαλεῶν. Ἠλπίζον, ὅτι λόγῳ τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδος θὰ εὕρισκον ἀνυπόπτους τοὺς Σκαλεώτας ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἀκινδύνως τὰ ἐγκληματικά των σχέδια.

Ἄλλ' οἱ χριστιανοὶ ἔνεκα τῶν προηγουμένων προσβολῶν ἠγρύπνουν καὶ οἱ φρουροὶ τοῦ χωρίου τοὺς ἀνελήφθησαν. Πεισθέντες δὲ μετ' ὀλίγον, ὅτι οἱ κουρασμένοι ἐκ τῆς πορείας ἐπιδρομεῖς ἀπεκοιμήθησαν, ἐπειτέθησαν ἐξαίφνης ἐναντίον των καὶ τοὺς ἐφόνευσαν πάντας εἰς θέσιν «Γωνιά—στοῦ Τούρκου τὸ Κομμάτι». — Ἡ θέσις αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸν «Μαῦρο Κάμπο», ὁ ὁποῖος καλεῖται μαῦρος, διότι τὸ χῶμά του εἶνε μαύρη ἀργίλος.

Ἡ οἰκτρά αὕτη ἀποτυχία τῆς Τουρκικῆς ἐπιδρομῆς ἐξήγειρε τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων πρὸς ἐκδίκησιν, ἰδίως δὲ τῶν πλησιοχώρων «μπαϊρακίων» Βοΐλας καὶ Σεραγίου.—Ἐτιᾶς, ὅπου ἤδρευον τὰ Γιαννιτσαρικά Ἐπιτελεῖα τῆς περιφερείας. Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ κινδύνου τῆς μάχης οἱ Τούρκοι ἐπροτίμησαν τὴν προδοσίαν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐξόντωσιν τῶν γενναίων Σκαλιωτῶν. Διὰ τοῦ προδότου ἱερέως Φραγκιᾶ παρεσύρθησαν βραδύτερον⁽¹⁾ ἐβδομήκοντα Σκαλιῶτες διὰ νὰ ἐορτάσουν τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐξαγνισθοῦν τοῦ αἵματος τῆς Γωνιάς διὰ τῆς Μεταλήψεως, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἐν Ζήρῳ.

Ἐκεῖ τοὺς συνέλαβον οἱ Τούρκοι τῆς Βοΐλας καὶ τοῦ Σεραγίου τῆς Ἐτιᾶς καὶ τοὺς κατέσφαξαν πάντας εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας. Ὁ προδότης κατόπιν ἐκλήθη εἰς Βοΐλαν, ὅπου οἱ Γεννίτσαροι ἀμείβοντες τὴν προᾶξίν του, τὸν ἐθανάτωσαν ρίψαντες αὐτὸν ἐντὸς πεφυρακτωμένου φούρνου.

Βραδύτερον κατὰ τὸ 1829, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐπέδραμον κατὰ τῆς Σητείας, ἐπιστρέφοντα νὰ μπαϊράκια ἐκ Τοπλοῦ, ὅπου εἰς θέσιν Στεφανὲς καὶ Φοινικὲς κατέσφαξαν τὰ τελευταῖα ἀποσυντεθειμένα ὑπολείμματα τῆς κατὰ τῆς Σητείας ἐκστρατείας τῶν Τσουδεροῦ, Ζερβουδάκη καὶ Πρωτοπαπαδάκη, διηλθον ἐκ Σκαλιῶν καὶ ἔσφαξαν τὰ εὐρεθέντα ἐκεῖ γυναικόπαιδα. Ἐκτοτε ἠρημώθησαν τὰ Σκαλιὰ, οἱ δὲ κατὰ τύχην σωθέντες κάτοικοι μετόφησαν εἰς τὰ πλησίον χωρία. Εἰς τὴν ἐν Ζήρῳ δὲ ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς σώζονται εἰσέτι τὰ ὅσα τῶν ἐβδομήκοντα τούτων Ἐθνομαρτύρων. Ὑπάρχει δὲ ἱερὰ πρόθεσις μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Ζήρου, ὅπως ἀνεγερθῇ μαρμαρίνη στήλη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων. ⁽²⁾

(1) Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς πρὸ τοῦ 1821 σφαγῆς τῶν Σκαλιωτῶν δὲν εἶναι γνωστή. Ἄλλ' ἡ οἰκτρά ἀποτυχία τῆς κατὰ τὴν Μεγάλῃν Ἐβδομάδα ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν κατὰ τὴν παντοκρατορίαν τῶν Γιαννιτσάρων. Σφαγὴ ὁμαδικῇ Τούρκων εἰς ὄρεινόν χωρίον τῆς Σητείας θὰ ἐπιμωρεῖτο ταχέως καὶ ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν λοιπῶν Γιαννιτσάρων τῆς Σητείας, χωρὶς νὰ χρειασθῇ τὸ ἔργον προδότου. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀποτυχούσης προσβολῆς τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Σκαλιῶν θὰ ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν περίοδον τῆς καθόδου τοῦ Ὁσμάν Πασᾶ εἰς Κρήτην (1812), ὅτε οἱ χριστιανοὶ ἀνεθάρρουν μὲ τὴν δικαίαν καὶ ἀμερόληπτον διοίκησιν τοῦ Γενικοῦ τούτου Διοικητοῦ καὶ ὅστις, διὰ νὰ πατάξῃ τὸν ἐν Κρήτῃ Γιαννιτσαρισμὸν, ὥς ἐχθρὸν τοῦ Κράτους, ἐχρησιμοποίησε, ὥς λέγεται, καὶ πολλοὺς χριστιανούς πρὸς τοῦτο. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάκλησίν του ἐκ Κρήτης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου θὰ ἔλαβε πιθανώτατα χώραν ἢ διὰ προδοσίας σφαγὴ.

(2) Ἐδημοσιεύθῃ εἰς τὸν «Παρατηρητὴν» Χανίων 30/10/930.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΝ ΜΕΣΑ ΜΟΥΛΙΑΝΩΝ ΣΗΤΕΙΑΣ

(ἐκ τῶν ἐγγράφων *I. M. Θαλασσινοῦ*).

Ὁ παπᾶ Ἰωάννης Θαλασσινός, υἱὸς τοῦ παπᾶ Μιχαὴλ Θαλασσινοῦ, τοῦ ἐν Καρπάθῳ καταφυγόντος καὶ συντάξαντος κατὰ τὸ 1814 (¹) τὸ δωρητήριον, ἦτο ἐφημέριος Μέσα Μουλιανῶν. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως ἐξελέγη ὑπὸ τῶν ὁμοχωρίων του δημογέρον. Ὡς τοιοῦτος ἦτο ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Χανδρᾷ ἐπαρχιακῆς ἀρχῆς καὶ ἐκράτει τὰ σχετικὰ βιβλία, διασωθέντα καὶ περιέχοντα ποικίλας σημειώσεις ἀναφερομένας εἰς κίνησιν ἐπαναστατῶν, ἀποφάσεις δικαστικὰς, ἐγκυκλίους διοικητικὰς καὶ εἰσπραγεῖς δεκάτης.

Πλὴν τῶν ἤδη δημοσιευθεισῶν, δημοσιεύομεν σήμερον τὰς κατωτέρω σημειώσεις, αἵτινες περιέχονται ἐντὸς βιβλιαρίου ἐπιγραφομένου:

1830 μαΐου 28 Τετάρτη τοῦ ναυλοῦ τοῦ δεκατοσυνάκτου.

Εἰς δὲ τὴν ἐννάτην σελίδα ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα: 1830 μαΐου 28 ἡδὺν σημειώον ὡτὴ χαρτίζι (²) κάνο ἀπανο στοὺς στρατηγίας καὶ καπετανεοὺς ἀπὸ σταρι ἀπο κρηθари—δηλαδή—καὶ ἀπὸ καθε γεννηματος τῆς γῆς.

Πρότομεν κριθάρι τζι βαρδε (³)	10	μον οκ	ετη ακομας στο περα σαρο	
στοῦ γραμματικοῦ καὶ τοῦ κολτίζε (⁴)	8		στράτιοτο	6
το περασάρο	4		στο παεράκι σανισανε στό (...)	4
τὸ καπετανεο οσανεπι γανε			σανεσινάξαμε τζι δεκα τιές τον ὡζο	8
στό μεραπέλο	8			
	30		στα μαλαθουνια οτίχι ο χορ-	
στο παεράκι (⁵) σανεπίγε στό καβούσι	10		γιανὸς καπετάνιος παρμένο	18
ετη σανεπερασανε πάλι ι καπετανεη	4			
σανεπερασσε ηδιμογεροντια στό ξο	8			
	52			100

Εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα σημειοῦνται τὰ ἐπόμενα:

Ταγὶ Χαρτίζι στα κτήματα

	μον—οκ	ο χοργιανος καπετανιος	2	--
προτομεν	1	στον σηφη μετανεγνωστάκη	3	--
ετερι	3	στον καπεταν κονσταντη		13
ετερι	1	στον σπανουθωδορι		2
ετερι	2	στον καπεταν γιανι ετερι		1
ετερι	1			

Εἰς τὴν κατόπιν σελίδα ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα:

ὡτὴ χαρτίζι κάνο ἀπο σταρι τοῦ δεκάτου

ω γραματηκὸς μὲ τὸ κολτίζι	6	σαν εσινάξαμε τὰ δέκατα	2
στό καπετανω οσανε περνοῦσα	2	ετη στη βαρδια	15
ετι στι δημογεροντια σανεπερνα	2	στο λαδη ὡσαν επερασσε η δημογεροντια	2
ετι στο καπετανεο	3	ετη με το κολτίζι	3

Εἰς ἄλλο φύλλον τοῦ βιβλιαρίου τὰ ἀκόλουθα:

1830 ὠκτοβριου 3

ὡτὴ καρπο δηνο τζι βαρδες κριθάρι στάση ὠνοματη (⁶) ὡπου πιγανε 8 μονζ.—οκ. 4.

Οἱ ἀνωτέρω λογαριασμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν κίνησιν τῶν ἐπαναστατῶν, οἷτινες συνεκεντρώθησαν ἐν Καβουσίῳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγούς Πωλιδὸν Πρωτοπαπαδάκην, Γεώργιον Τσουδερόν, Παναγιώτην Ζερβουδάκην καὶ τοὺς Σητειώτας τοιούτους, Σήφη Δερμιτζάκην ἐκ Μαρωνιάς καὶ Ἰωάννην Κοντὸν ἐκ Πισκοκεφάλου.

(1) Σημ. Μύσωνος βλ. σελ. 55—56 Α'. Τόμου Μύσωνος. (2) Χάρτζι=ἐξοδον, δαπάνη. (3) Βάρδιες=φρουραί. (4) Κολτίζης=ἄνθρωπος περιπόλου, σταθμοῦ στρατιωτικοῦ. (5) Μπαεράκι=σημαία, δύναμις στρατιωτικῆ ἐκατὸν ἀνδρῶν, ἐκατονταρχία, (6) Ὀνομάτοι=ἄνδρες ὀνομαστικῶς γνωστοί. κατόπιν =ἄνδρες ἁπλῶς.

Οἱ τελευταῖοι δύο μὲ τὰ μπαεράκια των μετέσχον καὶ τῶν ἐν Μεραμβέλλω στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τῆς Σπιναλόγκας.

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων πέντε καπετανέων, ὁ μὲν τοῦ χωρίου Μέσα Μουλιανῶν δὲν ὀνομάζεται. Πρόκειται ὅμως κατ' ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ Καπετὰν Γ. Γριμάνη προπάππου τῶν σήμερον ὑπαρχόντων εἰς Μέσα Μουλιανὰ Καπετανάκιδων. Ὁ δὲ ἀναφερόμενος Σήφης, πολὺ πιθανὸν θὰ ἦτο ὁ Σήφης Δερμιτζάκης ἐκ Μαρωνιάς. Ὁ Σπανοθωρῶδης κατήγετο ἐκ Ἀγιάς Φωτειάς, ὁ καπετὰν Γιάννης θὰ ἦτο ὁ Ἰωάννης Κοντὸς ἢ ὁ Ἰωάννης Μακρῆς, ὁ μὲν ἐκ Πισκοκεφάλου ὁ δὲ ἐκ Σταυροχωρίου. Ὁ δὲ καπετὰν Κωνσταντῆς πιθανὸν νὰ ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ καπετὰν Μιχαὴλ Βογιατζῆ ἐκ Τουρλωτῆς.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ Η «ΠΡΑΙΣΟΣ»,

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ὡς γνωστον οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ ἐγκατεστημένοι συμπατριῶται Ὑμῶν, ἀπὸ πενταετίας ἤδη συνέστησαν Ἀδελφότητα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: «**Ἀδελφότης τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ ἐκ Σητείας Κρητῶν ἡ «Πραισός»**» μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις καὶ ὑποστήριξις τῶν μελῶν αὐτῆς, ἡ περιθάλψις τῶν ἀπόρων, ἡ μέριμνα ἐν γένει ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας Ἐπαρχίας Σητείας καὶ τῆς προόδου αὐτῆς.

Τὰ μέχρι σήμερον ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις εἶναι ἀρκοῦντως ἱκανοποιητικὰ, ἐκδηλωθέντα εἰς χρηματικὰς παραχὰς πρὸς ἀπόρους συμπατριώτας μας, εἰς ἐνίσχυσιν ἔργων τοπικῶν Ἐθνικῆς ἀνάγκης, εἰς ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ἔκδοσιν Ἱστορικοῦ περιοδικοῦ ἀφορῶντος τὴν Ἐπαρχίαν μας, εἰς προσπάθειαν εἰσαγωγῆς δωρεὰν εἰς Νοσοκομεῖα ἀπόρων ἀσθενῶν κλπ.

Ἐχομεν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλομεν ἐπιτύχει περισσότερα ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν ἐκδηλωθῇ στενωτέρα ἐπαφὴ καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ πάντων τῶν τε ἐνταῦθα ἐγκατεστημένων καὶ τῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ των πατρίδι εὐρισκομένων, ἐὰν καὶ σεῖς προθύμως συμβάλῃτε μὲ μίαν μικρὰν χρηματικὴν βοήθειαν ὅπως ἀσήμαντον δι' ὑμᾶς, μεγάλως ὅμως ἐνισχύουσιν τὸ ἔργον ἡμῶν, δοθέντος ὅτι οἱ ἐνταῦθα ὀλιγάριθμοι (περὶ τοὺς ἐξήκοντα μόνον) δέν εἶναι ἀρκετοὶ νὰ ὀλοκληρώσωσιν τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀδελφότητος.

Τὸ κατὰ τὰς τελευταίας ἀρχαισίας 19[2]1933 προσελθὼν Διοικ. Συμβούλιον τῆς Ἀδελφότητος μὴ φειδόμενον κόπων, θέλει καταστήσει τὴν ὁργάνωσίν μας, ἀφ' ἐνὸς μὲν **Κέντρον** τῶν ἐνταῦθα ἐκ Σητείας ἐρχομένων, καὶ ἐχόντων οἰανδήποτε ἀνάγκην, **Πρακτορεῖον** δὲ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας, πρόθυμον νὰ χορηγῇ αὐτοῖς πᾶσιν ἀναγκαίαν πληροφορίαν, οἰασδήποτε φύσεως, καὶ σχετικὴν ἐνέργειαν.

Μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θέλει κατανοηθῇ παρ' Ὑμῶν πλήρης ἡ ἀξία τῆς προσπαθείας ἡμῶν ταύτης, παρακαλοῦμεν ἀπάσας τὰς Κοινότητας, Ὁργανισμοὺς, Νομικὰ πρόσωπα κ.λ.π. τῆς Ἐπαρχίας μας, νὰ ἐγγραφῶσιν ὡς ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἀδελφότητος «**Πραισός**» ἀντὶ ἐτησίας συνδρομῆς δραχμῶν ἐξήκοντα (60) ἢ καὶ περισσοτέρων προαιρετικῶς.

Ἀντιπρόσωπον ἡ Ἀδελφότης ἐν τῇ κωμοπόλει Σητείας διώρισεν τὸν κ. Γ. Θαλασσινὸν Διευθυντὴν Ἐφεδρικοῦ Ταμεῖου Σητείας, ἔχοντα τὸ δικαίωμα τῆς εἰσπράξεως συνδρομῶν. Ἡ δὲ ἐν Ἀθήναις Κεντρικὴ Διεύθυνσις ἐδρεύει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πραξιτέλους ἀριθ. 22.

Εὐελπιστοῦντες, ὅτι θέλομεν τύχει τῆς δεούσης προσοχῆς, ἀπευθύνομεν ὑμῖν ἐγκάρδιον ἀδελφικὸν χαιρετισμόν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23ῃ Φεβρουαρίου 1933

Ὁ Πρόεδρος

Τὰ Μέλη

Γεώρ. Ἀγαπ. Περιφερέρκης

Γ. Κ. Γαλανάκης, Ν. Χανιάς, Κ. Ἐ. Παπαντωνάκης, Ἐμμ. Ν. Ροδουσάκης

(1) Σ. Μ. Συνιστῶμεν θερμῶς εἰς τοὺς Σητειώτας τὴν ἐνθερμον ὑποστήριξιν τοῦ Σωματεῖου «Πραισός», οὗτινος ἡ ἐπωφελὴς δράσις εἶναι εἰς ὅλους μας γνωστή.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ 1897 ΚΑΙ ΤΑ ΕΝ ΑΡΧΑΝΑΙΣ ΣΥΜΒΑΝΤΑ

Τὴν 12 Αὐγούστου 1897 συνέβησαν ἐν Ἀρχάναις λυπηραὶ σκηναί, αἵτινες ὀλίγου δεῖν νὰ δημιουργήσουν χάσμα πολιτικὸν ἀγεφύρωτον μεταξὺ τῶν Κρητῶν καὶ μάλιστα εἰς περίοδον πολιτικὴν λίαν ἀνώμαλον, τὴν ὁποίαν τότε διέτρεχεν ἡ συζήτησις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Δύο πολιτικαὶ παρατάξεις, ἡ μία ὑπὸ τὸν κ. Βενιζέλον, πρόεδρον τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ τὸν κ. Ἰωσήφ Χατζηδάκη, μὴ διαφωνοῦσαι οὐσιαστικῶς διὰ τὴν ἀποδοχὴν τότε τῆς αὐτονομίας, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον τῆς δηλώσεως ἐκ μέρους τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ περὶ τῆς ἀποδοχῆς ταύτης καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους, ἐξώθησαν τὰ πράγματα ἐγγὺς ἀλληλοσπαραγμοῦ. Εὐτυχῶς ἡ εὐψυχία τῶν Καπετάν Γιάννη Ἀγιονικολιώτου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Διονυσίου, ὡς καὶ ἡ σύνεσις τῶν περὶ τὸν κ. Βενιζέλον κατῳρῶσαν νὰ προλάβουν τὴν αἱματηρὰν σύγκρουσιν. Ἡ ἀμέσως κατωτέρω δημοσιευμένη ἐκθεσις τῶν γενομένων ἐδημοσιεύθη ἀνυπογράφως εἰς τὸν «Νεολόγον Κωνσταντινουπόλεως» τῇ 29 Αὐγούστου 1897, ἀριθ. φύλλου 8371. Αἱ δὲ ἐν αὐτῇ διατυπώμεναι σκέψεις καὶ γινῶμαι, γνωσταὶ καὶ ἀμετάβλητοι διὰ τοὺς παρακολουθοῦντας ἀπὸ τότε τὰς γνώμας τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἐπεισαν ἡμᾶς, ὅτι συντάκτης τῆς ἐκθέσεως ἦτο ὁ κ. Βενιζέλος. Καὶ πράγματι πρὸ ἔτους ἐθέσαμεν ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸ κείμενον αὐτῆς, καὶ μᾶς ἐδήλωσεν, ὅτι ὄντως ἦτο ὁ ἴδιος συντάκτης τῆς ἐκθέσεως καὶ ἠδυνάμεθα νὰ τὴν δημοσιεύσωμεν. Ἄλλ' εἶχομεν συγχρόνως καὶ τὴν καλὴν τύχην νὰ λάβωμεν παρὰ τοῦ πολιτευτοῦ Σητείας κ. Στ. Ξενικάκη ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίτου Ν. Μακράκη ἐκ Μαλεβυζίου περιέχουσαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχαιολόγου Ἐβανς πρὸς τὸν κ. Ἰωσήφ Χατζηδάκη, σχετικὴν πρὸς τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ν. Μακράκη ἀλληλοσυμπληρούμεναι ἐρμηνεύουν ἐπαρκῶς τὰ ἐν Ἀρχάναις τότε συμβάντα. Δημοσιεύομεν ἐπίσης ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίτου Ι. Κ. Σφακιανάκη, κατόπιν προέδρου τῆς ἐν Πλακοῦρες Συνελεύσεως, πρὸς τὸν μακαρίτην Ἐμμ. Φουντιλίδην πολιτευτὴν Σητείας καὶ ἣτις ἐν συνόψει δίδει τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐξομαλύνσεως τῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν.

1) Ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Βενιζέλου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ Ἐπαναστατικὴ τῶν Κρητῶν Συνέλευσις κατὰ τὴν ἐν Ἀρμένιοις συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 9ης Ἰουλίου ἀπεφάσισεν ὅτι ἡ περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος συζήτησις ἀναβάλλεται ἐπ' ἄοριστον. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας ὁρισθησομένην ἔδραν θὰ μεταβῇ τὸ Προεδρεῖον καὶ εἰς τοῦλάχιστον πληρεξουσίου ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας ὅπως ἀσχοληθῶσι περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως. Ὅταν τὸ Προεδρεῖον μετὰ τῶν παρόντων πληρεξουσίων κρίνῃ, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα διὰ τὴν πολιτικὴν συζήτησιν, θὰ προσκαλέσῃ ἀμέσως πρὸς τοῦτο καὶ τοὺς ἀπόντας πληρεξουσίου. Πρὸ τῆς προσκλήσεως ταύτης, καὶ τῆς παροχῆς ἀναλόγου χρόνου πρὸς προσέλευσιν τῶν ἀπόντων καὶ τῆς παρουσίας τοῦλάχιστον 70 πληρεξουσίων

οὐδεμία πολιτικὴ συζήτης ἐπιτρέπεται. Ἡ περὶ τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος συζήτης θὰ γίνῃ εἰς μέρος κείμενον πλησίον τοῦ τόπου ὅπου ἐδρεύουσιν οἱ ναύαρχοι, πάντων τῶν πληρεξουσίων ἀναλαμβάνοντων τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ ἐν λόγῳ μέρος. Ἐάν, ὅτε θὰ γίνῃ ἡ πολιτικὴ συζήτης, οἱ ναύαρχοι ἑξακολουθῶσιν ἐδρεύοντες εἰς τὸ τμήμα Χανίων, ἡ συζήτης θὰ γίνῃ ὠρισμένως εἰς Ἀρμένους. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, γενομένης ψηφοφορίας, προσωρινῇ ἔδρᾳ εἰς ἣν, θὰ μετέβαινε τὸ Προεδρεῖον μεθ' ἑνὸς πληρεξουσίου ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας, ὠρίσθησαν οἱ Ἀρχάναι. Ἐκεῖ ἡ Συνέλευσις ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος τῆς ἐπεκτάσεως τῆς στρατιωτικῆς ζώνης, ἣν ἐζητεῖ ὁ ἐν Ἡρακλείῳ Διοικητὴς τῶν Διεθνῶν στρατενμάτων κ. Τσερμσάϊδ καὶ τῆς ψηφίσεως ὁργανώσεως προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς νήσου. ἐπιστάντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Προέδρου συνήχθησαν ἐν Ἀρχάναις ὑπὲρ τοὺς 70 πληρεξουσίους, διότι οἱ περὶ τὸν κ. Ἰωσήφ Χατζιδάκην ἔκρινον λυσιτελέστερον πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἰδεῶν τῶν τὴν ἐκλογὴν Προέδρου ὁμόφρονος αὐτοῖς· πλὴν μεθ' ὅλας τὰς ὑπ' αὐτῶν καταβληθείσας προσπάθειάς καὶ μολονότι οἱ πλεῖστοι τῶν πληρεξουσίων τῶν Δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἀπῆσαν τῆς συνελεύσεως, πρόεδρος ἐξελέγη ὁ κ. Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁπαδὸς τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ πολιτικὴ συζήτης δεῖν νὰ ἀναβληθῇ μέχρι οὗ ὑπογραφῇ ἡ Ἑλληνοτουρκικὴ εἰρήνη.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου οἱ πλεῖστοι τῶν πληρεξουσίων ἀπῆλθον εἰς τὰς ἐπαρχίας των, βέβαιοι ὅτι ἡ πολιτικὴ συζήτης δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ προτοῦ προσκληθῶσι πάντες οἱ πληρεξούσιοι. Τότε δὲ οἱ σπεύδοντες εἰς τὴν ἄμεσον δῆλωσιν, ὧν ἡγεῖτο ὁ ἱατρὸς κ. Ἰωσήφ Χοτζιδάκης, ἀπελπίσαντες ὅτι ἠδύνατο νὰ σύρῳσιν εἰς τὰς ἰδέας των τὴν πλειοψηφίαν τῆς Συνελεύσεως, ἀπεφάσισαν νὰ προβῶσιν εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἰδεῶν των διὰ πραξικοπήματος. Καὶ πρῶτον μὲν ἤρχισαν ἀπὸ ἡμερῶν νὰ διαβάσωσι συστηματικῶς πρὸς τοὺς κατοίκους Ἀρχανῶν τὸν κ. Ἐλευθ. Βενιζέλον καὶ τοὺς φίλους του ὡς δωροδοκηθέντας παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας, παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ παρὰ αὐτοῦ τοῦ Τζεββάτ Πασᾶ, ὧν δωροδοτῶν πάντων ὁ σκοπός, κατὰ τοὺς διαβολεῖς συνέπιπτεν εἰς τὸ νὰ ἀποκρουσθῇ ἡ αὐτονομία, ἵνα ἀπέλθῃ ἡ Εὐρώπη ἐκ τῆς Κρήτης καὶ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Τουρκίαν ἢ ἐν αἵματι καταστολῇ τῆς Ἐπαναστάσεως!!! Ἀφοῦ δὲ ἐπαρκῶς ἐξήγειραν τὸν ὄχλον τῶν Ἀρχανῶν κατὰ τῶν περὶ τὸν κ. Ἐλευθ. Βενιζέλον, αἴφνης κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 9ης Αὐγούστου ἐνῶ συνεζητεῖτο τὸ περὶ προσωρινῆς Διοικητικῆς ὁργανώσεως Νομοσχέδιον ὁ κ. Ἰ. Χατζιδάκης ὑποβάλλει πρότασιν ὅπως διακοπῇ ἡ συζήτης τοῦ Νιδίου, καὶ ἀποφασισθῇ, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς συζητήσεως τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος καὶ προβῇ ἁμέσως ἡ Συνέλευσις εἰς τὴν πολιτικὴν συζήτησιν. Συζητουμένης τῆς προτάσεως ταύτης, ἔνοπλοι εἰσέβαλον εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ προέδρου κ. Ἐλευθ. Βενιζέλου καὶ τῶν ἀποκρουσάντων τὴν πρότασιν ταύτην πληρεξουσίων.

Πρὸς στιγμὴν ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων ἐκινδύνευσε νὰ γίνῃ θέατρον αἵματηρῶν σκηνῶν, ἀλλ' ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ σύνεσις τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἄλλων κατῴρθωσε νὰ προληφθῶσιν ἀπευκταῖα καὶ νὰ λυθῇ ἡ συνεδρίασις. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ κ. Χατζιδάκης ἤξιωσε νὰ γίνῃ νέα συνεδρίασις πρὸ πάσης ἀποπείρας ἐξωδίκου συνεννοήσεως, ἀπέκρουσε δὲ πεισιμόνως καὶ εἰκοσιτετράωρον μόνον ἀναβολήν, ἵνα ἀναμείνωσι τὸν ἐπίσκοπον Ρεθύμνης κ. Διονύσιον μέλλοντα νὰ φθάσῃ εἰς Ἀρ-

χαίνας τὴν ἐπομένην ἡμέραν καὶ ὅστις ἀπολαύων τῆς ἐκτιμήσεως πάντων τῶν πληρεξουσίων θὰ κατώρθου ἴσως νὰ ἐξεύρη συμβιβαστικὴν τινα λύσιν. Τῷ ὄντι τὴν 11 Αὐγούστου ἔφθασεν ὁ Θεοφ. ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, ὅστις θερμῶς συνέστησε νὰ περιμείνωσι τοὐλάχιστον 10 - 15 ἡμέρας ἐντὸς τῶν ὁμοίων, ὡς ἔλεγεν, ἥλπιζεν ὅτι θὰ ὑπεγράφετο ἡ Ἑλληνοτουρκικὴ εἰρήνη καὶ θὰ ἔπανε πᾶσα μετὰ τῶν πληρεξουσίων διαφωνία· πλὴν ὁ κ. Χατζιδάκις ἀσυζητητὶ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν αὐτήν. Τότε οἱ περὶ τὸν κ. Βενιζέλον ὑποχωροῦντες ἐδήλωσαν ὅτι δέχονται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐπέστη ὁ χρόνος πρὸς πολιτικὴν συζήτησιν πλὴν νὰ προσκληθῶσι καὶ οἱ ἀπόντες πληρεξούσιοι ἵνα ὠρισμένην ἡμέραν προσέλθωσιν εἰς Ἀρμένους κατὰ τὰ πρὸς τῆς συνελεύσεως νομίμως προαποφασισμένα. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη παρὰ τοῦ κ. Χατζιδάκι.

Οἱ περὶ τὸν κ. Βενιζέλον προβαίνοντες εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑποχωρήσεων πρὸς ἀποφυγὴν διαιρέσεως, προέτειναν ἔδραν τῆς συνελεύσεως διὰ τὴν πολιτικὴν συζήτησιν τὸ Καστέλλι Μυλοποτάμου, ὡς μέρος κεντρικώτερον καὶ ἵνα μὴ θεωρηθῇ, ὅτι ἡ εἰς Ἀρχάνας μετάθεσις τῆς ἔδρας τῆς Συνελεύσεως ὑπέκρυπτεν ἐπιβουλήν, ὅπως μὴ ἐπιστρέψῃ πλεόν ἡ ἔδρα εἰς τὰ Δυτικὰ τμήματα· νὰ προσκληθῶσι δὲ διὰ τὴν νέαν αὐτήν ἔδραν πάντες οἱ πληρεξούσιοι ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας. Ὁ κ. Βενιζέλος μάλιστα ἐδήλωσεν, ὅτι προθύμως παραιτεῖται τῆς προεδρίας ὅπως ἐκλεγῇ τοιοῦτος ὁ ἐπίσκοπος κ. Διονύσιος καὶ πραῦνθῇ οὕτως ἡ προσωπικὴ μῆνις τοῦ κ. Χατζιδάκι, δις ἀποκρουσθέντος ὡς ὑποψηφίου προέδρου.

Ἀλλ' οὔτε ἡ πρότασις αὕτη ἔγινε δεκτὴ. Ἐπὶ τέλους ὁ ἐπίσκοπος Ρεθύμνης προέτεινεν εἰς τὸν κ. Χατζιδάκιν νὰ ὑποχωρήσωσι μὲν οἱ περὶ τὸν κ. Βενιζέλον καθ' ὅλα τὰ ἄλλα δεχόμενοι καὶ ὡς ἔδραν τῆς συνελεύσεως διὰ τὴν πολιτικὴν συζήτησιν τὰς Ἀρχάνας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προσκληθῶσι προηγουμένως ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας πάντες οἱ πληρεξούσιοι, οἵτινες γνωρίζοντες ὅτι ἡ πολιτικὴ συζήτησις δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἄνευ προηγουμένης προσκλήσεώς των, ἐφησύχαζαν εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Ἀλλ' ἀπίστευτον εἰπεῖν καὶ ἡ τελευταία αὕτη πρότασις ἀπερρίφθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν κ. Χατζιδάκιν, οἵτινες γνωρίζοντες, ὅτι ἂν προσήρχοντο οἱ πληρεξούσιοι πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωσι πλειοψηφίαν, ἠξίουσαν νὰ γίνῃ ἐν Ἀρχάναις ἡ πολιτικὴ συζήτησις αὐθημερὸν καὶ ὑπὸ μόνων τῶν κατὰ σύμπτωσιν εὐρεθέντων ἐκεῖ πληρεξουσίων.

Ἡ ἐνδεκάτη Αὐγούστου κατηναλώθη εἰς τὰς ἀγόνους ταύτας διαπραγματεύσεις, τὴν δ' ἐπομένην προσεκλήθη ὁ κ. Βενιζέλος ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Χατζιδάκιν νὰ συγκαλέσῃ εἰς συνεδρίασιν τὴν Συνέλευσιν καὶ προεδρεύσῃ, οὗτος δ' εἰς ἀπάντησιν ἀπηνύθηνεν αὐτοῖς τὸ ἐξῆς ἔγγραφο. «Ἀφοῦ κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλείονων ἐν Ἀρχάναις παρόντων πληρεξουσίων ἐπέστη ὁ χρόνος τῆς πολιτικῆς συζητήσεως, ἐγὼ συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἐν Ἀρμένους ληφθεῖσαν ἀπόφασιν θεωρῶ τοῦ λοιποῦ ἔδραν τῆς Συνελεύσεως τοὺς Ἀρμένους, ὅπου καὶ μεταβαίνω καὶ ὅπου καὶ καλῶ καὶ αὐτοὺς· θέλω δὲ καλέσει καὶ τοὺς λοιποὺς πληρεξουσίους νὰ προσέλθωσιν ἐντὸς δώδεκα ἡμερῶν».

Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου τούτου, ὅπερ καθίστα ἀδύνατον οἰανδῆποτε νόμιμον ἐνέργειαν ἐν Ἀρχάναις, οἱ περὶ τὸν κ. Χατζιδάκην ἐξεμάνησαν, συνελθόντες δ' εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Σ. Σαββίκη, ἐξέπεμψαν τὸν καταραδιουργηθέντα ὄχλον τῶν Ἀρχανῶν ἔνοπλον κατὰ

τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τῶν δημοφρονούντων αὐτῷ πληρεξουσίων ἀνερχομένων εἰς 23, ὅπως βίᾳ ἀπαγάγωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν συνεδρίασιν. Καὶ ἔξ μὲν τούτων ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ λαϊκοῦ ρεύματος καὶ μετέβησαν εἰς τὴν συνεδρίασιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς βίαν, ὅπως ἀθετήσωσι συμφωνίας συναφθείσας πρὸς τοὺς πληρεξουσίους πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὧν τὴν τήρησιν ἀνέλαβον καὶ ὡς ἡθικὴν ὑποχρέωσιν. Ἐπὶ δύο ὥρας ὁ οἶκος, ἐν ᾧ διέμενεν ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ δημοφρονούντες ἐξηκολούθει πολιορκούμενος παρὰ μαινομένου ὄχλου ἐπιτηδεύειν ραδιουργομένου καὶ τοῦ ὁποίου τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν ἀνέκοπτεν μόνῃ ἡ βεβαιότης, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι θὰ ἡμύνοντο μέχρις ἐσχάτων, καὶ δὲν ἦσαν ἐκ τῶν δωρεὰν φρονεομένων. Ἐπὶ τέλους δύο ὥρας μετὰ ταῦτα ἐλύθη ἡ πρώτη πολιορκία διὰ τῆς παρεμβάσεώς τινων ὑποσχενθέντων, ὅτι θὰ ἔπειθον τοὺς πολιορκουμένους νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν βίαν. Ἀλλ' ὅτε οὗτοι ἐπανέλαβον τὴν δῆλωσιν, ὅτι δὲν ἠδύναντο ὑποκύπτοντες εἰς οἰανδήποτε βίαν νὰ μετάσχωσιν ἀληθοῦς πραξικοπήματος, ὅποιον θὰ ἦτο ἡ ἐν ἀπουσίᾳ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν 9/10 τῶν πληρεξουσίων τῆς Κρήτης συζητήσις τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος, ἡ ἐπίθεσις τοῦ διεγερμένου ὑπὸ συγκοφαντῶν πλήθους ἐπανελήφθη, εἶναι δὲ ἀληθὲς θαῦμα πῶς ἡ παρέμβασις τοῦ ἐπισκόπου Ρεθύμνης, τοῦ ἀρχηγοῦ Ι. Ἀηνικολιώτου καὶ ἄλλων μετριοπαθεστέρων κατώρθωσε νὰ σώσῃ ἀπὸ βεβαίου θανάτου τοὺς πολιορκουμένους καὶ νὰ προλάβῃ αἱματηρὰς σκηνάς. (1)

Ἐπὶ τέλους ἐπετράπη εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ ἀπελθῶσι τῶν Ἀρχανῶν, οἱ δὲ περὶ τὸν κ. Χατζιδάκην, ἀποτελεσματικὸν ἀρωγὸν ἔχοντες τὸν ἔνοπλον ὄχλον κατώρθωσαν νὰ περισυλλέξωσι 49 πληρεξουσίους δημοφρονούντες καὶ μὴ καὶ νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ γνωστοῦ ὑπομνήματος τοῦ ἱατροῦ κ. Ἰωσήφ Χατζιδάκη.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου καὶ τῆς ἐκ τούτου δημιουργουμένης καταστάσεως, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐκθέσωμεν διὰ βραχέων τοὺς λόγους, ἔνεκα τῶν ὁποίων ὁ κ. Ἐλ. Βενιζέλος μετὰ τῶν φίλων του ὑπεστήριζον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῇ ἡ δῆλωσις περὶ ἀποδοχῆς τῆς αὐτονομίας μέχρις ὑπογραφῆς τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς εἰρήνης καὶ μέχρις οὗ ἤθελον γνωσθῇ αἱ βάσεις τῆς αὐτονομίας.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐθεώρουν οὗτοι καθῆκον τιμῆς διὰ τὴν ἡρωϊκὴν Νῆσον ἀπέναντι τοῦ Ἐλευθέρου Βασιλείου νὰ μὴ ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν τακτοποίησιν τοῦ ἰδίου ζητήματος πρὶν ἢ περατωθῇ ὁ πόλεμος, εἰς ὃν χάριν αὐτῆς τὸ ἔθνος παρεσύρθη. Δεύτερον ἐθεώρουν ὅτι πολιτικὸν συμφέρον ὕψιστον ἐπέβαλλε νὰ μὴ ἀποδεχθῶσι τὴν αὐτονομίαν πρὶν ἢ ἴδωσιν αὐτὴν διατυπουμένην ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐν ταῖς γενικωτέραις τοῦλάχιστον βάσεσιν αὐτῆς. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς αὐτονομίας καὶ ἡ ἀπεριόριστος ἐγκατάλειψις τῆς ρυθμίσεως αὐτῆς εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν Δυνάμεων ἐκρίνετο ἐπικίνδυνον κατὰ τοῦτο, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἐξησφαλισμέναι οὕτω

(1) Σημ. Μύς. Ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενοι ἀντιπρόσωποι τῶν Δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἐπολιορκήθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Εἰρήνης Γιανναράκη ἐν Ἀρχαίαις. Οἱ ἀντιφρονούντες εἶχον συλλέξει εἰς τὸ ὑπόγειον τῆς ἐν λόγῳ οἰκίας ξηρὰ ξύλα καὶ ἰδίως κλήματα διὰ νὰ καύσουν τὴν οἰκίαν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πληρεξουσίους.

κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ἀντιδράσεως τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ, ὑπῆρχε φόβος νὰ διαρρυθμίσωσι τὴν αὐτονομίαν κατὰ τρόπον ἐμβάλλοντα εἰς κίνδυνον τὸ ἐθνικὸν της μέλλον, ἵνα περικόψωσι καὶ περιορίσωσιν αὐτὴν κατὰ τρόπον οἰκτρον, ἵνα πρᾶνῶσι τὴν ἀνέκδοτον ἀντίδρασιν τοῦ Τουρκικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ τρίτον ἐνόμιζον, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἀνακίνησιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος πρὸ τῆς λύσεως τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς, ἵνα μὴ παρασχεθῇ ἀφορμὴ εἰς τὴν Πύλῃν νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἔνωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἐπικινδύνου περιπλοκῆς ἀμφοτέρων.

Προδήλως ἡ πολιτικὴ αὕτη οὐδένα ἐνεῖχε κίνδυνον, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι συνεδύαζετο πρὸς τὴν τήρησιν ἀρίστων μετὰ τῶν ναυάρχων σχέσεων καὶ τοιαύτης ἀλληλογραφίας ἣτις ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ ἐννοήσουν ὅτι, τηροῦντες τὰς πρὸς τὸν τόπον ὑποσχέσεις των θὰ τὸν εὕρισκον πρῶθυμον νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτῶν εἰς ἐπιτυχίαν τοῦ εἰρηνευτικοῦ των ἔργου, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι αὐτὸς ὁ Ἰταλὸς ναύαρχος κ. Κανεβάρο κατ' ἐπανάληψιν ἐδήλωσεν εἰς ἐπιτροπείας τῆς Συνελεύσεως ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ Τουρκικοῦ ζητήματος πρὸ τοῦ πέρατος τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς, διότι συμφέρον ἀμφοτέρων τῶν ζητημάτων εἶναι νὰ λυθῶσιν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὅχι τουτοχρόνως· συνέστησε δὲ τοῖς Χριστιανοῖς νὰ ἔχωσιν ὑπομονὴν καὶ νὰ προσπαθήσωσιν ἐν τῷ μεταξὺ ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως.

Ἐπὶ τῶν λόγων τούτων στηριζόμενοι οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀναβολῆς πάσης περὶ πολιτικοῦ ζητήματος συζητήσεως ἐντὸς τῶν νομίμων ὁρίων ὑπερῃσπιζον τὴν γνώμην των, ἔτοιμοι νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν ἐναντίαν γνώμην, ἐὰν ὄντως ἡ πλειοψηφία τῆς νομίμου ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου δὲν συνεμερίζετο τὴν περὶ ἀναβολῆς γνώμην. Ἀλλὰ προδήλως δὲν ἦτο δυνατόν ἄνδρες τοῦ καθήκοντος καὶ ἐγνωσμένης φιλοπατρίας, οἷοι ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ ὁμοφρονοῦντες αὐτῷ, νὰ συμπράξωσιν εἰς στηλιτικὰ πραξικοπήματα καὶ δεγθῶσι νὰ συζητήσωσι τὸ πολιτικὸν ζήτημα καὶ εἰς ἄλλον παρὰ τὸν ἀποφασισθέντα τόπον καὶ ἰδίως ἄνευ προηγουμένης προσκλήσεως πάντων τῶν ἀπόντων πληρεξουσίων καὶ ἐπὶ τέλους καὶ ἄνευ νομίμου ἀπαρτίας. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἂν οἱ ἀντιφρονοῦντες, προβαίνοντες εἰς τὴν διὰ πραξικοπήματος ἐπιβολὴν τῆς γνώμης των, διετύπουν τοῦλάχιστον τὴν ἀποδοχὴν τῆς αὐτονομίας συμφώνως πρὸς τὸ ἀληθὲς φρόνημα τοῦ τόπου, ἡ ζημία θὰ ἦτο μικροτέρα. Δυστυχῶς τὸ ἔγγραφον τοῦ κ. Χατζιδάκη, δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἀποδοχὴ τῆς αὐτονομίας εἶναι ἀτυχὲς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Καὶ πρῶτον μὲν δὲν ἀνακηρύσσεται ἐν αὐτῷ ἡ ἀναλλοίωτος πίστις εἰς τὴν Ἑθνικὴν ἰδέαν καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς αὐτονομίας ὡς προσωρινοῦ σταθμοῦ ἐν ἡ ἡ πραγματοποιήσει τοῦ Ἑθνικοῦ ιδεώδους, ἀλλ' ἡ ἀποδοχὴ τῆς αὐτονομίας γίνεται καθαρὰ καὶ ἀνεπιφύλακτος.

Δεύτερον. Δὲν συνδυάζεται ἀναποσπᾶστος ἡ ἀναχώρησις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν ἀποδοχὴν τῆς αὐτονομίας, ἀλλὰ ἡ ἀποδοχὴ γίνεται ἄνευ ὅρων, ἐφιστᾶται δὲ μόνον ἀπλῶς ἡ προσοχὴ τῶν Δυνάμεων ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ φύγῃ ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς αὐτονομίας. Καὶ ὅμως καὶ ὁ ἀμαθέστερος τῶν Χριστιανῶν τῆς Κρήτης διακηρύττει, ὅτι ἐφ' ὅσον ὑπάρχει εἰς καὶ μόνος στρατιωτῆς Τοῦρκος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ οἰαδήποτε προσφερομένη Αὐτονομία, ὅσον δῆποτε εὐρεῖα καὶ ἂν ὑποτεθῇ. Τοῦτο δὲ καλῶς

γνωρίζοντες οἱ διενεργήσαντες τὴν ὑπογραφὴν τοῦ περιπύστου ὑπομνήματος καὶ φοβούμενοι λαοψηφίσματα, ἀποδοκιμασίας καὶ αὐθορμήτους λαϊκὰς ἐπιθέσεις, ἔσπευσαν δι' ἐπιστολῶν τῶν πρὸς τὰς ἐπαρχίας τῶν νὰ δηλώσωσι ψευδῶς, ὅτι ἐν τῷ ὑπομνήματι ἐτέθη ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὡς ὅρος ἀπαραίτητος ἡ ἄμεσος ἀναχώρησις καὶ τοῦ τελευταίου Τούρκου στρατιώτου. Οὐδὲν ψευδέστερον τούτου ὡς ἀπλουστάτη ἀνάγνωσις τοῦ ἐγγράφου, δημοσιευθέντος ἤδη διὰ τοῦ Τύπου ἐνταῦθα ἀποδεικνύει. Πρόδηλον εἶναι ὅτι ἡ παραμονὴ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐντὸς τῶν πόλεων θὰ ἀποδείξῃ πάλιν τὴν αὐτονομίαν ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς καὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἴσως θὰ ἔχωμεν νέας τοπικὰς συμφορὰς καὶ νέας Ἑθνικὰς περιπλοκάς.

Τρίτον. Δὲν δηλοῦται ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς αὐτονομίας γίνεται ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὕτη ἔσται πλήρης, ὁποία προεκηρύχθη, ἀλλὰ τοῦναντίον δίδεται καὶ διαβεβαίωσις ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς θέλει ἀποδεχθῇ πάσας τὰς ἀποφάσεις τῆς Εὐρώπης. Ἄν ὄντως τὸ ἀληθὲς τῆς μεγαλονήσου συμφέρον ἐπέβαλλε κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις τοιαύτας παρακεκινδυνευμένας δηλώσεις, ὅπερ πάση δυνάμει ἀποκρούομεν, ὥφειλον οἱ συντάκται τῆς αὐτοκλήτου ταύτης δηλώσεως, τοῦλάχιστον νὰ περιλάβωσι πάσας τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων νὰ ἀναμείνωσι τὴν ὀριστικῶς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων διατυπωθησόμενην αὐτονομίαν.

Τέταρτον. Εἰ καὶ ἐν τῷ ἐγγράφῳ γίνεται μνεῖα αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν Νόμων ὑπὸ Κυβερνήτου δραστηρίου καὶ ἀμερολήπτου, ἐξυπηρετουμένου παρὰ δραστηρίων ὑπαλλήλων ἀπονεμόντων δικαιοσύνην καὶ ὑπὸ ἐπαρκοῦς δημοσίας δυνάμεως, στρατιωτικῶς διωργανωμένης, οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ Βουλῆς οὐδαμοῦ τοῦ ἐγγράφου. Βεβαίουμεθα, ὅτι ἡ παράλειψις αὕτη εἶναι σκόπιμος, τοῦ κ. Ἰωσήφ Χατζιδάκη μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ (κ. κ. Ἀντωνίου Γιάνναρη, Ἰωάννου Ξηροῦ κ.τ.λ.) ἐπιθυμούντων τὴν ἐν Κρήτῃ ἰδρυσιν ἀνεξέλεγκτου ξενοκρατίας. Ἴσως ἡδύνατό τις νὰ φέρῃ ἀντιρρήσεις, κατὰ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, ὡς προκαλοῦντος κομματικὰς διαιρέσεις, πλὴν ἀπέναντι τῶν προδῆλων κινδύνων κατὰ τοῦ Ἑθνικοῦ μέλλοντος τῆς μεγαλονήσου, οὓς ἐγκλείει ἀνεξέλεγκτος ἀπολυταρχικὴ ξενοκρατία, μυριάκις προτιμητέα τὰ κακὰ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, τὰ ὁποῖα ἄλλως δύναται νὰ προλάβῃ εὐσυνείδητος καὶ ἱκανὸς Κυβερνήτης.

Πέμπτον. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἡ βεβαίωσις ὅτι ὁ τόπος εἶναι πλούσιος, ἐνῶ καὶ ἀνακριβὲς εἶναι ἡ βεβαίωσις αὕτη μετὰ τὰς ἐπισωρευθείσας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν καταστροφάς, καὶ ὅτε ὑπὸ τῶν ναυάρχων ἐν ἰδιαιτέrais συνδιαλέξεσι πρὸς τινὰς πολιτευομένους καὶ μὴ Κρητὰς ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου Κρήτης ἀποζημιώσεως τῶν καταστροφῶν τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως, τὴν ἰδέαν ταύτην ἣτις πραγματοποιουμένη θὰ καθίστα ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν δοῦλον οἰκονομικῶς τὸ Χριστιανικὸν στοιχεῖον πρὸς τὸ ὀθωμανικόν, μᾶλλον πάντες κατεπολέμησαν διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ὁ τόπος περιέστη εἰς τοιαύτην πτωχείαν, ὥστε ἂν ἐπεβάλλετο ἡ πληρωμὴ τοιούτων ἀποζημιώσεων, ὀλόκληρος ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐτησίων ἐσόδων τῆς Νήσου δὲν θὰ ἐπήρκει, μὴ λαμβανομένων ποσῶς ὑπ' ὅψιν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν τῆς Διοικήσεως.

Ἑκτον. Γίνεται ἀτυχὲς καὶ ἀπρεπὲς συσχέτησις τῶν συνεπειῶν τοῦ Ἑλλη-

νοτουρκικοῦ πολέμου πρὸς τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ἐνῶ καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐπανειλημμένως οἱ ναύαρχοι ἐβεβαίωσαν τοὺς Κρητας, ὅτι ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν εἰς τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος.

Διὰ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἐγγράφου αἱ Κρητες εὐρίσκονται σήμερον ἐνώπιον ἐκφράσεως τῆς γνώμης δῆθεν τοῦ τόπου μὴ ἀνταποκρινομένης ὅμως ποσῶς οὔτε πρὸς τὴν ἀληθῆ γνώμην τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ, οὔτε πρὸς τὰ αἰσθηματά του, οὔτε πρὸς τὸ πραγματικὸν συμφέρον του. Διὰ τοῦ ἐν Ἀρχάναις πραξικοπήματος ἐδημιουργήθη κατάστασις κρίσιμος· οἱ δὲ Χριστιανοὶ κινδυνεύουσι νὰ παρασταθῶσι πρὸ τῆς Εὐρώπης διηρημένοι καὶ ἐρίζοντες, ὃ δὲ κίνδυνος εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον μείζων, καθόσον γνωστὸς ἀπαίσιας τῆς Κρήτης ἐχθρὸς κινεῖ πάντα λίθον ὅπως διαβάλλῃ καὶ συκοφαντήσῃ Κρητας ἐγνωσμένης φιλοπατρίας καὶ ἱκανότητος, καθιστῶν ἀπέναντι καὶ αὐτῶν τῶν ναυάρχων ὑποπτον τὴν περαιτέρω δρασίαν των.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ λυπηραὶ σκηναὶ τῶν Ἀρχανῶν ἃς ὁμοφώνως ἀπεδοκίμασαν πάντες οἱ ἐνταῦθα Κρητες καὶ πᾶσαι αἱ Ἐπαρχίαι τῆς Κρήτης, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν Μυλοποτάμου, Ἀμαρίου, Ἀγίου Βασιλείου, Ρεθύμνης καὶ Ἀποκωρώνου ὁπόθεν διῆλθεν ὁ κ. Βενιζέλος μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ πληροξουρίων ἐπιστρέφοντες εἰς Ἀκρωτήριον, τοῖς ἐγένετο δὲ ἡ μᾶλλον ἐγκάρδιος δεξιῶσις καὶ πλήρης ἐπιδοκιμασία τὴν πορείας των. Ἡ Ἐπαρχιακὴ ἐπιτροπεία Μαλεβυζίου ἔσπευσεν νὰ πέμψῃ πρὸς τοὺς ἐν Ἀρχάναις διαμαρτύρησιν ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ ν' ἀφαιρέσῃ παρὰ τοῦ πρωτοουργοῦ τῶν σκηνῶν ἐκείνων ἱατροῦ Ι. Χατζιδάκη τὸ δικαίωμα ν' ἀντιπροσωπεύῃ τοῦ λοιποῦ τὴν ἐπαρχίαν Μαλεβυζίου, ὥστε ἀποδοκιμάζουσα τὰς τε γνώμας καὶ τὴν διαγωγὴν του.

Τὸ γενόμενον οὐκ ἀπογίνεται, δι' ὃ οἱ πραξικοπήσαντες ὀφείλουσι νὰ κατανοήσωσι, ὅτι διὰ τῆς διαιρέσεως ἦν δημιουργοῦσι λεληθότως καὶ ἀκουνσίως ἔξυπηρετοῦσι τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος των· ὅτι δὲ διὰ τῆς ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ ὁμονοίᾳ συνεργασίας πάντων τῶν ἀγαθῶν στοιχείων τοῦ τόπου, δύναται νὰ ἐξουδετερωθῶσιν αἱ ἐπιζήμιοι συνέπειαι τοῦ ἐσπευσμένου διαβήματός των. Καθηκὼν παντὸς φιλοπατρίδος Κρητὸς εἶναι νὰ μὴ λησμονῇ, ὅτι ἐν οὕτω κρίσεσι περιστάσεσιν ἀπαραίτητον εἶναι ἡ Κρήτη νὰ παρίσταται ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ὁμονοοῦσα καὶ συνησπισμένη, πάντες δὲ παρορῶντες συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας καὶ ἀποσκορακίζοντες οἵανδήποτε ἰδιοτελεῖ σκέψιν ἐνισχύσωσι τὴν νόμιμον ἀντιπροσωπείαν τοῦ τόπου. Νὰ ἀνιδρύσωσι τὸ καταπεσὸν γόητρον αὐτῆς καὶ ν' ἀποδώσωσι εἰς αὐτὴν ἅπαν τὸ κῦρος καὶ τὴν δύναμιν, ὧν χρῆζει, ὅπως τελεσφόρως ἐργασθῇ ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῆς πολυπαθοῦς μεγαλονήσου καὶ μὴ ἀποβῶσι μάταιαι τόσοι ἀγῶνες, τόσαι θυσίαι, καὶ τόσο χυθὲν αἷμα!

2)

Ἡ Ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Μακράκη

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 10ῃ Μαΐου 1897

Ἀγαπητοί μοι,

Καὶ σήμερον γράφει ἐκ Σύρου ὁ κ. Χατζιδάκης Ἱατρὸς καὶ ἐσώκλειστον ἔχει καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγγλου Ἑβανς. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων μᾶς δίδονται

συμβουλαὶ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ γράμμα, μέσον τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου θὰ σᾶς σταλῶσι σήμερον αἱ ἐπιστολαὶ αὗται καὶ πρέπει νὰ συμμορφωθῇτε μὲ τὰς ὁδηγίας τούτων, καὶ ἄλλην ἐπιστολὴν τοῦ κ. Χατζιδάκη πιστεύω ὅτι θὰ ἔχετε λάβῃ. Ὅλαι ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολαὶ τῶν ἐκεῖ πατριωτῶν μᾶς συμβουλευέωσι νὰ δεχθῶμεν τὴν Αὐτονομίαν, ἡ περὶ ἐνώσεως ἰδέα εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὕστερον ἀπὸ τὴν ἡτταν τῆς Ἑλλάδος.

Σᾶς ἀσπαζόμεθα

Νικ. Μακρόκης

Ὁ κ. Ἀνερράφης γράφει ἐπίσης ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ παραθέτει τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα τοῦ κ. Σφακιανάκη.

» Ἀθῆναι 8/20 Μαΐου 2 1/2 μ. μ.

» Χθὲς πρὸ τῆς ἀναχωρῆς Τοῦρκοι προσβαλόντες Φούρκαν ἠνάγκασαν ἡμετέρους ὑποχωρῆσαι Λαμίαν. Ἀρμόδιοι συνιστῶσι Κοῖτης ἀποδοχὴν Αὐτονομίας » ὑπὸ τὸν ὅρον προηγουμένης ἀναχωρήσεως Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἐν Σύρῳ τῇ 6ῃ Μαΐου 1897

Φίλε κ. Χ^η Κωνστ. Ἰωαννίδη,

Πιστεύω νὰ ἔχετε λάβῃ καὶ τὸ πρῶτον γράμμα μου. Ἐλπίζω ὅτι καὶ ἄλλοι πατριῶται μᾶς ἔγραψαν ἐξ Ἀθηνῶν παριστάνοντες τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Δυστυχῶς ἡ κατάστασις χειροτερεῖ. Ὁ στρατὸς μᾶς ὑπεχώρησε καὶ ἀπὸ τὸν Ἀλμυρὸν καὶ ἀπὸ τὸν Δομοκὸν καὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρον. Ἡ Τουρκία ἐδέχθη τὴν ἀναχωρὴν ἐπὶ τέλους. Εἴτε κλεισθῇ ἡ εἰρήνη εἴτε ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος, ὅπερ εἶνε ὀλιγώτερον πιθανόν, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶνε λυπηρά.

Συνεπῶς ἐπαναλαμβάνω ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ ὀπλισθῶμεν ὅλοι μὲ πολλὴν ψυχραμίαν καὶ περισκεψιν ἵνα δυνηθῶμεν νὰ περισώσωμεν ὅ,τι εἶνε δυνατόν. Ὅλοι ἐδῶ καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις Κοῖτες εἴμεθα σύμφωνοι νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν πρὸ παντός ἄλλου τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ὡς βλέπετε ἀπὸ τὸ ἐσώκλειστον γράμμα πρὸ καιροῦ ἐνήργησα περὶ τούτου καὶ σήμερον ἔλαβον ἐκ Ρώμης καὶ ἄλλο γράμμα δίδον μοι χρηστὰς περὶ τούτου ἐλπίδας. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μὴ ἀμελήσωμεν, ἀλλὰ νὰ ζητήσωμεν τοῦτο ἀπὸ τὰς Δυνάμεις διὰ κοσμίῳ τρόπῳ. Δηλοῦντες μόνον, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ εἶνε πρόσκομμα εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Νήσου, εἶνε δὲ τοῦναντίον ἐπικυνδυνωτάτη, διότι εἰς ἡν κατάστασιν εὐρίσκεται σήμερον ὁ τόπος εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ εὐρεθῶσι τινες νὰ κακοποιήσωσι τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ὅταν ἔβγῃ ἔξω· τότε δὲ αἱ ἀντεκδικήσεις καὶ αἱ καταστροφαὶ θὰ εἶνε ἀνυπολόγιστοι.

Τούτου ὅμως γενομένου δηλ. ἀφοῦ ἀναχωρήσῃ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς πρέπει νὰ δηλώσωμεν εἰς τὰς δυνάμεις, ὅτι καθ' ὅλα τὰ ἄλλα εἴμεθα πρόθυμοι νὰ συντρέξωμεν ὅσον δυνάμεθα τὰς προσπάθειάς τῆς Εὐρώπης πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ σύνταξιν καὶ ἐφαρμογὴν πολιτεύματος δικαίου, αὐστηροῦ καὶ ἀμερολήπτου. Ἐκ τοῦ γραμματος τοῦ Ἐβανς θὰ ἰδῇτε, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ θέλουσι νὰ εὐρεθῇ τρόπος ἐξασφαλίσεως τῶν Τούρκων. Καὶ ἡμεῖς εἰς τοῦτο πρέπει νὰ φανώ-

μεν διαλλακτικοὶ καὶ νὰ μὴ παρουσιάζωμεν δυσκολίας. Ταύτην τὴν στιγμὴν ἔλαβον γράμμα τοῦ Ἀλμπερ. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ θεωρεῖται βεβαία καὶ ἐρωτᾶται ποῖος Εὐρωπαῖος πρίγκηψ θὰ εἶνε ἀρεστός εἰς τοὺς Κρήτας.

Σὰς ἀσπάζομαι ὅλως ἀδελφικῶς

Ἰωσήφ Χατζιδάκης

Ὁξφόρδη 8 Μαΐου 1897

Ἀγαπητὲ κ. Χατζιδάκη

Σὰς γράφω τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς Σύρον νομίζων, ὅτι ἀνεχωρήσατε ἐκ Ρώμης. Ἐκαμα ὅ,τι ἡδυνάμην ὅπως δώσω νὰ ἐννοήσῃ ἡ Κυβέρνησις μου τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Κρήτης ὅπως μὲ τὰς ἐξηγήσατε τόσον καλῶς. Ἐγραψα εἰς τὸν λόρδον Σαλισβουρὴ καὶ ἐγκατέστρωσα τὴν ἰδέαν σας ἐπὶ τῆς καταστάσεως ὅστις εἴσθε μέλος τῆς μὴ ἐνεργοῦ πολιτικῆς καὶ ἀντιπροσωπεύετε τὸ μέτριον στοιχεῖον ἐν τῇ νήσῳ. Ἐπανελάβον ὑπὸ πάσας τὰς φάσεις τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Τουρκ. στρατευμάτων ὡς προηγούμενον πάσης συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐδωσα νὰ ἐνοήσουν ὅτι ἡ ἀναχώρησις τῶν Ἑλλήν. στρατευμάτων δὲν ἔσχε καμμίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν Κρητῶν τοῦ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἀντίστασίν των, τέλος ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐπιρροῆς τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῆς νήσου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατορθωθῇ σχέδιον Αὐτονομίας. Τώρα ἔλαβον ἀπὸ τοῦ ὑπουργεῖον ἑξωτερικῶν τὴν ἔκφρασιν ἐγγνωμοσύνης παρὰ τοῦ λόρδου Σαλισβουρὴ διὰ τὴν ἔκθεσίν μου· καὶ ἐπὶ πλέον τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἀνέγνωσεν αὐτὴν μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος· ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ κάμῃ καλά.

Καθὼς φαίνεται ὑπάρχει παρὰ τοῖς Ἀγγλοῖς πολιτευταῖς ἐνασχόλησις σοβαρὰ πῶς θὰ ἐξασφαλίσωσι τὸ Τουρκικὸν στοιχεῖον· οἱ Τουρκόφιλοι μᾶς ἐπαναλαμβάνωσιν ἀκαταπαύστως, ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀνάγκη φρουρῶν ξένων ἐν ταῖς πόλεσι ἵνα μὴ κακοποιηθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δοθῇ τρόπον τινὰ ἐγγυήσις τις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ πειραχθῶσι καὶ ὅτι αἱ περιουσίαι των θὰ μείνουν ἀκέραιαι. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι πρότασις τις σοβαρὰ ἐκ μέρους σας θὰ εἶχεν ἐπιρροὴν σπουδαίαν εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις.

Δεχθῆτε κ. Χατζιδάκη τὴν ἔκφρασιν τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας μου.

Ἐβανς

3)

Ἐπιστολὴ Ἰ. Κ. Σφακιανᾶκι

Ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ τῇ 29 Σεπτ. 1897 (1)

Ἀγαπητὲ Κύριε Φουνταλίδη

Σὰς εἶχα γράφει πρὸ 15 ἡμερῶν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ μέσου τοῦ Μιχαλάκη, ἐξ ὧν ὅμως μοὶ λέγει τώρα καταλαμβάνω ὅτι δὲν ἐλάβατε τὰ γράμματά μου. Ἐπο-

(1) Σημ. Μύσ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐδημοσιεύθη παρ' ἡμῶν εἰς τὸν «Κήρυκα» τῶν Χανίων, εἰς τὸ φύλλον τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1932.

μένως δὲν θὰ ἐννοήσετε καὶ τὸ τηλεγράφημα ποῦ σᾶς ἔστειλα κατόπιν νὰ «περιμένετε» **Ἀγ. Νικόλαον**. Δὲν πειράζει.

Ἐγὼ ἔφθασα χθὲς ἐδῶ μὲ τὸν κ. Χατζηδάκην Ἀντώνιον καὶ τὸν κ. Πολυχρονίδην. Καθὼς ἴσως γνωρίζετε ἀποκατεστάθη ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἐπομένως καὶ τὸ ζήτημά μας εἰσέρχεται εἰς τὸ χρησιμώτερον στάδιον. Ἦδη ἤρχισαν ν' ἀνταλλάσσωνται περὶ αὐτοῦ σκέψεις μεταξὺ Κυβερνήσεων. Ἡ Πόρτα ὡς εἶναι ἐπόμενον ἀνθίσταται εἰς πᾶσαν παραχώρησιν, ἄξιοι δὲ νὰ διορίζη Χριστιανὸν ὑπὲρ αὐτῆς Διοικητὴν, νὰ παραμένῃ δὲ καὶ ὁ Τουρκικὸς στρατός. Ἐννοεῖς λοιπὸν πόσον εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποκατασταθῇ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἡ ἐνότης τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἢ διαταραχθεῖσα ἐν Ἀρχάναις, πρὸς ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν τοῦ ζητήματος. Ἐπειδὴ ἐνομίσθη ὅτι ἡ παρουσία μου ἤμποροῦσε νὰ ἐπιδράσῃ συμβιβαστικῶς, ἀπεφάσισα νὰ κατέλθω, ἀφοῦ πρότερον ἐφροντίσαμεν νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι ἐξ Ἀθηνῶν δὲν παρενεβάλετο κανὲν πρόσκομμα, καὶ ὅτι ἀφινόμεθα πάντῃ ἐλφύθεροι.

Αἱ βάσεις τῆς ἐνεργείας εἶναι αἱ ἑξῆς :

α'.) Νὰ συνέλθῃ τὸ ταχύτερον ὅσον τὸ δυνατόν πολυμελεστέρα ἡ Συνέλευσις εἰς Καστέλλι Μυλοποτάμου, ὥς εἰς οὐδέτερον ἔδαφος καὶ κεντρικὸν συγχρόνως μέρος.

β'.) Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Αὐτονομίας καὶ τῆς ἅπαξ γενομένης δηλώσεως πρὸς τοὺς ναύαρχους ἐν Ἀρχάναις, νὰ προβῶμεν εἰς τὰς ἀπαιτουμένας ἐνεργείας συμφῶνως πρὸς τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις.

Αἱ βάσεις αὗται ἐνεκρίθησαν ἤδη παρὰ πάντων τῶν ἐν Ἀθήναις ἐδρεθέντων Κρητῶν, ἐν οἷς οἱ Βενιζέλος, Σήφακας, Κακούρης, Ἀριστείδης Παπαδάκης, Μαλινδρέτος, Τσουδερός ἱατρός, καὶ ἄλλων οἷτινες καὶ κατέρχονται διὰ Ἀκρωτηρίου.

Καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ πάντες εἶναι σύμφωνοι, καθόσον ἠδυνήθημεν νὰ ἀντιληφθῶμεν διαβαίνοντες χθὲς ἐκ Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ συγκεντρωθῶμεν τάχιστα οἱ πληρεξούσιοι Λασηθίου καὶ νὰ πᾶμε εἰς Ἀγ. Μύρωνα, ὅπου θὰ εἰδοποιηθῶσιν καὶ οἱ Καστρινοὶ νὰ εἶναι συγκεντρωμένοι, καὶ ἐκεῖθεν ὅλοι ὁμοῦ νὰ μεταβῶμεν εἰς Καστέλλι, ὅπου θὰ ἔχουν ἤδη φθάσει οἱ Χανιώται καὶ Ρεθύμνιοι.

Ἡ Συνέλευσις ἀνάγκη νὰ εὐρεθῇ συγκεντρωμένη ἐκεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπομένης ἑβδομάδος διότι τὰ πράγματα βιάζονται. Εἰδοποίησε λοιπὸν τοὺς ἐν Σητεῖα συναδέλφους καὶ ἔλθετε ταχύτερον εἰς συνάντησιν μας ἐδῶ ἢ εἰς Νεάπολιν, ὅπου θὰ σᾶς περιμένωμεν, τὸ πολὺ μέχρι τῆς Πέμπτης ἢ Παρασκευῆς.

Δὲν θεωρῶ περιττὸν νὰ σᾶς εἰδοποιήσω ὅτι οἱ ναύαρχοι πρὸ καιροῦ δὲν παρέχουν πλέον εὐκολίας μεταφορᾶς διὰ θαλάσσης εἰς τοὺς πληρεξουσίους. Μὴ στηριχθῆτε λοιπὸν ἐκεῖ.

Οἱ κύριοι Χατζηδάκης καὶ Πολυχρονίδης σᾶς χαιρετοῦν
Ἀσπασμοὺς **Ι. Κ. Σφακιανᾶκης**

ΨΗΦΙΣΜΑ ΠΡΑΞΙΩΝ ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΤΩΝ ΣΤΗΛΙΤΩΝ

(4ος αἰὼν π. Χ.)

ὑπὸ ΝΙΚΟΛ. Ι. ΠΑΠΑΔΑΚΙ (1)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΛΕΓΑΤΙΩΘΗ

Ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι ὅσαι μέχρι τοῦδε ἔχουσι γίνει ἐν Σητεῖα, δὲν ἔγιναν εἰς καμμίαν ἄλλην τῆς Κρήτης ἐπαρχίαν. Τὰ δὲ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων προελθόντα εὐρήματα καταλαμβάνουσι καὶ κοσμοῦσι πολλὰς τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου αἰθούσας, ὡς καὶ χῶρον τῆς Βιβλιοθήκης αὐτοῦ σημαντικὸν κατέχουσιν αἱ σχετικαὶ τῶν ἀρχαιολόγων ἐκθέσεις καὶ πραγματεῖαι.

Αἱ τὴν ἀρχαίαν τῆς Σητείας ἱστορίαν ἀφορῶσαι πραγματεῖαι αὗται νομίζω, ὅτι θὰ ἔδει νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὰς σελίδας τοῦ «Μύσωνος» καὶ ν' ἀποτελέσωσι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀξιεπαίνου προσπαθείας αὐτοῦ πρὸς περισυλλογὴν παντὸς ἱστορικοῦ στοιχείου ἀναφερομένου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνατολικωτέρου τούτου τῆς Κρήτης τμήματος, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ πρῶτον μετεδόθη καὶ ἤνθησεν ὁ ἀρχαῖος Κρητικὸς πολιτισμός.

(1) Σ. Μ. Ὁ κ. Νικ. Ἰω. Παπαδάκης τέως Διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης, ὅστις καταλέγεται μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν συνεργατῶν μας, κατάγεται ἐκ Σητείας, γεννηθεὶς ἐν Καρυδίῳ τῷ 1870. Ἀριστοβάθμιος ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου. ἀριστοβάθμιος Ἑλληνοδιδάσκαλος καὶ Δημοδιδάσκαλος, ὑπηρετήσας τὸ πρῶτον εἰς τὸν Διδασκαλικὸν κλάδον. Τὸ Ἑλληνικὸν τῆς Σητείας Σχολεῖον (Ἡμυμνάσιον), εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετήσας ἀπὸ τοῦ 1892 μέχρι τοῦ 1895, ἔπειτα τῷ 1899 καὶ κατόπιν τῷ 1902-1907, ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν πολυμαθῆ, ἐνθουσιώδη καὶ ἀκαταπόνητον διδάσκαλον, ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ὁποίου ἐσημείωσε τοῦτο περίοδον ἀκμῆς τεῖνον, κατὰ τὴν ἐκφράσιν τοῦ μακαρίτου Ἐπιθωρητοῦ Ν. Γραμματικῆς εἰς ἐπίπεδον Γερμανικοῦ Λυκείου.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1897—1898 εἰργάσθη ὡς μέλος καὶ Γραμματεὺς Ἐπιτροπῶν καὶ ὡς πληρεξούσιος παρὰ τῇ Ἐπαναστατικῇ τῶν Κρητῶν Συνελεύσει.

Ἐγκαταλείψας, λόγῳ τῆς ἐπελθούσης βαρυκοΐας τὴν διδασκαλικήν, ὑπηρετήσας εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας, (Δογιστήριον Ἀνωτ. Διευθύνσεων Παιδείας καὶ Δικαιοσύνης) μέχρι τοῦ 1910.

Τῷ 1911, Πληρεξούσιος ἐκ Σητείας, ἀπετέλεσε μέλος τοῦ Προεδρείου τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, ἐξελέγη δὲ καὶ Βουλευτὴς διὰ τὴν ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικὴν Βουλὴν.

Τῷ 1912—15 ὑπηρετήσας παρὰ τῇ Μικτῇ ἢ Διεθνεί ἐπὶ τῶν ἀποζημιώσεων Ἐπιτροπῇ ὡς Ἐλεγκτὴς καὶ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου αὐτῆς.

Τῷ 1920 ἤρχισε τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης, εἰς τὸ ὁποῖον μὲ θανμαστὴν ἐπιμονήν, ἐπιμέλειαν καὶ μεθοδικότητα συνεκέντρωσε καὶ κατέταξεν ἅπτερα καὶ ἀνεκτιμήτου ἀξίας ἱστορικὰ μνημεῖα τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων. Διετήρησε δ' αὐτὸ ὡς ἰδιωτικόν, ἐπὶ ἐνέσῃ ἔτη, (1928) ὁπότε συγκινήθη ἡ πλέον τὸ Κράτος ἐπὶ Κυβερνήσεως Βενιζέλου, ἀνεγνώρισεν αὐτὸ διὰ νόμον ὡς νομικὸν πρόσωπον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἰδρυτοῦ του. ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθη ἔκτοτε διευθύνων αὐτό. Μόλις δὲ πρὸ μηνὸς ἀπεσύρθη τῆς διοικήσεως λόγῳ ὀρίου ἡλικίας.

Πνεῦμα διοργανωτικὸν καὶ ἀκούραστος ὁ κ. Παπαδάκης, ἐτίμησε πάσας τὰς εἰς αὐτὸν ὑπηρετήσας δημοσίας ὑπηρεσίας· ἀλλὰ τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἔαγον του, πρᾶσενεγκῶν οὕτω ἐξαιρετικὴν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαν.

Συνέγραψε πολλὰς πραγματείας (ἀρχαιολογικάς, ἀρχαιολογικάς, ἐκπαιδευτικάς ἢ παιδαγωγικάς, ἱστορικάς, φιλολογικάς, φιλοσοφικάς καὶ οἰκονομολογικάς), τὰς ὁποίας πάσας διακρίνει ἀπέρριπτον ὕψος, μέθοδος καὶ βαθεῖα παρατηρητικότης.

Καὶ εἶναι μὲν προφανές· ὅτι διὰ τοιαύτην ἀρχαιολογικῶν πραγματειῶν περισυλλογὴν ὑπάρχουσιν οὐχὶ μικραὶ δυσκολίαι. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἐξαιρετικὴν εὐκολίαν, μὴ παρουσιαζομένην διὰ τὴν περισυλλογὴν ἄλλων στοιχείων ἐκ τῶν εἰς μεταγενεστέρας ἱστορικὰς περιόδους ἀναφερομένων, παρουσιάζει τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι εὐρίσκονται συγκεντρωμέναι εἰς βιβλιοθήκας γνωστὰς καὶ προσιτάς.

Εἰς ἐμέ, μακρὰν τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων εὐρισκόμενον, τὸ ἔργον εἶναι δυσκολώτερον. Κατορθώσας ὅμως νὰ καταρτίσω μικράν τινα ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν (1), ἐπιγραφικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον μνημεῖα περιλαμβάνουσαν, κάμνω ἀρχὴν τοῦ ὅπερ συνιστῶ ἔργου περισυλλογῆς καὶ δημοσιεύσεως ἀρχαιολογικῶν πραγματειῶν ἀποπειρώμενος ἐν ταύτῳ διὰ τινων παρατηρήσεων καὶ σημειώσεων τὴν διαφώτισιν ἱστορικῶν τινων ζητημάτων.

Πέμπω λοιπὸν διὰ τὸν «Μύσωνα» ἐν μέρος τῆς συλλογῆς μου ὑπὸ τύπον πραγματείας μὲ ἀντικείμενον μίαν τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος ἐπιγραφὴν, τὴν ὁποίαν πρὸς τὸ παρὸν ὀνομάζω «ἐπιγραφὴν Mariani» ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχαιολόγου, ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε καὶ ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον αὐτήν. ἐπιφυλαττόμενος νὰ δώσω καιωτέρω ἀκριβέστερον τὸν ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς ἐξαγόμενον τίτλον.

Ὁ Lucio Mariani, διάσημος Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, περιηγηθεὶς τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 1893—94, ἐδημοσίευσεν πραγματείαν αὐτοῦ εἰς τὴν ὁποίαν πλὴν ἄλλων ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότερα ἀποτελέσματα τῆς περιουδεῖας μου ἐπατεύχθησαν ἐν τῷ ἀπομεμακρυσμένῳ καὶ μεμονωμένῳ διαμερίσματι τῶν Ἐτεοκρητῶν, ἀποτελουμένῳ ἐκ τοῦ τελευταίου ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς Νήσου, διαχωριζομένῳ δὲ ὑπὸ ὑψηλῆς ἐπιβλητικῆς σειρᾶς ὁρέων ἀποφραττούσης τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Ἰσθμὸν Ἰεραπύτης. Ἐνταῦθα τὸ κυριώτερον νέον κέντρον εἶναι ὁ Λιμὴν Σητείας, ἐξ οὗ ὀνομάσθη ὁλόκληρος ἡ Ἐπαρχία. Πόλις τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἥς πρώτη μνεῖα ἀπαντᾷ εἰς ἐνδιαφέρουσαν ἐπιγραφὴν τὴν ὁποίαν ἠύμοιρῃσα ν' ἀνακαλύψω καὶ ν' ἀντιγράψω εἰς τινα οἰκίαν ἐν τῷ χωρίῳ Πισκοκεφάλῳ. Προέρχεται αὕτη ἐκ τῶν ἔρειπίων τῆς Πραισοῦ καὶ περιλαμβάνει ἐκτεταμένην συνθήκην συναφθεῖσαν ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων μεταξὺ τῶν Πραισίων καὶ τῶν πολιτῶν Σηταίας καὶ Στηλῶν περὶ τῆς ἀλιείας καὶ τοῦ ἐμπορίου τοῦ πορφυρογενοῦς κογχυλίου εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν μερῶν τούτων τῆς Νήσου».

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἄρθρου τούτου εἰς Ἀγγλικὸν Περιοδικόν(2), ἐδημοσίευσεν κατόπιν ὁ Mariani καὶ τὴν ἐπιγραφὴν μετὰ σχολίων, τῶν ὁποίων ἀρχετοὶ οὕτω: «Τὸ ὑπ' ὅψιν ἡμῶν γραπτὸν μνημεῖον εἶναι συνθήκη μεταξὺ Πραισοῦ καὶ Στηλιτῶν ἀφορῶσα τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν εἰς τὰς Ἐτεοκρητικὰς θαλάσσας» (Il documento. cheabbiamo sottocchi ènutrattato tra Praesos e gli Staliti riguardante la navigazioni e la pesca nei mari degli Eteocretési)(3).

(1) Χάρις εἰς τὴν μεγάλην προθυμίαν τοῦ παρὰ τῷ Μουσεῖῳ Ἡρακλείου Ἐπιμελη τοῦ κ. Ν. Πλάτωνος, ὃν καὶ θερμῶς εὐχαριστῶ.

(2) The Academy 2 Mart 1895.

(3) Monumenti Anthichi dei Lincei Vol. VI 1896.

Ἡ ἐπιγραφή, ὡς συνεπληρώθη κατὰ τὰ κενὰ αὐτῆς μέρη καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Mariani, ἔχει οὕτω :

A (')

1. Τύχα ἀγαθὰ.
Ἔδοξε τῷ κόσμῳ καὶ τῇ πόλει, τῇ Πραισίῳν·
Ἐπὶ Ἀλιδίου (:) πρωτοκόσμου καὶ τῶν ἄλλων συνκόσμων. Ἐπὶ τοῖς δε ἔδωκαν Πραισιῶι Σταλίταις τὰν χώραν καὶ τὰν πόλιν καὶ νάσους, τὰς καὶ νῦν ἔχοντι καὶ ἐλλιμενίου καὶ πορφύρας, καὶ ἰχθύων δεκάτας· τούτων πάντων τὸ ἥμισσον· ἰχθύων μὲν καθάπερ καὶ πρότερον· ταῦτα δὲ ἔδωκαν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀσφαλῶς νέμεσθαι καὶ αὐτοῖς καὶ ἐκγόνοις
5. ...σ,υλιξ ὁ κόσμος ὁ αἰρεθείς ὑπὸ τῆς πόλεως τῆς Πραισίων· αἰρεθέντος δὲ τοῦ κόσμου
.. [δμοσά] τῷ Σταλίταις ὁ κόσμος καὶ ἄλλοι δώδεκα πολῖται (:) Πραισίων· ὁ δὲ κόσμος ὁ Πραισίων δμοσάτω ἑκάστου (:) ἔτεος μηνὸς Διονυσίου τόνδε τὸν ὄρκον ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς Σταλίταις· Ὁμνύω Δῆνα Δικταῖον, Ποσειδῶνα, Ἀθάναν, Ἀπόλλωνα Πύθιον καὶ θεοὺς πάντας καὶ πάσας· εὐνοησῶ Σταλίταις· καὶ τὰν χώραν καὶ τὰν πόλιν καὶ τὰν θάλασσαν καὶ τὰς νάσους Σταλίταις ἑάσομεν ἔχειν ἀσφαλῶς εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ οὔτε [αὐτοῖ] (2) ἀφαιρησόμεθα αἶδε κα ἄλλος τις ἀφαιρῆται αὐτά (:) Σταλίταις οὐκ ἐπιτρέψομεν κατὰ δύναμιν εὐορκοῦσι μὲν ἅμιν καὶ αὐτοῖς καὶ ἐκγόνοις καὶ χρήμασι τοῖς ἁμοῖς καλῶς·
10. εἰ δὲ ἐπιορκίοιμεν ἀπολεσεῖν - - - -

B

1. βοηθήσω
.... τὰν καὶ
... ὑποταχθῶ πᾶσαν προθυμίαν ομεν .. κα...
5. ντον δὲ ὥσπερ ἐγὼ σ..... καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ἐξορκίω τοὺς ἐνδάμους οἳ κα παρέωντι (:) τοὺς δ' ἀποδάμους αἶ κα ἔλθωντι· ὅσα καὶ ἐγὼ ὥμοσα (:)
.... εὐορκοῦντι μὲν μοι καὶ αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις καὶ χρή-

(1) Σημαίνουσι τὰ μὲν A καὶ B τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν τῶν δύο μεγάλων ἐπιφανειῶν τῆς πλακός, ἐφ' ἧς ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφή, τὸ δὲ ἐρωτηματικὸν (:) τὰς συμπληρώσεις διὰ τὰς ὁποίας εἶχεν ἀμφιβολίαν ὁ M. αἱ στιγμαὶ (.....) ἰσαριθμητὰ ἀλφαριθμητικὰ στοιχεῖα ἀποσβεσθέντα καὶ μὴ ἀναπληρωθέντα, αἱ ἀγκύλαι ([]) τὰς ὑφ' ἡμῶν γενομένας ὀλίγας συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις.

(2) Διόρθωσα οὕτω ἀντὶ αὐτοῖς.

- μισι τοῖς ἑμοῖς καλῶς· εἰ δὲ ἐπιορκίοιμι ἀπολεσεῖν· κ
αὶ αὐτὸς καὶ γένος τὸ ἑμόν. Ὑπηρετεῖν δὲ Σταλίτας τῇ
10. πόλει τῇ Πραισίων κατὰ τὰδε. ὅσα μὲν κατὰ Κρήταν τὰ-
ν νοτίαν θάλασσαν πλεύσονται Σταλίται, παρεχόμε-
νοι τὰ ἐπιτάδεια ἑαυτοῖς, ἔαν δὲ δεῖ ἔξω Κρήτας π-
λεῖν, ὅσα μὲν εἰς Δελφοὺς καὶ Ὀλυμπίαν πλεύσονται
Σηταῖται μετὰ Σταλιτῶν. παρεχόμενοι τὰ ἐπιτάδε
15. ια καὶ μισθοὺς παρ' αὐτοὶ αὐτῶμ' πλεῖν δὲ τὸ ἔξω Κρή-
τας, κατὰ τὰ μέρη τῶν χωρῶν, Σηταήτας καὶ Στα-
λίτας· ἔαν δὲ που ἄλλα προστάξη ὁ κόσμος ὁ Πραι-
σίων ὁποτέρᾳ ἂν τῶν πόλεων οὗτοι πλέωντι...
20. Πραισίωνθεν (:), τῶν δὲ ὁ κόσμος ὁ Πραισίων πράξαν-
τες τοὺς μισθοὺς παρὰ τῶμ μὴ πλευσάντων,
ἀποδόντω τοῖς πλεῦσασι δραχμὰν ἑκάστῳ τὰ
ν [ἀμέραν (1), κατὰ τὰ μέρη τῶν χωρῶν, ἐφ' ἑκατέρ-
... ὑπηρετήσονται δὲ Σταλίται καὶ Πραισίοι (:
... ἔξω Κρήτας καὶ ἂν δεῖ κατιμένα (:)
... αἱ δὲ μὴ πράξωντι τὰ ἐπιτάδεια ... (2)

Περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς

Πλὴν τοῦ προλόγου (στ. 1 - 3), κοινοῦ καὶ συνήθους εἰς τὰ παρόμοια δή-
μων καὶ πόλεων ψηφίσματα, τὸ λοιπὸν τῆς ἐπιγραφῆς περιεχόμενον δύναται νὰ
διακριθῇ εἰς δύο κύρια μέρη· τὸ πρῶτον, τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ στίχου 4 μέχρι
τοῦ 25 τοῦ Α καὶ ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 9 τοῦ Β, διαλαμβάνει πρῶτον μὲν τὰς τῶν
Πραισίων πρὸς τοὺς Σηλίτας παραχωρήσεις, ἐδαφικάς τε (χώραν, πόλιν καὶ νή-
σους), καὶ οἰκονομικάς (τὸ ἥμισυ τοῦ λιμενικοῦ καὶ τοῦ τῆς πορφύρας φόρου μέ-
ρος δὲ (μὴ καθοριζόμενον ὡς γνωστὸν πρότερον τοῦ ἐπὶ τῶν ἰχθύων)· διατυπώνει
δ' ἔπειτα τὸν ὄρκον τὸν ὁποῖον ἐν ἀρχῇ μὲν ὁ Κόσμος καὶ δώδεκα πολῖται τῶν
Πραισίων καθ' ἑαστον δ' ἔτος ἐν μηνὶ Διονυσίου ὁ Κόσμος μόνος, θὰ ὠμνουν
περὶ τῆς «εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον» τηρήσεως τῶν πρὸς τοὺς Σηλίτας παραχωρή-
σεων. Τὸ δεύτερον μέρος, (στ. 9 - 25 τοῦ Β) κανονίζει τὰς διαφόρους περιπτώσεις
τὰς ὁποίας θὰ παρουσίαζεν ἢ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πραισίων ὑπηρεσία τοῦ ναυτι-
κοῦ τῶν Σηλιτῶν. «Ὑπηρετεῖν δὲ Σταλίτας κατὰ τὰδε:» Ὅταν μὲν οἱ Σταλίται
πλέωσι κατὰ τὴν νοτίαν τῆς Κρήτης θάλασσαν, αὐτοὶ θὰ παρέχωνσι ἑαυτοῖς τὰ
ἐπιτήδεια. Ὅταν δὲ ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ὠρισμένως δὲ εἰς Δελφοὺς καὶ Ὀλυμπίαν,
πλέωσι μετὰ τῶν Σηλιτῶν καὶ οἱ Σηταῖται, αὐτοὶ πάλιν «παρ' ἑαυτῶν» θὰ παρέ-
χωσι τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων. Ὅταν ἑκάτε-
ροι (Σηταῖται-Σταλίται) πλέωσιν ἐκτὸς τῆς Κρήτης, αὐτοὶ πάλιν (οἱ Σηταῖται πρὸς

(1) διώρθωσα οὕτω ἀντὶ τοῦ μὴ δωρικοῦ ἀμέραν (μέ δασεῖαν)

(2) Παρομοία ἐδημοσιεύθη βραδύτερον καὶ ὑπὸ ἄλλων ἢ ὑπογραφῇ. Blass, Kret, Inschriften (Collitz, Dialekt inschriften No 5120). Dittenberger, Sylloge inscr. graec. I 1915 No 524.

τοὺς πλέοντας Σηταήτας καὶ οἱ Σηλιῖται πρὸς τοὺς πλέοντας Σηλιῖτας) θὰ παρέχωσιν ἐπιτήδεια καὶ μισθοὺς.

Ὅταν ὅπου ἄλλοῦ ἤθελε προστάξῃ ὁ Κόσμος τῶν Πραισίων νὰ πλέωσιν οἱ Σηλιῖται ἢ οἱ Σηταῖται, τότε θὰ λαμβάνωσι (Πραισώθεν) ἀπὸ τὴν Πραισόν, ἢ ὁποία θὰ φροντίζῃ νὰ εἰσπράττῃ ἀπὸ τῶν μὴ πλεόντων καὶ νὰ καταβάλλῃ εἰς τοὺς πλέοντας «δραχμὰν ἑκάστῳ τὰν ἡμέραν».

Ὅταν, τέλος, Σηλιῖται καὶ Πραῖσιοι πλέωσιν ὁμοῦ ἔξω τῆς Κρήτης..., ὥς ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς πλακῶς δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ πῶς ἔκανονίζετο ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις.

Παρατηρήσεις - Σημειώσεις

α') Ἡ πλᾶξ τῆς ἐπιγραφῆς, γεγραμμένη κατ' ἀμφοτέρας τὰς μεγάλας αὐτῆς, ἐπιφανείας, θὰ ἦτο ἀναγκαίως ἐπὶ στήλης τοποθετημένη διὰ νὰ εἶναι ἑκατέρωθεν ὁρατή.

β') Ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ἡ ἐπιγραφή μᾶς παρουσιάζει ἄλλο κριτήριον τῆς δωριαζούσης ἐν Κρήτῃ διαλέκτου κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ.

γ') Ἀποτελεῖ δὲ αὕτη, ἂν ὀρθῶς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς ἐξάγω, ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου προσλαμβάνεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Πραισίων τὸ ναυτικὸν τῶν Σηλιτῶν. Κατὰ ταῦτα, τίτλος τῆς ἐπιγραφῆς δὲν φαίνεται δικαιολογούμενος ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς οἷος, ὥς προεῖρηται, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Mariani, ἦτοι: «Συνθήκη μεταξὺ Πρασίων καὶ τῶν πολιτῶν Σηταίας καὶ Σηλιῶν περὶ ἀλιείας καὶ ἐμπορίου τῆς πορφύρας καὶ περὶ ναυτιλίας». Συνθήκας ἄλλωστε συνάπτουσι μόνον ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων πόλεις ἢ λαοί, ἐν ᾧ οἱ Σηλιῖται ὥς καὶ οἱ Σηταῖται ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Πραισίων, μὴδὲ παραμικρὰν αὐτοδιοικήσιν ἔχοντες, ὥς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὑπ' ὄψιν μνημείου, ἐνθα ἀναφέρεται, ὅτι οἱ Πραῖσιοι θὰ ἐνήρουν εἰσπράξεις ἐν ταῖς πόλεσι τῶν Σηλιτῶν καὶ Σαταητῶν (στ. 19—21 B.).

Ἐλλiptῆς ἔξ ἄλλου φαίνεται ὁ ἐκ μόνου τοῦ πρώτου μέρους (A) τῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου R. S. Conway ἐξαχθεὶς τίτλος «εὐμενὴς παραχώρησις προνομίων τινῶν εἰς δύο ὑποτελεῖς κοινότητας» (Gracions concession of certain privileges by the town of Praesos to its two subject communities) (1).

Πληρέστερος καὶ συμφωνότερος πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς τίτλος νομίζω, ὅτι θὰ διευποῦτο ὁ ἐξῆς: «Ψήφισμα Πραισίων περὶ μισθώσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Σηλιτῶν διὰ παραχωρήσεων ἐδαφικῶν καὶ οἰκονομικῶν». Δὲν περιλαμβάνω εἰς τὸν τίτλον καὶ τοὺς Σατηῖτας, διότι οὔτε παραχωρήσεις δι' αὐτοὺς ἀναφέρονται ἐν τῷ ψηφίσματι, οὔτε ὑπηρεσία αὐτῶν διαγράφεται ἀξία λόγου. Ὑποθέτω, ὅτι θὰ ὑπῆρχεν ἴδιον δι' αὐτοὺς καὶ προγενέστερον ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ὅμως, παρ' ὅλην τὴν ἄλλην πολυλογίαν καὶ περιττολογίαν, δὲν μνημονεύεται ἐν τῷ παρόντι περὶ τῶν Σηλιτῶν ψηφίσματι.

δ') Τῆς πορφύρας ἡ ἀλιεία καὶ τὸ ἐμπόριον δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ὅτι θὰ ἐγένετο ὑπὸ τῶν Σηλιτῶν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι διὰ τὴν ἀλιείαν ταύτην κατὰ τὰς νοτίας τῆς Ἐτεοκρητικῆς χερσονήσου ἀκτάς, τὰς τῆς χώρας τῶν Πραισίων, θὰ ἤρχοντο ἔξωθεν πλοῖα μὲ εἰδήμονας ἀλιεῖς καὶ μὲ εἰδικὰ μηχανήματα.

(1) The Annual of the B. S. at Athens, 1901—1902, p. 137.

νήματα, τὰ ὅποια θὰ ἐπλήρωνον εἰς τὰς Ἀρχὰς τῆς Πραισοῦ τὴν δεκάτην τοῦ ἀλιεύματος, ἐξ ἧς οἱ Στηλῖται θὰ ἐλάμβανον τὸ ἥμισυ (1).

Ἀλιεία δὲ τῆς πορφύρας λέγει Mariani ὅτι δὲν ἦτο ἄλλοθεν γνωστὴ ὅτι ἐγίνετο εἰς τὰς Κρητικὰς ἀκτὰς. Παρατηρῶ ἐν τούτοις, ὅτι εἰς τὴν Ἱτανὸν ἀναφέρονται βιομηχανικὰ καταστήματα ὑάλου καὶ πορφύρας καὶ πρέπει νὰ υποθέσωμεν, ὅτι τὰ καταστήματα ταῦτα ἐπεξεργάζοντο ἐγγώριον πορφύραν. Ἐνδέχεται ὅμως τὰ καταστήματα αὐτὰ νὰ ἐλειτούργησαν μετὰ τὸν χρόνον τοῦ ὑπ' ὅψιν ψηφίσματος (4 αἰῶνα π. Χ.) ἀφ' οὗτο ἀπὸ τῆς Φοινίκης μετεδόθη καὶ εἰς τινὰς τοῦ Αἰγαίου νήσους ἢ βιομηχανία τῆς πορφύρας, ἢ ὅποια φαίνεται ὅτι ἦτο τότε πολὺ ἐπικερδὴς, διότι πλὴν τοῦ χρωτιστικοῦ τῶν μαλακίων ἐκκρίματος, ἐκρησιμοποιεῖτο καὶ ἡ κόγχη αὐτῶν πρὸς κατασκευὴν διαφόρων σκευῶν ἢ διαποικίλσιν πολυτελῶν ἀντικειμένων.

ε') Χρονολογίαν ἀπὸ τὴν ἐν τῷ ψηφίσματι φράσιν «*ἐπὶ Ἀλιδίου πρωτοκόσμου*» δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ καθορίσωμεν καμμίαν. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως «*πρωτοκόσμου*», μάλιστα δὲ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, κρίνων ὁ Mariani συνάγει, ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ 4 π. Χ. αἰῶνος.

Ἄν ἡ χρονολογία αὕτη εἶνε ἀκριβής, θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς βάσις εἰς τὸ νὰ χρονολογήσωμεν, ἔστω καὶ πολὺ χονδρικῶς, ἄλλα ἱστορικὰ γεγονότα διὰ τὰ ὅποια δὲν ἔχομεν χρονολογικὴν βάσιν ἀκριβεστέραν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι συνάγομεν ἤδη ὅτι ἔλαβον χώραν, *πρὸ μὲν* τοῦ 4ου αἰῶνος, ἢ ὑπὸ τῆς Πραισοῦ κατάληψις τῆς χώρας τῆς Δράγμου ἐν ᾗ περιελαμβάνοντο καὶ τὰ ἐναντι τῆς Δεύκης ἐδάφη, τὰ πρὸς τοὺς Στηλῖτας διὰ τοῦ ψηφίσματος παραχωρηθέντα, *μετὰ δὲ* τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἢ τῶν Στηλῶν καὶ τῆς Σηταίας καταστροφῇ.

Ἐκ τῶν δύο τούτων γεγονότων, τῶν μὲ τόσον μεμακρυσμένα χρονολογικὰ ὅρια χρονολογουμένων, πιστεύω ὅτι θέλομεν δυνηθῇ νὰ χρονολογήσωμεν ἄλλα γεγονότα μὲ ἱκανοποιητικὴν καὶ ἐκ τούτων πάλιν ἄλλα μὲ ἱκανοποιητικωτέραν προσέγγισιν, ὥστε ἡ χρονολογικὴ βάσις τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει ὁ Mariani ν' ἀποβῇ χρησιμώτατος μῖτος εἰς τὴν ἔρευναν σκοτεινῶν τινῶν τῆς ἱστορίας ἐδαφῶν. (2)

ς') Ὅποια ἀκριβῶς ἦτο ἡ ὑπηρεσία ἢ εἰς τοὺς Στηλῖτας ἀνατιθεμένη ἐναντι τῶν πρὸς αὐτοὺς παραχωρήσεων, δὲν καθορίζεται σαφῶς ἐν τῷ ψηφίσματι. Ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ὁμως φράσεως «*ἐὰν δὲ πού ἄλλα προστάξῃ ὁ Κόσμος ὁ Πραισίων (πλεῖν)*» ἐξάγεται ἀναμφιβόλως, ὅτι οἱ Στηλῖται ἐτίθεντο μὲ τὸ ναυ-

(1) Πορφῦραι εἶναι τὰ γνωστὰ καὶ πολυειδῆ τῆς θαλάσσης μαλάκια μὲ τὰς σκληρὰς καὶ ἐγγρώμους κόγχας, τὰ ὅποια ἐκ τινος παρὰ τὴν κοιλίαν ἀδένης ἐκκρίνουσι βαθυέρυθρον χρωστικὴν οὐσίαν δι' ἧς ἐβάφοντο πολυτελῆ (βασιλικά) ἐνδύματα, πορφῦραι καὶ αὐτὰ καλούμενα. Ἐνὸς εἶδους πορφυρῶν ἀφθονοῦντος καὶ σήμερον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Σητείας, χρησιμοποιοῦσαν οἱ Ἀγροφύλακες ὡς τηλεβόαν τὴν κωνοειδῆ κόγχην (κουργιαλόν).

(2) Ἡ χρονολογικὴ αὕτη διευκλύνσις, ὡς καὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐξαγόμενα καὶ τὰ δυνάμενα νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν ἐπιγραφῆς, ἐμφανίζουσιν αὐτὴν ὡς μνημεῖον πολλοῦ λόγου ἄξιον, οἷα καὶ τὰ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ὑμνου τοῦ Δικταίου Διός, τοῦ Ὁρκου τῶν Ἱτανίων τῆς Συνθήκης Ἱτανίων καὶ Ἱεραπυτνίων κλ. Διὰ τοῦτο μεγάλη ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν ἀνακαλύψαντα Ἀρχαιολόγον Mariani.

τικόν των εἰς τὴν ἐν πάσῃ στιγμῇ διάθεσιν καὶ διαταγὴν τῶν Ἀρχῶν (Κόσμων) τῆς Πραισοῦ.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ Στηλῖται ὑποχρεοῦνται, ὅπως διατηροῦντες ἰδίαις δαπάναις πλοῖα παρέχουσιν αὐτὰ μετὰ τῶν πληρωμάτων των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πραισοῦ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Διαβλέπομεν ἐνταῦθα ἀρχαιότερον τύπον τοῦ ἐπὶ Βυζαντινῶν, Τούρκων καὶ Ἑνετῶν φεουδαλισμοῦ. Ἡ εἰς τοὺς Στηλῖτας παραχωρουμένη χώρα καὶ οἱ ἐκχωρούμενοι φόροι εἶναι αὐτὰ τὰ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τιμάρια μετὰ τῶν συναφῶν αὐτοῖς ὑποχρεώσεων πρὸς διατήρησιν ἱππικοῦ καὶ ναυτικοῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πολιτείας. Ὑπάρχει μόνον ἡ διαφορὰ, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Στηλιτῶν δὲν εἰτίθεντο δουλοπάριχοι, διότι ἄλλωστε τὰ παραχωρούμενα ἐδάφη ἦσαν πρότερον, ὥς καὶ σήμερον, ἀκατοίκητα διὰ τὸ ἀνυδρὸν καὶ ἄγονον αὐτῶν ἢ καὶ διότι τὴν δεκάτην τοῦ ἐλλειμένου, τῆς πορφύρας καὶ τῶν ἰχθύων θὰ εἰσέπραττον ἀναμφιβόλως αἱ Ἀρχαὶ τῆς Πραισοῦ, (τὸ ἐναντίον δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ ψηφίσματος), καὶ θὰ παρέδιδον κατόπιν τὸ «ἡμισσον» τούτων εἰς τοὺς Στηλῖτας.

ζ') Ποιοὶ λόγοι ἐπέβαλλον τὴν διὰ τοιούτων «εὐμενῶν» παραχωρήσεων μίσθωσιν τοῦ ναυτικοῦ τῶν Στηλιτῶν θέλει καταδειχθῇ ἐκ τῶν ἐπομένων.

Ἡ πόλις Πραισὸς ἦτο μεσόγειος, κειμένη ἐπὶ τῆς καὶ σήμερον γνωστῆς καὶ φερωνύμου θέσεως τῶν παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν δύο βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ Διδύμου λόφων. Ἀλλ' ἡ χώρα αὐτῆς ἐξετείνεται μέχρι θαλάσσης πρὸς τε τὸ Κρητικὸν καὶ πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος. Καὶ ἐν μὲν τῷ Κρητικῷ πελάγει (πρὸς βορρᾶν) εἶχεν ἐπίνειον τὰς παραλίους Σηταίαν (ἢ Σήταιαν) καὶ Ἡτείαν. (1) Ἐν τῷ Λιβυκῷ ὁμως πελάγει (πρὸς νότον) οὐδὲν εἶχε τοιοῦτον, ἐν ᾧ αὐτὸ θὰ ἦτο εἰς αὐτὴν χρησιμώτερον. Ὁ λιμὴν Σηταίας καὶ Ἡτείας δὲν ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Πραισοῦ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἐνηργεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ πλοίων Συροφοινικικῶν. Τὰ πλοῖα ταῦτα, ἐρχόμενα ἀπ' ἀνατολῶν, προυτίμων βεβαίως νὰ πρσαγγίζωσιν εἰς τοὺς πλησιεστέρους Κρητικὸν λιμένας, τοὺς τῆς Ἰτάνου κατὰ τὰ ἀνατολικά παραλία, διὰ νὰ ἀποφεύγωσιν οὕτω καὶ τὸν κινδυνώδη περίπλουν τοῦ ἀκρωτηρίου Σαμωνίου (Σιδέρου). Θὰ ἀπέστεργον δὲ καὶ τοὺς πλόας πρὸς τὰς νοτίας τῆς χώρας τῶν Πραισίων ἀξένους ἀκτίας, ἐνθα οὔτε ναυτικοὶ οὔτε κἄν συνοικισμοὶ ἄξιοι λόγου ὑπῆρχον πρὸς τὴν βοήθειαν καὶ ἀνεφοδιασμὸν τῶν πλοίων.

Οὕτω λοιπὸν ἡ Πραισὸς εὐρίσκετο ὥς πρὸς τοὺς λιμένας τῆς εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τῆς ἀντιπάλου αὐτῆς Ἰτάνου.

Ἐξ ἄλλου πλοῖα Ἰτανικὰ πλέοντα, πρὸς τὴν ἐναντι τῶν νοτίων τῆς Πραισοῦ ἀκτῶν κειμένην Ἰτανικὴν νῆσον Λεύκην (2), ἀπειτέλουν πρόκλησιν εἰς τὴν ὁποίαν πάσῃ θυσίᾳ ἔδει νὰ ἀνταποκριθῶσιν οἱ Πραῖσιοι.

(1) Δύο κατ' ἐμὲ διακεκριμένα πόλεις ὑπῆρχον, ὧν ἡ μὲν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ γηλόφου Πετρᾶ, ἡ δὲ Ἡτεία ἐπὶ τῆς δυτικῆς τοῦ ὁμωνύμου κόλπου ἀκτῆς, ὅπου ἀκριβῶς καὶ ἡ σημερινὴ πόλις Σητεία. Ἄλλοι ταυτίζουσι τὰς δύο ταύτας ἀρχαίας πόλεις, ἀλλ' οἱ Willamovitz καὶ Dittenberger χωρίζουσιν αὐτάς (Ξανθ. Ἐπαρχίαι καὶ πόλεις Κρήτης, σελ. 36 ὑποσ.).

(2) Ἡ νῆσος Λεύκη μετὰ τῶν δύο παρ' αὐτὴν νησιδίων ἡ σκοπέλων (Κουφονήσια σήμερον) ἦτο «προγονικὴ Ἰτανίων». Ἀλλ' οἱ Πραῖσιοι δὲν ἠθελον νὰ ἔχωσιν ἐναντι τῆς χώρας των ξένην καὶ δὴ ἐχθρικὴν νῆσον. Ἐν τῇ Συνθήκῃ Ἰτανίων καὶ Ἱερατυτινίων (στ.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους, οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικούς, ἐφαίνεται εἰς τοὺς Πραισίους ἐπιβεβλημένη ἡ ἐγκατάστασις πληθυσμοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ἀκτὰς, καὶ δὴ ἐναντι τῆς νήσου Λεύκης, καὶ ἡ συγκρότησις στόλου ἰδικοῦ τῶν ἀναλόγου πρὸς τὸν τῶν Ἰτανίων, τὸν ὁποῖον καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ νὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσι. Μετεκάλεσαν λοιπὸν ἐξωθεν ἢ ἐδέχθησαν προσελθόντας τοὺς Σηλίτας εἰς τοὺς ὁποίους ἔκαμαν τὰς γνωστὰς παραχωρήσεις καὶ τὰς ἐξησφάλισαν διὰ τοῦ ὑπ' ὄψιν ψηφίσματος.

ἦ) Ἀλλὰ πόθεν μετεκλήθησαν ἢ προσῆλθον οἱ Σηλίται καὶ ποῦ ἀκριβῶς τῆς χώρας τῶν Πραισίων ἐνεκατεστάθησαν;

Ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν ὀνόματος ὀφείλομεν νὰ τοὺς θεωρήσωμεν εἴτε ἀπὸ πόλεως Σηλῶν καταγομένους, εἴτε πόλιν Στήλας κατοικοῦντας. Στήλας ἀναφέρει ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος καὶ τὰς τοποθετεῖ μεταξὺ Πραισοῦ καὶ Ρεθύμνης (!), ἥτοι πολὺ ἀορίστως. Διορθοῦντες τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα πόλεων εἰς Πριάνσον καὶ Ρύτιον τοποθετοῦσιν ἄλλοι τὰς Στήλας εἰς τὴν θέσιν ἐν Βιάννῳ εὐρίσκεται σήμερον τὰ ἑρείπια τοῦ Ἑνετικοῦ φρουρίου Belvedere, παρὰ τὴν Μονὴν Ἀγίων Ἀποστόλων (1). Ἐνταῦθα καὶ ὁ χάρτης Spratt σημειοῖ τὴν πόλιν ταύτην. Τοῦτον τὸν χάρτην προφανῶς λαβὼν ὑπ' ὄψει ἐτοποθέτησεν ὁμοίως καὶ ὁ Ψιλάκης εἰς τὸν τοπογραφικὸν τῶν ἀρχαίων πόλεων χάρτην του. Ὁ Mariani ὁμοῦς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ περισσότερα πίστις εἰς τὸν Στέφανον Βυζάντιον, διότι ἡ τοιαύτη τοποθέτησις (μεταξὺ Πριάνσου καὶ Ρυτίου) τοῦ φαίνεται πολὺ μεμακρυσμένη ἀπὸ τῆς Πραισοῦ, ὥστε νὰ δυσχεραίνεται ἡ ὑπηρεσία τῶν Σηλιτῶν.

Ἀλλὰ φρονῶ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο ὀριστικῶς καὶ «εἰς τὸν ἀπαντα χρόνον» νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν χώραν τῶν Πραισίων, ἡδύνατο βεβαίως ὄχι μόνον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ σημερινῇ Βιάννῳ Σηλῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης περισσότερον ἀπομεμακρυσμένης πόλεως νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν Πραισὸν ἀποικοί.

Παρατηρῶ μόνον, ὅτι αἱ μεταξὺ Πριάνσου καὶ Ρυτίου Σηλῆαι δὲν ἦσαν παρὰ οἱ καὶ ἐπομένως οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν θὰ εἶχον ἀσκηθῇ εἰς τὰ ναυτικά ὅπως ὑποτίθενται οἱ ἐν τῷ ψηφίσματι τῶν Πραισίων ἀναφερόμενοι Σηλίται, ἀφ' οὗ ναυτικὴ ὑπηρεσία ἀντίθετο εἰς αὐτούς.

Παρατηρῶ ὁμοῦς ἐπίσης, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἐγίνετο τὸ ψήφισμα τῶν Πραισίων οἱ Σηλίται εἶχον ἤδη ἴσως καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν χώραν τῶν Πραισίων, ὡς ἐξάγεται ἀσφαλῶς ἐκ τῆς φράσεως «τὰς καὶ νῦν ἔχοντι». Ἐπομένως, καὶ ἂν δὲν εἶχον ἀπ' ἀρχῆς, ἡδύνατο μετὰ τὴν εἰς τὰς νήσους τῶν Πραισίων ἐγκατάστασιν αὐτῶν νὰ ἔχωσιν ἀσκηθῇ εἰς τὰ ναυτικά.

Οὐδὲν λοιπὸν κωλύει νὰ δεχθῶμεν τοὺς Σηλίτας ὡς ἀπὸ τῶν μεταξὺ Πριάνσου καὶ Ρυτίου Σηλῶν καταγομένους, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὴν χώραν τῶν Πραισίων ἀποικήσαντας καὶ ὀριστικῶς ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντας.

Ἡ δ' ἐγκατάστασις ἐγίνετο κατὰ τὰς μεσημβρινὰς τῆς Πραισοῦ ἀκτὰς, ὡς

110 - 120) ἀναγινώσκωμεν σχετικῶς: «Ἐπὶ τὴν νῆσον τὴν καλουμένην Λεύκην Πραῖσιοι μέλλουσιν ἐπέρχεσθαι καὶ φανερόν ποιοῦντες...». καὶ κατωτέρω: «ἐπιμελῶς προνοοῦμενοι οἱ Γορτύνιοι, τοῦ κατὰ Ἰτανίων συμφέροντος ἐμήνυσαν αὐτοῖς περὶ Πραισίων, ὅτι περὶ τὴν νῆσον αὐτὴν τὴν Λεύκην γίνονται ὡς κυριεύουσιν».

(1) Στατ. Σταυράκι, σελ. 100.

συνάγομεν πρῶτον μὲν ἐκ τῆς φράσεως τοῦ ψηφίσματος «*ὅσα μὲν κατὰ Κρήτην τὴν νοτίαν θάλασσαν πλεύσονται Σιηλῖται...*», ἔπειτα δ' ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν νοτίαν θάλασσαν ὑπῆρχον νῆσοι, ἃς οἱ Σιηλῖται κατέλαβον ⁽¹⁾, καὶ τέλος, ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν θάλασσαν ταύτην εἶχον ἀνάγκην οἱ Πραισίοι νὰ δημιουργήσωσιν ἐπίγειον καὶ σταθμὸν ναυτικόν, ὥς καὶ προηγουμένως ἐλέχθη. Ποῦ δὲ ἀκριβῶς τῶν νοτίων ἀκτῶν ἔγινεν ἡ ἐγκατάστασις δὲν δυσκολευόμεθα νὰ καθορίσωμεν σήμερον. Ἐχομεν πρὸς τοῦτο δύο σπουδαῖα στοιχεῖα τὸ πρῶτον εἶνε ἡ μεταξὺ Ἰτανίων καὶ Ἱεραπυτνίων Συνθήκη, ἥς καὶ προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν. Ἐν αὐτῇ (στ' 123 - 124) τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς διαμφισβητουμένης νήσου Λεύκης διμολοῦσιν οἱ Ἱεραπύτνιοι καὶ περὶ «*τῆς τῶν Σιηλιτῶν*». Ἐνεκα τῆς κατὰ τὸ μέρος τοῦτο φθορᾶς τῆς πλακὸς τῆς Συνθήκης, δὲν δύναμαι νὰ νοήσω διὰ ποίας ἐννοίας συνδέουσιν οἱ Ἱεραπύτνιοι τὴν Λεύκην μετὰ «*τῆς τῶν Σιηλιτῶν*». Συνάγω ὅμως ἐκ τούτου ἀσφαλῶς ὅτι οὐχὶ μακρὰν τῆς ἑναντι τῆς Λεύκης παραλίας θὰ ὦκουν οἱ Σιηλῖται ἐν νήσοις ἢ ἐν ξηρᾷ.

Τὸ δεύτερον στοιχεῖον εἶναι ὁ τοπογραφικὸς χάρτης τοῦ διαμερίσματος Λασηθίου, ὁ ὑπὸ στρατιωτικῆς τοπογραφικῆς ὑπηρεσίας παρασκευασθεὶς ὅταν κατὰ τὴν διεθνῇ ἐν Κρήτῃ κατοχῇν τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο διαμέρισμα κατεῖχeto ὑπὸ Γαλλικῶν στρατευμάτων. Βλέπομεν ἐν τῷ χάρτι τούτῳ τὴν λέξιν Σιηλῖται σημειουμένην παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκρην, τὴν ἑναντι τῶν νησιδίων Καβάλλων, ἥτοι οὐχὶ μακρὰν τῶν ἑναντι τῆς Λεύκης ἀκτῶν τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐρυθραίου (Γούδουρα). Πόθεν ὁδηγηθέντες οἱ στρατιωτικοὶ τοπογράφοι ἐσημείωσαν τὰς Σιηλῖτας εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς ἣν ἄλλοι τοποθετοῦσι τὴν Ἀμπελον ⁽²⁾, δὲν γνωρίζω, διότι οἱ χάρται Spratt καὶ Raulin, τοὺς ὁποίους εἰξεύρω, ὅτι εἶχον ὑπ' ὄψιν τῶν ὡς βοήθημα, εἶνε κατὰ τοῦτο διάφοροι. Φρονῶ ὅμως κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, ὅτι ἡ τοποθέτησις εἶναι ἐπιτυχής.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω συνάγω ἀσφαλές τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ἐν τῷ ψηφίσματι τῶν Πραισίων ἀναφερόμενοι Σιηλῖται ἦσαν κάτοικοι πόλεως Σιηλῶν, κειμένης ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῶν Πραισίων καὶ δὴ κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν νησιδίων Καβάλλων καὶ Χαμηλῆς ἀκτὴν, ἔνθα καὶ δύο ὁμώνυμοι κόλποι διὰ τὰ πλοῖα τῶν. Ἐπὶ τούτοις δέ, ὡς πιθανόν, ὅτι οἱ Σιηλῖται οὗτοι ἐλθόντες ἀπὸ ἄλλης ἀρχαιότερας πόλεως, τῆς μεταξὺ Πριάνου καὶ Ρυτίου, ἔκτισαν νέαν πόλιν εἰς ἣν καὶ τὸ τῆς μητροπόλεως τῶν ἔδωκαν ὄνομα.

(1) Αἱ σήμερον καλούμεναι Νησί τῆς Φωτιᾶς, Πρασονῆσι (ἢ Πραισονῆσι), Χαμηλὴ καὶ Καβάλλοι. Τὸ Κουφονήσι, ὡς προσελέχθη, ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἰτανον.

(2) Ὁ Ραρε τοποθετεῖ τὴν Ἀμπελον ἀλλαχοῦ, κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Σαλομῶν ἢ Πλάκον.

ΣΗΤΕΙΑ-ΜΟΝΗΣ ΤΟΠΛΟΥ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ

1) Εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ Μηναιίου Αὐγούστου (ἔκδ. Βενετίας 1740) ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα:

«ἔτως ἀπο χῶν αω13

Επι τιν αὐτωκρατοριᾶς των ὀθωμανῶν εν μινι εἰουλίῳ στάς=20 ἰλθε ὁ ζόγραφος ο χ ματᾶϊὼς μέ τούς δύο του=εἰούς και εζωγραφισαι του ἁγίου θεολόγου τας Θίρας και τα διαστῖλα καί τα τεπλα ἀπὸ κενουργίς και τα ετελῖοσαι αὐγούστου=20 1817 εἰγουμενευβωτος κειρίλου Εἰερομονάχου ἐκ κόμης βίγλου»

Ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου μανθάνομεν, ὅτι ζωγράφος τις ὀνόματι Χατζῆ Ματθαῖος βοηθούμενος ὑπὸ δύο υἱῶν του ἐζωγράφισε ἀπὸ κενουργίς τὰς θύρας, διάστῃλα καὶ τέμπλα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἥτοι τοῦ δευτέρου θόλου τῆς ἐντὸς τῆς μονῆς Τοπλοῦ ἐκκλησίας ἐπὶ ἡγουμενείας Κυρίλλου καταγομένου ἐκ τῆς ἐν Σητεία κόμης Βίγλου. Ἡ λέξις κόμη χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ συνοικισμοῦ—διότι ὁ Βίγλος ⁽¹⁾ ἦτο πάντοτε καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν μικρὸς συνοικισμός, ἐχρειάσθη δὲ ὁ εἰρημένος ζωγράφος διὰ τὴν ζωγραφικὴν ταύτην ἐργασίαν του τέσσαρα ἔτη. Γνωστοῦ δὲ ὄντος ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος χρονικοῦ (σελ. 3 Μύσων 1933) τῆς Μονῆς Τοπλοῦ, ὅτι κατὰ τὸ 1811 7)βρίουν 19 ἡγούμενος ἦτο ὁ Ζαχαρίας Κορνάρος, πολὺ πιθανὸν εἶναι, ὅτι τοῦτον διεδέχθη ἀμέσως ὁ Κύριλλος.

2) Ἐν τῷ Μηναιῷ Ἰουνίου (ἔκδ. Βεν. 1740) ἐπὶ τῆς δευτέρας σελίδος, τοῦ ἐξωφύλλου ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα:

«1757 ηρθαι ω μιτροπολιτης⁽²⁾ και ελιτουργισαι τὴν κηρίαν ἄκροτηριανην.»

«Εκοιμοιθι νεκταριος Καθιγουμαινος 1764 ἡουνίου=16 καὶ εωνία η μνῖμοι αὐτοῦ και εκοιμοῖθι ἡμέρα τετράδι»

1817 ηουνειου - - 18 ημέρα δευτέρα - - ωρα - - ζ - - ηκαμε αστραπὲς βρωντὲς και νερών ὅσπερ και τον χειμόνα και εγεμίσαν ταυλάκια και ἐπὶρε και κάρπὸ διὰ ταῖς αμαρτίες μας και ὁ θεὸς νὰ σιχορέσι τῶν ευσεβόν χριζιανόν και ἐμένα τοῦ αμαρτολὸυ ἀμῆν.»

3) Εἰς τὸ τέλος Εὐχολογίου ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα:

«1766—νομβρίου 13 κυριακή ἐσπέρας ὄρα τρίτη της νυκτὸς ἐγκρεμισεν τό βόριον μέρος τοῦ μοναστηρίου τό ἀπάνο μαγειρίο τό μισό κελαρικό ἡ πόρευσις καὶ ἕνα καντοῦνι ⁽³⁾ τοῦ μεντζάδου ⁽⁴⁾ καὶ ἐχαλάσαν ἐκ θεμελιων»

1) ὁ Noiret τὸν ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα Uligu.

2) Γεράσιμος ὁ Χίος

3) Καντοῦνι=γωνία οἰκοδομῆς, (4) Μετζάδου—πιθανώτατα ἐννοεῖ οἰκοδομὴν γενομένην ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν εὐγενῶν Μέτζη (Mezzi). Εἰς ἐπάνω χωρίον ῥῆξω-Μουλιανῶν ὑπάρχει συνοικία μὲ ἐρειπωμένον πύργον ἐνετικὸν καλουμένη καὶ σήμερον «στῶ Μετζάδω».

«1767 τὸ αὐτῷ ἔτος ἀνυούστου ἐνεκένισθη (¹) πάλι τὸ μοναστήρι ηγουμενεύοντος του κυρ παρθενίου στιακού.»

4) Εἰς τὴν δευτέραν σελίδα τοῦ Μηναίου τοῦ ὁκτωβρίου (ἔκδ. Βεν. 1740) ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα:

«1782 ἔν μινὴν ὁκτωβρίου—τοῖς—19 εκυμιθιν ὁ προηγούμενος ὀνόματι παρθένιος ἐκ κόμης πισκοκεφάλου τῷπίκλην Καφούρος καὶ ἑωνίαν ἡ μνήμη αὐτοῦ ηγουμενευόντος ἱωκὺμ ἱερομονάχου τοῦ προτογερομιχελῆ (²) ὑῖως.»

—|— 1787 ὁκτωβρίου—21—εκυμιθιν ὁ προηγούμενος νεώφυτος ἱερομοναχος τῷπίκλην μπαρμαρίγος Καὶ ἑωνίαν ἡ μνήμη αὐτοῦ.

== 1788 ὁκτωβρίου 13 ἐκυμιθιν ὁ δούλος του θοῦ μεθοδιὸς μόναχός καὶ ενεῖα ἡ μνήμη αὐτοῦ εἰμερα παρασκβή:

1819 ἐκυμιθι ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ γεναδιος μοναχός καὶ εονία ἡ μνήμη αὐτου ὁκτωβρίου—27,»

5) Εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ Μηναίου τοῦ Ἰουλίου (ἔκδοσις Βενετ. 1792) ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα:

«1792

† ἔλθε ἀστοχία μεγάλη εἰς τα ζῶα ὅστε δενέβαλε το μοναστήρι οὔται μία ἑγα εἰς τιν μάνδραν καὶ εἰχαὶ μεγάλα στενόχορια ἀπο ταῖς πύραξις τον αγαρινῶν.»

Εἰς τὴν **Παρακλητικὴν** (ἔκδ. Βενετίας 1742) ἀνσγράφονται τὰ ἐπόμενα:

6) 1779 δεκεμβρίου 14 ἐκομήθη ὁ νικυφόρος κοντωμαρχάκοις καὶ ἑωνίαν ἡ μνήμη αὐτοῦ.

1788 εἰουλήου—11 ἐκυμιθι ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ γέρμανος μόνοχός ὅπου ἀνεκένισε τον ἅγιον ἀνδρεᾶν.

1716 εἰανουαρίου 12 ἐκημιθι ὁ δούλι του θεοῦ ἡρίνι του ρετουρι καὶ εωνία ὡ μινίμ αὐτῆς.

Εἰς τὸ **Μηναιον Νοεμβρίου** (ἔκδ. Βεν. 1740) ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς:

7) Εἰς τους=1806=ὁκτομβριου=29=ἡμερα ἀάρασκεβί.

διὰ τες αμαρτείες ἡμὸν ἐβουλιθικε ὁ θεός νὰ ἀφανίσι τὸν κόσμον καὶ εἵκαμε ἀστραπὲς καὶ βρόντε δειο αργατινές ὅπου ἔγινε μία φωτιά καὶ μία βοή ὁ κόσμος καὶ τὴν ερχομένιν εἰμέραν ὡς μία ὄρα νὰ ξιμερόσι ἐφίσιξε βορὰς δυνατὸς μὲ το νερὸ μαζὶ ὅστε ὅπου πᾶσι φθορά, εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπύρε ἀνθρωπους ὅπλου καὶ σπιτια ἡκοδομές, ἀμπέλια χοράφια περιβόλια μῖλους ὄζα μίκρα καὶ μεγάλα δεντρά πᾶλα ἄλλα ἐξερίζονε ἀπου τον πᾶτον ἄλλα εικοβγε ἀποῦ τιν μέσι εσίντριψε

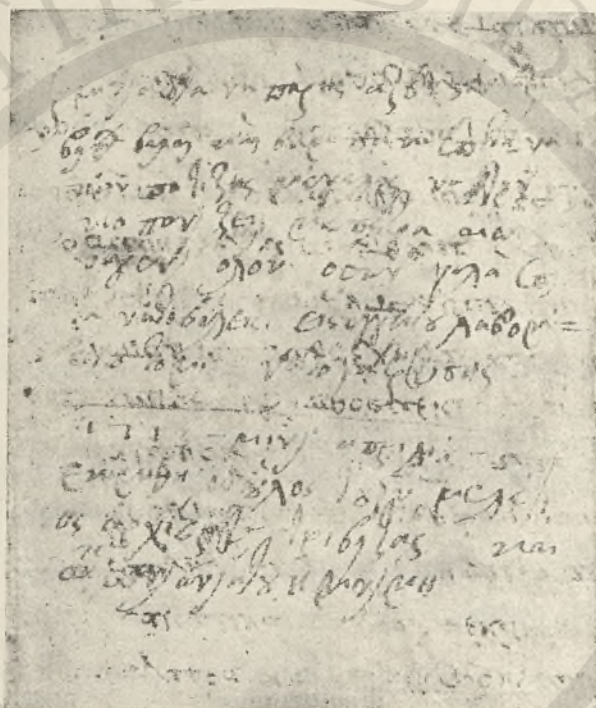
1) Σημ. Μύσ. Ὁ νέος ἐγκαινισμός θὰ ἔγινε, διότι πιθανώτατα τὰ ἱερὰ λείψανα θὰ κατεστράφησαν ἀπὸ ἐπιδραμόντας Γιαντισάρους.

2) Σημ. Μύσ. Οἰκογένεια Πρωτογέρων ἐξ οὗ Πρωτογεράκιδες σήμερον ὑπάρχουν ἐν Σκοπῇ καὶ Ρίζα Σητείας.

πλια αναρίθμητα και ἐγίνικε πὸλὶ φθορα εἰς τον κοσμον ὅπου να εἶθελε βαστάξει δύο ὥρες η τρις εἶθελε νὰ χαλάσι ὁ κόσμος.

8) Εἰς τὴν β'. σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ μηναίου τοῦ Ἰουνίου (ἐκδοσις Βενετίας 1740) ἀναγράφονται τὰ ἐπόμενα:

«Ἐτος ἂπου XX 1821 ἐν μινι Ἰουνιου 26 ημερα Σαβᾶτω ἦλθε οργὴ παρα κυρίου ἐξ ἰμων αμαρτιῶν κὲ σικόσαν κεφάλι οἱ αγαρινὶ καὶ ἐκάμαν ἐματοχισήαν πολὶ κὲ ἐκοψαν ρομιοὺς πολλοὺς κε αιχμαλώτισαν το μοναστήρι καὶ εθανα-

τόσαν ανθρώπους 24 μὲ τα μετόχια καὶ οἱ λιπὶ ἐφυγαν οσι πορεσα ἀπὸ τα παραθυρα καὶ ἐκόψαν καὶ τον μιτροπολίτι μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ θεὸς να καμη ἔλεος».

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο σημεῖωμα ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1821 γενομένην σφαγὴν, ὅτε ἐσφάγη ἐν Ἡρακλείῳ ὁ μητροπολίτης Κρήτης Γεράσιμος Παρδάλης μετ' ἄλλων ἐπισκόπων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σητείας Ζαχαρίας.

Ἡ σφαγὴ τοῦ Ἡρακλείου ἐγένετο ὡς εἶναι γνωστὸν τὴν 25 Ἰουνίου. Ἡ δὲ ἐν Τοπλοῦ καὶ εἰς τὰ περίε τῆς μονῆς μετόχια σφαγὴ 24 ἀνθρώπων ἔλαβε χώραν τὴν ἐπομένην 26 Ἰουνίου. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν τῆς ἐξ Ἡρακλείου μέχρι Τοπλοῦ ἀποστάσεως, ἡ σφαγὴ θὰ ἐγινεν ἐν καιρῷ τῆς νυκτὸς τῆς 26 πρὸς τὴν 27, καὶ ἐξαπίνης. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς φράσεως: «οἱ λιπὶ ἐφυγαν οσι πορεσα ἀπὸ τα παράθυρα». Οἱ θανατωθέντες 24, ἐφ' ὅσον δὲν γίνεται διάκρισις οὐδεμία, ἦσαν ἱερομόναχοι καὶ ὑπηρέται τῆς Μονῆς.

Τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἐνισχύει ἰσχυρῶς ἡ παράδοσις, ὅτι κατὰ τὴν ἐπα-
νάστασιν τοῦ 1821 ἐσφάγησαν εἰς τὸ θολωτὸν προπύλαιον τῆς Μονῆς, κοινῶς Λό-
τζαν καλουμένην, δώδεκα ἱερομόναχοι. Πολὺ πιθανὸν ἐπομένως ἐκ τῶν 24 σφα-
γέντων οἱ δώδεκα νὰ ἦσαν ἱερομόναχοι.

Διὰ τῆς φράσεως «αἰχμαλώτισαν τὸ μοναστήρι» ὁ γράψας ἐννοεῖ τὴν διαρ-
παγὴν τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἐρήμωσιν
αὐτῆς.

Εἰς τεμάχιον χειρογράφου τῆς Μονῆς Τοπλοῦ ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα:
«1713 μινὶ Ἀπριλίου 5 ἐκίμθι ὁ δούλος του Θυ μελετιος ἀρχιερεὺς Τριβίζας
αἰωνίαν ἤ του ἡ μνήμη» (βλ. εἰκ., σελ. 134).

ΕΓΓΡΑΦΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Κωνσταντινούπολις 21 Ἀπριλίου 1861

Σεβαστέ μοι Μελέκ Βεύ Ἐφένδη!

Ἔλαβον τὴν ἀγαπητὴν μοι ἐπιστόλήν Σας, καὶ εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας διὰ
τὰ εὐγενῆ πρὸς ἐμὲ αἰσθήματά Σας, πεπεισμένος δὲ ὅτι καὶ ἡ Εὐγενεία σας βέβη-
μιτι θυμῷ τὴν εὐτυχίαν τῆς ὥραίας πατρίδος μας, Σὰς θερμοπαρακαλῶ, διὰ τῆς
γνωστῆς μοι φρονήσεώς σας καὶ τῆς ἐπιροῆς Σας, νὰ καταπιάσετε τοὺς συμπα-
τριώτας μας νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ἡ Πατρίς μας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν ὅλα
τὰ καλὰ τῆς φύσεως πάσχει μόνον καὶ μόνον διότι οἱ κάτοικοι στεροῦνται ἀγάπης
καὶ ὁμονοίας μεταξὺ των. ἀπ' αὐτοὺς λοιπὸν ἐξαεῖται σήμερον ἡ γενικὴ εὐτυχία
τοῦ τόπου μας, διότι ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις τῆς Σουλάνου ἔχει ἀκρατὸν ἐπιθυ-
μίαν νὰ χορηγῇ ὅλα τὰ κυβερνητικὰ μέσα πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῶν κατοίκων.

Ἄλλ' ὅταν αὐτοὶ τρώγονται μεταξὺ των, ὅταν δὲν ἐντρέπεται ὁ εἰς νὰ ὑβρίζῃ
τὸν ἄλλον εἰς τὰς ἐφημερίδας, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται ὅτι ὑβρίζει τὸν ἑαυτὸν τον, ὁ
ὑβρίζων τὸν συμπατριώτην του, τότε ἂς μὴ κλαίουν διὰ τὰς δυστυχίας των, Μαλώ-
νουν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Πολιτικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μαλώνουν εἰς νὰ κάμῃ τὸ
μεγαλεῖτερον καλὸν εἰς τὴν Πατρίδα του, καὶ μὲ ποῖον τρόπον τὸ καλὸν πρέπει
νὰ γενῇ.

Οἱ δικοὶ μας ὅμως τρώγονται διὰ προσωπικὰ συμφέροντά των πρὸς βλά-
βην τῆς πατρίδος μας.

Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὅστις νομίζει ὅτι κάμνει ἀτομικὸν συμφέρον μὲ
βλάβην τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Γνωρίζων Βεύ μου τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα σου,
λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ σὲ παρακαλέσω ἀκατάπανστα νὰ συμβουλευῇς Ὀθωμα-
νοὺς καὶ Χριστιανοὺς πρὸς ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ σταθερὰν ὁμόνοιαν, ἐὰν θέλουν
νὰ εὐτυχίσουν καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλη ἡ ὥραία Πατρίς μας, τῆς ὁποίας τὸ Κιϊμέτι (1) φαί-
νεται, δὲν γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι ὁποῦ κυνηγοῦν προσωπικὰ μόνον συμφέροντα.

(1) Σημ. Μύσ. Κιϊμέτ=(Τουρκ) ἀξία.

Κατ' αὐτὰς θὰ ἀποφασισθῇ ποῖος θὰ εἶναι ὁ Διοικητὴς τοῦ Τόπου μας καὶ ἐλπίζω πολὺ νὰ ᾔναι ὁ ἄξιος καὶ φιλότιμος Καπουλῆ Ἐφένδης. Σᾶς κατασπάζομαι καὶ μένω εἰς τοὺς ὀρισμούς σας πρόθυμος ὁ Συμπατριώτης σας.

Α. Χαιρέτης.

Κωνσταντινούπολις 30 Ἰουνίου 1861

Σεβαστέ μοι φίλε Μελέκ Βέϋ

Ἐλαβα τὴν ποθητὴν μοι ἐπιστολὴν σας ἀπὸ 19 παρελθόντος Μαΐου ὁμοῦ μὲ τὸ Ἰλάμι καὶ μὲ τὸ Ἀρζ - χάλι Σας, τὰ ὁποῖα ὑπέβαλα πρῶτον εἰς τὸν ἐξοχώτατον νέον Διοικητὴν μας Ἰσμαήλ Πασᾶ καὶ ἐξέθεσα τὴν ὑπόθεσιν Σας. Ἐμείναμεν λοιπὸν σύμφωνοι μετὰ τῆς ἐξοχότητός του, νὰ μὴν παρουσιάσω αὐτὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρην, ἀλλὰ νὰ Σᾶς γράψω, ἅμα φθάσῃ ὁ Ἰσμαήλ Πασᾶς εἰς Κρήτην νὰ παρουσιασθεῖτε πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα μὲ αὐτὸ τὸ Ἰλάμι, καὶ ἐλπίζει ὁ ἴδιος νὰ σᾶς τελειώσῃ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν.

Λοιπὸν Σεβαστέ μοι φίλε, Σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ὁ Διοικητὴς μας ἀνεχώρησε χθὲς τὸ ἑσπέρας μὲ βασιλικὴν φεργάδα διὰ Κρήτην ἐγὼ δὲ Σᾶς στέλνω μὲ τὸ παρόν μου τὸ Ἰλάμι καὶ τὴν ἀναφορὰν Σας καὶ ἓνα γράμμα μου συστατικὸν πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ δίκαιον καὶ αὐστηρὸν Διοικητὴν μας Ἰσμαήλ Πασᾶ ὑπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ ὁποίου ἐλπίζω ὅτι ἡ πατρίς μας θὰ εὐτυχήσῃ, ἂν ἡμεῖς ὅλοι ὀθωμανοὶ καὶ χριστιανοὶ ἔχωμεν ὁμόνοιαν καὶ φρόνησιν.

Ἄμποτε ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φωτίσῃ πρὸς τὸ καλὸν μας, ὁ Διοικητὴς μας φέρῃ μαζὺ τοῦ τὸν Κύριον Γρηγόριον υἱὸν τοῦ Λογοθέτη Βέϋ, Σᾶς παρακαλῶ νὰ τὸν γνωρίσητε καὶ νὰ τοῦ προσφέρητε τοὺς ἀσπασμούς μου, εἶνε νέος μὲ πάντα τὰ ἀγαθὰ προτερήματα.

Ὁ φίλος καὶ Συμπατριώτης σας

Α. Χαιρέτης

Ἀσπασμούς πολλοὺς εἰς τὸν Ἀγαπητὸν φίλον μας Κων. Μεϊμαράκην· δὲν εὐκαιρῶ νὰ τοῦ γράψω σήμερον.

Αἱ κατωτέρω ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα, ἐλήφθησαν ἐπίσης ἀπὸ τὸ Μεταφραστικὸν Γραφεῖον Ἡρακλείου.

α'.) **Πρᾶξις Ἱεροδικαστοῦ (=Καδῆ) Ἡρακλείου**

Ὁ Κορνᾶρος υἱὸς Νικολῆ κάτοικος Σκαλιῶν Σητείας ἀγοράζει ἀπὸ τὸν Ἀλῆ υἱὸν Ἀβδουλάχ (1) κάτοικον Γαλάτι Ἡρακλείου τρία δωμάτια μὲ μίαν αὐλὴν εὐρισκόμενα εἰς τὸ χωρίον Σκαλιὰ ἀντὶ τριάκοντα γροσίων.

Κάνδια 27 Χιαμπὰν 1098—1686

(1) Σημ. Μύσ. Τὸ ὄνομα Ἀβδουλάχ εἰς τὰ ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατοχὴν τῆς Κρήτης ἔγγραφα δίδεται κατὰ κανόνα εἰς ἐξιολαμισθέντας Χριστιανούς. Ἀβδουλάχ=δοῦλος Θεοῦ. Ἄλλως θὰ ἐτίθετο τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ἡ λέξις ὀγλοῦ=υἱός.

β') Διορισμός εις τὸ ἀξίωμα τοῦ Κετχουνδᾶ τοῦ ἐπισκόπου Σητείας
Μελέτιου Τριβιζᾶ

2 Ρεμπιούλ 1098=1686

Διορίζεται κετχουνδᾶς δι' εἰσπραξιν Πατριαρχικῶν φόρων ἐν Σητεία καὶ Ἱεραπέτρα ὁ Μελέτιος υἱὸς Θεοδωράκη, ἐπίσκοπος (*).

ῥ Εγένετο ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστοῦ (=Καδῆ) Ἱρακλείου

γ') Ἐπὶ Αἰγυπτιακῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης εἰς τοὺς ἐπικινδύνους διὰ τὴν τάξιν Τούρκους καὶ Χριστιανούς ἐδίδετο ἔγγραφος πιστοποιήσις περὶ τῆς μελλούσης καλῆς διαγωγῆς των, κατόπιν ὁμολογίας των καὶ προσφερομένης ἐγγυήσεως ἐκ μέρους συγγενῶν ἢ φίλων του. Τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ἐκαλεῖτο Διβὰν ντεσκερεῶς= ἔγγραφον τοῦ ἀνωτάτου τοπικοῦ σύμβουλίου. Τοιοῦτον ἔγγραφον εἶναι τὸ ἐπόμενον:

ῥΑριθ.
13

ῥ Ὁ ἐπιφέρων τὸν παρόντα Δεσκερὲ *Χατζιμεμεταγας* | υἱὸς *τουλουμαναγα μουντεβελόγλου* | ἀπὸ τοὺς κατοίκους *τοῦ μεγαλου καστρου* | ἀναστήματος *μακρι* | ὀφθαλμῶν *πλαβους* | Μυστακίων *ξανθον* | ὀφρυδίων *ωμια* | ὄψεως *μακτρα με ευλογες* | Ἐτῶν κατὰ συμπερασμὸν *σαραντα χρονο* ἀρ. 40 | ἐπειδὴ ἐπαρᾶγγέλθη νὰ φέρεται κατὰ πάντα τρόπον ἡσυχος καὶ εὐτακτος, αὐτὸς δὲ τὸ ἐστέρχθη καὶ ἐπειδὴ ὁ ὀπισθεν σημειούμενος ἔμεινεν ἐγγυητὴς τῆς διαγωγῆς του, ἐδόθη εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ Διβανίου τούτου ὁ συνηθισμένος Διβανδεσκερεῶς, καταχωρισθεὶς εἰς τὸν Κώδικα.

ῥΕν Κάνδηα τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1831

ῥΕγράφη ἀπὸ τὸ Διβὰν Ἱρακλείου

δ') *Τουρκικὸς Κώδικς 9—Πρᾶξις ἱεροδικαστοῦ*

Τὴν 18 Σαμπὰν 1104=1692 ἡμέραν Παρασκευὴν προσεκομίσθη ἀπὸ τὴν μονὴν Τοπλοῦ (*) Ἱεραρχίας Καινουρίου κριθινο ψωμὶ ὅπερ παραβλήθέν, κατεχωρήθη ὧδε, ὅτι ἦλθεν ἡ ἐποχὴ τοῦ θεισμοῦ.

(1) Σ. Μύσ. Ὁ ἀναφερόμενος ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πράξει ἐπίσκοπος εἶναι ὁ Μελέτιος Θεοδώρου Τριβιζᾶς, γνωστὸς ὡς ἐπίσκοπος Ἱερᾶς. Φαίνεται δὲ ὅτι, διὰ νὰ διορισθῇ κετχουνδᾶς καὶ τῶν δύο ἐπαρχιῶν, ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος Σητείας θὰ ἐχῆρνε τότε. Κετχουντᾶς= εἰσπράκτωρ, ἀντιπρόσωπος τῆς Διοικήσεως.

(2) Σημ. Μύσ. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου μανθάνομεν, ὅτι πλὴν τῆς Μονῆς τῇ Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς ἐν Σητεία, Τοπλοῦ ἐπικαλουμένης, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη Μονὴ ἐν Κρήτῃ καλουμένη ἐπίσης Τοπλεῦ. Ἡ Μονὴ αὕτη εἶναι ἡ τῆς Ὁδηγητρίας ἐν Καινουρίῳ. Ἡτο ἀραγε παράρτημα τῆς ἐν Σητεία Μονῆς Τοπλοῦ ἢ μὴπως εἶχε καὶ αὕτη τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ πυροβόλον. Ἄγνωστον. Ἴσως ἡ μελέτη τῶν Κωδίκων τοῦ Μεταφραστικοῦ Γραφείου Ἱρακλείου, οἵτινες περιέχουν λίαν πολύτιμον ἱστορικὸν ὕλικόν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκοκρατουμένης Κρήτης νὰ διαφωτίσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ ἐν λόγῳ πρᾶξις τοῦ Καδῆ πιθανώτατα θὰ εἶχε λόγον φορολογικόν.

ΣΗΤΕΙΑ - ΜΕΣΑ ΜΟΥΛΙΑΝΑ

(ΕΚ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ Ι. Μ. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥ)

1) 'Επιστολή τοῦ ἐπισκόπου 'Ιεροσητείας Καλλινίκου (1844)

Τιμοὶ γέροντες καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογιμένοι χριστιανοὶ τῶν 'Ιερῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωρίου μεσσα μουλιανὰ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητὰ χάρις εἴη ὑμῖν, καὶ ἡρόνη ἀπὸ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Γνωστὸν ἔστω πασὶν ὑμῖν ὅτι δεδωκάμεν 'Εφορηκῶς τῆς 'Εκκλησίας ὅλας τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ τῶν μετοχιῶν τοῦ καλαβροῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ περὰ χωρίου κυρία θεοτόκῳ καὶ τὴν ἐνορίαν ὅλην τῶν Αἰδεσιμωτάτων παπὰ κύρ Μιχαήλ, καὶ παπὰ κύρ 'Εμμανουήλ υἱοῦς τοῦ ἐντιμωτάτου παπὰ κύρ 'Ιωαννῆ ἡκονόμῳ τὴν ὁποῖαν ἔχε ὁ ἴδιος ἡκονόμῳ μετὰ τῶν λεγάτων καὶ ἀφηρομάτων αὐτῶν ἐπὶ τὸ ψάλειν ἐν αὐτῇς εὐλογοῦντες, καὶ ἀγιάζωνται πάντας ὑμᾶς 'Ιερατικῶς. Ὅθεν γράφοντες ἐντελόμεθα ἡμῖν εὐχετικῶς ὅπως γινώσκοντες τοὺς ἡρηθέντας 'Ιεροῖς παπὰ κύρ Μιχαήλ καὶ παπὰ κύρ 'Εμμανουήλ δια 'Ιεροῖς καὶ προεστότας ὑμῶν τημάτε, καὶ ἀγαπάται καὶ δεῖ εὐλαβισθε καὶ πίθεσθαι κατὰ τὸ πρᾶτον νομιμὸν τε καὶ δίκαιον παρὲχοντες εἰς χεῖρας αὐτῶν πάντα τὰ ἀνήκοντα ἐκκλησιαστικὰ ἰσοδήματα, καὶ δηκιδώματα κυρία τε καὶ τυχερὰ σώα καὶ ἀνεληπτή ὡς κοπιῶντες καὶ ευχόμενοι ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς κύριον. Οὐδεχουν δὲ τὴν ἄδοιαν πολήσε ἡ χαρῆσαι τὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀλοφῆλῃ εἰς αὔξισιν καὶ βελτίωσιν φέρειν αὐτά. πληρόνον δὲ καὶ αὐτοῖς εἰς ἡμᾶς κατέτος φιλότημον γρ. ἔξ' σιτάρι πέντε πρατηκὰ καὶ κρηθάρη τεσσαρα πρακτικά, λάδι δακάδες δώδεκα ἔννα ἀρνὴ καὶ τὰ σηνηθῇ τῶν ἑωρτῶν πεσχέσια· οὕτω οὖν γενεσθῶ καὶ συκάλλοις εξαποφάσεως ἥνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν—αωυδ—καταμήνα σεπτέμβριον.

ὁ Ιερᾶς καὶ Σιτείας **Καλλίνικος** βεβαίῳ

2) 'Επιστολή τοῦ 'Επισκόπου 'Ιεροσητείας Νεοφύτου (1872)

† εὐλαβέσσετε παπὰ 'Εμμανουήλ πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθ' αὐτῷ! 'Ιδοὺ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου καὶ ἔνεκα τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας σου ἔχειροτονήσαμεν τὸν υἱόν σου 'Αναγνώστην Μιχαήλ κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἱερῶν κανόνων 'Ιεροδιακόνον. Ὅφειλεις λοιπόν ἤδη ἵνα προτρέπῃς αὐτὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν καὶ εὐάρεστον διδάσκον αὐτῇ τὴν ὑπακοήν εἰς τὴν 'Εκκλησίαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ του ἵνα εὐάρεστος οὕτω γενόσθῃς τῷ θεῷ, τύχει παρ' αὐτοῦ τὴν χάριν καὶ τὸ ἔλεος ἐν τῇ οὐρανίῳ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Ἐν 'Ιεραπέτρῳ τῇ 19 'Ιανουαρίου 1872

ὁ 'Ιεροσιτείας **Νεόφυτος**

3) Οἱ κατὰ τὸ 1830 φορολογούμενοι κάτοικοι μέσα Μουλιανῶν Σητείας εἰς ὀρεινὰ προϊόντα ἦσαν ὀνομαστικῶς οἱ ἑπόμενοι:

1) 'Αναγνώστης Θωμαδάκης, 2) Μανώλης Τσικαλᾶς, 3) Μάρκος Περιστέρης, 4) Μανώλης Σταμάτης, 5) Γιάννης Βασιλάκης, 6) Μανώλης Σπυριδάκης, 7) Τζώρ-

τῆς τοῦ Μπελίμπαση, 8) Ἀνεγνώστης Κακουράκης, 9) Μανώλης τοῦ Μαργιάς, 10) Γιάννης Μα(κ)ρῆς, 11) Μαργιά Νταρίβαινα, 12) Γιάννης Ἀντωνάκης, 13) Γεώργιος Μιχελάκης, 14) Γιάννης τοῦ Βασιλογιάννη, 15) Μανώλης Γιαλεσάκης, 16) Κωνσταντῆς τοῦ Δημήτρη, 17) Γιακουμάκης, 18) Γεώργιος Βασιλογιάννη, 19) Γεώργιος Ζουμῆς 20) Γιάννης Σταμάτης, 21) Μιχελὶο Παπουτζίς, 22) Μιχάλης τοῦ Μεταξοῦς, 23) Μανώλης Καραγιάννης, 24) Παπᾶ Ἰωάννης Μέσα χωρίον, 25) Γιάννης Παξιμάδης, 26) Γιάννης Βαρθῆς, 27) Γεώργιος Τα(μ)πάκης, 28) Γιάννης Μιχελάκης, 29) Μιχελανογιάννης, 30) Γιάννης Γούτης, 31) Γιάννης τοῦ Γιατίμι 32) Γιάννης Νικολαράκης, 33) Γιάννης Σαβῆς, 34) Φραγγιῶ τοῦ Καπετάνιο, 35) Μανώλης τοῦ Ἐληᾶς, 36) Ἐργινούσα τοῦ Κότου, 37) Μαργογιάννενα, 38) Δημήτρης Καραγιαννάκης, 39) Νικολῆς τοῦ Βαγγελιάς, 40) Γιάννης Σπυριδάκης, 41) Μανώλης Κακουράκης, 42) Κατερίνα τοῦ Νικολό, 43) Ἀνδρουλῆς τοῦ Μιχέλακα, 44) Μιχελῆς Μανιαδάκης, 45) Μανώλης Μανιαδάκης, 46) Γεώργιος Τσιακαῶς, 47) Νικολῆς Περιστερῆς, 48) Ζαμπία τοῦ Μπραήμη, 49) Ἐργινιά τοῦ Μουλαλῆ, 50) Γεώργιος Ἀντωνάκης, 51) Γεώργιος τοῦ Παπᾶ Μανώλη, 52) Κωνσταντῆς Σαβῆς, 53) Μανώλης Ἀνδρουλιδάκης, 54) Γιάννης Γιαλεσάκης.

ΑΝΔΡΕΟΥ ΠΕΡΤΖΙΒΑΛΟΥ (1)

ΠΕΡΙ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Ἐκ τῆς μονογραφίας Ἀδρέου Περτζιβάλου «*πὼς δεῖ συντάττειν ἐπιστολὴν*» δημοσιεύομεν κατωτέρω τὸ πέμπτον κεφάλαιον ἔχον οὕτω:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἡ ἐπιστολὴ εἰκό[τως] τὴν φύσιν ἔχει μητέρα, ὥς ἔφημεν. Ὅμως ὑπὸ τῆς τέχνης ἔντεχνον ἀποτελεῖται χρῆμα καὶ τεχνικὴν τὴν πραγματείαν ἔκτισται. Πρὸς τίνα δ' ἂν τῶν τεχνῶν ξυντείνει, τοῦτ' ἤδη σκεπτόν καὶ τὴν πραγματείαν διαιρετέον. Τὸ μὲν οὖν συντάττειν ἐπιστολὴν ἔντεχνον εἶη ἂν τινὸς τῶν τεχνῶν, ὅσαι περὶ τὸ λέγειν καταγίνονται, γραμματικῶς δ' οὐκ ἂν εἴη· αὕτη γὰρ τὸ ὀρθῶς ἀναγινώσκειν τε καὶ γράφειν διδάσκει, ἐμπειρία οὖσα τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων. Οὔτε μὴν διαλεκτικῆς· αὕτη γὰρ ἐπιστήμη οὖσα καὶ μέθοδος συλλογικὴ περὶ παντὸς προκειμένου, οὐδενὸς μέρος ῥητορικῆς, ἣτις ἐστὶ δύναμις τεχνικὴ πιθανοῦ λόγου ἐν πράγματι πολιτικῷ, τέλος ἔχουσα τὸ εὖ λέγειν· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐν ταῖς ἐπιστο-

(1) Σημ. Μύς. Εἰς τὸ χωρίον Πεῦκου Σητείας πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ εὑρίσκεται τοποθεσία «Περτζιβελιανὰ» καλουμένη. Εἶναι ἔκτασις γῆς τὸ πλεῖστον ποτιστικὴ καὶ γόνιμος, κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ ἰδιοκτῆτου Περτζιβάλου, συγγενοῦς τοῦ Ἀνδρέου Περτζιβάλου. Πιθανώτατα ἐπομένως ἡ οἰκογένεια Περτζιβάλου κατέκειτο ἐν τινὶ τῶν πλησίον τῶν σημερινῶν Πεῦκων κειμένων χωρίων, Γραῖς ἢ Βυζᾶ, διότι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν κωμῶν καὶ χωρίων Σητείας τοῦ Πέτρου Καστροφύλακος (1583) δὲν ἀναφέρεται χωρίον Πεῦκος. Εἶναι νεώτερος συνοικισμός.

λαῖς ἢ ἐπαινοῦμεν ἢ ψέγομεν ἢ προτρέπομεν ἢ ἀποτρέπομεν ἢ κατηγοροῦμεν ἢ ἀπολογίαν . . . ἅπερ πάντα σχεδὸν . . . τοῦ ρητορικοῦ τέλους προσποιεῖται. Οὐκ οὖν ἐκ ρητορικῆς τέχνης ἐστὶν ἡ πραγματεία περὶ ἐπιστολῶν, εἰς τὰ τῆς πανδήμου ρητορικῆς γένη θέμις ταύτην ἀνάγειν—ἐστὶ δὲ τὰ γένη τῆς ρητορικῆς κατὰ τὸν φιλόβοιον τρία: Ἐπιδεικτικόν, συμβουλευτικόν καὶ δικανικόν· καὶ τοῦ μὲν ἐπιδεικτικοῦ τὸ μὲν ἔπαινος, τὸ δὲ ψόγος· τοῦ δὲ συμβουλευτικοῦ, τὸ μὲν προτροπή, τὸ δὲ ἀποτροπή. Τοῦ δὲ δικανικοῦ, τὸ μὲν κατηγορία, τὸ δὲ ἀπολογία, ἐπειδὴ τοίνυν περὶ ταῦτα καὶ αἱ ἐπιστολαὶ καταγίνονται.

Τὸ μὲν πρῶτον γένος, ἦτοι τὸ ἐπιδεικτικόν τοὺς δὲ τοὺς [ἀρχικοὺς] χαρακτῆρας ἐμπεριεχέτω· ἀπευχαριστικόν, συγχαριστικόν, ἐγκωμιαστικόν, ψεκτικόν, τοθαστικόν, διηγηματικόν, ἀξιωματικόν, φιλικόν ἢ ἐρωτικόν, εἰρηνικόν καὶ ἀλληγορικόν.

Τὸ δὲ δεύτερον, ἦτοι τὸ συμβουλευτικόν, ἐμπεριεχέτω τοὺς δὲ συμβουλευτικόν ἢ προτρεπτικόν, ἀποτρεπτικόν, νουθετικόν, συστατικόν, παρामυθιτικόν καὶ ἐρωτηματικόν.

Τέλος ὑπὸ τῷ τρίτῳ, ἦτοι τῷ δικανικῷ, ὑποκυπτέτωσαν οὗτοι· μεμπτικός, κατηγορικός, ἀπολογητικός, διασυρτικός ἢ ὀνειδιστικός καὶ τελευταῖον κοινός.

Καὶ ἡμεῖς μὲν τούτοις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐντετυχήκαμεν, πλὴν τοῦ κοινοῦ, εἴκοσιν οὖσι τὸν ἀριθμόν, εἰ καὶ τινα διὰ τὸ σύντομον. . . .

Ἰσως ἂν[τις] ἐνέγκοι καὶ ἄλλους, εὐφυῆς ἂν εὐρετῆς καὶ τεχνῶν καὶ θεωρημάτων, ἀλλ' ἤδη μερικῶς περὶ ἐκάστου τῶν χαρακτήρων λέξομαι.

Ἡ «ΤΡΑΠΕΖΟΝΔΑ,, ΣΗΤΕΙΑΣ

Νοτιανατολικῶς τῆς κωμοπόλεως Σητείας καὶ μετὰ τῶν συνοικισμῶν Πετραῖ (ἀρχαίας Ἡτείας) καὶ Ζαχαρίνου ἐπὶ λοφοπέδιον ὑπάρχει θέσις καλουμένη σήμερον «Τραπεζόνδα». Ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως οἱ Ἑνετικοὶ χάρται σημειώνουν χωρίον Trepizonda. Ἐν Σητεία ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Κρήτῃ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ὑπάρχουν τοποθεσίαι καλούμεναι «Τραπέζαι»· ὡς ἡ μετὰ Μονῆς Τοπλοῦ καὶ Ἀνάλουκα καὶ ἡ ἀντικρὺ καὶ ΒΔ τοῦ χωρίου Λάστρου Σητείας, διότι προσμοιάζουσι πρὸς τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα «Τραπέζιον», ἀλλ' ὅχι «Τραπεζόνδα». Πόθεν ὅμως προήλθεν τὸ τοπωνυμικὸν «Τραπεζόνδα» καὶ τί σημαίνει; Τὴν λύσιν τοῦ ἐρωτήματος μᾶς δίδει ἔγγραφον τῆς Ἑνετικῆς Γερουσίας, τὸ ὁποῖον ὁ Noiret⁽¹⁾ ἀναφέρει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, καθ' ὃ ὁ Abrahams Anteron Arminius κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1414 ἐξήτησεν ἀπὸ τὴν Ἑνετίαν, ὅπως ἐπιτραπῇ καὶ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Κρήτῃ ὀκτακόσαιο ὀδοήκοντα οἰκογένειαι ἐκ Τραπεζοῦντος τοῦ Εὐξείνου Πόντου, λόγφ τῶν κατ' αὐτῶν πιέσεων καὶ διωγμῶν τῶν Τούρκων.

Οἱ Ἑνετοὶ ἔχοντες παλαιὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Τραπεζοῦντιῶν, ὡς ἀναφέρει ἔγγραφον τῆς 9 Δεκεμβρίου 1395 (Noiret. σελ. 72, 74), ἐδέχθησαν τὴν αἴτησιν, ὁρίσαντες τόπον ἐγκαταστάσεως τὴν Κρήτην ἢ τὴν Εὐβοίαν καὶ ὑπεσχέ-

(1) Σημ. Μύσ. Noiret. Documants ineditis . . . Paris 1892 σελ. 225.

θησαν νὰ τοὺς περιποιηθῶσιν ὡς πιστοὺς ὑπηκόους, διότι τοὺς ἐθεώρουν ἱκανοὺς νὰ ζήσουν εἰρηνικῶς, δικαίως καὶ ἰδίῳ ἰδρωτί (=personis que querunt vivere pacifice, jnste et ex sudore suo). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν ὀνομασίαν Τραπεζόνδα, ὡς προελθοῦσαν ἐκ συνοικισθέντων κατὰ τὸ μέρος τοῦτο Τραπεζουντίων. Καὶ οἱ ὅποιοι φεύγοντες τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων καὶ ζητοῦντες ἐν τῇ μετοικεσίᾳ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ὑπέστησαν βραδύτερον μεγαλειτέρας συμφορὰς κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα (1538) καὶ βραδύτερον κατὰ τὸ 1648 ὑπὸ τοῦ Χαμπίμη ἀγὰ καταστραφέντος ἐντελῶς τοῦ χωρίου των· τῶν δὲ κατοίκων ἄλλων μὲν φονευθέντων, ἄλλων αἰχμαλωτισθέντων, τῶν δὲ λοιπῶν διασκορπισθέντων. Τοιαύτη δὲ ἦτο φαίνεται ἡ συμφορὰ ὥστε, ἐνῶ ἄλλαι πλησιόχωροι κῶμαι, χωρία καὶ συνοικισμοὶ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιδρομὰς σοβαρῶς δοκιμασθέντες δὲν ἠρημώθησαν, ἡ Τραπεζόνδα δὲν ἀναφέρεται πλέον κατὰ τὸν μετέπειτα καὶ μέχρι σήμερον χρόνον οὔτε ὡς μικρὸς συνοικισμός.—Ἡ συμφορὰ ἦτο πλήρης. Τὸ δὲ οἰκόσημον, ἀετὸς μονοκέφαλος, (1) τὸ εὗρεθὲν πρὸ δύο ἑτῶν κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ τινος «στὴν Τραπεζόνδα» καὶ κατατεθειμένον σήμερον ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἡρακλείου, θὰ ἀνῆκεν εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν τῶν ἐν Σητεῖᾳ συνοικισθέντων Τραπεζουντίων καὶ πιθανώτερον εἰς τὸν ἡγέτην αὐτῶν.

Ἐπὶ Ἐνετοκρατίᾳ κατὰ τὸν Pietro Castrola (1583) τὸ χωρίον Τραπεζόνδα εἶχε τετρακοσίους εἴκοσι ὀκτὼ κατοίκους καὶ δύο ἱερεῖς, ἦτοι δύο ἐνορίας.

Ἦτο δὲ ἐκ τῶν μεγαλυτέρων χωρίων τῆς Σητείας.

Ο "ΠΑΤΗΜΟΣ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ,, (1828-1829)

Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1828 ἡ Ἐπαρχία Σητείας, κατοικουμένη τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ὀθωμανῶν, ἦτο «ἀπάτητος καὶ ἀπείρακτος ἀπὸ στρατευμάτων». Οἱ χριστιανοὶ κάτοικοί της ὀλίγοι καὶ ἄοπλοι ἐν μέσῳ πολυαριθμοτέρων, ὀπλισμένων καὶ φανατικῶν ἐχθρῶν δὲν ἠδύναντο ἰδίαις δυνάμεσι νὰ ἀκολουθήσουν τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν τῆς Κρήτης. Εἶχε δι' ἄλλως τε ἡ Σητεία τρομοκρατηθῇ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἀπανθρώπου καὶ δολίας σφαγῆς τριακοσίων ἐπιλέκτων ἀνδρῶν της, γενομένης περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου 1821 εἰς τὸ χωρίον Τουρτούλους, ὅπου ἤδρευεν ὁ αἰμοβόρος Τοπάρχης Σητείας Ἰμβραήμ Ἀφεντακάκης, ἵνα προλάβῃ πᾶσαν ἐξέγερσιν τῶν χριστιανῶν. Εἰς τοὺς Ἐθνομάρτυρας τούτους ἡ σημερινὴ γενεὰ τῆς Σητείας ὀφείλει νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου μαρμάρινον μνημεῖον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Ἐδεῖ δὲ νὰ τελέσῃ ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἐπιτολίως πανσητειακὸν μνημόσυνον.

Κατὰ τὸ 1828 τὸ Κρητικὸν Συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς στρατιωτικὰς τοῦ ἐπιχειρήσεως καὶ εἰς τὴν «ἀπάτητον» Σητείαν, τῆς ὁποίας πολλοὶ Τούρκοι ὡς ὀπλῖται καὶ ἀρχηγοὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ἐν ταῖς δυτικαῖς Ἐπαρχίαις κατὰ τῶν χριστιανῶν μάχας. Σκοπὸς τῆς ἐπεκτάσεως ταύτης τῶν στρατιωκῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο ἵνα, καταλαμβανομένης τῆς Σητείας ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν,

(1) Ὁ μονοκέφαλος ἀετὸς ἦτο οἰκόσημον τῶν Κομνηνῶν.

ὅλη ἡ ὕπαιθρος Κρήτη εὐρεθῇ εἰς χεῖρας τῆς Ἐπαναστάσεως, καθ' ὃν χρόνον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις διεσκέπτοντο διὰ τὴν λύσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος. Οὕτω τὴν 14 Δεκεμβρίου 1828 οἱ ἐν Καβουσίῳ Ἱεραπέτρας συγκεντρωθέντες 2,500 ἐπανιστάται ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Γεώργιον Τσουδερόν, Παναγιώτην Ζερβουδάκην καὶ Πωλὶὸν Πρωτοπαλαδάκην πρὸς οὓς συνετάχθησαν καὶ οἱ Σητειῶται ὀπλαρχηγοὶ Ἰωάννης Κοντός, Ἰωάννης Μακρῆς καὶ Σήφης Δερμιτζάκης, εἰσέβαλον διὰ Περιστερὰ καὶ ἔφθασαν εἰς Ρουκάκαν, τῆς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὴν Πύργον τῶν Λιθινῶν. Ἐκεῖ ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀρνηθέντες δὲ νὰ παραδοθῶσι κατεκάησαν ἐντὸς τοῦ τριορόφου ἐνετικοῦ πύργου.

Ἐκ Λιθινῶν οἱ ἐπαναστάται κατηρμήνθησαν εἰς τὸ χωρίον Ἐτιᾶ, ἀπέχον 1 1/2 ὥραν τῶν Λιθινῶν. Ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ Σεραγίου, παλαιᾶς Ἑνετικῆς ἐπαύλεως τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας Mezzi, εἶχον ἐγκλεισθῇ 600 περίπου Τοῦρκοι ἔνοπλοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Πολιορκηθέντες ἐδέχθησαν προτροπῇ τοῦ Τσουδεροῦ καὶ παρεδόθησαν. Μετεφέρθησαν δὲ ὑπὸ Ἀγγλικῆς φρεγάτας εἰς Ἡράκλειον, γυμνοὶ ὅπλων καὶ πολυτίμων πραγμάτων. Μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐν Ἐτιᾷ Τούρκων οἱ ἀρχηγοὶ Σητείας Ἰωάννης Κοντός, Ἰωάννης Μακρῆς καὶ Σήφης Δερμιτζάκης ἐπολιορκήσαν τοὺς ἐν τῇ Μονῇ Τοπλοῦ καταφυγόντας 1.200 περίπου Τούρκους, ἐξ ὧν 215 ἦσαν ἔνοπλοι. Καὶ ἐνταῦθα αἱ Τοῦρκοι παρεδόθησαν, φονευθέντων μόνον παρὰ τὰς προσπάθειάς των ὀπλαρχηγῶν, ὡς συνέβη καὶ ἐν Ἐτιᾷ, 25 περίπου ἐκ τῶν πλέον φανατικῶν καὶ κακούργων, οἱ λοιποὶ δὲ μετεφέρθησαν διὰ Κασίων πλοίων εἰς τὴν νῆσον Χάλκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μ. Ἀσίαν. Ἐπίσης παρεδόθησαν καὶ οἱ ἐν τῷ Πύργῳ Πετρᾷ καταφυγόντες 35 ἔνοπλοι Τοῦρκοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Οὕτω καὶ ἡ Σητεία εὐρέθη εἰς χεῖρας τῆς ἐπαναστάσεως μὲ πλουσίαν λείαν εἰς πολεμεφόδια καὶ ἄλλα πολίτιμα πράγματα.

Δυστυχῶς, ὡς συμβαίνει συνήθως (τὸ ἀναφέρουν δὲ καὶ οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ) τὰ ἄτακτα σώματα, ὅσον καὶ ἂν εἴνε καλῶς ὀργανωμένα, ῥέπουν, ἰδίως μετὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἐπιχειρήσεις, πρὸς τὴν λειλασίαν καὶ λαφυραγωγίαν. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ διὰ τὰ ἐν Σητείᾳ εἰσελθόντα ἐπαναστατικά σώματα. Ἐπεδόθησαν εἰς διαρπαγὰς καὶ κατ' ἀνάγκην διελύθησαν. Ἐκαστος ἔσπευδε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια ἀποκομίζων καὶ τὰ λάφυρά του. Οἱ Τοῦρκοι γνωρίζοντες τὰ πράγματα καὶ πνέοντες ἐκδίκησιν παρεσκεύασαν τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σητείας. Συγκεντρωθέντες εἰς 4.000 περίπου καὶ διαιρεθέντες εἰς δύο φάλαγγας εἰσῆλθον τὴν 15 Ἰανουαρίου 1829 εἰς Σητείαν διὰ Μαλαύρας καὶ Περιστερά. Αἱ δύο αὗται ὀχυραὶ δίοδοι εὐρέθησαν ἔρημοι ἀμύνης, ὡς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἐπαρχίας. Ἀνενόχλητοι «ἐφόνευσαν, ἠχμαλώτισαν, ἔθυσαν καὶ ἀπόλεσαν» εἰτα δὲ ἐπέστρεψαν εἰς Ἡράκλειον. Ἡ περίοδος αὕτη ὀνομάζεται εἰσέτι καὶ σήμερον ἐν Σητείᾳ «ὁ πατημὸς τῆς Σητείας» καὶ ὑπενθυμίζει ἐποχὴν σφαγῶν, βασάνων καὶ θλίψεων.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων ἡ Σητεία εὐρέθη καὶ πάλιν, σχεδὸν εἰπεῖν αὐτομάτως, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Κρητικοῦ Συμβουλίου. Ὁργανώθη ἐπομένως ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Κρήτης τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Κρητικοῦ Συμβουλίου. Τὸ Συμβούλιον ἤδρευε τότε εἰς Μαργαρίτες. Μέλος δὲ τοῦ Συμβουλίου τούτου ἐκ Σητείας ἦτο ὁ Μανώλης Λαδάς. Οἰκογένεια ὅμως Λαδάδων ἐν Σητείᾳ δὲν σώζεται σήμερον.

Ἡ ἐπαρχία Σητείας διωκεῖτο ὑπὸ Δημογεροντίας τῆς ὁποίας ἔδρα ἦτο ὁ Χανδράς. Ἡ ἐπαρχιακὴ δὲ αὕτη Δημογεροντία περιώδευεν, ὅταν ἦτο ἀνάγκη καὶ διώριζε τοὺς κατὰ χωρία ἐκλεγομένους ὑπὸ τῶν κατοίκων Δημογέροντας ἢ ἄλλα διοικητικὰ ὄργανα. Σχετικὰ πρὸς τὴν Διοίκησιν ταύτην παραθέτω κατωτέρω τρία ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα καλὸς φίλος ἐκ Μέσα Μουλιανῶν ὁ κύριος Ἰωάννης Π. Μ. Θαλασσινὸς μοι παρέδωκε.

1) Τὸ πρῶτον τῶν ἔγγράφων ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Δημογέροντα Μέσα Μουλιανῶν καὶ ἔχει κατ' ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν ὡς ἔπεται :

Ἀριθ. 163

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἡ Δημογεροντία Σιτείας

Προσωρινὰ ὁδηγίαι τοῦ Δημογέροντος τοῦ χωρίου Μέσα - Μουλιανὰ.

Πρὸς τὸν Δημογέροντα τοῦ χωρίου Μέσα - Μουλιανὰ Παπᾶ Κυρ. Ἰωάννην.

Κύριε

Ἐκλέγοντάς σε οἱ χωριανοὶ σου Δημογέροντά των σὲ ἐφοδιάζει ἡ Δημογεροντία μὲ τὰς ἀκολούθους ὁδηγίας τῶν ὁποίων τὴν ἐκτέλεσιν ὀφείλεις νὰ προσέχῃς μὲ ὅλην τὴν ἀκριβείαν.

Α'.) Θέλεις ἐπαγρυπνεῖς εἰς τὸ νὰ φυλάττεται μετὰ τῶν χωριανῶν εἰρήνη καὶ ὁμόνοια.

Β'.) Θέλεις ὑπακούεις εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Δημογεροντίας καὶ τοῦ δεκατοσυνακου (;) τὰς ὁποίας χρεωστεῖς νὰ ἐκπληρῇς προθύμως.

Γ'.) Θέλεις προσέχεις νὰ μὴν διαρπάζεται τὸ Ἐθνικὸν προᾶγμα, καὶ ἂν δὲν ἤμπορῇς νὰ ἐμποδίσῃς τὸν ἄρπαγα χρεωστεῖς ν' ἀναφέρῃσαι πρὸς τὴν Δημογεροντίαν.

Δ'.) Δὲν θέλεις παραχωρήσῃς εἰς οὐδέναν νὰ πάρῃ κανὲν ἔθνικὸν προᾶγμα μήτε νὰ δώσῃς ὁ ἴδιος ἄνευ διαταγῆς τῆς Δημογεροντίας.

Ε'.) Θέλεις προσέχεις εἰς τὸ νὰ μὴν καταπατῶνται τὰ σύνορα τόσοι τῶν Ἐθνικῶν ὑποστατικῶν, ὅσον καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν, νὰ ἐμποδίζῃς τὰς διαρπαγὰς τῶν ποτιστικῶν νερῶν, καὶ τὰς ζημίας τὰς γινομένας ἀπὸ ἀνθρώπους ἢ ζῶα εἰς χωράφια, ἀμπέλια, περιβόλια ἢ κήπους.

ΣΤ'.) Θέλεις ἐμποδίζῃς τὰς μετὰ τῶν χωριανῶν ὕβρεις, τὰ μαλώματα καὶ τοὺς δαρμοὺς, ὅσοι δὲν κατήντησαν εἰς πληγὰς, ἢ βαρέα κτυπήματα.

Ζ'.) Ὅταν δὲ καταντήσουν εἰς τὰ τοιαῦτα χρεωστεῖς νὰ εἰδοποιῇς περὶ τούτων δι' ἀναφορᾶς σου τὴν Δημογεροντίαν.

Ἐν Ἐξῶ Μουλιανὰ τὴν 25 Μαΐου 1830.

(Θέσις σφραγίδος)

Λυμεναρχεῖον Σιτείας 1829.

Οἱ Δημογέροντες

Δ. Βενέρης

Γεώρ. Ψαρουδάκης

Ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἔγγραφου ἀνήκει εἰς τὸν ὑπογράφοντα Δ. Βενέ-
ρην. Τὸ δὲ κείμενον εἶναι σχεδὸν ἀπηλλαγμένον ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων. Ἡ
σύνταξις τοῦ ἔγγραφου καὶ ἡ σαφὴς διατύπωσις τῶν ὁδηγιῶν ἀποδεικνύουν, ὅτι
αἱ ὁδηγίαι αὗται ἐδίδοντο καθ' ὑπόδειγμα τοῦ Κρητικοῦ Συμβουλίου δι' ὅλα τὰ
τιμήματα τῆς Κρήτης, ἀντεγράφοντο δ' ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ πλέον ἐγγραμμάτου μέ-
λους τῆς Ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας. Οἰκογένεια Βε-
νέρη ἐν Σητείᾳ δὲν ὑπάρχει. Βενέρηδες ὑπάρχουν ἐν Ἡρακλείῳ καὶ σήμερον, ἐξ
ᾧ πιθανῶς κατήγετο ὁ δημογέρον Σητείας. Ὁ ἕτερος τῶν Δημογερόντων Γεώρ-
γιος Ψαρουδάκης κατήγετο ἐκ Στραβοδοξαρίου Σητείας, ὅπου καὶ σήμερον ὑπάρ-
χουν ἀπόγονοί του.

2) Τὸ δεύτερον ἔγγραφον ἔχει ὡς ἐξῆς :

Ἀριθ. 165

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἡ Δημογεροντία Σητείας

Πρὸς τὸν χωραφὰν τοῦ χωρίου Μέσα - Μουλιανὰ Ἀναγνώστην Μαριδάκην.
Διορίζων σε τὸ χωρίον σου χωραφὰν (1) σὲ ἐφοδιάζει ἡ Δημογεροντία μὲ τὰς
ἀκολούθους ὁδηγίας.

Α'.) Χρεωστεῖς νὰ προσέχῃς ἀκριβῶς, νὰ μὴν ἀφίνῃς νὰ ἐμβαίνει κανὲν ζῶον
εἰς τὰ σπαρμένα χωράφια, εἰς τὰ ἀμπέλια, εἰς ταῖς βαμπακιάς καὶ κήπους.

Β'.) Χρεωστεῖς τὴν πρώτην φορὰν ὅπου θὰ πιάσῃς, κανὲν ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὸ
πηγαίνῃς εἰς τὸν οἰκοκύρην του, καὶ νὰ τοῦ παραγγέλῃς νὰ τὸ δένη νὰ μὴν ὑπάγῃ
δευτέραν. Ἐὰν δὲ καὶ ὑπάγῃ δευτέραν φορὰν, θέλεις τὸ φυλακῶναι καὶ θέλεις
τοῦ πέρνει διὰ τὸ αἰγιοδοπρόβατον ἢ χοῖρον παράδες ἑκατὸν ἀριθ. 100, διὰ δὲ
τὸ βόδι ἢ γάδαρον γρόσια πέντε ἀριθ. 5 ἀπὸ τὸν οἰκοκύρην του, τὴν τρίτην φο-
ρὰν θέλῃς τὸ σκοτώνει ἂν εἶναι γιδοπρόβατον ἢ χοῖρος καὶ νὰ πέρνῃς τὸ ἐν τέ-
ταρτον, τὰ δὲ ἄλλα τρία νὰ δίδῃς εἰς τὸν οἰκοκύρην του, ἂν εἶναι βόδι ἢ γάδα-
ρος θέλεις τὸ φέρνει εἰς τὴν Δημογεροντίαν νὰ εὐγαίνῃ εἰς δημοπρασίαν, νὰ λαμ-
βάνῃ τὸ κοινὸν τὸ ἐν τέταρτον, σὺ δὲ τὸ ἄλλον καὶ ὁ οἰκοκύρης του τὰ ἄλλα δύο.

Γ'.) Ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει δὲν θέλεις παραβλέπει κανὲν ὅσα ἀνωτέρω δια-
τάττεισαι νὰ φυλάξῃς χαριζόμενος εἰς τινα, διότι θέλεις ἀπολογεῖσαι τὴν ζημίαν
ὅπου ἔκαμε τὸ ζῶον, ὁποῖου εἶδους καὶ ἂν εἶναι καὶ θέλεις εἶσαι ὑπεύθυνος, ἂν
δὲν ἐκτελεσθῶν τὰ διαταττόμενα.

Ἐν Μέσα Μουλιανὰ τὴν 25 Μαΐου 1830.

(Θέσις σφραγίδος)

Οἱ Δημογέροντες

Δ. Βενέρης

Γεώρ. Ψαρουδάκης

(1) Σημ. Μύσ. Χωραφᾶς=ἀγροφύλαξ.

Καὶ τοῦ ἐγγράφου τούτου συντάκτης εἶναι ὁ Δ. Βενέρης. Ἡ δὲ εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἔγγραφα σφραγὶς φέρει τὴν εἰκόνα τῆς πανόπλου Ἀθηνᾶς, ἐκατέρωθεν δὲ ταύτης τὰ σύμβολά της: γλαῦκα καὶ κλάδον ἐλαίας, κύκλῳ δὲ τὰ γράμματα: Λυμεναρχεῖον Σιτείας: καὶ χρονολογίαν 1829. (1)

3) Τὸ τρίτον ἔγγραφον ἔχει ὥς ἔπεται

Ἀριθ. 84

Πρὸς τὸν δημογέροντα τοῦ χωρίου μέσα μουλχανῶν παπᾶ Κύρ. Ἰωάννην

Διατάττεσαι νῆ ἐπιστατῆς τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦ χωρίου σου δηλαδὴ νὰ καταγράφῃς καὶ νὰ συνάξῃς τὸ ἐθνικὸν δικαίωμα τοῦ λαδιοῦ ὅπου μέλλει νὰ εὕγῃ εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦτο, θέλεις λαμβάνῃς ἀπὸ ταῖς χριστιανικαῖς ἐλαιοῖς ἀπὸ κάθε δέκα ὀκάδες λάδι μίαν, ἀπὸ δὲ ταῖς ἐθνικαῖς ἐλαιοῖς ἀπὸ κάθε δέκα ὀκάδες λάδι δύο, καὶ ἀπὸ τῇ πρίνσιν ὁμοίως ἀπὸ ταῖς χριστιανικαῖς τὸ δέκατον καὶ ἀπὸ ταῖς ἐθνικαῖς διπλὸ δέκατον. καὶ συνάζοντάς το εὐθὺς ὅσον τὸ χριστιανικόν, καθὼς καὶ τὸ ἐθνικὸν λάδι θέλεις τὸ φυλάττῃ εἰς σιγοῦρον μέρος διὰ νὰ τὸ παραδίνῃς ὅπου διαταχθῇς, καὶ ὅπου ἀνήκει. Θέλεις προσέχει ὁμῶς ἀκριβῶς νὰ μὴν γένῃ ἡ παρὰ μικρὰ πλοπῇ ἢ κατάχρησις εἰς τὸ ἐθνικὸν δικαίωμα τοῦτο, διότι ἡ κάθε κατάχρησις ὅπου ἤθελεν ἀκολουθήσῃ θέλει ἐννοεῖται εἰς βάρος καὶ ἀπολογίαν σου.

Ἐν Χανδρᾷ τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1830.

Ὁ προσ. Δημόσιος ἐπιστάτης Σιτείας
Γεώργιος Ψαρουδάκης

(Θέσις Σφραγίδος)
1829

ΣΗΤΕΙΑ—Η ΣΦΑΓΗ ΤΩΝ ΧΟΧΛΑΚΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΙΟΥΝΙΟΥ 1821

Οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τῶν χωρίων Λαμνόνι καὶ Ζακάθου Σητείας ἀποτελοῦντες ἰδιαίτερον «μπαεράκι» καὶ ἔχοντες προηγουμένης, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις, αἰτίας ἢ ἀφορμὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῶν χωρίων Ζάκρου, Κλησίδι, Ἀδριαβάστων, Κελλαρίων καὶ Ἀζοκεράμου ἢ ὅπως τοὺς ὠνόμαζον «τῶν Κατωχωριτῶν», ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν κατόπιν τῆς ἐξαπολυθείσης παρὰ τοῦ Σουλτάνου διαταγῆς περὶ σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821, νὰ φονεύσουν ὅσους ἠδύναντο ἐξ αὐτῶν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ἡ Σητεία διηρέθη εἰς περιφερείας σφαγῶν. Ἐπεὶ δὲ οἱ Τοῦρκοι τοῦ τέως δήμου Ἰτάνου Σητείας ἦσαν ὀλιγάριθμοι ἀπέναντι τῶν Χριστιανῶν, ἔστω καὶ ἀόπλων, οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι Ἀχλαδίων μὲ ἀρχηγὸν τὸν πατέρα τοῦ Χουσεῖν Ἀμπράμο (πενθεροῦ τοῦ Μεχμέτ

(1) Σημ. Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἐλευθέραν Σκέψιν» τὴν 10 8)βρίου 1930.

Τουρκάκι), ἀποβιώσαντος ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς, μετέβησαν εἰς Πισκοκέφαλον, ἐφόνευσαν δωδεκάδα περίπου Χριστιανῶν, διότι οἱ Χριστιανοὶ Πισκοκεφάλου εἶχον προειδοποιηθῆ περὶ τῆς ἀποφασισθείσης σφαγῆς, καὶ εἶχον φύγει κρυπτόμενοι ὅπου ἕκαστος ἠδύνατο, εἶτα δὲ τὸ «Ἀχλαδιανὸν μπαεράκι» μετέβη εἰς Καρυδί πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Λαμνωνιτῶν καὶ Ζαγκαθιανῶν Τούρκων. Κατῆλθον λοιπὸν ἔνοπλοι εἰς τὸ χωρίον Χοχλακιές, ὅπου ἐκάλεσαν ἑβδομήκοντα δύο ἄνδρας ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων διὰ νὰ τοὺς ἀνακοινώσουν δῆθεν τὸ περιεχόμενον Σουλτανικοῦ φερμανίου.

Ἡ συγκέντρωσις ἐγένετο εἰς τὴν ἐν Χοχλακιῆς οἰκίαν τοῦ Φραγκιά Βιολῆ, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀκόμη σώζεται. Ὀνομαστικῶς κατόπιν ἐκαλεῖτο ἀνὰ εἰς ἐκ τῶν αἰχμάλωτων πλέον χριστιανῶν καὶ ἐξήρχετο τῆς οἰκίας. Ὅταν δὲ ἐφθάνεν εἰς τὴν θέσιν «Κοπράνι» καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν περίπου μέτρων ἐσφάζετο. Ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα δύο κληθέντων δύο μόνον ἐσώθησαν ἀποσπαθέντες βίᾳ τῶν χειρῶν τῶν δημίων καὶ τραπέντες εἰς φυγὴν. Εἰς ὀνόματι Περάκις ἐκ Ζάκρου καὶ ὁ ἑτερος Περιφεράκις ἐκ Καρυδίου. Ἡ σφαγὴ ἐγένετο τὴν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων τοῦ 1821. Εἰς τὴν θέσιν δὲ Κοπράνι, ὅπου ἐσφίγγησαν, ἐκεῖ καὶ ἐτάφησαν. Κατὰ τὴν ἀντισειρὴν δὲ τῶν ἐκεῖ κειμένων ἀγρῶν πρὸς καλλιέργειαν εὐρίσκονται καὶ σήμερον ὁττὰ τῶν φονευθέντων. Τὸ χωρίον Χοχλακιές εἶχε τότε τέσσαρα σπίτια. Τὸ εὐρυχωρότερον, μετὰ καμάραν, ἦτο τὸ τοῦ Φραγκιά Βιολῆ. Ἀπὸ δὲ τὴν θέσιν Σηληιάρα—Γωνιῆς ὁ ποιμὴν Βασίλειος Βιολῆς, πάππος τοῦ πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀποθανόντος Νικολάου Ἱερεμίου ἐτῶν ὀγδοήκοντα καὶ αὐτηκόου μάρτυρος τῆς ἀνωτέρω διηγήσεως τοῦ πάππου του, ἐθεάτο μακρόθεν τὸ τραγικὸν θέαμα τῆς σφαγῆς.

ΣΗΤΕΙΑ. - Ἡ ΣΦΑΓΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ Εἰς τὴν ΘΕΣΙΝ «ΦΟΝΗΑ»,⁽¹⁾

(κατ' ἀφήγησιν τοῦ Μιχ. Σκουλούδη διασωθεῖσαν
ὑπὸ Γεωργίου Κ. Χατζαντωνάκη)

Ὅταν στὰ 1821 ἐκίνησε καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἡ Ἐπανάστασις, ἐδόθηκε ἀπὸ τὸν Σουλτάνον ἄδεια γενικῆς σφαγῆς τῶν χριστιανῶν διαρκείας 3 ἡμερῶν. Οἱ Τούρκοι τῆς Ζήρου ἐμάζεψαν τοὺς χριστιανοὺς τῶν χωρίων Χαμαιτούλου, Καλοῦ Χωρίου, Ἀχλαδιοῦ, Τσώ, Ἀπιδίων καὶ Ζήρου καὶ ἠτοιμάζοντο νὰ τοὺς σφάζουν διμαδικῶς. Αἱ Τούρκισσαι γυναῖκες Ζήρου ὅμως ἐξανέστησαν διότι θὰ ἐβρώμιζε τὸ χωριὸ ἀπὸ τὰ πτώματα καὶ παρεκάλεσαν νὰ κάμουν τὴν σφαγὴν ἔξω καὶ δυτικῶς τοῦ χωρίου, εἰς τὴν θέσιν «φονηᾶ», ὅπου πράγματι μετεφέρθησαν καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ πλὴν τῶν Ζηριωτῶν. Ἀναφέρεται μάλιστα τὸ ὄνομα ἑνὸς Τούρκου, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸ μαχαῖρι ποὺ ἐκάρφωνε στὰ μάτια τῶν νεκρῶν ἐδοκίμαζε καὶ ἐπείθετο περὶ τοῦ ὀριστικοῦ θανάτου των.

(1) Σημ. Μύσ. Ἡ τοποθεσία ὠνομάσθη «Φονηᾶς» μετὰ τὴν σφαγὴν.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ζήρου, παραμείναντες διὰ νὰ φονευθοῦν τὴν ἐπομένην, ἐσώθησαν ἐν τέλει τῇ μεσολαβήσει ἐνὸς Τούρκου κατοικοῦ Ζήρου ὁ ὁποῖος εἶπεν εἰς τοὺς ἄλλους, ὅτι ἂν τοὺς φονεύσουν δὲν θὰ ἔχουν σκλάβους διὰ τὰς ἐργασίας των. Ὁ ἴδιος μάλιστα προσπονηθεὶς, ὅτι θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν Βόϊλαν διὰ νὰ λάβῃ ὁδηγίας ἀπὸ τὸν Ἀγᾶν τοῦ τόπου, ἐκάθισεν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό αὐτό, ἔγραψε μίαν

Σητεία—Χωρίον Ζήρου.

πλαστὴν ἐπιστολὴν περὶ καταπαύσεως τῶν σφαγῶν καὶ οὕτως ἔσωσε τοὺς Ζηριώτας.

Κατὰ τὴν σφαγὴν ταύτην ἐνάρθιοι ἐσώθησαν εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὰ ὄρη τῆς περιφερείας. Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἐξ Ἀτσιπῶν Γέρω - Ἀέρα συλληφθεῖσα κατόπιν μὲ ἄλλας αἰχμάλωτος εἰς «Κακὴν Ἀλυκὴν» μετεφέρθη καὶ ἐπωλήθη εἰς Ἱεράπετραν. Ἠγοράσθη ἀπὸ φιλεύσπλαχνον Τούρκον, — ἴσως κρυπτοχριστιανὸν — ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐγύρισε τὴν οἰκογένειαν εἰς Ἀτσιπᾶ ἐγκαταστήσας αὐτὴν καλύτερον ἀπὸ πρότερον.

Ζήρος 22 - 4 - 31

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΞΟΜΠΛΑΡΟΣ (1809)

Ὁ Ἑμμανουήλ Ξομπλάρος ἐγεννήθη ἐν Ἀρμένοις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν εὐρέθη ἐν Ἡρακλείῳ ὑπηρετῆς Τούρκου Ἀγᾶ. Κατὰ δὲ τὰς γενομένας συμπλοκὰς τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔξω τοῦ Ἡρακλείου, εἰς ἃς ἐλάμβανε μέρος ὁ ἀγᾶς του, τὸν συνώδευε κατ' ἀνάγκην καὶ ὁ Ξομπλάρος, ὡς ὑπηρετῆς, ὠπλισμένος καὶ αὐτὸς μὲ μίαν «πιστόλαν». Ἡμέραν τινὰ ὁ Ξομπλάρος φοβηθεὶς μὴ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ φονευθῇ, ἐδραπέτευσε τὴν ὥραν τῆς μάχης καὶ ἠνῶθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Μετὰ τίνα χρόνον κατέφυγεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα λαβὼν μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Ἡ Κυβέρνησις Κιαιποδίστρια ἀμείβουσα τὰς ὑπηρεσίας του παρῆχόρησεν αὐτῷ ἐθνικὴν γῆν τὴν ὁποίαν δὲν παρέλαβε. Μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς τότε Ἑλλάδος, ἐφοίτησε εἰς Σχολεῖον. Κατελθὼν δὲ ἐν τῷ χωρίῳ του κατὰ τὸ ἔτος 1832 διωρίσθη διδάσκαλος καὶ ἐνυμφεῦθη ἀποκτήσας πολυμελεστάτην οἰκογένειαν.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Τοῦρκός τις ἐξ Ἱεραπέτρας ἤρπασε τὴν ἀδελφὴν του. Τοῦτο βαρέως ἔφερεν ὁ Ξομπλάρος· καὶ κατὰ τὸ 1842-43, ὥσως φέρον μετ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν «πιστόλαν» τοῦ Ἀγᾶ, μετέβη εἰς τὴν θέσιν «Καλογέρους» δύο ὥρας μακρὰν τῆς Ἱεραπέτρας καὶ εὗρων εἰς τὸν ἐκεῖ νερόμυλον ἕνα Τοῦρκον τοῦ λέγει: «Γνωρίζεις ἕνα Τοῦρκον ποὺ ἔχει μιὰ γυναῖκα ἀπὸ τοὺς Ἀρμένους Χριστιανὴν εἰς τὴν Γεράπετρα;» Ὁ Τοῦρκος ἐντρομος ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐνόπλου Ξομπλάρου, εἶπε, «ναί». «Ἄφησε τὸ ἄλεσμά σου ἐδῶ, τοῦ λέγει, καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ ἀλέσω, πάρε τὸ μουλάρι σου πῆγαινε ὅπως ὅπως νὰ πλησιάζῃς τὴν γυναῖκα ἐκείνη, θὰ τῆς πῆς ὅτι τὴν περιμένει ἐδῶ ἀδελφός της, ὁ Μανώλης. Θὰ ἔλθετε οἱ δύο σας.» Ἄλλος νὰ μὴ σᾶς ἀκολουθήσῃ, γιατί θὰ σὲ σκοτώσω καὶ ὅταν τὴν φέρῃς θὰ σὲ πληρώσω καὶ θὰ σ' ἀφήσω ἐλεύθερον». Ὁ Τοῦρκος ἔκαμεν ὅπως διετάχθη καὶ τὴν ἐπομένην ὁ γέρο Ξομπλάρος ἔφερε τὴν ἀδελφὴν του εἰς τοὺς Ἀρμένους. Ἀλλὰ μετὰ παρέλυσιν χρόνου τινὸς εἶδε τὴν ἀδελφὴν του νὰ κλαίῃ καὶ εἰς τὴν ἐρώτησίν του εἶπεν ὅτι, «οὐχὶ τὸν Τοῦρκον, ἀλλὰ τὰ τρία μου ἀγόρια ἀναζητῶ καὶ ἐγὼ, λέγει, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ζῶ χριστιανικά». Ἀπεπειράθη νὰ τὴν πωνεύσῃ, ἀλλ' ἠμποδίσθη ὑπὸ τῶν οἰκείων του. Κατόπιν βλέπων τὴν ἄνευ σκοποῦ κωότησίν της, τὴν ἀπέλυσε καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανε ταφεῖσα χριστιανικῶς.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας τοῦ Νομοῦ Λασηθίου, δι' ὃ καὶ ὀπλαρχηγὸς Β'. τάξεως ἀνεγνωρίσθη βραδύτερον καὶ συνταξὶν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Κρητικὴν Πολιτείαν. Κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ 1868 φοβούμενος τὴν καταδίωξιν τῶν Τούρκων ἔφυγε μετ' ἄλλων εἰς τὴν Κάσον ὅπου διέμενε ἡ οἰκογένειά του καὶ ἐπανελθὼν διωρίσθη Γεν. Διοικ. Σύμβουλος εἰς Ἡράκλειον καὶ κατόπιν Διοικητικὸς Σύμβουλος εἰς Νεάπολιν Μεραμβέλλου.

Εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 - 9 δὲν ἔλαβε μέρος, διότι ὁ υἱὸς του Ἰωάννης ἐξελέγη ὀπλαρχηγὸς Σητείας ἀνεγνωρίσθη δὲ καὶ οὗτος ἀγωνιστὴς συνταξιούχος ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας καὶ δαπάναις τοῦ δημοσίου ἐτάφη, θανὼν κατὰ Ἰανουάριον 1923 εἰς ἡλικίαν 84 ἐτῶν.

Πολλοὶ τῶν ὀπλιτῶν τῆς Σητείας ἐξεθείαζον τὴν διοίκησιν τοῦ Γέρο - Ξομπλάρου καὶ ἰδίως ὁ ἐκ Ρουκάκας Γεώργ. Δάνδουλος, λοχίας συνταξιούχος καὶ ὁ ἐκ

Μετοχίων Πισκοκεφάλου Μιχαήλ Κουρουπάκης, Λοχίας συνταξιούχος. Ἐβεβαίουν ὅτι τόσον γλυκὺς καὶ τυπικὸς ἦτο κατὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Φρουρίου Ἰεραπέτρας ἀπὸ τὴν Βαϊνιά, ὥστε κανεὶς τῶν ὀπλιτῶν δὲν ἠρνήθη ποτὲ εἰς τὴν πρόσκλησίν του. Ὅταν δὲ ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ κακουχίας ἔφευγαν οἱ ἐπαναστάται διὰ τὰ σπίτια των, ὁ μόνος ποὺ ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς θέσεις των ἦτο ὁ Γέρο-Σομπλάρος λόγῳ τῆς καλῆς του συμπεριφορᾶς.

Ὡς Γεν. Διοκ. Σύμβουλος πολλὰς παρεῖχεν εὐκολίας εἰς τε τοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς τούρκους. Ὁ τρίτος υἱὸς τῆς ἀδελφῆς του, Σαλῆς, ἐξ αἰτίας ἐγκλήματος εἶχε καταδικασθῇ εἰς πενταετὴ φυλάκισιν. Τῇ ἐνεργείᾳ του καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν ἄλλων συμβούλων τὸν ἀπεφυλάκισεν. Ὁ Σαλῆς δὲν παρέλειπε νὰ τὸν προσφωνῇ ὁσάκις τὸν συναντοῦσε μὲ τὸ «καλῶς τὸν Μπάρμπα» καὶ μὲ τὸν τουρκικὸν χαιρετισμὸν Ντεμενᾶ, νὰ τοῦ φιλῇ τὸ χεῖρ καὶ νὰ τοῦ ὑπόσχεται ὅτι εἰς τὸ ἕξῃς θὰ εἶναι φρόνιμος πρὸς χάριν του.

Κατὰ τὰ τέλη τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 καὶ πρὶν φύγῃ διὰ τὴν Κάσον ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ Λασηθίου Κωνσταντίου Σφακιανᾶκη δι' ἧς τὸν καλοῦσε εἰς Νεάπολιν. Εὐθύς, ὡς εὐπειθὴς στρατιώτης εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Ἀρχηγοῦ του μετέβη καὶ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ λέγει: «Γενναϊότατε ἦλθα, τί μὲ θέλεις;» Ὁ Σφακιανᾶκης μὲ τὸ ὕφος ἐκεῖνο ποὺ τὸν διέκρινε τοῦ λέγει: «Ὅρὲ Σομπλάρο, μᾶς ἔστειλαν ἀπὸ πάνω μερικὰ χρήματα νὰ τὰ δώσωμε εἰς τοὺς ἀνθρώπους μας καὶ πάρε καὶ σὺ μερικὰ γιατί, εἶπε καὶ σὺ φτωχὸς ἀνθρώπος εἶσαι καὶ ἐργάστηκες καλά.» Ὁ Γέρο-Σομπλάρος ἀφοῦ ἐπὶ ἱκανὰ λεπτὰ τῆς ὥρας ἐστάθη σιωπῶν, φοβούμενος μὴ τυχὸν ἔλθῃ εἰς ρῆξιν μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ του, τοῦ λέγει: «Ἐγώ, Καπετάνιο, παραδες δὲ θέλω· δέκα στρέμματα γῆς μοῦ ἔδωκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅταν ἐπῆγα διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 21 καὶ δὲν τὰ πῆρα. Ἐγὼ εἰργάσθηκα τὸ κατὰ δύναμιν διὰ τὴν λευτερίαν τῆς Πατρίδος μας καὶ πληρωμὴ δὲ θέλω. Ἐλόγου σου σὰ θέλεις, πάρε». Καὶ ὑποκλιθεὶς ἔφυγε διὰ τὴν Σητεῖαν.

Βραδύτερον εἰς μίαν ἐποχὴν ἐδάνεισε τὸν Καπετὰν Σήφη Δερμητζάκη 300 γρόσια καὶ τοῦ ἔδωκεν ἀποδείξιν. Πῶς τὸ ἔμαθεν ὁ Ἀφεντακάκης δὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ, ὅστις διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Κ. Σήφη, λόγῳ τοῦ φόνου τοῦ Κασάπ-ογλου ἐκ Κάτω Ἐπισκοπῆς καὶ εἰς τὴν πρώτην του συνάντησιν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ λέγει πρὸ παντὸς ἄλλου.

«Ὅρὲ Σομπλάρο, ὁ Καπετὰν Σήφης σοῦ χρεωστᾷ 300 ριάλια, μοῦ δίδεις τὸ χοτζέτι του νὰ σοῦ δώσω τὸν ἀρσά ἀπὸ τὸν Πύργον ὡς τὴν Μπόντα ὅλο». (1) Ὁ Σομπλάρος ὅλως ὑπηρεφάνως τοῦ ἀπαντᾷ, «δὲ θὰ τὸν βάλλῃς τὸν Σήφη εἰς τὸ χεῖρ σου Ἀγᾶ, ἐγὼ προτιμῶ νὰ τὰ χάσω παρὰ νὰ σοῦ πωλῇσω τὸν ἀρκατάχι μου», καὶ ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Καὶ ὁ Ἀφεντακάκης ἔτριξε τὰ δόντια του ἀπὸ τὴν ὀργή του.

Ἐν ἔτος ἀπὸ τὸν πατημὸ τῆς Σητείας ἀπὸ τοὺς Σφακιανοὺς καὶ λοιποὺς, ἦλθαν εἰς τοὺς Ἀρμένους δυὸ νεανίαι ζωέμποροι Σφακιανοὶ καὶ κατέλυσαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Σομπλάρου. Τὴν νύκτα ἤκουσεν ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἐκοιμᾶτο εἰς τὸ ἀνώγειον, ὅτι ἐκτύπων εἰς τὴν πόρτα τῆς ὑπογείου κάμαρας ποὺ ἐκοιμῶντο οἱ ξένοι. Παρε-

(1) Σημ. Μύσ. Χῶρος ἐντὸς τῆς ἀκατοικήτου τότε παλαιᾶς Σητείας.

τήρησεν ἀπὸ μέρος κατάλληλον καὶ εἶδεν, ὅτι ἦτο ὁ αἰμοβόρος Τοῦρκος Χέγκ-Ἀλῆς τὸ πρωτοπαλήκαρο τῶν Ἀρμενῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐδειλίασε διότι ἦτο ἄοπλος· ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς εἰσβαλόντας Σφακιανούς πρὸ ἔτους εἰς τὸ πρόσωπον τῶν φιλοξενουμένων του καὶ ἤρπασε τὴν σιδεροπαλάμη καὶ ὅταν ὑπεχώρησεν ἡ πόρτα καὶ εἰσῆλθεν ὁ Τοῦρκος τοῦ κατέφερε ἓνα κτύπημα δυνατό καὶ τὸν ἀφῆκε ἡμιθανῇ. Ἐκ φόβου μὴ συλληφθῇ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, διώχνει τοὺς Σφακιανούς καὶ καβαλλικεύει τὸ ἄλλογόν του. Κατὰ δὲ τὰ ἐξημερώματα φθάνει εἰς τὴν Ἱεράπετρα ἀπαράτρητος καὶ κρύβεται εἰς τὸ σπῖτι τοῦ Ἀνδρέα Φαφουτάκη, φίλου του. Φοβούμενος ὅμως καὶ ἐκεῖ μὴ συλληφθῇ ἀπὸ τὸν Σαλῆ Ἀγᾶ⁽¹⁾, ἐπώλησε τὸ ἄλλογόν του εἰς τὸν Φαφουταντρέα 2 χιλιάδες γρόσια καὶ χίλια πού τὰ πῆρε ὡς δανεικά καὶ ἔφυγε διὰ νυκτὸς συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Φαφουτανδρουλῆ διὰ τὴν Παχειὰν Ἀμμον καὶ ἀπ' ἐκεῖ διὰ τὴν Σῦρο, μὲ ἓνα καράβι πού ἐφόρτωνε χαροῦπια. Μετὰ 2-3 ἔτη ἐδόθη ἀμνηστία εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ ἐπανῆλθεν ἀπαράτρητος.

Δὲν ἦτο κανχηματίας καὶ ἐπιδεικτικός. Ἐνόμιζεν ὅτι ἐὰν ὁμολόγει τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντα διὰ τὴν Πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, θὰ ἔχαναν τὴν ἀξίαν των, οὔτε καὶ ἡ φωτογραφία του ἤθελε νὰ ὑπάρχῃ. Μετὰ δυσκολίας κατώρθωνέ τις φίλος νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ τι σχετικὸν μὲ τὴν δρᾶσιν του. Ἀπέθανε τὸ 1902 εἰς ἡλικίαν 93 ἐτῶν ἀφήσας ὡς μόνον του παράπονον, ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον νὰ τὸν χαιρετίσῃ, ἐλθόντα εἰς Σητεῖαν κατὰ τὸ 1899⁽²⁾.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΗΣ (1790)

Ὁ Ἰωάννης Μακρῆς ἐγεννήθη ἐν Σταυροχωρίῳ Σητείας περὶ τὸ 1790. Εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν ἐγκατέλειπε τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ μετέβη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ συνηντήθη μετὰ τοῦ ὁμοχωρίου του Γεωργίου Ἀναγνωστάκη. Γενομένης σφαγῆς χριστιανῶν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐγκατέλειπε μετὰ τοῦ Ἀναγνωστάκη τὴν «Ἀνατολὴν» καὶ ἐπανῆλθε εἰς Σταυροχωρίον πού ἐνυμφεύθη λαβὼν σύζυγον τὴν κόρην τοῦ ἐκ Λατίθου Γέρω-Γιάννη. Μετ' ὀλίγον χρόνον ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Ἀναγνωστάκη καὶ τινος ὁμοχωρίου του Χαμηλοῦ καὶ μετέβησαν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα λαβόντες μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Εἰς ταύτας ἀνεδείχθη ὁ Ἰ. Μακρῆς, ὀνομασθεὶς Καπετάνιος. Τῷ παρεχωρήθησαν δὲ καὶ ἐθνικαὶ γαῖαι διὰ τῆς ὑπηρεσίας του.

Κατὰ τὸ 1828 ἐπέστρεψεν εἰς Σητεῖαν καὶ μετέσχε εἰς τὸν «πατημόν» τῆς Σητείας, ὡς ἀρχηγός. Παρακολούθησας δὲ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τσουδεροῦ, Ζερβουδάκη καὶ Πρωτοπαπαδάκη καὶ λοιπῶν Σητειωτῶν Καπεταναίων, ἐπανῆλθε κατὰ τὸ 1829 καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῷ χωρίῳ του. Ἦτο ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων τῶν ἐπαρχιῶν Σητείας καὶ Ἱεραπέτρας. Καὶ αὐτὸς ὁ περιβόητος Ἰμ-

(1) Ὁ Σαλῆ ἀγᾶς, τοπάρχης τῶν ἐπαρχιῶν Σητείας καὶ Ἱεραπέτρας ἦτο Ἀλβανὸς ἐκ Βερατίου, διὸ καὶ ὀνομάζετο Σαλῆ-Μπεράτης.

(2) Τὰ ἀνωτέρω ἐγράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων δοθεισῶν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου του, Ν. Ξομπλάρου.

βραῆμ Ἀφεντακάκις ἠναγκάσθη πρὸ τῶν ἀπειλῶν του αὐθημερὸν νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἀπαχθεῖσαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὡς σκλάβαν ἀδελφὴν τοῦ Καπετὰν Μακρῆ. Ἀπὸ τὴν Ρουκάαν, κέντρον ἐκατονταρχίας Γιανιτσάρων, μόνον ὁ Καπετὰν Γιάννης Μακρῆς διήρχετο ἔνοπλος.

Ἐξω τῆς πόλεως Ἱεραπέτρας καταδιώκέ ποτε περιβόητον διὰ τὰ κατὰ χριστιανῶν κακουργήματά του Τοῦρκον εἰς τὴν ἀμμώδη ἀκτὴν πρὸς Σητεῖαν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθῇ. Ἀλλὰ δεινὸς κολυμβητῆς ὁ καπετὰν Μακρῆς ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσα, ἐπρόφθασε τὸν διωκόμενον καὶ τὸν ἐφόνευσε.

Εἰς Κουφονῆσι μετέσχε τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Πιλαβᾶ. Βραδύτερον ἀνεχώρησε διὰ Κάρπαθον οἰκογενειακῶς. Εἶχε τότε τρία τέκνα τὸν Μιχαήλ, τὸν Βασίλειον καὶ τὴν Βενετσάναν. Ἐκεῖ ἠγόρασε μικρὸν κτῆμα μὲ ὑδρόμυλον. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς οἰκογενειακὰς του ἀνάγκας μὲ τὸ εἰσόδημα τῆς μικρᾶς του περιουσίας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβιασθῇ ὡς ναύτης μετὰ τοῦ υἱοῦ του Βασιλείου ἐπὶ πλοίου ταξειδεύοντος εἰς Ρωσίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν τὸ πλοῖον ἐναυάγησεν, ἐπνίγη δὲ ὁ Καπετὰν Μακρῆς μετὰ τοῦ υἱοῦ του.

Τὸ πραγματικὸν ἐπίθετον τοῦ Καπετὰν Γιάννη Μακρῆ ἦτο Ρωμανάκις· οὕτω δὲ φέρεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν πληρεξουσίων Σητείας τοῦ Κριτοβουλίδου εἰς τὴν Συνέλευσιν τῶν Μαργαριτῶν. Ἐπίσης εἰς μίαν εἰκόνα δωρηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀγίου Γεωργίου ἐντὸς τοῦ Σταυροχωρίου ἀναφέρεται ὡς Ἰωάννης Ρωμανάκης.

Τὸ Ρωμανάκης ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ ἀπὸ τὸ Ρωμανὸς ἢ ἀπὸ τὸ εἶδος ἀχλαδίου καλουμένου κοινῶς Ρωμάνα. Ἀλλ' ἡ παράδοσις καὶ οἱ σήμερον ἐπιζῶντες συγγενεῖς του βεβαιοῦν, ὅτι τὸ ἀληθὲς ἐπώνυμόν του ἦτο Ρωμανάκης, ἥτοι ἐκ τοῦ Ρωμηός, Ρωμνιὸς καὶ Ρωμανάκια τὰ παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς Τουρκάκια, τὰ παιδιὰ τῶν Τοῦρκων. Ἀλλὰ τὸ ἐπίθετον Ρωμανάκης εἶναι ἐπίθετον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Τουρκάκης ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Καπετὰν Γιάννη Μακρῆ θὰ ἦτο κρυπτοχριστιανοί, Τοῦρκοι δὲ εἰς τὸ φανερόν. Ὅταν δὲ ἐλαττωθείσης τῆς Γιανιτσαρικῆς παντοκρατορίας (1812) ἡ οἰκογένειά του ἐξεδήλωσε τὰ πραγματικά της αἰσθήματα θὰ προσέλαβε παρὰ τῶν χριστιανῶν ὁμοχωρίων τῆς τὸ ἐπώνυμον Ρωμανάκης. Συγγενεῖς ἐπιζῶντες τοῦ Καπετὰν Γιάννη Μακρῆ ὑπάρχουν σήμερον ἐν Σταυροχωρίῳ τὰ τέκνα τοῦ Ι. Καπετανάκη, τῆς Σοφούλας Σαραντώνη καὶ ὁ Μιχ. Χατζόπουλος. Ὑπάρχει καὶ τοποθεσία ἔξω τοῦ χωρίου καλουμένη καὶ σήμερον «στοῦ Καπετὰν Γιάννη» (1).

(1) Σημ. Μύσ. Αἱ πληροφορίες περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰωάννου Μακρῆ μᾶς ἐστάλθησαν ὑπὸ τῶν κ. κ. Γ. Σαραντώνη καὶ Γ. Καναβάκη.

ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΙ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

Ὁ Φραγκῆσκος Τσαντηράκης.—'Εγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Παπαδιανὰ τὸ 1802. Κατὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς 'Επανάστασεως τοῦ 1821 περιεφέρετο ἐν Λασηθίῳ ὡς ἀρματωλὸς φονεύσας ἐν συμπλοκαῖς πολλοὺς Γενισάρους. Καταδιωκόμενος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κάρπαθον ὁπόθεν διὰ πλοιαρίου ἀπεβίβάσθη εἰς Πελοπόννησον. 'Επολέμησεν ὑπὸ τὸν Γ. Καραϊσκάκην καὶ μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Μετὰ τὴν ἔξοδον ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους ἀγωνιζόμενος. Εἶτα μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς 'Ελλάδος, ἡ Κυβέρνησις τὸν ἀνεγνώρισε τότε ὡς ἀρχηγόν, δωρήσασα αὐτῷ ἔξωθι τοῦ Μεσολογγίου ἑκτασιν γαιῶν, ἧτις καὶ σήμερον ἀκόμη ὀνομάζεται «σιὰ Τσαντηριανὰ». Κατόπιν ὅμως μετώκισεν εἰς Κάτω χωρίον 'Ιεραπέτρου. Κατὰ τὸ 1866 ἀνεκηρύχθη καὶ πάλιν ἀρχηγὸς τῆς 'Επαρχίας 'Ιεραπέτρου, πολεμήσας γενναίως ἔξωθι τοῦ φρουρίου 'Ιεραπέτρου καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Κρήτης. 'Απεβίωσε τὸ 1872 ἐν Κάτω Χωρίῳ.

Ὁ Παπᾶ Γεώργιος Γιαμαλάκης.—'Εγεννήθη τὸ (1815). Κατὰ τὴν 'Επανάστασιν τοῦ 1866 ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ὁμοχωρίων του Νικ. Νικολαΐδου, Μιχαὴλ 'Α. Βογιατζῆ, 'Εμμ. Τομάδου, Μάρκου 'Εληδιάς, ἐπολέμησεν μετὰ σκῶν πολλῶν μαχῶν καθ' ὅλην τὴν Κρήτην. Κατὰ τὸ τέλος τῆς 'Επανάστασεως (1869) εὗρισκόμενος εἰς θέσιν «Γρᾶ Λυγιά» τῆς 'Ιεραπέτρας μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ 'Εμμ. Λακέρδα συνελήφθησαν κατόπιν προδοσίας ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μετεφέρθησαν ἀμφοτέρω εἰς Κ]πολιν ἔνθα ἐφυλακίσθησαν ἐπὶ δύο ἔτη, ἐλευθερωθέντες κατόπιν ἐπεμβάσει τῆς ἐκεῖ Γαλλικῆς Πρεσβείας. Καὶ ὁ μὲν Παπᾶ Γιαμαλάκης ἐγκατεστάθη ἐν 'Αθήναις, ὁ δὲ Λακέρδας ἐν τῷ χωρίῳ «'Ανατολῇ» 'Ιεραπέτρας. Κατὰ τὴν 'Επανάστασιν τοῦ 1878 κατήλθε καὶ πάλιν ἐν Κρήτῃ, ἐκλεγείς Πρόεδρος τῆς 'Επαναστατικῆς 'Επιτροπῆς Λασηθίου. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπανάστασεως ἐπανῆλθεν εἰς 'Αθήνας, ὅπου ἱερουργῶν καὶ λαμβάνων μικρὰν σύνταξιν ὡς ἀρχηγὸς 'Ιεραπέτρας κατώρθωσε μετὰ μόχθων νὰ σπουδάσῃ τὰ τέκνα του, ἔξ ὧν ὁ Χαράλαμπος, ἱατρὸς καὶ ὁ Νικόλαος νομικός, ὑπῆρξαν διακεκριμένοι ἐπιστήμονες. Ὁ Παπᾶ Γ. Γιαμαλάκης ἀφῆκε μνήμην ἀγνοῦ πατριώτου (1). 'Απεβίωσεν ἐν 'Αθήναις τὸ 1887, ταφεὶς δημοσίᾳ δαπάνῃ.

(1) Σημ. Μύσωνος. Αἱ ἀνωτέρω πληροφορίες περὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς 'Ιεραπέτρου Φρ. Τσαντηράκη καὶ Παπᾶ Γ. Γιαμαλάκη μᾶς ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν ἐκ Κάτω χωρίου 'Ιεραπέτρου κ. κ. Γ. Νικολαΐδου καὶ Γεωρ. 'Ανδρ. Καραβελάκη.

ΝΙΚ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ

Ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει ἐκ τῆς ὑπηρεσίας λόγῳ ὀρίου ἡλικίας τοῦ διδασκάλου κ. Ν. Πολυχρονίδου ὁ νεοσύστατος σύλλογος Σητείας «Βιτζέντζος Κορνάρου» ἐθεώρησε καθήκον του νὰ τιμήσῃ διὰ πανηγυρικῆς τελετῆς (2-34-1933) τὸ καρποφόρον ἔργον τοῦ ἀποχωρήσαντος διδασκάλου. Κατὰ τὴν τελετὴν ὠμίλησαν ὁ ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας Σητείας κ. Ν. Πιμπλῆς, ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Κ. Τακάκης ἱατρὸς καὶ τέλος ὁ δημοδιδάσκαλος Σητείας κ. Γ. Γαλανάκης, περιγράφας ἐπιτυχῶς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τὸ πεντηκονταετὲς ἔργον τοῦ ἀποχωροῦντος διὰ τῶν ἐπομένων:

Ἔντιμος Ὁμήγουρς,

Ἡ γραμμὴ τῶν γιγαντομάχων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ἡρημώθη. Ἀρχηγοὶ καὶ σιρατιῶται ἡσυχάζουν ἐν εἰρήνῃ ἀπολαύοντες τὴν ζεῖδωρον τῆς ἐλευθερίας αὔραν εἰς τὴν Ἑλευθέραν Ἑλλάδα. Πρὸ πολλοῦ ἤρχισε νὰ ἑξασθενῇ καὶ ἡ γραμμὴ διὰ τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τοῦ ἀγῶνος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐ πρωτοστάτησαν ἐν τῇ ἐμπεδώσει τοῦ ἐλευθέρου βίου, ἐν τῇ καθόλου ἐκφάνσει τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπέροχον κατέχουν θέσιν οἱ ἄνδρες οἱ ἀγωνισθέντες τὸν ἀγῶνα τῆς παιδείας. Ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν οἱ θεμελιωταὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτῶν κλεῶν, οὗτοι εἶναι οἱ ἀνδρώσαντες καὶ ἐμπνεύσαντες διὰ τῶν εἰρηνικῶν αὐτῶν ἀγῶνων τὴν γενεὰν τῶν νεοελλήνων, τὴν συνεχίσασαν τὰ περικλεῆ πολεμικὰ κλέη τῶν προγόνων καὶ καθοδηγήσαντες αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προόδου.

Ἀγωνιστὰι τῆς εἰρήνης καὶ ἀγωνιστὰι τοῦ πολέμου ἀποτελοῦσι τὸν ἑδραῖον στυλοβάτην ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνιδρύθη τὸ ἄδυτον τῆς ἐθνικῆς ιδέας, ἐν τῷ ὁποίῳ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς αἰωνίας προόδου τῆς ὑφαινούσης ὑπὸ τὰς βουλὰς τῆς θείας Προνοίας τὸν ἱστὸν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου καλοῦνται αἱ νέαι γενεαὶ εἰς συνέχισιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῶν προκατόχων.

Τιμὴ καὶ δόξα καὶ εἰς τοὺς μέν, τιμὴ καὶ δόξα καὶ εἰς τοὺς δέ. Ἐν τῇ τάξει τῶν ὑπὲρ Παιδείας ἀγωνισθέντων εἰρηνικῶν ἀγωνιστῶν θέσιν σοβαρὰν κατέχει καὶ ὁ ἀποχωρήσας ἐκ τοῦ ἀγῶνος συμπολίτης καὶ τέως συνεργάτης κ. Νικόλαος Πολυχρονίδης, οὗτινος τὴν ὑπὲρ Παιδείας καὶ Πατρίδος αὐτοῦ δρᾶσιν ἀνέθηκέ μοι νὰ σκιαγραφήσω ὁ ἄρτι ἰδρυθῆς Σύλλογος «Βιτζέντζος Κορνάρου».

Ὁ κ. Νικόλ. Πολυχρονίδης ἐγεννήθη ἐν Σταυροχωρίῳ κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 1860. Ἐμεινεν ὁρφανὸς ἐκ μητρὸς λίαν ἥνωρίς. Ἐμαθῆτευσεν πενταετὴς ὢν ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ Σταυροχωρίου, ἐν ᾧ ἐκαλλιέργησε τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Συνδυαζομένης δὲ μετὰ τούτων καὶ τῆς μελωδικῆς αὐτοῦ φωνῆς προσεῖλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ τότε ἐπισκόπου Ἱεροσητείας Ἰλαρίωνος, ὅστις καὶ παρέλαβεν αὐτὸν πλησίον του μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ σπουδάσῃ τοῦτον, ἔαν ἐξακολούθῃ καὶ πλησίον του μένων νὰ δεικνύῃ τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ζῆλον καὶ περὶ τὰ γράμματα ἐπίδοσιν.

Ὁ Ἀδοσίδης πασᾶς μετέθεσε τὸν ἐπίσκοπον Ἰλαρίωνα εἰς Ρέθυμνον ἔνθα οὗτος παρέλαβε καὶ τὸν ὑπότροφόν του Νικόλαον Πολυχρονίδην. Οὗτος, ἐκ φύ-

σεως ὧν φίλος τῆς προόδου καὶ εὐρεθεὶς ὑπὸ τὰς ἄς εὗρεν εὐνοϊκὰς συνθήκας, ταχέως διεκρίθη μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του ὑπερβαλὼν πάντας εἰς πρόοδον καὶ κοσμιότητα· τυχὼν δὲ κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους πανηγυρικὰς ἐξετάσεις τοῦ βαθμοῦ «ἄριστα».

Εἰς Ρέθυμνον ἤκουσε τὰ μαθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τινων τᾶξεων τοῦ Γυμνασίου ἐπιδείξας εἰς πάσας ταύτας ζηλευτὴν πρόδον καὶ διακριθεὶς ἰδίᾳ διὰ τὴν ἄψογον διαγωγὴν αὐτοῦ. Ἐν Ρεθύμνῃ παρὰ τοῦ πρωτοψάλτου Ψαρουδάκη ἐδιδάχθη καὶ ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἣν κατόπιν εἰς ὅλον τὸν μέχρι σήμερον αὐτοῦ βίον καλλιεργεῖ καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀληθῆ εὐρίσκει εὐχαρίστησιν.

Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1879 ἀναχωρεῖ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἰλαρίωνος διὰ τὸ ὄρος Σινᾶ, ἔνθα μετὰ μικρὰν παραμονὴν ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας καὶ κατατάσσεται εἰς τὸ πρὸ ἔτους τότε λειτουργῆσαν Διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν εἰς τὸ διδασκαλεῖον ἐγγραφὴν του ἐκηδεμονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχηγοῦ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν Μιχαὴλ Κόρακα καὶ τοῦ ἐξ Αὐδοῦ πεδιάδος ὀπλαρχηγοῦ Ξανθουδίδου.

Ἀντιληφθεὶς ἅμα τῇ εἰς τὸ Διδασκαλεῖον εἰσόδῳ του τὴν μεγάλην ἀποστολήν, ἣν ὥς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ ἀπὸ τε ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, ἐφρόντισε νὰ ἐφοδιασθῇ μὲ ἐπαρκῆ διὰ τὸν ἄνω σκοπὸν ἐφόδια, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ φέρῃ ταύτην εἰς πέρας. Ἀπολύεται πρῶτος ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων σπουδαστῶν μὲ τὸν βαθμὸν «ἄριστα» ἐν ἔτει 1883.

Τὰς πανηγυρικὰς ἐξετάσεις τοῦ Διδασκαλείου παρηκολούθησε τότε ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργὸς εἰς τὸν ὁποῖον τόσῃ ἐντύπωσιν προϋξένησεν ἡ μόρφωσις τοῦ κ. Πολυχρονίδου ὥστε ἐζήτησεν ἀπὸ τοῦτον διὰ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ Πετρίδου νὰ δεχθῇ νὰ διορισθῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ του Νομαρχιακὸς Δημοδιδάσκαλος ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἤθελε. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος Σφακιανᾶκης ὢν τμηματικὸς ἔφορος τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας Λασηθίου καὶ μαθὼν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ, συνοίκου τοῦ κ. Πολυχρονίδου ἐν Ἀθήναις, τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑπουργοῦ, ἀξιοῖ νὰ κατέλθῃ εἰς Νεάπολιν, ἵνα διορισθῇ ἐκεῖ Νομαρχιακὸς Δημοδιδάσκαλος. Εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην τοῦ κ. Σφακιανᾶκη ὑπεχώρησεν ὁ κ. Πολυχρονίδης καὶ κατελθὼν ἐν Κρῆτῃ διορίζεται ἐν τῷ Δημοτ. Σχολείῳ Νεαπόλεως Νομαρχιακὸς Δημοδιδάσκαλος, ὁπότε πλέον καὶ ἀρχίζει ὁ δημόσιος αὐτοῦ βίος.

Ἡ πατρίς ἡμῶν Κρήτη τελοῦσα ἀκόμῃ ὑπὸ τὴν βάρβαρον τῆς Τουρκίας κατοχὴν εἶχεν ἀνάγκην διδασκάλων πλήρων ἐνθουσιασμοῦ καὶ παντοιοτρόπως τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτῶν μεταδιδόντων ὄχι μόνον ἐν τῷ Σχολείῳ ἀλλὰ καὶ κυρίως ἐκτὸς αὐτοῦ. Τοιοῦτος ἀληθῶς πλήρης ἐνθουσιασμοῦ διδάσκαλος ὑπῆρξεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁ κ. Νικόλαος Πολυχρονίδης καὶ προσπαθεῖας σοβαρὰς κατέβαλε, ἵνα καὶ παρὰ τῇ κοινωνίᾳ ἐν ἣ ὑπῆρξε ἐπιτίχη καὶ προκαλῇ ἐθνικὸν ἐνθουσιασμὸν κρατύνων οὕτω τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ προπαρασκευάζων ἀφανῶς μὲν ἐν τῷ Σχολείῳ, διὰ τοῦ προκαλουμένου δὲ παρὰ τῷ περιβάλλοντι ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὸν ἀπελευθερωτικὸν τῆς Μεγαλονήσου Κρήτης ἀγῶνα. Αἱ συχναὶ διὰ τῶν ὁδῶν παρελάσεις τῶν μαθητῶν ψαλλόντων ἐθνικὰ ἑμβατήρια ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν Τούρκων, αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις συνοδευόμεναι ἐπίσης ὑπὸ πατριωτικῶν ᾠσμάτων προεκάλλουν τὴν προσοχὴν τῶν κατοίκων, ἀνεπτέρωνον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἐξῆπτον τὸν ἐθνικὸν φανατισμὸν κατὰ τοῦ τυράννου.

Τοῦτο, ὡς ἦτο ἐπόμενον προεκάλει τὸ μῖσος καὶ τὴν ὀργὴν τῶν Τούρκων, οὔτινες ἐζήτουν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν οὕτως ἐθνικῶς ἐργαζόμενον διδάσκαλον. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ παρουσιασθῇ ἡ ἐπιζητούμενη εὐκαιρία, ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος.

Ἡμέραν τινὰ τῆς ἀνοίξεως τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς Νεαπόλεως διωργάνωσαν κοινὴν ἐκδρομὴν εἰς ἣν μετέσχον καὶ πολλοὶ πολῖται. Τὸ γενικὸν πρόσταγμα τῆς ὅλης παρατάξεως τῶν μαθητῶν ἀποφάσει τῶν Συλλόγων εἶχεν ὁ κ. Πολυχρονίδης. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Δημοτ. Σχολείου ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν δίκην ὄπλων τοὺς κοντοὺς δι' ὧν ἐγυμνάζοντο. Διήλθον διὰ τῶν χωρίων Φουρνῆς, Λιμνῶν καὶ Χοιμεριάκου γινόμενοι παντοῦ δεκτοὶ τιμητικώτατα. Κατὰ τὴν ἐκ τῶν ἄνω χωρίων διέλευσιν τῶν μαθητῶν συντεταγμένων καὶ ψαλλόντων διάφορα πατριωτικὰ ᾄσματα προεκαλεῖτο ἐνθουσιασμὸς εἰς τοὺς κατοίκους, πολλοὶ τῶν ὁποίων καὶ παρηκολούθησαν εἰς τὴν ἐκδρομὴν αὐτὴν τοὺς μαθητὰς ἐν τῇ ἐπιστροφῇ των μέχρι Νεαπόλεως. Ὁ ἡγήτωρ κ. Πολυχρονίδης, προπορευομένης τῆς κυανολεύκου, κατευθύνει τὴν φάλαγγα καὶ παρελαύνει πρὸ τοῦ Τουρκικοῦ Στρατῶνος τῶν μαθητῶν ψαλλόντων διάφορα ᾄσματα πατριωτικὰ.

Διὰ τῆς στενῆς δὲ συνοικιακῆς ὁδοῦ τῶν λειβαδιῶν συνεχίζει τὴν προέλασιν εἰς τὰς συνοικιακὰς ὁδοὺς τῆς Νεαπόλεως προκαλέσας τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν κατοίκων ἐξ ὧν πολλαὶ κυραὶ καὶ δίδες ἔρραινον μὲ ἄνθη τὴν παράταξιν. Κατὰ τὴν προέλασιν εἶχον ἐν ἐπισήμῳ τιμητικῇ θέσει τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Καπετὰν Ἐ. Κοκκίνην καὶ Ἰ. Μουρέλλον. Οὕτω, ἐσχηματίσθη ἐκ μαθητῶν καὶ πολιτῶν μία τεραστία ἐθνικὴ διαδήλωσις ἣν ἠῦξανον εἰς ὄγκον καὶ οἱ προσερχόμενοι κάτοικοι Νεαπόλεως ἐνθουσιῶντες.

Ἄλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν διαδηλωτῶν ἐκορυφώθη, ὅταν διερχόμενοι διὰ τῆς Κεντρικῆς πλατείας τῆς Νεαπόλεως ἀντίκρυζον τοὺς Τούρκους ἐκπλήκτους παρακολουθοῦντας τὴν ἐθνικὴν ταύτην διαδήλωσιν καὶ ἀκούοντας τοὺς μαθητὰς νὰ ψάλλωσι «Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ, παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ καὶ φυλακή», καὶ ἐκπαῖ ἀκράτητος ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτῶν οὗτος εἰς οὐράνομήκεις ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ζητωκραυγὰς καὶ ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ Σουλτάνου διὰ τῆς φράσεως «Κάτω ὁ Σουλτάνος».

Ἡ φράσις αὕτη ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν εἰς τὸν ἡγήτορα τῆς ὅλης παρατάξεως κ. Ν. Πολυχρονίδην καὶ ἀπαγγέλλεται κατ' αὐτοῦ κατηγορία καὶ εἰσάγεται εἰς δίκην. Συνήγορος τοῦ κατηγορουμένου διδασκάλου ἦτο ὁ δικηγόρος κ. Φανδρίδης ὅστις εἰς συζήτησιν κατὰ τὴν δικάσιμον μετὰ τοῦ δικαστηρίου λέγει. «Ὁ κατηγορούμενος γνωρίζει γράμματα καὶ δύναται ν' ἀπαντήσῃ ἂν αὕτη ἡ φράσις δι' ἣν κατηγορεῖται ἔχει τὴν κακὴν σημασίαν, ποῦ νομίζουσιν οἱ ὀθωμανοὶ ὅτι ἔχει». Καὶ τὸ δικαστήριον ἐρωτᾷ τὸν κατηγορούμενον. Οὗτος κατόπιν μικρᾶς δηθέν σκέψεως ἀπαντᾷ ἀφ' οὗ πρῶτον παρεκάλεσε νὰ ἐπιβληθῇ σιγὴ εἰς τὸ ἀκροστήριον καὶ λέγει. «Ἡ φράσις «Κάτω ὁ Σουλτάνος» δύναται νὰ ἔχῃ καὶ καλὴν σημασίαν διὰ τὸν φιλόλαον ἡμῶν αὐτοκράτορα. «Διότι δὲν ἔχει κακὴν σημασίαν νὰ τοῦ εὐχηθῇ τις νὰ θέσῃ σημαίαν τῆς νίκης καὶ μὲ τὸν στρατὸν του ἐκκινῶν ἀπὸ τὴν πόλιν νὰ καταβῇ κάτω νικητὴς καὶ νὰ γίνῃ Κύριος μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου Μαλέα καὶ Ταινάρου».

Ἀμέσως μετὰ τὴν διφορούμενην αὐτὴν ἀπάντησιν διεκόπη ἡ συνεδρίασις

καὶ ἤρχισαν δυσμενέστατα σχόλια κατὰ τῶν προκρίτων Τούρκων ὑπαιτίων τῆς ἐξευτελιστικῆς αὐτῆς διὰ τὸ ἐθνικὸν τῶν Τούρκων αἴσθημα δίκης καὶ οὕτω ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας.

Ἀλλὰ ἄλλη ἦτο ἐτοίμη ἐναντίον του. «Ὁ κ. Πολυχρονίδης εἶναι ὁ εἰσηγητὴς εἰς τὰ Σχολεῖα τοῦ Νομοῦ Λασηθίου τῶν διὰ κοντῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων». Κατηγορεῖται, συκοφαντούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ὅτι γυμνάζει τοὺς μαθητὰς δι' ὀπλῶν. Ἐνεργεῖ ἐπὶ τούτῳ ἀνακρίσεις αὐτὸς οὗτος ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης Ἰωάν. Φωτιάδης, ἀλλ' ἡ κατηγορία αὕτη τῶν Ὀθωμανῶν ἀποδεικνύεται ἀβάσιμος καὶ ἀπαλλάσσεται καὶ πάλιν ταύτης ὁ κατηγορούμενος. Καὶ ἄλλη μετ' ὀλίγον προσάπτεται κατηγορία, ὅτι ὕψωσεν ἐθνικὴν σημαίαν ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀπηλλάγη ἀποδειχθείσης ἀβασίμου.

Ἐπὶ 4 ἔτη ὑπηρετήσαν εἰς Νεάπολιν⁽¹⁾. Κατόπιν μετατεθεὶς ἐνταῦθα ὑπηρετήσεν δεκαετίαν περίπου. Εἶτα τῇ προσκλήσει τοῦ αἰοδήμου Διονυσίου μεταβαίνει εἰς Ρέθυμνον ἐνθὰ ὀλίγον χρόνον ἐδίδαξε, διότι ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1897 καταφεύγει ὡς πρόσφυξ ἐν Ἀθήναις, ὅτε καὶ προσλαμβάνεται διδάσκαλος εἰς τὸ Ἐθνικὸν Λύκειον, ἐν ᾧ ἐξεπαιδεύοντο τὰ τέκνα τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Ἀθήναις.

Ἐπειτα τῇ αἰτήσει τῆς Κοινότητος Λευκωσίας Κόπρου ὅπως ἀποσταλῇ ἀριστοῦχος Δημῆλος, δέχεται καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν τῆς Λευκωσίας τελούσης ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἁγγλοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην εἰργάσθη ἐπὶ μίαν διετίαν. Εἶτα κληθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Νικολάου Γιαμαλάκη ἐπέστρεψεν ἐνταῦθα συμβαλὼν καὶ οὗτος εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς παιδείας τῆς νεοσυστάτου Κρητικῆς Πολιτείας. Ἐπὶ δύο ἔτη διηύθυνεν ἐνταῦθα Ἀστικὴν Σχολὴν κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Λευκωσίᾳ τοιαύτης. Κατόπιν διωρίσθη Νομαρχιακὸς Ἐπιθεωρητής. Κατὰ τὸ διάστημα καθ' ὃ ἐπεθεωροῦσε τοῦ Σχολεῖα τοῦ Νομοῦ ἐπεδείξατο ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως. Δι' ὃ ἀκούραστος περιήρχετο τὰ Σχολεῖα ὁλοκλήρου τοῦ Νομοῦ παρακολουθῶν τὴν συντελουμένην ἐν αὐτοῖς ἐργασίαν, διδάσκων ὑποδειγματικῶς καὶ δίδων τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν πρόοδον τῶν Σχολείων οδηγίας συμπληρώων ταύτας καὶ δι' ἐγκυκλίων.

Ὡς πατὴρ ἐνουθέτει τοὺς διδασκάλους καὶ διὰ τοῦ λεπτοῦ αὐτοῦ τρόπου καὶ τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς του ὑπεξέκαie τὸν ζῆλον τῶν διδασκάλων προσωθῶν οὕτω τὴν ἐργασίαν τοῦ Σχολείου. Συνεκάλεi συνέδρια ἐν οἷς ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων διδασκάλων ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι, συνεζητοῦντο διάφορα ζητήματα καὶ πολλὰ ἐκ τούτων ὀφέλη ἀπεκόμιζον οἱ διδάσκαλοι.

Ἐν ἔτει 1906 ἀξιώσει πολλῶν συμπολιτῶν του παραιτεῖται τοῦ ἐπιθεωρητικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν πολιτικὴν. Ἐκλέγεται πληρεξούσιος τῆς Β'. Συντακτικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως (1906) ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ὁποίας μετὰ τοῦ νῦν ἐπιθεωρητοῦ κ. Νικολ. Πιμπλῆ ὄντος καὶ ἐκείνου τότε πληρεξουσίου ἀνα-

(1) Σημ. Μύς. Ἡ τμηματικὴ ἐφορία Λασηθίου διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 34 τῆς 1 Ἰουλίου 1884 πράξεώς της ὁρίζει μισθὸν ἐξαιρετικὸν ἐκ γρ. 1.200 εἰς τὸν κ. Ν. Πολυχρονίδην «διὰ τὸν ἐπιδειχθέντα ζῆλον καὶ ἀξιέπαινον προθυμίαν μεθ' ὧν ἐξετέλεσε πλὴν τῆς ὑπηρεσίας του καὶ τὴν προογύμνασιν τῶν διδασκάλων τοῦ Λασηθίου».

πτύσσει καὶ ὑποστηρίζει Ἐκπαιδευτικὸν σύστημα συγχρονισμένον πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Καὶ ὥς συγγραφεὺς δὲν ὑστέρησε, διότι ἐξέδωκε βιβλίον χρήσιμον εἰς τοὺς διδασκάλους διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως διορίζεται ἐκ νέου Ἐπιθεωρητὴς καὶ συνεχίζει ὡς τοιοῦτος τὰς προσπάθειάς του ὑπὲρ ἀνυψώσεως τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου. Μετὰ διετὴ ἐπιθεωρητικὴν ὑπηρεσίαν ἀποχωρεῖ ταύτης δυνάμει τῶν κειμένων νόμων καὶ ἐπιδίδεται καὶ πάλιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦτο ὁ συνδυασμὸς τοῦ τεχνικοῦ μετὰ τοῦ ὠφελίμου. Ὅσας ἀνήρχετο εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἔδραν νὰ διδάξῃ ἦτο πάντοτε παρεσκευασμένος καὶ ἡ ψυχὴ του πλημμυρισμένη ἀπὸ τὰ ἡθικὰ συμπεράσματα μετέδιδε ταῦτα εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν διδασκομένων. Διδάσκων ἱστορικὸν θέμα ἐνθουσίαζε τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς ἀκροατὰς ἐν γένει ὧν τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐπηύξανε πολλὰς ὅταν εἰς ἐπίκαιρον τοῦ μαθήματος στιγμὴν συνώδευε τοῦτο διὰ καταλλήλου ἄσματος. Διὸ καὶ ἀλησμόνητος ἔμενεν ὁ ἐνθουσιασμοῦς ὃν ἡσθάνθη ὁ ἀοίδιμος ἐπίσκοπος Διονύσιος τυχὼν εἰς ἐν τοιοῦτον μάθημα καὶ πολλάκις εἰς νεωτέρους διδασκάλους διηγεῖτο τὸν ἐνθουσιασμὸν του τοῦτον. Τέλος ὡς ἱδανικὸν τῆς ἐν τῷ Σχολείῳ ἐργασίας του εἶχεν τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Θρησκείας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ ἀποχωροῦντος ἐκ τοῦ εἰρηνικοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνος κ. Νικολάου Πολυχρονίδου μὴ φειθέντος κόπου ἐπὶ 47 ἔτη νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ πάντοτε ἀόκνως καὶ μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ σεμνυνόμενοι καὶ υπερήφανοι διὰ τὸν διδάσκαλόν των εἰς ἐκδήλωσιν τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτόν, διωργάνωσαν τὴν τιμητικὴν ταύτην ὑπὲρ αὐτοῦ ἐορτήν.

Ἐγὼ συναγωνιστὴς τούτου καὶ ἀγωνιζόμενος εἰσέτι τὸν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς παιδείας ἀγῶνα, πεποινῶς δέ, ὅτι διερμηνεύω ταύτην τὴν στιγμὴν καὶ τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν μετ' ἐμοῦ συναγωνιζομένων εἰσέτι συναδέλφων τῆς περιφερείας, εὐχαριστῶ ἔξ ὀνόματος τούτων τοὺς σχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς διοργανώσεως τῆς σημερινῆς τιμητικῆς ἐορτῆς μὲ τὴν διαβεβαίωσιν συγχρόνως, ὅτι ἐνισχύουν ἡμᾶς τοὺς ἀγωνιζομένους ἀκόμη ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν τραχὺν καὶ δύσκολον αὐτὸν ἀγῶνα οὗτινος σκοπὸς εἶναι τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῆς πατρίδος μας.

Σητεία 23 - 4 - 1933

Συγχωνευθεισῶν τῶν ἐπισκοπῶν Σητείας καὶ Ἱεραπέτρας μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς μίαν ἐπισκοπὴν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἐπισκοπὴ Νεαπόλεως (¹), ὁ ἐπίσκοπος κ. Διονύσιος ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Χριστιανικὸν αὐτοῦ ποίμνιον τὴν κατωτέρω ἐγκύκλιον :

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΠΕΤΡΑΣ

Ἐν Νεαπόλει τῇ 15/12/32

Ἀριθμὸς

Πρωτοκ.	1920
Διεκπ.	720

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς. — Ὅσιώτατοι ἡγούμενοι — Ἱερομόναχοι καὶ Μοναχοὶ κ. κ. Ἐνοριακοὶ Ἐπίτροποι. — Κοινοτάρχαι. — Πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς τέως Ἐπισκοπῆς Ἱερᾶς Σητείας. — Χάρις ἡμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχῇ, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Εὐλογος καὶ συμπαθὴς λίαν ἦτο ἡ λύπη καὶ ἡ ἀγωνία ὑμῶν, ἕνεκα τῆς τετραετοῦς περιόδου ὁρφανίας, μετὰ τὴν στέρησιν τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος κανονικοῦ Ποιμενάρχου σας ἀειμνήστου Ἀμβροσίου Σφακιανάκη. Ἡ ὁδυνηρὰ ἀπῆλθις αὐτῶν εἰς τὴν Ἱ. Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον Κρήτης δὲν ἀφῆκε ταύτην ἀπαθὴ καὶ ἀνάλητον, καλῶς γνωρίζουσιν πόσον κινδυνεύουσι τὰ λογικὰ πρόβατα, νὰ διαρπαγῶσι καὶ διασπαρῶσιν ὑπὸ τῶν ἐνσκηπτόντων ἐκάστοτε «βαρέων λύκων» ὅταν δὲν ἔχωσι ποιμένα, καὶ δὴ κατὰ τοὺς λίαν χαλεποὺς τούτους χρόνους τῆς γενικῆς σχεδὸν θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, τῆς ψυχρότητος καὶ τῆς ὑλοφροσύνης, καθ' οὗς ἐξαπελύθησαν ποικιλώνυμα ὄργανα τοῦ Σατανᾶ, λαλοῦντα διεστραμμένα καὶ τὰ πάντα μηχανώμενα, «τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς πιστοὺς ὀπίσω αὐτῶν», καὶ παντοιοτρόπως προσπαθοῦντα, νὰ «πλανήσωσιν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς», τὸν ἴδιον ὄλεθρον καὶ τῶν ἐξαπατωμένων παρασκευάζοντα.

Αἱ στοργικαὶ προσπάθειαι καὶ αἱ πολλαπλαῖ ἀπόπειραι τῆς Ἱ. Συνόδου, πρὸς ταχυτέραν καὶ εὐμενεστέραν ρύθμισιν τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ πρόληψιν τῶν διαφόρων κινδύνων ἐχώρησαν καὶ μέχρι τῆς ἐκλογῆς νέου Ἐπισκόπου. Αὗται ὅμως δὲν εὐδωδῆσαν, προτιμηθείσης ὑπὸ τῆς Πολιτείας τῆς συγχωνεύσεως ἐν γένει τῶν Ἐπισκοπῶν Κρήτης εἰς τέσσαρας διὰ τοῦ εἰδικοῦ Νόμου 5621 τῆς 31 Αὐγούστου ἐ. ἔ.

Κατόπιν τοῦ γεγονότος τούτου, καθήκον ἐπιτακτικὸν τῆς Ἱ. Συνόδου ἦτο νὰ τερατίσῃ τὴν πολλοὺς κινδύνους ἐγκλείουσαν ἐκκρεμότητα καὶ νὰ προβῇ δι' ἀποφάσεως αὐτῆς (Πράξις Γ' τῆς 1ης Δεκεμβρίου ἐ. ἔ.) εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ρηθέντος Νόμου, ἐμπιστευομένη ἡμῖν τὴν πνευματικὴν διακυβέρνησιν τῆς οὕτω συγχωνευθείσης πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐπισκοπικῆς περιφερείας. Τοιοῦτοτρόπως δύο

(1) Σημ. Μύσ. Θὰ ἦτο ἰσως ὀρθότερον ἢ ἐπισκοπὴ τοῦ Νομοῦ Λασηθίου νὰ ὀνομασθῇ «Ἐπισκοπὴ Λασηθίου» ἢ «Δίκτης».

τοιαῦται ἀποτελοῦσι ἤδη μίαν λογικὴν ποιμνὴν, ὑπὸ ἓνα πνευματικὸν Ποιμένα, ἐπεκταθείσης τῆς Πνευματικῆς ἡμῶν δικαιοδοσίας ἀπὸ τῶν ἐπὶ δεκαετίαν περίπου ποιμαινομένων ἀγαπητῶν ἡμῖν πνευματικῶν τέκνων καὶ εἰς ὑμᾶς.

Δὲν ἀποκρύπτομεν, ἀγαπητὰ ἐν Κυρίῳ τέκνα, ὅτι ὁ λαχὼν ἡμῖν κληρὸς εἶναι βαρὺς, διότι καμπτόμεθα πλέον ὑπὸ τῶν ἐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν σκληρῶν ἀγώνων. Πεποιθότες ὅμως ἀκραδάντως ἐπὶ τὸν καλοῦντα ἡμᾶς Κύριον καὶ ἀναπαύοντα καὶ ἐνισχύοντα «τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους», βεβαιοῦντα δέ: «ὁ ζυγὸς μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρὸν ἐστί», δεχόμεθα τὴν θείαν πρόσκλησιν καὶ κλίνομεν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν πράγματι χρηστὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, Ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ ἱκανώσῃ ἡμᾶς καὶ ὅτι θὰ ἐνισχύσῃ, ὥς καὶ μέχρι τοῦδε, ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ νέου πνευματικοῦ ἀμπέλωνος, διὰ τὴν συνεχίσωμεν τὸ ἀρεστὸν Αὐτῷ καὶ ἅγιον ἔργον, ὅπερ εἶναι ἡ ψυχικὴ σωτηρία τῶν ἐμπειπιστευμένων ἡμῖν χριστιανῶν. Φέροντες λοιπὸν παραδίδομεν ἑαυτοὺς ἐκ δευτέρου τῷ Κυρίῳ, ἑτοιμοὶ νὰ «ἐκδαπανηθῶμεν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν», κατανέμοντες ἀκριβοδικαίως μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου ποιμνίου τὰς ὑπολειπομένας ἡμῖν πνευματικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις.

Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον ἀφορᾷ ἡμᾶς, ὡς νέον Ποιμενάρχην σας. Ἄλλ' ὁ συναπτόμενος ἤδη ἁοράτως μεταξὺ τῶν δύο ἱερὸς δεσμός, τὸ πνευματικόν, οὕτως εἰπεῖν, συμβόλαιον, εἶναι ἀμφοτεροβαρές.

Δημιουργεῖ πολλὰς καὶ μεγάλας ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεις. Ἡ ἀνελλιπὴς δὲ καὶ πρόθυμος ἐκτέλεσις αὐτῶν θὰ διατηρήσῃ τὴν ἀπαραίτητον ἀρμονίαν τῶν σχέσεων μεταξὺ Ποιμένος καὶ ποιμνίου ἀδιατάρακτον, τὴν ποθητὴν γαλήνην διαρκῆ καὶ θὰ φέρῃ ἀλματωδῶς καὶ καρποφόρως τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωμένου ἱερωτάτου σκοποῦ.

Οὗτος εἶναι, ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ προσαρμογὴ πάντων ἡμῶν πρὸς τὰς ἀγίας ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τοῦ Ἱ. Εὐαγγελίου, πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, πρὸς τὰ σοφὰ διδάγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Ἀγίων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ζήσωμεν ἐν τῷ παρόντι εὐτυχεῖς, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ καὶ αἰωνίῳ ζωῇ νὰ λάβωμεν τὴν δικαίαν ἀντιμισθίαν καὶ ἀνταπόδοσιν.

Κορωνὶς δὲ πάντων δέον νὰ εἶναι ἡ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς πάντας ἀγάπη καὶ ὁμόνοια, ὁπόθεν ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια.

Καθῆκον ἐπιβεβλημένον πάντων ἐπίσης εἶναι ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς τοὺς Νόμους τῆς Πολιτείας, μεταξὺ τῶν ὁπαίων καὶ ὁ Ἐνοριακός, ὁ ἀφορῶν τὸν Ἐφημεριακὸν κληρὸν καὶ καθορίζων τὰς πρὸς τοῦτον ὑποχρεώσεις τῶν χριστιανῶν, καθὼς καὶ τὰς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ καθόλου τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας, ἥτις θέλει στρατιώτας ἱκανοὺς καὶ γενναίους, πυκνωμένην καὶ θαρραλέαν παράταξιν, ἥτις νικηφόρως θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐπερχόμενον θρασὺν ἐχθρὸν αὐτῆς κατὰ παντὸς ἐθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἰδεώδους.

Ἡ πλήρης δὲ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τούτου θὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἐφημεριακὸν κληρὸν, τὴν ψυχὴν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ θέσιν καὶ οἰκονομικῶς θὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτόν, ὥστε, ἀφωσιωμένος εἰς τὸ ἱερὸν καὶ λεπτὸν λειτουργημα του, ἀπερίσπαστος νὰ ἐπιτελῇ τὸν ὕψιστον προορισμὸν του, ἀγιάζων, διδά-

σκων, ἀναπλάσσω, στηρίζω, παρηγορῶν καὶ κατευθύνων τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν, ὡς σοφὸς παιδαγωγὸς ἐν χριστῷ.

Ἐν τούτῳ θὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν εὐγενῆ καὶ ἀμέριστον σύμπραξιν τῶν κ. κ. ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων, τὸν ζήλον καὶ τὴν δραστηριότητα αὐτῶν, δίδοντες ἐν καιρῷ τὰς καταλλήλους οδηγίας διὰ τὴν ἀπόσκοπον καὶ ἀρμονικὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν αἰδεσιμωτάτων ἐφημερίων, μετὰ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου καὶ μεθ' ἡμῶν.

Τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἐφημερίους καὶ τοὺς ἐκ τοῦ ἀγάμου κλήρου συλλειτουργοὺς καὶ συνεργάτας ἡμῶν, θέλομεν ἀξιῶς τῆς κλήσεως αὐτῶν, ἱεροπρεπεῖς, σεμνοὺς, ἀληθεῖς πνευματικοὺς πατέρας τῶν χριστιανῶν, τέλεια πρότυπα τοῦτον ἐν πίστει, ἐν ἀγάπῃ, ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, «μὴ γινομένους πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον αὐτοῖς», τοῦναντίον δὲ τὴν ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἀπεργαζομένους.

Ταῦτα, ἀγαπητοί μοι χριστιανοί, μέχρι τῆς σὺν Θεῷ συναντήσεως καὶ τῆς προσωπικῆς μεθ' ὧν ὑμῶν γνωριμίας, ὁπότε ἐκτενέστερον θὰ ἀναπτύξωμεν καὶ θὰ κανονίσωμεν πάντα.

Εὐλογοῦντες μακρόθεν πάντας ὑμᾶς, συνιστῶμεν πατρικῶς νὰ σκέπτησθε πάντοτε καὶ νὰ πρᾶττε: «ὅσα ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα, πᾶσαν ἀρετὴν καὶ πᾶν καλὸν καὶ ἐπαινετόν, καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης θὰ εἶναι μεθ' ὑμῶν» Ἀμήν:

† Ὁ Πέτρος Διονύσιος

ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ διάπυρος πάντων ὑμῶν εὐχέτης

ΣΗΤΕΙΑ·ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΛΑΣΤΡΟΥ ⁽¹⁾

1) δια τι παρουνσι μου ομολογιάς μου καὶ καθολικι αποδιξεος θελο καί πουλο ἐγο γεοργις κουδουμας με θελιμα εδιχομου πουλο τοπραμα απου ἐχο στὸ καψα τα χοραφια τα καβουσανά του γιανι ⁽²⁾ του σεκα ὁ δια γρ: 40. ἦγον σαραντα καὶ ἦνε μοῦ ζουγιού. 5 καὶ ινε σεφισ γιανις Παπαδάκις απου τι μινα πατα απου τιν αλι τεπεὺς καὶ διο σπιτιὰ μετ αλονι καὶ με το νερο και ε απο τιν σίμερον καὶ οπρος εδιχο του πολισι χαρισυ ὁ εἶδιος και καλὸς νικοκιρις να παῖ και στι κρισί. να παρι. και χοτζετι με αξιου μαρυτιρους. μαρτιας παπα γεδργις ματιρας ειπρος(;) χοιζάκις νετος μαμουτακάκις ματιρας 1813 ματίου τζι—26 καὶ βουλονομε τὸ χερὶ μοῦ

2) διὰ τις παρούσις μου ομολογία και καθολικις αποδηξεος θελο θελο και πουλο· ἐγο μαρια του γεοργι του ταταρι τα χοραφια απου μου δοκε ο κιρις μου μιρασι

(1) Σημ. Μύσ. Τὰ δημοσιευόμενα τρία χειρόγραφα Λάστρου μᾶς ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Μ. Σακαδονικολάκι τρισεγγόνου τοῦ «γιανι σεκα».

(2) Σημ. Μύσ. Ὁ Γιάννης Σεκάς εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὴν κόρην εἶχε πάρει σύζυγον μετὰ νικτὰ ὁ Ἱμβραήμ Ἀφεντακάκης—Υἱοὶ τοῦ Γιάννη Σεκά ἦσαν ὁ Νικόλαος, ὁ Γεώργιος καὶ Ἐμμανουήλ.

... τι μιτι. του γιανι του σεκα ὁ διὰ γρ. 29 και ενε σεφισῦλος φρακουλις απο κατο απου τιν αλι γιανις μουτουρις γεοργικαρακατζάνι και ενε απο τιν σιμερον ειδικο του πουλι χαρισι οτι θελι να το καμι να παῖ και σι κρισι να παη και χοτζετι με αξιους μαρτιροῦς ἢ πρὸς χοτζάκις μαρατιρας τερβιςις μαρτιρας νετος μαρτιρας γιανις ταταρις ματιρας. Παπα γεοργι ματιράς και εγο παπα μανολι γραφεος και μαρτιρο τανοθεν και ινε μουζουριο .2. τα χοραφια και βουλονο με το χειρι μου σετεβιου τζι 15-1813

3) ὁ διὰ τι παρουνσι μου ομολογίας και καθολικις αποδιξεος θελο και πουλίο εγο νετος μαμουτακις του γιαννι του σεκα τα χοραφια αποχο τζι καλογερους στα οἷζοματα ὁ δια γρ. 84=25 και ενε στρατα απο κατο απο περα ριακι να παγι απανο ος γιριζι ὁ γιριζι και ενε απο τιν σίμερον και οπρος ειδικο του πουλιςι χαρισι οτι λι να το κάμι ὡς ειδικος και καλο νικοκίρις να παῖ και σι κρισι να παῖ και σι κρισι να παρι και χοτζετι με αξιους μαρτιροῦς ειπρος χοτζακις μαρτιρας τερβιςις μαμουτακις ματιρι I γιάνις ταταρις ματιρας Παπα γιοργις ματιρας και εγο παπα μανολις γραφεός και ματιρο ταανοθεν

1813 οκτοβριου τζι 26 και βουλονο με το χειρὶ μου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΡΝΙΑΚΤΟΣ

Ὁ Κορνιακτὸς ἐγεννήθη ἐν Κυδωνίᾳ τῆς Κρήτης κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· μετὰ τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ πατρίδι ἀπῆλθε πρὸς εὐρεσιν τύχης εἰς Μολδαβίαν, ὅπου πλείστοι Ἕλληνες ἐμπορεύοντο· καὶ ἐνταῦθα προσληφθεὶς παρὰ τινι Χίφ ἐμπόρῳ τοσοῦτον ἠδδοκίμησεν ἐν τάχει, ὥστε ἀποσυρθεὶς καὶ ἴδιον ἐμπόριον μετερχόμενος μεταξὺ Μολδαβίας καὶ Πολωνίας ἐπλούτησε ὑπερβαλλόντως. Ἐγκαταστάθῃ δὲ ἐν Λεμβέργῃ καὶ ἐξακολουθῶν τὸ ἐμπόριον καὶ χρηματιστικὰς ἐπιχειρήσεις κατέστη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰς τῶν πρωτευόντων ἀνδρῶν, γνωσθέντος τοῦ ὀνόματός του εἰς τε τὴν Νίζνην, ὅπου ὑπῆρχε μεγάλη Ἑλληνικὴ παροικία καὶ ἀνὰ σύμψασαν τὴν Πολωνίαν.

Πάντες ὠμίλουν περὶ αὐτοῦ ὡς ἀνδρὸς πλουσίου. Οἱ δὲ τὴν Πολωνίαν περιορχόμενοι Ἕλληνες κληρικοὶ καὶ πτωχοὶ ἐργατικοὶ εὗρισκον παρ' αὐτῷ φιλοξενίαν καὶ χρηματικὴν ὑποστήριξιν.

Ἐγένετο ἰδιοκτῆτης ἑκατὸν κωμῶν καὶ πύργων· ὁ δὲ ἐν Λεμβέργῃ οἶκος αὐτοῦ ἦτο πολὺ ὑψηλότερος τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐπαρχίας. Ἐδάνειζε δὲ καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ἀφ' οὗ μόνον τὰ εἰσοδήματα τῶν κωμῶν ἀνήρχοντο εἰς ἀνυπολόγιστον ποσὸν ταλλήρων. Ἐγραφον αὐτῷ, οἰκογενειάρχῃ φιλογενεῖ καὶ φιλομούσῳ ὄντι, οὐ μόνον ἀρχιερεῖς ἀλλὰ καὶ πατριάρχαι. Μάλιστα τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου Πηγᾶ (1590 - 1601) ἔχομεν δύο, ἐπιστολάς, αἱ καὶ δημοσιεύμεν. Πρὸς αὐτὸν μάλιστα συνέστησεν ὁ ἐν Τυβίγγῃ τῆς Γερμανίας καθηγητῆς Πανεπιστημίου καὶ διάσημος φιλέλλην Μαρτῖνος Κρούσιος τῷ 1587 τὸν ἐκ Πάτμου περιδεύοντα χάριν λύτρων διὰ τὴν ὑπὸ τῶν πειρατῶν αἰχμαλωτισθεῖ-

σαν οἰκογένειάν του Ἰάκωβον Μηλωΐτην, ὃν ὑπεδέξατο θερμῶς ἅτε φιλανθρωπότατος καὶ κατὰ τὴν συμπεριφορὰν ταπεινότατος. Ὁ Κορνιακὸς ἀνemieχθη εἰς τὰ τῆς αὐτόθι Ἑλληνικῆς κοινότητος μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὑπεστήριξεν τὸ σχολεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδαξε ὁ τὴν Ρωσίαν περιηγούμενος Ἑλασσῶνος μητροπολίτης Ἀρσένιος (1594 - 1596) διδάσκων Ἑλληνικά καὶ κατήχησιν πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν ὁλονὲν προοδευόντων ἀνὰ τὴν Πολωνίαν Καθολικῶν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ὑπὲρ τῶν σχολῶν δὲ ἔγραψε τῷ 1567 καὶ ὁ πατριάρχης Μελέτιος Πηγᾶς πρὸς τε τὸν μητροπολίτην Γεδεὼν (19 Μαΐου) καὶ τὴν αὐτόθι «Ἀδελφότητα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» (23 Ἰουλίου), συνιστῶν νὰ ιδρύσωσι καὶ ἄλλα σχολεῖα καὶ τυπογραφεῖον πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων.

Ὁ χρόνος τοῦ θανάτου τοῦ Κορνιακοῦ εἶνε ἄγνωστος ἡμῖν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπέθανε κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Περί τῆς τύχης τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, περὶ ὧν ποιεῖται μνεῖαν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς οὐδεμίαν ἔχομεν εἴδησιν. Αἱ ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ἔχουν ὥς ἑξῆς:

1)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΠΗΓΑ

Κωνσταντίνω τῷ Κορνιακῷ.

Πατέρων εὐσεβῶν, μάλιστα τῆς εὐσεβείας προμάχων, ἡθῶν τε πατροφῶν εὐσεβῶς ἐχόντων (ὥς καὶ πατρίδος αὐτῆς οἱ λοιποὶ) ἐν μέρει τιθημι ἐγώ, καὶ ἰὼν εὐσεβοῦντων ἕκαστος κατ' ἐμέ, εὐσεβείας, τοῦτο ὅπερ ὁ παρὼν ἐπαγγέλλεται λόγος, ὁ περὶ τοῦ Πάσχα πονηθεὶς ἡμῖν καὶ τόμος Ἀλεξανδρινὸς προσαγορευθεὶς εἰκότως, ἐπειδὴ καὶ ὁ θρόνος ἐκεῖνος ἡμῶν ἐστίν ἢ (εἰπεῖν οἰκείότερον) τοῦ θρόνου ἐκείνου ἡμεῖς ἐσμέν, καὶ αὐτὸς ὁ λόγος ἐκείνου τοῦ θρόνου σύμβολα φέρει, τὰς ἐτησίους ἐν Αἰγύπτῳ γενομένας ἀναστάσεις κατ' αὐτὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέραν, καὶ διαμενούσας ἄχρις ὅλης Πεντηκοστῆς, ὃν τρόπον τελεῖται καθ' ἡμᾶς· αὐτὸν δέ σου τῇ τιμίᾳ κεφαλῇ δῶρον πέμπω, τῇ τὰ τῆς παιδείας ἀγαμένη· ὑγιαίνων δὲ σὺ δέξοιο μετὰ τῆς ὁμοζύγου καὶ τῶν καλῶν παιδίων, ὧν ἐν Χριστῷ τῷ σωτῆρι ὄναιο. Ἐρρωσο.

Μουνοχιῶνος ι', ἔτει σωτηρίῳ ἀφπζ'.=(1587)

2)

Μελέτιος ἐλέφ Θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, Κωνσταντίνω Κορνιακῷ, τῷ λαμπροτάτῳ υἱῷ, χάριν, ἔλεος, εἰρήνην, παρὰ τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Διάλογόν τινα, κατὰ Θράκην ποιούμενος τὰς διατριβάς, ἐν ὑποδεστέρῳ ἱερωσύνης βαθμῷ διατελοῦντες, συνεγράψαμεν, ὁρθόδοξον χριστιανὸν ὀνομακότες ὃν σοι δῶρον ἐκ Θράκης νῦν πέμπομεν τέκνον φίλτατε Κωνσταντίνε, σοῦ τε τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ τῶν καλῶν παιδίων εὐλαβείᾳ κατάλληλον. Δέξασθε ὑγιαίνοντες καὶ

διέρχεσθε τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν θησαυρὸν ἐρρωμένως. Ἔστω δὲ ὑμῖν τῆς πρὸς ὑμᾶς πατρικῆς ἀγάπης καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ φροντίδων τεκμήριόν τε καὶ μνημόσυνον. Ἐρρωσο ἐν Κυρίῳ ποθεινότατε.

(Ἐν Κ)πόλει 1593)

Βιβλιογραφία : Emile Legrand, Bibliographie Hellenique du XV et XVI siècles (Paris 1885 τόμ. II σ. 117—118).—Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως ἐν Ἑλλην. φιλολογικῇ συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. ΙΖ' σ. 71 ἔξ. Τῆς μιᾶς μάλιστα ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἀντίγραφον τῷ 524 χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης Ἱεροσολύμων, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Κεραμεὺς ἐν Ἱεροσολυμιτικῇ βιβλιοθήκῃ (Πετρούπολις 1891 Α' σ. 468).—Nicola Jorga, Roumains et Grecs au cours des siècles à l'occasion des mariages princiers (Bucarest 1921 σ. 39—40).—Περικλέους Γ. Ζερόντη, Σημειώματα περὶ Ἑλλήνων ἐκ τῶν τοῦ Μαρίνου Κρουσίου Σουηδικῶν χρονικῶν (Ἑρμούπολις 1922 σ. 26).—Τ. Ε. Εὐαγγελίδου, ἄρθρον Πολωνία ἐν Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ (Ἀθ. 1942 σ. 521—522).

Τρύφων Ε. Εὐαγγελίδης

πρώην Γυμνασιάρχης

Η ΛΕΠΡΑ ΕΝ ΚΡΗΤῃ

Ἐν συνεχείᾳ τῶν δημοσιευθέντων ἐγγράφων καὶ ἐπιστολῶν διὰ τὴν λέπραν ἐν Κρήτῃ (1) παραθέτομεν συμπληρωματικῶς τὰ ἐπόμενα :

1) Ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὸν κ. Γεώργιον Μπλὰν τότε διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργαστηρίου Πλάκας.

Ἀθῆναι 5[11]928

Ἀξιότιμε κ. Μπλὰν

Καὶ ἄλλοτε εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἀκούσω τὰς σκέψεις σας διὰ τὸ ζήτημα τῶν λεπρῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Μετ' ἐνδιαφέροντος δὲ παρακολουθῶ τὰς σχετικὰς ἐργασίας τοῦ Ἰνστιτούτου σας. Πληροφοροῦμαι μάλιστα, ὅτι παρ' ὑμῖν ἐφαρμόζεται συστηματικῶς ἡ γνωστὴ θεραπεία τοῦ καθηγητοῦ κ. Λεονάρδου Ρόγκερς ἐπὶ πολλῶν λεπρῶν προσερχομένων εἰς τὸ Ἰνστιτούτον, εἴτε ἀπλῇ ἢ καὶ συνδεδευσμένη μετ' ἄλλων μεθόδων.

Διαχειριζόμενος, ὡς γνωστὸν τὸ κληροδόχημα Μικαληνοῦ, τὸ ὁποῖον προορίζω διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς λέπρας, θὰ ἤμην εὐτυχής, ἐὰν ἠδυνάμην νὰ ἐλπίζω ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ Ἰνστιτούτου σας καὶ σὰς παρακαλέσω νὰ δεχθῆτε, ὅπως, ἀναλάβητε τὴν Ἐπιστημονικὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ ἰδρυθησομένου ἐν Κρήτῃ εἰδικοῦ κατὰ τὰς λέπρας ἐργαστηρίου, ὡς ἐγένετο καὶ διὰ τὸ μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον Θεσσαλονίκης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 69,914]2,818 τῆς 4 Ἰουλίου ἀποφάσεως τῆς Ε.Α.Π.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

(ὕπ.) **Ἐλευθέριος Βενιζέλος**

(1) Βλ. σελ. 37. Μύς. Β'. Τόμον Α'. Τεύχος.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ ΠΑΣΤΕΡ

Ἀθήναι, τῇ 9[7]1927

2) Ἀγαπητέ μου κύριε Καταπότῃ,

Ὁ κ. Blanc εἶχε φύγει στὴν Γαλλία ὅταν ἔλαβα τὴν ἐπιστολήν σας· τοῦ ἔγραφα ὅμως ἀμέσως καὶ θὰ ἔχετε γοήγορα ἀπάντησίν του. Ἦθελε νὰ ἐβλεπε τὸν κ. Marchoux πρὶν τῶν θερινῶν διακοπῶν, ὥστε νὰ μὴ ταξειδεύσῃ ὅπως κάνει τὴν ἀπὸ δύο ἔτων λόγῳ τῶν ἀντιελονοσιακῶν ἔργων εἰς τὴν Κορσικὴν· καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κρήτην εὐθὺς ὡς μᾶς ἐγράφατε, ἐὰν ἐβλέπατε ὅσα σὰς ἔγραφα ὀρθά. Τώρα ποῦ καὶ σεῖς θεωρεῖτε ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν τοῦ Marchoux διὰ τὴν λήψιν ριζικῶν μέτρων κατὰ τῆς λέπρας, εὐθὺς ὡς λάβῃ τὸ γράμμα μου ὁ κ. Blanc θὰ σὰς γράψῃ γιὰ νὰ συνεννοηθῇτε διὰ τὰ περαιτέρω. Μοῦ ἐγράφατε, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἐπισκεφθῇ κατὰ τὸν ἐρχόμενον Ἰούλιον τὸ λεπροκομεῖον Σπινολόγας, διότι εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν θεραπείαν τοῦ Rogers (δηλαδὴ τὴν δι' ἐνέσεων τῶν αἰθυλικῶν αἰθέρων τοῦ huile de Chaulmoogra θεραπείαν) εἰς ὅλους τοὺς λεπροὺς ἐκεῖ.

Πρέπει νὰ προσέξετε νὰ μὴ θεωρηθῇ, ὅτι τὸ μέτρον αὐτὸ ἀποτελεῖ κάποια σημαντικὴν ἐνέργειαν. Ἡ θεραπεία αὕτη οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει οὔτε εἰς τὸν λεπρὸν οὔτε εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐφ' ὅσον ἀφ' οὗ δὲν κατορθοῦται διὰ ταύτης ὡς ἀναντιρρήτως ἔχει καθορισθῇ εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν τῆς λέπρας ἢ ἐξάλειψις ἐκ τῆς ρινὸς ἢ τοῦ δέρματος τοῦ μικροβίου. Παραμένει ὁ λεπρὸς πηγὴ μολύνσεως.

Ἐξω ἐφαρμόσει τὴν θεραπείαν ταύτην εἰς πέντε περιπτώσεις ἐξ ὧν αἱ δύο λίαν πρόσφατοι καὶ τὰ μικρόβια ἀντὶ νὰ ἐκλείπουν πληθαίνουν.

Ἔτσι πρέπει νὰ προσέξετε νὰ μὴ σπαταληθῇ σημαντικὸν ποσὸν εἰς μίαν ματαίαν ἐνέργειαν. Ἀργότερον ὅταν ἀντιμετωπισθῇ τὸ ζήτημα τῆς λέπρας ριζικώτερον καὶ ἐξασφαλισθῇ εἰς τοὺς λεπροὺς ἀξιόλογος ἱατρικὴ περίθαλψις πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἡ κατ' ὄνομα εἰδικὴ θεραπεία πρὸς παρηγορίαν.

Τώρα πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἐπιζητηθῇ νὰ καταστραφῇ ἡ πηγὴ τῆς μολύνσεως. Εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ ἀνευρεθῶσιν ὅλοι οἱ μικροβιοφορεῖς, διότι δὲν θὰ εἶναι πολλοὶ καὶ νὰ ἀπομονωθῶσιν.

Μόνον ἔτσι θὰ καταστραφῇ ἡ κυρία πηγὴ τῆς μολύνσεως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ κ. Marchoux συνεννοεῖσθε γι' αὐτά.

Μεθαύριον φεύγω δι' Ἱεράπετραν καὶ ἐὰν ἔχετε τὴν καλωσύνην γράψτετέ μου, σὰς παρακαλῶ, ἐκεῖ.

Μετὰ σεβασμοῦ
Ἰ. Καμινόπετρος

INSTITUT PASTEUR
de Tunis

Tunis, le 30 Janvier 1928

3) Mon cher Confrère et Ami, Mr Catapotis

J'ai reçu aujourd'hui votre lettre, en même temps qu'une lettre de Mr Georges Blanc.

Je vous remercie de l'envoi des photographies et de votre article.

Les photographies sont très bonnes; elles conviendraient fort bien à la reproduction. Mais pour faire paraître l'article dont je vous ai parlé il faudrait des photographies de l'île; Vue générale, une rue, le port.

Si les clichés, qui ont servi pour l'illustration de votre article de «ELEFTERON VIMA» sont bons, le mieux serait de m'en adresser des

Ὁ καθηγητὴς Ch. Nicolle ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του.

épreuves positives, irréprochables. Cela serait suffisant. Si vous pouviez y joindre la photographie d'une rue, ce serait parfait.

Ce que je désire, ce n'est pas de posséder ces documents, pas davantage de publier un article pour moi même. Je voudrais attirer l'attention du grand Public sur Spinalonga et vous être utile.

Je suis heureux que l'envoi de la Maison Poulenc soit bien parvenu. Mr G. Blanc m'écrit qu'il a fait venir des lépreux à Athènes et qu'il initiait le medecin de St. Nicolas à faire des prélèvements et aussi à faire le traitement.

Ceci me donne à espérer que les craintes, que vous me confiez dans

votre lettre ont cessé d'être. Je serai heureux, car il est bon d'être utile et les occasions de l'être ne doivent pas être négligées.

Mes sentiments amicaux et dévoués et tout à votre disposition, mon cher Confrère et ami,

C. Nicolle

Ὁ οἶκος Poulenc ἀνήγγειλε τὴν ἀποστολὴν τῆς δωρεᾶς τοῦ κ. Nicolle διὰ τῆς ἐπομένης ἀποστολῆς :

4)

PARIS, le 5 NOVEMBRE 1927
62—92, RUE VIEILLE-DE-TEMPLE

Monsieur le Docteur CATAPOTIS
à SITIA

ILE DE CRÈTE

Monsieur le Docteur,

Suivant les indications de Monsieur le Professeur Charles NICOLLE, Directeur de l'Institut Pasteur de Tunis, nous vous informons que nous adresserons à Monsieur A. PROTOPAPADAKIS, Prefet de LASSITHI, Ile de Crète :

50 Boîtes de 100 Amp. de 1cc HYRCANOL

50 » » » » » » 2cc »

pour le traitement des lèpreux.

Vous trouverez, sous ce pli, la littérature relative à ce produit spécialisé.

Veuillez agréer, Monsieur le Docteur, l'assurance de nos sentiments dévoués.

Le directeur du Service des Produits Spécialisés
(ὁπογραφή)

NOTE SUR L'HYRCANOL

L'HYRCANOL est constitué par un mélange des éthers éthyliques des deux acides tirés de l'huile de Chaulmoogra.

L'huile de Chaulmoogra est tirée des graines d'un arbre qui croît dans diverses régions de l'Asie, le *Taractogenus Kurzii* et par celles de deux autres variétés d'hydnocarpées.

Au point de vue chimique, l'huile de Chaulmoogra est constituée par les glycérides de deux acides gras: l'acide Chaulmoogrique, $C^{18}H^{32}O^2$, fusible à 68° C. et l'acide hydnocarpique, $C^{16}H^{28}O^2$, fusible à 49° C.

Les travaux effectués par Dean et Vreshall tendent à considérer ces deux acides comme des acides monobasiques appartenant à la série du cyclopentène.

L'Hyrganol est constitué par un mélange des éthers éthyliques de ces deux acides.

Au point de vue clinique, les éthers éthyliques des acides de l'huile de Chaulmoogra, ont été largement expérimentés par Dean à Honolulu, tant par la voie buccale que par la voie intra-musculaire. La médication a fourni de bons résultats thérapeutiques et ne s'est montrée ni toxique ni irritante: sur un total de 6924 injections intra-musculaires, on n'a pas observé un seul abcès.

5)

HYRGANOL

ÉTHERS ÉTHYLIQUES DES ACIDES DE L'HUILE DE CHAULMOOGRA

De nombreux travaux ont mis en lumière l'action favorable de l'huile de chaulmoogra et de ses dérivés dans le traitement de la lèpre.

Σπιναλόγκα.—Μητέρες λεπράι φέρουσαι τὰ υγιᾶ τέκνα των.

Le médicament brut présente toutefois l'inconvénient de donner lieu à des phénomènes d'irritation qui obligent à recourir à divers procédés plus ou moins compliqués en vue d'assurer sa tolérance et limitent son emploi.

Les études de DEAN et d'autres auteurs ont attiré l'attention sur les qualités des éthers éthyliques dérivés des acides gras de l'huile de chaulmoogra. Au point de vue de l'utilisation thérapeutique, ces dérivés présentent l'avantage d'une activité supérieure et plus constante, tout en étant plus fluides et plus facilement absorbables que le produit brut.

On peut les donner sans crainte de phénomènes d'irritation, soit par la bouche, soit en injections intra-musculaires: c'est cette dernière voie qui est le plus généralement adoptée; la combinaison de l'une et de l'autre, bien que préconisée par certains auteurs ne paraît offrir aucun avantage particulier.

Les résultats cliniques se sont montrés des plus encourageants: dans une statistique établie à Honolulu, portant sur plus de 6000 injections, on relève 50 % d'améliorations telles que les malades ont pu être remis en liberté sur parole comme cliniquement guéris et non contagieux.

La préparation que nous présentons sous le nom déposé d'HYRGANOL est un liquide clair et de consistance huileuse.

Destinée à être injectée par la voie intra-musculaire, elle est, en général bien tolérée par les malades. (1)

On injectera, au début du traitement 1 cc. d'Hyrganol à chaque séance; cette dose pourra être augmentée progressivement jusqu'à atteindre 6 cc. s'il est nécessaire. Les injections sont faites une fois par semaine, ou plus rapprochées selon l'état du malade et sa tolérance.

Nous délivrons l'HYRGANOL en ampoules de 1 cc. et de 2 cc. permettant de répondre aux diverses modalités du dosage. Nous préparons en outre l'HYRGANOL IODÉ qui est le même produit additionné d'iode dans la proportion de 2 %.

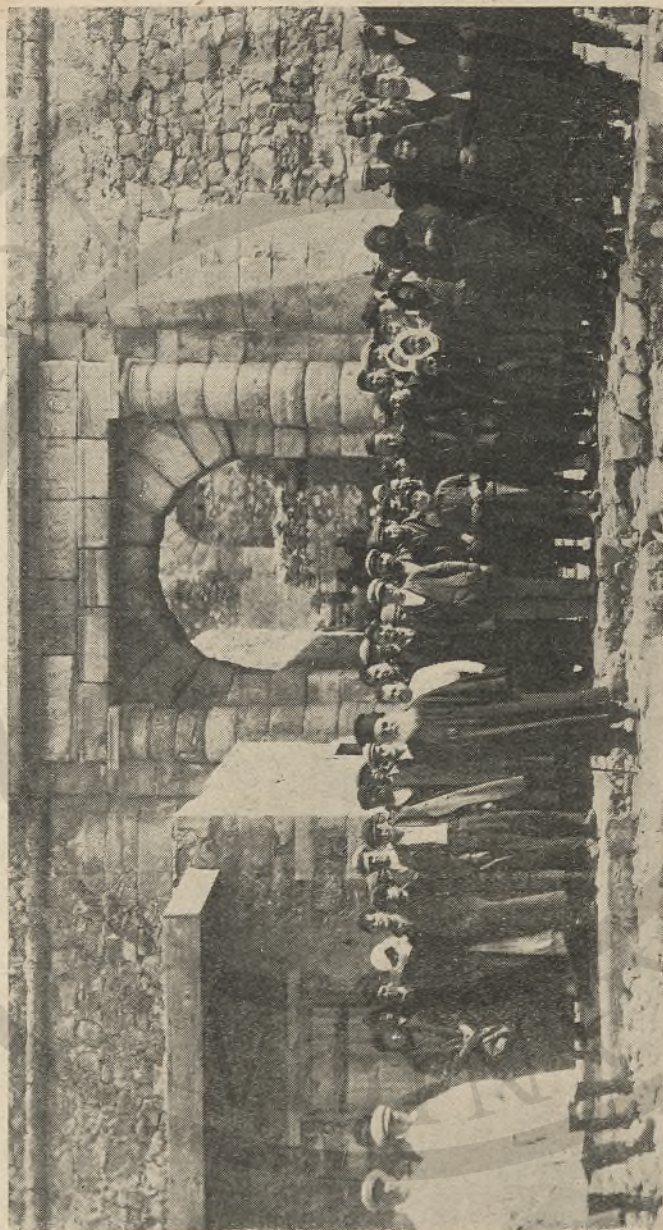
6) ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΗΣ ΛΕΠΡΑΣ

Ἡ ἐπιστημονικὴ θεραπεία τῆς λέπρας ἐνεργεῖται σήμερον, ἐν τῷ Ἀντι-λεπρικῷ Σταθμῷ τῶν Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν διεύθυνσιν εἰδικῶς περὶ τὴν λέπραν ἀσχοληθέντων Ἱατρῶν, τοῦ Ἱατροῦ Χρ. Εὐαγγέλου, Ὑγειονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἀφροδισίων καὶ Δερματικῶν νόσων, ὡς Ἐπιστημονικοῦ Διευθυντοῦ, τοῦ Γ. Μαρκιανοῦ, ὡς Προϊσταμένου τοῦ ἐρευνητικοῦ Ἐργαστηρίου, καὶ τοῦ Ἱατροῦ Χ. Κουτσουμπᾶ, εἰδικοῦ δερματολόγου Ἱατροῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἐπισκέπτονται συχνότατα τοὺς πάσχοντας καὶ Εἰδικοί. Ὁ ὀτορινολαρυγγολόγος Ἱατρός Ἰ. Κακούρης, καί, ὁ ὀφθαλμολόγος Ἱατρός Ἀ. Οἰκονομόπουλος.

(1) Chez les malades très sensibles qui accusent une douleur marquée au point d'injection, l'addition à l'Hyrganol de notre anesthésique E. P. F. n'offre aucun inconvénient et permet de poursuivre le traitement.

Ἐκ τῶν γνωστῶν κατὰ τῆς λέπρας φαρμάκων ἐφηρομόσθη, εἰς τὸν Ἀντι-λεπρικὸν Σταθμὸν, τὸ πρῶτον ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἡ σκευασία τοῦ Rogers, τὸ Alepol, ὅπερ, ὥς γνωστὸν, εἶναι ἄλατα τοῦ νατρίου τῶν λιπα-

Λεπροὶ πρὸ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ λεπροκομείου Σπιναλόγκας, ἀριστερὰ μὲ λευκὲς μπλουζὲς οἱ κ. κ.
'Ε. Γραμματικάνης διευθυντῆς τοῦ λεπροκομείου καὶ Μιχ. Καταπότης.

ρῶν ὀξέων τοῦ ἐλαίου τοῦ ὑδνοκάργου, (sels de soude des acide gras de l'huile d'hydnocarpe ayant le point de fusion le plus bas). Τὸ φάρμακον τοῦτο χορηγεῖται, εἰς διάλυσιν, εἰς ἀπεσταγμένον ὕδωρ 3 οἰο, εἰς ἣν προστίθεται 0,50 οἰο

acide phénique. Ἐκ τῆς διαλύσεως ταύτης ἐνεργοῦνται, δις τῆς ἐβδομάδος, ἐνδομυϊκαὶ ἐνέσεις, ἀρχόμεναι, ἀπὸ δόσεως 0,50 C. C., αὐξανόμεναι, ἀνὰ 0,50 C. C. μέχρι 3 - 5 C. C., εἰς τινὰς δὲ περιπτώσεις καὶ μέχρι 15 - 20 C. C., ἀναλόγως τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὁργανισμοῦ.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς θεραπείας, ἐξετάζονται ἐπισταμένως τὸ ἥπαρ καὶ οἱ νεφροί, καθὼς, καὶ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας, ἥτις διακόπτεται εὐθὺς, ὡς παρατηρηθῇ λειτουργικὴ τις ἀνεπάρκεια τῶν ὁργάνων τούτων. Ἐπίσης διακόπτεται ἡ θεραπεία, εὐθὺς, ὡς ἐμφανισθῶν καὶ ἀντιδράσεις τοῦ ὁργανισμοῦ, μετὰ πυρετικῆς κινήσεως, συνηθῆσται, κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ Alepol.

Αἱ ἐκ τοῦ ALEPOL προκαλούμεναι ἀντιδράσεις εἶναι ποικίλαι, συνοψίζονται δέ, ὡς ἀκολούθως:

1) Ὑψώσεις τῆς θερμοκρασίας, ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἔνεσιν ὑπὸ τύπον ἀμφημερινοῦ πυρετοῦ, κυμαινόμενου, ἀπὸ 38.0—39.0, διαρκείας ἀπὸ 3 - 10 ἡμερῶν, συνοδευομένου, εἰς τινὰς περιπτώσεις, ὑπὸ ρίγους, πόνων, κατὰ τὰς ἀρθρώσεις, κεφαλαλγίας, καὶ τινων διαταραχῶν τοῦ πεπτικοῦ σωλήνος.

2) Ἐντονος ὑπεραιμία τοῦ προσώπου καὶ τῶν λεπρικῶν ἐκδηλώσεων. (φυμάτων καὶ κηλίδων), συνοδευομένη ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας.

3) Ἐρυθήματα πολύμορφα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κηλιδωτά, ἐνίοτε δὲ πορφυροειδῆ, συνοδευόμενα, ὑπὸ συνεχοῦς πυρετοῦ, κυμαινόμενου ἀπὸ 37.50—39.0, διαρκείας δὲ ἀπὸ μιᾶς, μέχρι τριῶν ἐβδομάδων.

4) Ἀναζωπύρσεις καὶ ἐπέκτασις τῶν ὑπαρχονσῶν λεπρικῶν ἐκδηλώσεων, ἰδίως δὲ τῶν λεπρικῶν κηλίδων, ὡς καὶ ἐμφάνισις νέων τοιούτων εἰς μέρη τοῦ ὁργανισμοῦ, μὴ ἐμφανίζοντα τοιαύτας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς θεραπείας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ θεραπεία θὰ γίνεταί, μετὰ προσοχῆς, διακοπτομένη ἐν ἀνάγκῃ.

Καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθείσας ἀντιδράσεις, παρατηρήθη ἡ ὑπαρξις τοῦ βάκτηριδιου τοῦ Hansen εἰς τὸ αἷμα, τὸ ληφθὲν ἐκ τῶν λεπρικῶν ἐκδηλώσεων, (φυμάτων καὶ κηλίδων), ὡς καὶ εἰς τὸ ληφθὲν διὰ παρακεντήσεως τῆς φλεβὸς αἷμα εἰς παχείας σταγόνας, ἐν ᾧ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς θεραπείας ὁ βάκιλλος ἀνευρίσκεται μόνον, εἰς τὸ ἐκ τῶν φυμάτων λαμβανόμενον αἷμα εἰς παχείας σταγόνας καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ἐκ τῆς φλεβὸς λαμβανόμενον.

Θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα

Τὰ διὰ τοῦ Ἀλεπόλ ἐπιτευχθέντα θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα, κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τῆς λειτουργίας τοῦ Ἀντιλεπρικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, ἰδίως εἰς τὰς μὴ προκεχωρημένας μορφὰς καὶ εἰς τὰς κηλιδώδεις τοιαύτας, καθ' ἃς ἡ ὑποχώρησις τῶν κηλίδων συντελεῖται μετὰ τὴν ἀναζωπύρσιν αὐτῶν, καθ' ἣν βαθμυδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, προοίους τῆς θεραπείας, ὑποχωροῦν, μὴ καταλείπουσαι οὐδὲν ἔγχος τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν· τὸ δὲ δέγμα μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν κηλίδων, ἀναλαμβάνει ἀπ᾽ αὐτὰς τὰς φυσιολογικὰς αὐτοῦ ιδιότητάς· εἰς τὰ τριχωτὰ δὲ μέρη ἐκφύονται καὶ αἱ τρίχες, αἵτινες εἶχον ἀπιπέσῃ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κηλίδων.

Εἰς τὰς φυματιώδεις καὶ μικτὰς μορφὰς παρατηρήθη σημαντικὴ ἐπίδρασις τοῦ φαρμάκου. Τὰ φύματα ὑποχωροῦν βραδέως μέχρις ἐξαφανίσεως, εἴτε δι'

ἀπορροφήσεως καταλείποντα κηλίδας μελαγχρωματικάς, εἴτε διὰ διαλύσεως, ἐλκώσεως καὶ ἐπουλώσεως καταλείποντα οὐλὰς, ἀναλόγους πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ἐλκωθέντων φυμάτων.

Ὁ κ. G. Blanc μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου Pasteur ἐν Ἀθήναις.

Αἱ λεπρिकाὶ ἐλκώσεις ἐπηρεάζονται σημαντικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεπόλ, καὶ ἐπουλοῦνται, εἰς χρονικὸν διάστημα ἀνάλογον πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν θέσιν τῶν ἐλκώσεων. Αἱ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐλκώσεις, αἵτινες ὑποβοηθοῦνται καὶ διὰ

τοπικῆς ἀντισηπτικῆς ἀγωγῆς, ἐπουλοῦνται σχετικῶς εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ἐνῶ τοῦναντίον αἱ ἐλκώσεις τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινός, ὡς καὶ τὰ φύματα τῶν κοιλοτήτων αὐτῶν μένουσιν ἀνεπηρέαστα ὑπὸ τοῦ φαρμάκου.

Εἰς τὰς νευρικὰς μορφὰς ἡ χοῆσις τοῦ φαρμάκου τούτου, μέχρι σήμερον, δὲν ἐπέφερε σχεδὸν οὐδεμίαν μεταβολὴν οὔτε ἐπὶ τὰ βελτίω οὔτε ἐπὶ τὰ χείρω· μόνον εἰς τινὰς μορφὰς λίαν ἐλαφρὰς παρετηρήθη ποιάτις αἰσθητὴ βελτίωσις· ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αἰσθητικότητα, εἰς τὰς προκεχωρημένας καὶ ἀκρωτηριαστικὰς μορφὰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέφερεν ἡ μακρὰ καὶ παρατεταμένη χοῆσις τοῦ φαρμάκου.

Ἐπίσης ἐγένετο χοῆσις εἰς τὸν αὐτὸν Σταθμὸν καὶ ἄλλων σκευασίων τοῦ chaulmoogra ἐν συνδυασμῷ μετὰ σκευασίων χρυσοῦ.

Τοπικῶς, ἐπὶ τῶν φρυμάτων ἐφηρμοσθή ἡ cryotherapie, ἡ electricoagulation καὶ αἱ pates caustiques μετὰ ἀποτελεσμάτων λίαν ἱκανοποιητικῶν.

Αἱ ἀνωτέρω, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, πληροφοροίαι μᾶς ἐδόθησαν, παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, καὶ τὰ ἀποτελέσματα εἶναι λίαν ἐνθαρτυντικά, ὥστε νὰ ἐφαρμοσθῶσι τὰ ἀνωτέρω θεραπευτικὰ μέσα καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν Σπιναλόγkα, καὶ ἐν τοῖς Ἀντιλεπρικοῖς Ἱατροείοις μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐπιτευχθοῦν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα, καὶ ὅτι διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν ἐν Σπιναλόγkα Λεπρῶν, καὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀντιλεπρικῶν Ἱατροείων, τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ καταγραφὴ τῶν ὑπόπτων περιστατικῶν, ἡ ἀναζήτησις τῶν λεπρικῶν ἐστιῶν καὶ ἡ προληπτικὴ θεραπεία τῶν ἀπὸ λεπρῶν γονέων προερχομένων τέκνων, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν φέρουν ἔκδηλα ἢ ὑποπτα σημεῖα τῆς νόσου, θὰ εἰσέλθωμεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡμεῖς, ἐν Κρήτῃ, ἐν τῇ ἀληθεῖ ὁδῷ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ κακοῦ, ὅπερ τόσον φθείρει τὴν Νῆσόν μας.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ ἀγῶνος τούτου προστίθεται, ὡς ἡθικὸν κεφάλαιον μεγάλης ἀξίας ἡ λειτουργία τοῦ Ἀντιλεπρικοῦ Συνδέσμου Κρήτης, εἰς τὸν ὁποῖον δύναται νὰ μετέξῃ πᾶς φιλόανθρωπος.

(Κῆρυξ Χανίων 16[10]1932).

ΤΟ ΚΑΤΕΒΑΣΜΑ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ ΤΟΥ ΦΙΡΚΑ

[Δημοσιεύομεν κατωτέρω δύο καλὰ ποιήματα ἀποσταλέντα ἡμῖν ἐκ Ζακύνθου ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ἀγγέλου Σαλούτση:]

Τὸ κάστρο ἐκεῖνο τοῦ Φίρκᾶ, ὁ γέρω Καπετάνιος
τῆς ἑλευθερίας τὸ σύμβολο, περίφανα κυττάζει
καὶ τὰ κατὰσπρα του μαλλιὰ, πὺν ἀσπρίσανε τὰ πάθη
ὁ Κρητικὸς ἐλεύθερος ἀγέρας τὰ ταράζει....

Σ' αὐτὸ τὸ χῶμα πὺν ἦτανε, στημένο τ' ἅγιο ξύλο,
πὺν μ' αἷμα τὸ ποτίσανε λιοντάρια δοξασμένα,
ὁ γέρος ὁ πολεμιστής, θωρώντας το δακρύζει
καὶ τοῦ ἔρχονται στὴ μνήμη του βάσανα περασμένα

Στὸ δοξασμένο χῶμά του, τὸ αἱματοβαμένο
τὸ δένδρο τῆς ἐλευθεριᾶς, ἐβλάστησε μιὰ μέρα
καὶ σκόρπισε τὴν εὐωδιά, τὸ σκλαβωμένο μῦρο
ποῦ πέντε αἰῶνες μέθαιε τῆς Κρήτης τὸν ἀγέρα

Κ' ἐνῶ ἐκεῖο τ' ἀθάνατο, καὶ ἀτίμητο ἄρωμά του
ἐχαιρετοῦσε μυστικά, τέτοια μεγάλη ἰδέα
τὸ χῶμα του ἐταράχθηκε, κ' ἔβγαλε νέο χορτάρι
ὅταν σὲ κεῖνο ἐστύλωσαν, τὴν ἐνδοξη σημαία

Καὶ ἀφοῦ τῆς Μᾶνας ἔφραξαν τὸ δρόμο της νὰ τρέξη
στὴ θυγατέρα ἔστειλε, τῆς δόξης τὴ κορῶνα
γιὰ νὰ φωτίξη ὁλόφωτη, ἐρεΐπια γυμνωμένα
καθὼς τὰ καταντήσανε, στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα!!!...

Ἀκόμα στέκει στοῦ Φίρκᾶ, ὁ Γέρω Καπετάνιος
καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη του περνοῦν, τὰ περασμένα χρόνια
τὰ βογγητά, ἡ τουφεκιές, κανόνια, γιαταγάνια,
τῆς Κρήτης ἡ πολυπαθὴ ζωὴ καὶ καταφρόνια!

Τὸ πικραμένο χεῖλο του, ποῦ ἔχει νὰ γελάσῃ
χρόνια πολλά, τρεμουλιαστὰ γελᾶ καὶ ἀναγαλλιᾶζει
σ' ὅσους περνοῦν καὶ χαιρετοῦν, τὴν ἐνδοξη σημαία
στὰ Ζήτω ποῦ φωνάζουνε, ζήτω καὶ αὐτὸς φωνάζει

Στοῦ Ἥλιου τὸ βασίλειμα, ὁ Γέρος χαιρεταίει
τῆς λευθεριᾶς τὸ σύμβολο, εἰς τὸ κατέβασμά του
κι' ἀκούει μιὰν ἀπόκρυφη, φωνὴ ὁποῦ τοῦ λέει
λόγια ποῦ πάλι τᾶκουσαν, σιγὰ σιγὰ τ' αὐτιά του

Ἦταν τοῦ σύντεκνου ἡ φωνή, ποῦ τοῦλεγε μὲ πόνο
θυμήσου τὴν ὑπόσχεσι καὶ μὴ τὴν λησμονήσης
θυμήσου ποῦ ὅταν ἐπέφτα, γιὰ τὴ γλυκειὰ πατρίδα
τὶ σοῦπα, Καπετάνιο μου, γιὰ μὲ νὰ χαιρετίσης...

Σοῦ εἶπα ἂν τὴ γαλάζια μας, ἰδῆς νὰ κυματίζῃ
στῆς Κρήτης τ' ἅγια κόκκαλα, ποῦ βρίσκονται θαμμένα
τὴν μιὰν ἡμέρα χόρταστα, ἀπ' τὰ θερμὰ φίλιά σου
τὴν ἄλλῃ μέρα φίληστα, θυμήσου καὶ γιὰ μένα....

Κ' ἐγὼ ψηλὰ στὸν οὐρανό, ἐκεῖ ποῦ θὲ νὰ βλέπω
τὸ κάτωπρο κεφάλι σου, νὰ μοῦ τὴν χαιρετίξῃ
θὰ σοῦ ἀπαντῶ μ' ἓνα γλυκό, ἀγέρι μυρωμένο
ποῦ θ' ἄρχεται περίφανα, νὰ σοῦ τὴν κυματίζῃ!!

Τὴν ἄλλη μέρα ἐκίνησεν ὁ Γέρω Καπετάνιος
 νὰ πάη στὸ κάστρο τοῦ Φιορκᾶ, γιὰ νὰ τὴν χαιρετήσῃ
 τὴν ὕστερη θυμήθηκε, παραγγελία του ἐκείνη
 ποῦ τοῦδωσεν ὁ σύντεκνος, γλυκὰ νὰ τὴν φιλήσῃ...

Ἄλλὰ!!... στὸ δρόμο ἄκουγε, τὴν εὐωδιά ἐκείνη
 ὅπου συχνὰ τὴν ἄκουγε, ὅταν ἐπολεμοῦσε
 σταμάτησε τὸ βῆμα του, στρέφει τὸ βλέμμα βλέπει
 πῶς τὴ σημαία μὲ εὐλάβεια, κάποιος τὴν ἐκρατοῦσε

Τρέχει νὰ πάει στοῦ Φιορκᾶ, δὲν βλέπει τὴ σημαία
 οὔτε κοντὸ ποῦ ἐφρούριζαν, παιδιὰ μὲ ταῖς μανάδες
 ποιοῦς ἤθελε τὸ φαντασθῇ.. στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα
 πῶς θὰ τὰ πετσοκόβανε, **Χριστιανικοὶ μπαλτάδες!!!** ..

Ζάκυνθος

'Αγγελος Σαλούτσης

2) ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗΝ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μυριάδες, μυριάδων, ψυχὰι φτερουγίζουν
 μὲ σύμβολα δόξης, τὴ Κρήτη στολίζουν
 καὶ ρίχνουν ἓν βλέμμα, μιὰν εὐχὴ ἀπ' τὸ στόμα
 εἰς τὸ ἔνδοξον μ' αἶμα, ποτισμένο τῆς χῶμα
 ποῦ ἀπ' τὰ μνήματα βγαίνει, τῶν ἡρώων θαμμένη
 ἑλευθεριὰ ποῦ τὴν εἶχαν, πέντε αἰῶνας χαμένη...
 Στεναγμοὶ δὲν θὰ βγαίνουν, τῆς σκλαβιάς ν' ἀντηχοῦνε
 δὲν θ' ἀκούσης κανόνια, πλειά γιὰ σὲ νὰ κυποῦνε
 δὲν θὰ βλέπης μαχαίρια, τοῦ τούρκου ν' ἀστροάφτουν
 καὶ στὸ μνήμα λεβέντες, κάθε μέρα νὰ θάφτουν
 παρὰ ὕμνους στὴ δόξα, θὰ σοῦ ψάλλουνε μόνο
 νὰ σοῦ φέρουν στὴ μνήμη, περασμένονε πόνο
 Τὸ γλυκόλουστο ἄγερι, τὰ φιλιὰ θὰ σοῦ φέρνῃ
 ποῦ ἡ γλυκειὰ σου μανοῦλα, κάθε μέρα θὰ στέρνῃ
 θὲ ν' ἀκούσης τραγούδια, μὲ γλυκεῖα μελωδία
 ποῦ στὰ σύνθεσε ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, καὶ ἡ ἀνδρεία,
 καὶ ἀπ' τοῦ Πίνδου, στὸ Πύργο τῆς Ἀγιάς θ' ἀντηχοῦνε
 Ὑμνοὶ δόξης γιὰ κείνους, ποῦ τὰ σπλάγγνα σου κλειοῦνε...
 Ἀπ' τὴν μιὰ ἕως τὴν ἄλλη, τοῦ νησιοῦ τῆς τὴν ἄκρη
 ποῦ ταῖς ἔχει ποτίσῃ, τῆς ὁρφάνιας τὸ δάκρυ

ἡ Ἀκρόπολις στέρνει, τὰ φιλιὰ της στὴ Κορίθι
καὶ ἀναστένεται ἡ δόξα, ἀπ' τὸ Ψηλορίτι
ποῦ ἀκόμη καὶ κείνου, τὰ ξερά του χορτάρια
ἕμνους πλέκουν ἀνδρείας, στὰ γνωστὰ παλληκάρια
Γῆς Ἐλεύθερης δάφνης, κάθε ἀνθὸς θὰ βλαστήσῃ
νὰ σκεπᾶσθαι τὸ αἶμα, ποῦ γιὰ σὲ ἔχουν χύσει
μύριες τόσες μυριάδων, λεβεντιᾶς δοξασμένες
ποῦ στὸ χῶμα σου εἶναι, ἕως τώρα θαμμένες
καὶ ὅσα μῦρα ἔχει ἡ δάφνη, εἰς αὐτοὺς θὰ σκορπίζῃ
τὰ χαμμένα τὰ νειάτα, μὲ αὐτὰ θὰ στολίζῃ
Ὁ Μεγάλος ὁ πόθος, ἦλθε ἡ ὥρα νὰ γίνῃ
μια φωνὴ ἀπ' τὰ οὐράνια, τοὺς νεκροὺς ἀναστῆναι
σηκωθῆτε τοὺς λέει, καὶ ἡ Μάνα μας φθάνει
τὸ ἀτίμητο σ' ὅλους, νὰ φορέσῃ στεφάνι
ποῦ ὁ Διάκος μας τώχει, μὲ χορτάρια πλεμμένο
ἀπὸ κειὸ ποῦ τὸ Μάϊ. δὲν τὸ εἶδε ἀνθισμένο!!...
Τρέχει ἡ Μάνα καὶ ἀρπάζει αἱματόλουστη κόρη
Μαλεβίτζι, Ἀρχάνες, τὰ Σφακιά, Λευκὰ ὄρη
τὰ γλυκὰ τους τὰ μῦρα εἰς τὴ μάνα σκορπᾶνε,
αἱ σκιαὶ τῶν μαρτύρων, ἀπ' τοὺς τάφους σκιρτᾶνε
καὶ στὸ θόλο τοῦ Πλάστη, ἓνα χέρι προβαίνει
μὲ νειοθέριστα ρόδα, τέτοιο σύμπλεγμα ραίνει...
Ἀναρίθμητα ζήτω, κάθε γλῶσσα Σοῦ φέρνει
τὰ φιλιὰ μὲ λαχτάρια, κάθε στόμα σου στέρνει
Χρυσοπτέρωτοι Ἀγγέλοι, τῆς Ἐδῆς τραγουδᾶνε
ὁ πανίσχυρος Πλάστης καὶ ὁ Χριστὸς σ' εὐλογᾶνε
καὶ ἡ Νίκη, καὶ ἡ Δόξα, τὰ φτερά τους ἀπλώνουν
τέτοια νύφη μὲ δάφνες, καὶ οἱ δυὸ στεφανώνουν...
Δάκνυθος

Ἀγγελος Σαλούτσης

ΠΟΙΗΜΑ ΙΩΣΗΦ ΓΕΡΟΝΤΑΚΗ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ

Ὁ Ἰωσήφ Γεροντάκης ἦτο ἔγγονος τοῦ Γεροντογιάννη, περὶ οὗ ἐπραγματεύθη ὁ κ. Ἐ. Ἀγγελάκης ἐν τῷ Μύσωνι (Τόμος Α' σελ. 85—87). Ἀφῆκε ποίημα ἐκ 357 στίχων. Ἐκ τούτου δημοσιεύομεν ἄνευ ὀρθογραφικῶν διορθώσεων τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὸν πάμπαν τοῦ Ἰωσήφ Γεροντογιάννη.

Ὁ ποιητὴς ἀπεβίωσεν ἐσχάτως (29 Μαΐου 1933) ἐν Σύμῃ, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῇ πρὸ πολλοῦ εἰς τινα Μονήν.

- 1) Στὰ χίλα ὠκτακόσια καὶ ἔς τὰ πενήντα ἔξι,
ἦλθεν ἡ ὥρα καὶ ὁ καιρὸς τῆς Μάνας μου νὰ τέξῃ
- 2) τὴν πρώτην τοῦ Σεπτεμβριοῦ τῆς ἦλθανε οἱ πόνοι
ἐπὶ τὰ μέρες ὀδύνετο καὶ δὲν γεννᾷ ἀκόμη.

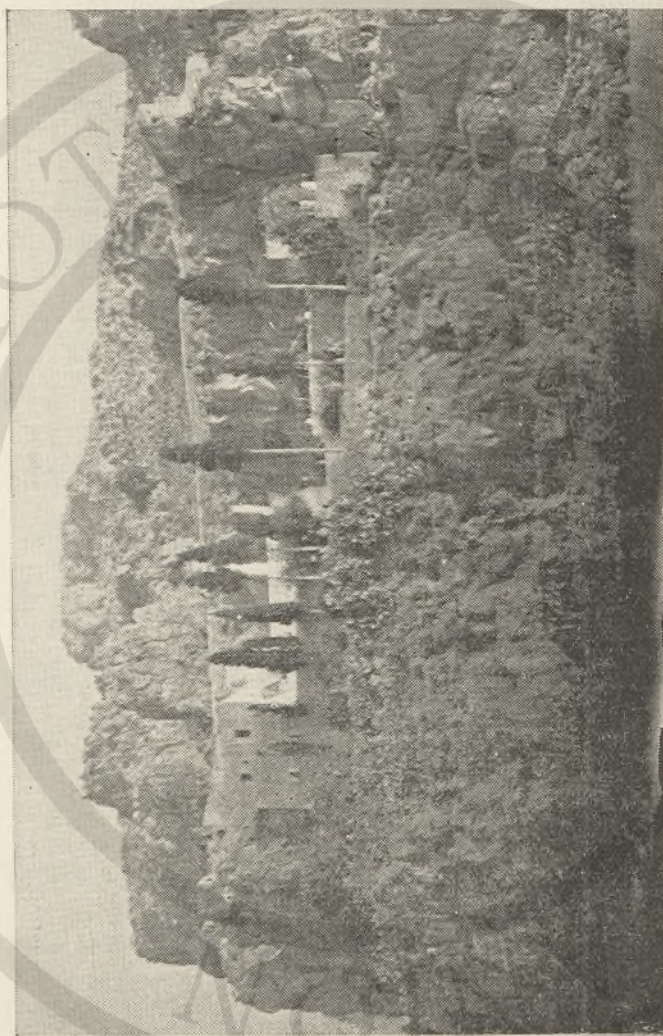
- 3) Πλὴν τὴν ὀγδόην τοῦ Μηνὸς τὶς παναγίας τὴν γέννα
τότες καὶ ἡ μητέρα μου μὲ γέννησε καὶ μένα.
- 4) Πέντε χρονῶν ἐθρόαφηκα, καὶ ὁ πάππος μου μὲ πέρνη
καὶ εἰς τὸ Μοναστήρι του ὡς τέκνον του μὲ φέρνη
- 5) Ἐκεῖ πλαῖον ὑπέφερα περήσες τυρανίαις
διότι ἦτον αὐστηραῖς καὶ δυναταῖς νυσταῖς.
- 6) Τὸ Σάββατον καὶ Κυριακὴ ἐτρόγαμε τὸ λάδι
ταῖς ἄλλαις μέραις τρώγομαι αἰλιαῖς καὶ παξιμάδι.
- 7) Κρεῖας ποτὲ δὲν τρώγαμε τόχε ἀπιγορευμένο
τὸ ἐθεόρει ἀμάρτημα καὶ ὡς ἀφορεσμένο
- 8) Οὐδέποτε δὲν ἄφικε πεγνίδια γιὰ νὰ παῖξουν
οὐδὲ νὰ τραγουδίσουν οὔτε καὶ νὰ χορεύουν.
- 9) Δεκατεσσάρων ἡμουνπ ἑτῶν τῆς ἱλικείας
κ' ἶχα μάθῃ τὰ γράμματα ὅλα τῆς ἐκκλησίας
- 10) Πίγα καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸ καὶ κάμνω δύο ἔττει.
καὶ εἰτα ροστὰ ὁ πάππος μου καὶ στὸ κρεβάτι πεύτη
- 11) Τότε μὲ βγάξῃ ἀπὸ τὴ σχολὴ καὶ πέρνημε κοντὰ του
καὶ τότε μοῦ φανέροσε τάχε μέσα ἡ καρδιά του.
- 12) Μοῦ λέγει ἦλθε ὁ καιρὸς παιδιῇ μου νὰ ποθάνω
καὶ πεθημὸ καὶ θέλοτο Διάχο μου νὰ σὲ κόμο.
- 13) Καὶ θέλω ἀπὸ τὸ αἷμα μου τοῦ γένους μου Κλονάρι
ναδὸ στὸ Μοναστήρι μου μὲ τὴν ἀγίαν χάρι.
- 14) Τοῦ λέγω εἶμαι ἀνίλικο μικρὸ παλικάρακι
κεῖς σᾶν κεμένα ἄνθρωπο δὲν βάζουν καλιμαύκη.
- 15) Μοῦ λέγει εἶναι θέλημα ποῦ τὸν θεὸν δοσμένο
στὸ μοναστήρι νὰ σὲ δῶ παιδί μου Ἰερομένο
- 16) Παιδί μου ἀποφάσισε ποσῶς μὴν ἀντιτήνεις,
γιατίνε θέλημα Θεοῦ Καλόγερος νὰ γήνεις.
- 17) Ἐγὼ Παπού μου σήμερα λογίζομαι παιδί σου
δὲν βγένω ἀπὸ τὸν λόγο σου καὶ ἀπὸ τὴν συμβουλὴν σου
- 18) Ὅτι θελήσης θέλοτο καὶ ὅτι μοῦ πῆς τὸ κάμνω
μακάρι καὶ νὰ μοῦλεγες τώρα πῶς θὰ ποθάνω.
- 19) Μέπιασε καὶ μὲ τράβιξε μέσα στὴν ἀγκαλιὰ του
καὶ εὐχήθηκέμου ἡληκρινὸς μέσα ποῦ τὴν καρδιά του.
- 20) Χαρὰς δάκρυα ἔρευσαν τότε οἱ ὀφθαλμοὶ του,
καὶ συνεχῶς μοῦ ἔδιδε ὁ πάππος τὴν εὐχὴν του.
- 21) Τὸ βράδι κατὰ τὸν σπερνὸν καλὴ τὴν συνοδίαν
καὶ μιλισέν της καθαρά ὅλην τὴν Ἰστορίαν.
- 22) Στῆς συνοδίας μνιὰ χαρὰ στὸ πρόσωπον ἐφάνει
ὅτι θὰ γίνει κληρικὸς γόνος γεροντογιάνη.
- 23) Καὶ τότε ὅλοι ἐφόναξαν μὲ μίαν συμφωνίαν
ὅτι θὰ γίνῃ ἄφευκτα αὐτὴ ἡ χειροτονία.

(Ἀκολουθεῖ)

- 24) Εὐθὺς κιόλα τὴν αὔριον τὰ ροῦχα μου ἔτειμάζουν
καὶ Ἰωσήφ τὸ ὄνομα ἀμέσως μοῦ τὸ βγάζουν.
- 25) Σοκτῶ ἡμέραις ἦσανε τὰ ροῦχα τιμασμένα
στὴν ἐκκλησίαν ἔκαμαν παράκληση γιὰ μένα.
- 26) Ἀπαντες μοῦ εὐχήθησαν τὸ καλὸ κατεβόδιο
χειροτονία νὰ γενῇ χωρὶς κανένα ἔμπόδιο.
- 27) Κιαμέσως ἐξεκίνησα καὶ στὸν Δεσπότην πῆα
μὲ ἔναμας καλόγηρον ὀνόματι ἄνανια.
- 28) Καὶ γράμμα ποῦ τὸν πάπο μου εἰς τὸν Δεσπότη φέρνω,
κεκάλεσέ με μνηστικά στὴν σάλαν του καὶ μπένω.
- 29) Δίδο του τὴν ἐπιστολὴ
μ' ἐβλάβει τὴν ἐφηλεῖ
- 30) Κιαφότου τὴν ἀνέγνωσε στρέφεται καὶ μοῦ λέει
τὰ μάτια του ἐβούρκωσαν σὰ νάκανε πῶς κλέει.
- 31) Παιδιὲ μου ἦσαι ἀνίλικο καὶ πῶς θαποφασίσω
καὶ πῶς θὰ βάλω θέλημα νὰ σὲ χειροτονήσω ;
- 32) Ἀλλ' ἐπιδή - σε ἔγκονας Γέρου Γεροντογιάνη
καὶ στόνομα τοῦ πάπου σου καὶ ἀρχιερεὺς τὰ χάνη.
- 33) Λοιπὸν ὀλίγα πράγματα θέλω νὰ σεροτίσω,
κιανίσος καὶ μαποκριθῆς θὰ σὲ χειροτονήσω.
- 34) Κιαφότου μὲ ἐξέταξε μέβρε τῆς ὁρεξῆς του
κιαμέσως τότε κάτοχος ἔγινε τῆς εὐχῆς του.
- 35) Τότε μοῦ λέγει πῆγαινε νὰ πᾶς νὰ ἰσυχάσης
τὴν νύκτα τὸ ψαλτίριον ὅλον νὰ τὸ διαβάσης.
- 36) Καὶ αὔριον παιδάκη μου θέλω νὰ λυτουργήσω
διάκονον καὶ εἰς Χριστὸν θὰ σὲ χειροτονήσω.
- 37) Ἐτοίπε καὶ ἔτση γίνηκε ἡ θεῖα Λειτουργία
κατὰ τὴν τάξιν ἔγινε καὶ ἡ χειροτονία.
- 38) Δώρα δεξὰ κιαριστερὰ ὥς εἶνε ἡ τάξις ραίνω
καὶ ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας τὴν εὐλογία πέρνω.
- 39) Μοῦ δῆδη τὸ συστατικὸν τὸ τῆς χειροτονίας
ὅτι πῶς εἶμαι Διάκονος Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας.
- 40) Τότε ἐφήγαμεν εὐθὺς τὴν ἴδιαν ἡμέραν
στὸ μοναστήρι ἐφθάσαμεν ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας.
- 41) Ὁ πάπους με μὲ ἔβαλε μέσα στὴν ἀγκυλιά του
μοῦ λέγει ὅτι περισὰ ἔχᾳριν ἡ καρδιά του.
- 42) Τότε μὲ τὴν ἀράδα τοὺς ὅλοι μὲ χαιρετοῦσαν
μὲ τὴν ἀγάπην ἐν Χριστῷ σταχίλει μὲ φιλοῦσαν.
- 43) Ἐξ Μῆνες ἦτον ὑγιῆς ὁ πάπους μου κατόπιν
καὶ ἦτον πάντα χαροπὸς καὶ μὲ καλὴ καρδίαν.
- 44) Κατόπιν ὅμως ἀρχιξε μνιὰ τρομερὰ νυστία
καὶ ἔδωσε στὸ σῶμα του μεγάλην τυρανείαν.
- 45) Ψωμὶ φαγὶ δὲν ἔτρογε μιδ' ὅσπρια μίτε λάδη
ἐκτὸς μίλο ροδάκνυνο κυδόνη ἢ ἀχλάδη.

- 46) Καὶ τὴν ἡμέραν μιὰ φορὰ νὰ φάγη κοματάκη
καὶ δέκα δράμια κρασί νὰ πιῇ στὸ ποτυράκη.
- 47) Κάθε ὁκτῶ τὴν Κυργιακὴ ἤθελα μεταλάβη
κένα μικρὸν τεμάχιον ἀντίδορον νὰ λάβη.
- 48) Τὸν δὲ χημόνα ἔτρογε πάλη ἓνα χορταράκη
καὶ τὸ κρασί ὥς εἶπαμε μέσα στὸ ποτυράκη
- 49) Πλὴν ὅταν ἔφθασε σχεδὸν στὸ τέρμα ἔξ Μῆνης
ἄρχιζεν ἓνα κλάψιμον μὲ πίκρα καὶ ὀδύνας.
- 50) Ἐκεῖ ὅπου καθότανε ἀπάνω στὸ γιατάκη
τοῦ ἤρχετο τὸ κλάψιμον ὅσων μικρὰ παιδάκη.
- 51) Ἡμεῖς τότε ἐμβήκαμεν ὅλοι εἰς ὑποψίαν
τίποτε βλέπει εἰς ἡμᾶς κιαυτῆνε ἡ ἑτεῖα.
- 52) Ὅλοι τὸν ἀροτούσαμε νὰ μᾶς ἐπεῖ τι ἔχει
καὶ μὲ τῆς λύπης δάκρυα τὸ προσωπὸν βρέχει.
- 53) Τὶ εἶναι ὅπου σὲ λυπεῖ; καὶ πιάνε ἡ ἀπονία σου;
τὶ πρᾶγμα σὲ στενοχορεῖ μέσα εἰς τὴν καρδιάν σου;
- 54) Ὅλοι παιδιὰ σου ἤμαστε κιόλοι σὲ ἀγαποῦμε
καὶ ὥς πατέρα μας καλὸν ὅλοι σὲ ἐκτιμοῦμε.
- 55) Πέσμας καὶ μᾶς τὸν πόνον σου τίνε ποῦ σὲ βαρένη
νὰ κρίνωμεν νὰ εὕρωμεν τὸ πρᾶγμα πῶς θὰ γένη.
- 56) Ἀνίσος καὶ ἐσφάλαιμι πάτερ συγχώρισόν μας
καὶ εἰς τὸν δρόμον τὸν καλὸν πάλιν ὀδήγησόν μας.
- 57) Ὅλοι ἡμεῖς ἀρνήθημεν γονεῖς καὶ συγγενεῖς μας
καὶ ἤλθαμεν νὰ εὕρωμεν σώσμα εἰς τὴν ψυχὴν μας.
- 58) Σ' εἶσε πνευματικὸς πατήρ καὶ δὸς μας τὴν εὐχὴν σου
καὶ πέσμας τὴν, πατέρα μας, τὴν παραπόνεσίν σου.
- 59) Τότες ἀνασικόνετε λυγάκη ἀνεντρανήξῃ,
κεγίρισε ταμάτια του καὶ ὅλους μᾶς ξανήγει.
- 60) Καὶ λέγη μας Παιδάκια μου μὴν ἔχετ' ὑποψίαν
καὶ ὅτι κλέγω συνεχῶς μὲ τόσιν ἀγονεῖαν.
- 61) Τὸ κλάψιμον μοῦ ἔρχεται χωρὶς τὸ θέλημά μου
καὶ βγίνει σανεστεναγμὸς μέσα ποῦ τὴν καρδιά μου.
- 62) Μὰ δὲν ἤξεύρω διατί καὶ πῶς νὰ σᾶς μιλήσω,
πῶς μούρχεται τὸ κλάψιμο χωρὶς νὰ τὸ θελήσω.
- 63) ἔτοῦτونه ποῦ τὸν θεὸν χωρὶς ἀμφιβολείαν
πλὴν δὲν ἤξεύρω διατί καὶ πιάνε ἡ ἑτεῖα.
- 64) Λοιπὸν ἔσεῖς ποῦ βρίσκεστε ἐδῶ εἰς τὴν Μονὴν μου
εἶστε παιδιὰ πνευματικὰ κιαμέστε στὴν εὐχὴν μου.
- 65) Παράπονο μελόγου σας δὲν ἔχω ἢ γὰρ κανένα
μόνον ἢ ἁμαρτίας μου μὲ τυρανοῦν καὶ μένα.
- 66) Πηγένετε παιδάκια μου καθένας στὸ κελὴ του
μὴν ἀμελῇ ὁ καθένας σας ποσῶς τὴν προσευχὴν του.
- 67) Καὶ τουτ' ἀρχήζουν ἀπ' τὸν θεὸ καὶ εἰς τὸν θεὸ τελιόνουν
κιότι τὸ χαῖρι τοῦ θεοῦ γράφη ποτὲ δὲν λιώνουν.

- 68) Τοτ' ὅλοι συκοθήκαμε τὸ χέρι του φιλοῦμε
καὶ τίποτε στὸν Γέροντα δὲν ἔχομε νὰ ποῦμε.
69) Σχεδὸν τρεῖς μῆνες πέρασαν κιотρόπος δὲν ἀλάζει
τὸ κλάψιμό του συνεχῶς καὶ βαρυναστενάζει.
70) Τὸ σῶματ' ὅλο ἔφθιρε ποῦ τὴν πολὺ νυστίαν

Ἡ μονὴ Καρῶ Σητείας, ἣν ἴδρυνε ὁ Γεροντογιάννης, συνεπλήρωσε δὲ καὶ ἐκαλλώπισε
βραδύτερον ὁ ἐγγονός του Ἰωσήφ Γεροντάκης, ἡγούμενος.

- τὴν πρὸς θεόν του προσευχὴν καὶ πολὺ ἀγριπνήαν.
71) Κόκαλα μόνον καὶ πετσοὶ καὶ νεύρα ἐκρατοῦσαν
συνάρμοσι τοῦ σκελετοῦ τοῦ σώματος βαλοῦσαν.
72) Καὶ ἡ φωνὴ λεπτίνθηκε καὶ χάθη σὺν τὸ σῶμα
μόλις καταλαβέναμε τί ἔλεγε τὸ στόμα.
73) Ὁλος ὁ κόσμος ἔτρεχε νὰ τὸν ἐχαιρετήσῃ

- κίος ἄνθρωπον θεοσεβῇ νά τὸν ἐπροσκυνήσῃ.
- 74) Τοὺς πάντας ὑποδέχετο μὲ ἱλαρὸν τὸ μάτη
κίόλους τοὺς ἐσυμβούλευε νά ἔχουν τὴν ἀγάπη.
- 75) Ἄνευ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς παιδιά μου ἀγαπημένα
δὲν εὐσπλαχνίζεται ὁ θεὸς οὐδέποτε κανένα.
- 76) Καὶ ἂν καλὸν δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νά κάμῃ
τοῦλάχιστον οὐδὲ κακὸν ποτέ του νά μὴν κάμῃ.
- 77) Κιανθὲς νά δῇς παντοτινὴν ζωὴν εἰς βασιλείαν
ταῖς Κυργιακαῖς ταῖς ἑωρταῖς πράσε στήν ἐκκλησίαν.
- 78) Παιδιά μου καὶ στήν ἐκκλησίᾳ νά πα λητουργηθεῖται
ἀλλὰ πρότα μὲ τοὺς ἐχθροὺς νά πα συγχωριθῇται.
- 79) Καὶ μὴ νομῆξης συγχωρὰς ἐσὺ τὰ τοῦ ἐχθροῦ σου
ἀλλὰ παιδιὰ μου συγχωρὰς τάσφαλες τοῦ θεοῦ σου.
- 80) Κατὰ τὸ μέτρο ποῦ μετράς καὶ σὲ θὰ σὲ μετρίσουν
κιὰν ἐσυγχώρησεως καὶ σὺ θὲ νά σὲ συγχωρίσουν.
- 81) Τὸ ξένον πράγμα μὴν ποθῇς νά κάμῃς ἐδικό σου
γιατὶ ζημηόνης τὴν ψυχὴν κίνε πολὺ κακὸν σου.
- 82) Πίστη ἐλπίδα προσευχὴν ἀγάπη καὶ νυστεῖαν
νά ἐκτελεᾶται πάντοτε νά βοῇται Σωτηρίαν.
- 83) Τέτια κιάλα πολάλεγε κερμίλιε τῶν ἀνθρώπων
κεμένα βλέμα θελχτικὸ καὶ μώμορφο τὸ τρόπο.
- 84) Οἰκονομία θεϊκὴ ἔνα προῦ Δευτέρας,
ἐρχεται ἕνας γέροντας πνευματικὸς πατέρας.
- 85) Πρὶν ὅμος δῇ τὸν γέροντα καὶ πρὶν τὸν χαιρετίσῃ
τοῦ λέμε ἔμεῖς νά πᾶ τοῦ πῇ νά τὸν ξεμολογήσῃ.
- 86) Κιότι ἔμεῖς τοῦ γράψαμε ναλθῇ νά μὴν ἀργήσῃ
κίόλους τσ' ἀνθρώπους τῆς Μονῆς νά μᾶς ξεμολογήσῃ.
- 87) Καὶ νά τοῦ πῇς τὸ κλάψιμον πούχῃ μὲ ἀγονεῖα
τί εἶναι τὸ παράπονον καὶ πιάνε ἡ αἰτεῖα.
- 88) Μᾶς λέγει ὁ πνευματικὸς ἐγὼ θὰ τοῦ μιλήσω
καὶ ὅτι εἶναι καθῆκον μου νά τὸν ξεμολογήσω.
- 89) Προσέτη θὰ ἐπιβληθῶ μὲ τρόπο νά μιλήσῃ
τὸ κλάψιμο πῶς τούρχεται νά μοῦ τομολογήσῃ.
- 90) Αὐτὸς ἔχει πνεῦμα θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνῃ κρίσει
καὶ λογαριάζω τίποτε δὲν θέλει νά μοῦ κρίψῃ.
- 91) Ἦτον δ' αὐτὸς πνευματικὸς πολὺ πεπεδευμένος
μὲ γράμματα ἑλληνικὰ ἦτονε σπουδασμένος.
- 92) Στὸ μεραμβέλω ἦτονε ποῦ τὸ χωρίον βρίσες
ἦτον παπᾶς ἐνάρετος χάrais εἶχε περίσες.
- 93) Ἐτότες ἔστειλαν ἐμὲ καὶ πῖγα στὸν παποῦ μου
καθῶς ἦτον προορισμὸς καὶ τὸν περιποιοῦμουν.
- 94) Μοῦ λέγει ποῦνε ὁ παπᾶς τόσον καιρὸν καὶ χάθη
τόσον δρόμον περπάτησε καὶ τώρα δῶ ποστάθη.
- 95) Πήγενε πέστου γιὰ ναρθῇ γρήγορα μὴν ἀργήσῃ

γιατίνε θέλημα θεοῦ νὰ μὲ ξεμολογήση.

- 96) Γυρίζω βρίσκο τὸν παπᾶ κιποῦτον καθισμένους
μ' ὄλην τὴν συνοδίαν μας εἶτον συντροφιασμένους.
- 97) Ὅτι μοῦ εἶπε ὁ πάπους μου πρὶν ἐγὼ τοῦ μιλήσω
μουλέγει ὅτι γρίγορα πάλι νὰ στρέψω ὀπίσω.
- 98) Καὶ πὲς εἰς τὸν πνευματικὸν νάλθη νᾶνταμοθοῦμε
κίόλοι οἱ ἀνθρώποι τῆς Μονῆς θαξεμολογιθοῦμαι.
- 99) Τόττε συκόνετε ὁ παπποῦς μὲ προσοχὴ πιγένη
καὶ ὄρθιος ἑστέκετον καὶ τὸν ἐπεριμένη.
- 100) Κιαμάθη ὁ πνευματικὸς εἰς τὸ κελίον μέσα
τόττε κιδύο μπρούμητα χάμε στὴν γὴν ἐπέσαν.
- 101) Ὅγῃς ταλοῦ ἐζήταε συγχώρισι νὰ δόση
καὶ τοῦτο ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ τελειόση.
- 102) Συγχώρισιν ἀνάμεσα καὶ εἰς τοὺς δύο δώθη
καὶ τελευτέα ὁ πῖπους μου ἀπὸ τὴν γὴν σηκόθη.
- 103) Τόττε προσφέρουν ἐν χριστῷ τὸν ἀσπασμὸν κ' ἰ δύο
καὶ μένα τότε ἦπασιν νὰ περπατὸ νὰ φύγω.
- 104) Τὴν πόρτα ἀμέσως ἐκλησαν καὶ μίνανε μονάχοι
γιατὶ ὁ πάπους μου θὰ πῇ τὰ ἔκαμε καὶ τάχει.
- 105) Μιὰν ὄρα ἔκαμαν σχεδὸν καὶ ἔπειτα ἡ πόρτα ἀνήγη
κέρχεται ὁ πνευματικῶς καὶ μᾶς καλοκαρδιῆζη.
- 106) Μᾶς λέγει πῶς ὁ γέροντας τώρα θὰ μᾶς μιλήση
κιότιχη γιὰ τὸ κλάψιμον θὰ μᾶς τὸ μολογήση.
- 107) Μοῦ εἶπεν ὅτι μυστικὸ δὲν ἦν τὸ κλάψιμόν μου,
ἀλλὰ ἐγὼ ἐνόμιζα πῶς ἔφθασ' ὁ καιρὸς μου.
- 108) Λοιπὸν ὅλους μᾶς ἔκαλεῖ μπροστά του νὰ σταθοῦμεν
ἐκεῖνα ὅπου θὰ μᾶς πῇ καλῶς νὰ κροασθοῦμεν.
- 109) Ὅλοι ἐμαζευθήκαμε καὶ πίγαμε κοντά του
καθένας μας ἐκεῖταξε ὡς ἦν συνίδηά του.
- 110) Ἐπὶ λέγει τέκνα μου καλὰ νὰ φουκρασθῇται
νὰ μάθεται ὅτι θέλεται καὶ κεῖνο ποῦ ποθῇται.
- 111) Παδάκια μου πολλαῖς φορὲς σᾶς εἶπα καὶ σᾶς λέγω
παράπονον μελόγου σας δὲν ἔχω γιὰ νὰ κλέγω
- 112) Ἐπειτα εἰσιόπισε καὶ κλίνη τὸ κεφάλη
ὡς νὰ τοῦ ἦλθε θληβερά ὁδύνη μὲ τὴν ζάλη.
- 113) Κατόπιν ἀνετράνισε πάλην καὶ μᾶς κυτάζη
κιαποτοβάθος τῆς καρδιᾶς βαριά ἀναστενάζη.
- 114) Ἐπειτα λέγει βλέπεται ἐτοῦτ' οἱ μεγιστάνες
μετ' οὐ πολὺ θὰ γίνουνε παιδιὰ μου βασιλιάδες.
- 115) Τῆς Κρήτης οἱ μεγάλοι μας ὅλοι θαντισταθοῦνε
μέρα καὶ νύκτα ἀλλήλους των θέλουν νὰ πολεμοῦνε.
- 116) Φίλοι θαγίνουνε ἐχθροὶ κιανδρόγινα χορίζουν
τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὰ βουνὰ ὅσὰν θεργιὰ γυρίζουν
- 117) Πότε ἐδὸ μονιάζουνε πότε ἐκεῖ βρεθοῦναι

- με πέτρες καὶ με τὰ ραβδιὰ ζητοῦν νὰ σκοτοθοῦνε.
 118) Πατέρας σφάζει τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς πατέρα
 κικόρη ἀντιστέκεται καὶ δέσνη τὴν Μητέρα.
 119) Ἡ νύφη με τὴν πενθερὰν βρίζονται βλασφημοῦνται
 δέσνη ὁ γαμβρὸς τὸν πενθερὸν κανένα δὲν τυργιοῦνται
 120) Ὅλα τὰ δικαστήρια θὰ νάνε ὥς παυμένα
 γιὰτὶ κιαυτὰ θὰ βρίσκονται παντοῦ νεκατευμένα.
 121) Εἰς τὸ περβόλη γιὰ ναπὰς δὲν πᾶς ἀμοναχὸς σου
 πρέπει νὰ πάρις βοῖθὸν καὶ νάνε συντροφὸς σου.
 122) Ἀπὸ χωργιὸ σᾶλο χωριὸ θὰ πάται μαζομένοι
 σταυρὸν συμπαῖα καὶ ραβδιὰ καλὰ φοδιασμένοι.
 123) χαῖρεια ποδάργια κεφαλαῖς θὰ σπάτε καθ' ἡμέρα
 ὅπου ποτὲ τόση κακιά δὲν ἔφερεν ἡσφαῖρα.
 124) Ἐκτὸς ὅπου οἱ ἄνθρωποι θάχουν τόσι κακία
 θὰ τὰς μαστίξῃ φοβερά μεγάλη δυστηχεία.
 125) Κατόπιν ἓνας κύνδυνος ὅλους θὰ τοὺς πλακόση
 κιογῆς τὸν ἄλλον μ' ἀπονιὰ θέλεται νὰ προδόση.
 126) βάσανε πίκρες καὶ καῖμοὺς θέλετε νὰ περάσουν
 λίγον καιρὸν θὰ τάχεται καὶ ἔπιτα θένα παύσουν.
 127) Καὶ θάχεται λίγον καιρὸν σχεδὸν τὴν ἰσυχεῖαν,
 ἀλὰ παλ' ἐξακολουθῇ μεγάλη δυστυχεία.
 128) Κατόπιν ὅμως τέκνα μου βλέπω ἀνυσυχεῖαν
 ποῦ θαραγίση καθενὸς ἀνθρώπου τὴν καρδίαν.
 129) Βλέπω μεγάλας συμπλοκάς καὶ αἱματοχυσεῖας
 ὁ κόσμος θανακινήθῃ μ' αὐταῖς τσανυσυχεῖας.
 130) Φόβοι μεγάλοι πανταχοῦ τὴν Κρήτη θὰ φοβήσουν
 κιόλαις ταῖς βίγλαις ἐξαρχῆς πάλιν θὲ νὰ ταῖς κτίσουν
 131) Ἀλὰ δλίγον διάστημα καὶ πάλιν θὰ ἰσυχάση
 τὰ πάντα ὅλα κιοκαῖμὸς κιοφόβος θὰ περάση.
 132) Καὶ θὲ νὰ ἔλθῃ σοβαρὰ μία χαρὰ μεγάλη
 ὅπου ποτὲ δὲν ἔγινε στὴν Κρήτη τέθια ἄλῃ.
 133) Καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν πολαῖς μοναῖς θὰ κλήσουν
 καὶ ἐς τὴν μονὴν μου τουτιδὰ κατσίκια θὰ σταλήσουν.
 134) Τὰ ζῶα τῶν ζαφίρηδων ἐδῶ μέσα θὰ μποῦνε
 στὴν ἐκκλησίαν στακελιά μέσα θὰ κατουροῦνε.
 135) Ὁ κλήρος θὰ κατατρεχθῇ καὶ πιά οἱ καλογέροι
 πολλοὶ θὲ νὰ ξενιτευθοῦν νὰ πάνε εἰς ἄλλα μέρη.
 136) Μὰ ἡ δυστιχεία ἀκολουθῇ καὶ δὲν ἀλλάξῃ τρόπον,
 καὶ ἡ ζωὴ κλονήζεται τῆς Κρήτης ἰὼν ἀνθρώπων.
 137) Ὀλίγη ὥρα στάθηκε χωρὶς νὰ μὰς μιλήσῃ
 τὰ μάθια του ἐτρέχανε σὰν τὸ νερὸ τῆς βρίσης.
 138) Βαρὰ βαρὰ ἀνεστέναζε μέσα ποῦ τὴν καρδίαν του
 καὶ ἔπειτα πόλιν ἄρχισε τὴν πρώτην ὁμιλίαν του.
 139) Κατόπιν ὅμος τέκνα μου βλέπω μεγάλη σκάλα

- κίνε γεμάτη στεναγμούς και βάσανα μεγάλα.
- 140) Οὐαὶ δὲ και ἀλίμονον ὁ κόσμος τί θὰ πάθη
μέρα και νύκτα θὰ τραβὰ τὸ ἄχι και τὸ βάχι.
- 141) Μεγάλον ἦν και φοβερὸν τὸ πένσιμα ἐκεῖνο
ποῦ δὲν μπορὸ νὰ σᾶς τὸ πῶ, νὰ σᾶς τὸ ξομαλίνω.
- 142) Ἡ ὁμιλία μου πιάνεται κιγλόσσα μου κοντένη
και δὲν μπορῇ νὰ σᾶς τὸ πῆ νὰ σᾶς τὸ παραστένη.
- 143) Μεγάλον ἦν και φοβερὸν ὁ κόσμος τὸ τρομάση
και δύσκολον τοῦ καθενὸς φαίνεται νὰ περάση.
- 144) Πλὴν ὅσοι βγάλουν τὸ σκαλὴ και ὅσοι τὸ περάσουν
φόβοι καῖμοι και βάσανα τὰ πάντα θὲ νὰ παύσουν.
- 145) Κάμπος εἰρήνης και χαρὰς θὰ λάμψη στοὺς ἀνθρώπους
και θὰ τοὺς παύση τοὺς καῖμους τοὺς φόβους και τοὺς κόπους
- 146) Χαρὰς τὸν κόσμον ὅπου ζῇ γιατί μέλη νὰ ζήση
χαρὰν και πλοῦτον και τιμὴν και δόξαν θαποκτίση.
- 147) Ἡ εὐτυχία πανταχοῦ θανάνε ξαπλομένη
κίολοι ἢ ἀνθρωπότητα θάνεινχαριστημένοι
- 148) Καὶ ὅποιος θέλει τέκνα μου τὴν σκάλα νὰ περάση
χορὶς νὰ ἴδῃ κύνδυνο και χόρις νὰ τρομάση
- 148β) πρέπει νὰ ἔχη τὸν θεὸν παντοτινὰ κοντά του,
κισκάθεντου περιστάσιν νάνε βοῦθηά του.
- 149) Καὶ γιὰ νὰ ἔχη τὸ θεὸν ὁ καθενεῖς κοντά του
πρέπει νὰ εἶνε εὐπιθὴς εἰς τὰ προστάγματά του.
- 150) Αὐτὰ ἔχω παιδάκια μου κιამέτε στὴν εὐχὴν μου
κιαφίσατέ με ἴσυχον εἰς τὴν ἀνάπαυσίν μου.
- 151) Ἐτότες ὅλοι ἐπίγαμεν μὲ μάτια βουρκομένα
τὸ χέρι του φιλούσαμε και φίλιε μας καθένα.
- 152) Μεγάλην δὲ φρικίασιν τὰ λόγια του μᾶς δύδουν
καθ' ἑνας μας ἐμάντεβε πότεθελαν νὰ γίνουν.
- 153) Ὅσον καιρὸν τοῦ γέροντα τὸ στόμα ὁμιλοῦσε
ἦχε κληστὰ τὰ μάθια του και δὲν μᾶς συντιροῦσε.
- 154) Ἀπάνω στὸ κρεβάτι του, ἦτον ἀκουμβισμένος
τὰ μάθια του εἶχενε κληστὰ στὸν νοῦν προσιλομένος.
- 155) Λίγος καιρὸς ἐπέρασε και προσκαλή μας πάλι
πίγαμε και τὸν βροίκαμε κίχε μεγάλη ζάλη.
- 156) Λίγα λεπτὰ ἐπέρασαν τὰ μάτια του ἀνήγη
γύρω τριγύρω τακτικὰ καθ' ἑνα μας ξανίγη.
- 157) Τότε μᾶς λέγει τέκνα μου ἔφθασε ὁ καιρὸς μου
και θὰ πληρώσω και ἐγὼ κοινὸν χρῆος τοῦ Κόσμου.
- 158) Κανίσας νὰ μὴν λυπιθῇ τὰ μάτια σας μὴν κλάψουν
ἀλλὰ χαρὰ τὰ τέκνα μου νὰ ἔχουν σὰν μὲ θάψουν.
- 159) Πλὴν κάτι ἔχω νὰ σᾶς πῶ πρίχου τὰ μάθια κλήσω
πρίχου τὴν ματαιώτητα τοῦ κόσμου τούτου ἀφίσω.
- 160) Θάλθη καιρὸς ἀνύσυχος νὰ σᾶς διασκορπίση

- καὶ ἕκαστος ὅπου βούλεται θὰ πὰ νὰ κατικῆση.
- 161) Πλὴν ὥς κιανέλθη ὁ καιρὸς τὴν πίστην νὰ κρατῆται
νυστεῖαν καὶ τὴν προσευχὴν νὰ μὴν ἄλισμονῖται.
- 162) Μὴν σᾶς πλανέσῃ ὁ ἐχθρὸς κισάρκα ἢ ἀνθρωπίνῃ
γιατὶ τὰ πάντα μάταια τὸ πᾶν ἐδῶ θὰ μῆνῃ.
- 163) Ἐὰν τὸν κόσμον ἀνθρώπος ὅλον τὸν ἀποκτήσῃ
καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ζημιοθῇ ἀέρα θὰ κερδίσῃ.
- 164) Λοιπὸν παιδιὰ προσέχεται καὶ ἔχετε τὸν νοῦν σας
καὶ συγχωράται διαρκῶς τὸ σφάλμα τοῦ ἐχθροῦ σας.
- 165) Πρὸ πάντων παραγγέροντας νάχεται τὴν ἀγάπην
χορὶς αὐτὴν παιδάκια μου τὰ πάντα πᾶν εἰς μάτιν.
- 166) Παιδιὰ μου σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴν μαλησμονεῖται
τὰς προσευχὰς σας τέκνα μου καὶ μένα νὰ ἐνθυμίσται
- 167) Στὴν τελευταῖαν ὥραν μου συγχώρησιν ζητώσας
γιατὶ ἐγὼ μεθ' αὐρίον παιδιὰ μου ἀναχορόσας.
- 168) Αὐρίον Μεταμόρφωσης χαρμόσυνος ἡμέρα
τὸ σῶμα μου θάνε στὴ γῇ ψηχὴ μου στὸν ἀέρα
- 169) Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐδῶ νὰ κοινωνίσω
γιατὶ πλεόν δὲν δύναμε ποσῶς νὰ περπατήσω.
- 170) Καὶ ὅλοι τότε φύγανε καὶ γὼ μονάχος μένω
λέγο του πέσμου πάπου μου τί μέλει ἐγὼ νὰ γένω.
- 171) Λέγι μου ἐσὺ παιδάκη μου πάθη θὰ βρῆς μεγάλα
πλὴν ὕστερον θὰ σοὶ γενοῦν σὰν μέλη καὶ σὰν γάλα.
- 172) Ἐδῶ στὸ μοναστήρι μας πολὰ θὰ κατορθώσῃς
καὶ ὥς τὸν κήπον τῆς ἐδὲμ τὸ κάλος θὰ τοῦ δόσης.
- 173) Θὰ κάμῃς δεκαπλάσια ποσάχο καμομένα
ἀλλὰ στὸ τέλος τέκνον μου θὰ πᾶν ὅλα χαμένα.
- 174) Κιαπὸ μακρὰν θὰ τὰ θορῆς μὲ τῆς καρδιάς τὰ μάτια
τὰ σπλάχνα σου θὰ καίγονται θὰ γίνονται καμάτια.
- 175) Ἀλάνε ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἄφευκτα θὰ γίνουν
τὰ ἔργα σου κικόπι σου ἔριμα θὰ πομίνουν.
- 176) Ἐσὺ παιδὴ μου ξεύριστα σᾶς τὰ ἔχω μιλήσῃ
ἀλλὰ ὁ πόθος ὁ πολὺς θὰ σέ παρακινήσῃ.
- 177) Αὐτὸς ὁ πόθος ὁ πολὺς θὰ δόσῃ ἀπιστίαν
σὲ ταῦτα ὅπου σοῦ μιλῶ θάχῃς ἀμφιβολεῖαν.
- 178) Πλὴν ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς θάνθυμηθῇς καὶ μένα
τὸ πῶς ἐγὼ σοῦ τάλεγα παιδάκη μου ἓνα ἓνα.
- 179) Σαντὰ παιδὴ μου μὴν χολιάς καὶ θάβρις ἰσχυεῖαν
κατόπιν πάλιν θὰ χαρῆς μὲ ἄκραν εὐτυχεῖαν.
- 180) Οἱ κόποι σου παιδάκη μου τὰ κατορθοματὰ σου
θὲ νὰ πομήνῃ ἀθάνατον παντοῦ τὸ ὄνομά σου.
- 181) Ἀγάπῃ πίστῃ ἐλπίδα κιαπομονὴ νὰ ἔχῃς
κιοαπο κρισάδες δίκαιαις καὶ ἄδικαις νὰ φεύγῃς.
- 182) Φύγε παιδὴ μου κιάφῃς με εἰς τὴν ἀνάπαυσή μου

- μέσα ἀπὸ τὰ φίλα τῆς καρδιάς σοῦ δίνω τὴν εὐχή μου.
- 183) Καὶ τὸ πρωτὶ παιδάκη μου θέλω νὰ λειτουργίσῃς
μαζὶ μὲ τὸν γενάδιο ποῦ θὰ μὲ κοινωνήσῃ.
- 184) Ἐτότες τοῦ πλησίασα σὰν φύλο μαραμένο
καὶ τοῦ φιλῶ τὸ χαῖρι του καὶ δάκρυα τὸν ραίνω.
- 185) Λέγει μου Διάκο μου μὴν κλὲς κέχε χαρὰ μεγάλη
γιατὶ παιδί μου μὲ καιρὸ θὰ νταμοθῶμεν πάλη
- 186) Πήγενε τότε τέκνον μου πολὺ μὴν κοιμηθῇται
καὶ τὸ προῖ τῆς ἐκκλησίας τὴν ὥρα συγκοθῇται.
- 187) Μεθ' αὖριον εἰς τὰς ὀκτὼ πρίχου τὸ μεσημέρι
παιδί μου ἐγὼ θὰ βρίσκομαι βεβαίως σάλα μέρει.
- 188) Ἐπίγα καὶ ἐπλάγιασα καὶ τὸ προῖ συγκόθη
καὶ πράξαμε ὥς διέταξε καὶ ὥς καθῶς ἐπόθη.
- 189) Δέκα λεπτὰ πρὶν τὰς ὀκτὼ θέλῃ νὰ μᾶς μιλήσῃ
τὸν ἴστερον χαραιοτισμὸ νὰ μᾶς ποχαιρετήσῃ.
- 190) Καὶ τὸν σταυρό του ἔκαμε καὶ βαρενεστενάξῃ
πιδέξα εἰς τὴν κλήνη του ἔπεσε καὶ πλαγιάξῃ.
- 191) Καὶ σταύρωσε τὰ χέργια του στὰ στίθη του ἐπάνω
μᾶς λέγῃ συγχωράτε μου καὶ τώρα θὰ πεθάνω.
- 192) Κευθῆς τὰ ματια του ἔκλῃσε καὶ βγίκε ἡ ψυχὴ του
νεκρὸν ξυρὸν κιανέσθητον ἔμεινε τὸ κορμὴ του.
- 193) Ὁ κόσμος ὅλος τόμαθε χορὶς νὰ τὸ μνησούν
κίρχετο ἀπόλα τὰ χωργιά γιὰ νὰ τὸν προσκυνήσουν
- 194) Τρεῖς μέρες ἦτον ἄταφος ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας
ὅλος ὁ κόσμος ἔτρεχε πρὸς χάριν εὐλαβείας. (1)

(1) Σημ. Μύσωνος. Ὁ κ. Ν. Παπαδάκης τέως διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ ἀρχείου Κρήτης μᾶς γράφει, ὅτι τὸ δημοσιευθὲν παρ' ἡμῶν ἀνωτέρω ποίημα τοῦ Ἰωσήμ Γεροντάκη εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον, ὅτι δὲ βραδύτερον ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τὸ ἐτροποποίησεν ἐπὶ τὸ βέλτιον διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν περιττῶν στίχων καὶ προσθήκης νέων. Μᾶς γράφει δὲ ὁ κ. Ν. Παπαδάκης, ὅτι συντόμως θὰ μᾶς ἀποστείλῃ πλήρη μελέτην περὶ Γεροντογιάννη καὶ Γεροντάκη, ἣν λίαν εὐχαρίστως θὰ δημοσιεύσωμεν.

ΚΩΔΗΣ ΤΟΠΛΟΥ

Ὁ ἀείμνηστος ἐπίσκοπος Ἱερᾶς καὶ Σητείας Ἱλαρίων συνέταξε κώδικα τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς Τοπλοῦ, κινητῆς καὶ ἀκινήτου, εὗρισκόμενον εἰς τὰ ἐν Νεαπόλει Μεραμβέλλου γραφεῖα τῆς Μοναστηριακῆς Ἐπιτροπῆς Λασηθίου. Ἐδημοσιεύσαμεν ἥδη ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ Μύσωνος τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς. Σήμερον δημοσιεύομεν τὸν κατάλογον τῶν ὑπαρχόντων ἱερῶν σκευῶν, ἀμφίων, βιβλίων καὶ ἐπίπλων, τὰ ὅποια ὑπῆρχον ἐν Τοπλοῦ κατὰ τὸ 1862 (=αὐξβ). Ἐν ἀρχῇ ὁ κώδις ἐπιγράφεται ὡς ἑξῆς:

ΚΩΔΙΞ
ΤΗΣ ΕΝ ΤΗ ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΙΤΕΙΑΣ ΚΕΙΜΕΝΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΑΚΡΟΤΗΡΙΑΝΗΣ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ
ΤΟΠΛΟΥ,
ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΑΠΑΣΑΣ ΤΑΣ ΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΡΗ
ΚΙΝΗΤΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΑΚΙΝΗΤΟΥΣ ΑΥΤΗΣ
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ.
ΣΥΣΤΗΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΕΣΤΑΤΟΥ
ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΣΗΤΕΙΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ
ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ ΔΩΞΒ.

1) Τὰ Ἱερὰ σκεύη

Ἐξῶθεν τῆς θύρας τοῦ ναοῦ ὑπάρχει κιτρινοειδές τι μάρμαρον φέρον ἐπ' αὐτοῦ ἐγκεχαραγμένην τὴν εἰκόνα τῆς θεοτόκου ἐπονομαζομένην Κυρία Ἀκροτηριανή. Ὑποκάτω τούτου ὑπάρχει ἕτερον μάρμαρον ἔχον ἐπ' αὐτοῦ γράμματα Ἑλληνικά. (1) Ὑποκάτω τούτου ὑπάρχει πέτρα τις μαύρη ἔχουσα καὶ αὐτὴ γράμματα Ἑλληνικά. (2)

Ἐντὸς δὲ τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν εἰκόνες δύο Δεσποτικαὶ καὶ μία τῆς Ἀναστάσεως, τέσσαρες Θεομητορικαί, μία νεωστὶ ἐξωγραφισμένη τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, ἑτέρα πολλοῦ λόγου ἀξία, τὸ Μέγας εἰ Κύριε, ἑτέρα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἑτέρα Ἰωάννου τοῦ θεολόγου καὶ μία τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

Ἐτεροι μικρότεροι, μία Ρόδον τὸ ἀμάραντον, ἑτέρα τὸ Μῆλον τὸ Εὖοσιμον, δύο προσκυνητάγια καὶ μία Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Ἐτεροι ἔτι μικρότεροι δύο τῆς Ἀναστάσεως, μία ἡ Προσκύνησις τῶν Μάγων, μία τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, μία τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, δύο τῶν Ταξιάρχων, Λαζάρου, μία τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, μία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, μία ἡ Κοί-

(1) Σημ. Μύσ. Ἐννοεῖ τὴν κτητορικὴν ἐπιγραφὴν τῆς Μονῆς.

(2) Πρόκειται περὶ τμήματος τῆς συνθήκης Ἰτανίων καὶ Πραισίων.

τέσσαρες τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μία ἡ Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ, μία ἡ Ἑγερσις τοῦ μῆσις τῆς Θεοτόκου, δύο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, μία Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, μία Ἁγίας Παρασκευῆς, δύο τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, μία Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, μία τῆς Ἁγίας Πελαγίας, μία τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, μία τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, δύο τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Τύρωνος καὶ Στρατηλάτου, δύο τῆς Ὑπαπαντῆς, δύο τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων, μία τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, μία τοῦ Ἁγίου Σάββα, μία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, μία τῆς Βαϊοφόρου, δύο τῆς Ἁγίας Τριάδος, μία ὁ Ἐλεήμονος, μία τῆς Ἀναλήψεως, μία τῆς Μεταμορφώσεως, δύο τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, μία ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου, μία Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, μία τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, μία τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, μία τῶν Ἁγίων δέκα μαρτύρων, μία τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπους, μία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, μία τῆς Ἁγίας Ἀννης, μία ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ, γία τοῦ Ἀποστόλου Ματθαίου, μία ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, μία τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος, μία τοῦ Ἁγίου Φανουρίου ἀργυροσκέπαστος, μία τῆς Θεοτόκου, ἐπίσης ἀργυροσκέπαστος. Ἄνωθεν τοῦ Τέμπλου ὑπάρχουν δύο μεγάλοι σταυροὶ καὶ ἄνωθεν τῆς Καμάρας ἕτερος μέγας σταυρός.

Ἑτεραί μικραὶ εἰκόνες εὐρίσκονται εἰς τὰ κελλία τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν πατέρων.

Εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἡγουμένου ὑπάρχουν δύο, μία τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων καὶ μία τῆς Θεοτόκου μὲ κανάτια καὶ κλείει.

Εἰς τὸ κελλίον τοῦ Μελετίου μία τῆς Θεοτόκου. Εἰς τοῦ Νεκταρίου μία τῆς Θεοτόκου μὲ κανάτια. Εἰς τοῦ Ἀνανία μία τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ μία τοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Εἰς τοῦ Χ' Σωφρονίου μία τοῦ Προδρόμου καὶ μία τοῦ Ἁγίου Ἀντύπα. Εἰς τοῦ Χ" Ματθαίου μία ἡ Θεοτόκος καὶ μία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Εἰς τοῦ Ἰλαρίωνος μία τῆς Θεοτόκου καὶ μία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Εἰς τοῦ Μαμαρίου μία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ μία τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Εἰς τοῦ Γαβριὴλ μία τῶν Ἀσωμάτων.

2) Ἱερὰ Ἀμφια

Δύο μαῦρα φελώνια μεταξωτά, δύο στοιχάρια ἱεροδιακονικὰ μεταξωτὰ κόκκινα, δεκοτρία φελώνια ἀπὸ μεταξωτὸν δαμάσαν, τρία ἕτερα φελώνια χρυσοῦφαντα, δέκα στοιχάρια ἀπὸ τζήτι, ὀκτὼ ἐπιτραχήλια χρυσοῦφαντα, δέκα ὁμοίως μεταξωτὰ σκέτα, ἕξ περιζώνια μὲ ἀργυρᾶς φλούμπας, τρία ὁμοίως συντεφένια, ἕν ἐπιγωνάτιον κεντητόν, τρία ζεύγη ἐπιμάνικα κεντητά, μία ποδιὰ τῆς Ἁγίας (Τριάδος) Τραπεζῆς ἀπὸ χρυσοκέντητον στόφαν, τέσσαρας ὁμοίως μεταξωτάς, δύο εὐαγγέλια ἀργυροσκέπαστα, τέσσαρα ὁμοίως σκέτα, τέσσαρα Ἀντιμίσια, δύο ζεύγη δισκοπότηρα ἀργυρᾶ καὶ δύο δύο ὁμοίως πάνινα, τέσσαρας μικροὺς σταυροὺς τοῦ Ἀγιασμοῦ ἀργυροῦς καὶ εἰς ἕτερος μὲ ὀλίγον ἀργυρον, ἕν κιβώτιον σεντεφένιον περιέχον Ἅγια λείψνα, ἕν Ἅγιον Ἀρτιφόριον σεντεφένιον καὶ κουμπελίδικον, ἕν ὁμοίως μικρὸν ἀργυροῦν, δύο θυμιατὰ ἀργυρᾶ, δύο Ἐξαπτέρυγα ἀργιρᾶ, εἰς σταυρὸς ἀνάλογος τῶν ἑξαπτέρυγων ἀργυροῦς, ἕνδεκα κανδήλια ἀργυρᾶ καὶ μία μεγάλη κανδήλια τετράγωνος, δύο ἑξαπτέρυγα ξύλινα χρυσομένα, εἰς σταυρὸς ξύλινος καὶ χρυσώμενος ἀνάλογος τῶν ἑξαπτέρυγων, δύο μικραὶ θόρτζαι ἐξωγραφισμένοι, δύο ἔτι λαμπάδες κώνιναι ἐξωγραφισμένοι, τέσσαρα μικρὰ μανουάλια τῆς

Ἁγίας Τραπέζης προυντζίνα, τέσσαρα ὁμοίως μεγάλα ἐνώπιον τῶν Ἁγίων εἰκόνων προυντζίνα, δύο πολυελαίους δωδεκαφώτους προυντζίνους, εἰς ὁμοίως μικρὸς ἑξάφωτος προυντζίνος, δύο φονάρια μεγάλα ἀπὸ τενεκέν, εἰς δίσκος προυντζίνος διὰ τὸ ἀντίδωρον, δύο μικροὶ πρόστυχοι, δώδεκα κανδηλαὶ μεγάλαὶ ὕλιναι καὶ δύο καμπάναι.

3) Βιβλία

Ἐν Ἀνθολόγιον χειρόγραφον, τρεῖς Παρακλητικαὶ παλαιαὶ καὶ μία νέα, ἐν Κυριακοδρομίον χειρόγραφον, εἰκοσιτέσσαρα μηνιαῖα, δύο τυπικὰ τεῦ Ἁγίου Σάββα, δέκα παλαιὰ μηνιαῖα, δύο μεγάλα εὐχολόγια, εἰς Δαμασκηνός, ἐν μέγα καὶ ἐν μικρὸν Ἀγιασματάριον, τρία τριώδια, δύο Κυριακοδρομία τοῦ Κορομηλά, ἕξ τετραεναγγελα, δύο παλαιὰ πεντηκοστάρια καὶ δύο νέα τοῦ Φοίνικος, ἐν βιβλίον Παράλληλοι, ἐν λαοσαϊκόν, εἰς ὁδηγὸς τῆς Εὐσεβείας, εἰς νέος Παράδεισος, μία Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ἐν βιβλίον Χριστιανικὴ Ἠθική, μία Πεντάτευχος, μία Καλοκαιρινή, δύο Μηνιάτας, δύο Κυριακοδρομία παλαιὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν μέγα Πατερικὸν χειρόγραφον, εἰς δεύτερος τόμος Ἰωάννου Νικαίου, δώδεκα μηνιαῖα νέα Κορομηλά, μία φυλλάδα τοῦ Ἁγίου Χαράλάμπους, ἐν Ἱστορικὸν τοῦ Σοφοκλέους, δύο παλαιὰ θεοτοκάρια καὶ δύο νέα, μία Ἀνατροπὴ τῆς θρησκείας τῶν Ἑβραίων, ἐπιτομὴ Ἱεροκοσμητικῆς Ἱστορίας, ἐν τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, δύο πατερικὰ χειρόγραφα, δύο νέα ἱστορικὰ τοῦ Ἀδαμίδου εἰς Εὐάν, ἐν βιβλίον Συρίγου κατὰ Καλβίνων καὶ Λουθηρίων, δύο Κυριακοδρομία νέα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, μία κλίμαξ, μία διδασχὴ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, μία Σουΐδα, τρία βιβλία ἐξήγησις τοῦ Εὐαγγελίου, ἕτερον ὁδηγία περὶ καταστιχογραφίας τῶν Μοναστηρίων.

4) Ἐπιπλα

Ἐπτά βαρέλια τοῦ κρασίου, τρία βαρέλια διὰ τὴν ἐξαγωγήν βουτύρου, εἰκοσιτέσσαρα πιθάρια διὰ τὸ ἔλαιον καὶ κρασίον, δεκαοκτὼ κουρούπας μικρὰς καὶ μεγάλας, τριακονταεξ σαγάνια βακιρένια, τρεῖς λεγκέρας ὁμοίως, ἕξ τάσια τοῦ νεροῦ ὁμοίως, ἐν σεφερτασί ὁμοίως διὰ τάσια τοῦ τζορβὰ ὁμοίως, δύο χουλιάρας μεγάλας, τρία ταψία, ὀκτὼ βζουκάλια μεγάλα καὶ τρία μικρά, ἑπτὰ τετζερέδες, ἑπτὰ τηγάκια μικρὰ καὶ μεγάλα, δύο καζάνια τοῦ ρακίου, τέσσαρες τετζερέδες γανωμένοι ἕξωθεν καὶ ἔσωθεν, εἰς λαμπίκος τοῦ ρακιοῦ, ἕξ λέβητες τῆς μάνδρας, δύο μικρὰ σιγλία τοῦ Ἀγιασμοῦ, μία τζουκάλα διὰ τὸ χύσιμο τοῦ κηρίου ὅλα μπακίρινα, δύο τηγάνια ἄτσαλένια, δύο μεγάλα κοντάρια διὰ τὸ ζύγισμα, ἕξ σκαπέτια διὰ τὸ σκάψιμο τῶν ἀμπέλων, ὀκτὼ σκαλίδας καὶ βολοκόπους, πέντε μανάρια, δώδεκα ἡνία, πέντε δρελάνια, ἑπτὰ μεγάλα σεντούκια καὶ τρία μικρά, δύο κασόνια τοῦ ἀλεύρου, δέκα κιλίμνια, ἕξ μιντέρια, πέντε ἐφαπλώματα, ἕξ σενδόνια, δύο τραπέζομάνδηλα, δέκα πέντε ἀνάπλας, εἴκοσι σακκία, δέκα ζυγίας νιόλουρα.

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Ὁργανισμοῦ

κατατεθειμένου κώδικος τῆς Μονῆς Τοπλοῦ

Νεάπολις 14 Ἰουλίου 1933

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τοῦ Ὁργανισμοῦ)

ΠΙΝΑΞ
τῶν Διδακτηρίων τῆς Ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας

Σ Χ Ο Λ Ε Ι Α			Ἔδρα	Εἶδος σχολείου	Σχολικὴ περιφέρεια	ὄνομα καὶ ἐπώνυμον διδακτικοῦ προσωπικοῦ	Προσόντα Διδακτικοῦ προσωπικοῦ	Μαθηταὶ φοιτῶντες
1	Ἱεράπετρα	Α'. 5/ξίον	Κοιμώπολις Ἱεράπετρα		Ἑμμ. Μαλισσιδίδης Γεώφ. Πατερνάκης Ἰωάν. Δερμιτζάκης Εἰρήνη Παγομένου Καλλιότη Φραγκάκη Μαρία Λιουδάκη Αἰκατ. Γιαννικάκη Δέσποινα Πλουμίδου Ἰωάν. Μεγαλακιάκης Μᾶρκος Στρατάκης	πτυχιούχος	280	
2	Ἱεράπετρα	Β'. 4/ξίον	Κοιμώπολις Ἱεράπετρα					212
3	Κάτω χωρίον	5/ξίον	Κάτω χωρίον, Ἐπισκοπή, Ἐπάνω χωρίον ἢ Παπαδιανά			τελειόφ. Γ' ἡμν. πτυχιούχος		257
4	Ἀνατολή	3/ξίον	Ἀνατολή		Ἀναστάς. Περγάνης Μαρία Μουστακιάκη Εἰρήνη Δαγκαδάκη Ἑμμ. Σουριανιάκης Παναγ. Καρνωτιάκης Σοφία Παταστεφανιάκη Γεώφ. Παπαδίου Γεώφ. Ταμιολάκης Κωνστ. Σκυβαλάκης Χρυσὴ Περγολαράκη Γεώφ. Δασενάκης Εὐαγγέλ. Λεμπεδάκη Αἰκατ. Παταγεωργίου Κωνστ. Φουτειανάκης Στέφ. Παπαδάκης Κλεάνθη Γιαννικάκη	τελειόφ. Γ' ἡμν. πτυχιούχος	149	
5	Μάλλες	3/ξίον	Μάλλες			τελειόφ. Γ' ἡμν. πτυχιούχος		144
6	Καββοῦσι	2/ξίον	Καββοῦσι					119
7	Καλαμαριά	2/ξίον	Καλαμαριά					168
8	Γραῦ Λογιά	1/ξίον	Γραῦ Λογιά, Καλογέροι					62
9	Βαῦνιά	1/ξίον	Βαῦνιό- πτεος Γιαννίσι					40
1431								

Π Ι Ν Α Ξ
τῶν Διδακτηρίων τῆς Ἱεραρχίας Ἱεραπέτρας

	Σ Χ Ο Λ Ε Ι Α			Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον διδακτικῶν προσωπικῶν	Προσόντα διδακτικῶν προσωπικῶν	ἡλικία 53247210Φ
	Ἔδρα	Εἶδος σχολείου	Σχολικὴ περιφέρεια			
10	Κεντρὶ	1/ξίον	Κεντρὶ	Ἑλένη Καριωτάτι	πρωτοῦχος	89
11	Καπίστοι	1/ξίον	Καπίστοι	Ἄννα Παγγάλου	»	40
12	Μακρυλιά	1/ξίον	Μακρυλιά	Μαρία Λιαπιά	»	44
13	Μεσελέροι	1/ξίον	Μεσελέροι	Ἐμμ. Φλουράκις	»	56
14	Βασιλιζή	1/ξίον	Βασιλιζή καὶ Μοναστηράκι	Ἀθηνᾶ Φλουράκι	»	65
15	Παχέια Ἄμμος	1/ξίον	Παχέια Ἄμμος	Ἀριάδνη Ἀποστολέα	»	24
16	Χριστός	1/ξίον	Χριστός	Γεώρ. Παπαδάκις	τελειόφ. Γυμν.	106
17	Παράσς	1/ξίον	Παράσς	Ἐμμ. Λασηθιωτάκις	πρωτοῦχος	36
18	Μῦθοι	1/ξίον	Μῦθοι	Γεώρ. Διαλλυνάς	»	41
19	Μύρτος	1/ξίον	Μύρτος	Νικόλ. Κονταξάκις	τελειόφ. Γυμν.	47
20	Μονιρνιές	1/ξίον	Μονιρνιές	Μαρία Ἀποστολάκι	ἀπόφ. Γυμνασ.	62
21	Ἅγιος Ἰωάννης	1/ξίον	Ἅγιος Ἰωάννης	Νικόλ. Κλώντζις	Παρθενναγωγ.	96
				Αἰωτ. Βαφδάκι	τελειόφ. Γυμν.	706

Ἐν Σητεῖ τῇ 22 Μαρτίου 1933.

ΣΗΤΕΙΑ - ΚΑΣΤΡΙ ΤΟΥΡΛΩΤΗΣ

Πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Τουρλωτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ ταύτης ὑψοῦται μὲ μεγαλοπρέπειαν τιτᾶνος ὁ ὑψηλὸς λόφος Καστρί. Σχήματος πυρραμίδος ἔχει ἀποκεκομμένην τὴν ἄκραν τῆς κορυφῆς της, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἐπ' αὐτῆς τὸ μινωϊκὸν σύμβολον τῶν διπλῶν κεράτων, καλουμένων σήμερον πύργων. Ἐξ ἀνατολῶν καὶ βορρᾶ καὶ ἰδίᾳ ἐκ δυσμῶν αἱ κλιτύες τοῦ λόφου εἶναι ἀπότομοι καὶ κρημνώδεις. Μόνον δὲ ἀπὸ νότου συνδέεται δι' αὐχένος μὲ τὴν ὑπερκειμένην βουνοσειράν. Ἐπὶ τοῦ αὐχένος τούτου καὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς πλῆθος λογάδων λίθων καὶ κοινῶν, μετὰ συντριμμάτων πηλίνων ἀγγείων ἐγχρώμων καὶ μὴ, μὲ ἔχνη καὶ τμήματα τοίχων καὶ τειχῶν εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν ἀποδεικνύουν, ὅτι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπῆρξέ ποτε πόλις μεγάλη καὶ ἰσχυρά.

Ἡ γεωγραφικὴ διαφύρωσις τοῦ ἔδαφους τῆς βορείου Σητείας ἀπὸ Λάστρου μέχρις Ἀγκαθιά Χαμαιζίου, ἀνώματος καὶ βουνώδης, περιορίζει ἔκτασιν γῆς, ἣτις κατ' ἀνάγκην γεωργικὴν, πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἔπρεπε νὰ ἀνήκει κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς πόλιν εὐρισκομένην εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς. Ἡ ἔκτασις αὕτη ἀπετέλει μέχρι τοῦ 1911 τὸν παλαιὸν δῆμον Τουρλωτῆς μὲ ἕξ μεγάλα χωρία. Ἦτο δὲ καὶ εἶναι ἐκ τῶν πλέον καλλιεργημένων τμημάτων τῆς Σητείας, μὲ ἔδαφος γόνιμον καὶ προϊόντα ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἰδίως οἶνον καὶ ἔλαιον. **Ὁ λιπαρὸς καὶ ὕδατοδότης «Ἀγριλὸς» μὲ τὰ ἐκλεκτὰ καὶ ποικίλα του προϊόντα, εἶναι καὶ σήμερον δῶρον θεοῦ διὰ τοὺς κατοίκους Μουλιανῶν, Τουρλωτῆς καὶ Μυρσίνης.**

Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου Καστρί, ὕψους περίπου 450 μέτρον ἡ θεὰ πρὸς Δ. καὶ Β. εἶναι θαυμασία καὶ μεγαλειώδης. Ἐξ αὐτῆς φαίνονται αἱ θέσεις τῶν ἡρειπωμένων σήμερον ἀρχαίων πόλεων Ἰατοῦς, Δρήρου καὶ Ὀλοῦντος, οἱ μινωϊκοὶ συνοικισμοὶ τῶν νησίδων Ψείρας καὶ Μόχλου καὶ αἱ γραφικώταται ἄκται τοῦ κόλπου Μεραμβέλλου. Ἀπὸ δὲ νότου τὸ Καστρί προστατεύεται ὑπὸ βουνοσειρᾶς, ἣτις ἐὰν ἐτροφοδότηι τότε ὡς καὶ σήμερον ποίμνια αἰγοπροβάτων καὶ βοῶν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἐκάλυπτεν ὅμως ἀσφαλῶς τὰ νῶτα τῆς ἀρχαίας πόλεως ὡς πελωρία ἀσπίς ἀπὸ αἰφνιδιαστικῶν προσβολῶν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ πρὸς τὴν Ν. Δ. ἄκραν τοῦ λόφου Καστρί εὐρέθησαν, σφραγῖς (γαλόπετρα) μὲ παρᾶστασιν ὑὸς θηλείας κατακεκλιμένης πλαγίως καὶ θηλαζούσης τὰ μικρά της, λύχνος πῆλινος μὲ παρᾶστασιν ἵππου ὀδηγουμένου ὑπὸ τοῦ κυρίου του πρὸς πόσιν ὕδατος ἀπὸ λεκάνης καὶ ἐπομένου κυνός, εἰδώλια μινωϊκά, ὡς καὶ ἀγγεῖα διάφορα. Ταῦτα πάντα παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ εὐρόντος ταῦτα ἰδιώτου Ἰ. Κοῖνὰ ἀποθανόντος ἤδη εἰς Ἀγγλοὺς ἀρχαιολόγους εὐρισκομένους εἰς Παχειὰν Ἄμμον Ἱεραπέτρου κατὰ τὸ 1912.

Τάφοι εὐρίσκονται πρὸς Α. τῆς πόλεως, ὅπου καὶ τὸ ἀγρόκτημα Ἑμμ. Μεταξάκη. Ἀλλὰ πῶς ὀνομάζετο ἡ πόλις αὕτη καὶ πότε κατεστράφη; Τὸ ζήτημα εἶναι τὰ μάλιστα δύσκολον πρὸς λύσιν. Νομίζομεν ἐν τούτοις, ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν μετὰ τινος πιθανότητος νὰ διακινδυνεύσῃ τις τὴν γνώμην, ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἀναφερομένων μεταξὺ τῶν πόλεων Κρήτης **Καινῶ**. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως

δὲν εὑρίσκεται εἰς γραπτὸν μνημεῖον. Ἄλλ' εἰς τὴν βάσιν καὶ πρὸς Β. τοῦ λόφου Καστρί ὑπάρχει τμῆμα ποταμοῦ, μὲ ὀλίγον ὕδωρ, καλούμενον **Κινοπόταμος** ἢ **Κηνοπόταμος**. Ἴσως ὁ Κηνοπόταμος νὰ εἶναι ὁ ποταμὸς τῆς Καινοῦς (=Κηνοῦς).

Ἡ πόλις Καινὴ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὡς τόπος γεννήσεως τῆς Δικτύνας, ⁽¹⁾ σημαίνει πόλιν νέαν. Ἄλλ' ἐρωτᾶται ποία ἦτο ἡ παλαιὰ πόλις; Εἰς τὴν ἀνωτέρω ὁρισθεῖσαν περιφέρειαν (παλαιὸς δῆμος Τουρλωτῆς) ἐρεῖπια παλαιῶν πόλεων ὑπάρχουν: Τὰ Μινωϊκὰ τῶν νησίδων **Ψείρας** καὶ **Μόχλου**. Ὀλίγα ἐρεῖπια εἰς «**Καστρί**» (Κάστελλον Μυρσίνης) «**Τὸ παλὴν χωριὸν**» πρὸς Β. τῆς Σφάκας μὲ ἐρεῖπια νεωτέρων χριστιανικῶν χρόνων. Ὁ μικρὸς συνοικισμὸς εἰς **Σελλιά Μέσα Μουλιανῶν**, ἀνασκαφεῖς ὑπὸ Σ. Ξανθοῦδιδου.

Ἐν τῷ χωρίῳ Λάστρω Σητείας εἰς θέσιν «**Ἅγιος Νικόλαος**» εὑρέθησαν τάφοι καὶ ἐπιγραφή τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ, ἣν ἐδημοσιεύσαμεν ἄλλοτε.

Τὸ ὄνομα **Λάστρος** εἶναι ἀγνώστου σημασίας. Ἐν Καρπάθῳ ὑπάρχει κορυφὴ ὄρους καλουμένη **Λάστος**. Ἴσως εἶναι τὸ αὐτὸ ὄνομα, τοῦ ὁ προσληφθέντος δι' εὐφωνίαν. Δὲν ἀποκλείεται τὸ Λάστος νὰ εἶναι λέξις ἑτεοκρητικὴ κατὰ τὸ **Φαιστός, Πραιστός, Κνωστός**.

Πάντως ἡ Καινὴ θὰ ἦτο πόλις ἑτεοκρητικὴ συνοικισθεῖσα ὑπὸ τῶν φεγγόντων τοὺς ἐπιδρομεῖς Ἀχαιοὺς, ἀγνώστου πόλεως κατοίκων καὶ ἡ ὁποία παρὰ τὴν πλουσίαν αὐτῆς ἔκτασιν καὶ τὸ ὄχυρόν τῆς θέσεώς της κατεστράφη πολὺ ἔνωρίς, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Δωρικῆς ἐπιδρομῆς, χωρὶς μέχρι σήμερον νὰ εὑρεθῇ ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομά της ἐπὶ τεμαχίου λίθου εἰς τὴν διαρκῶς ἀνασκαπτομένην ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν γῆν, ἐφ' ἧς ἦτο ἔκτισμένη ἡ πόλις.

Τοπωνύμια ἀξιοσημεῖωτα, πλὴν τοῦ Κηνοποτάμου, ἐγγὺς τῆς θέσεως Καστρί καὶ ἐπὶ τῆς ΝΔ. πλευρᾶς τοῦ Ἀγριλοῦ εἶναι ἡ τοποθεσία Κάνεβα, στὴν Κάνεβα, ἔχουσα πιθανῶς σχέσιν τινα μὲ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Κάνωβον καὶ τὸν ὀτρυνδὸν θεράποντα τοῦ Μενελάου καὶ τὴν τοποθεσίαν Μονοξωδιάβαση=Μόνην πρὸς τὰ ἔξω διάβασιν, ὡς εἶναι πράγματι ἡ θέσις αὕτη, ἡ μόνη διὰ τοὺς ἐν Καστρί ὁμαλῇ πρὸς Τουρλωτὴν διάβασιν.

(1) Σημ. Μύσωνος. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης εἰς Βιβλ. Ε', 76, ὁμιλῶν διὰ τὴν Βριτόμαρτιν ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα. «Βριτόμαρτιν δὲ τὴν προσαγορευομένην Δίκτυναν μυθολογοῦσι γενέσθαι μὲν ἐν **Καινοῖ** τῆς Κρήτης ἐκ Διὸς καὶ Κάρης τῆς Εὐβούλου τοῦ γεννηθέντος ἐκ Δήμητρος· ταύτην δ' εὗρετ' ἐκγενομένην δικτύων τῶν ἐς κυνηγίαν προσαγορευθῆναι Δίκτυναν καὶ τὰς μὲν διατριβάς ποιήσασθαι μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἀφ' ἧς αἰτίας ἐνίοις δοκεῖν τὴν αὐτὴν εἶναι Δίκτυνάν τε καὶ Ἀρτεμιν· θυσίαις δὲ καὶ ναῶν κατασκευαῖς τετιμῆσθαι παρὰ τοῖς Κρησὶ τὴν θεὸν ταύτην. Τοὺς δὲ ἱστοροῦντας αὐτὴν ὀνομάσθαι Δίκτυναν ἀπὸ τοῦ συγκρυγεῖν εἰς ἀλιευτικὰ δίκτυα διωκομένην ὑπὸ Μίνω συνουσίας ἔνεκα, διημαρτηκέναι τῆς ἀληθείας· οὔτε γὰρ τὴν θεὸν εἰς τοιαύτην ἀσθένειαν ἐλθεῖν πιθανὸν ὑπάρχει, ὥστε προσδεθῆναι τῆς παρ' ἀνθρώπων βοήθειας, τοῦ μεγίστου τῶν θεῶν οὖσαν θυγατέρα, οὔτε τῷ Μίνῳ δίκαιον προσάπτειν τοιαύτην ἀσέβειαν παραδεδομένῳ συμφώνως δικαίαν προαίρεσιν καὶ βίον ἐπαινούμενον ἐξηλωκέναι».

Η ΛΕΠΡΑ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ ΜΙΧΑΛΗΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἐν Χανίοις τῇ 12 Ἰανουαρίου 1933

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

Πρωτ. 118
Ἀριθ. Διεκπ. 188

Ἀξιότιμον Κύριον Ἐλευθέριον Βενιζέλον

Εἰς Ἀθήνας

Κατόπιν σχετικοῦ τηλ]τος τοῦ Γερουσιαστοῦ κ. Μ. Καταπότη ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν Ὑμῖν, ὅτι οὗτος διέθεσεν ὡς Ὑπουργὸς Γεν. Διοικητῆς Κρήτης, τὰ κάτωθι ποσὰ ἐκ τῆς δωρεᾶς Μιχαλῆνου καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν πιστώσεων παρὰ τῷ ἐν Χανίοις Ὑποκαταστήματι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Δι' ἀντιλεπρικὸν ἀγῶνα ἐπὶ ἀποδόσει λογ]σμοῦ ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κάτωθι.

Α'.	1) Νομιάτρον Χανίων	Δραχμ.	30.000.—	
	2) » Ἡρακλείου	»	30.000.—	
	3) » Ρεθύμνης	»	20.000.—	
	4) Εἰρηνοδίκην Σητείας (1)	»	50.000.—	130.000.—
Β'.	Διὰ τὴν ἀγορὰν φαρμάκων παρὰ τοῦ Λαϊκοῦ Ἰατρείου Ἐφεδρῶν Σητείας ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Εἰρηνοδίκου Σητείας	Δραχ.	8.110.10	
Γ'.	1) Εἰς πληρωμὴν 10 λογ]σμοῦ ἐργασιῶν κατασκευῆς οἰκημάτων λεπροκομείου Σπιναλόγκας	Δραχμ.	30.148.—	
	2) Ὅμοίως ὡς ἄνω τοῦ 11ου λογαρισ.		131.000.—	161.148.—
Δ'.	1) Διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ 6ου λογ]σμοῦ τῶν ἐργασιῶν Νοσοκομείου Ἀφροδισίων Ἡρακλείου	Δραχμ.	40.000.—	40.000.—
	Σύνολον	Δραχ.	339,255.10	

Ἐκ τῶν χρημάτων τῆς ὡς ἀνωτέρω δωρεᾶς ἔχουσι δαπανηθῇ ἐν συνόλῳ συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὡς ἀνωτέρω ποσοῦ, μέχρι σήμερον ἐντολῇ τῶν ἐκάστοτε Ὑπουργῶν Γεν. Διοικητῶν Κρήτης τῇ εἰσηγήσει τῆς καθ' ἡμᾶς ὑπηρεσίας τὰ παρατιθέμενα ποσὰ.

- Α'. Εἰς κατασκευασθὲν καὶ παραληφθὲν Νοσοκομεῖον
Ἀφροδισίων Νόσων Χανίων Δραχμ. 392.008.—
- Β'. Εἰς πληρωμὴν ἐκτελουμένων ἐργασιῶν Νοσοκο-

(1) Σημ. Μύσ. Ὁ Γενικὸς Διοικητῆς Κρήτης κ. Μουτζουρίδης ἀνεκάλεσε τὸ κοινδύλιον τοῦτο ἀδικαιολογῶτως, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Σητεία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐπαρχίαν τῆς Κρήτης μαστίζεται περισσότερον ὑπὸ τῆς λέπρας.

	μείου Ἀφροδισίων Ἡρακλείου (μὴ περαιωθὲν εἰσέτι) μέχρι σήμερον.	Δραχμ.	383.151.—
Γ'.	Εἰς ἀμοιβὴν μηχανικοῦ Κολάση ἐκπονήσαντος τὴν μελέτην οἰκημάτων Λεπροκομείου, ἐκτελέσεως ἔργων δι' αὐτεπιστάσις κλπ. σχετικὰς μικροδαπάνας	Δραχ.	80.299.35
Δ'.	Διατεθέντα δι' ἀντιλεπρικὸν ἀγῶνα εἰς Νομιάτρους κ. λ. π.	Δραχμ.	130.100.—
Ε'.	Εἰς ἀγορὰν φαρμάκων παρὰ Λαϊκοῦ Ἰατροείου ἐφάδρων Σητείας.	Δραχμ.	8.110.10
ΣΤ'.	Εἰς ἐπισκευὴν Ὑγειονομείου Ἀγ. Νικολάου	Δραχμ.	111.635.70
Ζ'.	Εἰς πληρωμὰς ἔργασιων κατασκευῆς οἰκημάτων (μὴ περαιωθέντων) Λεπροκομείου Σπιναλόγκας πληρωθέντα μέχρι σήμερον Δραχμ.		855.236.00
	Σύνολον Δραχμ.		1.568.531.95

Ὑπολειπόμεναι ἀνειλημμένα ὑποχρεώσεις τῆς Γεν. Διοικήσεως δι' ἐν ἐνεργείᾳ ἔργα βάσει χρημάτων τῆς δωρεᾶς Μιχαλῆνου εἰσι τὰ κάτωθι πρὸς ἐντελῇ ἀποπεράτωσιν αὐτῶν.

Α'.	Κατασκευῆς Οἰκημάτων Λεπροκομείου Σπιναλόγκας	Δραχ.	562.977.59
Β'.	Ὑγειονομείου Ἀγίου Νικολάου	»	20.476.80
Γ'.	Νοσοκομείου Ἀφροδισίων Νόσων Ἡρακλείου	»	119.640.00
	Σύνολον	»	703.094.30

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν Ὑμᾶς ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 3882 π. ἔ. ὅπως εὐαρεστούμενοι διατάξητε, ἂν ἐγκρίνητε, τὴν συνέχισιν ἔργασιων ἐντὸς τοῦ ποσοῦ τῶν δραχμῶν 703.094.30.

(Ἀνακοινούμενον Ἀξιότιμον κ. Μ. Καταπότην Γερουσιαστὴν Ἀθήνας.)

ἐπιθεωρητὴς δημοσίων ἔργων 9ης περιφερείας

Κωνστ. Δρανδάκης

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΙΝΕΣ ΕΚ ΤΩΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΩΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Υπό ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Μ. ΦΟΥΜΗ (Τέως Γερουσιαστού) (¹)

Οι μυκηθμοὶ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι

Ἡ λυσώδης ἀντίδρασις τῶν Νεοτούρκων κατὰ τῆς Ἑνώσεως, αἱ ἀπειλαὶ τῆς Πύλης, ὅτι θὰ ἐκήρουντε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἐπαναλαμβανόμεναι εἰς κάθε κίνησιν τῶν Κρητῶν, ὅπως προαγάγωσι τὸ ζήτημα τῆς Ἑνώσεως καὶ ἡ παλινῳδία τῶν προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων, ὑποχωρουσῶν ἀνὰ πᾶσαν ἀξίωσιν τῆς Τουρκίας, ἠΰεανον ὁσημέραι καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ ἐλπίδες ὅτι ἡ ὁριστικὴ κύρωσις τῆς Ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος θὰ συνέπιπτε μετὰ τῆς διὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1909 ὠρισμένης ἐκκενώσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων, ἐμειοῦντο καθ' ἐκάστην.

Ἐναντι τοιαύτης καταστάσεως δὲν ὑπελείπετο ἄλλο παρὰ νὰ καθορισθῇ ἡ στάσις τῆς τε Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει. Ἐμπνεόμενος καὶ ἐγὼ, ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ ἐκ τῆς καὶ εἰς τὸ Ἐλεῦθερον Κράτος ἀρχομένης νὰ πνέῃ ριζοσπαστικώτερᾳ πνοῆς, ἥς τὸν τόνον ἔδιδεν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου πολιτευτοῦ Φιλαρέτου ἐκδιδόμενος «Ριζοσπάστης» καὶ τὸ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του κόμμα, ἥρχισα δημοσιεύων εἰς τὴν ἐν Χανίοις τότε ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Σύνταγμα» δριμύτατα ἄρθρα, μετὰ φανατισμοῦ νεοφωτιστοῦ, κατὰ τῆς κρατούσης τότε ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως, ἣτις ἀπεδίδετο, ἐν μέρει τουλάχιστον, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Δυναστείας ἀκολουθουμένην ἑξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν πολιτικὴν. Δέγω μετὰ φανατισμοῦ νεοφωτιστοῦ διότι ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀγορεύσεών μου κατὰ τὴν ἐν Πλακουργαῖς Συνέλευσιν τοῦ 1898 καὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Α'. Κρητικοῦ Συντάγματος τοῦ 1899, καὶ τῆς πολιτείας μου κατὰ τὴν πρώτην διετίαν τῆς συμμετοχῆς μου εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Ἡγεμόνος κατὰ τὰ ἔτη 1899 - 1901, ἐφρόνουν πεποιστότως, ὅτι τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος διὰ τὴν διακυβέρνησιν τῆς τε Ἑλλάδος καὶ Κρήτης ἔπρεπε νὰ εἴνε ἐστραμμένον πρὸς τὸν Μοναρχικὸν παράγοντα τοῦτο δέ, διότι ἡ τότε κακοδιοίκησις καὶ ἡ ἥττα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν τοῦ 1897 πόλεμον ἐθεωρεῖτο, ὅτι ἦσαν ἀποτελέσματα καὶ τῶν παρεκβάσεων τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ Πολιτεύματος (*).

Δοκιμασθέντος ἤδη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ τοῦ ἀνευθύνου παράγοντος, διὰ τῆς ἀλληλεγγύης τῆς πολιτικῆς, ἣν ἠκολούθησαν ὁ Βασιλεὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ὁ Ἀρμοστής ἐν Κρήτῃ, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ἦτο καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Θεορίσου, ἐγεννᾶτο ἔντονος ἀντίδρασις μεγαλητέρα ἐκ μέρους ἀκριβῶς ἐκτί-

(1) Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἡμερολογίου μου ἀπομνημονευμάτων μου. Ἴδε προηγούμενον μέρος ἐν Μύσῳ Τόμ. Α'. Τεύχος Γ'. Σελίς 175 - 183.

(2) Ἴδε καὶ εἰς Τεργεστῆαν «Νέαν Ἡμέραν» σχετικὸν δημοσίευμα ἐπὶ ἀγορεύσεώς μου κατὰ τὴν ἐν Πλακουργαῖς Συνέλευσιν 1898 καὶ ἐπὶ κρίσιν κατὰ ταύτης, γενομένην ὑπὸ τοῦ ὁργάνου τοῦ ἀειμνήστου Θ. Δεληγιάννη, «τῆς Πρωίας».

νων οἷτινες εἶχον πρωτοστατήσει εἰς τὴν ναυαγίσασαν πολιτικὴν τῆς συντηρητικότητος (').

Ἡ ἀρθρογραφία μου ἐν τῷ «Συντάγματι» εἶχε τὸν ἐξῆς τίτλον:

Ἄν δὲν γίνῃ ἡ Ἐνωσις κατὰ τὸν προσεχῆ Ἰούλιον, τί πρέπει νὰ γίνῃ;

Ἄν καὶ ὥχραν μόνον θὰ παριστᾷ εἰκόνα περὶληψις τῶν ἄρθρων μου ἐκείνων, ἀναγκαῖον ἐν τούτοις θεωρῶ νὰ παραθέσω τοιαύτην, διότι αὕτη θὰ χρησιμεύῃ ὡς μέρος τῆς ἀτμοσφαίρας ὑφ' ἣν ἐγεννήθησαν καὶ ἐξετυλίχθησαν τὰ τε ἐν Ἑλλάδι καὶ Κρήτῃ ὀλίγον μετὰ ταῦτα συμβεβηκότα ('). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κρήτην ἐν περιλήψει ἔγραφον τὰ ἐξῆς:

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων φαίνεται, ὅτι οἱ Νεότουρκοι πλάττουν ὄνειρα, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν ὀριστικὸν διακανονισμὸν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος διὰ περιορισμένης τοπικῆς αὐτονομίας, οἷα π. χ. ἡ τῆς Σάμου, καὶ ἐξελίξεως τῆς ἐπικυριαρχίας τῆς Τουρκίας εἰς κυριαρχίαν συνεπαγομένην καὶ τὴν ἀνακατάληψιν τουλάχιστον τοῦ κόλπου τῆς Σούδας καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ ὀχυρῶν ὡς ναυτικῆς πολεμικῆς βάσεως.

Διὰ τὴν Ἐνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος αἱ Προστατίδες Δυνάμεις διαδηλοῦν, ὅτι εἶνε ἀπαραίτητος ἡ συνέναισις τῆς Τουρκίας, ὅπερ ἀδύνατον.

Εἶνε προφανὲς ὁ μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διηρημένων εἰς συμμαχίας, ἀνταγωνισμός, ἐν γένει, καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἀπόκτησιν ἐπιρροῆς παρὰ τῇ Νέᾳ Τουρκίᾳ διὰ πολιτικούς καὶ οἰκονομικούς σκοπούς.

Μέγα δυστύχημα διὰ τὸν κόσμον ὑπῆρξεν ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870 καὶ αἱ συνέπειαι αὐτοῦ, αἷτινες κατέστησαν διηνεκῆς ἀπειλὴ **νέου πολέμου.**

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ διενεργήσῃ φορικαλέας σφαγὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, καθ' ὁλοκλήρου χριστιανικοῦ ἔθνους ὑπὸ τὰ ἀπαθὴ ὅμματα τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ὁποίας ἐνεκολάφθη ἔνεκα τούτου μέγα στίγμα.

Μᾶς δίδεται οὕτω καὶ πάλιν μέγα δίδαγμα, ὅτι μόνον ἡ ὕλικὴ δύναμις δύναται νὰ σώσῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην. Ἦδη ἔχομεν προμηθευθεῖ ὅπλα διὰ τὸν Κρητικὸν στρατόν μας, τοῦ νεωτέρου καὶ τελειότερου συστήματος (Μάλινχιερ - Σνάουερ). Νὰ προμηθευθῶμεν καὶ ἄλλα. Νὰ κληθῶν ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ οἱ ἑφεδρῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἀπειλοῦν, ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος θὰ ναυλοχῇ εἰς Κάσον μέχρις ὀριστικῆς λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος κατὰ τὰς βλέψεις τῆς Τουρκίας. Ἐν περιπτώσει ἀπολείρας τῆς Τουρκίας διὰ νέων βαρβαρικῶν ἐισβολῶν κατὰ τῆς Νήσου μίας, αὕτη θὰ καταστῇ κατ' αὐτῆς νέα Μόσχα καὶ νέα Ἰσπανία, ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος αὐταὶ κατ' αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ.

(1) Ἴδε καὶ σχετικὴν ἐκθεσίν μου πρὸς τὴν μετὰ τὸ Θέρισσον κατελθούσαν εἰς Κρήτην Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς Ἐρεῦνης (Comission d'Enquête) ἐν τῇ Ἐφημερίδι «Σύνταγμα» τοῦ 1909.

(2) Εἶνε δυσεύρετος, ἡ περιέχουσα καὶ δημοσιεύσασα τὰ ἄρθρα μου ἐκεῖνα ἐφημερίς «Σύνταγμα» τὴν ὁποίαν οὔτε ἐγὼ κατέχω οὔτε τὸ ἐν Χανίοις λειτουργοῦν ἱστορικὸν ἀρχεῖον τῆς Κρήτης· εὑρον δὲ μόνον τὸν σχετικὸν τόμον εἰς χεῖρας τοῦ ἐν Χανίοις, βιβλιοδέτου κ. Γεράρδου, ὅστις εὐγενῶς μοῦ ἐδάνεισε τοῦτον πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ λήψην σημειώσεων.

ὥς λαὸς ἀνοργάνωτος διεξήγομεν ἄλλοτε νικηφόρους ἀγῶνας, ὥς ἐπαναστάται, πολλῷ μᾶλλον θὰ τοὺς διεξαγάγωμεν ἤδη, ὅποτε εἴμεθα πολιτεία ὀργανωμένη. Μὲ πολεμικὰς δυνάμεις, μὲ τὰ φρούρια εἰς τὰς χεῖρας μας καὶ μὲ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων πόρων θὰ ἀντεπεξέλθωμεν εὐκολώτερον.

Ὁ Κρητικὸς Λαὸς θὰ ἐπροτίμα νὰ πυροπολήσῃ τὴν νήσον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ νὰ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρεῖπιά της παρὰ νὰ δεχθῇ ἡμιτελῇ λύσιν.

Μόνη ἡ βία τῆς Εὐρώπης θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ γίνῃ, ἂν ἐξακολουθῶμεν τηροῦντες τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἣτις εἶνε ἐγγύησις καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἐν Κρήτῃ Μουσουλμάνων.

Τοῦτο πραττόντων ἡμῶν ἡ θέσις τῆς Κρήτης θὰ εἶνε ἡ ἐξῆς:

Ἑσωτερικῶς. Ἐπαρχία Ἑλληνικὴ διοικουμένη ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος.

Ἐξωτερικῶς. Χώρα αὐτόνομος ὑπὸ τὴν Προστασίαν τῶν 4 Προστατίδων Δυνάμεων καὶ ὥς ἐκ τούτου, ἀπρόσβλητος ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων πρόπει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τήρησις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας. Νὰ συγκληθῇ Συντακτικὴ Συνέλευσις δι' ἐκλογῶν μὲ μικτοὺς συνδυασμοὺς καὶ ἄνευ κομματικοῦ χαρακτῆρος. Νὰ ἐκλεχθῇ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως Βασιλικὸς Ἐπίτροπος ἀσκῶν τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ διορίζων αὐτὸς τοὺς ὑπευθύνους συμβούλους του. Νὰ διακηρυχθῇ τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ περὶ ἐμμονῆς του εἰς τὸ Ἐνωτικὸν πρόγραμμα. *“Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα,* ἰδοὺ, ἐν περιλήψει τὶ ἔγραφον.

Τὸ ἐν Ἑλλάδι ἡφαίστειον ἤρχισε νὰ μυκάται. Εἰς τὸν Κρητικὸν τύπον δημοσιεύονται δριμύταται ἐξ Ἀθηνῶν ἀνταποκρίσεις καυτηριάζουσai τὴν ἐκεῖ οἰκτρὰν κατὰστασιν καὶ καταπιτόμεναι τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας, ὥς αἰτίου καὶ ταύτης τοῦ καταντήματος εἰς ὃ ἔφθασεν ἡ Ἑλλὰς.

Αἱ δηλώσεις τοῦ Βασιλέως Γεωργίου πρὸς τὸν ἀντιπρόεδρον τῆς Βουλῆς, ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ἐξησφαλίσθη Ἑθνικὴ λύσις διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα μὴ ἐπαληθεύσασαι καὶ αἰτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐντονωτέραν ἀντίδρασιν τῶν Νεοτούρκων, ἐθεωρήθησαν καταχθόνιαι. Τὰ αὐτὰ ἀναγράφει καθ' ἑκάστην καὶ ὁ ἐν Ἑλλάδι ριζοσπαστικὸς τύπος. Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ τύπου καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ μεγίστης ἀσκούσης ἐπιρροὴν Τεργεσταίας Ἡμέρας τὸ Κρητικὸν ζήτημα εἶναι δυσεπίλυτον. Ὁ Κρητικὸς Λαὸς ὥς ἀναποσπᾶστος συνδεόμενος μετὰ τοῦ λοιποῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ὥς ἀποτελῶν ἐν μετ' αὐτοῦ σῶμα, δικαιούται νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν κατὰστασιν τοῦ Κράτους εἰς ὃ ὑπάγεται. Ἡ παροῦσα γενεὰ τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ ἐξαγνισθεῖσα ἐν ταῖς δυστυχίαις καὶ ταῖς δοκιμασίαις κατέχει ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τὰ προσόντα τῆς ἀνδρείας, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς καρτεροψυχίας, τῆς τόλμης καὶ τῆς πρὸς τὰ μεγάλα καὶ γενναῖα ροπῆς καὶ δεξιότητος. Ὡς πρὸς τὴν Τουρκίαν ἔγραφον τὰ ἐξῆς:

Ἡ εἰς τὴν ἀρχὴν ἄνοδος τῶν Νεοτούρκων οὐδὲν θὰ ἀποφέρῃ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα. Οἱ Νεότουρκοι, κατεδείχθη ἀνεκδοιάστως, ὅτι ἀκολουθοῦν στενὴν ἐθνικιστικὴν πολιτικὴν πρὸς κατὰπνιν πιασῶν τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ λοιπῶν ἐθνικοτήτων καὶ βαθμιαίαν αὐτῶν ἀφομοίωσιν μὲ ὀθωμανικὴν συνείδησιν. Μόνον τὸ ἀποτυχὸν πρόγραμμα τοῦ Πρίγκηπος Σαμπαχεδδίν, ὀνειρευθέντος Ὀθωμανικὴν

αυτοκρατορίαν μὲ πλήρη ἰσοπολιτείαν διὰ πάντα τὰ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν διαβιοῦντα ἔθνη, τῶν ὁποίων ἔδει νὰ ἐξασφαλισθῇ ὁ ἐθνισμός, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία, θὰ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν αυτοκρατορίαν.

Αὕτη εἶνε καταδικασμένη καὶ μὲ τὰς μεθόδους τῶν Νεοτούρκων νὰ διαμελισθῇ, ὥς θὰ διεμελίζετο καὶ ὡς Κράτος θεοκρατικὸν μὴ ἀνεχόμενον ἰσοπολιτείαν τῶν ἀλλοπίστων, ἀλλὰ μόνον ἀνοχὴν τῆς ὑπάρξεώς των ἐπὶ πληρωμῇ φόρου καὶ πλήρη ὑποταγῇ εἰς τὸ Κράτος.

Ὁ Ἑλληνισμός λοιπὸν θὰ ἀναγκασθῇ νὰ πολεμήσῃ καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προπαρασκευασθῇ διὰ χρηστοτέρας καὶ συγχρονισμένης διοικήσεως, ἐπιτυγχανομένης διὰ ρυζικῶν μεταρρυθμίσεων πάντων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως καὶ τῆς περισυλλογῆς τῶν οἰκονομικῶν των. Εἰς τὰ ἄρθρα μου ἐκεῖνα ἐγίνετο γενικὴ ἐπισκόπησις τῶν ἐλλείψεων ἐκάστου τῶν κλάδων τῆς Διοικήσεως. Ἡ σύντονος πολεμικὴ παρασκευὴ κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐθεωρεῖτο ἐπείγουσας ἀνάγκης. Ἐγγραφον πρὸς τοῦτοις, ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων πρέπει νὰ ἀφειδῇ εἰς τὴν ὑπεύθυνον Κυβέρνησιν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Βασιλέα. Ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἰδίως, ἔγγραφον ὅτι εἶνε φανερὰ ἡ παρέρχασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος κατ' οὐσίαν εἰς ἀπολυταρχίαν διὰ τῆς ὑπὸ τῆς δυναστείας κατασυντρίψεως τῶν μεγάλων κομμάτων καὶ εἰς πλουτοκρατικὴν ὀλιγαρχίαν. Τὰ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας κατ' ἔτος ἐπαναλαμβανόμενα ταξείδια τοῦ Βασιλέως, καταστάντα μόνιμος θεσμός καὶ φερόμενα ὡς γινόμενα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἐθνικῶν συμφερόντων διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἐπαιτείας πρὸς τὰς μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας συγγενικῶς συνδεδεμένης Εὐρωπαϊκᾶς αὐλᾶς, ἀπεδείχθησαν οὐδόλως προάγοντα τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα.

Ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Μπούμπουλης, ψέγων τὰ περιοδικὰ ταξείδια τῆς Βασιλείας εἰς Εὐρώπην κατὰ τὸ καλοκαῖρι, ἔλεγε χαριτολογῶν, ὅτι τὴν Ἑλλάδα ὁ Βασιλεὺς τὴν χρησιμοποιεῖ μόνον τὸν χειμῶνα, ὡς χειμαδιό. Ἡ μετὰ τὸν ἀτεχῆ πόλεμον τοῦ 1897 δημιουργηθεῖσα ἐν γένει κατάστασις σὺν τοῖς ἄλλοις εἶχε μεταβάλλει τὸ πολεμικὸν τῆς Ἑλλάδος ναυτικὸν εἰς στόλον θαλαμηγῶν διὰ τοὺς Βασιλόπαιδας. Εἰς μὲν τὰς χεῖρας τοῦ Βασιλέως εἶχε περιέλθει ἀνεξελέγκτως, ἡ Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους, τὸ δὲ στράτευμα καὶ τὸ ναυτικὸν διόκει οὗτος διὰ τῶν Βασιλοπαίδων, σχηματισάντων κλίκας καὶ δημιουργησάντων κουμπάρους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐπικίνδυνον διχασμὸν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Τοιαύτη κατάστασις, ἔγγραφον, εἶχε συντελέσει εἰς πολιτικὸν εὐνουχισμόν. Τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἐπωφελήθησαν τὰ πλουτοκρατικὰ στοιχεῖα. — Ἐφρόντισαν τὰ μὲν φορολογικὰ βᾶσι νὰ ἐπιπέσουν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, νὰ ἀπορροφήσουν δὲ πᾶσαν ἰκμάδα τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας διὰ ποικιλωνύμων Ἐταιριῶν, συνδικάτων Τραπεζῶν κ. λ. π., αἵτινες εἶχον καταστῆναι κράτος ἐν Κράτει ἀναβιβάζουσαι καὶ καταβιβάζουσαι ὑπουργεῖα καὶ ὑπουργούς. Ἐγγραφον ὅτι, ὅτε κατὰ τὸ 1904 εἶχομεν μεταβεῖ εἰς Ἀθήνας οἱ Βενιζέλος, Μάνος καὶ ἐγώ, ὅπως διαφωτίσωμεν τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν δημοσίαν γνώμην περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ κρίσιμου καταστάσεως, ὅπως προληφθῇ ἡ ἔκκρηξις τῆς ἀναποφεύκτου ἐπαναστάσεως, τὸ μὲν ὑπουργεῖον δὲν μᾶς ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν, πολλὰ δὲ ἐξέχοντα πρόσωπα πασῶν τῶν πολιτικῶν ἀποχωρώσεων, τέως Ὑπουργοί, βουλευταὶ καὶ κατόπιν Πρόεδροι τῆς Βουλῆς, ὡμολόγουν ὅτι ἡ αὕτη κατάστασις χείρων

μάλιστα καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ἀπολυταρχίας, εἶχε δημιουργηθεῖ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἐν τούτοις ἐσιώπουν καὶ ἡνείχοντο ταύτην.

Πρωτίστη αἰτία τῆς κακοδαιμονίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῆς χρεωκοπίας, ἔγραφον, εἶνε τὰ ἀνέκαθεν στενὰ αὐτῆς ὅρια. Ἡ βασιλεύουσα δυναστεία ὑπεσχέθη μόνον, ὅτι θὰ καθίστα τὴν Ἑλλάδα «πρότυπον ἐν Ἀνατολῇ Βασίλειον» ἀλλ' οὔτε τοῦτο δὲν κατώρθωσε. Ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Ὁθων, εἰς ὃν ἄλλοτε εἶχε προσφερθεῖ ἡ Ἐπιάνησος, ὑπὸ τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς τὴν ἐδέχθη ἡ Δυναστεία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, νὰ σεβασθῇ, δηλονότι τὴν ἑδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, ἀπέρριψε τούτους μετ' ἀγανακτήσεως. Ταῦτα καὶ παραπλήσια ἡρυνόμεθα ἐκ τοῦ «Ριζοσπάστου», ἅτινα ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐπίστευε· ὑπεξεκαίετο. δ' οὕτως ἡ κατὰ τῆς Δυναστείας δυσαρέσκεια καὶ δυσπιστία.

Τὸ συμπέρασμα τῆς μακρᾶς ταύτης ἀρθρογραφίας μου ἦτο τὸ ἑξῆς: **Ὁ Βασιλεὺς νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀναποφεύκτου πλέον ἐπαναστάσεως, ἢ νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου τοῦ χάριν τῆς Πατρίδος τοῦ καὶ τῆς Δυναστείας του.** Ἡ μεγάλη εἰρηνικὴ μεταρρύθμισις τῶν πάντων ἢ μεγάλη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπανάστασις. Ἐπαναλαμβάνων τὸν χαρακτηρισμὸν ὃν ἔδιδεν σύγχρονος ἱστορικός, ὁ Πολυζωΐδης, ἔγραφον. «Οὐδέποτε ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἄλλη φανλοτέρα εἰκὼν τῆς νῦν τοιαύτης τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ Κοινωνίας, ἣτις ὁμοιάζει μὲ ἡφαίστειον ἐν βάρει μυκώμενον, οὗτινος ὁ μυκθμὸς προαγγέλλει φοβερὰν ἔκρηξιν». Πρέπει νὰ μεταρρυθμισθοῦν τὰ πάντα, πολιτικὰ ἤδη, νόμοι καὶ Σύνταγμα. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἔγραφον, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ:

1) Μεταρρύθμισις τῆς νομοθεσίας καὶ φορολογίας. Διὰ τῆς τελευταίας νὰ γίνῃ ἀκριβοδικαία διανομὴ τῶν φορολογικῶν βαρῶν, ἀνακουφιζομένου τοῦ πενόμενου λαοῦ ἀπὸ τὰ ἄνισα αὐτοῦ φορολογικὰ βάρη. Ἐπὶ τούτῳ νὰ ἐπιβληθῇ φόρος ἐπὶ τῶν κληρονομικῶν οἰκοδομῶν, ἐπίπλων τῶν πλουσίων, ἐπιτηδεύματος κ. λ. π.

2) Ἐπαρκὴς μισθοδοσία τῶν ἀναγκαιούντων ὑπαλλήλων, ὅπως μὴ προστρέχουν εἰς ἀδήλους πόρους καὶ καταπιέσεις τῶν πολιτῶν. Ἀπόλυσις τοῦ ἔσμου τῶν ἀργομισθῶν καὶ οἰκονομίαι ἐν γένει.

3) Ἐλάττωσις τῆς ἐπιχορηγήσεως τοῦ Βασιλέως καὶ Διαδόχου. Συνταγματικὴ ἀπαγόρευσις ἐπιχορηγήσεων καὶ προικοδοτήσεων τῶν Βασιλοπαίδων καὶ ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἀπὸ τελωνειακῶν δασμῶν καὶ λοιπῶν φορολογικῶν βαρῶν. Πώλησις τῶν Βασιλικῶν Διαδοχικῶν καὶ Πριγκιπικῶν θαλαμηγῶν καὶ ἀπαλλαγὴ τοῦ Κράτους πάσης δι' αὐτὰς δαπάνης. Ἀφαίρεσις τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου σκανδαλώδους ἀσχημίας τῆς διατηρήσεως ἐκεῖ τῶν Βασιλικῶν σταύλων καὶ πώλησις ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου τοῦ βαρυτίμου γηπέδου αὐτῶν.

4) Μεταρρύθμισις τοῦ περὶ Συντάξεων νόμου.

5) Μεταρρύθμισις τοῦ καθεστώτος τῶν Μοναστηριακῶν περιουσιῶν καὶ ἱδρυσις Ταμείου μισθοδοσίας τοῦ Κλήρου.

6) Κατάργησις τοῦ θεσμοῦ τῆς Γεν. Διοικήσεως τοῦ Στρατοῦ. Ἀπαγόρευσις ὑπηρεσίας τῶν Βασιλοπαίδων ἐν τῷ Στρατῷ καὶ τῷ Ναυτικῷ καὶ τῆς ἀναλήψεως ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν παντὸς εἶδους φιланθρωπικοῦ ἢ κοινωφελοῦς ἱδρύματος.

7) Πώλησις τῶν πολεμικῶν σαπιοκαράβων. Μετάθεσις εἰς τὴν διαθεσιμότητα

τητα πάντων τῶν ἀδεξίων καὶ ἀνικάνων ἀξιωματικῶν· περιορισμὸς τῆς σπατάλης τοῦ δημοσίου χρήματος καὶ καυτηρίας τῆς ὀξούσης σαπρίας. Κατάργησις τοῦ συστήματος τῆς διαιρέσεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ εἰς εὐνοομένους καὶ μή, εἰς κουμπάρους καὶ ὑπὸ δυσμένειαν. Μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατὸν καὶ στόλον πρὸς ταχεῖαν παρασκευὴν ἀξιωμαχοῦ δυνάμεως ἐκ τῶν δύο τούτων ὅπλων. Εἰσάγωγὴ ἐπὶ τούτῳ τοῦ συστήματος τῆς βραχείας στρατιωτικῆς θητείας.

8) Ἐγκαθίδρυσις συστήματος ἀποσυγκεντρώσεως καὶ αὐτοδιοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Καθιέρωσις τῆς ἀρχῆς τῆς μονιμότητος τῶν ὑπαλλήλων καὶ καθορισμὸς προσόντων διὰ τὸν διορισμὸν τῶν. Ἰδρυσις Δικαστηρίων τοῦ ἀμφισβητούμενου Διοικητικοῦ κ. λ. π.

9) Ἰδρυσις Ὑπουργείων Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας. Ὁργάνωσις Δασικῆς ὑπηρεσίας. Ἐμφύχωσις τῶν παραγωγικῶν Δυνάμεων τῆς χώρας.

10) Κατάργησις τῶν πλείστων κλασικῶν Γυμνασίων καὶ Ἑλλην. Σχολείων, ἀντικαθισταμένων διὰ Ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν.

11) Ἐξεύσεις καταλλήλου συστήματος πρὸς ἔγκαιρον ὑποβολὴν καὶ ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους καὶ ὑποβολὴν καὶ ἔλεγχον τοῦ ἀπολογισμοῦ.

12) Κατάργησις τῶν ἀγροτικῶν δήμων καὶ ἀντικατάστασις αὐτῶν διὰ συστήματος κοινωτικῶν ἀρχῶν.

13) Σύνκλησις Συντακτικῆς Συνελεύσεως πρὸς κύρωσιν τῶν πεπραγμένων καὶ διεξαγωγὴ τῆς περαιτέρω μεταρρυθμιστικῆς νομοθετικῆς ἐργασίας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἀρθροῦ 111 τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος.

Τὴν ἀνατροπὴν, ἔγραφον, τοῦ ἐλεεινοῦ καὶ κατηρειπωμένου καθεστῶτος καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἀνέγερσιν τοῦ νέου, καλλιμαρμάρου οἰκοδομήματος δύναται νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς κηρύττων τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ σαπροῦ καθεστῶτος καὶ διὰ διαγγέλματος αὐτοῦ ὑποβάλλον ἐνώπιον τοῦ Ἐθνους πρόγραμμα μεταρρυθμίσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω, σχηματίζων Ἐπαναστατικὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ πρόσωπα κατάλληλα διὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν προσωρινῶς ἐπαναστατικῶς τῷ τρόπῳ. Καλὼν δ' εἶτα Ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπως συντάξῃ τὸ νέον σύνταγμα καὶ ἐγκρίνῃ καὶ τροποποιήσῃ κατὰ τὴν κτηθισομένην πείραν, τὰ ὑπὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, διὰ Συνταγματικῶν Διαταγμάτων τεθησόμενα εἰς ἄμεσον ἐφαρμογὴν μέτρα. Ἐὰν ὁ Βασιλεὺς δὲν ἔχῃ τὴν θέλησιν ἢ τὴν δύναμιν νὰ τὸ πράξῃ, θὰ τὸ κάμῃ ἡ Ἐπανάστασις. Τοῦτο ἐνδεικνύουν οἱ ἱστορικοὶ νόμοι, οἵτινες εἶναι ἐπίσης συνεπεῖς καὶ ἀτεγκτοὶ ὥς καὶ οἱ φυσικοὶ τοιοῦτοι. Οἱ ἐμφανεῖς οἰωνοὶ προδηλοῦσιν, ὅτι ἤγγικεν ἡ κρίσιμος ὥρα τῆς πληρώσεως τῶν ἱστορικῶν τούτων νόμων.

Ἐὰν ὁ Βασιλεὺς ἀρνῆται νὰ κινηθῇ οὕτω, ἃς παραιτηθῇ ἐγκαίρως τοῦ θρόνου του χάριν τῆς Πατρίδος του, χάριν τῆς Δυναστείας του.

Σοβαρὰ ἐν Κρήτῃ καὶ Ἑλλάδι γεγονότα προοιμιαζόμενα τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξέγερσιν

Αἱ ἀνωτέρω προορήσεις μου ἐκ τῆς ἐξελίξεως ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπηλήθευσαν. Ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Κρήτῃ συνέβαινον σοβαρώτατα καὶ αὐτοχρημαδραματικὰ γεγονότα κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον τοῦ 1909.

Συνεπεία τῆς κακῆς τροπῆς ἦν τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἐλάμβανε καὶ τῆς ἐκ τούτου καὶ τῆς ἐν γένει ἐκρῦθμον καταστάσεως, τὸ Ὑπουργεῖον Θεοτόκη παρεχώρει τὴν θέσιν του εἰς Ὑπουργεῖον Ράλλη. Τὴν 13ην Ἰουλίου ἐξεκένουν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης τὰ διεθνῇ στρατεύματα. Ὡς προηγουμένως ἔγραφα, ἅμα τῇ ἀναχωρήσει τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων ὑπεστάλησαν ὑπ' αὐτῶν αἱ σημαῖαι αὐτῶν καὶ ἡ μετ' αὐτῶν ἐν τοῖς φρουρίοις συννυθιζομένη τουρκικὴ, μετὰ τῶν νεονοτισμένων τιμῶν, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἡ Ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἀνεπέτασε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν κανονίσασα μάλιστα καὶ διὰ τοῦ Διατάγματος τὴν 21 Ἰουλίου 1909 καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀνυψώσεως, ἦτοι καθ' ἑκάστην μὲν ἐπὶ τῶν φρουρίων· κατὰ τὰς Κυριακὰς δὲ καὶ τὰς λοιπὰς κεκανονισμένας ἑορτὰς ἐπὶ τοῦ Κυβερνητικοῦ Μεγάρου κ.λ.π. Τὰ Τάγματα τοῦ Πεζικοῦ θὰ εἶχον τὴν Ἐθνικὴν σημαίαν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ μέσῳ κ.λ.π. (1)

Συνεπεία σφοδρᾶς διαμαρτυρίας τῆς Πύλης τὴν 24 Ἰουλίου προσκαλέσαντες οἱ ἐν Χανίοις Πρόξενοι τῶν προστατίδων Δυνάμεων τὰ μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἰς τὸ Προξενικὸν Συμβούλιον αὐτῶν, ἀνεκοίνωσαν πρὸς αὐτά, ὅτι αἱ Προστατίτιδες Δυνάμεις ἐθεώρουν, ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν διεθνῶν Στρατευμάτων ὕψωσις τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Λιμένος Χανίων (ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου Φιρκᾶ ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον πρὶν αἱ σημαῖαι αὐτῶν μὲ τὴν αὐτονομικὴν σημαίαν τῆς Κρήτης) ἀποτελεῖ μεταβολὴν τοῦ καθεστώτος τὸ ὁποῖον ὑφίστατο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἄρσεως τῆς κατοχῆς καὶ ὅτι συνεπῶς αἱ Δυνάμεις ἀξιοῦν νὰ παύσῃ ὑψομένη ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Ἀπουσιάζοντος τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ἀντ. Μιχελιδάκη, τὰ παρόντα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἐδῆλωσαν εἰς τὸ Προξενικὸν Συμβούλιον, ὅτι ἴσως ἡ Κυβερνήσις θὰ ἐπεδεικνύετο ἀνίσχυρος νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ ἐπὶ τούτῳ προσκόμματα καὶ ὅτι τὴν ὀριστικὴν τῶν ἀπάντησιν θὰ ἔδιδον τὴν 26 Ἰουλίου μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

Ἐν' ᾧ ἡτοιμάζοντο νὰ ἀναχωρήσουν, ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἔλαβε νεώτερον τηλεγράφημα τῆς Κυβερνήσεώς του τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσε προφορικῶς ὀλίγον δ' ὕστερον καὶ ἐγγράφως διὰ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς του, πρὸς τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν. «Ἐπεφορτίσθην παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς μου νὰ παραστήσω ἡμῖν τὸν ἄμεσον κίνδυνον ὅστις ἐπικεῖται κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς σημαίας, ἣτις ὑψοῦται κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Λιμένος καὶ νὰ προσθέσω, ὅτι ἂν ἐξακολουθήσῃ ὑψομένη ἡ σημαία αὕτη, αἱ Δυνάμεις θὰ εὗρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποβλέψουν εἰς τὴν ἐκ νέου κατοχὴν τῆς Νήσου ὑπὸ τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων». Τὴν μεταμεσημβριαν τῆς τρίτης (28 Ἰουλίου) προσκληθέντα τὰ μέλη τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς μετέβησαν εἰς τὴν συνεδρίαν τοῦ Προξενικοῦ Συμβουλίου καθ' ἣν οἱ πρόξενοι ἐδῆλωσαν πρὸς αὐτήν, ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ἔλαβον πάντες ὁμοίας ὁδηγίας πρὸς ἐκείνας τὰς ὁποίας εἶχεν ἡδη, λάβει ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Πηλ καὶ ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τούτων ὀφείλουν νὰ κάμουν πρὸς τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν, τὴν ἐπομένην δῆλωσιν:

«Διὰ νὰ ἀποσοβῇ ὁ ἐπικρεμáμενος ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως κίνδυνος καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων ἀναπόφευκτον εἶνε, ἵνα τὸ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκένώσεως ὑφι-

(1) Παράρτημα τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ Τεύχος Α'. φύλλον 38.

στάμενον ἐν τῇ Νήσῳ καθεστὼς καταστῆ ἀπολύτως σεβιστὸν ἰδίως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν τὴν ὑψωθεῖσαν μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς κατοχῆς κ.λ.π». Τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1930 ἔκκλησις τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Κρητικὸν Λαὸν δι' ἧς ἐξώρριζεν αὐτὸν νὰ εἰσακούσῃ τὰς συστάσεις τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἃς καὶ τοῦτο ἐθεώρει ὅτι εἶνε ἐπιβεβλημένη ἀνάγκη νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ ὀλεθρίας συμβουλᾶς καὶ διακινδυνεύσῃ εἰς μίαν στιγμὴν ὅ,τι ἐδημιούργησαν οἱ ἀγῶνες τόσον γενεῶν. Τὴν 31 Ἰουλίου 1909 νέα ἔκκλησις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸν Κρητικὸν Λαὸν τὸν ἐξώρριζεν νὰ μὴν ἀπειθήσῃ πρὸς τὰς συμβουλὰς τῶν Δυνάμεων. ⁽¹⁾

Τὴν 31 Ἰουλίου 1909 τῇ προσκλήσει τοῦ Ἐκτελεστικοῦ συνῆλθον, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἐφετερίου Χανείων ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Ἀντ. Μιχελιδάκι, παρόντων καὶ τῶν λοιπῶν Μελῶν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθὲν Συμβουλευτικὸν Σῶμα περὶ τοῦ ζητήματος τῆς σημαίας, ὅπερ καὶ προηγουμένως εἶχε συνεδριάσει ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ βουλευτὰς καὶ τοὺς ἀρίστους πολίτας. Ἡ συνεδρία κατηναλώθη εἰς θορυβώδεις καὶ ζωηροῦς διαλογικὰς συζητήσεις, αἵτινες καὶ κατέδειξαν, τὸ μὲν, κρατοῦν πνεῦμα διαλλαξίας, τὸ δέ, τὸ ἀδύνατον οἰασθῆποτε συνεννόησεως, ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Πρόεδρον νὰ λύσῃ τὴν συνεδρίαν ἄπρακτον. Τὴν 10ην τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξεδόθη καὶ ἐτοιχοκολλήθη Διάταγμα τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς δι' οὗ ἐκαλεῖτο ἡ Βουλὴ εἰς ἔκτακτον σύνοδον διὰ τὴν ἐπομένην (1 Αὐγούστου 1909).

Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον—ἐν Ἑλλάδι διεδραματίζοντο ἄλλα σοβαρὰ γεγονότα. Ἡ Τουρκία εἶχε κοινοποιήσῃ τελεσιγραφικὴν σχεδὸν διακοίνωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφορῶσαν εἰς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ συμβαίνοντα καὶ τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Τὴν 27 Ἰουλίου 1909 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπήντησεν εἰς τὴν Τουρκίαν ταπεινωτικῶς, ἐξαίρουσα τὴν ἄψογον αὐτῆς στάσιν ἐφ' ὅλων τῶν χωρίζουσων τὰς δύο χώρας ζητημάτων. «Ἡ Κρήτη εἶνε» ἀνέφερεν ἡ Ἑλληνικὴ διακοίνωσις, «παρακαταθήκη εἰς χεῖρας τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Ἡ Κυβέρνησις δὲν δύναται ἢ νὰ καταλίπῃ αὐταῖς τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Δὲν περιεπλάκημεν εἰς κίνημα Ἐνωτικόν. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ διανοιχθῇ περίοδος σχέσεων ἐγκαρδιῶν καὶ εἰλικρινῶν μεταξύ μας». Ὁ ἐν τῇ χώρᾳ ἀναβρασμὸς ἔνεκα τῆς καταστάσεως ἐπεδεινοῦτο.

Ἡ ἐκ τῆς ἀναρρήσεως τῶν Νεοτούρκων εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τῆς εὐμενοῦς ὑπὲρ αὐτῶν τροπῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἀναθάρονσις τοῦ ἐν Κρήτῃ μουσουλμανικοῦ στοιχείου, καὶ ἰδίως τῆς μερίδος τῶν Βεύδων, ἦτο μεγίστη. Δημοσίᾳ διεκκήρυττον, ἐν τῷ ἑντεκτηρίῳ αὐτῶν, τῷ παρὰ τὴν πλατεῖαν Σανδριβανίου περιωνύμφ. Σεμπιλχανέ ⁽²⁾ ὅπου καὶ Χριστιανοὶ πολитеυμένοι ἐσύχναζον

(1) Παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ Τεύχος Α'. φύλλον 41 καὶ 42 καὶ 44).

(2) Ἦτοι τόπος εὐποίας, διότι εὐσεβὴς τις Μουσουλμᾶνος εἶχεν ἀφιερῶσαι τὸ ἰσόγειον ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, τὸ ἔναντι τοῦ παλαιοῦ Δημαρχείου, πρὸς πασχὴν δροσεροῦ ὕδατος (ἀναμεμιγμένου μετὰ χιῶνος) πρὸς πόσιν, διὰ χαλκίνων ποτηρίων (μαστραπᾶ) προσδεδεμένων δι' ἄλυσου.

καὶ συνεζήτουν μετὰ τῶν Βεύδων διὰ νὰ παρακολουθῶσι τὰς σκέψεις των καὶ δια-
πυνθάνονται τὰ σχέδιά των, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐξακολουθεῖ ἀσκῶν τὰ ἐν Κρήτῃ
κυριαρχικὰ δικαιώματά του, ἅτινα ἐπεβαιώθησαν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ ὅτι
ἡ Κρήτῃ θὰ γίνη καὶ πάλιν κέντρον παραμονῆς ὁλοκλήρου σώματος στρατοῦ, ὃ
δὲ κόλπος τῆς Σούδας, μετὰ τῶν περὶ ἐξασφαλιζόντων αὐτὸν ὀχυρῶν, πολεμικὸς
ναύσταθμος, ὡς καὶ πρότερον καὶ ὅτι αἱ πολεμικαὶ αὗται δυνάμεις προωρίζοντο,
ὄχι μόνον πρὸς στερεώσιν τῆς ἐπὶ τῆς Κρήτης κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ
καὶ πρὸς ἀνάγκησιν καὶ διατήρησιν τῶν Ἀφρικανικῶν κτήσεις τῆς Τουρκίας.

Σημειωτέον, ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἀσθενὴς μερὶς Μουσουλμάνων ἐκπροσωπου-
μένη ὑπὸ τοῦ μεγαλοκτηματίου ἀειμνήστου Χουσεῖν Γιεντισσάκι, ἐξ Ἀρμένων
Ἀποκορόννου, ὅστις εἶχε χρηματίσει καὶ Δήμαρχος Χανίων καὶ μέλος τῆς πρώ-
της, ἐπὶ Προίγκηπος Γεωργίου, Κρητικῆς Κυβερνήσεως, ὡς Σύμβουλος αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας. Οὗτος, φανερὰ πλέον, ἐνώπιον τῶν ἀντιθέτων αὐτοῦ
Βεύδων καὶ λοιπῶν Μουσουλμάνων, διεκήρυττεν ὅτι ἐν ὧσιν μὲν ὁ Σουλτάνος διε-
τήρει τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν ἐν Κρήτῃ, ἥτο σύμφωνος εἰς τὴν διατή-
ρησίν της, ἀλλ' ὅτι ἀφ' οὗ πράγματι καὶ ἀνεπιστρεπτί, κατ' αὐτόν, τὴν ἀπώλεσε,
τὸ ἀληθὲς συμφέρον, οὐ μόνον τῶν Χριστιανῶν ἀλλὰ καὶ τῶν Μουσουλμάνων,
τῆς Κρήτης, ἥτο ἀντὶ μεταβατικῶν πολιτευμάτων, ὧν ἡ βεβαία ἀνατροπὴ διεκιν-
δύνει τὴν ἀσφάλειαν πρὸ πάντων τῶν Μουσουλμάνων, ἢ ὅσον οἷόντε ταχύτερα
Ἐνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμισεῖτο οὗτος ὑπὸ τῶν
τοῦ ἀντιθέτου φρονήματος Τούρκων. Εἰς μίαν τῶν ἐν τῷ Σεμπιλχανὲ συνήθων
συνεντεύξεων, εἶχον παρευρεθῇ καὶ ἐγώ, καθ' ἣν ἐξεστομίσθησαν ὑπὸ τοῦ Χου-
σεῖν Βέη Νεϊμβεϋζαδὲ ἐκπροσώπου τῶν Νεοτούρκων, τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα
παράβολα σχέδια τῆς Νέας Τουρκίας διὰ τὴν Κρήτην περὶ κυριαρχικῶν δικαιωμά-
των, σωμάτων στρατοῦ καὶ ναυστάθμων.

Ἡ ἐπὶ τούτῳ ἔξαιψις καὶ ἀγανάκτησίς μου ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἀφ' οὗ ἀπῆν-
τησα εἰς τὸν Χουσεῖν Βέην, ὅτι σύσσωμος ὁ Χριστιανικὸς Λαὸς τῆς Κρήτης θὰ
ἐπρωτίμα νὰ μεταβάλλῃ τὴν Κρήτην εἰς ἐρείπια καὶ τέφραν παρὰ νὰ ἀνεχθῇ τοι-
αύτην κατάστασιν, μεταβάς εἰς τὴν οἰκίαν μου συνέταξα πρὸς δημοσίευσιν δριμύ-
τατον ἄρθρον κατὰ τῶν σχεδίων τούτων τῶν Νεοτούρκων μὲ τὴν ἐπιγραφὴν
«Ἀποῦχει ἄρματα ἄς τὰ βαστᾷ, κι' ἀποῦ δὲν ἔχει ἄς εὔρη». Τοῦτο ἀπέστειλα εἰς
τὰς ἐν Χανίοις ἐκδιδόμενας ἡμερηίδας «Σύνταγμα», «Ἐλεύθερον Βῆμα» καὶ «Κή-
ρυκα». Ὡς κατακλειδα δὲ τούτου ἔθνηκα τὸ τέλος τοῦ γνωστοῦ ἀλληγορικοῦ πολεμι-
κοῦ Ριζίτικου ἄσματος «Ἐνα λαγὼν ἐτόπησα στοῦ κάτω δροῦ τὸ μπόρο. Μὰ μὴ
θαροῦν πῶς εἰν λαγὸς νὰ προμαζώνουν σκύλους, ἀπ' οὔχει ἄρματα ἄς τὰ βαστᾷ κι'
ἀποῦ δὲν ἔχει ἄς εὔρη» διακηρύττων οὕτως ὅτι, ἀφ' οὗ κατενοήθησαν καλῶς αἱ
διαθέσεις τῶν Νεοτούρκων, οὐδεμία ἄλλη πολιτικὴ ἐνεδείκνυντο εἰ μὴ ἡ πρὸς πό-
λεμον παρασκευὴ Τὸ «Σύνταγμα» καὶ τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἐδημοσίευσαν τὸ
ἐν λόγῳ ἄρθρον μου. ἡ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ὁποίου ἐντύπωσις παρὰ τῇ
κοι' ἡ γνώμη ὑπῆρξε βαθυτάτη. Ὁ Κήρυξ ὅμως ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡμιεπίσημον
ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως, ἀπέσχε νὰ τὸ δημοσεύσῃ δι' οὗς λόγους ἀναφέρει ἡ
ἐξῆς πρὸς με ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Τρίτη. Φίλτατε Κωστή,

Ὡς θὰ παρετήρησες, ἡ ἐπιστολή σου δὲν ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν Κήρυκα. Ἐνόμισα ὅτι θὰ σὲ συνήντων χθὲς τὸ ἀπόγευμα εἰς Χανιά διὰ νὰ σοῦ ἐξηγήσω ὅτι ἡ μὴ δημοσίευσίς ἐγένετο κατ' ἐπίσημον σύστασιν τοῦ κ. Μιχελιδάκι, πρὸς τὴν γνώμην τοῦ ὁποίου συνεφώνησε καὶ ὁ κ. Λογιάδης καὶ καθ' ἣν λαμβανομένης ὑπ' ὅφει τῆς ἰσχυρᾶς ἐντυπώσεως, ἣτις παρήχθη ἤδη ἐκ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς εἰς τὸ «Σύνταγμα» καὶ τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἡ δημοσίευσίς αὐτῆς καὶ εἰς τὸν Κήρυκα, ὅστις θεωρεῖται ἔχων ἡμιεπίσημον χαρακτῆρα, θὰ ὑπερέβαλλεν ἴσως καὶ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον δι' αὐτῆς ἐπεδιώκετο. Ἐννοεῖς πόσον μοῦ ἦτο δύσκολον νὰ μὴ συμμορφωθῶ πρὸς τὴν γνώμην τῶν συναδέλφων μου, οὐδὲ πιστεῦω, ὅτι εἶνε δυνατόν οὔτε πρὸς στιγμὴν νὰ παρεξηγηθῇ ἡ παράλειψις αὐτῆς τῆς δημοσιεύσεώς της.

Ἀδελφικῶς σὸς

Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Ἡ ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ πληροφορηθεῖσα κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1910 ὅτι ἐν ἀνακοινώσει ἀπευθυνθείσῃ τότε πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν, αἱ Προστάτιδες τῆς Κρήτης Δυνάμεις ἐποιοῦντο λόγον, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Κρήτην, περὶ «κυριαρχικῶν δικαιωμάτων» τοῦ Σουλτάνου, ἐξ οὗ προεκλήθη ζωηροτάτη ἐν τῇ Νήσῳ συγκίνησις, ἀπέστειλε διακοίνωσιν πρὸς τοὺς ἐν Χανίοις Προξένους τῶν προστατίδων Δυνάμεων μετὰ συνημμένου μακροσκελοῦς ὑπομνήματος ἔχουσας ὡς ἑξῆς:

Ἐν Χανίοις τῇ 10]23 Ἰουλίου 1910.

Ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐν Κρήτῃ, λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσῃ τοὺς Κυρίους Γεν. Προξένους τῆς Γαλλίας, Μεγάλῃς Βρετανίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσσίας ὅπως εὐαρεστούμενοι διαβιβάσουν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν κυβερνήσεις τὸ ᾧδε συνημμένον καί, ὑπὸ σημερινὴν χρονολογίαν Ὑπόμνημα αὐτῆς. Δράττονται τῆς εὐκαιρίας κ. λ. π.

Ἐ. Βενιζέλος, Γ. Μυλωνογιάννης, Β. Σκουλάς

Ἀναγνώρισις κυριαρχικῶν ἐπὶ τῆς Κρήτης δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου ἦτο ἤδη γεγονὸς τετελεσμένος. Τοῦτο ἔχουσα ὑπ' ὅφει ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ, καὶ ἔλλειψαι τῆς δυνάμεως ἐκείνης ἣτις καὶ μόνη ἐν τοῖς πλείστοις λύει τὰ διεθνή προβλήματα, τῆς ὕλικῃς τοῦτέστι δυνάμεως, κατέφυγε διὰ τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ὑπόμνήματός της εἰς **ιδανικά** ἐπιχειρήματα, ἰσχυρὰ μὲν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ὑπὸ τὴν ιδιότητά των ταύτην ἀλλ' ἀνίσχυρα διὰ νὰ ἀποτρέψουν τὰς λίαν ἐπιζημίους καὶ καταστρεπτικὰς διὰ τὴν αἰσίαν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος συνεπείας τῆς ἀναγνώρισεως κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου. Ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ ὑπομνήματος ἐστηρίζετο, ἰδίως εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐν τῇ διακοινώσει τῆς 5]17 Μαρτίου τῶν Ναυάρχων ὅρος «Ἐπικυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου» ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὅρον Ὑψηλὰ δικαιώματα «διὰ τοῦ ὁποίου αἱ Δυνάμεις ἐπεβεβαίωσαν ἐν τῇ ἀνακοινώσει των τῆς 30 Ὁβρίου 1908 τὰ εἰς τὸν Σουλτάνον ἐπιφυλαχθέντα δικαιώματα προκύπτει σαφῶς ὅτι, ἐν τῇ **διανοίᾳ** τῶν Δυνάμεων οἱ δύο οὗτοι ὅροι εἰσὶ κατ' οὐσίαν ἰσοδύναμοι καὶ οὐδαμῶς ἀντίκεινται πρὸς τὰ πραγματικὰ δικαιώματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς παρὰ τῆς Κρήτης ἀσκουμένης ἐδαφικῆς κυριαρχίας. Τούτου

οὕτως ἔχοντας ἢ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων χοῆσις τοῦ ὅρου τῶν «κυριαρχῶν δικαιωμάτων», ἀπέναντι τῆς Πύλης, εἰ καὶ γινομένη, ἤδη τὸ πρῶτον μετὰ δωδεκαετίαν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνησυχῇσῃ τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐν τούτοις ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἀπαγγελλέντι ἐν τῇ Ὁθωμ. Βουλῇ κατὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ὁ Μέγας Βεζύρης, ἐξαίρων τὴν εὐμένειαν τῶν Δυνάμεων εἰς ἣν ἀπέδωκε τὴν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας μνείαν τῶν «κυριαρχικῶν δικαιωμάτων» ἐπὶ τῆς Νήσου, ὑπεστήριξεν, ὅτι διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκδηλοῦνται διάθεσις τῶν Δυνάμεων, ὅπως ἀναγνωρίσωσιν εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν δικαιώματα ἄλλα παρὰ τὰ ἐξυπακουόμενα ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ὅρων «ὑπάτα δικαιώματα καὶ ἐπικυριαρχία» καὶ παρασκευάσωσιν οὕτω ὀριστικὴν λύσιν τοῦ Κρητ. ζητήματος εὐνοϊκὴν διὰ τὴν Τουρκίαν. Ἐνώπιον τοιούτων ἰσχυρισμῶν ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ αἰσθάνεται τὸ καθήκον νὰ διατυπώσῃ τὰς μᾶλλον ρητὰς ἐπιφυλάξεις κ.λ.π. (1) Ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὸ ὅτι ἡ Βουλὴ καὶ ἡ δημοσία γνώμη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐπιδοκίμαζον τὴν ὑποχώρησιν αὐτῆς εἰς τὸ ζήτημα τῆς σημαίας, οὐδεμίαν ἄλλην διέξοδον διέβλεπεν εἰμὶ τὴν παραίτησίν της. Ἐπὶ τούτῳ συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν.

Τὴν 1 Αὐγούστου 1909 ἡ Βουλὴ συνήρθετο ἐν Χανίοις εἰς συνεδρίαν μὴ προσελθόντων τῶν Μουσουλμάνων Βουλευτῶν, ὑπὸ τὴν προσωρινὴν δὲ προεδρίαν τοῦ πρεσβυτέρου Βουλευτοῦ καὶ ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Κρητ. ἐπαναστάσεων ἀειμνήστου Ἰωάννου Ἀϊνικολιώτη ἐξελέγη τακτικὸς πρόεδρος ὁ Ἀντ. Μιχελιδάκης. Ἡ Κυβέρνησις διὰ τούτου ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν της, γενομένην ἀποδεκτὴν. Μετὰ τοῦτο ἐξεκενώθη ἡ αἴθουσα ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον διὰ προσυνεννόησιν περὶ ἐκλογῆς Ἐκτελεστικοῦ, ἐπαναληφθείσης δὲ κατόπιν τῆς συνεδριάσεως ἐξελέγησαν μέλη τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ ἀποτελέσαντες ὑπηρεσιακὴν Κυβέρνησιν οἱ δικαστικοὶ Ἰω. Σαουνάτσος, Ἀ. Καψάλης καὶ Ν. Ζουρίδης.

Τὴν 3/16 Αὐγούστου ἀνεκοινώθη εἰς τὸ νέον Ἐκτελεστικὸν ἡ ἀπόφασις τῶν Δυνάμεων νὰ ἀφαιρέσωσι τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν τὴν κυματίζουσαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Λιμένος Χανίων δι' ἀποβιβάσεως ἀγμάτων ἐκ τῶν πλοίων των. Κατὰ τὴν συνεδριάσιν τῆς Βουλῆς τῆς 4 Αὐγούστου κατόπιν σφοδρᾶς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐνεργείας ἐκλογῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν, ἔγινε δεκτὴ ἡ πρότασις τοῦ Βουλευτοῦ Γεωργίου Φούμη νὰ ἀναβληθῇ πᾶσα ἐπὶ τούτῳ περαιτέρω συζήτησις καὶ ἀπόφασις.

Ἀποκοπὴ τοῦ ἱστοῦ τῆς σημαίας τοῦ Φιρκᾶ

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐτελεῖτο ἐν Χανίοις τὸ ἱστορικὸν γεγονός τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ κοντοῦ τῆς ἐν λόγῳ Ἑλληνικῆς σημαίας, πρὸ τῆς ὑψώσεως αὐτῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, ὅπου ἦσαν ἐλλιμενισμένα, ἐκπλεύσαντα κατέπλευσαν τὴν 4 50' πρωϊνὴν ὥραν εἰς τὸν προλιμένα τῶν Χανίων ὀκτὼ πολεμικὰ πλοῖα, ἥτοι ἀνὰ δύο ἐξ ἐκάστης τῶν Προστατίδων Δυνάμεων· ἀμέσως δὲ ἀπεβιβάσθη ἀνὰ εἷς λόχος πεζοναυτῶν ἐξ ἐκάστης τῶν αὐτῶν Δυνάμεων,

(1) Ἴδε ὁλόκληρον τὸ κείμενον ἐν Τεύχει Α'. Ἀριθμὸς φύλλου 65 τοῦ Παραρτήματος τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ.

παραταχθέντες ἐπὶ τῆς προκυμαίας τοῦ Λιμένος κατὰ τὴν θέσιν «Ἀκταῖον», κειμένην κάτωθι τῶν δημοσίων κτιρίων, αἵτινα ἐπὶ τουρκικοῦ στρατοῦ εὐρίσκοντο τὰ γραφεῖα τοῦ Φιοκᾶ (σώματος στρατοῦ). Τῶν λέμβων ὧν εἶχον ἐπιβιασθεῖ τὰ ἀγήματα προηγούντο ἀτμάκατοι ὀπλισμένοι διὰ μυδραλλιοβόλων. Ἐγκαίρως ἡ ἐγχώριος χωροφυλακὴ εἶχε λάβει πᾶν μέτρον ἀσφαλείας τῶν ἀγημάτων καὶ τηρήσεως τῆς τάξεως. Αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα τῶν παραλιακῶν οἰκῶν, κατὰ διαταγὴν τῆς ἀστυνομίας, εἶχον κλεισθῇ. Εἰς οὐδένα πολίτην ἐπετράπη νὰ εὐρίσκεται κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπὶ τῆς προκυμαίας. Νεκρικὴ σιγὴ ἐπεκράτει. Ἐπὶ τόπου παρίστατο ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς Ἀνδρέας Μονφεράτος, οἱ Μοίραρχοι Διολέτης καὶ Ρέγκλης, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ διοργανωτικοῦ στρατοῦ τῆς Κρητ. Πολιτοφυλακῆς Γαρδέλης, ὁ Λιμενάρχης Γ. Κουρκοῦτης. Παρίστατο καὶ ὁ Προξενικὸς διερμηνεὺς Ἰω. Ἀξελός. Πρῶτος ἀπεβιάσθη εἰς τὴν προκυμαίαν ὁ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἀγημάτων Ἀγγλος ὑποπλοίαρχος. Οὗτος ἠρώτησε τὸν παριστάμενον Ἀξελὸν ἂν ὑπάρχῃ γίνδυνος. Τοῦ ἀπήντησεν οὗτος ἀποφατικῶς. «Λυποῦμαι, εἶπε τότε ὁ Ἀγγλος ὑποπλοίαρχος, διότι εὐρίσκομαι εἰς ὄχι εὐχάριστον θέσιν, ἐπιφορτισθεὶς ὅπως δι' ἀγημάτων παρεμποδίσω τὴν ὑψωσιν τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας». Μετὰ τὴν παράταξιν τοῦ ὅλου τῶν ἀγημάτων, ἀνὰ εἴκοσι πέντε ναῦται ἕξ ἐκάστης τῶν Προστατίδων Δυνάμεων ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ πυργίσκου ὅπου ἦτο ἐστημένος ὁ ἱστός τῆς σημαίας καὶ διὰ πελέκεων ἀπέκοψαν τοῦτον, τὸν ὅποιον ριφθέντα ἐπὶ τῆς προκυμαίας, παρέλαβεν ἀτμάκατος. Λέγεται, ὅτι διηρῆθη οὗτος εἰς τέσσαρα τεμάχια καὶ ὅτι ἀνὰ ἓν τούτων ἔλαβον τὰ πληρώματα τῶν 4 Δυνάμεων. Τὸ γεγονός τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ἱστοῦ ἀνηγγέλθη εἰς τὰ πλοῖα διὰ σημάτων. Μετὰ τοῦτο ἐτοποθετήθη ἐπὶ τοῦ πυργίσκου μία μυδραλλιοβόλος, ἐτέθησαν δὲ καὶ φρουροὶ διεθνεῖς εἰς διάφορα σημεῖα. Εἶτα τὰ ἐπὶ τῆς προκυμαίας παρατεταγμένα ἀγήματα, πλὴν 10 ἕξ ἐκάστης τῶν Δυνάμεων, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν φρουρὰν τοῦ Φιοκᾶ, ἐπεβιάσθησαν ἐπὶ τῶν ἀναμενουσῶν ταῦτα λέμβων των καὶ δι' αὐτῶν ἐπὶ τῶν πλοίων των. Τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, ἣτις ὑψοῦτο ἐπὶ τοῦ Φιοκᾶ παρέλαβε πρὸς φύλαξιν ὁ διερμηνεὺς Ἀξελός. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀγημάτων παρέμειναν ἐν τῷ φρουρίῳ, εἰδοποιήθη δὲ ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἡ Βουλὴ ὅτι ταῦτα ἤθελον ἐπιβιβισθῇ ἐπὶ τῶν πλοίων των ἅμα ὡς ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἤθελεν ἐγγυηθεῖ ὅτι, ἀποσυρομένων τούτων, δὲν ἤθελεν ὑψωθεῖ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τοῦ σημείου ἐκεῖνου. Πράγματι δὲ μετὰ τὴν παροχὴν τοιαύτης ἐγγυήσεως ὑπὸ τῆς ὑπηρεσιακῆς κυβερνήσεως ἀπεσύρθησαν ταῦτα.

**Τὸ κατρακύλισμα τῆς καταστάσεως ἀπὸ τε διεθνoῦς ἀπόψεως
καὶ ἐσωτερικῆς Διοικήσεως ἐν τε τῇ Κρῆτῃ καὶ Ἑλλάδι**

Ἡ παραίτησις τῆς Κρητικῆς κυβερνήσεως ἀποτελουμένης ἐν πολλοῖς ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Κρήτης καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῆς ὑπὸ ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως, οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ ὅτι τὰ πράγματα τῆς Κρήτης εἶχον ἤδη φθάσει εἰς τὸ ἀδιέξοδον καὶ ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὐτῶν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θὰ ἐτρέπετο ἐπὶ τὸ χειρόν.

Ἡ δρᾶσις τῆς νέας κυβερνήσεως ἦτο καθαρῶς ὑπηρεσιακὴ. Οἱ ἐν Χανίοις Γεν. Πρόξενοι τῶν προστατίδων Δυνάμεων συχνὰ ἀνεφέροντο πρὸς αὐτὴν διὰ

θίγοντα αὐτοὺς ἐκκρεμοῦντα ζητήματα, ὡς π. χ. τὸ ζήτημα συμμετοχῆς τῶν προξενικῶν παρέδρων κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων δικαζόντων διαφορὰς ἐν αἷς ἠνείχοντο καὶ συμφέροντα ξένων ὑπηκόων, τὸ φαρικὸν κ.λ.π. Ἡ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκτελεστικοῦ κατάργησις τοῦ θεσμοῦ τῶν Προξενικῶν παρέδρων ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὡς θίγουσα τὰς ἐν Τουρκίᾳ προνομίας αὐτῶν, τὰς κεκτημένας διὰ τῶν capitulations καὶ ἐπανειλημμένως εἶχε ζητηθεῖ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ πρῶτον καθεστῶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Ἡ κυβέρνησις στερεοτύπως ἀπήντα, ὅτι οἱ κ. κ. Πρόξενοι ἔπρεπε νὰ ἀναμένωσιν ἐπὶ τούτῳ τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς τὸν προσεχῆ Δεκέμβριον καὶ τὸν σχηματιμὸν τότε τῆς νέας Κυβερνήσεως.

Συνεπεία τῶν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου καὶ Μιχελιδάκι γενομένων δηλώσεων, αἱ συνεμερίζετο ὁλόκληρος ὁ Κρητ. Λαός, ὅτι ὁπότε ἤθελον ἐνεργηθεῖ ἐκλογαὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ Κρητικὸς Λαὸς θὰ ἀπέστελλε τοὺς ἀντιπροσώπους του εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον, ἡ Πύλη διεμαρτυρήθη καὶ ἠπείλησε πάλιν τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Ἰω. Γρυπάρης διεβεβαίωσε τὴν Πύλην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐνεργήσῃ ὅπως πεισθοῦν οἱ Κρῆτες νὰ μὴν ἐμμένουν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν ταύτην.

Ἡ Ἐπανάστασις

Τὴν 14 ἐπὶ τέλους Αὐγούστου 1909 τὸ ἐν Ἑλλάδι πρὸ πολλοῦ μυκώμενον ἠφαίστειον ἐξερράγη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Γουδῆ καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνευρόατη ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Μαυρομιχάλη, ὑποκυπτούσης καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἰδρυθέντος Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου. Ἐξακολουθῶν νὰ ἀρθρογραφῶ εἰς τὴν Κρητικὴν ἐφημερίδα «Σύνταγμα» ὡς καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένην «Ἀθῆνας» ἐχαρακτήρισα τὸ ἐν Γουδῆ, κίνημα ὡς **ἀρχὴν τοῦ τέλους**. Δὲν δύναται, ἔγραφον, νὰ καθαρισθῇ ἡ κόπρος τοῦ αὐγείου διὰ προσωπικοῦ κόμματος, οἷονδῆποτε καὶ ἂν εἶνε τὸ ἀνάστημα τοῦ Ἡρακλέους τοιοῦτου κόμματος. Ἀπαιτοῦνται ριζικὰ μέτρα καὶ ἡ ἰδρυσις συστήματος καὶ ἡ ἀνακήρυξις προγράμματος στηριζομένου ἐπὶ νέων ἀρχῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν.

Ὡς πρὸς τὸ δεῦτερον τοῦτο μέρος ἐκαντηρίαζον τὴν ὑπὸ τιγῶν ὑποστηριζομένην πολιτικὴν περὶ τοῦ ὅτι αἱ πολεμικαὶ παρασκευαὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν δύνανται νὰ ὑπερβαίνωσι τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις αὐτῆς. Εἶνε ἀνάγκη νὰ σημειώσω ὅτι οὔτε ὁ Ἑλ. Βενιζέλος οὔτε κανεὶς ἄλλος ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ συμπραττόντων, εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸ κίνημα ἐκεῖνο. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε καὶ τὸ ἑξῆς:

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τούτου ὁ Γεώργιος Ἰω. Μοάτσος διατελὼν Πρόεδρος τῶν Κρητῶν φοιτητῶν ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην ἐπιστολὴν ἄλλων φοιτητῶν τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀνακοινούντων εἰς αὐτὸν ὅτι λίαν προσεχῶς θὰ ἐξεργήγνυτο κίνημα Ἐθνοσωτήριον καὶ ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου ἐπεκαλοῦντο τὸν πατριωτισμὸν αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν του φοιτητῶν, ὅπως συμπράξωσιν εἰς τοῦτο. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μοῦ ἀνεκοίνωσεν ἐντὸς τοῦ ἐν Χανίοις Ζαχαροπλαστείου τοῦ Ἰωάννου Καλλογρίδη ὅπου τυχαίως παρεκάθηντο καὶ οἱ ἐκ τῶν πολιτικῶν φίλων τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, μακαρίζται νῦν, Μίνως Πετυχάκης καὶ Κυριάκος Μπιράκης. Εἰς τὸν

κ. Μοάτσον συνέστησα νὰ ἀνακοινώσωμεν πρῶτον τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ πρὸς τούτους καὶ κατόπιν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐν Χαλέπα οἰκίαν τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ὅπως συνεννοηθῶμεν μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου. Πράγματι μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτης καὶ πρὸς τούτοις μετέβημεν καὶ εὔρομεν τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὴν οἰκίαν του, εἰς ὃν καὶ ἀνεκοινώσαμεν τὴν ἐπιστολὴν. Εἰς ἀπάντησιν οὗτος μᾶς ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς κίνημα τοῦ ὁποίου οὔτε τοὺς διοργανωτὰς ἐγνωρίζαμεν, οὔτε τοὺς σκοποὺς, οὔτε τίνα τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ μέσα, δὲν ἔπρεπε νὰ προχωρήσωμεν ἀλλὰ μόνον νὰ παρακολουθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀγρύπνως τὴν ἐξέλιξιν. Εἰς τοῦτο καὶ συνεφωνήσαμεν ὅλοι οἱ τότε συσχεφθέντες.

Ἡ Ἀντίδρασις

Ἡ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἀντίδρασις καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Διαδόχου καὶ τῶν Βασιλοπαίδων ἐκ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ στρατοῦ καὶ στόλου κ. λ. π. εἶχεν ἤδη ἀρχίσει, δημιουργοῦσα ἐρεθισμὸν καὶ χαώδη κατὰστασιν. Πλὴν ἄλλων καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις τὴν 14 Ἰβρίου 1909 συγκροτηθὲν συλλαλητήριον ἐν τῷ Πεδίῳ τοῦ Ἄρεος, ἦτο λίαν ἐνδεικτικὸν τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

Ὁ γνωστὸς ἀγωνιστὴς Παπαῖ Δράκος, φέρων ἀνὰ χεῖρας χουσοῦν σταυρὸν καὶ εὐλογῶν διὰ τούτου τὸ συγκεντρωθὲν ἐκεῖ ἄπειρον πλῆθος, ὀρκίζει τὸν Λαόν. Μακεδονομάχοι ἱερεῖς ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ βήθρου τῆς στήλης τῶν Ἱερολοχιτῶν ἰστιάμενοι, περιέβαλον τοὺς ὄμους καὶ τὰ στήθη τοῦ Παπαῖ Δράκου δι' Ἑλληνικῆς σημαίας. Ἐπικολούθησε ψήφισμα ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως ἐπιδοθὲν πρὸς τὸν Βασιλέα.

Τὸ ζήτημα τῆς Ἐνώσεως τῆς Κρήτης ἐθεωρεῖτο, τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος χαμένον. Κατὰ τοὺς «Ταῖμς» τοῦ Λονδίνου, ἡ Πύλη ἐπέδωκε πρὸς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις διακοίνωσιν δι' ἧς ἐτόνιζεν, ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς Κρήτης κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα ἀνεγνωρίσθησαν κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Συνεπῶς ζητεῖ, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐξετασθῇ μετ' αὐτῶν, ὁ τύπος τῆς παραχωρηθησομένης πρὸς τὴν Νῆσον διοικήσεως.

Ἡ «Πρωτὴν» Ἀθηνῶν ἐδημοσίευσεν ἀνταπόκρισιν τοῦ ἐν Ρώμῃ ἀνταποκριτοῦ τῆς συνιστῶντος ἀποστολῆς Πρεσβείας ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸν Μιχελιδάκην, Βενιζέλον, Σφακιανάκην καὶ Φούμιν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαίων τῆς Κρήτης. Πράγματι ἔγεινε σκέψις καὶ συζήτησις περὶ ἀποστολῆς τοῦ Ἰωάννου Σφακιανάκη, ἥτις ὁμως δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Ἡ ἀρθρογραφία μου κατὰ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῶν παλαιῶν κομμάτων καὶ τῆς Αὐλῆς ἐξηκολούθησε καὶ εἰς τὰς Ἀθηναϊκάς ἐφημερίδας καὶ εἰς τὰς Κρητικάς· ἡ παραγομένη δὲ ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τούτων ἐντύπωσις ἦτο μεγάλη, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν συγχαρητηρίων ἐπιστολῶν ἃς ἐλάμβανον ἀπὸ διαφόρους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς καὶ πολίτας. ⁽¹⁾

(1) Περιεχομένη μίᾳς τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ ἀγνοῦ πατριώτου Παπαῖ Στεφάνου ἐξ Ἀγίων Παρασκευῶν τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης κρίνω ἀναγκαῖον νὰ παραθέσω, διότι ζωηρῶς ἀπεικονίζει τὴν γνησίαν γνώμην τῆς ἐν Κρήτῃ ὑπαίθρου χώρας. Αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς: Φίλτατε κύριε Κ. Φούμη,

Ἱερὰ συγκίνησις μὲ κατέλαβεν ἀναγνώσαντα εἰς τὸν «Ἑλληνισμὸν» τὰς ὑμετέρας

Ἀλλὰ καὶ τὴν αὐλὴν τῶν Ἀθηνῶν ἀνησύχησεν ἡ ἀρθρογραφία μου ἐκείνη. Συνεπεία ἐντολῆς τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τοῦ Βασιλέως, ὁ ἐν Χανίοις Διευθυντὴς τοῦ Ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος μακαρίτης Βασίλειος Δούκας, καλέσας με εἰς τὸ γραφεῖόν του μοῦ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι τὸ γραφεῖον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως παρακολουθεῖ τὰ δημοσιεύματά μου μετὰ λύπης του δὲ παρατηρεῖ, ὅτι ταῦτα θίγουν καὶ τὴν ἀνέθυνον ἀρχὴν καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ἂν ὑπῆρχε τρόπος ὅπως παύσουν τοιοῦτου εἶδους δημοσιεύματα.

Εἰς ἀπάντησιν τὸν παρεκάλεσα νὰ ἀναλάβῃ νὰ γράψῃ καὶ νὰ διαβιβάσῃ ὅτι θὰ τοῦ ὑπηγόρευον. Μοῦ ὑπεσχέθη τοῦτο προθύμως καὶ τότε τοῦ εἶπον ὅτι ὁ μόνος τρόπος δι' οὗ θὰ ἔπαυον τὰ δημοσιεύματά μου εἶνε νὰ εὐδοκῇ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς νὰ εἰσακούσῃ τὰς συστάσεις τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμνον διὰ τῶν δημοσιευμάτων μου ἐκείνων χάριν τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Δυναστείας του. Οὗτος μοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ τὸ ἔπραττε· ἄλλοτε δὲ μοῦ εἶπεν, ὅτι τὸ πρωτότυπον τῆς σχετικῆς ἐκθέσεώς του εὐρίσκεται κατατεθειμένον εἰς τὴν ἐμπιστευτικὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ὑποκαταστήματος.

Παραίτησις τῆς ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκλογή νέας

Ἡ ὑπηρεσιακὴ Κυβέρνησις τῆς Κρήτης εἶχεν ἐντολὴν ὅπως συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν διὰ τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1909 ὅπερ καὶ ἔπραξε. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 14 Δεκεμβρίου 1909 ἡ κυβέρνησις ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν της, γενομένην δεκτὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

ἀποκαλύψεις, αἵτινες εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἐθνοσωτήριον. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται εἶμαι βέβαιος, ὅτι ριζηδὸν θὰ ἀνατρέψουν τὰ σχέδια τῶν ἀντιδραστικῶν καὶ τῆς Δυναστείας, ὥστε δὲν θὰ δύνανται πλέον νὰ πωλοῦν πατριωτισμὸν καὶ νὰ ρεκλαμάρουν εἰς τὸν λαόν. Τὸ ἐπερίμενον αὐτὸ καὶ μετ' ἀγωνίας ἐπερίμενον τὸ «Σύνταγμα» διὰ νὰ ἴδω τὰς νεωτέρας συμβουλὰς ὑμῶν διὰ τὸ κίνημα τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐκτόπα ἡ καρδιά μου μετὰ τὰ γεγονότα τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κερκύρας... Καὶ ὅμως μετὰ τὰς ὑμετέρας ἀποκαλύψεις ὅλα διεσκορπίσθησαν ὡς σύννεφα. Δὲν πιστεύω κανεὶς ἐκ τῶν κεντρισθέντων νὰ ἀπαντήσῃ, διότι δὲν θὰ ἔχῃ τὸ θάρρος νὰ διαφεύσῃ τὰ ὑφ' ὑμῶν λεχθέντα. Εἶμαι ὑπερβέβαιος ὅτι ὁ Βασιλεὺς θὰ προσέλθῃ καὶ τὰ νομοσχέδια τῆς Κυβερνήσεως θὰ ψηφισθοῦν... Ὁ Βασιλεὺς θὰ ἀκούσῃ τὰς ὑμετέρας συμβουλὰς καὶ θὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ἀνορθωτικοῦ ἀγώνος, διότι οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι. Συμβουλευώ νὰ κεντρίσετε ἐκ νέου τὸν τύπον τῶν Χανίων νὰ γράφῃ ζωηρότερα καὶ νὰ ἀπειλῇ, ὅτι ἂν δὲν διορθωθῇ τὸ Ἑλληνικόν, εἶνε ὑποχρεωμένη ἡ Κρήτη νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ τὸ διορθώσῃ. Ἡ σωτηρία τοῦ ἔθνους θὰ προέλθῃ ἐκ Κρήτης καὶ ὅ,τι γίνῃ θὰ γίνῃ χάρις εἰς τοὺς Κρητάς. Δόξα καὶ τιμὴ λοιπὸν εἰς τοὺς πολιτικούς τῆς Ἡρωϊκῆς Πατρίδος ἧτις ἔσχε, χάρις εἰς αὐτούς, τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὸ σάπιον κράτος. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν Κρητικὸν τύπον, ὅστις ἀφύπνησε τὸν λαὸν καὶ προέβη εἰς ἀνορθωτικὰ μέτρα. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν κ. Φούμην, ὅστις εἶχε τὸ θάρρος νὰ διαφωτίσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν περὶ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ πολιτικῶν του, οἵτινες εἶνε ὑποχρεωμένοι σήμερον μετὰ τὰ ἀποκαλυφθέντα, νὰ ἀλλάξουν πορείαν καὶ νὰ φιμωθοῦν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ συντρέχοντες σιωπηρῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως. Παρακολουθεῖτε οἱ πλησιέστεροι τὴν κατὰστασιν καὶ πάντοτε ἐγκαίρως κρούετε τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, ὅπως φέρετε τὰ πράγματα εἰς τὴν τροχίαν τῶν.

Ἐν Ἀγίαις Παρασκαῖς 7 Αὐγούστου 1911

Σὲ φιλῶ

Παπᾶ Στέφανος

Περὶ τοῦ ἂν τὴν ὑπηρεσιακὴν ταύτην κυβέρνησιν θὰ διεδέχετο νέα τοιαύτη ἢ πολιτικὴ Κυβέρνησις, ἐγένετο μακρὰ καὶ σφοδρὰ συζητήσις εἰς τὴν Βουλὴν μὴ καταλήξασα εἰς ἀπόφασιν ἕνεκα διαφωνίας. Ἐπὶ τέλους συνεννοήσῃ πάντων τῶν παραγόντων ὑπεβλήθη πρότασις περὶ ἐκλογῆς τῶν Ἀλεξάνδρου Παπαχατζάκι, Γ. Σκουλούδη καὶ ἐμοῦ γενομένην διὰ βοῆς δεκτὴν ἄνευ ἀντιρρήσεως. Μόνος ὁ βουλευτὴς Ἀριστείδης Κριάρης ἔφερεν ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἐκλογῆς μου ἔχων προσωπικοὺς κατ' ἐμοῦ λόγους. (1) Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐκλογή μου ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ μου καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκ μέρους μου ἐνεργείας, μοῦ ἀνηγγέλθη δὲ εἰς τὸ Δικαστήριον καθ' ἣν στιγμὴν ἠγόρευον ὡς Δικηγόρος εἰς τινα ὑπόθεσιν. Τὸ ψήφισμα τῆς ἐκλογῆς τῆς νέας Κυβερνήσεως εἶχεν οὕτω:

«Ἡ ἐν Κρήτῃ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων

Κατὰ τὴν Δ'. αὐτῆς συνεδρίαν τῆς Δ'. ἐκτάκτου συνόδου τῆς Α' περιόδου γενομένην τὴν 16 10βρίου 1909, ἐκλέγει μέλη τῆς Κυβερνήσεως τοὺς κ. κ. Κ. Μ. Φούμην, Γεωργίου Σκουλούδη καὶ Ἀλέξανδρον Παπαχατζάκην, ὁρίζουσα δὲ ὅτι οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως κ. κ. Κ. Μ. Φούμης καὶ Γ. Σκουλούδης θὰ δώσωσι μετὰ μεσημβρίαν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς συνεδριάζουσας τὸν νεομισμένον ὄρκον ὁ δὲ ἀπουσιάζων κ. Ἀλέξανδρος Παπαχατζάκις θὰ δώσῃ τοῦτον ἐνώπιον τῶν ὀρκισθέντων μελῶν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Χανίοις τῇ 16 Δεκεμβρίου 1909

Ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς
Ἀντ. Μιχελιδάκις»

Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ μεταμεσημβρινὴ συνεδρία τῆς Βουλῆς, ἣτις εἶχεν ὀρισθεῖ πρὸς ὀρκωμοσίαν ἐμοῦ καὶ τοῦ συναδέλφου μου Γεωργίου Σκουλούδη, μετέβην εἰς τὸ Βουλευτήριον, ἀφ' οὗ δὲ ἠὐχαρίστησα τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ τοὺς παρευρεθέντας ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐκ τῶν Βουλευτῶν, τοῖς ἐδήλωσα, ὅτι πρὶν ἢ ὀρκισθῶ καὶ ἀναλάβω ὑπηρεσίαν ἐθεώρουν ἀναγκαῖον νὰ ὑποβάλλω τὴν γνώμην μου περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ἡ κυβέρνησις νὰ λάβῃ ἐξαιρετικὰ μέτρα ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐν τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ εἶνε καὶ ἡ εἰς τὴν Κρητικὴν Νομοθεσίαν εἰσαγωγὴ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας τοῦ περὶ καταστολῆς τῆς ληστείας νόμου καὶ ἡ τροποποιήσις τοῦ νεωστὶ εἰσαχθέντος θεσμοῦ περὶ ὀρκωτῶν δικαστηρίων, κατὰ τρόπον ἐγγνώμενον τὴν πληρεστέραν λειτουργίαν τούτου καὶ ὅτι, τὸ ἐπ' ἐμοί, θὰ ἠδυνάτου νὰ ἀναλάβω τὴν εὐθύνην συμμετοχῆς εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας ἄνευ τοιαύτης ἐξουσιοδόσεως. Ἐχων πρὸς τοῦτο ὑπ' ὄψει καὶ τὴν μέλλουσαν ἐξέλξιν τῶν Βαλκανικῶν πραγμάτων ἀσφαλῶς βαίνουσαν εἰς πόλεμον καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς προπαρασκευῆς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Κρήτης, συνέστησα, ὅτι ἔδει νὰ ληθῇ πρόνοια περὶ ταχείας οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τοῦ «Ταμείου Ἀμύνης» πρὸς συμπλήρωσιν τῆς προμηθείας ὀπλων τοῦ νεωτέρου καὶ τελειότερου συστήματος. Ὁ Πρόεδρος καὶ οἱ Βουλευταὶ εὐρέθησαν σύμφωνοι ἐπὶ τούτῳ, ἡ δὲ Βουλὴ διὰ ψηφίσματος αὐτῆς τῆς 18]12]09

(1) Ἴδε Ἐφημερίδος Σύνταγμα φύλλον 164 τῆς 18 Δεκεμβρίου 1909

ἐξουσιοδότησε τὴν Κυβέρνησιν ὅπως, σὺν ἄλλοις, ρυθμίσῃ διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων τὰ ζητήματα τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τῶν ὀρκωτῶν Δικαστηρίων, ἅτινα καὶ πράγματι ἐκανονίσθησαν διὰ νομοθετικῶν Διαταγμάτων τῆς 12 καὶ 18 Ἰανουαρίου 1910 ὑπὸ τῆς νέας Κυβερνήσεως Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ «Ταμείου Ἐθνικῆς ἀμύνης» ἀπεφασίσθη ὅπως ὅσον οἶόν τε μυστικῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνισχυθῇ τοῦτο χρηματικῶς δι' ἐράνων καὶ ἐπιχορηγήσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ταμείου μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅπως γείνη κατόπιν σκέψις περὶ τῆς ἀγορᾶς ὀπλῶν ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ στρατοῦ καὶ τῆς ἐφεδρείας.

Μετὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν θεμελιωδῶν τούτων ζητημάτων προέβημεν ἐγὼ καὶ ὁ παρὼν ἐν Χανίοις συνάδελφος Γ. Σκούλῶδης εἰς τὴν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς συνεδριάζούσης δόσιν τοῦ νεομισμένου ὅρκου.

Καὶ διὰ τὴν ὀρκωμοσίαν ταύτην ἐπανέλαβε τὰς διαμαρτυρίας αὐτῆς πρὸς τὰς Προστατίδας Δυνάμεις ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις καὶ ἐξηκολούθησε τὰς ἀπειλὰς τῆς, ἃν Κρῆτες βουλευταὶ ἐξελέγοντο καὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν Κοινοβούλιον. Ἐν τῶν πρώτων μελημάτων τῆς νέας Κυβερνήσεως ἦτο καὶ ἡ ἐξακριβώσις καὶ ἐνίσχυσις τῆς ἐν ἐνεργείᾳ δυνάμεως τοῦ Κρητικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐν ἀνάγκῃ κληθισομένης Ἐφεδρείας. Σχετικὴ πρὸς τὴν ἀπόφασιν περὶ πολεμικῆς παρασκευῆς τῆς Κρήτης εἶνε καὶ ἡ ἀμέσως κατωτέρω παρατεθειμένη ἔκθεσις τῆς ἀρμοδίας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἣν ἐζήτησα καὶ ἔλαβα παρ' αὐτῆς.

«Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Νήσου.

Οἱ στρατεύσιμοι τῆς Νήσου, ἥτοι τῶν τεσσάρων μέχρ' ἡ σήμερον ἀπογραφῶν 1907, 1908, 1909 καὶ 1910, ἀνέρχονται ἐν ὅλῳ εἰς 13.308

Ἐκ τούτων γεγυμνασμένοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι 5830, εἰς οὓς ὅμως περιλαμβάνονται καὶ 1000, οἵτινες ἐκλήθησαν διὰ τὴν 1ην προσεχοῦς Μαΐου. Ὅθεν πράγματι γεγυμνασμένοι εἰσὶ σήμερον ἀκριβῶς 4.830.

Ἐκ τῶν ἀγυμνάστων τούτων, 2485 ἔχουσι κριθῇ διὰ βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀνίκανοι πρὸς στράτευσιν.

Οὕτω μένουσιν ἱκανοὶ στρατεύσιμοι, μὴ ὅμως ὑπηρετήσαντες, 4.943.

Ἐκ τῶν ἱκανῶν τούτων στρατευσίμων 1067 ἀπηλλάγησαν δι' οἰκογενειακοὺς λόγους, δυνάμενοι ὅμως νὰ κληθῶσι πρὸς ἐκγύμνασιν.

Ἀφαιρουμένων ὅθεν καὶ τούτων τῶν 1.067 μένουσι 3926.

Ἀφαιρουμένων δ' ἐξ αὐτῶν 746, καθὸ μεταφερθέντων εἰς ἕτερον ἔτος γενήσεως μένουσι 3166 διαθέσιμοι, ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ ἀνυπότακτοι, οἵτινες ἀνέρχονται περὶ τὰς 2000 καὶ συνεπῶς μένουσι διαθέσιμοι, ἵνα κληθῶσι πρὸς ἐκγύμνασιν, 1166.

Δυνάμεθα ὅθεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχομεν 5830 γεγυμνασμένους, 1166 διαθέσιμους, οὓς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ 1067 ἀπαλλαγέντας, οὓς ἐπίσης δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν πρὸς ἐκπαίδευσιν.

Συνεπῶς, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, συνοψίζοντες δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχομεν ἄνδρας πρὸς στράτευσιν 8.063, οὓς δυνάμεθα καθ' ὁριζήποτε στιγμήν νὰ καλέσωμεν πρὸς κατάταξιν συμφώνως τοῖς κειμένοις νόμοις.

Ἐκ τῶν 8.063 βεβαίως δὲν θὰ ᾤσι παρόντες ἐν τῇ Νήσῳ ἑκατοντάδες τινές· ὁ ἀριθμὸς οὐχ' ἦττον οὗτος τῶν πρὸς στράτευσιν 8.063 ἀνδρῶν εἶναι ὁ ἐπί-

σημος ἐκ τῶν οἰκείων βιβλίων προκύπτων, συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐτῇ καὶ τῶν πρὸς στρατεύσιν ὀθωμανῶν.

Ἐὰν ὅθεν ὑπολογίσωμεν ὑποθετικῶς τὸν ἐκτὸς τῆς Νήσου ἀριθμὸν τῶν στρατευσίμων εἰς 1.063 ἄνδρας, παραμένει ὁ ἀριθμὸς 7000 ἀνδρῶν, οὓς ἐπαλαμβάνομεν, δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν πρὸς κατάταξιν.

Δέον διὰ ταῦτα νὰ ἔχωμεν **7,000 τυφέκια ἐν πάσῃ στιγμή ἑτοιμα**, ἀνάλογον ἐξάρτησιν καὶ ἀνάλογον ἱματισμόν, ἀνεξαρτήτως τῆς διατροφῆς καὶ τῶν ἀναγκαιοῦντων στελεχῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ μάλιστα ἀξιωματικῶν.

Ταῦτα ἐν γενिकाῖς γραμμαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ἀκριβεῖα, περὶ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Νήσου.

Τῇ 11 Ἰανουαρίου 1910 ἐδημοσιεύετο διάταγμα περὶ ἐπικηρύξεως φυγοδικῶν, περὶ ἐκτοπισμοῦ τῶν συγγενῶν καὶ ἐν γένει αἱ οὐσιώδεις διατάξεις τοῦ περὶ καταδιώξεως τῆς ληστείας Νόμου τοῦ Παλαιοῦ Βασιλείου. Τὴν 18 Ἰανουαρίου 1910 τὸ νομοθετικὸν Διάταγμα περὶ τροποποιήσεως τοῦ Διατάγματος τῆς 28 Μαΐου 1907 περὶ ὀρκωτῶν Δικαστηρίων (1).

Εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν περιλαμβάνετο καὶ ἡ τροποποίησις τοῦ ἐκλογικοῦ Νόμου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐνιαίου τῆς ψήφου καὶ τῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφορίας. Συνεπεία τούτου ἐξεδόθη τὸ σχετικὸν Διάταγμα τῆς Ἰανουαρίου 1910, ὠρίσθη δὲ ὡς ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν ἡ 7 Μαρτίου 1910.

Δυσχερεῖαι τῆς Νέας Κυβερνήσεως

Ἀπὸ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως τὰ ἀποτελοῦντα ταύτην μέλη ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τὰς δυσχερείας καθ' ὧν εἶχαν ν' ἀντιπαλαίσουν. Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ κατάστασις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας εὐρίσκετο εἰς κακὸν σημεῖον· τὰ δὲ μέτρα ἅτινα ἐμελετῶντο νὰ ληφθῶσιν ἀπῆτουν χρόνον τινα, ἵνα διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἀρχίσουν νὰ ἀποφέρουν τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα. Πλὴν τούτου ἡ ἐκκρεμότης τοῦ Κρητ. ζητήματος καὶ τὰ ἐπερχόμενα ἀλλεπαλλήλως γεγονότα, ἅτινα ἐμείουν καὶ ἐμάκρυναν ὁσημέραι τὰς ἐλπίδας ταχείας καὶ εὐνοϊκῆς αὐτοῦ λύσεως, ἐτήρουν τὴν κοινὴν γνώμην εἰς ἐκνευριστικὴν κατάστασιν. Ὡς νὰ μὴν ἤρχουν ταῦτα καὶ οἱ νεότουρκοι καὶ ἐντὸς τῆς Κρήτης ἀπασχολοῦν τὴν Κυβέρνησιν. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρω τὰ ἑξῆς ἐκ τῶν παρεμπεσόντων γεγονότων.

Παρὰ τοῦ ἐν Χαλέπα διαμένοντος κ. Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπεσπασμένον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πρώην ἀρμόστου Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη καὶ παραμείναντος ἐνταῦθα καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, ὡς συνδέσμου μεταξὺ Ἑλληνικῆς καὶ Κρητικῆς Κυβερνήσεως ἔλαβον τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν.

Ἐμπιστευτική. Ἐν Χαλέπα τῇ 12 Ἰανουαρίου 1910

Φίλε κύριε Προεδρεύων,

Μοὶ μεταδίδεται ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ ἐπιφύλαξιν ἡ εἰδησις, ὅτι Τοῦρκοι κατάσκοποι ἐνεργοῦντες κατὰ διαταγὴν νεοτούρκων ἐπιζητοῦσι διὰ διανομῆς χρημάτων

(1) Παράρτημα Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ Τευχ. Α'. ἀριθμὸς 25 τοῦ 1910.

εἰς ἄτομα ἄνευ ἐπαγγέλματος νὰ δημιουργήσουν ἐν Κρήτῃ ταραχάς, ὅπως μᾶς ἀποξενώσουν τῶν συμπαθειῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπιτύχωσι τὴν εἰς τὴν Νῆσον ἀπονομήν τοῦ καθεστῶτος τῆς Σάμου. Ταῦτα ἀνακοινῶ ὑμῖν ἐντολῇ τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως· παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ὅπως εὐαρεστούμενος μοὶ καταστήσητε γνωστὰς τὰς πληροφορίας ἃς ἤθελε τυχὸν ἀρυσθεῖ ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Τὸν κ. ἀρχηγὸν τῆς Χωροφυλακῆς εἰδοποίησα ἤδη διὰ τὰ εἰκότα.

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως

“Ὅπως ὑμέτερος

“**Ἀλέξανδρος Ρίζου Ραγκαβῆς**

Αἱ προσωπικαὶ τῷ ὄντι πληροφορίες ἡμῶν, ὡς καὶ αἱ ὑπηρεσιακαὶ συνέπιπτον πρὸς τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ κ. Ραγκαβῆ ἀναφερομένας· εἶχον δὲ ληφθῇ πάντα τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα πρὸς ματαίωσιν τῶν νεοτουρκικῶν σχεδίων. Χαράκτηριστικὸν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο ἡ Κρήτη καὶ ἡ Παλαιὰ Ἑλλάς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶνε καὶ τὸ περιεχόμενον ἐπιστολῆς ἧς ἀντίγραφον μοῦ ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ, ἐχούσης δὲ ὡς ἐξῆς :

«Ἐν Ἀμστελδάμῳ τῇ 3 Ἰανουαρίου 1910

Φίλε κ. Φιλάρετε Χαῖρε,

Βεβαιῶ ἡμετέραν 2 τρέχοντος ἐν ἡ λέγω τὰ δέοντα. Τὸ ὁμοίotypον τοῦ Γλάστωνος ἐστάλη ταχυδρομικῶ δέματι, ἴσως φθάσῃ μὲ τὸ ταχυδρομεῖον μεθ' οὗ θὰ λάβητε τὴν παροῦσαν. Σπεύδω νὰ γράψω ἡμῖν ἀμέσως ταύτην τὴν ἐσπέραν, διότι σπουδαῖα γεγονότα ἐκτιλίσσονται εἰς τὰ διάφορα Κοινοβούλια διὰ τὸ **Κρητικὸν ζήτημα**.

«Ἐὰν αἱ πληροφορίες, ἃς ἔλαβον, εἶναι ἀκριβεῖς, αἱ Δυνάμεις σκέπτονται νὰ προβῶσιν εἰς λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ διαλυθῇ ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος καὶ τοῦτο καθ' ὅτι ἡ λύσις θὰ εἶναι δυσμενής, Οὔσης τῆς λύσεως δυσμενοῦς, ἡ ὑπαρξίς τοῦ Στρατιωτικοῦ συνδέσμου δυνατόν νὰ σαρώσῃ καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τὸ ὁποῖον δὲν θέλει ἡ ἀπολίτιστος Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία. Τὰ γεγονότα σπεύδουσι τόσον ταχέως, ὥστε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περιμένεται ἡ ἐκ μέρους τῆς ψευδοῦς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀπάντησις, ὅπως ὁ σύνδεσμος ὁ στρατιωτικὸς διαλυθῇ. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς πρέπει νὰ φωτισθῇ δεόντως διὰ τὰ τεκταινόμενα καὶ ὥς ἐτοιμασθῇ διὰ τὸν μέγα ἀγῶνα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μὲ ἀναγκάζει νὰ παραδεχθῶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἄνω εἰδήσεων εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός, ὅτι τρεῖς ἐπεσκέφθη τὸ Βρινδήσεον ὁ πρῶν ἀρμοστής κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας διὰ νὰ λάβῃ ὁδηγίας καὶ νὰ δώσῃ τοιαύτας.»

«Ἡ λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος δὲν πρέπει οὐδαμῶς νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν παρουσιασθῇ ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων πρὸς ἐπαναφορὰν εἰς τὴν φαυλοκρατίαν, προτιμότερον εἶναι, ὅπως διαιωνισθῇ διὰ τῆς καταλήψεως καὶ αὐθις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ κατ' οὐδένα λόγον νὰ ἀνακοπῇ ὁ δρόμος τῆς ἀνορθώσεως. Ἡ Κρήτη ὑπαγομένη καὶ αὐθις ὑπὸ τὴν

κατοχήν τῶν ἐξ Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δὲν χάνεται, ἀλλὰ πάντοτε ὑπάρχει ἐλπίς, ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὅμως ὅταν ἡ ἀνόρθωσις τοῦ ἔθνους καταπνιγῇ, τότε οὐ μόνον ἡ Κρήτη ἀπόλλυται, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ταῦτοχρόνως.»

«Συμπέρασμα.

«Οἱ Κρητὲς πρέπει ἀμέσως νὰ προβάλωσιν εἰς τὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον διὰ νὰ ματαιώσωσιν τὰ τεκταινόμενα ὑπὸ τῆς διπλωματίας εἰς βάρος αὐτῶν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐξῆς αἴτημα (λέγω ἀμέσως) διότι ὁ χρόνος ἐπείγει: Ὅτι οὐδεμίαν ἄλλην λύσιν δέχονται παρὰ τὴν ἐνωσιν, ἄλλως καλλίτερον εἶναι αἱ Δυνάμεις νὰ κάμωσιν ἐκ νέου κατοχήν· κατ' οὐδένα δὲ τρόπον ἐπιθυμοῦσιν ὅπως γίνωσιν αἵτιοι τῆς διαλύσεως τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου, ὅστις ἀντιπροσωπεύει τὴν θέλησιν ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἐκτὸς τῶν φανλοκρατῶν· ὁ δὲ Ἑλληνικὸς λαὸς διὰ δηλώσεων, νὰ ὑποδείξῃ ὅτι παρέχει τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην του εἰς τὸν στρατιωτικὸν σύνδεσμον καὶ ὅτι ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος δὲν θὰ διαλυθῇ ἔστω καὶ ἂν τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἔλθῃ ἐπὶ τάπητος.»

«Τελευταῖον ἀναγκάζομαι νὰ ἐξορκίσω ὑμᾶς, ὅπως ἐνεργήσητε ἀμέσως τὰ δέοντα ὅπου δεῖ, καὶ μάλιστα ἐπιθυμῶ νὰ δείξητε καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς μου, ἣν πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν εἶχον στείλῃ, τῷ κ. Βενιζέλῳ ἐν Κρήτῃ ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἐκ νέου κατοχῆς τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν δυνάμεων. Ἀμέσως νὰ μοὶ ἀπαντήσητε, ὅτι ἐλάβετε ταύτην διὰ δελταρίου. Ἡ ἐπιστολὴ Κ. ἐλήφθη. Εὐχόμενος ὑμῖν αἴσιον τὸ Νέον ἔτος καὶ εὐχόμενος τοῖς συστρατιώταις Ριζοσπαστικοῦ ὁμόνοϊαν καὶ εὐτυχὲς τὸ νέον ἔτος.

Διατελῶ μετὰ ἀγάπης κ. λ. π.

Τὸ ζήτημα τῶν Προξενικῶν Παρέδρων

Ὡς ἦτο ἐπόμενονον ἀπὸ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Νέας Κυβερνήσεως ἡ ἐν Χανίοις Πρόξενοι τῶν Προστατίδων Δυνάμεων ἔκριναν ὡς ἐπιστᾶσαν τὴν κατάλληλον ὥραν διὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Προξενικῶν Παρέδρων. Τὴν 19 Ἰαν. (1 Φεβρουαρίου) 1910 ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἐλάμβανε διακήρυξιν αὐτῶν ἔχουσαν ὡς ἐξῆς:

«Οἱ Γενικοὶ Πρόξενοι τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Ρωσσίας καὶ ὁ Διευθύνων τὸ Γεν. Προξενεῖον τῆς Ἰταλίας εἶνε ἐντεταλμένοι ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεών των νὰ γνωστοποιήσωσι πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν, ὅτι αἱ Προστατίδες Δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ δεχθῶσι τὴν εἰς τοὺς ξένους ὑπηκόους προσγενομένην νῦν θέσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Ἐπιμένουσιν ὅπως αἱ Κρητικαὶ ἀρχαὶ ἐφαρμόζωσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς τοὺς ὑπὸ τῶν ἐν ἰσχύει διεθνῶν κανονισμῶν ἐξησφαλισμένους ἐν προκειμένῳ κανόνας. Ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν σοβαρῶν συνεπειῶν ἃς ἄρνησις θὰ ἐκινδύνευε νὰ ἔχῃ διὰ τὴν Κρήτην. Φέροντες ταῦτα εἰς γνῶσιν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς οἱ ὑπογεγραμμένοι Πράκτορες τῶν Προστατίδων Δυνάμεων τῆς Κρήτης παρακαλοῦσι ταύτην, ὅπως καταστήσῃ αὐτοὺς εἰς θέσιν νὰ πληροφορήσωσιν ἐπειγόντως τὰς Κυβερνήσεις των ἐπὶ τῶν μέτρων, ἅτινα θὰ λάβῃ συμφώνως πρὸς τὴν διακῆ-

ρουξιν ταύτην καὶ δράττονται τῆς εὐκαιρίας ὅπως τῇ διαβιβάσωσιν τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου ὑπολήψεως των.»

Χανία 19 Ἰανουαρίου (1 Φεβρουαρ.) 1910

Ἐπογραφὰι

Ἐμμανουὴλ Μπερτρὰν (Γαλλίας)

Α. Χιεμπουννὶν (Ρωσσίας)

Α. Κ. Μπρατισλάβ (Ἀγγλίας)

Μπαρτολοῦτσι Γκοντολίνι (Ἰταλίας)

Ἡ κυβέρνησις εὐρεθεῖσα ἔναντι τῆς ἄνω μνημονευθείσης διακοινώσεως τῶν πρακτόρων τῶν προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων, ἀπαιτούντων ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνοβολῆς καὶ *ἐπειγόντως* τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἐπισυρόντων τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν *σοβαρῶν* συνεπειῶν, ἃς ἡ ἄρνησις θὰ *ἐκινδύνευε νὰ φέρῃ*, ἔσπευσεν ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἀνακοινώσῃ ταύτην πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους τοῦ τόπου πολιτικούς παράγοντας καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην των περὶ τοῦ πρακτέου ἀμέσως, ἢ ἂν ἔπρεπε νὰ συγκαλέσῃ ἐκτάκτως τὴν Βουλὴν, ὅπως λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο· ἀφ' ἑτέρου δ' ἐζήτησε διὰ τοῦ κ. Ραγκαβῆ τὴν γνώμην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἡ μὲν ἀπάντησις τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἦτο ἀρνητικὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς· ἀπεφεύγετο δὲ ἡ ἔκφρασις σαφοῦς γνώμης περὶ συγκαταθέσεως, ὅπως ὑποκύψῃ ἢ μὴ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῶν Δυνάμεων ἀφιέμενης οὕτω πάσης τῆς εὐθύνης εἰς τὴν κυβέρνησιν μὴ δυναμένην νὰ συγκαλέσῃ τὴν Συνέλευσιν ἀφ' οὗ ἐκ τῶν προτέρων ἦτο γνωστόν, ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα δὲν θὰ συνήρχοντο. Ἡ ἀπάντησις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἦτο σαφὴς καὶ κατηγορηματικὴ. Κατόπιν συνεννοήσεως μετ' αὐτῆς διὰ τοῦ κ. Ραγκαβῆ ὥς πρὸς τὴν διατύπωσιν τῆς πρὸς τοὺς Προξένους ἀπαντήσεως ἡ Κυβέρνησις δι' ἐμοῦ ὥς Προεδρεύοντος καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐπιτρόπου, μεταβάντος τῇ 25 Ἰανουαρ. (7 Φεβρουαρ. 1910) κατόπιν προσενεννοήσεως μετὰ τῶν προξένων περὶ τοῦ τόπου καὶ χρόνου τῆς ἐπιδόσεως, εἰς τὸ ἐν Χαλέπα Γεν. Προξενεῖον τῆς Γαλλίας, ὅπου οἱ 4 ἀντιπρόσωποι τῶν Προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων εἶχον συνέλθει, ἀνέγνωσα καὶ κατόπιν ἐπέδωκα εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων τὸ ἑξῆς ἔγγραφον:

«Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἐν Κρήτῃ, λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν διακήρυξιν, ἣν εὐαρεστήθησαν νὰ ἀπευθύνωσιν πρὸς αὐτὴν ὑπὸ χρονολογίαν 19 Ἰανουαρ. (1 Φεβρουαρ.) 1910 οἱ κ. κ. Γεν. Προξένοι Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Ρωσσίας καὶ ὁ Διευθύνων τὸ Γεν. Προξενεῖον τῆς Ἰταλίας».

«Διὰ τῆς διακοινώσεως των τῆς 5]28 Ὀκτωβρίου 1908 αἱ Προστατίδες Δυνάμεις ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν θὰ ἀπείχον ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποβλέψωσι μετ' εὐμενείας εἰς τὴν συζήτησιν τῆς Ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ἡ τάξις διατηρηθῇ καὶ ἡ προστασία τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ ἐξασφαλισθῇ. Προσδοκῶντες, ὅτι ἡ ἐπίσημος διεθνὴς καθιέρωσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἣτις μόνῃ ὑπολείπεται ἔτι δὲν ἦτο δυνατόν κατόπιν τῆς πολυτίμου καὶ εὐμενοῦς ταύτης ὑποσχέσεως νὰ ἀπέχῃ πολὺ, ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ Κρητικὸς Λαὸς ἀφιέρωσαν

πάσας τὰς προσπάθειάς των εἰς τὴν ἐπακριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ὄρων ἐξ ὧν αἱ Προστατίδες Δυνάμεις ἐξήρτησαν οὕτω μετ' εὐμενείας συζήτησιν τῆς Ἑνώσεως. Ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅθεν εὐμενοῦς ἀποφάσεως καὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τούτων τῶν συστάσεων τῶν Δυνάμεων εἰς ἃς ὁ Κρητικὸς Λαὸς ἐνεπιστεύθη τὸ ζήτημά του, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διὰ τῶν ἐν ἰσχύει διεθνῶν πράξεων ἐξησφαλισμένων κανόνων, ὡς πρὸς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης εἰς τοὺς ξένους ὑπηκόους, εἶχε παραστῇ εἰς τὰ ὅμματα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν μεταβατικὴν ταύτην περίοδον ὡς ζήτημα σκοπιμότητος. Ἡ ἀρχὴ ὅμως τῶν κανόνων τούτων, ἐκ τῶν ἐν ἰσχύει **ἀπορρέουσα** συνθηκῶν, ὑπῆρξε πάντοτε σεβαστὴ τόσον διὰ τὴν Ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν, ὅσον καὶ διὰ τὰς καθεστηκυίας ἀρχάς τὰς λειτουργούσας δυνάμει τοῦ καθεστώτος, ὅπερ ἐγκαθιδρύθη ἐν τῇ κατὰ τὸν χρόνον τῆς δηλώσεως τῶν Δυνάμεων, ἀπὸ 30 Ἰουνίου (13 Ἰουλίου) διακηρύξει, τῇ ἀφορῶσιν τὴν ὁλοσχερῇ ἄρσιν τῆς κατοχῆς.

«Ἐπιθυμοῦσα νὰ συμμορφωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου καὶ πρὸς τὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων, τὴν ἐκπεφρασμένην ἐν τῇ προσφάτῳ διακηρύξει, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως οἱ ἐν λόγῳ κανόνες ἐξακολουθῶσιν ἐφαρμοζόμενοι, ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ εἰρημένου καθεστώτος, ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐν Κρήτῃ, ἔχει τὴν τιμὴν νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς τοὺς κυρίους Γενικοὺς Προξένους ὅτι ἐδόθησαν εἰς τὰς ἀρμοδίας ἀρχάς, αἱ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖαι διαταγαὶ καὶ δράττεται τῆς εὐκαιρίας ὅπως παράσχῃ αὐτοῖς τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου ὑπολήψεώς της».

Χανιά τῇ 25 Ἰανουαρίου (7 Φεβρουαρίου) 1910

Κ. Μ. Φούμης

Γ. Σκουλούδης

Ἀλέξανδρος Παπαχαιτσάκης

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διακοινώσεως ταύτης προσέθηκα προφορικῶς τὰ ἑξῆς :

«Δὲν νομίζω, κύριοι Γεν. Πρόξενοι, ὅτι δύναμαι νὰ ἀποκρύψω ὅλας τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις ἐδέησε νὰ παρακάμψῃ, ἵνα φεισθῇ τῆς φιλοτιμίας τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, ὅστις δικαίως πλήττεται, ὅταν παρουσιάζονται ζητήματα τοιοῦτου εἴδους, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ εἶνε, ἔχουσι τοῦλάχιστον τὴν ἐπίφασιν, ὅτι ἀπομακρύνουν ἀκόμη τὸν σκοπὸν εἰς ὃν ἀπέβλεψαν ὅλαι αἱ θυσίαι, ἃς ὁ Κρητικὸς Λαὸς ἐπέβαλεν ἑαυτῷ».

Διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς ληφθείσης ὑπ' εὐθύνην της, ἄνευ ρητῆς ἐξουσιοδοτήσεως, ἀλλ' ἐξυπακουομένης συναίνεσεως τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς ἐχόντων πλήρη γνῶσιν τοῦ ζητήματος καὶ οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν ἐκφράσαντος ρητὴν ἐναντίαν γνώμην, ἐλύθη ἐν τῶν ἀκανθωδεστέρων ζητημάτων, ἡ παράτασις τοῦ ὁποίου ἐν' ᾧ ἂφ' ἑνὸς οὐδὲν θὰ προσεπόριζε κατ' οὐσίαν ὄφελος διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα, θὰ ἐξώργιζε κατὰ τῶν Κρητῶν τὰς Προστατίδας δυνάμεις ὧν ἡ δυσφορία, διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ ἡ ἀνυπομονησία των διὰ τὴν ταχίστην λύσιν αὐτοῦ, ἦτο πλέον ἢ κατάδηλος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῇ ὁποῖα μέγιστα ὕλικά Εὐρωπαϊκά συμφέροντα ἰδίως τῶν Προστατίδων Δυνάμεων διεκυβεύοντο ἐκ τῆς ἀνακινήσεως τοῦ ζητήματος τῶν Capitulations καὶ ἡ κατάργησις

τῶν ὁποίων ἦτο ἐν τῶν οὐσιωδεστάτων μερῶν τοῦ νεοτουρκικοῦ πραγμάματος ὥς καὶ τοῦ μετέπειτα Κεμαλικοῦ τοιούτου καὶ τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους καὶ ἐπετεύχθη θεωρηθείσης καὶ δικαίως, ἔνεκα τούτου, τῆς Τουρκίας, ὥς ὀριστικῶς ἀπελευθερωθείσης ἀπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς κηδεμονίας καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα ἀναμίξεως. Προφανῆς ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τῶν ἐν Χανίοις πρακτόρων τῶν Προστατίδων Δυνάμεων ἐκδηλωθεῖσα ἅμα τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνώσει τοῦ ἐν λόγῳ ἐγγράφου, καὶ τῆς συνοδευσάσης ταύτην πικροχόλου προφορικῆς συμπληρώσεως. Οἱ κ. κ. Πρόξενοι μὲ συνεχάρησαν· ὁ δὲ Πρύτανης τοῦ Προξενικοῦ Σώματος Γάλλος Γεν. Πρόξενος κ. Μπερτρὰν, ὅστις μοῦ εἶχε κάμει πολὺν κακὴν ὑποδοχὴν ὀλίγας ἑβδομάδας πρὶν ἢ ἐκλεχθῶ Ἐπίτροπος κατὰ μίαν συνάντησίν μας δι' ὑπόθεσιν πελάτου μου τινός, Γάλλου Προστατευομένου, συνοδεύσας με ἤδη μέχρι τῆς ἐξωθύρας καὶ τῆς κλίμακος τοῦ Προξενείου μετὰ πολλῶν περιποιήσεων, μὲ συνεχάρη καὶ πάλιν καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσω τὰς εὐχαριστίας του καὶ τὰ συγχαρητήρια τοῦ Προξενικοῦ Σώματος καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως ἀποκαλέσας τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ταύτην ὡς ἀληθῆ πολιτικὴν πράξιν (un vrai acte politique). Λόγος τῆς προηγηθείσης κακῆς ὑποδοχῆς μου, ἦτο ἡ εἰς τὰς Κρητικὰς ἐφημερίδας δημοσίευσίς δρυμέος ἄρθρου μου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Vae Victis* (οὐαὶ τοῖς ἡττηθεῖσι) κατὰ τῆς παλιμβουλίας τῶν Προστατίδων Δυνάμεων διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα τῆς ὀφειλομένης οὐ μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν Νεοτούρκων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑλικά συμφέροντα, οἷα π. χ. ἡ ἀνανέωσις ὑπὲρ Γάλλων κεφαλαιούχων τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν (Regie) εἰς οὗ τὸ Συμβούλιον ἐλέγετο ὅτι κατελέγετο καὶ ὁ τότε Γάλλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Pichon. Ἀπαντῶν εἰς τὰς φιλοφρονήσεις τοῦ κ. Bertran ἠνχήθη ὅπως ἡ ὑποχώρησις αὕτη τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ ἐξ ἄκρας εὐλαβείας πρὸς τὴν θέλησιν τῶν Προστατίδων Δυνάμεων γίνῃ ἡ ἀπαρχὴ εὐμενεστέρας εἰς τὸ μέλλον πολιτικῆς τῶν Προστατίδων Δυνάμεων ὑπὲρ μικροῦ μάρτυρος Λαοῦ, ἀγωνιζομένου διὰ τὸ πολυτιμότερον τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ἅτινα διεκλήρυσεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, τῆς Ἐλευθερίας του. Ἡ ἐκκρεμότης τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος καὶ ἡ ἐν γένει ἀνώμαλος κατάστασις τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν παροξυνθεῖσα ἀπὸ τὸ ὑπερφίαλον καὶ καθαρῶς πλέον ἐκδηλωθὲν ἐθνικιστικὸν πνεῦμα τῶν νεοτούρκων ἐδείκνυσεν πλέον φανερά, ὅτι θὰ κατέληγεν εἰς πόλεμον. Ἡ ἀντίθετος πολιτικὴ τοῦ Πρίγκηπος Σαμπαχεδὶν ἀποσκοποῦσα νὰ συνενώσῃ πάντα τὰ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἐθνη εἰς ἰσοπολιτείαν πρὸς σωτηρίαν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἶχε πλέον ὀριστικῶς ἀποτύχει· ἡ Κυβέρνησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν τελειωτέραν ὁργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Κρήτης ἐτροποποίησε, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 52 τῆς 13 Μαρτίου 1910 Διατάγματος αὐτῆς τὸν στρατολογικὸν νόμον κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας. Διὰ τῶν γενομένων τροποποιήσεων ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡδύνατο νὰ περιορισθῇ οὐσιαστικῶς ἡ στρατιωτικὴ θητεία εἰς ἑξάμηνον, ὅπως δύνανται νὰ ἐκγυμνασθῶσιν ὅσον οἷόν τε πλείότεροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρείχοντο διευκολύνσεις πρὸς κατόταξιν τῶν ἀνυποτάκτων, ἀπαλλαττομένων τῶν προσθέτων εἰς αὐτοὺς ὑπηρεσιῶν, ἐλαμβάνοντο δὲ καὶ μέτρα παρέχοντα πλείονα ἐχέγγυα, ὅπως μὴ οἱ κληρωτοὶ διαφεύγῃσι τῆς στρατολογίας λόγῳ δῆθεν σωματικῆς ἀνικανότητος. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐν Κρήτῃ, ἐνεργείας ταύτας, ἔβαινον καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα.

**Πρόσκλησις τοῦ Βενιζέλου εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς
ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως**

Ὁ Βενιζέλος εἶχε κληθεῖ εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ἐκεῖ δημιουργηθείσης χαώδους καταστάσεως. Ἡ Κυβέρνησις Μαυρομιχάλη ἀντιδρῶσα εἰς τὴν σύγκλησιν ἀναθεωρητικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως παρητήθη κατ' ἀπαίτησιν τοῦ στρατιωτικοῦ Συνδέσμου. Τῇ εἰσηγήσει δὲ τοῦ Βενιζέλου ὡς διάδοχος τῆς Κυβερνήσεως ὑπεδείχθη ὁ Στέφανος Δραγούμης ἀπὸ τῆς 13 Ἰανουαρίου 1909. Ὁ Βασιλεὺς τὴν 16 Ἰανουαρίου συνεκάλεσε Συμβούλιον τοῦ Στέμματος πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῆς συγκλήσεως ἀναθεωρητικῆς Συνελεύσεως. Οἱ προηγηθέντες ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων συνεφώνησαν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἐνεδοίαζεν ἀκόμη. Ἔνεκα τούτου τὴν ἐπιούσαν διαδήλωσις τῶν φοιτητῶν διήλθεν ἔξωθι τοῦ ξενοδοχείου Ἑρμῆς, ὅπου διέμενεν ὁ Βενιζέλος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν του. Ὀλόκληρος ἡ φρουρὰ τῶν Ἀθηνῶν τεθεῖσα ἐν ἐπιφυλακῇ εἶχε παραταχθεῖ εἰς τὰ παραπήγματα ἀποτελουμένη ἀπὸ δύο πεζικὰ συντάγματα, τὸ εὐζωνικὸν τάγμα, τὸ ἵππικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν παρατάξαν τὰ πεδινὰ καὶ ὀρειβατικὰ πυροβόλα του. Ταῦτα ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Βενιζέλος. Ὁ Βασιλεὺς καλέσας συνεπεῖα τούτου τοὺς Θεοτόκην καὶ Ράλλην καὶ συμβουλευθεὶς πάλιν αὐτοὺς, ἐδήλωσεν αὐθημερὸν ὅτι τάσσεται, ἀνεπιφυλάκτως πρὸς τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως. Τὴν 18 Ἰανουαρίου κατηρτίζετο καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Δραγούμην Κυβέρνησις μεθ' ὃ ὁ Βενιζέλος ἐπανήλθεν εἰς Χανία.

Συνεπεῖα τῶν ἐξοπλισμῶν τῆς Τουρκίας ὁ φιλόκρης Ἰταλὸς Βουλευτὴς Ροβέρτος Γκάλλι ἐπηρώτησε τὸν Ἰταλὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἂν οὗτοι στρέφονται κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κρήτης. Ὁ ὑπουργὸς ἀπήντησεν, ὅτι αἱ Προστατίδες Δυνάμεις ἀπέβλεψαν εἰς τὴν ἀποφυγὴν περιπλοκῶν χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης καὶ ἰδιαζόντως χάριν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας οὔσης ἀποφασισμένης νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἄκρα. Ἡ ἐνέργεια προσέθηκεν οὗτος τῶν Δυνάμεων ἀπέβη ἀποτελεσματικὴ κατόπιν τῶν δηλώσεων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἰταλία συμπαθῶς ἀποβλέπει εἰς τὴν πρόοδον τῆς Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος πεποιθυῖα ὅτι Ἑλλὰς καὶ Τουρκία δύνανται καὶ ὀφείλουν νὰ συμφιλωθῶν χάριν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν ἀνατολῇ. Ἡ τήρησις τοῦ καθεστῶτος εἶνε ἀπαραίτητος χάριν τῆς εἰρήνης. Κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον ἐτελεῖτο σημαντικὸν καὶ χαρμόσυνον γεγονός. Ἡ καθέλκυσις τοῦ καταδρομικοῦ πολεμικοῦ Ἀβέρωφ, ὅστις ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀποτελέσῃ τὸν ἀήττητον Ἑλληνικὸν στόλον καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν νίκην εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν συμμάχων της.

Τὸ ζήτημα τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν ἀποστολῆς Κρητῶν Βουλευτῶν

Τὴν 30 Ἰανουαρίου (12 Φεβρουαρίου) 1910 ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐλάμβανε τὴν ἐξῆς διακήρυξιν τῶν ἐν Χανίοις Προξένων τῶν 4 Προστατίδων Δυνάμεων. «Οἱ κ.κ. Γενικοὶ πρόξενοι Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας, Ρωσσίας καὶ ὁ διευθύνων τὸ Γεν. Προξενεῖον τῆς Ἰταλίας ἐνετάλησαν παρὰ τῶν Κυβερνήσεων τῶν νὰ δηλώσουν εἰς τὴν Ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν, ὅτι αἱ τέσσαρες Δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ δεχθῶσι τὴν συμμετοχὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Νήσου εἰς τὰς ἐκλογὰς

αΐτινες πρόκειται νὰ διεξαχθῶσιν ἐν Ἑλλάδι. Ἐὰν παρὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς ρητῆς ἐναντιώσεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ἡ συμμετοχὴ αὕτη ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἐπακολουθήσῃ, θὰ ἐλάμβανον αὗται μέτρα ἀποτελεσματικὰ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς πραγματοποιήσεώς της. Δράττονται τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐπαναλάβωσι πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου ὑπολήψεώς των. Ἐν Χανίοις τῇ 30 Ἰανουαρ. (12 Φεβρουαρίου) 1910 (ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν προξένων.)»

Τὴν διακήρυξιν ταύτην ἔσπευσε δι' ἐμοῦ νὰ ἀνοικινώσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ πρὸς τὸν ἐνταῦθα σύνδεσμον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κύριον Ραγκαβῆν, τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς Ἀντ. Μιχελιδάκην, τὸν Ἑλ. Βενιζέλον, τοὺς Βουλευτὰς καὶ τοὺς ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων Κρητῶν διαπυνθανομένη τὴν γνώμην των.

Μεταξὺ ἄλλων ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς Ἀντ. Μιχελιδάκης, μοῦ ἔγραψε τῇ 10 Φεβρουαρίου 1910 τὰ ἐπόμενα :

«Τὸ ζήτημα τῆς ἀποστολῆς βουλευτῶν εἶνε ἀληθῶς πολὺ σπουδαῖον. Ὁ πατριωτισμὸς μας καὶ ἡ ἀσυνέπεια τῆς Εὐρώπης μᾶς ἐπιβάλλει τὸ ἐμπρὸς. Ἡ σύνεσις καὶ ἡ πολιτικὴ μᾶς ὑπαγορεύουν τὸ ἐναντίον. Ποῖον ἐκ τῶν δύο θὰ ὑπερισχύσῃ; Μᾶλλον φοβοῦμαι τὸ πρῶτον. Διὰ τοῦτο ἐσκέφθην καὶ ἐγὼ ἀπαράλλακτα ὅπως σεῖς. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ ρητὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπόκρισις. Ἀλλὰ δι' ὑπεκφυγῆς ὁμολογοῦντες, ὅτι ἀφ' οὗ αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐκλογαὶ θὰ βραδύνουν ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔως τότε θὰ προλάβῃ τὰ πράγματα καὶ θὰ ἀποφύγωμεν τὴν ὀξύτητα τῆς περιστάσεως. Φρονῶ λοιπὸν καὶ ἐγὼ καλὸν ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα νὰ γίνῃ ἐργασία τις καὶ νὰ γνωρισθῇ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς πολιτικοὺς παράγοντας, διότι ὁμολογουμένως τοιαῦτα πατριωτικὰ ζητήματα εἶνε δύσκολον εἰς πολυμελῆ σωματεῖα, οἷα ἡ Συνέλευσις, νὰ τύχωσι συνετῆς λύσεως».

Δέξασθαι κλπ.

Ἀντ. Μιχελιδάκης

Ὁ κ. Ραγκαβῆς μοῦ ἀπέστειλε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἐξιστοροῦνται καὶ λεπτομέρειαι τῶν γινομένων σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο.

«Ἐν Χαλέπα τῇ 27 Φεβρουαρίου 1910

Φίλε κύριε Φούμη.

Παρακαλῶ ὑμᾶς καὶ δι' ὑμῶν καὶ τοὺς ὑμετέρους συναδέλφους, ὅπως ἔλθητε εἰς τὸ γραφεῖον μου σήμερον τὴν 2αν μ. μ. ὥραν, ἵνα σᾶς ἀνακοινώσω ἐμπιστευτικῶς τὸ σχέδιον ὑπομνήματος πρὸς τὰς Δυνάμεις περὶ οὗ εἶχε γίνῃ λόγος ἐν τῷ Συμβουλίῳ (1) καὶ ὅπερ ἀνέλαβον τῇ παρακλήσει σας νὰ συντάξω. Τοῦτο ἐλπίζω νὰ δυνηθῶ νὰ ἔχω ἑτοιμον μέχρι τῆς ρηθείσης ὥρας, ὅπως καὶ τὸ ὑποβάλω ἄνευ βραδύτητος εἰς τὴν Βασιλικὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ σημερινοῦ Ἰταλικοῦ. Θὰ ἐπεθύμουν ὁμως πρὸ τούτου νὰ ἔχω τὴν ἐπ' αὐτοῦ γνώμην τῆς ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς. Θὰ μὲ ὑποχρεώοντε γνωρίζοντές μου, ἐὰν τυχὸν κωλύεται τις ἐξ ὑμῶν κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν. Διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ὅλος ὑμέτερος

Ἀλέξανδρος Ρίζου Ραγκαβῆς.»

(1) Εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς εἶχε παρακαθῆσαι ὁ κ. Ραγκαβῆς προσκληθεὶς ἐπὶ τούτῳ.

Κατὰ τὴν μετὰ τοῦ κ. Ραγκαβῆ συνάντησιν τῶν μελῶν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπεκράτησεν ἡ καὶ ἐν τῇ προμνησθείσῃ ἐπιστολῇ τοῦ Ἀντ. Μιχελιδάκι καὶ ἐμοῦ γνώμη τοῦ νὰ παρακάμπτεται τὸ ζήτημα τῆς ἀποστολῆς ἢ οὐ Κρητῶν βουλευτῶν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀθηνῶν· νὰ ἀναπτύσσωνται καὶ πάλιν τὰ ὑπὲρ τῆς ἀμέσου Ἐνώσεως συνηγοροῦντα ἐπιχειρήματα καὶ νὰ ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς ὅτι μέχρι τῆς διενεργείας τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκλογῶν αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις θὰ ἠυδόκουν νὰ κυρώσουν καὶ τύποις τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος Ἐνωσιν τῆς Κρήτης.

Τὸ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐγκριθὲν σχέδιον ἀπαντήσεως ἐστάλη ἐξ Ἀθηνῶν· ἀνεκοινώθη δὲ τοῦτο πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς Ἀντ. Μιχελιδάκην, ὅστις ἔφερεν ἀντιρρήσεις διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τῆς ὁποίας ἡ ἀπάντησις ἐδόθη πρὸς με διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Ραγκαβῆ

«Ἐμπιστευτική. Ἐν Χαλέπῳ τῇ 25 Μαρτίου 1910

Πρὸς τὸν κ. Κ. Μ. Φούμην προεδρεύοντα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς

Ἀξιότιμε κύριε Προεδρεύων

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν, ὅτι ἀνακινώσας πρὸς τὴν Βασιλικὴν Κυβέρνησιν τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ κ. Μιχελιδάκι εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ὑπομνήματος καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅτι δέον ἢ ἐπίδοσις νὰ γίνῃ παρὰ τῆς Συνελεύσεως ἢ τῆς ὑπὸ ταύτης καταρτισθησομένης Κυβερνήσεως. ἔξουσιοδοτήθην χθὲς τηλεγραφικῶς νὰ γνωρίσω, ὅτι ἡ Βασιλικὴ κυβέρνησις θεωρεῖ ἀσφαίτητον ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅπως ἡ ἀποστολὴ τοῦ ὑπομνήματος πρὸς τὰς Δυνάμεις πραγματοποιηθῇ ὅσον οἶόν τε τάχιον.»

«Πέποιθεν ὅτι ὁ κ. Μιχελιδάκις θέλει δώσῃ ἤδη τὴν συγκατάθεσίν του, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ μέγιστα συμφέροντα ὅσα διακυβεύονται ἐκ τῆς ἀναβολῆς καὶ ἀποβλέπων εἰς τὸ ὅτι προέχει ἐν προκειμένῳ οὐχὶ ὁ τρόπος, ἀλλὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς ἐπίδοσεως τοῦ ὑπομνήματος ὅπερ *ἀναγόμενον κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν κύκλον τῆς κυβερνητικῆς ἐνεργείας*, οὐδαμῶς ἀποκλείει ἢ προδικάζει τὴν παρὰ τῆς Συνελεύσεως τυχὸν διαγραφὴν οἰουδήποτε πολιτικοῦ προγράμματος πρὸς ὑποβολὴν εἰς τὰς Δυνάμεις. Διατελῶ κ.λ.π.

Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς»

Ὡς ὁρθῶς ἡ ἀπάντησις αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀναφέρει, τὸ ὑπόμνημα ὅπερ ἔπρεπε νὰ υποβληθῇ εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἄνω μνημονευθεῖσαν διακοίνωσιν αὐτῶν *ἀναγόμενον εἰς τὸν κύκλον τῆς Κυβερνητικῆς ἐνεργείας* χωρὶς νὰ ἀποκλείῃ ἢ προδικάζῃ τὴν παρὰ τῆς Συνελεύσεως τυχὸν διαγραφὴν οἰουδήποτε πολιτικοῦ προγράμματος ἔπρεπε νὰ υποβληθῇ ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μᾶς ἀνεκοίνου, ὅτι ἐθεώρει ἀπαραίτητον ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις τὴν ὑποβολὴν αὐτοῦ. Ὅπως ἐξηγηθῇ δὲ διατὶ δὲν ἐπετεύχθη τοῦτο, εἶνε *ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐγὼ μὲν ἀποσυρθεὶς* τῆς πολιτικῆς μετὰ τὴν συνεπείᾳ τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ Θεορίσου σύγκλησιν τῆς Β. Συντακτικῆς Συνελεύσεως καὶ ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1907 εἶχον ἀφίσει τὸ στάδιον τῆς πολιτικῆς ἀνοικτὸν εἰς τὸν ἀδελφὸν μου Γεώργιον ἐκλεχθέντα Βουλευτὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1907

ἤρχοντο δὲ δημοσιογραφῶν διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα καὶ ἐπίσης δὲ καὶ οἱ δύο ἄλλοι συνάδελφοί μου ἐν τῇ Ἐκτελεστικῇ δὲν ἐπολιτεύοντο· ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ μετὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν γνώμην τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς Ἀντ. Μιχελιδάκι, ὅτι ἡ ἀπάντησις ἔπρεπε νὰ δοθῇ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἀνεπτύχθη διαφωνία ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις ἀπέκλινε πλέον τελειωτικῶς πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἐπίδοσιν τῆς ἀπαντήσεως, Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκώριος τύπος ὁμοφώνως σχεδὸν ἐθεώρει ὡς πεπλανημένην τὴν γνώμην, ὅπως ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ὑποβάλλῃ τὸ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπόμνημα· ἐθεώρει δὲ ἀρμόδιαν ἐπὶ τούτῳ τὴν συγκληθησομένην Συνέλευσιν. ⁽¹⁾

Τὸ ζήτημα τοῦτο κατέδειξεν ἔτι μᾶλλον, ὅτι τὴν κυβέρνησιν ἥς ἀπετέλουν μέλος καὶ τῆς ὁποίας ὁ κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ δῆμοσία ἀσφάλεια καὶ ἡ διεξαγωγή ἀμερολήπτων καὶ ἀδιαταράκτων διὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐκλογῶν, ἣτις δι' ἐπικρατήσεως ἴσως μᾶς ἐκ τῶν δύο παρατάξεων θὰ διηυκόλυνεν ὅπως σχηματισθῇ *πολιτικὴ κυβέρνησις*, ἣτις νὰ δύναται μετὰ πλείονος κύρους νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοιαύτην σοβαρὰν ἀπὸ ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀπόψεως κατάστασιν, ἣτις ἐπεδεινοῦτο ἐκ τοῦ ἔως τότε σχεδόν, ἰσοπάλου τῶν ἐν τῇ Βουλῇ δύο ἰσχυρῶν μερίδων τῆς τοῦ πλειοψηφοῦντος Ἀντ. Μιχελιδάκι καὶ τῆς τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου. Διὰ τῆς παλαιᾶς Βουλῆς καταρτισμὸς Κυβερνήσεως βιωσίμου, θὰ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν πρὸς ἑκατέρωθεν τῶν δύο παρατάξεων συμφωνίαν τῶν μικρᾶς δυνάμεως μερίδων τοῦ Μανούσου Κουνδούρου καὶ Χ. Παωλογεώργη καὶ ἐκ τυχαίων ὅλως γεγονότων. Τὴν ἀπάντησιν λοιπὸν εἰς τὴν διακήρυξιν τὴν ἐπέδωκεν ἡ κατὰ Μάϊον τοῦ 1910 σχηματισθεῖσα κυβέρνησις Βενιζέλου ⁽²⁾.

*Δύσιν τοῦ ζητήματος τῆς πληρωμῆς τοῦ ὑπολοίπου ποσοῦ
τοῦ ὀφειλομένου εἰς τοὺς ἐκ τῶν προηγουμένων ἐπαναστάσεων
ζημιωθέντας ἰθαγενεῖς καὶ Ἑλλήνας ὑπηκόους*

Ἐν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀπασχολησάντων τὴν Κυβέρνησιν ζητημάτων ἦτο καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν ἐκ τῶν προηγουμένων ἐπαναστάσεων ζημιωθέντων ἰθαγενῶν Κρητῶν καὶ Ἑλλήνων ὑπηκόων περὶ οὗ καὶ προηγουμένον ψήφισμα τῆς Βουλῆς ἐπρονόει, ἀλλ' οἱ πρόξενοι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠννόουν νὰ συναινέσουν εἰς τὴν παράτασιν τοῦ προσθέτου φόρου διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τοῦ ἀπαιτούμενου ἐπὶ τούτῳ ποσοῦ, ἄφ' οὗ οἱ ὑπηκοοὶ τῶν εἶχον ἤδη ἀποζημιωθεῖ πλήρως. Διὰ τῆς ἀπὸ 12 Δεκεμβρίου 1907 διακηρύξεως αὐτῶν οἱ ἐν Χανίοις Πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶχον ἀνακοινώσει, ὅτι αἱ κυβερνήσεις αὐτῶν συνήνουν εἰς τὴν προσωρινὴν εἰσπραξιν τοῦ τελωνειακοῦ φόρου 3 ο/ο μόνον διὰ τὴν περίοδον ἕξ μηνῶν ἀρχομένην ἀπὸ 1/14 Δεκεμβρίου 1907 ὑπὸ τοὺς ἐν τῇ διακηρύξει τῶν ὅρους⁽³⁾.

(1) Ἴδε «Συνάγματος» ἀριθμ. 179 τῆς 2 Ἀπριλίου.

(2) Ἴδε ταύτην ἐν τεύχει Α'. φύλλῳ 30 τῆς 31 Μαΐου 1910 τοῦ «Παραρτήματος τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ» μετὰ τοῦ συνοδευτικοῦ μακροσκελοῦς ὑπομνήματος ἐν ᾧ λίαν εὐγλώττως δι' ἀκαταμαχῆτων ἐπιχειρημάτων στηριζομένων ἐπὶ ἐπισήμων πράξεων καὶ διακηρύξεων τῶν Προστατίδων Δυνάμεων, καταδείκνυται ἡ ὑποχρέωσις αὐτῶν νὰ *κυρώσουν καὶ κατὰ τύπους* τὴν ὑφισταμένην ἤδη πραγματικὴν κατάστασιν τῆς Ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

(3) Ἐπίσημος ἐφημερ. Κρητικῆς Πολιτείας Τεύχος Α'. ἀριθμὸς 75.

Τὸ ἐκτελεστικὸν ἐπωφελοῦμενον τῆς βελτιώσεως τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς Προξένους τῶν Δυνάμεων, συνεπεία τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τῶν Προξενικῶν παρédρων, προέβη εἰς νέα παρ' αὐτοῖς προκαταρκτικὰ διαβήματα, βεβαιωθὲν δὲ προκαταβολικῶς, ὅτι θὰ ἐπιτύγχανε τὴν φορὰν ταύτην, ἐπέδωκε τὴν ἐξῆς διακοίνωσιν πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν Χανίοις προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων :

«Ἐν Χανίοις τῇ 26 Μαρτίου (8 Ἀπριλίου) 1910

Κύριε Προξένε,

Ὡς εἶχον τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐμφορούμενον ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν δικαίαν ἀπαίτησιν τῶν δικαιούχων καὶ ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς προηγούμενον ψήφισμα τῆς Κρητ. Βουλῆς, προσετίθετο νὰ υποβάλλῃ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων, συνδυασμὸν δι' οὗ ἐσκοπεῖτο ἡ καταβολικῶς πληρωμὴ τοῦ ὑπολοίπου τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ ὀφειλομένου εἰς τοὺς Ἰθαγενεῖς καὶ Ἑλλήνας, συμποσούμενου εἰς δραχμὰς 1,161,985 (¹).

Κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς 31 Ἰανουαρίου 1910, ὁ συνδυασμὸς οὗτος ἀπῆται προκαταβολήν, ἣτις θὰ ἡλαττοῦτο ἀναλόγως τῶν προοιουσῶν εἰσπράξεων τοῦ προσθέτου 3 ο/ο. Τὸ Ἐκτελεστικὸν φρονεῖ, ὅτι ὁ συνδυασμὸς θὰ ἐπραγματοποιεῖτο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Τὸ ἐν τῷ ταμείῳ τῶν ἀποζημιώσεων διαθέσιμον ἤδη ποσὸν θὰ συνεπληροῦτο, διὰ καταβολῆς τῆς Κυβερνήσεως μέχρι τελείας συμπληρώσεως τοῦ εἰς τοὺς δικαιούχους ὀφειλομένου ποσοῦ, αἱ δὲ εἰς κεφάλαιον καὶ τόκους γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ Δημοσίου προκαταβολαὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ τοῦ προορισθέντος ὑπὸ τῶν Δυνάμεων πρὸς πληρωμὴν τῶν ἀποζημιώσεων (²) θὰ ἀποδίδοντο αὐτῷ ἐκ τῶν μελλουσῶν προσόδων τοῦ προσθέτου φόρου 3 ο/ο.

Θὰ ἤμην εὐγνώμων, ἂν εὐηρεστήσθε νὰ ἀπασχολήσθε τὴν Κυβέρνησιν ὑμῶν μετὰ τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν καὶ μοὶ ἐγνωρίζετε ἂν αὕτη ἐπιδοκιμάζεται. Δεχθῆτε κ. λ. π.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἑξωτερικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπίτροπος

Κ. Μ. Φούμης»

Εἰς τὴν ἄνω πρότασιν ἐδόθη ἡ ἐξῆς ἀπάντησις :

«Γαλλικὴ Δημοκρατία

Γεν. Προξενεῖον τῆς Γαλλίας ἐν Κρήτῃ

Ἐν Χανίοις τῇ 25]8 Μαΐου 1910

Κύριε Ἐπίτροπε,

Ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὑμῶν τῆς 26 Μαρτίου (8 Ἀπριλίου) 1910 ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ἡμῖν, ὅτι αἱ Κυβερνήσεις τῆς Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσσίας μετὰ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ σκεφθῶσιν μεταγενεστέρως περὶ τοῦ πρακτείου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λοιπὰς

(1) Σημειωτέον, ὅτι αἱ δραχμαὶ τότε ἦσαν χρυσαί.

(2) 30 ο/ο, ἐν ᾧ οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἀπεζημιώθησαν εἰς ἀκέραιον.

οικονομικὰς προτάσεις, προγενεστέρως ὑποβληθείσας ὑπὸ τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν, συναινοῦσιν εἰς τὸν συνδυασμὸν τὸν σχετικὸν πρὸς τὴν καταβολὴν τοῦ ὑπολοίπου τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ ὀφειλομένου εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ Ἑλληνας περὶ οὗ ἐπραγματεύθη ἡ ἐν λόγῳ ἀνακοίνωσις.

Ὡς πρὸς τὰς δύο προκαταβολὰς τῆς Κρητ. Κυβερνήσεως τὰς προορισθείσας πρὸςπραγμάτων τοῦ ἐν λόγῳ σκοποῦ καὶ τὸν ἐνιαύσιον τόκον πρὸς 5 ο/ο τὸν καταβαλλόμενον εἰς τὴν Τράπεζαν Κρήτης, ταῦτα θέλουσιν ἀποληφθῆ ἔκ τοῦ προσφάτου φόρου 3 ο/ο, οὗτινος ἡ εἴσπραξις θέλει ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐπιτρέπεται, ἀνὰ ἑξαμήνους περιόδους ἀναγεωτέας μέχρι τελείας συμπληρώσεως τοῦ ἀναγκαιοῦντος ποσοῦ.

Λεχθῆτε κύριε Ἐπίτροπε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου ἡμῶν ὑπολήψεως.

Ἐμμανουὴλ Μπερτὰν (Γαλλίας)

Α. Χιεμπουνὶν (Ρωσσίας)

Α. Κ. Βρατισλάβ (Ἀγγλίας)

Μπαρτολοῦτσι Γκοντιόλινι (Ἰταλίας)

Ἰάκωβος Βάϊν (Αὐστρουγγαρίας)

Ριχάρδος Κροῦγκερ (Γερμανίας)

Πρὸς τὸν κ. Κ. Φούμην Ἐπίτροπον τῶν Ἑξωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν.
Τοιοῦτοτρόπως ἐπληρωθοῦτο κατάφωρος ἀδικία γενομένη εἰς βάρος τῶν Κρητῶν καὶ Ἑλλήνων ὑπηκόων τῶν παθόντων ζημίας εἰς τὴν ἐπανάστασιν (1).

**Αἱ ἐν Κρήτῃ ἐκλογαὶ τῆς 7 Μαρτίου 1910 καὶ ἡ αἰτία τῆς
ὑποψηφιότητός μου**

Τὴν 7 Μαρτίου 1910 διεξήχθησαν ἐν πλήρει τάξει καὶ ἀμεροληψίᾳ αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὴν συγκρότησιν Κρητικῆς Συνελεύσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἐνεφάνισε μικρὰν διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων· ἀφ' ἐνὸς τὴν μερίδα Βενιζέλου μειονεκτοῦσαν κατὰ τι ἀλλὰ συμπαγῇ· ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀντίθετον αὐτῇ παρατάξιν ἀποτελουμένην κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Ἀντ. Μιχελιδάκη καὶ ἐκ διαφόρων μικροτέρων ὁμῶδων.

Κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου διάστημα (19 Μαρτίου 1910) ἐγένετο ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ Κοινοβουλίῳ, ἡ τελετὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναγνώσεως τοῦ Διαγγέλματος περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος δι' Ἐθνοσυνελεύσεως. Συνεπεῖα τούτου ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ στρατιωτικοῦ Σύνδεσμου ὑπέγραψε πρᾶξιν δι' ἧς ἐδήλου ὅτι ὁ στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, πεπειθὼς εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Κυβερνήσεως (Δραγούμη), ἣτις εἶνε ἐπιφορτισμένη διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ψηφισθέντων νόμων κηρύσσει ἑαυτὸν διαλελυμένον.

(1) Σημειωτέον, ὅτι ἡ μνεῖα τοῦ ζητήματος τούτου, πλὴν τῶν ἱστορικῶν λόγων, ἐνέχει καὶ πραγματικὴν σημασίαν καὶ σήμερον ἀκόμη διότι ὡς μὲ ἐπληροφόρησεν ὁ κατὰ βάθος γνώστης τοῦ ζητήματος τῶν ἀποζημιώσεων καὶ Διευθυντὴς τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου Κρήτης κ. Ν. Παπαδάκης καὶ σήμερον ἀκόμη εὐρίσκονται κεφάλαια τοῦ Ταμείου τῶν ἀποζημιώσεων κατατεθειμένα εἰς Ἰταλικὴν Τράπεζαν αὐθαρέτως ληφθέντα κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Προξένων διαχείρισιν τοῦ Ταμείου τούτου.

Ὀλίγον πρὸ τῆς δι' Ἀθήνας ἀναχωρήσεώς του κατὰ 10βριον τοῦ 1909 προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, ὁ κ. Ἐλευθέριος Βενιζέλος μοῦ συνέστησεν ἐπιμόνως νὰ ἐκθέσω ὑποψηφιότητα διὰ τὰς ἐν Κρήτῃ ἐκλογὰς καὶ ἀνακαλέσω τὴν ἀπόφασίν μου, ἣν εἶχον λάβει, ὅπως ἀποσυρθῶ ὁριστικῶς τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς καὶ ἀφοσιωθῶ εἰς τὸ δημοσιογραφικὸν ἔργον, ὅπερ εὕρισκον ὅτι μοῦ ἐνεδεικνυε μᾶλλον ἢ κλίσις μου.

Ὁ λόγος δι' ὃν ἐθεώρει ἀναγκαῖον τοῦτο ἦτο ὥς μοῦ ἔλεγεν, ὅτι τὰ ἐν Ἑλλάδι λαβόντα χώραν γεγονότα καὶ ἡ πρόσκλησις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀνάγκην τῆς ὁριστικῆς ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐθεώρει ἀναγκαίαν τὴν εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ πολιτικὴν ἐπάνοδόν μου. Ἐπέμεινα νὰ εἶμαι ἐπιφυλακτικός· ἐξήρτησα δὲ τοῦτο ἐκ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων ἅφ' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Βενιζέλος μοῦ ἐφαίνετο διστάζων ἀκόμη νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα. Ἐπὶ τέλους συνεφωνήσαμεν, ὅπως ἅφ' οὗ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας καὶ διευκρινισθῇ ἡ ἑκεῖ κατάστασις θὰ ἀπεφασίζον ἐν ἀνάγκῃ νὰ θέσω ὑποψηφιότητα διὰ τὰς ἐν Κρήτῃ ἐκλογάς. Πράγματι δὲ μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας μετάβασίν του καὶ τὸ λαβὼν χώραν τὴν 16 Ἰανουαρίου 1910 Συμβούλιον Στέμματος καθ' ὃ ἀπεφασίσθη ἡ Σύγκλησις ἀναθεωρητικῆς τοῦ Συντάγματος Συνελεύσεως, μοῦ διεμήνησε διὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Ἡλιάκη, ὅτι συντρεχόντων τῶν σχετικῶν ὄρων ἐπέστη ὁ χρόνος νὰ ἀποφασίσω, ὅπως θέσω ὑποψηφιότητα διὰ τὰς ἐν Κρήτῃ ἐκλογάς· ὅπερ καὶ ἔπραξα. Τὴν 16 Ἀπριλίου 1910 ἐκηρύχθη ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Κρήτῃ νεοεκκληθείσης Συνελεύσεως ὀρκισθέντων τῶν Χριστιανῶν μόνον πληρεξουσίων τὸν νενομισμένον ὄρκον πίστεως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα καὶ τῶν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Εὐθὺς μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν ὁ Μουσουλμᾶνος πληρεξούσιος καὶ φανατικὸς Νεότουρκος Χουσεῖν Βέης Νεϊμβεϋζαδὲς κρατῶν ἔγγραφον ἀνὰ χεῖρας ἐπροχώρησεν, ὅπως τὸ καταθέσῃ εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως.

Ὡς ἐγνώσθη κατόπιν, τοῦτο ἦτο ἔγγραφον κατὰ τῆς ὀρκωμοσίας. Ὁ ἐκ Σφακιῶν πληρεξούσιος Γεώργιος Δασκαλογιάννης ὁρμᾷ καὶ τοῦ ἀρπάζει τὸ ἔγγραφον, ἕτερος δὲ πληρεξούσιος ἐκ Σφακιῶν, ἐπίσης ὁ Μανούσος Μανουσάκης τὸν ἐμποδίζει νὰ ὁμιλήσῃ ἀποφράττων τὸ στόμα του διὰ τῆς χειρός. Πάντες οἱ Μουσουλμᾶνοι πληρεξούσιοι διαμαρτύρονται καὶ ἀποχωροῦν. Μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ἡ Συνέλευσις ἐκφράζει τὰ συλληπητήρια αὐτῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου καὶ ἀποφασίζει τὴν διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπὶ τριήμερον εἰς ἐνδεικνὺν πένθους. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Μουσουλμᾶνοι πληρεξούσιοι ἐδημοσίευσαν διὰ τοῦ τύπου τὰ δύο διαμαρτυρικὰ ἔγγραφα, ἅτινα προϋτίθεντο νὰ καταθέσουν εἰς τὸ Προεδρεῖον. Τὸ ἐν ἧτο διαμαρτυρία διὰ τὴν συμφώνως πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς Νόμους ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως. Τὸ δὲ δεύτερον ἀνέφερεν, ὅτι οὗτοι μὴ στηριζόμενοι εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Νήσῳ κυριαρχικῶν δικαιομάτων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ μὴ συμμετασχόντες οὐδενὸς ἄλλου θεσμοῦ, εἰμὴ μόνον τῆς ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως χορηγηθείσης αὐτονομίας διαμαρτύρονται ἐξ ὀνόματος τοῦ Μουσουλμανικοῦ στοιχείου, οὗτινος τυγχάνουν ἀντιπρόσωποι, διὰ τὴν συμφώνως τοῖς Ἑλληνικοῖς νόμοις γενομένην πρὸς αὐτοὺς πρότασιν περὶ δόσεως ὄρκου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΑΝΤΟΓΑΛΟΣ

Ὁ Γαβριήλ Παντόγαλος, ἱερομόναχος καὶ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς (σήμερον Τοπλοῦ) ἦτο ἀνὴρ λόγιος ⁽¹⁾ καὶ ἡγουμένευεν ἐν τῇ Ἀκρωτηριανῇ ἀπὸ τοῦ 1612—1636 ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ του ⁽²⁾ Μελετίου μητροπολίτου Ἐφέσου, ὥσως ὅμως καὶ μέχρι τοῦ 1646 (χρονολογία τῆς μεγάλης σφραγίδος τοῦ Τοπλοῦ), ὁπότε ἀπέθανε καὶ ἐτάφη κατὰ τὴν διατηρουμένην ἐν Τοπλοῦ παράδοσιν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῷ εἰσερχομένῳ μέρος τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν πλάγιον νάρθηκα, ὅθεν αἱ καλογραφαὶ ἠκροῶντο τῶν λειτουργιῶν καὶ παρακολούθουν τὰς τελετάς.

Ὁ Γαβριήλ Παντόγαλος ἐξ εὐγενοῦς γένους καταγόμενος, σπουδάζων δ' ἐν Ἡρακλείῳ, ἔγραψεν εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κύριλλον Λούκαρην, ὅπως τὸν δεχθῇ μεταβαίνοντα εἰς Ἀλεξάνδρειαν παρ' αὐτῷ. Ἐγραψε μάλιστα δὶς, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λουκάρεως, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ὁ Γαβριήλ Παντόγαλος, εἴτε ἐκ λόγων φιλίας οἰκογενειακῆς, εἴτε ἐκ γνωριμίας προσωπικῆς πρὸς τὸν Πατριάρχην, εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀποταθῇ εἰς τὸν Λούκαρην καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ὑποστήριξίν του. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως πρὸς τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Γαβριήλ ἔχει ὡς ἑξῆς: ⁽³⁾

«Κύριλλος Γαβριήλ τῷ Παντογάλῳ τῷ ἱεροδιακόνῳ ἐκ Σιτίας τῆς Κρήτης διττά τὰ παρὰ σοῦ πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀμφοτέρω σά, ἄλλως μὲν τὰ πρότερα, ἄλλως δὲ ἐφθέγγετο τὰ ὕστερα καὶ ἐκάτερα διεμαρτύρει σου τὸν τε πρὸς ἡμᾶς πόθον καὶ τὴν εἰς τὰ μαθήματα ἐπιμέλειαν, ἐξ οὗ ἀγαθὰς τὰς παρὰ τῆς σῆς νεότητος ἐλπίδας προβαλλομένας τεκμηριώμενοι. ἤσθημεν καθ' ὑπερβολὴν καὶ γένοιτό σε καθ' ἐκάστην σαυτὸν ὑπερέχειν, ἐκ τῶν ταπεινῶν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἀναβαίνοντα ὡς τὴν τῶν πρὸς σὲ διὰ τοῦτο, εὐνοϊκῶς διακειμένων στοργὴν (ὡς δυνατόν σοι) αὐξάνοντα. Μεθέξομεν δὲ καὶ ἡμεῖς εὐφροσύνως τοιαύτη πρὸς σὲ φερόμενοι τῇ ἀγάπῃ, οἷα πρὸς νεανίας σπουδῆς ὁρεγομένους εἰκός, οἷς καὶ συνωδὰ ἡμῖν διατρίβειν χαίρομεν πάννυ, ὅταν ὑπηκόως ἔχειν, ἐν οἷς ὀφείλουσιν, ἐπιτηδεύονται. Ἀλλ' οἶδα τοὺς τῆς ἡμετέρας νήσου παῖδας ἀπαλῆς ἐξ ἡλικίας μαθόντας τῆς ἐν τῷ βίῳ ἐλευθερίας, ἄνευ χαλινοῦ χρᾶσθαι, δυσκόλως διατρίβειν παρ' οἷς παιδευσὶς καὶ ὑπακοὴ ἀσκεῖται μοναχική, ὅποια ξὺν θεῷ παρ' ἡμῖν. Τούτου χάριν δέδια μὴ καὶ σου τῇ παρακλήσει πεισθεὶς καὶ ἀποδεχθεὶς σε ἀφιχθέντα, ὕστερον μεταμεληθῶ, (σὴ δ' ἂν εἴη πάντως ἡ τοῦ μεταμέλου ζημία), εἴτα δυσχερανεῖς πατρίδος τῆς σῆς ἀπέχων μακράν, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐκπεσὼν χάριτος, ἢ πεποιθὼς προσιέναι διανοεῖς ἐκ τούτου καὶ ἄλλων ὅσα σου τῇ γνώσει παριστάνει ὁ λόγος. Ξυμβάλλειν ἐξέστω σοι, ὅτι συμφέρειν

(1) Ἀμφοτέροι οἱ ἀδελφοὶ Παντόγαλοι, Γαβριήλ καὶ Μελέτιος, ἐσπούδασαν ἐν τῇ ἐν Ἡρακλείῳ Σιναιτικῇ Μονῇ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης, ἣτις ἔδιδε μαθήματα ὠνωτέρας παιδεύσεως. (Στ. Σανθουδίδου, Ἀνέκδοτος ἱστορία τῶν κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης—Χειρ. σελ. 14)

(2) E. Legrand. Bibliographie Hellénique τόμ. IV, σελ. 433.

(3) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀντεγράφη πρὸ τοῦ Legrand ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἐκ Σητείας καθηγητοῦ τῶν φυσικομαθηματικῶν Στυλ. Γεωργίου ἀπὸ τὴν ἐν Κωνσπόλει βιβλιοθήκην τοῦ Μετοχίου τοῦ Ἀγίου Τάφου τὸ 1890. Κώδιξ 263 φ. 30.

δοκεῖ· καὶ εἰ μὲν τοιοῦτον, ἄξιος εἶ ἡμῖν παρέχειν σαυτόν, οἷον ποθοῦμεν ἐν τοῖς τῇδε μέρεσιν, ἐν οἷς καὶ δυσκολίαι καὶ ἀνιαρὰ παντοδαπά, περιζωσάμενος τὴν ὁσφὺν θᾶπτον ἀφίκοιο πρὸς ἡμᾶς· εἰ δὲ ταῦτα τῇ σῇ οὐκ οἶστα ἀπειρία, αὐτόθι καὶ γαληνότερον καὶ χαριέστερον διατελέσεις προκόπτων ἐν τοῖς τῆς σπουδῆς ἀγαθοῖς· ὦν τόγε νῦν ὥς συνάγομεν ἄκροις ἐγεύσω χεῖλεσιν· τελειώτερον δὲ σου ξυμβήσεται, ὅταν διδασκάλων τῶν οὐ τυχόντων εὐμοιρῶν τῶν αὐτόθι, ὅλη προσέχης τῇ διανοίᾳ ταῖς βίβλοις, ἀποφεύγων τὰς τε τῶν χειρόνων ὁμιλίας καὶ τὰ τοῦ κόσμου ἀποσοβῶν θέλητρα καὶ ὅ, τι ἄλλο ἐπιθολεῖν ἰσχύει σου τὸ τοῦ νοὸς καθαρὸν. Σοὶ μὲν ἔσται ταῦτα καὶ χρήσιμα καὶ προσήκοντα, ἡμῖν δὲ τοῖς τὴν σὴν προκοπὴν φιλοῦσι χαρμώσυνα. καὶ τότε μᾶλλον, ὅταν οἱ αὐτόθεν εἰς ἡμᾶς ἐπιδημοῦντες ἀναγγείλωσιν εἶναι σε τοιοῦτον οἷον εὐχόμεθα.

Ἐν Αἰγύπτῳ ἐλαφροβωλίωνος στ' ζριστ=(7116)», ἥτοι 1609 μ.Χ.

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, τῆς τόσον ὥμῃς δι' ἓνα φιλόδοξον νέον, ἀλλὰ προερχομένης ἀπὸ ἱεράρχην τοῦ ὕψους τοῦ Λουκάρεως, πρὸς νεανίαν φίλης τῷ Πατριάρχῃ οἰκογενείας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ πατρικοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς, ἐθίγη φαίνεται ἡ νεανικὴ φιλοτιμία τοῦ Γαβριήλ. Οὕτω δὲ μετὰ πέντε ἔτη τὸν βλέπομεν, ἀντὶ νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ Κυρίλλῳ, αἰτοῦντα διὰ τοῦ πρώην Ἐνετοῦ Νομάρχου Σητείας Nicolò Balbi ἄδειαν ἐράνου πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς ἡρειπωμένης Μονῆς Τοπλοῦ καὶ ἡγούμενον αὐτῆς.

Η ΕΝ ΣΗΤΕΙΑ ΜΟΝΗ ΤΟΠΛΟΥ ΠΟΤΕ ΙΔΡΥΘΗ, ΠΟΤΕ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ

Ἡ μεγάλη αὕτη μονὴ εὐρίσκομένη εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κρήτης καὶ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο-Σιδέρου τῆς Ἐπαρχίας Σητείας ὠνομάζετο ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ «Ἱερὰ Μονὴ τῆς κυρίας Ἀκρωτηριανῆς». Τὸ κατόπιν δοθὲν αὐτῇ ὄνομα Τοπλοῦ πιθανῶς προῆλθε, κατὰ Ξανθοῦδιδην, διότι ἔλαβεν ἄδειαν παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ ἔχη πυροβόλον πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς, λόγῳ τῶν πειρατικῶν προσβολῶν καὶ τοῦ ἀποκέντρου αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα τὸ ὄνομα Τοπλοῦ ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως «Τὸπ»=πυροβόλον, Τοπλοῦ=ἡ ἔχουσα πυροβόλον. (1)

(1) Συμ. Μύσ. Πιθανῶς ἡ λέξις Τοπλοῦ προῆλθε κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ: Τὸ πλούσιον μοναστήρι—Ἀκούεται πράγματι μεταξὺ τῶν γεροντοτέρων κατοίκων τῆς Σητείας ἡ φράσις «Τὸ Πλοῦ Μοναστήρι». Πάντως ἡ Μονὴ εἶχε μικρὸν πυροβόλον σιδηροῦν, ἐμπροσθογεμές, ὅπερ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Τούρκων τοῦ χωρίου Ρουκάκας ἐν Σητείᾳ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1897 μετεφέρθη ἐκεῖ ἐκ Τοπλοῦ καὶ τὸ ὅποιον ἐλλείψει βολίων ἔβαλε λίθους ἀνευ ἀποτελέσματος κατὰ τῶν πολιορκουμένων Τούρκων. Ἀλλὰ Τοπλοῦ τουρκιστὶ σημαίνει συγκεντρωμένος. Ἡ δὲ μεγάλη σφραγὶς τοῦ Τοπλοῦ φέρει τὰς τουρκικὰς λέξεις, «Τοπλοῦ Μανασίρ». Κοινῶς καὶ σήμερον εἰσέτι ἡ Μονὴ Τοπλοῦ ὀνομάζεται «Μεγάλον Μοναστήρι» ὅπερ πιθανῶς νὰ εἶνε μετάφρασις τῶν τουρκικῶν λέξεων «Τοπλοῦ Μανασίρ», ἥτοι τὸ συγκεντρῶνον πολλοὺς προσκυνητὰς ἢ μᾶλλον μεγάλην περιουσίαν=τὸ πλούσιον, τὸ «μεγάλον μοναστήρι».

Πότε ακριβῶς ἐκτίσθη ἡ μονὴ δὲν ἦτο γνωστόν. Ἡ ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ ἐν Τοπλοῦ ἐντετοιγισμένη κτητορικὴ ἐπιγραφή ἀναφέρει ὡς ἀνακαινι-

Ὁ τῆς Μονῆς Προστάτης.

Οὐρεος αἰπυτάτοιο κόρη λᾶν δίχα χειρῶν
Τμηθεντ' ἀφράστως δεξαμένη σὺ μόνη
Ἰλαθ' ἀποιχομένοις ἱκέταις σοῖς ἢ δὲ παροῦσι
Νῦν τε καὶ ἔσσομένοις ἄζομένοις σε ὄλωσ
Ταύταν ἐκ κραδίης αἰτῶ χάριν ὥς πολύμοχθος
Παντόγαλος Γαβριήλ, Παρθενικὴ Μαρίη,
Κοὺ μόνος αὐτὰρ ἅπαντες ἀολέες ἄζυγες ἀγνή
Κύπτοντες κατὰ γῆς σ' ἀντιβολοῦμεν πάντες
Νῦν δὲ τι ἔλπωρὴ Μερόπων, Μαρίη ἑρατεινὴ
Δέχνοο καὶ ἡμῶν ψυχασόους τε μόγους

Ἀπόκρισις

Εὐμενέτειρα πέλω καὶ ἔσσομαι ὑμετέροισι
Μόχθοις υἱὸν ἔμὸν πάντοτε λισσομένη.

Πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἑτέρα ἐπιγραφὴ πλησίον τῆς κομποπόλεως Σητείας καὶ εἰς θέσιν «Ξενοτάφι». Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐντετοιχισμένη σήμερον ἐν τῇ προσόψει τοῦ ναοῦ ἐν Τοπλοῦ καὶ παραπλευρῶς τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτω:

Τὶς δόμον ἐρημαῖον ἐκάσματο ἱερὸν δλύμπου
Τὶς ποτε δῶκε τόσῃν κάλλεσιν ἀγλαίην;
Παντόγαλος Γαβριήλ θεοεἰκελος ἀγλαομήτης
Ἄσπετος ὑψίνοος σεμνὸς ἀκερσεκόμης
Οἷος Κωνσταντίνος ὁ θεῖος τοῦνομα ἐτύχθη
Ἐνθ' ὅπη θεῖη εὐχόμεθ' εὐσεβίῃ
Ὅνπερ ἔτευξε θεοῦ Μαρίης χάριν Ἀκροθελαινῆς
Παῦλαν τῶν πατέρων ἔμμεν' ἐς αἶδιον
Χίλια ἕξ θ' ἑκατὸν Λυκαβάντων κύκλα παρῆλθε
Καὶ δέκα χέννέα μὴν ἑβδομος ἕξ φαέων

Ἡ εἰς τὸ τέλος τῆς ἰδίας ἐπιγραφῆς διὰ στίχων δηλουμένη χρονολογία τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου σημαίνει 1619 Σ[ε]β[ε]ρίου 6

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καθορίζετο κατὰ προσέγγισιν ἡ χρονολογία τῆς ἀνακαινίσεως τῆς μονῆς Τοπλοῦ. Διότι καὶ ὁ ἀνοικοδομήσας κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τὸ μετόχιον Ἀγίου Κωνσταντίνου παρὰ τὴν Σητείαν καὶ ὁ ἀνακαινίσας τὴν μονὴν Τοπλοῦ εἶναι ὁ αὐτὸς Γαβριήλ Παντόγαλος. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ μετόχιον τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου ἀφιερουῖτο τῇ Μαρίᾳ Ἀκροθελαινῇ (= Ἀκρωτηριανῇ), ἐξάγεται ἀσφαλὲς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὀλίγα ἔτη πρότερον εἶχεν ἐπιδιορθωθῇ ἡ μονὴ Τοπλοῦ.

Ἄλλ' αἱ μελέται τοῦ καθηγητοῦ Gerola προσεκόμισαν ἱστορικὰ κείμενα τὰ ὅποια ὀρίζουν ἀκριβέστερον τὸν χρόνον τῆς ἀνακαινίσεως καὶ μᾶς ἀπαλλάσσουν τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκτεθεισῶν εἰκασιῶν.

Ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι ἔργῳ περὶ τῶν μνημείων τῆς Βενετικῆς Κυριαρχίας ἐν Κρήτῃ ὁ καθηγητὴς Gerola ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα: (1)

«Πράγματι τὴν 5 Νοεμβρίου 1612 ὁ πρῶν Νομάρχης Σητείας Νικόλαος Βάλβης ἔγραφεν, ὅτι τὸ μοναστήριον ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἦτο ὠχυρωμένον μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ καλόγηροι οὔτινες ὑπηρετοῦν ἐν αὐτῷ ἦσαν ἀσφαλεῖς κατὰ ἐνδεχομένης ἐπιδρομῆς καὶ ἐπιθέσεως, ἀλλ' ὅτι τούτου κατερειπωθέντος μετὰ ταῦτα, ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ ὁ Παντόγαλος ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ ἐράνους διὰ τὰς ἐπισκευὰς ἀρξάμενος ἐν τῷ μεταξὺ ἄνευ ἀναβολῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀνοικοδομήσεως· ὅθεν τὴν 23 Μαρτίου 1613 ἡ Βενετικὴ Σύγκλητος «πληροφορηθεῖσα πόσον ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐσυχάζετο παρὰ ὑπηρεσίαν ἡμετέρων τοῦ βασιλείου τούτου» ἐπεδαψίλευσε διὰ τὰ ἔργα ταῦτα τὸ ποσὸν τῶν 200 δονατάων».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πολλὰ εἶναι τὰ ἱστορικὰ ἐξαγόμενα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς· ὅτι ἡ Μονὴ προϋπῆρχε τοῦ ἔτους 1612, τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητον. Ἦτο μάλιστα καὶ ὠχυρωμένη τελείως, ὥστε κατὰ τὰς γενομένας πειρατικὰς προσβολὰς οἱ ἐν αὐτῇ ὑπηρετοῦντες καλόγηροι ἦσαν ἀσφαλεῖς.

Δὲν κατεστράφη ἴσως ἐξ ἐπιδρομῆς, ἀλλὰ «κατέρρευσεν» εἴτε ἐκ σεισμοῦ εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς φυσικῆς δυνάμεως. Ὅποτε ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Γαβριὴλ Παντόγαλος ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ ἐράνους ἀρξάμενος ἕως οὗ συλλεχθοῦν οἱ ἔρανοι, ἄνευ ἀναβολῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀνοικοδομήσεως, τὴν 23 Μαρτίου 1613. Πόσον διήρκεσεν ἡ ἐργασία τῆς ἀνοικοδομήσεως δὲν ἀναφέρεται. Πάντως αἱ ἐργασίαι κατόπιν τῆς δραστηριότητος τοῦ Γαβριὴλ Παντογάλου καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὅποιον ἐπέδειξεν ἡ Βενετικὴ Γερουσία, θὰ διήρκεσαν ὀλίγον χρόνον.

Ὁ λόγος δὲ τῆς σπουδῆς ταύτης δὲν ἦτο μόνον λόγος θρησκευτικὸς, τὸν ὅποιον ἐν τῇ ἀποφάσει τῆς ἐπικαλεῖται ἡ Βενετικὴ Σύγκλητος, ἀλλ' ἦτο κυρίως λόγος στρατιωτικὸς. Ἐν φρούριον εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου ὑπὸ τύπον μοναστηρίου, καλῶς ὠχυρωμένου καὶ ὑπερασπιζομένου ὑπὸ πολλῶν ὀρθοδόξων καλογήρων, ἐνισχυομένου δὲ χρηματικῶς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, ἦτο ἐν προκεχωρημένον φυλάκιον κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου εἶχον ἤδη δεῖξῃ δι' αὐτάκτων ἐπιδρομῶν τὰς κατακτητικὰς διαθέσεις των διὰ τὴν Κρήτην.

Ἄλλ' εἶχε τεθῇ πρὸ πολλοῦ τὸ ζήτημα ποίαν μονὴν ἀνεκαίνισεν ὁ Γαβριὴλ Παντόγαλος καὶ πῶς ὠνομάζετο αὕτη. Ἐν χωρίον τοῦ Buondelmonti ἐσκότιζε τὰ πράγματα μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου, τὸ ἐπόμενον «Est igitur in monte aspero Ecclesia Sancti Isidori cum duobus calogeris (Creta sacra M. I. σελ. 12).

(1) Giuseppe Gerola. Mommenti Veneti nell'isola di Creta, Τόμ. Γ'. σελ. 194.

«Di fatti il 5 Novembre 1612 Nicolò Balbi ex rettore di Sitia scriveva come il convento già da tempo, fosse stato «ridotto in fortificatione tal che per una scoreria e batteria de man li callogeri che serviva in quella erano sicuri». Ma come essendo poi rovinato, l'abate Gabriele Pentogalo si fosse dato a cercare aiuti per restauri iniziando intanto senz'altro l'opera di risarcimento».

«Onde il 23 Marzo 1613 il Senato Veneto «apparendo quanto venghi essa chiesa frequentata da molti sudditi nostri di quel regno». largiva per quei lavori la somma di 200 ducati».

Ἐπίσης ἀναφέρεται Τομ. Α. σελ. 224 ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου γραφάντος μετὰ τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν, ὅτι Sithiae Monasterium Beatae Mariae de Acrotirghiani».

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἦτο μέχρι σήμερον ὑπὸ πάντων σχεδὸν παραδεκτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς δόγμα εἰς πᾶσαν σχετικὴν συζήτησιν, ὅτι ἔφ' ὅσον ὁ Christ. Buondelmonti περιηγηθεὶς τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 1415 οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς Μονῆς Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς, ἡμεῖς ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι αὕτη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον δὲν ὑπῆρχε. Καί, ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενον Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου εἶναι ὁ καὶ σήμερον εἰς τὸ ἀκρότατον ἄκρον τοῦ Σαμωνίου (Καβο - Σιδέρου = Ἰσιδώρου) ὑπάρχων ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ὅστις περιέργως λειτουργεῖται τακτικῶς κατ' ἔτος τὴν 4 Φεβρουαρίου, ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ὑπὸ Ἱερομονάχων τῆς Μονῆς Τοπλοῦ.

Ἐν τούτοις, ἀναζητῶν πρὸ καιροῦ διαφόρους ἱστορικὰς πηγὰς πρὸς συγγραφὴν μελέτης περὶ Μονῆς Τοπλοῦ, εἶχον τὴν καλὴν τύχην νὰ εὑρῶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου τοῦ Buondelmonti «Liber insularum Archipelagi» χάρτην τῆς Κρήτης, συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ὅστις παρὰ τὰς μαθηματικὰς ἀτελείας του σαφῶς ὁρίζει τὴν θέσιν τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου. (Βλ. εἰκόνα σελ. 227).

Νομίζω, ὅτι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο στοιχεῖον εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς Τοπλοῦ, διότι αἶρον τὴν μέχρι σήμερον κρατήσασαν πλάνην περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου ἀποδεικνύει συγχρόνως, ὅτι ἐπὶ τῶν ἔρειπών τούτου ἀνηγέρθη βραδύτερον τὸ Μοναστήριον τῆς Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς, Τοπλοῦ σήμερον καλουμένης.

Ἡ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΒΙΑΝΝῳ

Ἐκτελὼν προφορικὴν παράκλησιν τοῦ Σεβαστοῦ μοι ἱατροῦ κ. Μιχαὴλ Καταπότη, διευθυντοῦ τοῦ ἀνὰ χεῖρας περιοδικοῦ «Μύσων», ὅπως συλλέξω στοιχεῖα τινα περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ἐν Ἀνω Βιάννῳ ἑξατάξιου Γυμνασίου, ἐθεώρησα ἐπικαιρὸν, ὅπως ἀνατρέχων ὀλίγον παλαιότερον τῆς ἰδρύσεως τοῦ Γυμνασίου, ἐρευνήσω καὶ ἐξετάσω ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκπαίδευσις γενικῶς ἐν Βιάννῳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν.

Εἰς τὴν ἐρευναν τοῦ θέματος τούτου τὰ μέγιστα συνετέλεσαν ἐκτὸς τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Λουλάκη, ὅστις πάννυ προθύμως μοι παρέσχεν τὰ ἀφορῶντα τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ἐν Βιάννῳ Γυμνασίου καὶ οἱ κύριοι Ἑμμ. Δ. Ἀγγελάκις, ἐκ Βαχοῦ, διευθυντὴς τοῦ Τριταξίου δημοτικοῦ σχολείου Ἀμιρῶν καὶ Ἰωάννης Π. Σ. Βερικοκάκις ἐξ Ἀμιρῶν, ὅστις, λόγῳ τῆς εὐρείας αὐτοῦ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας καὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ χαρακτῆρος του, τυγχάνει κατὰ πάντα ἀξιόπιστος. Πάντας τοὺς ἀνωτέρω θερμῶς εὐχαριστῶν ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος.

Κατὰ πληροφορίας προερχομένας ἀπὸ ἀνθρώπους εὗρισκομένους ἤδη εἰς ἔσχατον γῆρας οὐδὲν σχολεῖον ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μέχρι τοῦ ἔτους 1843, ἂν καὶ εἶχεν ἐπιτραπὴ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἢ ἰδρυαῖς Ἑλληνικῶν σχολείων ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1829 (προβλ. Τρ. Εὐαγγελίδου «Σχολεῖα Κρήτης» Μύσων Τόμ. Α' τευχ. Ι σελ. 41—48), ὅλῃγα κολουβογράμματα, ἅτινα τυχὸν ἐγνώριζον ἐλάχιστοι τῶν κατοίκων ἐδιδάσκοντο καὶ ἰδιωτικὰς παραδόσεις.

Εἰς τοιαύτην ἀναξίαν λόγου θέσιν εὕρισκετο ἡ ἐκπαίδευσις καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν μέχρι τοῦ 1843, ὁπότε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ματθαίου ἢ Ἀναγνώστου Βερυκοκάκη ἐξ Ἀμιρῶν, συνέστη τὸ πρῶτον δημοτικὸν σχολεῖον.

Οὗτος παρέδιδεν προηγουμένως ἐν τῇ οἰκίᾳ του τὰ γράμματα τῆς ἐποχῆς καὶ πολλοὶ ἐφοίτων παρ' αὐτῷ ἐξ ὅλων τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας, φλεγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς μαθήσεως. Ὁ ζῆλος δὲ καὶ ἡ ἐπιθυμία αὕτη τῶν νέων τῆς ἐπαρχίας ὥθησαν τὸν Ἀναγνώστην Βερυκοκάκη εἰς ἐνεργείας πρὸς σύστασιν λαϊκοῦ σχολείου.

Τοιοιουτρόπως λοιπόν, κατόπιν πολλῶν δυσχερειῶν, ἰδρυθῆ εἰς τὸ χωρίον Ἀμιρᾶ τὸ ἔτος 1843 τὸ πρῶτον δημοτικὸν σχολεῖον.

Πρῶτος διδάσκαλος διωρίσθη εἰς τοῦτο ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ Ἀναγνώστης Βερυκοκάκης. Μετὰ τοῦτον ἐδίδαξαν, ὁ Παπᾶ Κων|τίνος Τζερνιάς, ὁ υἱὸς τούτου Γεώργιος Τζερνιάς, ὁ Νικόλαος Πλουμίδης ἢ Ράλιος ἐκ Συκολόγου καὶ ὁ Καστρινογιάννης.

Τὸ σχολεῖον ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως τὸ ἔτος 1864 τῇ ἐνεργείᾳ τῶν διδασκάλων Παπᾶ Κωνσταντίνου Τζερνιά καὶ Καστρινογιάννη.

Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐλειτούργει συντηρούμενον διὰ συνεισφορῶν τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας εἰς εἶδος καὶ εἰς χρῆμα μέχρι τοῦ ἔτους 1867 ὡς τετρατάξιον δημοτικόν. Τὸ ἔτος τοῦτο προστεθῆσαν αὐτῷ δύο τάξεις Ἑλληνικοῦ καὶ ἑξηκολούθησε λειτουργοῦν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἕως τὸ 1871, τότε, ἰδρυθέντος ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας τοῦ τμήματος Λασηθίου Ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν Ἀνω Βιάννῳ, τὸ σχολεῖον Ἀμιρῶν ἐξηκολούθησε κειτουργοῦν μόνον ὡς τετρατάξιον δημοτικόν.

Οὕτω ἀπὸ τοῦ ἔτους 1871 καὶ ἐφεξῆς, ἐλειτούργησεν ἐν Ἀνω Βιάννῳ Ἑλληνικὸν σχολεῖον προσεθεθείσης ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῆς τρίτης τάξεως. Συνετηρεῖτο δὲ δαπάναις τῆς Δημογεροντίας τοῦ τμήματος Λασηθίου μέχρι τοῦ ἔτους 1899, ὅτε ἀνέλαβεν τὴν συντήρησιν ὅλων τῶν σχολείων τῆς κρήτης ἡ ἀρτισύστατος τότε Κρητικὴ Πολιτεία.

Πρῶτος ὅστις ἐδίδαξεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον Ἀνω - Βιάννου εἶναι εἰς ὄνόματι Νικόδημος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1871-1873, ὅστις ἦτο καὶ διευθυντὴς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Ἀνω Βιάννου. Μετὰ τοῦτον ἐδίδαξαν κατὰ τὴν μᾶλλον ἀκριβῆ χρονολογίαν, εἴτε ὡς σχολάρχαι, εἴτε ὡς βοηθοὶ οἱ κάτωθι:

Γ. Καραγιάννης 1873 - 1874, Παπᾶ Ἰωάννης 1874 - 1875, Νικίας 1875 - 1876, Ξενοφῶν Τζερνιάς 2876 - 1877, Ἰωάνν. Μηλιαράκης 1879 - 1881.

Οἱ ἀνωτέρω ὡς διευθυνταὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐδίδασκον μαθήματα καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Τὸ ἔτος 1881 συνεπληρώθη τὸ διδασκτικὸν προσωπικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου· ὁ κατωτέρω δὲ πίναξ δεικνύει τὸ σχολικὸν ἔτος, καθ' ὃ ὑπηρετήσεν ἕκαστος τῶν διδασκάντων εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ ποίαν ἰδιότητα.

Σχολ. ἔτος	Σχολάρχης	Βοηθοὶ
1881—1882	Γ. Πάγκαλος	Ἰ. Μηλιαράκης, Β. Πλαντζουνᾶς
1882—1883	Γ. Μητσακάκης	» » » »
1883—1884	» »	Χ. Ἡγουμενίδης
1884—1885	Λεων. Γαλανάκης	Ἐμ. Κονδυλάκης » »
1885—1886	Γ. Μητσακάκης	» » Ε. Φραντζικινάκης
1886—1887	Ι. Μαρκόπουλος	» » Ι. Κονταξάκης
1887—1888	Ἐμ. Φραντζικινάκης	» » » »
1888—1889	» »	Χ. Ἡγουμενίδης » »
1889—1890	Ν. Χαμηλὸς	» » Δ. Παπαδημητρόπουλος
1890—1891	» »	» » » »
1891—1892	» »	» » » »
1893—1894	Γ. Κατσαράκης	» » » »
1895—1896	Ε. Φραντζικινάκης	
1901—1902	Ἀρ. Παπαϊωάννου	Ἰ. Παπαϊωάννου
1902—1903	» »	» »
1903—1904	» »	» » Ἐ. Τσαβλάκης
1904—1905	Λουλουδάκης	Λεωνίδας Κόμης »
1905—1906	» »	» » » »
1906—1907	Κοσμίδης	» » Ζαχαριάδης
1907—1908	» »	Παπαδάκης »
1908—1900	Ι. Ζουράρης	» »

Τὸ 1909, ὅτε κατηργήθησαν τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν ἐπαρχιῶν ἐν Κρήτῃ κατηργήθη καὶ τὸ τῆς Ἀνω Βιάννου καὶ ἔμεινεν μόνον τὸ δημοτικὸν μὲ ἑξ ἑτάξεις.

Τὸ ἤδη ἐν Ἀνω Βιάννῳ λειτουργοῦν ἑξατάξιον Γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν νέων τῆς ἐπαρχίας, εὐρισκομένης εἰς τὸ πλεόν ἀπόκεντρον τμῆμα τῆς Κρήτης, λόγῳ τῆς φυσικῆς ταύτης θέσεως καὶ στερουμένης συγκοινωνίας, ἰδρύθη τὸ ἔτος 1921 ὡς ἡμιγυμνάσιον μὲ τὰς δύο πρώτας γυμνασιακὰς τάξεις καὶ συνεπληρώθη εἰς πλήρες ἑξατάξιον Γυμνάσιον μόνον τὸ ἔτος 1930 προστεθεισῶν ἐν τῷ μεταξὺ πασῶν τῶν τάξεων.

Τὸ διάταγμα τῆς ἰδρύσεως τοῦ Γυμνασίου τούτου ἔξεδόθη ἐν Προύσῃ τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1921 καὶ ἐδημοσιεύθη τῇ 22α τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 176 φύλ. τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἔχον οὕτω:

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1921

Τεύχ. Ι ἀριθ. φύλ. 176

6
Περὶ ἰδρύσεως ἐν Ἀνω Βιάννῳ Κρήτης
πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως ἑξαταξίου Γυμνασίου
Κωνσταντῖνος Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 13 Δεκεμβρίου 1836 περὶ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων καὶ τὸν Νόμον 567 προ-

τάσει τοῦ ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, ἐκτελοῦντος τὴν ὑπ' ἀριθ. 728 πράξιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν. Ἰδρύεται ἐν Ἀνω Βιάννῳ Κρήτης πρώτη καὶ δευτέρα τάξις ἐξατάξιου Γυμνασίου ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ἡ οἰκεία Κοινότης παραχωρήσῃ διδασκῆριον καὶ χορηγήσῃ τὰ ἀναγκαζοῦντα σκευὴ καὶ ἔπιπλα καὶ διδασκαικὰ ὄργανα.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἡμέτερον Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Προύσῃ τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1921

Κωνσταντῖνος Βασιλεὺς

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργός

Τ. Σ. Θ. Ζαῖμης

Τὸ ἀνώτατον τοῦτο καὶ τὸ μοναδικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα τῆς Ἐπαρχίας Βιάννου ἐστεγάζετο εἰς διαφόρους ἰδιωτικὰς οἰκίας τῆς κωμοπόλεως Βιάννου, τελείως ἀκαταλλήλους καὶ ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του, μέχρι τῆς 6 Δεκεμβρίου 1931, ὅποτε, περατωθέντος κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ πρὸς στέγασιν τοῦ Γυμνασίου ἀνεγειρομένου οἰκοδομήματος καὶ διαρρυθμισθέντος καταλλήλως, μετεφέρθη καὶ ἐγκατεστάθη ἔκτοτε εἰς τοῦτο.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου τούτου οἰκήματος τοῦ Γυμνασίου ἐτελέσθησαν τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1931 ἐν μεγάλῃ συρροῇ κόσμου ἐξ ὅλων τῶν χωρίων τῆς Ἐπαρχίας Βιάννου, ἐπηκολούθησεν δὲ ἑορτὴ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν.

Τὸ οἶκημα τοῦτο εἶναι ἐκτισμένον εἰς τὴν Δυτικὴν πλαγίαν τοῦ βουνοῦ «Ρούσσα Κεφάλαι», τοῦ εὗρισκομένου πρὸς Ἀνατολὰς τῆς κωμοπόλεως Ἀνω Βιάννου, ὑπέρεκειται τοῦ συνοικισμοῦ «Πλάκα», τοῦ κειμένου εἰς τοὺς πρόποδας τῆς αὐτῆς πλαγίᾳς καὶ δεσπόμενον ὀλοκλήρου τῆς κωμοπόλεως τῆς ἐκτισμένης ἀμφιθεατρικῶς Β. Δ. τούτου καὶ ἐπὶ τῆς Νοτιοανατολικῆς πλαγίᾳς ἐνὸς τῶν ἀντρεψιμάτων τῶν ὁρέων τῆς Δίκτης.

Τὸ πανόραμα ἐκ τοῦ μέρους τούτου εἶναι μαγευτικώτατον, διότι, ἐκτὸς τῶν ποικιλοχρῶμων σπιτιῶν τῆς ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένης Βιάννου καὶ Πλάκας τῶν ὁποίων δεσπόμενον καὶ τῶν ὁποίων τὸ σύνολον καθίσταται ἀκόμη ὠραιότερον ἐκ τοῦ χρώματος τῶν ποικίλων δένδρων ὁπωροφόρων καὶ μὴ, τῶν εὗρισκομένων γύρω τῆς κωμοπόλεως καὶ ἰδίως εἰς τὴν κατάρρυστον ρευματιὰν τὴν σχηματιζομένην ἀπὸ τὰς δύο πλαγίᾳς εἰς ἃς εἶναι ἐκτισμένα τό τε Γυμνάσιον καὶ ἡ Κωμόπολις, ἀπὸ ἐκεῖ φαίνονται καὶ τὰ περίφημα λειβάδια τῆς Βιάννου μετὰ τὰ ἀφθονα ὕδατά των.

Ἡ θέα τῶν λειβαδιῶν τούτων τῶν ἐκτεινομένων Νοτιο-Δυτικῶς τῆς θέσεως τοῦ Γυμνασίου ἐν συνεχείᾳ τῶν οἰκῶν τῆς Πλάκας κοὶ τῆς Βιάννου εἶναι ὠραιότατη.

Παρουσιάζονται ὥς εἰς βορρύτεμος Περσικὸς τύπης κεντημένος μετὰ πλέον κυτπητὰ καὶ ποικίλα χρώματα, λόγῳ τῶν δένδρων ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι κατὰφυτα.

Ἐναλλάσσονται ἐν ἀπαραιμίλλῳ γραφικότητι τὰ χρώματα τῶν ἐλαιῶνων ἀμπελώνων, κήπων καὶ μυρσινῶνων μετὰ τὰ χρώματα τῶν ποικίλων ὁπωροφόρων

καὶ μὴ δένδρων, συμπληρουμένης τῆς γραφικότητος τούτων μὲ τὸ χρῶμα τῶν θάμνων καὶ τῆς πανταχοῦ βλαστανούσης ἀφθόνης χλόης.

Εἰς τοιαύτην θέσιν εὐρισκόμενον τὸ οἶκημα τοῦ Γυμνασίου Βιάννου πληροῖ ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ κατὰ συνέπειαν εἶναι καταλληλότερον διὰ τὸν σκοπὸν του.

Τὴν ὠραιότητα τούτου θὰ συμπληρώσῃ ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ δευτέρου ὁρόφου καὶ τὸ ἤδη ἔμπροσθεν αὐτοῦ κατασκευαζόμενον Γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον ἤδη εἶναι πλήρες ἀπὸ Γυμναστικῶν ὄργανα.

Διὰ χρημάτων συλλεγέντων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Γυμνασίου, κατόπιν ἐράνων ἢ σχολικῶν ἐορτῶν ὁργανουμένων ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε διδασκόντων ἐν αὐτῷ, κατωρθώθη ἡ ἵδρυσις μικρᾶς σχολικῆς βιβλιοθήκης, ἀριθμούσης ἤδη περὶ τοὺς 372 τόμους βιβλίων λογοτεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν, διδακτικῶν καὶ ἄλλων χρησίμων διὰ τε τοὺς διδάσκοντας ἐκάστοτε καθηγητὰς καὶ τοὺς μαθητὰς.

Δυστυχῶς λόγῳ τῆς μικρᾶς ηλικίας τοῦ Γυμνασίου καὶ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημειωθείσης ἀφορίας καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἀδυνατοῦν νὰ προσφέρουν μεγάλα ποσὰ εἰς τοὺς ἐκάστοτε γιγνομένους ἐράνους, δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὴ ἡ ἵδρυσις ἐν αὐτῷ φυσικοῦ ἐργαστηρίου. Οὕτω δὲ τὸ Γυμνάσιον εἶναι ἑλλιπέστατον φυσικῶν καὶ διδακτικῶν ὀργάνων.

Εἰς τὸ οὕτως ἔχον Γυμνάσιον Βιάννου ἐφοίτησαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του μέχρι τῆς λήξεως τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους 1932 - 1933 οἱ κάτωθι μαθηταὶ κατ' ἔτος καὶ κατ' ἀριθμόν.

Σχολ. ἔτος	1921—1922	τάξεις	2	ἀριθ. μαθητῶν	48	
» »	1922 - 1923	»	2	» »	56	
» »	1923—1924	»	2	» »	51	
» »	1924—1925	»	3	» »	77	
» »	1925—1926	»	4	» »	103	
» »	1926—1927	»	4	» »	98	
» »	1927—1928	»	4	» »	98	
» »	1928—1929	»	4	» »	100	
» »	1929—1930	»	5	» »	125	
» »	1930—1931	»	6	» »	136	ἀπολυθ. 11
» »	1931—1932	»	6	» »	116	» 11
» »	1932—1933	»	6	» »	116	» 11
Ἀπελύθησαν μέχρι σήμερον ἐν ὅλῳ						33

Ἐδίδαξαν δὲ εἰς τοῦτο ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του μέχρι λήξεως τοῦ σχολ. ἔτους 1932—1933 οἱ κάτωθι Γυμνασιάρχαι καὶ καθηγηταί.

Α' Γυμνασιάρχαι

1) Γεώργιος Μαρούλης	σχολικὸν ἔτος	1930—1931
2) Ἀδαμάντιος Ταμβακίδης	» »	1931—1932
3) Κωνστῖνος Ξενοῦλης	» »	1932—1933

Β. Καθηγηταὶ

α.) Φιλόλογοι

1) Γεώργιος Λουλάκης σχολ. ἔτος 1933 σήμερον πλὴν ὀλίγων μηνῶν κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1923—1924 καὶ 1929—1930 καθ' οὓς ἀποσπασθεὶς εἰς ἄλλο Γυμνάσιον καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν.

2)	Μιχαὴλ Παπαδάκης	σχολικὸν ἔτος	1924—1927
3)	Σταῦρος Λουλάκης	» »	1926—1930
4)	Σπύρος Ρασιδάκης	» »	1929—1930
5)	Δημήτριος Τζιράκης	» »	1930—1932
6)	Παντελῆς Δημόπουλος	» »	1930—1931
7)	Ἑμμ. Καροφυλλάκης	» »	1930—1931
8)	Δημ. Ἀφαλιωνιάτης	» »	1930—1931 (2 μῆνας)
9)	Δημ. Ἀμαριωτάκης	» »	1930—1931
10)	Θεόδωρος Λάδης	» »	1931—1932
11)	Εὐθύμιος Κουρούκλης	» »	1931—1932
12)	Σταῦρος Παναγιωτάκης	» »	1932—1933
13)	Λ. Κόμης Ἑλληνοδιδάσκαλος	» »	1923—1930

β.) Μαθηματικοί

1)	Θεόδ. Διακάκης	Σχολικὸν ἔτος	1928—1930
2)	Ἄνδρ. Δεδελετάκης	» »	1928—1930
3)	Δημ. Παπαδάκης	» »	1929—1930
4)	Γεώργ. Παπαδάκης	» »	1930—1931
5)	Δημ. Παπαδάκης ἐκ δευτέρου	» »	1932—1933
5)	Ἰωάννης Παπαμαρκάκης	» »	1932—1933

γ.) Φυσικοί

1)	Νικόλ. Λουλάκης	Σχολικὸν ἔτος	1924—1926
2)	Ἰωάν. Πετράκης	» »	1926—1928
3)	Δημ. Τσιριγωτάκης	» »	1928—1930
4)	Μιχαὴλ Ἀνδρουλάκης	» »	1930 μέχρι σήμερον

δ.) Θεολόγοι

1)	Γερμανὸς Λιβαδάς	Σχολικὸν ἔτος	1930—1931
2)	Ἰωάννης Κλωνάρης	» »	1931—1933

ε.) Διδάσκαλοι Γαλλικῆς

1)	Χρῆστος Φουρνιάδης	Σχολικὸν ἔτος	1929—1930
2)	Ἑλένης Μουρζίκου	» »	1930—1931
3)	Γεώργιος Κοκκόλας	» »	1932—1933

στ.) Γυμνασταὶ

1)	Δημ. Κατσιάδης	Σχολικὸν ἔτος	1929—1930
2)	Δημ. Παπαϊωάννου	» »	1930—1931

Ἐν Σητεῖα τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1933

Συνλ. Χρηστάκης

ΣΤΕΙΑΚΕΣ ΔΑΚΤΥΛΙΕΣ

Φίλε κ. Καταπόνη

Σύμφωνα με τὴν ὑπόσχεσί μου σὰς ἀποστέλλω, πολὺ εὐχαρίστως, γιὰ τὸν «Μύσωνα» ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὴν συλλογὴν μου Κρητικῶν δημῳδῶν τραγουδιῶν.

Ἀλήθεια, πρέπει ἰδιαίτερος νὰ ἐξαρθῇ ἡ προσπάθεια τοῦ περιοδικοῦ σας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Διότι θὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μελέτην καὶ διάσωσιν τοῦ Κρητικοῦ δημῳδοῦς τραγουδιοῦ. Δὲν γνωρίζω κανένα εἰδικόν, ὃ ὅποιος ν' ἀπησχολήθῃ σοβαρῶς γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἔτσι δὲ ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν τραγουδιῶν μας, ἀποτελοῦσα, κατέχουσα σοβαρὸν λαογραφικὸν μουσικὸν ὕλικόν, εἶνε τελείως ἀμελέτητος, καὶ σιγὰ σιγὰ ἀκολουθοῦσα τὸν φυσικὸν νόμον, θὰ χαθῇ τελείως. Καὶ τώρα ἀκόμη παρατηρεῖ κανεὶς, ὅτι μουσικά τινα θέματα ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ ὄρισμένα χωριά ἀντικατασταθέντα ἀπὸ μοντερνισμοὺς συμφωνοῦς πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Εὐρίσκει δὲ κανεὶς τὰ θέματα αὐτὰ σὲ ὄρισμένα χωριά τὰ ὁποῖα δὲν ὑπέστησαν ἀκόμη τὴν φθοροποιὸν—ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τουλάχιστον αὐτῆς—ἐπίδρασιν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

Τὰ δημῳδὰ τραγούδια εἶναι ἡ σπουδαιότερα ἐκδήλωσις—κατὰ τινὰς καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς δημῳδοῦς ποιήσεως—τοῦ ψυχικοῦ κόσμου ἑνὸς λαοῦ.

Εἶναι δὲ γιὰ τοὺς ἄλλους τοὺς μελετῶντας αὐτὰ δυσκολώτερον ἴσως, ἀλλ' ἀσφαλέςτερον κριτήριον καὶ στοιχεῖον γιὰ νὰ βαθμολογηθῇ ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ψυχικὴ ἀνωτερότης τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Τὰ Κρητικὰ δημῳδὰ τραγούδια ἔχουν διάφορες φόρμες, ἀνάλογες πρὸς τὰ κατ' ἰδίαν ἦθη καὶ ἔθιμα, καθὼς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων διαμερισμάτων.

Εἰς τὴν Σητεῖαν ἐκαλλιεργήθη ἰδιαίτερος καὶ ἀνεπύχθη τὸ εἶδος ἐκεῖνο ποῦ λέγονται «κονδυλιές» ἢ καλύτερα, ἀρχαιώτερα «δακτυλίες». Αὐτὲς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μικρὰ μουσικὰ θέματα, βραχέα ὅσον ἡ μισὴ φράσις ἑνὸς δίστιχου «μαντινάδας» ἢ «μαντινιάδας». Τραγουδεῖται ἀπὸ ἓνα τραγουδιστή, τὸ πρῶτο δὲ μέρος τῆς μαντινιάδας ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὴ συντροφιά, παρέα ἢ χορό.

Τῆς κοντιλιῆς αὐτῆς χαρακτηρίζει ἡ ἀπλότης καὶ ἡ γλυκύτης. Διακρίνει δὲ τὸ ὕψος τὸ ἐρωτικόν. Κατ' ἐξοχὴν ἐρωτικόν. Τόσο πολὺ, ποῦ ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν τὸ νὰ τραγουδηθοῦν ἀπάνω ᾗ τσί κοντιλιῆς μαντινιάδες ἄλλου περιεχομένου, ἐκτὸς ἀπὸ ἐρωτικοῦ. Βεβαίως τραγουδοῦνται καὶ μαντινάδες εἰρωνικῆς, πειρακτικῆς, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι σπάνιότερον.

Ἡ κυριαρχία αὐτῆ τοῦ ἐρωτικοῦ ὕψους στὰ μουσικὰ θέματα, τὰ δημῳδὰ τῆς Σητείας ἐξηγεῖται, πολὺ εὐκόλως ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἐμμονὴν τῶν Σητειωτῶν σὲ μιὰ κατάστασι ἀδικαιολογήτως ἐρωτόληπτον.

Ἡ κοντιλιῆς ποῦ σὰς στέλλω εἶναι ἡ πλεὺς «παθητικῆς», τραγουδοῦνται δὲ ἀπάνω σ' αὐτῆς οἱ «πεισματικῆς» μαντινιάδες.

Ἀκολουθοῦν τὴν *ἀρμονικὴν* κλίμακα εἰς re. Ἀναλογοῦν δὲ *στὸν λύδιον* τρόπον τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατ' εὐθείαν κατάγονται ὅλα μας τὰ δημῳδὰ τραγούδια. Εἶναι ὁ πλάγιος ἦχος τοῦ δευτέρου τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς.

Στὸ δημοσιευόμενον μουσικὸν κείμενον ἐν τῷ εἰκονογραφημένῳ παραρτήματι τοῦ δευτέρου Τόμου τοῦ Μύσωνος ἔχουν προσαρμοσθῇ καὶ μαντινιάδες πρὸς εὐκολίαν τῶν ἀναγνοστών, οἱ ὁποῖοι γιὰ πρώτη φορὰ ἐκτελοῦν δημῶδη Κρητικὰ ᾄσματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ.

Μεθ' ὑπολήψεως

Μιχ. Λαγουδάκης, ἱατρός

† ΝΙΚΟΛ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ ⁽¹⁾

Ἀπαντῶν ὁ Νικ. Πολυχρονίδης εἰς τοὺς ἐπαινέσαντας τὴν δρᾷσιν αὐτοῦ, κ. κ. Μιχ. Λαγουδάκην⁽²⁾, Κωνστ. Τακάκην, Νικ. Πιμπλῆν καὶ Γεώργ. Γαλανάκην κατὰ τὴν ἐν Σητεῖα πανηγυρικὴν τελετὴν τοῦ συλλόγου «Βιτζέντζος Κορνάρου» (23/4/1933) εἶπεν, τὰ ἐπόμενα :

«Εὐχαριστῶ θερμῶς πάντας διὰ τὴν τιμὴν, ἣτις μοι γίνεται. Καθ' ὅλον τὸ μακρόν μου διδασκαλικὸν στάδιον προσεπάθησα νὰ πράττω τὸ καθήκον μου ἀπέναντι πατρίδος καὶ κοινωνίας. Διὰ τοῦτο θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε, ἀπαντῶν νὰ εἶπω ὀλίγα τινα περὶ Καθηκόντων καὶ Δικαιωμάτων παρ' ἀνθρώποις· καὶ περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐκτάσεως αὐτῶν. Διότι ἐπὶ τούτων ἐστήριξα τὴν ἐπὶ πενήκοντα σχεδὸν ἔτη διδασκαλίαν μου».

Ἀγαπητοὶ Κύριοι,

«Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς εἰς νηπιώδη κατάστασιν ἐπὶ τῆς ἐπιγείου ζωῆς, γεννῶνται καθήκοντα καὶ δικαιώματα ἐκτάκτου σημασίας ἰδιωτικῆς καὶ κοινωφελοῦς ἐπιδράσεως.

Ἡ δημιουργία κατὰ τοὺς φυσικοὺς καὶ ἠθικοὺς νόμους τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀναπτυσσομένου, ὑπαρχόντων ὕγιεινῶν ὄρων, ἐντὸς σκοτεινοῦ θαλάμου ἐπὶ ἐννεάμηνον χρονικὸν διάστημα, καὶ ἐμφανιζομένου μετὰ θρηνώδους καὶ ἀνάρθρου κραυγῆς, παράγει συγχρόνως καθήκοντα εἰς τοὺς γεννήτορας καὶ δικαιώματα ἀνάλογα εἰς τὸ νεογέννητον τέκνον.

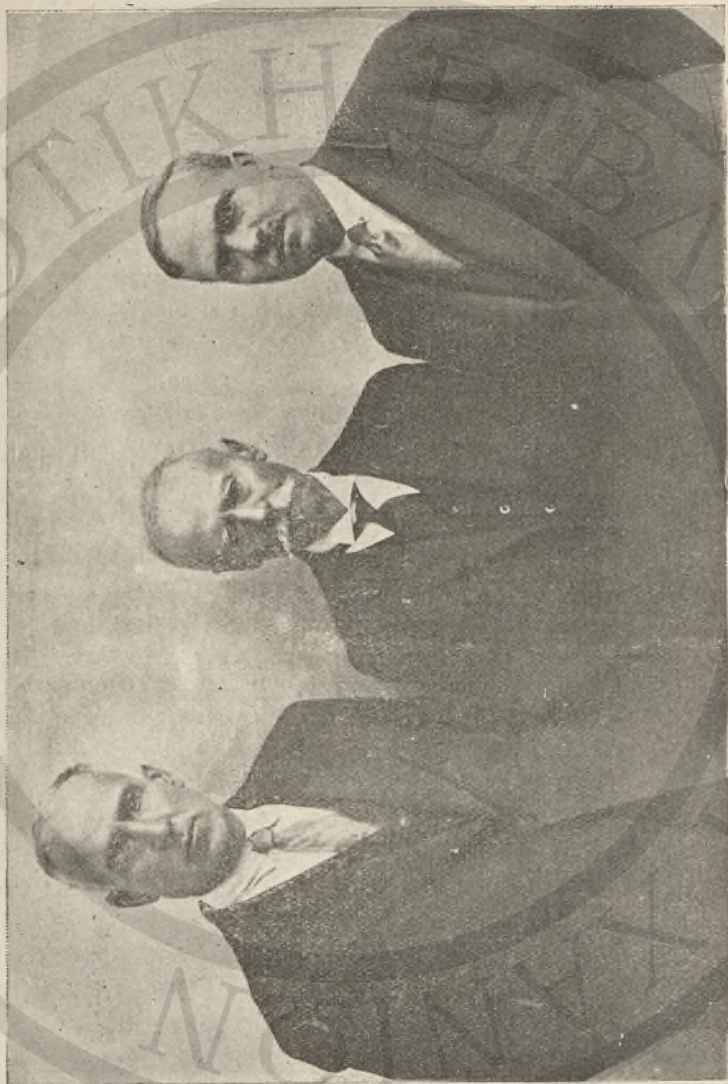
Οἱ γονεῖς μετ' ἄλλων συμμάχων μὲ σπουδὴν καὶ χαρὰν προσφέρουσι τὰς πρώτας περιποιήσεις των καὶ βοηθείας εἰς τὸ δημιούργημα των, ὑποβαλλόμενοι ἐκουσίως εἰς πᾶσαν θυσίαν πρὸς συντήρησιν τῆς νέας ζωῆς.

Τὰ καθήκοντα τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα των, ὅπως ταῦτα λάβωσι τὴν προσχέουσαν ἀγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν διὰ τὸ εὖ ζῆν, ἐπεκτείνονται ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐπὶ τῇ

(1) Σημ. Μύσ. Ὁ Ν. Πολυχρονίδης ἀπεβίωσεν ἐν Σητεῖα τὴν 6 8)βρίου ἐ. ἔ. εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν. Κατήγετο ἐκ Στραβοδοξαρίου Σητείας. Ὑπῆρξε πρότυπον καλοῦ κάγαθοῦ πολίτου, ὑπηρετήσαντος μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν τε πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν εἰς χρόνους ἐν πολλοῖς χαλεπούς. Ἡ Σητεία θὰ διατηρήσῃ ἀγῆρω τὴν μνήμην αὐτοῦ.

(2) Ἐκ τυπογραφικῆς παραδρομῆς παρελείφθη τὸ ὄνομα τοῦ κ. Λαγουδάκη, ἱατροῦ, ὡς πρώτου ὁμιλήσαντος κατὰ τὴν γενομένην τελετὴν τῆς 23-4-1933. (Βλ. Μύσ. Β' Τόμ. σελ. 153).

ἐλπίδι, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τοιούτων καθηκόντων ἐμφυτεύει εἰς τὰς καρδίας τῶν τέκνων τῶν ἀνάλογα καθήκοντα διὰ τὴν ἐν γήρατι ζωὴν τῶν γονέων, ὥστε νὰ ἔχῃσι καὶ οὗτοι δικαιώματα πρὸς συντήρησιν τῆς ὑπάρξεώς των ἀνευ στερήσεων, ἀσφαλιζομένης τῆς ἀπαιτουμένης ὑλικῆς διατροφῆς των. Οὕτω παράγεται ἀμοι-

Κ. Τακάης

† Ν. Πολυχρονίδης

Ν. Πιμπιλῆς

βαίότης καὶ σύνδεσμος καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων ἐν τῇ πάλῃ τῆς ζωῆς γονέων, τέκνων καὶ ἐπιγόνων.

Ἀλλὰ τὰ καθήκοντα παντὸς εὖ φρονοῦντος ἀνθρώπου ἐπεκτείνονται καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς συγγενεῶς ὑπάρξεως καὶ εὐημερίας.

Πρὸς εὐόδωσιν τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἔχουσι τὴν ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἀναπτύξεως ἐν Σχολαίοις· ἐκ δὲ τῆς

ἀνάγκης ταύτης ἀναπτύσσονται καθήκοντα πρὸς τὰ Σχολεῖα, τὰ ὅποια τροφοδοτοῦν τὸ πνεῦμα καὶ παρέχουσι σύμμαχον τὴν ἐκγύμνασιν τοῦ σώματος πρὸς ὁρθὴν ὑποταγὴν εἰς τὰς νοητικὰς εὐφόρους ἀποδοχὰς διὰ τὴν ζωὴν.

Διὰ τὰ παρεχόμενα ἀγαθὰ ἐκ τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως γίνονται καθήκοντα πρὸς τοὺς Διδασκάλους καὶ τὴν Πολιτείαν καὶ τὴν Κοινωνίαν, παράγοντας εὐεργετικούς πρὸς σωματικὴν καὶ νοητικὴν ἀνάπτυξιν, καὶ ἀπόκρουσιν ποικίλων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν παρεκτροπῶν τῆς ζωῆς ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ τε οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου.

Ἐντεῦθεν ἐκπηγάζουσι καθήκοντα τῶν γονέων καὶ τῶν κηδεμόνων πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς Προϊσταμένους τῆς Πολιτείας, διὰ τὴν εὐτακτον αὐτῶν συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀληθοῦς προόδου τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας καὶ ἁμεμπτον καταφυγὴν εἰς τὰ σωστικά ἔργα τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς.

Τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν διὰ νομίμου γάμου εἰσερχομένων εἰς συζυγικὸν βίον ὑπολογίζονται πολὺ πρότερον τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου. Ὑπολογίζονται δὲ ἐπὶ τῇ βάσει σωματικῆς ὑγείας καὶ ἀτομικῆς εὐημερίας. Ὁ δὲ πλοῦτος, ἡ ὠραιότης καὶ ἡ εὐκλεὴς καταγωγὴ, δὲν εἶναι πάντοτε τὰ διαρκῆ στηρίγματα εὐτυχοῦς οἰκογενειακοῦ βίου.

Ὁ οἰκογενειακὸς βίος δύναται νὰ βαίνει ἀσφαλὲς εἰς τὸν προορισμὸν του, μόνον ὅταν τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸν ἄτομα εἶναι ἐγκρατῆ ἠθικῶν ἀρχῶν, θετικῶν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων ὡς ὁδηγῶν εἰς τὴν βιοπάλην καὶ σταδιοδρομίαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς μετ' ἐλπίδων ἀγαθῆς μνήμης».

Ἡ ἀνωτέρω ἀπάντησις ὑπῆρξε τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ ἐξόχου διδασκάλου τῶν παιδικῶν ψυχῶν, τοῦ καλοῦ πολίτου καὶ πολυτίμου φίλου Ν. Πολυχρονίδου.

ΑΝΘΙΜΟΣ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΚΗΣ (1832)

Ὁ Ἀνθίμος Γ. Μαρκαντωνάκης ⁽¹⁾ ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Καρύδι τῆς Σητείας ἐν ἔτει 1832. Παῖς ἔτι προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τότε Ἐπισκόπου Ἱεροσητείας Ἰλαρίωνος Κανακάκι ἐξ Αὐδοῦ Πεδιάδος καὶ βραδύτερον ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ ἱεροδιάκονος.

Ἐκτραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ὁ Ἐπίσκοπος Ἰλαρίων εὐρισκόμενος ἐν Σητείᾳ ἐθεώρησε καλὸν πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν νὰ καταφύγῃ εἰς Κάσον, ὅπου καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι ἐκ Σητείας κατέφυγον. Τὸν Ἐπίσκοπον εἰς Κάσον συνώδευσε καὶ ὁ Ἀνθίμος, Ἀμέσως ὅμως λαβὼν τὴν εὐχὴν τοῦ δεσπότου· του ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σητείαν καὶ μετέβη εἰς τὸ χωρίον Ρουκάκα, ὅπου ἤδρευεν ἡ ἐπαναστατικὴ τῆς Ἐπαρχίας ἐπιτροπὴ, τῆς ὁποίας μέλος ἀξιόλογον ἀπετέλεσεν. Ὡς τοιοῦτος δὲ μεταβὰς δι' ὑποθέσεις τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὸ χωρίον Μέσα Μουλινὰ συνελήφθη ἐκεῖ διὰ προδοσίας ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὠδηγήθη δέσμιος εἰς

(1) Σημ. Μύσ. Αἱ ἀνωτέρω περὶ τοῦ Ἀνθίμου Μαρκαντωνάκι πληροφορίες μᾶς ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ Μαξίμου Μαρκαντωνάκι, θεολόγου, τ. καθηγητοῦ τῶν ἱερῶν ἐν τῷ Γυμνοσίῳ Σητείας.

Ἱεράπετραν ἀνηκούστους ὑποστάς καθ' ὁδὸν τλαιπωρίας καὶ κακώσεις ὑπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτῶν Τούρκων.

Ἐξ Ἱεραπέτρας ἐπεβιβάσθη εἰς Τουρκικὸν ἀτμόπλοιον κατὰ διαταγὴν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἐν τῷ πλοίῳ εὗρισκοντο αἰχμάλωτοι ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος Χατζῆ Μικροῦ ἐκ Μετοχίων Πισκοκεφάλου, ὁ Μοναχὸς Παρθένιος Σφακιανάκης ἐκ Καρυδίου Σητείας ὡσαύτως, καὶ ὁ Μιχ. Οἰκονομάκης ἐκ Χοχλακιῶν ὁδηγηθέντες πάντες εἰς Σούδαν.

Ἀνθιμος Μαρκαντωνάκης

Ἐν τῷ πλοίῳ οἱ αἰχμάλωτοι ὑπέστησαν ἀνεκδιήγητα μαρτύρια καὶ βασάνους διὰ τὰ ὑποδείξουν ποῦ εἶχον οἱ Χριστιανοὶ ἐν Σητείας (ἐν τῇ περιοχῇ Τοπλοῦ) τὰ ἐξ Ἑλλάδος εἰς θέσιν Στάκη, πλησίον τῶν Καρουμῶν, ἐκφορτωθέντα πολεμοφόδια. Τέλος δοθείσης ἀμνηστίας ἀφένθησαν ἐλεύθεροι, ὅποτε ὁ διάκονος Ἀνθιμος μετέβη εἰς Κάσον, ἵνα παραλάβῃ τὸν ἐκεῖ παραμένοντα εἰσέτι Ἐπίσκοπον Ἰλαρίωνα, ὅστις ἀντιληφθεὶς τὰ ἔχην τὸν κακώσεων, ἅτινα ἔφερεν ὁ διάκόνος του, μετ' ἀφθόνων θερμῶν δακρῶν ἠσπάσθη αὐτὸν καὶ οὕτω ἐπανῆλθον εἰς Σητείαν, ἔνθα παρέμειναν μέχρι τοῦ ἔτους 1869, ὅποτε μετατεθέντος τοῦ Ἐπισκόπου Ἰλαρίωνος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης καὶ Ἀδλοποτάμου

ἠκολούθησεν, ὥς ἦν ἐπόμενον, καὶ ὁ διάκονος Ἀνθιμος. Τῷ δὲ ἔτει 1878 παραιτηθεὶς τῆς ἐπισκοπικῆς θέσεως, λόγῳ γήρατος, ὁ ἐπίσκοπος Ρεθύμνης ἀνεχώρησε διὰ τὸ Σινᾶ, μονὴν τῆς μετανοίας του, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ διακόνου του. Τῷ δὲ 1883 λαβὼν ὁ διάκονος Ἀνθιμος τὴν εὐχὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ἰλαρίωνος ἐπανῆλθεν εἰς Κρήτην, ὥς ἐνοικιαστὴς τῶν ἐν αὐτῇ κτημάτων τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ καὶ ὡς τοιοῦτος εὗρισκόμενος ἐν τινι μονυδρίῳ ἀνήκοντι εἰς τὴν ἀνωτέρω Μονὴν τοῦ Σινᾶ καὶ εὗρισκόμενῳ εἰς τὰ περὶχωρα τῶν Χανίων ἐδολοφονήθη ὑπ' ἀγνώστων κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1884, ριφθέντος τοῦ πτώματός του ἐντὸς τοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μονῆς ὑπάρχοντος φρέατος.

ΔΙΑ ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ

ΦΟΥΑΤ - ΜΙΑΟΥΛΗ (1897)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΑΠΕΔΕΛΤΙΩΘΗ

Φίλε κ. Διευθυντά

Εἰς τὸ 1ον τεῦχος τοῦ Β'. Τόμου τοῦ ἀξιολόγου ὑμῶν περιοδικοῦ «Ὁ Μύσων» ἐν σελίδι 18 καὶ ἐν ὑποσημειώσει μετὰ τὴν καταχώρησιν ἄρθρου ὑπὸ τὸν τίτλον «Πῶς προσελήφθη ἡ σφαγὴ Σητείας» τοῦ ἀξιολόγου κ. Γεωργ. Οἰκονομίδου, σημειοῦνται τὰ ἑξῆς. «Τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Ζῶτος εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ Φραγκίσκου Λαμπίρη, ἐλάβομεν παρὰ τοῦ κ. Ε. Ἀγγελάκι, ὅστις ἤκουσε ταύτην παρὰ τοῦ ἀποβιώσαντος Ναυάρχου Γούδα, ὑπηρετοῦντος τότε εἰς τὸ Εὐδρομον «Ν. Μιαούλης», γαμβροῦ δὲ τοῦ Ζώτου κ.τ.λ.»

Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ πρὸς ἄρσιν τῆς παρεξηγήσεως ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω τὰ κάτωθι ; Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου «Φουάτ - Ν. Μιαούλη» εἶχον ἀναγράψει εἰς τὰ ἱστορικά ἀπομνημονεύματά μου ἐκτεταμένην ἔκθεσιν, ἔχων τὰς πληροφορίας μου ἐκ διαφόρων πηγῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Φραγκίσκου Λαμπίρη, μεθ' οὗ συνεδεόμην διὰ στενῆς φιλίας.

Πληροφορηθεὶς ἐν Ἀθήναις, ὅτι ὁ Ναύαρχος Μιχαὴλ Γούδας ἦτο γαμβρὸς τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Μιαούλη» Κρημῆ Ζώτου καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἐν λόγῳ ἐπεισόδιον τῶν ἄνω πλοίων ὑπηρετεῖ ὡς ἀξιωματικὸς ἐν τῷ Εὐδρόμῳ, ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ ὑποβάλω εἰς αὐτὸν τὴν ἔκθεσίν μου διὰ τὸ ἐπεισόδιον, ἵνα μοὶ ἐπανορθώσῃ, ὅσα τυχὸν δὲν ἔξε- τίθεντο ὀρθῶς ἐν αὐτῇ. Μετὰ προθυμίας ὁ ἀνὴρ μοὶ ὑπέδειξε καὶ ἐπληρώθησα ὀλίγα τινα ἐσφαλμένως ἐκτιθέμενα καὶ μοὶ προσέθηκε τὸ σπουδαιότερον γεγονός, ὅπερ ἐγὼ ἠγνόουν· οὐδὲ μοὶ ἀνέφερε τοιοῦτόν τι ὁ Φραγ. Λαμπίρης, ὅστις μοὶ ἀνεκοί- νωσε μόνον τὰς προσωπικὰς του ἐνεργείας παρὰ τοῖς προξένους τῆς Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος καὶ ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ Ἰταλὸς Προξένος ἐπετίμησεν αὐτόν, συστήσας νὰ ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἰταλίας, ἧς ἐτύγχανεν ὑπὸ ἡγεσίας. Ἐγὼ ἔχων ὑπ' ὄψει μου τὰς ἐνεργείας τοῦ Λαμπίρη καὶ τὴν πληροφορίαν τῆς ἀνω- νύμου ἐπιστολῆς, ἣν ἔλαβεν ὁ κυβερνήτης τοῦ «Μιαούλη» καὶ ἐκ τῆς ὁποίας πα- ρωρμήθη οὗτος εἰς τὸ σωτήριο ἐργον του, μὴ γνωρίζων δὲ ὅσα ὁ κ. Οἰκονομίδης ἀναγράφει ἐν τῇ πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολῇ, ὑπέθεσα, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη προήρχετο ἐκ τοῦ Φραγκ. Λαμπίρη, ὅστις μεγάλως ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν παρεμπόδισιν τοῦ Φουάτ, λόγῳ τῆς σωτηρίας τῶν συμπολιτῶν του καὶ τῶν συγγενῶν του ἐν Σητείᾳ, ἐτήρει ὅμως ἐπιφύλαξιν διὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Προξένου του.

Ταῦτα πάντως θ' ἀνεκοίνωσα ὑμῖν, χωρὶς ὅμως νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ Ναύαρχος Γούδας μοὶ ἔδωκε τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Λαμπίρης εἰδοποίησε τὸν Ζῶτον διὰ τῆς ἀνωνύμου ἐπιστολῆς, τῆς ὁποίας ἡ προέλευσις, ὡς ἀνωνύμου, δὲν ἦτο δυ- νιατὸν νὰ εἶνε γνωστή, οὔτε εἰς τὸν Ζῶτον, οὔτε εἰς τὸν Γούδαν.

Τὰς διδομένους πληροφορίας ὑπὸ τοῦ κ. Οἰκονομίδου ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἀποδέχομαι πλήρως. Ἐκ τούτων ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἀνώνυμος ἐπιστολή, περὶ τῆς ὁποίας

μοὶ ὠμίλησεν ὁ μακαρίτης Ν. Γούδας, προήρχετο ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Τιμόθεον Καστρινογιαννάκιν, ἥτις ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Ἀγγλου Προξένου εἰς

Εἰκὼν Χασάν Χουλκῆ. (1)

(1) Σημ. Μύσωνος. Ἡ δημοσιευομένη εἰκὼν σχεδιασθεῖσα κατὰ φαντασίαν, εἶναι ἔργον τοῦ ὑπογράφοντος τὴν εἰκόνα Χασάν Χουλκῆ Κανδιελί (= Ἡρακλειώτου). Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον ἐνομίσθη κατ' ἀρχὰς ὡς ψευδώνυμον, ἥτοι Χασάν=ὥραϊος καὶ Χουλκῆ=Χρηστοῦθης. Ἐκ γενομένης ὁμως ἐρεῖνης ἀπεδείχθη, ὅτι πράγματι μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς ὑπῆρχεν ἐν Ἡρακλείῳ Τουρκικὴ οἰκογένεια Χουλκῆ. Ὁ κ. Οἰκονομίδης διευθυντὴς τοῦ Μεταφραστικοῦ γραφείου Ἡρακλείου μᾶς ἐγνώρισε τὴν ὑπαρξιν τῆς εἰκόνης, μᾶς ἔδωκε δὲ συγγράμμως καὶ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Χασάν Χουλκῆ ἐπεξεργάσθη ἕξ ὁμοίας εἰκόνας, τὰς ὁποίας

τὸν Ἄγγλον Ναύαρχον καὶ ὑπὸ τούτου πάλιν ἐστάλη εἰς τὸν Κ. Ζῶτον. Μόνον αἱ χρονολογίαι, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Οἰκονομίδου, δὲν μοι φαί-

νονται ἀκριβεῖς, διότι, καθ' ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, ἡ ἐκκίνησις τοῦ Φουὰτ ἐγέ-

νέσκειτο ἀρμοδίως εἰς τὰς πρεσβείας τῶν ἑξ Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κ]πόλει. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ σφαγὴν Τούρκων τοῦ χωρίου Δάφνης Σητείας, μετὰ σκηνὰς ἐντελῶς φανταστικὰς καὶ αἰτνες σκοπὸν εἶχον νὰ προκαλέσουν φανατισμὸν τῶν Τούρκων ἐν Ἡρακλείῳ καὶ ἐν Κ]πόλει. Κατὰ τὴν αἵματηρὰν ἐξέργησιν τῆς Σητείας εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897 συνέβησαν ἀνυπολόγητος ὑπερβολαί, φθάσασαι μέχρι βαρβαρότητος, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀπολύτως οὐδεμίαν σχέσιν μετὰ τὰς ἐν τῇ εἰκόνι εἰκονιζομένας σκηνάς.

Ὁ κ. Γ. Ι. Οἰκονομίδης μᾶς ἀπέστειλε συμπληρωματικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ Χασάν Χουλκῆ, «ὅτι οὗτος ἦτο ἐξ Ἡρακλείου, ἑγγαμὸς καὶ μυροπώλης τὸ ἐπάγγελμα, εἶτα δὲ σκαλιστὴς πολυτίμων λίθων καὶ κατασκευαστὴς σφραγίδων, ἐκτελὼν τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα μετὰ πολλὴν ἐπιτηδειότητα καὶ εἰς τὸ τέλος ἐγένετο εἰκονογράφος αὐτοδίδακτος. Εἶχεν ἀδελφὸν τὸν Ἐδελμὸν ἐφένδη, ὅστις ἦτο ὁ ἐπιστῆθις φίλος καὶ δορυφόρος τοῦ Ἀριστείδου Στεργιάδη. Ὁ Χασάν Χουλκῆ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χουσεῖν μπαμπᾶ, ἐρμηνευτοῦ τοῦ ἱεροῦ Μουσουλμανικοῦ νόμου, μουφτῆ καὶ ἀναπληρωτοῦ τοῦ ἱεροδίκου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, διεδέχθη τοῦτον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ χιέχου τοῦ ἱεροῦ Τεκῆ Καδριέ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνοριτῆς-δυνάμει ἀποφάσεως τοῦ σωματείου τῶν Χιέχιδων Ἡρακλείου, συνεληθόντων ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ Ἐρφακίον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἱεροδίκου. Ἦτο ἐγγράμματος, εὐφυὲς καὶ πονηρός. Δὲν ἐσπούδασε ζωγραφικὴν. Εἶχεν ὁμῶς ἐξ ἰδιοφυίας τὸ τάλαντον τοῦ ζωγράφου.»

νετο τὴν 31 Ἰανουαρίου 1897, ἡμέραν Παρασκευήν, ὥς ἀνγγέλθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ τηλεγραφείου Ἡρακλείου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην συνεκρούσθημεν ἐντὸς τῆς πόλεως Σητείας πρὸς τοὺς Τούρκους, οἵτινες πληροφορηθέντες περὶ τῆς ἐκκινήσεως τοῦ πλοίου παρὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ τηλεγραφητοῦ, τοῦ ἐργαζομένου ἐν τῷ Ἀγγλικῷ τηλεγραφείῳ Σητείας, προὐκάλεσαν ἡμᾶς εἰς μάχην διὰ νὰ μᾶς εὕρουν μαχομένους οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ ἐκτελέσουν τὸ μελετώμενον ἀπαίσιον ἔργον των.

Ἀθῆναι 20 - 9 - 1933

Μὲ ἐκτίμησιν
Ἑμ. Σ. Ἀγγελάκης

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Ἰουλίου 1932.

Ἀριθ. Πρωτ. 57.524

Πρὸς τὸν κ. Γενικὸν διοικητὴν Κρήτης

Χανία

Ἀπαντῶντες εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 15900 ἐ. ἔ. ὑμέτερον τηλεγράφημα ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν, ὅτι ὁ ὅρος τοῦ ἀρθροῦ 2 τῆς ἀπὸ 12 Μαΐου 1928 συνομολογηθείσης μεταξὺ τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἑταιρείας «Προμηθεὺς» Συμβάσεως καθ' ὃν ἡ ἀξία τῶν ἔργων, τῶν ἐκτελουμένων ἐν Κρήτῃ διὰ τῆς Συμβάσεως ταύτης, δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίῃ τὸ δωδέκατον τοῦ συνόλου τῶν ποσῶν τῶν διατεθειμένων ἐκάστοτε ἀνὰ τὰ καθ' ἅπαν τὸ Κράτος ἐκτελούμενα ἔργα, δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε τηρηθῇ, καθόσον ἐναντι συνολικοῦ ποσοῦ 1.574.772.000 Δραχμῶν πληρωθέντος μέχρι τοῦδε τῇ Ἑταιρείᾳ «Προμηθεὺς» διὰ τὰ παρ' αὐτῆς ἐκτελεσθέντα καθ' ἅπαν τὸ κράτος ἔργα, οὕτινος τὸ δωδέκατον ἰσοῦται πρὸς 131.230.000 δραχμῶν, ἐξετελέσθησαν ἐν Κρήτῃ ἔργα ἀξίας 138.800.000 περίπου δραχμῶν. ἐπληρώθη δὲ ἐναντι τῆς ἀξίας τῶν ἔργων τούτων ποσὸν 132.550.000 περίπου δραχμῶν.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀξία τῶν ἔργων τῶν ἐν Κρήτῃ ἐκτελεσθέντων ὑπερβαίνει κατὰ 7.570.000 περίπου δραχμὰς τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ δωδέκατον τοῦ συνόλου τῶν γενομένων ἤδη τῇ Ἑταιρίᾳ «Προμηθεὺς» πληρωμῶν, τὸ δὲ πληρωθὲν ἤδη διὰ τὰ ἔργα τῆς Κρήτης ποσὸν ὑπερβαίνει κατὰ 1.320.000 Δραχμὰς τὸ δωδέκατον τοῦτο.

Κατόπιν τούτων ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐκατὸν περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν τῶν διατεθεισομένων κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τρέχοντος οἰκονομικοῦ ἔτους διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τῆς ὑπ' ὄψει Συμβάσεως θὰ ἔδει νὰ διατεθῇ διὰ τὴν Κρήτην πρὸς συνέχισιν ἐκτελέσεως ἔργων, ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ δωδέκατον τοῦ ποσοῦ τούτου,

μειωμένον κατὰ 7.570.000 δραχμῶν, ἤτοι ποσὸν ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου Δραχμῶν.

Ἐν τούτοις τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, λαβὼν ὑπ' ὄψει τὴν ἀνάγκην τῆς κανονικῆς ὁπωσδήποτε συνεχίσεως τῶν ἐν Κρῆτῃ ἔργων, δι' ἧς θὰ παρεσχεθῇ καὶ ἐργασία εἰς ἀνέργους πληθυσμούς, καὶ τὴν δι' ἐπανειλημμένων ὕμων τηλεγραφημάτων διατυπωθεῖσαν σχετικὴν παράκλησιν, συνεφώνησεν, ὅπως διὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἔργων τούτων διατεθῇ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τρέχοντος οἰκονομικοῦ ἔτους ποσὸν 5.000.000 Δραχμῶν, χωρὶς νὰ συμψηφισθῇ τοῦτο ἢ μέρος αὐτοῦ, πρὸς τὰ ὀφειλόμενα δι' ἐκτελεσθέντα καὶ μὴ ἀποπληρωθέντα εἰσέτι ἐν Κρῆτῃ ἔργα.

Γὰ ἐκτελεστέα διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου τῶν 5.000.000 Δραχμῶν ἔργα ἀπεφάσισε τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅπως ἐξουσιοδοτηθῇ ὑμεῖς νὰ καθορίσητε μεταξὺ τῶν περιλαμβανομένων πάντως εἰς τὸν πίνακα τὸν ἀνακοινωθέντα ὑμῖν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 458 ἀπὸ 19 Ἰανουαρίου ἐ. ἐ. Ὑπουργικοῦ ἐγγράφου.

Ὁ Ὑπουργὸς

Δ. Κουτσοπέταλος

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Δημοτ. Σχολείων Σητείας

Πρὸς

**τοὺς Διευθυντὰς τῶν Δημοτ. Σχολείων καὶ τὰς Σχολικὰς Ἐφορείας
τῆς Ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας Σητείας.**

Ἀπὸ τινος, ὡς γνωστόν, χρόνου ἤρξατο σοβαρὰ ἐργασία διὰ περισυλλογὴν καὶ ἀνερεύνησιν παντός, ἀξίου λόγου καὶ πάσης φύσεως, στοιχείου καὶ μνημείου ἀφορῶντος τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν πατρίδα Κρῆτην.

Καίτοι αὕτη σπουδαιοτάτην ἀείποτε κατέχει θέσιν ἐν τε τῇ ἱστορίᾳ, τοῖς γράμμασι, ταῖς τέχναις, ταῖς ἐπιστήμασι καὶ παντὶ τῷ ἐπιστητῷ, ἐν τούτοις αὕτη κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους καιροὺς εὐρίσκεται εἰς τὸ περιθώριον τῆς ζωῆς, παρηγκωνισμένη καὶ καταδικασμένη εἰς ἀφάνειαν, εἰς ἀδοξίαν καὶ εἰς λήθην, διότι οἱ σύγχρονοι διανοούμενοι δὲν ἔχουν πρόχειρα καὶ ἐπαρκῆ τὰ στοιχεῖα, διατυπωμένα γραπτῶς, εἰς συγγράμματα ἢ περιοδικά, ἀπὸ τὰ ὅποια νὰ ἀρῶνται τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν Κρῆτην ὕλικόν.

Τὴν ἀνερεύνησιν καὶ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ὕλικου τούτου ἔχουσιν ἀπὸ τινος ἀναλάβει, ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἰδεολόγοι συμπατριῶται ἡμῶν, κ.κ. Ἰ. Μουρέλος ἐν Ἡρακλείῳ, λογογράφος ἐκ τῶν ἀρίστων, διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένης ἱστορίας τῆς Κρήτης, Μ. Γ. Καταπότης ἱατρὸς ἐν Σητεῖᾳ, κράτιστος ἐπιστήμων καὶ ἱστοριοδίφης, διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένου

περιοδικοῦ ὁ «Μύσων», καὶ Γ. Ἀ. Σήφακας, δικηγόρος ἐν Ἀθήναις, γόνος ἐνδόξου Κρητικῆς οἰκογενείας, διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένου περιοδικοῦ, αἱ «Κρητικαὶ Μελέται».

Εἰς τὰς εὐγενεῖς τῶν συμπατριωτῶν μας τούτων προσπαθείας καλῶ ὑμᾶς νὰ συνεισφέρητε πᾶν ὅ,τι ἕκαστος ὑμῶν δύναται:

Πρῶτον: Τὴν ὑλικὴν ὑμῶν συνδρομὴν. Τὰ σχολικὰ ταμεῖα δέον νὰ θεωρήσωσιν ὡς τιμὴν των τὴν ἐγγραφὴν των ὡς συνδρομητῶν διὰ τὸν πλουτισμὸν τῆς Σχολικῆς των Βιβλιοθήκης διὰ τῶν ὡς ἄνω ἔργων· τὸ αὐτὸ δὲ δέον νὰ πράξωσι καὶ πάντες οἱ διδῶντες, ἀδιακρίτως γένους καὶ βαθμοῦ, ἐξοικονομοῦντες ἄλλοθεν τῶν βιωτικῶν των ἀναγκῶν, τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν συνδρομὴν των χρημάτων.

Δεύτερον: Τὴν ἠθικὴν ὑμῶν ὑποστήριξιν. Αἱ τε σχολικαὶ Ἐφορεῖαι καὶ οἱ Διευθυνταὶ τῶν σχολείων καὶ οἱ Διδάσκαλοι ὅλοι πρέπει νὰ ἀναλάβωσι τὴν διαφώτισιν τῶν ὑφισταμένων Σωματείων, τῶν κοινοτικῶν Συμβουλίων, τῶν ἐνοριακῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν εὐπορωτέρων ἐκ τῶν φιλοπροόδων καὶ ἐγγραμμάτων κατοικίων, ὥστε καὶ ταῦτα καὶ οὗτοι νὰ καταστῶσι συνδρομηταὶ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ παρῶσιν ἕκαστος πᾶν στοιχεῖον ἐξ ὧσιν κατέχει καὶ ἐκ τῶν ὑποπιπτόντων εἰς τὴν ἀντίληψίν του, τὸ ὁποῖον νὰ συντελῇ, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, εἰς τὴν πληρεστέραν περισυλλογὴν καὶ ἀνρεύνεισιν τῶν ἀφορώντων τὴν Κρήτην ποικίλης φύσεως ἀγνώστων ἐπεισοδίων, παρατηρήσεων. ἱστορημάτων καὶ ζητημάτων.

Τρίτον. Τὴν πνευματικὴν ὑμῶν συνεργασίαν. Εἶναι τόσον βαρὺ, μέγα καὶ σοβαρὸν το ὑπὸ τῶν κ. κ. Μουρέλου, Καταπότη καὶ Σήφακα ἀναληφθὲν ἔργον, ὥστε ἄνευ τῆς ἐνθουσιώδους, συνεποῦς καὶ λελογισμένης συνεργασίας τῶν μεμορφωμένων πάσης τάξεως, ὅπου δῆποτε διαμενόντων Κρητῶν, ἐν οἷς οἱ δημοδιδάσκαλοι ἐξαιρετικὴν ὅλως κατέχουσι θέσιν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀχθῇ τοῦτο εἰς πέρας, ἀνάλογον πρὸς τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν καὶ τὴν ὑφισταμένην ἀνάγκην. Ὁ χρόνος, δασμαστῆς καὶ ἀφανιστῆς πάντων, εἶναι πολῦτιμος καὶ διὰ τοῦτο οἱ Κρητῆς δημοδιδάσκαλοι, πρὸ παντός, ἔχουσι τὴν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν πατρίδα ὑποχρέωσιν ν' ἀνεύρωσι, νὰ περισυλλέξωσι σοφῶς καὶ νὰ περισώσωσι πᾶν ὅ,τι ἄξιον λόγου δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν αὐτῶν καὶ νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψίν των.

Πᾶς τις τῶν διδασκάλων, προσθέτων, ἔστω μικρὸν τινα λίδον, ἢ φιλοτεχνῶν διάκοσμὸν τινα, εἰς τὸ διὰ τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν ἀνεγειρόμενον Κρητικὸν οἰκοδόμημα, οὐ μόνον τιμῆς ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνης καθίσταται ἄξιος.

Φέροντες εἰς γνῶσιν ὑμῶν τ' ἀνωτέρω, ἔχομεν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι θὰ εὐρωμεν ὑμᾶς συμμεριζομένους ἀπολύτως τὰς σκέψεις ἡμῶν καὶ ὅτι ἡ ὑλική, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ πάντων ἡμῶν ὑποστήριξις πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς συντελουμένης σοβαρᾶς ἐργασίας δὲν θὰ λείψῃ, οὐδὲ θὰ εὕρῃ πον, πεποιθήμεν, ἄρνησιν ἢ ἀδιαφορίαν ἢ λιποψυχίαν.

Εν Σητεῖα τῇ 25 Ἀπριλίου 1393

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς
Ν. Πιμπλῆς

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1669

Μητροπολίται Κρήτης μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Χάνδακος (1669) εἰσὶν οἱ ἐπόμενοι.

1) Νεόφυτος Πατελάρος (1645-1679), 2) Νικηφόρος Σκωτάκης (1679-1681), 3) Ἀρσένιος, 4) Ἀθανάσιος (1688 - 1689), 5) Καλλίνικος, 6) Ἀρσένιος, 7) Ἰωάσαφ, 8) Κωνστάντιος Κρητῆς (1716), 9) Γεράσιμος ἀπὸ Κισσάμου, 10) Δανιὴλ ἀπὸ Ρεθύμνης, 11) Γεράσιμος ὁ Γέροντας ἐκ Βενεράτου, 12) Ἀνθίμος (1756), 13) Γεράσιμος ὁ Χῖος (1756-1769), 14) Ζαχαρίας Μαριδάκης (1769 - 1786), 15) Μάξιμος Προγαγγακόπουλος (1786 - 1800), 16) Γεράσιμος Παρδαλάκης (σφαγείς κατὰ τὸ 1821) (1809 - 1821), 17) Καλλίνικος ὁ ἐξ Ἀγχιάλου, 18) Μελέτιος Νικολετιάκης (πρ. Ἐπίσκοπος Σητείας) (1831 - 1839), 19) Πορφύριος ἀπὸ Μυτιλήνης (1839), 20) Καλλίνικος ὁ Γαργαλάδος (1839 - 1842), 21) Καλλίνικος ὁ Χούγιας (1842-43), 22) Χρυσάνθος ὁ Λέσβιος (1849 - 50), 23) Διονύσιος ὁ Βυζάντιος ἀπὸ Βόσνης (1850 - 56), 24) Ἰωαννίκιος ἀπὸ Ἰωαννίνων (1856 - 58), 25) Διονύσιος Χαριτωλιάδης (κατόπιν οἰκομ. Πατριάρχης (1858 - 68), 26) Μελέτιος ὁ Καλύμνιος ἀπὸ Διδυμοτείχου (1868 - 74), 27) Σωφρόνιος ἀπὸ Διδυμοτείχου (1874 - 77), 28) Πάλιν ὁ ἐκ Καλύμνου Μελέτιος, 29) Τιμόθεος Καστρινογιαννάκης ἐξ Ἡρακλείου (1802 - 1897), 30) Εὐμένιος Ξηρουδάκης πρώην Λάμπης καὶ Σφακιῶν ἐπίσκοπος (1897 - 1920), 31) Τίτος Ζωγραφίδης πρώην Ἐπίσκοπος Πέτρης (1922 - 1933), 32) Τιμόθεος Βενέρης Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης (1933), ἐψηφίσθη ἐσχάτως μητροπολίτης Κρήτης, μὴ ἀναλαβὼν εἰσέτι⁽¹⁾.

(1) Σημ. Μύσ. Ἡ Κυβερνησις διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐκδώσῃ τὸ σχετικὸν ἐγκριτικὸν διάταγμα τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Ρεθύμνης ὡς μητροπολίτου Κρήτης, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸν λόγον τῆς ἀρνήσεως. Ὁ λόγος εἶναι διττός. Ἀφ' ἐνὸς διότι ὁ νῦν τοποτηρητὴς τοῦ Θρόνου, ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας, προσέφυγεν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας. Ἐν ἧ δὲ περιπτώσει ἡ προσφυγὴ γίνεαι δεκτὴ, συμφώνως πρὸς τὴν γενομένην γνωμάτευσιν τοῦ ἐιδικοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καθηγητοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, θὰ ἐδημιουργεῖτο ἀνωμαλία καὶ περιπλοκή, ἐὰν ἦτο διωρισμένος ὁ ψηφισθεὶς. Ἀφ' ἑτέρου, ὡς βεβαιοῦται, ὑπάρχοντι ἀσυμφωνίαι καὶ ἀντιθέσεις, αἵτινες ἔχουσαι λόγους προσωπικοὺς ὡς ἐλατήρια, ζημιώνουν πάντως τὸ κύρος τῆς ἐν Κρήτῃ ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι ἐπικρατέστερος.

P. CASTROFILACA ΠΕΡΙ ΣΗΤΕΙΑΣ

Παρά τοῦ φίλου κ. Ν. Παπαδάκη, τέως διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης, ἐζητήσαμεν καὶ ἐλάβομεν τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα περὶ Σητείας ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἱστορικῷ Ἀρχεῖῳ εὗρισκομένου ἀντιγράφου τῆς Στατιστικῆς τοῦ Π. Καστροφύλακος ἐπιγραφομένης «Descrizione del Regno di Candia (1583)». Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἐστάλη δεδεμένον εἰς τέσσαρας τόμους ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Θεοτόκη ληφθὲν ἐκ τῶν ἐν Ἑνετίᾳ ἀρχείων· εἰς τὸ τέλος δὲ προστίθεται καὶ ἐν μικρὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ χρονικὸν τοῦ Ἀντ. Τριβὰν (Trivan Cronica 1182-1669).

Κατὰ τὸ δοθὲν ἀντίγραφον τοῦ Καστροφύλακος ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρίων τῆς σημερινῆς Ἑπαρχίας Σητείας κατὰ τὸ 1583 ἦτο 54· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἐν ὧν 13.523. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων ἐν ὧν 97, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἔρημον σήμερον συνοικισμὸν Κατελιῶνα μὲ ὀκτὼ ἱερεῖς, περισσοτέρους κατὰ ἓνα τῶν ἱερέων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑπαρχίας, ἐχούσης ἐπτὰ. Κατὰ δὲ τὸ Χρονικὸν τοῦ Α. Trivan οἱ ἱερεῖς ἐν μὲν τῇ πρωτεύουσῃ ἦσαν 22, ἐν δὲ τῷ νομῷ 256. Μοναχοὶ δὲ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ διαμερίσματος Σητείας, ἦτοι τῶν δύο ἐπαρχιῶν ἔξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖτο τῆς Σητείας καὶ Ἱεραπέτρου 268. Εἴτα ἀναφέρονται αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῶν εὐγενῶν ὀνομαστικῶς καὶ κατόπιν διάφοροι δαπάναι τῆς διοικήσεως τοῦ διαμερίσματος Σητείας.

DESCRIZIONE DELLE ANIME DEL DISTRETTO DI SITHIA ETSUO CASTELLO (1)

*Castel proprio di Sithia, cit-
tadini con loro famiglie et al-
tri abitanti in essa fortezza,
in tutto*

Casali del territorio di Sithia

Casal Aghladia

<i>Fatti</i>	<i>Putti</i>	<i>Vechi</i>	<i>Donne</i>
372	351	33	635
57	51	2	148

Σημ. Μύσ. (1) ἐν τῷ δημοσιευμένῳ καταλόγῳ τῶν χωρίων Σητείας τοῦ Π. Καστροφύλακος παρατηροῦμεν, ὅτι ὅλα σχεδόν, πλὴν δύο, τὰ χωρία τοῦ τέως δήμου Ἰτάνου ἐλλείπουν. Εἶχον ἀσφαλῶς ἐρημωθῇ κατοίκων μετὰ τὰς συχνὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων· οὕτω δὲ ὁλόκληρον τὸ διαμέρισμα τῆς ἐν λόγῳ περιφερείας ἔμενε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκαλλιέργητον «εἴτε ἐκ φόβου πρὸς τοὺς πειρατὰς ἢ καὶ ἐξ ἀδυναμίας τῶν χωρικῶν νὰ τὸ καλλιεργήσουν». Οὕτω, ὡς ἀναφέρει ὁ Καστροφύλαξ, «εἰς θέσιν *Crimopoli* (=Ἐρμηόπολι) πρὸς τὸν Κάβο Σίδερο ἔμενον γαῖαι ἀκαλλιέργητοι χίλια στρέμματα· εἰς θέσιν *Παλαιόκαστρον* (Σητείας) δύο χιλιάδες· εἰς θέσιν καλουμένην *Ἄγιος* (πιθανῶς Ἀνάγυρος) πρὸς Ἀνατολὰς στρέμματα πεντακόσια. Εἰς θέσιν καλουμένην *Siro* (=Ζήρο) νοτιοανατολικῶς στρέμματα ὀκτακόσια. Εἰς θέσιν καλουμένην *Μακρὸν-Γιαλὸς* πρὸς νότον στρέμματα τριακόσια (βλέπε Ἀ. Ξηρουχάκι. Κρητικὰ Τόμος Α' τεύχη 2ον καὶ 3ον σελ. 116).

	<i>Fatti</i>	<i>Putti</i>	<i>Vechi</i>	<i>Donne</i>
Casal Berati ⁽¹⁾	31	27	—	89
» Armenus	103	92	5	228
» Cria	41	39	2	94
» Camezi	97	87	6	181
» Cazzidoni	52	47	—	119
» Calamafca	12	14	—	15
» Canene	19	22	1	39
» Categliona	107	93	5	223
» Candrà	91	88	4	220
» Dafni	49	52	2	84
» Drapanus ⁽²⁾	17	15	—	7
» Ettia	121	117	6	320
» Greas	97	91	4	113
» Lapitho	21	23	1	22
» Lusto ⁽³⁾	65	59	2	156
» Lithines	47	52	1	75
» Lissochieffalo ⁽⁴⁾	105	113	3	221
» Lamnoni ⁽⁵⁾	35	35	1	140
» Lutraki	13	11	—	48
» Mugliana Messa Ditto				
Vardochoi ⁽⁶⁾	69	73	4	145
» Marunea	35	33	1	18
» Mugliana Messa	117	108	6	227
» Macri Livadi ⁽⁷⁾	9	19	—	41
» Ornò	67	71	2	77
» Paraspori	62	57	1	141
» Piscopi apano	45	49	1	96
» Piscopi cato	43	45	—	83
» Pagliopezi apano ⁽⁸⁾	27	30	1	34
» Prassus	32	29	2	64
» Pagliopezzi cato	34	31	1	37
» Rucaca	67	71	3	121
» Stravodhoxari	57	62	1	107
» Schinocapsala	39	37	2	84
» Scopi	65	58	3	69
» Soffaca ⁽⁹⁾	103	107	4	248
» Sichià	46	49	1	111
» Sottira	29	31	—	61
» Sandalli	97	93	2	179

1) Πρὸ πολλοῦ τὸ Berati καὶ ὁ Κατελιώνας ἐσχάτως εἶναι ἡρειπωμένα. 2) Καὶ ὁ συνοικισμὸς οὗτος ἐπίσης δὲν ὑπάρχει. 3) Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου Λάστρου. 4) ἀσφαλῶς θὰ πρόκειται περὶ τοῦ Πισκοκεφάλου. 5) Τὸ Λαμνόνι κατοικοῦμενον μέχρι πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ Ὀθωμανῶν εἶναι σήμερον ἔρημον κατοίκων. 6) Συνοικία ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ χωρίου Μέσα Μουλιανῶν, τοῦ «Πόδε» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «Πέρα». 7) Πρὸς Β. τῆς Ζήρου. 8) Τουρκικὸν χωρίον, ἔρημον σήμερον. 9) Πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου Σφάκας.

		<i>Fatti</i>	<i>Putti</i>	<i>Vechi</i>	<i>Dpne</i>
Casal	Siro ⁽¹⁾	95	89	3	261
»	Sfachia	62	71	1	105
»	Sclavus	24	11	2	17
»	Scaglia ⁽²⁾	37	35	1	89
»	Sclavodraco	5	4	—	8
»	Trapezonda ⁽³⁾	123	131	3	171
»	Turloti	87	81	2	143
»	Turtulus	31	34	1	45
»	Visia ⁽⁴⁾	28	31	1	47
»	Vavelus	86	83	2	143
»	Voila	69	73	2	144
»	Xisú ⁽⁵⁾	105	113	3	156
»	Xerocampo	9	11	—	27
»	S. Zorzi Muglianá ⁽⁶⁾	62	58	1	140

Summano le anime da facion del territorio di Sithia

d'anni 14 fino anni 60 3418

Putti maschi d'anni 14 3355

Vechi d'anni 60 in sù 134

Fanno in tutto anime
13523.

Donne tra piccole et grande 6616

Numero di Papati che sonno nel soppraditto territorio

Castel proprio di Sithia	Papati 7	Casal Ettiá	Papati 3
Casal Trapesonda	» 2	» Lutraki	» 1
» Piscochefalo	» 3	» Lithines	» 4
» Piscopi	» 1	» Palepeza	» 2
» Sfachiá	» 1	» Sichiá	» 2
» Sisú	» 1	» Acladia	» 1
» Maruneá	» 1	» Paraspori	» 1
» Apano Piscopi	» 1	» Camesi	» 1
» Sandali	» 3	» S. Zorzi Muglianá	» 1
» Cazzidoni	» 1	» Messa Muglianá	» 6
» Crassus (Prassus πιθανώς)	» 1	» Truloti	» 3
» Vavelus	» 5	» Sfaca	» 6
» Voila	» 4	» Lastro	» 4
» Categliona	» 8	» Rucaca	» 2
» Siro	» 5	» Dafni	» 2
» Lamnoni	» 1	» Greas	» 3
» Chandrá	» 3	» Stravodoxari	» 1
» Armenus	» 5	» Ornó	» 1
	<u>53</u>		<u>44</u>

Papati in tutto nel Sithia 53+44=97

Σημ. Μύσ. (1) = Ζήρος. 2) Ἱερὴ μὴ κατοίκων πρὸς ἑνὸς αἰῶνος. 3) Κατεστράφη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων. 4) ἀκούεται τοῦ Βυζᾶ, δὲνὸ πάρχουν παρὰ «μανδρόσπιτά» τινα. 5) Ἴσως πρόκειται περὶ τῆς Ζοῦς. 6) Τὰ σήμερον ἔξω Μουλιανᾶ.

Sithia Cavallaria

Rissegna della Cavallaria de Sithia et suo distretto delli Magnifici Nobili et feudati di esso loco et Hierapetra alla presentia Clmi Signori Zuane Gritti et Giulio Garzoni sindici meritissimi in Levante et del Clmo Rettor di detto loco in essecution delle lettere del Clmo Signor Fabio da Canal dignissimo Proveditor della Cavallaria.

Il Magco Messer Zuan Francesco Corner conduttier comparse in ordine con cavalli n. 3 per obbligo de Cavallaria una, serventaria una et Karati sie val Cavallaria 1, Serventaria 1, Karati 6, Cavalli 3.

Messer Piero de Mezo qu(odam) messer Zuane
ut supra

	Cav.	1,	Serv.	5,	Kar.	23,	Cav.	3,
Messer Zuane Salamon Mes. Piero ut supra	»	—	»	1	»	2	$\frac{1}{2}$	» 1
Messer Piero Salamon de Ser Zuane ut supra	»	—	»	2	»	22	$\frac{1}{2}$	» 1
Messer Marco Salomon de Ser Zuane	»	—	»	3	»	2	$\frac{1}{2}$	» 1
Messer Andrea Corner de Mes. Giacomo	»	—	»	4	»	3	$\frac{1}{6}$	» 2
Messer Alesandro Corner de Mes. Francesco	»	—	»	3	»	17	»	» 1
Messer Andrea Corner de Mes. Francesco	»	—	»	1	»	14	»	» 1
Messer Giacomo Corner de Mes. Francesco	»	—	»	1	»	19	$\frac{1}{6}$	» 1
Messer Andrea Corner de Mes. Vincenzo	»	—	»	5	»	23	$\frac{1}{4}$	» 2
Messer Francesco Corner de Mes. Andrea	»	—	»	2	»	1	$\frac{1}{2}$	» 1
Messer Marco Antonio Corner qu. Ser Francesco Figliolle del qu. ser Francesco da Molin ⁽²⁾	»	—	»	3	»	19	$\frac{1}{2}$	» 1
Messer Francesco Sclenza qu. Ser Matteo	»	—	»	1	»	—	»	» 1
Messer Nicolo Carandino ⁽²⁾ qu. Ser Francesco	»	—	»	—	»	17	$\frac{1}{2}$	» 1
Messer Francesco Corner qu. Ser Zuane	»	—	»	—	»	22	$\frac{1}{3}$	» 1
Messer Nicolo Colona ⁽³⁾ qu. Ser Francesco	»	—	»	—	»	15	»	» 1
Da Antonia figliolla del qu. ser Zorzi Longo ⁽⁴⁾	»	—	»	—	»	20	»	» 1
Ser Francesco Vlaco ⁽⁵⁾ qu. ser Marco	»	—	»	2	»	5	$\frac{1}{2}$	» 1
Ser Zuane et ser Mattio da Serella	»	—	»	1	»	7	$\frac{1}{2}$	» 1
Ser Nicolo Stratigò qu. Marc'Antonio	»	—	»	—	»	23	$\frac{3}{4}$	» 1
Ser Manea Zen. qu. Ser Zuane	»	—	»	—	»	19	$\frac{2}{6}$	» 1
Ser Donado Corner qu. ser Antonio	»	—	»	1	»	6	»	» 1
Ser Domenego Zorzi qu. ser Piero	»	—	»	—	»	10	$\frac{1}{2}$	» 0
Ser Marco de Mezo ⁽⁶⁾ qu. Ser Piero	»	—	»	3	»	12	»	» 1
Ser Nicolò Corner qu. Ser Nicolò	»	—	»	—	»	14	$\frac{1}{2}$	» —
Ser Francesco Barbarigo qu. Ser Andrea	»	—	»	—	»	23	$\frac{1}{2}$	» —
Ser Francesco Trevisan qu. ser Giacomo	»	—	»	—	»	12	$\frac{1}{2}$	» 1
Ser Manea Mosco ⁽⁷⁾ qu. Constantin	»	—	»	—	»	7	$\frac{1}{4}$	» 1
Ser Giacomo Paulin qu. ser Donado	»	—	»	—	»	12	$\frac{1}{2}$	» 1
Ser Piero Barbarigo qu. Ser Andrea	»	—	»	3	»	1	$\frac{1}{6}$	» 1
Ser Andrea Gradenigo qu. Ser Bartolomeo	»	—	»	—	»	21	»	» 1
Ser Zannachi Fietto qu. ser Steffanin	»	—	»	1	»	6	»	» 1

Σημ. Μύσ. 1) Οικογένεια Δαμουλή υπάρχει ἐν Χανδρᾷ Σητείας. 2) Οικογένεια Καραντεϊνῶν υπάρχει σήμερον ἐν τῇ κομοπόλει Ἱεραπέτρας. 3) Ὑπάρχει γραφικὸν χάραγμα Joannes Colona 1490 ἐν τῷ ἡρειπωμένῳ ἐξωκκλησίῳ Ἀγίου Νικήτα πρὸς Β καὶ ἐγγὺς τοῦ χωρίου ἔξω Μουλιανῶν Σητείας. 4) Οικογένεια Λογκάκιδων υπάρχουν σήμερον ἐν Σκοπῇ καὶ ἔξω Μουλιανᾷ καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τῆς Σητείας. 5) Ἐπώνυμον Βλάχος σώζεται εἰς ἐπιγραφὴν τάφου ἐν Λιθίναϊς. 6) Μετζάδες καὶ Μετζάκιδες υπάρχουν ἰδίως ἐν Τουρλωτῇ καὶ Μυρσίῃ. 7) Ἐπώνυμον Μόσχος ὑπῆρχεν ἐν Γρᾷ (= Ἀγίῳ Στεφάνῳ σήμερον).

Ser Piero Zorzi qu. ser Bartolomio	Cav.	—	Serv.	—	Kar.	16	Cav.	—
Da Marietta figliola de ser Franc. Trivisan ⁽¹⁾	»	—	»	—	»	8 1/2	»	I
Ser Zorzi Lardeo	»	—	»	—	»	3	»	—
Ser Michel Muazo et Fratello et sorelle qu. ser Zuanne	»	—	»	I	»	10	»	I
<i>Karte 137</i>								
Ser Andrea Muazo qu. ser Zranne	»	—	»	I	»	10	»	I
Ser Piero et ser Giacomo Muazo Fti del qu. ser Marco	»	—	»	I	»	15 11/23	»	2
Comessaria de ser Zuan Muazo	»	—	»	2	»	19 3/4	»	I
Ser Paulo Beldramin	»	—	»	—	»	15	»	I
Ser Albertin de Laude qu. ser Mattio	»	—	»	—	»	11	»	I
Ser Antonio Sciripullo qu. Dimitri	»	—	»	—	»	—	»	—
Ser Antonio Sciripullo qu. Dimitri	»	—	»	—	»	10 1/2	»	I
Ser Zorzi Zen	»	—	»	—	»	1	»	I
Comessaria del qu. ser Zorzi Levato	»	—	»	—	»	17	»	I
Ser Constantin Clonza ⁽²⁾ qu. Marco	»	—	»	—	»	18	»	I
Ser Vincenzo Cloza de Christophoro	»	—	»	—	»	18	»	I
Ser Piero Zen qu. ser Zuanne	»	—	»	2	»	3 1/4	»	—
Ser Michel Cloza qu. ser Zuanne	»	—	»	—	»	15	»	I
Ser Theotochi Trighà ⁽³⁾ et fratelli	»	—	»	—	»	12	»	I
Ser Nicoló Antonio et ser Zuanne Paulin	»	—	»	—	»	3	»	I
Ser Michel Dandolo ⁽⁴⁾ qu. Nicoló	»	—	»	—	»	12	»	I
Ser Giacomo Muazo qu. ser Domenego	»	—	»	4	»	10	»	2
Ser Cornelio Zambatti ⁽⁵⁾ qu. ser Marin	»	—	»	—	»	19 1/2	»	I
Ser Mattio Cloza	»	—	»	—	»	3	»	—
Ser Piero Gradenigo qu. ser Lunardo	»	—	»	—	»	20	»	I

Sumano Cavalli N° 64 dalli qualli sonno

Capi de lanza n°. 15

Primi piatti n°. 15

Roncini n°. 34

numero 64

Poste disguarniti della quantità di Karati, videlicet :

Messer Nicoló Corner qn. ser Marco	Karati	5
Da Franschina Lardea et sorella qu. ser Nicoló	»	.2
Messer Zuan Dandolo qu. ser Piero	»	6 1/2

(1) Σ.Μ. Οἰκογένεια Τριβιζᾶ ὑπῆρχεν ἐν Λιθίναις, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ ὁρθόδοξος ἐπίσκοπος Ἱερραπέτρας Μελέτιος, υἱὸς Θεοδώρου Τριβιζᾶ. Οὗτος εἰς ἔγγραφον τοῦ Τουρκικοῦ ἀρχείου Ἱερρακλείου τῶν πρώτων μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς Κρήτης ἐτῶν (1690) ὀνομάζεται «Κοτζᾶ-Θοδωράκη» (=γέρον, προύχων). Κοτζᾶ καὶ Κετχουνδᾶς ἔχουν τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν, ἥτοι διὰ τὰ διορισθῆ τας Κετχουνδᾶς=ἀντιπρόσωπος τῆς Διοικήσεως, ἐπρεπε νὰ εἶναι Κοτζᾶς=προύχων. Διὰ τὸν ἴδιον «Θοδωράκη» (ἐν Κωδ. 7, σελ. 26 ἐτος 1693) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Καδῆς Ἱερρακλείου Μουσιλῇ ἐφένδης, φυγαδεύσας τὸν Κετχουνδᾶν Σητείας Θοδωράκην κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον τετρακοσίων γροσίων ὑπὸ τοῦ Βαλῆ Κρήτης Ἀχμετ Φιντικ πασᾶ. 2) Οἰκογένεια Κλώντζα ὑπάρχει ἐν Κριτσᾶ καὶ Φουρνῇ. 3) Οἰκογένεια Τριχᾶ ἐν Σταυροχωρίῳ. 4) Οἰκογένεια Δανδῶλων ἢ Δανδούλων, ἐξ οὗ Δανδουλάκιδες ὑπάρχουν ἐν Ρουκάκῃ καὶ Λάστρω 5) Zambati πιθανῶς βραδύτερον τὸ σημερινὸν ἐπώνυμον Ζαμπέτηδες ἐν Μετοχίῳ Πισκοκεφάλου.

Messer Giacomo de Mezo qu. ser Piero	Karati	7 $\frac{1}{2}$
Ser Zannachi Paulin qu. ser Piero	»	2 $\frac{1}{8}$
Ser Piero Candachiti ⁽¹⁾ qu. ser Michel	»	5 $\frac{1}{2}$
Ser Antonio Corner qu. ser Francesco	»	21
Ser Giacomo et Michel Corner	»	4
Ser Agapitò Crasso	»	1 $\frac{1}{2}$
Nicolò da Verona qu. Giacomo	»	1 $\frac{1}{2}$
Da Agnese fihliola della qu. Lucia consorte de Zuan Cibuni	»	$\frac{3}{4}$
Da Agnese figliola de Zuanne Lampropullo	»	5 $\frac{1}{4}$
Ser Zuan et ser Marco Paulin	»	2 $\frac{1}{5}$
Ser Michel et Zuan Flei ⁽²⁾	»	2
Ser Manoli Mavrangano ⁽³⁾	»	2
Da Zannetta relictà de Nicolò Venier	»	1
Da Caterina Paulidopulla	»	1
Da et Marco Paulin qu. Cocoli	»	1 $\frac{1}{2}$
Fanno Karati N.		72 $\frac{3}{4}$

Intrada della Camera di Sithia

Camera fiscal di Sithia die dar per quello deve conseguir et scoder per Intrada di essa all'anno per le infrascritti Raggioni, videlicet: Per il Datio di Gianizades s'affitta per anno uno compreso il monte Novo perpìri ducenti tredese soldi 12 l'anno 1582.

Per <i>la Spina</i> de Hierapetra	Perp.	213 sol.	12
Per » » della Città di Sithia	»	1892	» 28
Per il Comerchio	»	3144	» 24
Per la Staglieria	»	2584	» 24
Per la consumption di corrami	»	16	» 12
Per la Beccaria	»	382	» 4
Per il Comerchio de Hierapetra	»	43	» 24
Per la consumption di corrami de Hierapetra	»	1125	» 4
Per il Novissimo imposto di Sithia di vini	»	119	» 12
Per il Novissimo imposto di formazi della città	»	109	» 12
Summano	»	59	» 12
Per le condanne di civil come criminal per tutto il Reg-	»	9691	» 3

(1) Ὑπάρχει οἰκογένεια Χανδακίτη ἢ Καντακίτη ἐν Ζακύνθῳ, ὡς μὲ ἐ πληροφορήσαν. Ἐν Σητεῖα ὑπάρχει μόνον τοποθεσία ἐγγὺς τοῦ συνοικισμοῦ Ἀγίου Ἰωάννου εἰς Μυρσίνην καὶ ἐν φρεσὶ ἐν τῇ κομποπόλει Σητείας καλούμενον «ὁ Χανδακίτης». Ἡ λέξις Χανδακίτης σημαίνει τὸν ἐκ Χάνδακος προερχόμενον ἥτοι ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης, Καστρινόν. 2) Φλέης ἐπώνυμον, εἶναι γνωστόν, ὅτι ἀπαντᾷ εἰς τὰ Κρυγιά «στοῦ Φλέη τὰ λειβάδια», ἐν Κριτσᾷ καὶ ὡς τελευταίως ἔμαθον, καὶ εἰς Μεσελέρους. Ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Φλέγη κατήγετο ἡ μήτηρ τοῦ σοφοῦ Ἀνδρέου Πετρεϊβάλου. Ὑπάρχει ἐπίσης γεωφικὸν χάραγμα ἐλληνιστί, Φλέη, εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν, ἐσχάτως ἀνακαινισθεῖσαν, τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς παρὰ τοὺς Τουρτούλους εἰς τὸ Μετόχιον Μπαριτάκι. 3) Τοποθεσία «στοῦ Μαυράγανου» ὑπάρχει ἐγγὺς τοῦ Νεκροταφείου Τουρλωτῆς.

gimento del Clmo Rettor per le parte toccante alla Serenissima Signoria perpiri 5394 tocca all'anno
Per paghe servental pagano li Nobeli et Feudati

»	2024	»	—
»	415	»	—
»	12130	»	3

Summa la Intrada della Camera fiscal di Sithia per anno uno come di sopra, videlicet perpiri 12130 sol. 3 fanno ducati venetiani 834 z. 5.

(Castrofilaca Carte 134)

Spesa della Camera di Sithia

Camera contrascritta die havere per l'infrascritta spesa chel se fa ogn'anno et qualche volta più et manco comme qui sotto appar et prima.
Per Contestabili duo della Corte a perpiri 282 sol. 31 per uno all'anno
Per Caporali duo a perp. 117 sol. 16 per uno all'anno
Per Officiali Greci sive soldati n. 24 a perpiri 52 sol. 16 per uno all'anno fanno

Perp.	565	sol.	30
»	235	»	—
»	1260	»	—
»	2060	»	11 p8

Summano

Per serventi et guardiani della torre no 19 qualli hanno di sallario parte a perp. 36 et parte a perp. 48 all'anno et uno lor Capitano a perp. 60 all'anno val in tutto per anno uno
Per Guardiani 4 de Paleocastro⁽¹⁾ a perp. 36 all'anno
Per Guardiani 8 de *Tragovuni*⁽²⁾ quali fanno la guardia mesi 6 all'anno a raggion de p. 7 per uno al mese
Per Capellani duo a p. 108 all' anno per uno
Per duo Zaggi a p. 12 all'anno per uuo
Per Scrivani tre della Cancellaria in tutto all'anno
Per il sallario del Gastaldo al'anno
Per il sallario del Sopramasser della monition
Per il sallario de sie Comandatori a perp. 36 per huomo all'anno in tutto
Per il sallario de trompetta a p. 12 al mese
Per il sallario del Rasonato all'anno
Per il sallario del Proto di fauri all'anno
Per il sallario dell'Avocaro fiscal all'anno
Per il sallario del'Avvocato de pregionieri all'anno
Per il sallario del Rdo Proto Papà all'anno
Per il sallario del Proto di marangoni all'anno

»	852	»	00	»	00
»	144	»	00	»	00
»	336	»	00	»	00
»	216	»	00	»	00
»	24	»	00	»	00
»	265	»	00	»	00
»	84	»	00	»	00
»	80	»	00	»	00
»	216	»	00	»	00
»	144	»	00	»	00
»	320	»	00	»	00
»	52	»	00	»	00
»	100	»	00	»	00
»	100	»	00	»	00
»	108	»	00	»	00
»	60	»	00	»	00

Σημ. Μύσ. (1) Διὰ τὴν περιφέρειαν Παλαιοκάστρου ὑπῆρχον τέσσαρες φρουροί.
2) Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς ὑπερθεν καὶ πρὸς ΝΑ. τοῦ χωρίου Ἀζοκέραμος βουνοσει-
ρᾶς καλουμένης σήμερον «Τραγόσταλος» (=χώρος ἐν ᾧ σταλίζουν ἥτοι ἀναπαύονται οἱ τρά-
γοι). Ἡ βουνοσειρὰ αὕτη εἶχεν ὀκτὼ φύλακας, οἵτινες συνεννοούμενοι μετὰ τῶν φρουρῶν
Παλαιοκάστρου, διεβίβαζον διὰ φρυκτωριῶν τὰς πληροφορίες τῶν διὰ μέσου τοῦ «Παλαι-
πύργου» εἰς Τοπλοῦ, Σητείαν καὶ Λεόπετρο καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγιον Νικόλαον καὶ Σπίνα-
λόγκαν.

Per il sallario del Pesadore di comun all'anno	»	18 » 00 » 00
Per il sallario del Medico all'anno	»	251 » 6 » 24
Per il sallario del Contador et fante della Camera	»	100 » 00 » 00
Per il sallario del Cavallier del Clmo Rettor all'anno	»	124 » 9 » 00
Per il sallario del Cancellier delle Cernide	»	402 » 00 » 00

Summano li sallarii soprascritti » 6056 » 3 » 00

Per spese diverse fatte in fabriche cavalcate di mini- stri et per la volta Clmo Rettor vel circa all'anno	»	2756 » 00 » 00
Per taglie di malfatori in circa all'anno	»	3429 » 00 » 00
Per il sallario del capo et uno Bombardiero in tutto	»	953 » 3 » 00

Per il sallario della stradia di detta città in
tutto all'anno 13113

Per affiti di case a diversi di essi stradioti
per la summa all'anno 431

13544 » 00 » 00

15871 » 00 » 00

Per il stipendio dei fanti Italiani et loro capi

Per il stipendio del Capitano delle cernide 1656

Per il sallario del suo Sargente all'anno 936

Per il sallario del suo tamburo » » 693

Per affito di casa di detto Capitano » 50

Per affito di casa del Sargente » 14

Per affito di casa del suo tampuro » 12

3361 » 00 » 00

45972 » 6 » 00

H a v e r

Fanno ducato venetiani 3163 z. 4 p. 6
(Castrolilaca carte 135)

Descrizione

Dell'anime et somari
ch'erano effettivi l'anno 1644

Sithia

Città et Distretto

	Città	Casali
Preti et religiosi	22	—
Preti	—	256
Monaci	—	268
Uomini et putti maschi da 8 anni in sù	1142	9255
Donne	1296	9254
	2460	19033

In tutto — 21493 —

Casali 148 (1)

Animali

Bovini 4568 Sommarì 2252

(Antonio Trivan pag. 22, 28, 30)

Σημ. Μύσ. (1) "Ο ἀριθμὸς τῶν χωρίων τοῦ διαμερίσματος Σητείας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ᾔτο 148 κατὰ τὸ 1644, ὡς ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Ν. Παπαδάκης ἐν ἐπιστολῇ του, ἐνῶ τὸ 1583, κατὰ τὴν Στατιστικὴν Καστροφύλακος (φύλλα 138—149), ἀνῆρχετο εἰς 71 ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρίων μὲ πληθυσμὸν 20.640. "Αν βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 1583 μέχρι τοῦ 1644, ἐδημιουργήθησαν νέα χωρία ἢ προσετέθησαν ἐκ τοῦ Διαμερίσματος Ἡρακλείου, θὰ ᾤξανε ἀναλόγως καὶ ὁ πληθυσμὸς. "Αλλ' ὁ πληθυσμὸς, ὡς σημειοῦται ἀνωτέρω (19093+2460=21493) μόλις φαίνεται ᾤξημένος κατὰ 853 ψυχάς, πλὴν, ἐννοεῖται, τῶν γερόντων καὶ τῶν κάτω τῶν 8 ἐτῶν παίδων, καίτοι φέρεται, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρίων εἶναι σχεδὸν διπλάσιος.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

Ἡ Ἐπαρχία Σητείας διαιρεῖται σήμερον εἰς τριάκοντα καὶ μίαν Κοινότητα. Εἰσὶ δὲ αὗται αἱ ἐπόμεναι:

Κοινότητες	Συννοικισμοὶ	Κάτοικοι (¹)
1) Κοινότης Ἁγίου Στεφάνου	Ἁγιος Στέφανος	568
	Ἀόρη	51
	Μακρὸς Γιάλδς	12
		631
2) Κοινότης Ἀρμένων	Ἀρμένοι	428
	Ἐτιᾶ	44
		472
3) Κοινότης Μέσα Ἀπιδίου	Μέσα Ἀπιδι	150
	Ἐξω »	94
	Δρογκάρι	34
	Καλὸς Λάκκος	70
		348
4) Κοινότης Ἐξω Μουλιανῶν	Ἐξω Μουλιανὰ	788
5) Κοινότης Ζάκρου	Ζάκρος	543
	Ἀδραβάστοι	129
	Ἀζοκέραμος	92
	Κελάργια	69
	Κλησίδι	45
	Χοχλακίξς	77
		955
6) Κοινότης Ζήρου	Ζήρος	742
	Ἁγία Τριὰς	288
	Ἀχλάδι	26
	Καλὸ χωριὸ	155
	Χαμαίτουλον	73
		1284
7) Κοινότης Κανένε	Κανένες	132
	Βαβέλοι	109
	Καλαμαῦκι	29
	Παντέλη	31
	Σκλάβοι	89
	Συκιά	152
		542

(1) Σημ. Μύσ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἐλήφθη ἐκ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς.

Κοινότητες	Συνοικισμοί	Κάτοικοι
8) Κοινότης Καρυδίου ⁽¹⁾	Καρύδι	291
	Κατσιδώνι ⁽²⁾	175
		466
9) Κοινότης Κρυών	Κρυᾶ	236
	Δάφνη	141
	Ρίζα	75
	Σκορδίλλος	120
		572
10) Κοινότης Λάστρου	Λάστρος	484
11) Κοινότης Ρουκάκας ⁽³⁾	Ρουκάκα	307
12) Κοινότης Λιθινῶν	Λιθίνες	440
	Ἁγ. Ἀντώνιος	4
	Ἀζάλι	7
	Ἀδρομύλοι	36
	Βαγιά	14
	Καλὰ Πλάγια	2
	Λαγκάδια	18
	Λεπιδιᾶ	2
	Μαγκανάρης	6
	Μαρουλᾶς	19
	Ρ. Ποταμὸς	7
	Τράχηλας	15
		570
13) Κοινότης Μαρωνιάς	Μαρωνιά	309
	Ἐπάνω Πισκοπή	60
	Σανδάλι	48
	Σωτήρα	53
	Τουρτοῦλοι	162
		632
14) Κοινότης Μέσα Μουλιανῶν	Μέσα Μουλιανὰ	456
	Καλαβροῦ	40
		496
15) Κοινότης Ὀρεινοῦ	Ὀρεινὸν	413
	Σκινοκάψαλα	165
		578

(1) Τὸ χωρίον Καρύδι ἦτο ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ αὐτονομίας ἡ πρωτεύουσά του ὁμωνύμου δήμου, μετονομασθέντος ἐπὶ Κρητικῆς Πολιτείας εἰς δήμον Ἰτάνου, λόγῳ τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ του κειμένης ἀρχαίας πόλεως Ἰτάνου.

(2) Τὸ χωρίον Κατσιδώνι μετὰ τοῦ χωρίου Σανδάλι ἀπετέλεσαν ἐσχάτως ἰδίαν κοινότητα μὴ λειτουργοῦσαν εἰσέτι.

(3) Τὸ χωρίον Ρουκάκα ἐπίσης ὑπῆρξε προηγουμένως ἡ πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου.

Κοινότητες	Συνοικισμοὶ	Κάκοικοι
16) Κοινότης Παλαικάστρου	Παλαικάστρον	268
	Μερτίδια	12
	Μετόχια Μ. Τοπλοῦ	77
	Μονὴ Τοπλοῦ	33
	Ἀγκαθιάς	109
		499
17) Κοινότης Πισκοκεφάλου	Πισκοκέφαλον	714
	Κάτω Πισκοπὴ	151
	Σκλαβεδιάκος	43
		908
18) Κοινότης Ρούσ. Ἐκκλησιᾶς	Ρούσα Ἐκκλησιὰ	250
	Θόλος	7
	Κοσκινᾶς	11
	Κουτσουλόπετρες	33
		301
19) Κοινότης Σφάκας	Σφάκα	732
20) Κοινότης Χαμαιζίου	Χαμαῖζι	520
21) Κοινότης Σητείας (¹)	Σητεία	2170
	Ἀρνικοῦ	95
	Ἐπάνω Δρυς	32
	Ζαχαρίνου	37
	Ζοῦ	42
	Κάτω Δρυς	41
	Μανδραλιδιάς	8
	Μεσακὰ Μετόχια	12
	Πετροῦς	2
	Σταυρωμένος	38
	Σφακάκια	30
	Ἀγία Φωτειὰ	161
		2668
22) Κοινότης Σκοπῆς	Σκοπὴ	922
23) Κοινότης Ἀχλαδίων	Ἀχλάδια	440
	Κιμουργιώτης	70
	Παρασπόρι	104
		614
24) Κοινότης Σταυροχωρίου	Σταυροχωρί	721
	Λάπιθος	90
		811

(1) Σ. Μ. Ἐκ τῆς Κοινότητος Σητείας ἀπεσπᾶσθη τὸ χωρίον Μετόχια Πευκοκεφάλου, ἐνταχόμενον ἐκ τῶν συνοικισμῶν Σταυρωμένου, Σφακάκια, Μεσακὰ Μετόχια, Κάτω Δρυς, Ζοῦ, Ζαχαρίνου, Ἐπάνω Δρυς, Ἀρνικοῦ καὶ Μανδραλιδιά ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Κοινότης Σταυρωμένου.

Κοινοότητες	Συννοικισμοὶ	Κάτοικοι
25) Κοινότης Τουρλωτῆς (1)	Τουρλωτῆ	701
	Μόχλος	23
		724
26) Κοινότης Μυρσίνης	Μυρσίνη	339
27) Κοινότης Χανδραῖ(2)	Χανδραῖ	532
	Ἁγ. Παντελεήμων	53
	Βόϊλα	18
	Κατελιῶνας	8
		611
28) Κοινότης Παλαιοῦ Μιτάτου	Παλ. Μιτάτον	58
	Ξηρολίμνη	98
	Μαγκασᾶς	97
		253
29) Κοινότης Πεεβολακίων	Πεεβολάκλια	179
	Μονῇ Καψᾶ	7
	Πεζοῦλες	42
		228
30) Κοινότης Παπαγιαννάδων	Παπαγιαννάδοι	137
	Βορῆ	87
		224
3) Κοινότης Πεῦκων	Πεῦκοι	333
	Πιλαλήματα	7
		340

Σύνολον κατοίκων 18.897

(1) Ἡ Τουρλωτῆ ὑπῆρξε πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου.

(2) Ὁ Χανδραῖς ὑπῆρξε πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου, μετονομασθέντος ἐπὶ Κρητικῆς Πολιτείας εἰς δήμον Πραισοῦ, λόγῳ τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ του ὑπάρξεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Πραισοῦ.

ΔΑΝΕΙΑ ΤΑΜΕΙΟΥ ΕΦΕΔΡΩΝ ΣΗΤΕΙΑΣ - ΙΕΡΑΠΕΤΡΟΥ

Κατάστασις

Ἐμφαίνουσα τὰ δάνεια, ἅτινα ἔχει λάβει ἕκαστον χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας μέχρι Σεπτεμβρίου 1932 παρὰ τοῦ Ταμείου Ἐφεδρῶν Σητείας-Ίεραπέτρου.

Χωρία	δρχ.	Χωρία	δρχ.
1) Ἅγιος Ἰωάννης	57.500	13) Καπίστρι	19.000
2) Ἀνατολή	47.500	14) Καλογέροι	8.000
3) Βασιλική	70.000	15) Μεσελέροι	21.000
4) Γιαννίτσι	41.000	16) Μάλλες	44.000
5) Γρά - Λυγιά	11.000	17) Μακρυλιά	22.000
6) Ἐπισκοπή	122.500	18) Μοναστηράκι	8.000
7) Ἐπάνω Χωριό	92.000	19) Ὅρεινόν	213.000
8) Ἱεράπετρα	412.500	20) Παρσᾶς	7.500
9) Καβοῦσι	222.500	21) Παχεῖα Ἀμμος	58.500
10) Κεντρί	88.500	22) Παπαδιανὰ	6.000
11) Κάτω Χωριό	220.000	23) Χριστός	5.000
12) Καλαμαῦκα	3.000		

Κατάστασις

Ἐμφαίνουσα τὰ δάνεια ἅτινα ἔχει λάβει ἕκαστον χωρίον τῆς Ἐπαρχίας Σητείας μέχρι Σεπτεμβρίου 1932 παρὰ τοῦ Ταμείου Ἐφεδρῶν Σητείας-Ίεραπέτρου.

Χωρία	δρχ.	Χωρία	δρχ.
1) Ἁγιά Φωτιά	23.000	31) Μ. Μουλιανὰ	44.000
2) Ἅγιος Στέφανος	107.000	32) Μισιργιοῦ	39.000
3) Ἀρμένοι	38.000	33) Ξερολίμνη	28.000
4) Ἀχλάδια	110.500	34) Πεῦχοι	116.000
5) Ἀδραβάστοι	4.000	35) Παλαίκαστρον	12.500
6) Ἁγία Τριάς	10.000	36) Παντέλη	2.000
7) Ἀπίδια	25.500	37) Πισκοκέφαλον	290.000
8) Βαβέλοι	20.500	38) Περβολάκια	10.500
9) Δάφνη	22.000	39) Παλ. Μιτάτο	14.000
10) Ἐξω Μουλιανὰ	84.000	40) Παπαγιαννάδοι	5.000
11) Ἐπάνω Πισκοπή	41.000	41) Ρίζα	18.000
12) Ζάκρος	43.000	42) Ρουκάκα	60.000
13) Ζήρος	69.000	43) Ρούσσα - Ἐκκλησιὰ	38.500
14) Κανένη	19.000	44) Σητεία	768.000
15) Καρύδι	65.000	45) Σφάκα	236.000
16) Κυμουργιώτη	2.000	46) Σκοπή	304.500
17) Κάτω Πισκοπή	44.000	47) Σταυροχωρί	119.000
18) Κελλάρια	4.000	48) Σκλάβοι	23.000

19) Κρουὰ	34.500	49) Συκιά	59.000
20) Καλαμαῦκι	9.000	50) Σκορδύλω	13.000
21) Κολὸ χωρίο	13.000	51) Σαντάλι	11.000
22) Κατσιδῶνι	17.000	52) Σωτήρα	11.000
23) Λιθίνες	83.000	53) Σκλαβεδιάκος	7.000
24) Λάστρος	110.000	54) Τουρλωτῇ	266.500
25) Λάπιθος	9.000	55) Ἀτσιπᾶ	6.000
26) Μυρσίνη	227.000	56) Χαμαῖζι	149.000
27) Μαρωνιά	166.000	57) Χαμαίτουλο	9.000
28) Μαγκασά	14.000	58) Χοχλακιές	23.000
29) Μόχλος	27.000	59) Χῶνος	15.000
30) Μετόχια Πισκοκεφάλου	54.000	60) Χανδράς	116.500

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΕΩΣ ΕΝ ΤΩ ΝΟΜΩ ΛΑΣΗΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟΝ ΤΟΥ 1906

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου ἐν Κρήτῃ, ἐγένοντο δημοτικαὶ ἐκλογαὶ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1906, τηρηθείσης τῆς τάξεως ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῶν Διεθνῶν στρατευμάτων. Τὴν 7 Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους προεκηρύχθησαν ἐκλογαὶ Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Νομὸς Λασηθίου καὶ ἰδιαιτέρως αἱ ἐπαρχίαι Σητείας καὶ Μεραμβέλλου ἐνεργῶς ὑπεστήριξαν τὴν ἐπανάστασιν, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως Ἐ. Βενιζέλος, Κωνστ. Φούμης καὶ Χαράλαμπος Πωλογιώργης ἐνόμισαν καθήκόν των νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ νομοῦ Λασηθίου, νὰ ἀναπτύξουν εἰς τοὺς ἐκλογεῖς του τὸ πρόγραμμά των καὶ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς πολιτικούς των φίλους.

Τὰ τῆς περιοδείας ἐδημοσίευσεν τότε ἡ ἐν Χανίοις ἐκδιδόμενη ἑφημερὶς «Λευκὰ ὄρη» ἐν ἰδιαιτέρῳ παραρτήματι ἐξ οὗ, δυσσευρέτου σήμερον, παρελάβομεν τὰ κατωτέρω δημοσιεύμενα:

«Ἀλησμονήιους ἑορτὰς καὶ παναγύρεις ἦγον οἱ κάτοικοι τοῦ Νομοῦ Λασηθίου ὥς ἐκ τῆς ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας των ἐκλογικῆς περιοδείας τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, οὓς ἐδεξιώθησαν μὲ τὰς εἰλικρινεστέρας ἐκδηλώσεις χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ.

Ἀπελθόντες ἐκ Χανίων οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως τὴν Πέπτην τῆς Διακαινισίμου, καὶ συνοδευόμενοι παρὰ δεκάδος φίλων των, ἔφθασαν εἰς τὸν Λιμένα Σητείας τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς μὴ ἐξελθόντες εἰς τοὺς λιμένας Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου, ὁπόθεν διῆλθε τὸ ἀτμόπλοιο, ὥς ἐκ τῆς ὀλιγοῦρου παραμονῆς. Ἀλλ' ἂν ἐκεῖνοι δὲν ἐξῆλθον, οἱ φίλοι ὅμως αὐτῶν μαθόντες τὴν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ παρουσίαν των ἀθρόοι, μ' ὅλον τὸ ἀκατάλληλον τῆς ὥρας, ἔσπευσαν ν' ἀνέλθωσιν

ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς χαιρετισμόν· καὶ ἀνὰ ἑκατοντάδας ἀπαύστως μετέφερον αἱ λέμβοι τοὺς ἐπείγομένους νὰ σφίγξωσι τὴν χεῖρα καὶ ἐκ τοῦ πλησίον χαιρετίσωσι τοὺς ἐπιφανεῖς πολιτευτάς, οἵτινες ἀνυποῦντες τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν, οὐδενὸς ἐφείσθησαν κόπου μακρὰν νὰ διανύσωσιν ὁδὸν διαφωτίζοντες τὸν Λαὸν καὶ ἀναπτύσσοντες τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, δι' οὗ ταχίστη θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ σεβαστὰ θὰ καταστῶσι τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματα τοῦ ὑπὲρ πάντα ἄλλον φιλελευθέρου Κρητικοῦ Λαοῦ.

Ἐν τῇ κωμοπόλει Σητείας, ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ ἀτμοπλοίου, ἀνῆλθον εἰς δεξίωσιν τῶν Ἀρχηγῶν τῆς Ἀντιπολιτεύσεως πλεῖστοι πολιτευόμενοι καὶ πρόκριτοι, εἰς δὲ τὴν ἀποβάθραν συνωθεῖτο ἄπειραν πλῆθος λαμποδηφοροῦν, τὸ ὁποῖον διὰ ἐνθουσιωδῶν ἐπευφημιῶν καὶ ζητωκραυγῶν ὑπεδέχθη αὐτοὺς ἀποβιβαζομένους καὶ ἠκολούθησε μέχρις τῆς κατοικίας τοῦ κ. Ἐμμ. Φουлтаλίδου ὑποψηφίου τοῦ Νομοῦ, ὅπου κατηνύθθησαν.

Τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας συνεκροτήθη πολιτικὸν συλλαλητήριον, καθ' ὃ ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἀκροατηρίου, ὁ κ. Ἐλευθ. Βενιζέλος ἀνέπτυξε τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ὑπὲρ οὗ ἐπιζητοῦνται αἱ λευκαὶ ψῆφοι τοῦ Λαοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὸ γεῦμα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν ὑποψηφίων τοῦ Νομοῦ κ. κ. Ἐμμ. Φουνταλίδου, Ἐμμ. Σφακιανᾶκη, Ἐμμ. Λυδάκη, Μιχ. Κολυβάκη, Μιχ. Σεργάκη, Ἐμμ. Ρουσέλακη, Γεωργίου Μητσακάκη κλ. ὥς καὶ πλείστων προκρίτων ἐξηκολούθησαν τὴν ἀνὰ τὸν νομὸν περιοδείαν. Ὅποθεν δὲ διήρχοντο οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἀπὸ μακρυνῆς ἀποστάσεως ἔσπευδον εἰς προὔπαντήσιν των, ἐνῷ οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν πανηγυρικῶς ἐκρούοντο. Αἱ γυναῖκες ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ δι' ἀνθέων ἑρραινον τοὺς διερχομένους πολιτευτάς, τιμητικαὶ ἀψίδες καθ' ὁδὸν καὶ ἐντὸς τῶν χωρίων εἶχον στηθῇ μετ' ἐπιγραφῶν «Ζήτησαν οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως. Ζήτησαν οἱ ἐλευθερωταί» καὶ ἐν γένει ἐμφαντικώτατα ἐξεδηλοῦντο αἰσθήματα τιμῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας.

Περὶ τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου ἔφθασαν εἰς Τουρλωτὴν, ὅπου ἐπίσης ἔτυχον ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς, πάντων τῶν κατοίκων ἐξεληθόντων εἰς προὔπαντήσιν των.

Ἡ ἀνωτέρα Γαλλικὴ στρατιωτικὴ Διοίκησις ἐπιτρέψασα τὴν συγκρότησιν τῶν πολιτικῶν συλλαλητηρίων ὑπὸ τὰς ἰσχυρούς ἐνεκα τοῦ στρατιωτικοῦ Νόμου διατυπώσεις, εἶχε διατάξει ὅπως εἰς τὰ ἐκ τῶν προτέρων ὀρισθέντα κέντρα πρὸς διεξαγωγὴν τοιούτων συλλαλητηρίων, μεταβῇ ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἀπόσπασμα στρατιωτικόν, χάριν τῆς τάξεως.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς καὶ ἐν Τουρλωτῇ συγκροτηθέντος πολιτικοῦ συλλαλητηρίου, ἠγόρευσε διὰ μακρῶν ἀναπτύσσων τὸ πρόγραμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὁ κ. Χαράλαμ. Παωλογεώργης, ἐνώπιον πολυπληθεστάτης ὁμογήρεως, ἐνθουσιωδῶς ἐπευφημούμενος.

Μετ' αὐτὸν ὁ κ. Ἐλευθ. Κ. Βενιζέλος δι' ὀλίγων συνέστησεν ἐκθύμως εἰς πάντας τοὺς φίλους, ὅπως διὰ πάσης θυσίας ἀποφεύγωσιν ἔριδας καὶ διαπληκτισμοὺς πρὸς τοὺς ἀντιθέτους, ὅσον καὶ ἂν προκαλῶνται, ἔχοντες δ' ὑπ' ὄψιν τὸ

φιλελεύθερον πρόγραμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, φροντίζωσι διὰ τῆς πειθοῦς νὰ προσηλυτίσωσιν εἰς τὰς φιλελευθέρας ταύτας ἰδέας.

Περατωθέντος τοῦ συλλαλητηρίου ἐν ἐπευφημίαις καὶ ζητωκραυγαῖς μετὰ ζηλευτῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐν συνοδείᾳ ὑπερπενηκόντα ἐφίππων πολιτῶν καὶ προκρίτων ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των, κατευθυνόμενοι εἰς Ἱεράπετραν, ἧς οἱ ὑποψήφιοι καὶ πρόκριτοι εἶχον ἔλθει ἀναμένοντες εἰς τὸ χωρίον Καβοῦσι, ὅπου καὶ παρέμειναν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν οἱ ἐκ Χανίων πολιτευταί, ἐξηγήσαντος δι' ὀλίγων τοῦ κ. Ἑλευθ. Βενιζέλου πρὸς τοὺς συναθροισθέντας ἐκεῖ κατοίκους τὸν σκοπὸν τῆς ἐκλογικῆς ταύτης περιοδείας καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ἐπίσης εἰς τὸ «Κατωχωρίον», τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐνθουσιωδῶς τοὺς προϋπήνησαν, παρέμειναν ὀλίγην ὥραν καὶ περὶ τὴν 5 1)2 μ. μ. ὥραν τῆς Κυριακῆς ἔφθασαν εἰς Ἱεράπετραν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι μετὰ σημαιῶν εἶχον ἐξέλθει μακρὰν τοῦ «Ἀγιασμένου» πρὸς δεξιῶσίν των καὶ ἐν ἐπευφημίαις ὠδήγησαν εἰς τὴν καιοικίαν τοῦ κ. Μαρκοπούλου ὑποψηφίου τοῦ Νομοῦ, ἐν περικλείσῳ περιβόλῳ τῆς ὁποίας ἀμέσως συνεκροτήθη τὸ προαποφασισθὲν πολιτικὸν συλλαλητήριον.

Ἀπειρον πλῆθος πολιτικῶς ὁμοφρονούντων εἶχε κατακλύσει τὸν περιβόλον, ἐνῷ πλείστοι ἐκ τῶν ἀντιθέτων συναθροισθέντες ἔξω τοῦ περιβόλου μετὰ προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος ἤκουσαν τὰς ἀγορεύσεις. Πρῶτος ἔλαβεν ἐκεῖ τὸν λόγον ὁ κ. Κ. Φούμης, ὅστις διὰ μακρῶν ἀνέπτυξε τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, μετ' αὐτὸν δὲ δι' ὀλίγων ὁ κ. Ἑλευθ. Βενιζέλος.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἐπομένης Δευτέρας συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν ἐξ Ἱεραπέτρας ὑποψηφίων κ. κ. Παπανικολάου, Μαρκοπούλου καὶ πλείστων ἄλλων κατηγυθύνθησαν εἰς τὸ χωρίον «Μουρνιὲς Βιάννου», τῆς ὁποίας ὁ ὑποψήφιος κ. Ν. Χατζάκης μετὰ τῶν προκρίτων καὶ ἄλλων πολιτευτῶν τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ μακρουῆς ἀποστάσεως ἐκ τοῦ χωρίου ἔσπευσε νὰ τοὺς προϋπαντήσῃ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ χωρίον ἐν ἐπευφημίαις καὶ ζητωκραυγαῖς. Περὶ τὴν 6ην μ. μ. ὥραν καὶ ἐνταῦθα ἐνώπιον πυκνοῦ ἀκροατηρίου συνεκροτήθη πολιτικὸν συλλαλητήριον, λαβόντων τὸν λόγον τῶν κ. κ. Ἑλευθ. Βενιζέλου⁽¹⁾ καὶ Ἐμμ. Σφακιανάκη.

Τὴν πρωΐαν τῆς Τρίτης ἀπῆλθον ἐκ Βιάννου καὶ μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν ἐν Μάλλαις τῆς Ἱεραπέτρου κατηγυθύνθησαν εἰς Λασηθί. διανυκτερεύσαντες ἐν τῇ Μονῇ Κρουσταλένειας, ἧς ὁ Ἡγούμενος καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ θερμοτάτας περιποιήσεις τοῖς ἐπεδαψίλευσαν. Ἐκεῖ συνηντήθησαν μὲ τὸν ἐξ Ἡρακλείου ἐπὶ τούτῳ ἐλθόντα ἐπιφανῆ πολιτευτὴν κ. Ἀντώνιον Βορεάδην, μετ' οὗ τὴν ἐπομένην πρωΐαν εἰσῆλθον εἰς τὸ χωρίον Τζερμιιάδου, τοῦ ὁποίου ἐπίσης οἱ κάτοικοι ἐν ζητωκραυγαῖς τοὺς προϋπάντησαν.

(1) Σημ. Μύσ. Ἐνταῦθα συνέβη ἐπεισόδιον ἀστεῖον. Ἡ ὁξύτης τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐν Κρήτῃ τότε εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε τὰ μεγαλείτερα ψεύδη καὶ μυθεύματα ἐχρησιμοποιοῦντο. Ὁ Βενιζέλος εἶχε χαρακτηρισθῇ ὡς Σατανᾶς, ἰδίως εἰς τὸ ἀπόκεντρα μέρη. Ὅταν ἔφθασεν εἰς Μουρνιὲς πλείστοι τῶν κατοίκων καὶ ἐκ τῶν περιχώρων, ἰδίως γυναῖκες, ἔσπευσαν περιεργοὶ νὰ τὸν ἴδουν καὶ τὸν ἀκούσεν, διὰ νὰ βεβαιωθῶν περὶ τῆς παρουσίας τοῦ «Σατανᾶ». Λέγεται μάλιστα, ὅτι πολλοὶ ἐκπληκτοὶ τὸν ἐχαιρέτισαν σκοπύμως διὰ χειραψίας, ἵνα ἀντιληφθῶν, ὅτι ἦτο σὰρξ καὶ ὅστ' ὡς ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι.

Μετὰ τὸ γεῦμα ὠμίλησε πρὸς τοὺς συναθροισθέντας κατοίκους ὁ κ. Ἀντ. Βορεάδης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ κ. Χαράλαμ. Πωλογεώργης· ἐξηγήσας τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ὑπὲρ οὗ καὶ ζητοῦσι τὰς ψήφους τοῦ Λαοῦ.

Ἐκ Τξερμιάδου κατηνύθησαν εἰς Νεάπολιν Μεραμβέλλου, ὅπου τοὺς ἀνέμενε δεξίωσις ἀπερίγραπτος. Ἐξ ἀποστάσεως μιᾶς καὶ πλέον ὥρας ἔξω τῆς Νεαπόλεως ὁμιλος ἐφίππων ἔσπευδεν εἰς προὔπαντήσιν των, ὅτε δ' ἐπλησίαζον εἰς τὴν κωμόπολιν τῆς Νεαπόλεως ἑκατοντάδες ὅλαι τοὺς παρηκολούθουν. Αἱ ὁδοὶ ἦσαν κατάμεστοι πλήθους ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ χαρετῶντες καὶ ἐπευφημοῦντες. Ρίγος συγκινήσεως διέτρεχε καὶ δάκρυα χαρᾶς ἐπλημμύρουν τοὺς ὀφθαλμούς. Χιλιάδες Λαοῦ, μὲ μίαν ψυχὴν, μὲ μίαν καρδίαν, μὲ ἐν αἴσθημα ἀφοσιώσεως καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς ὑπερόχους πολιτευτὰς καὶ πατριώτας παρηκολούθουν τὴν πρωτοφανῆ πανήγυριν. Γυναῖκες καὶ κοράσια μὲ κάνιστρα ἀνθέων καὶ μὲ γκιουλουχτάνια ἔρραινον τοὺς ἀφικνουμένους, ἐν προφανεῖ συγκινήσει εὐγνωμόνως χαρετῶντες διὰ τὴν τόσον ἐγκάρδιον δεξίωσιν.

Οὐδεὶς δύναται νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τοῦ μεγαλείου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἡ ὑποδοχὴ ἐκείνη, ἡ προερχομένη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας, ἀπὸ τὸν μᾶλλον εὐγενῆ καὶ ἁγνὸν ἐνθουσιασμόν. Μόνον οἱ παριστάμενοι ἐκεῖ δύνανται νὰ αἰσθανθῶσι τὸ ὕψος τοῦ μεγαλείου τοῦ Λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ ἐν Νεαπόλει ὑποδοχὴ θὰ παραμείνῃ ἱστορική, ζωηρὰ δὲ πάντοτε θὰ διατηρῇται ἡ ἀνάμνησις αὐτῆς.

Ἐν μέσῳ βροχῆς ἀνθέων καὶ φρενίτιδος ἐνθουσιασμοῦ, ἐν ἐπευφημίαις καὶ ζητωκραυγαῖς ὠδηγήθησαν εἰς τὴν κατοικίαν ἐνθα κατέλυσαν καὶ ἐκ τοῦ ἐξώστου τῆς ὁποίας ἔξ ὀνόματος καὶ τῶν συναδέλφων του ὁ κ. Βενιζέλος θερμῶς ἠὲ χαρίστηκε τὰ πλήθη διὰ τὴν τόσον ἐγκάρδιον, ὅσον καὶ τιμητικὴν δεξίωσιν των.

Τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 11ην π. μ. ὥραν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας συνεκροτήθη πάνδημον συλλατητήριον, ἐνώπιον δὲ χιλιάδων κόσμου ἔλαβε πρῶτος τὸν λόγον ὁ κ. Ἀντώνιος Βορεάδης, μετ' αὐτὸν δ' οἱ κ. κ. Ἐλ. Κ. Βενιζέλος, Χαράλ. Πωλογεώργης καὶ Κωνστ. Φούμης, διὰ μακρῶν ἀναπτύξαντες τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἐν θρησκευτικῇ ἡσυχίᾳ τοῦ πλήθους.

Μετὰ τὸ συλλατητήριον παρετάθη πλούσιον γεῦμα ἐκ μέρους τῶν προκρίτων τῆς κωμοπόλεως, τὴν δ' ἐσπέραν μεγαλοπρεπὲς δεῖπνον παρὰ τῷ κ. Ε. Περοδασκαλάκῃ ὑποψηφίῳ καὶ περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς Παρασκευῆς κατηνύθησαν εἰς Σεῖσι ὁπόθεν ἐπέβησαν τοῦ διελθόντος τὴν πρωτὰν ἀτμοπλοίου ἐπιστρέφοντες εἰς Χανία.

Ἐν Ἡρακλείῳ καὶ Ρεθύμνῃ ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἀτμοπλοίου ἀπείρουν πλήθος κατέκλυσε τὸ ἀτμόπλοιο πρὸς χαριετισμὸν διερχομένων πολιτευτῶν, θερμαὶ δὲ παρακλήσεις ὑπεβλήθησαν ὅπως ἡ ἐκλογικὴ περιοδεία ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς Νομούς των.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ὑπῆρξε ἡ ὑποδοχὴ ἥς ἔτυχον ἐν τῷ Νομῷ Λασιθίου οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ἐπανελθόντες ἐνταῦθα τὰ ἐξημερώματα τοῦ Σαββάτου.

Αἱ ἀγορεύσεις τῶν κ. κ. Χαρ. Πωλογεώργη, Ἐλευθ. Βενιζέλου καὶ Κωνστ. Φούμη ἔχουσιν ὥς ἔπεται:

Ἀγόρευσις Χ. Πωλογεώργη

Ἀρχηγοῦ Ἀντιπολιτεύσεως

Ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ Τουρλωτῆς Σητείας, κατὰ τὴν 9ην Ἀπριλίου 1906

Ἀγαπητοὶ Συμπατριῶται,

Κατόπιν πολυχρονίων ἀγώνων αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἠδόκησαν νὰ ἐπιστέψωσιν ἐν μέρει τοὺς ἐθνικοὺς ἡμῶν ἀγῶνας, χορηγοῦσαι εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τὸν τύπον τῆς προσωρινότητος καὶ μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικῶν μας πόθων τὴν σημερινὴν αὐτονομίαν. Τὸ πολίτευμα τοῦτο τὸ ἐδέχθημεν ὡς προσωρινὸν καὶ μὲ τὴν βεβαίαν ἐλπίδα, ὅτι ταχέως θὰ ἡνωμέθα μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ πατρίς μας ἀποτελοῦσα ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου θὰ ἐσκέπτετο διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἐν τῷ Πανελληνίῳ Κοινοβουλίῳ οὐ μόνον περὶ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῆς συμφερόντων ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ.

Κληθέντες νὰ ὀργανώσωμεν τὴν Αὐτονομίαν τοῦ 1899 καὶ νὰ ψηφίσωμεν τὸ Σύνταγμα ταύτης, εἴχομεν ὑπ' ὄψει ἀφ' ἑνὸς τὴν προσωρινότητα αὐτῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν αὐτὴν ἔκβασιν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἣτις ἀπεδίδετο οὐ μόνον παρ' ἡμῶν ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλῶν ἄλλων εἰς τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας τοῦ ἐν τῷ ἔλευθέρῳ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ ἱσχύοντος πολιτεύματος καὶ κυρίως, καὶ τοῦτο λίαν ἐσφαλμένως, εἰς τὴν κατίσχυσιν τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ. Ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων κατεχόμενοι συνετάξαμεν πολίτευμα συντηρητικόν, μὲ τὸν σκοπὸν ἵνα λάβωμεν τὴν παρ' ἡμῖν ἀνάπτυξιν τοῦ κομματισμοῦ, οὕτω δὲ ὁμαλῶς καὶ ἡρέμως καὶ μὲ σχετικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ Τόπου ὁδηγῶμεν τὴν Κρήτην εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦ συνταχθέντος πολιτεύματος ἐχορηγοῦντο μεγάλα δικαιώματα εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐκλείετο ἡ θύρα εἰς τὴν συναλλαγὴν, ἐξησφαλίζοντο οἱ ὑπάλληλοι κατὰ παντὸς φατριασμοῦ, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Τόπου ἐπὶ τῶν μὴ νομοθετικῶν αὐτῶν ἔργων τοῦ ἐλέγχου τῶν κυβερνητικῶν πράξεων ἀπεκλείετο. Λόγοι λοιπὸν ἐθνικοὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Τόπου νὰ ψηφίσωσι τὸ συντηρητικὸν πολίτευμα τοῦ 1899 καὶ ἐν τούτοις ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ διέψευσεν ἐντελῶς τὰς ἐλπίδας τούτων. Τὸ συντηρητικὸν πολίτευμα τῆς προσωρινῆς Αὐτονομίας ἀντὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον διευκολύνον τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Τύπου, ἐχρησίμευσεν εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἐμελέτησαν καλῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Κρητῶν, ὡς μέσον πρὸς ἴδρυσιν παρ' ἡμῖν δεσποτείας καὶ ἀπολυταρχισμοῦ, ἐδημιουργήθη δὲ τοιαύτη διοίκησις, ὥστε πᾶς τις ἐνόμιζεν ὅτι εὐρίσκεται οὐχὶ πρὸς κυβερνήσεως πατρικῆς, ἀλλὰ πρὸς κυβερνήσεως κατακτητικῆς. Ἐνῶ δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τόπος οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην πρόοδον ἐπέτελει, ἀφ' ἑτέρου αἱ ὑπηρεσίαι παρέλυνον ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, δοθέντος τοῦ σημείου τοῦ φατριασμοῦ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα τῆς Κρήτης διεσκορπίσθησαν καινοφανῆ δόγματα πολιτικά, ὁλόκληρος δὲ πολιτικὴ μερὶς ἐδημιουργεῖτο καὶ παριστάνετο ὡς προδότις. Μᾶς εἶπον οἱ ἐκτε-

λεσται τοῦ πολιτεύματος τοῦ 1899: Ὁ Κρητικὸς λαὸς μὴτε γνώμην μὴτε πρωτοβουλίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ ἐθνικοῦ του ζητήματος. Μᾶς εἶπον ὅτι οἱ Σύμβουλοι τοῦ Ἡγεμόνος δὲν ἔχουσι γνώμην ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Τόπου, ἐνῶ δὲ τὸ Σύνταγμα τοὺς ἀνεκέρητε ποινικῶς ὑπευθύνους ἀπέναντι τοῦ Νόμου, οὗτοι τοὺς ἐθεώρουν μὴ βαρύνοντας ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων περισσότερον, ἢ ὅ,τι ἠδύναντο νὰ βαρύνωσι τρεῖς ἄλλοι ἄστοι. Μᾶς εἶπον ὅτι ἡ Κρήτη δέον νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν Ἑλλάδα **ὑπὸ ὅρον**. Ἐνῶ δὲ πρὸς πολιτικὴν κερδοσκοπίαν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ἀπολυταρχίας προσεπάθουν νὰ ἐκμηδενίσωσι πᾶσαν προσωπικότητα τῆς Νήσου, ἣτις δὲν ἠγνόει νὰ κύβη τὸν αὐχένα ὑπὸ τοιαύτην ὀλεθρίαν πολιτικὴν, διὰ τοῦ ἀνωτέρω δόγματος ἐπιζητοῦν νὰ ἐγείρωσι τοῖχον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κρήτης καὶ τὴν δυσπιστίαν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον Ἡ ἐλευθερία τοῦ κοινοβουλίου ἐστραγγαλίσθη, πολλάκις δὲ τοῦτο ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀνεκάλεσεν ἀποφάσεις του ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐκτελέσεώς των, ψηφισθεῖσας ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1901 ἐξήτησε ν' ἀσκήσῃ πολιτικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν κυβερνητικῶν πράξεων διὰ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν Ἡγεμονικὸν λόγον παρεκωλύθη ἀποτόμως, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ ἡ ἐπιφορτισθεῖσα νὰ ἐπιδώσῃ τὴν ἀπάντησιν ἐκείνην, δὲν ἐγένετο δεκτὴ.

Καὶ ἐνῶ ταῦτα ἐτελοῦντο πρὸς παραμόρφωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ πολιτεύματος τοῦ 1899, ὁ Κρητικὸς λαὸς εἶδε μετὰ μεγίστης του ἐκπλήξεως λεηλατουμένας τὰς πολιτικὰς του ἐλευθερίας τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης. Δι' ἀπλῆς ἀστυνομικῆς διαταγῆς τοῦ ἀφηρέθη τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι. Δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς, ἣτις ὑπῆρξε προῖδον τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ διὰ πλειονοψηφίας μιᾶς καὶ μόνης ψήφου, κατόπιν τριημέρου συζητήσεως, καθ' ἣν τὰ χαρτοφυλάκια τῶν Συμβούλων τοῦ Ἡγεμόνος ἔπαιξαν τὸν κυριώτερον ρόλον, ἀφηρέθησαν ἀπὸ τὸν λαὸν αἱ δημοτικαὶ του ἐλευθερίαι. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατηργήθη ἡ ἐλευθερία τοῦ Τύπου. Τοσαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τῶν βουλευτῶν, ὥστε μόλις ἑνδεκα (11) βουλευταὶ εὐρέθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν μου νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῆς καταργήσεως ταύτης.

Πολίτευμα ἐπὶ τοσοῦτον παραμορφωθὲν καὶ ἐπὶ τῆς παραμορφώσεως τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη διοικήσις ἀπολυταρχικὴ, ἣτις ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ἐσύλησεν ὅλας τὰς ἐλευθερίας τοῦ τόπου, ἀφ' ἑτέρου μηδαμινὴν πρόοδον ἐπετέλεσεν, ἂν καὶ ἔδωκάνησεν ἐκ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων πόρων τοῦ τόπου, κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς **34 δλόκληρα ἑκατομμύρια δραχμῶν**, τὰ δὲ μέσα τῆς συγκοινωνίας εὐρίσκονται εἰς χειρότεραν κατάστασιν ἢ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ καταπέσῃ καὶ κατέπεσε παταγῶδως.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἑβδομάδων καλείσθε, ἵνα προσέλθῃτε ἐνώπιον τῶν καλῶν καὶ ἐκλέξετε τοὺς πληρεξουσίους τῆς Β' Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἔχει ὑψίστην σημασίαν διὰ τὸν κρητικὸν λαόν. Δὲν πρόκειται περὶ κοινῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, ἀλλὰ περὶ ἐκλογῶν πληρεξουσίων, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων ὁ τύπος θὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ρύθμισιν τοῦ μέλλοντός του. Διὰ τοῦτο ἐνασκοῦντες ὑπέρτατον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθήκον ἐν ταῦτῳ, ὀφείλετε νὰ περιβάλλῃτε διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης σας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχετε ποιοίθῃσιν ὅτι θὰ ἐκπληρώσωσι πιστῶς τὴν ἐντολήν σας καὶ ὅτι θ' ἀνταποκριθῶσι πληρέστατα πρὸς τὰ αἰσθήματα

καὶ τὰς φιλελευθέρους ἰδέας τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις πρώτιστον καθήκον ἔχει νὰ θέσῃ καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν Προστατίδων Δυνάμεων τὴν λύσιν τοῦ ἐθνικοῦ μας ζητήματος καὶ νὰ ἐξαντλήσῃ πᾶν μέσον εἰρηνικὸν πρὸς ἐπιτυχίαν ταύτης. Ἐχομεν πεποίθησιν ὅτι ἢ μὴ μέχρι τοῦδε ἐκπλήρωσις τῶν ἐθνικῶν μας ἰδεωδῶν δὲν στηρίζεται ἐπὶ διαφορᾷ γνώμων περὶ τοῦ ἀναλλοιώτου πόθου τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ἀλλ' εἰς αἰτίας ἐκτὸς τῆς Νήσου κειμέναι καὶ ἐκ ζητημάτων εὐρωπαϊκῆς σημασίας προερχόμενα καὶ ὅτι ταῦτα δύνανται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν νὰ ἐκλείψωσιν καὶ νὰ θεωρηθῶσιν, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ παρακωλύωσι τὴν ἔνωσίν μας μετὰ τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Διότι εἶναι μεγάλη ἀδικία τὸ ζήτημά μας τὸ ἐθνικὸν νὰ σχετίζεται μετ' ἄλλων ζητημάτων, πρὸς ἃ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει, διότι τὸ ζήτημα τὸ κρητικὸν ἐδημιουργήθη πολὺ πρὸ τούτων καὶ ἀποτελεῖ ζήτημα ἀνεξάρτητον καὶ ἰδιαίτερον, ἢ λύσις δὲ τούτου δὲν παραβιάζει τὴν ἰσορροπίαν οὐδενὸς ἐκ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἐκάστου τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς εἶναι πολὺ ἀνώτερος τῆς σημερινῆς ἐλευθέραις ἑλληνικῆς γωνίας. Ἐχομεν πεποίθησιν ὅτι οἱ ἰσχυροὶ τῆς Γῆς θ' ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι Κράτος μὲ 300,000 κατοίκους δὲν δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχον, διότι ἰδρῦθη ἐναντίον καὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Κρητῶν καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις λίαν δεδικοιολογημένως ἀπαιτεῖ τὴν καθολικὴν ἔνωσιν τῶν Ἑλλήνων, διότι μόνον ἐν τῇ ἔνώσει ταύτῃ ὁ Ἑλληνισμὸς δύναται νὰ προκόψῃ καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμὸν του, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Οὐ μόνον δὲ ἐθνικῶς τὸ κράτος ἡμῶν δὲν δύναται νὰ προκόψῃ, ἀλλ' καὶ ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικὴν εὐρίσκεται πρὸ δυσχερειῶν ἀνυπερβλήτων. Πληρώνει χωριστὴν ἡγεμονικὴν ἐπιχορήγησιν, καταβάλλει χωριστὴν δαπάνην δι' ἰδιαίτερον ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἔχει τὰ βάρη χωριστοῦ κοινοβουλίου καὶ τὰς δαπάνας πολυτελοῦς δημοσίας δυνάμεως, τὴν ὁποίαν μάλιστα, ἂν ἐξακολουθήσῃ τὸ προσωρινὸν καθεστῶς ὑφίστάμενον, ὑποχρεοῦται ν' αὐξήσῃ. Ἐνῶ δὲ ἔχει τὰ βάρη ταῦτα εὐρίσκεται δεσμευμένον ὑπὸ τῶν συνθηκῶν καὶ δὲν δύναται ν' ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικά του. Ἄν συνετελεῖτο ἡ ἔνωσίς μας, ἡ διοίκησις τοῦ τόπου δὲν θ' ἀπῆτει δαπάνην ἀνωτέραν τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου. Παρὰ τῇ χωροφυλακῇ μας, ἥτις δὲν θὰ ἡρίθμει τότε πλείονας τῶν 300 ἀνδρῶν θὰ ἐτίθετο ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος. Ἡ Ἑγεμονικὴ ἐπιχορήγησις, αἱ δαπάναι τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ χωριστοῦ κοινοβουλίου θὰ κατηργοῦντο, θὰ ἔμενε δ' ἄρκετον περιθώριον ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ τόπου, ἵνα συντελεσθῶσι τὰ ἀναγκαίουντα διὰ τὴν πρόοδόν του μέσα τῆς συγκοινωνίας, καὶ ὅπως ὑποστηρικτῇ ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία αὐτοῦ. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι τὴν φορὰν ταύτην θὰ φανῶμεν εὐτυχέστεροι καὶ ὅτι αἱ Προστάτιδες δυνάμεις ἀναγνωρίζουσαι τὸ δίκαιόν μας καὶ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν χωριστὸν πολιτικὸν βίον θὰ ἐπιτρέψωσιν ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς εὐμενείᾳ τὴν πλήρη ἐθνικὴν μας ἀποκατάστασιν.

Ἄλλ' ἂν παρ' ἐλπίδα καταδικασθῶμεν καὶ πάλιν νὰ βιώσωμεν ὑπὸ προσωρινὸν πολίτευμα, τὸ πολίτευμα τοῦτο πρέπει νὰ ᾔναι φιλελεύθερον. Τὸ πολίτευμα τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς βάσιν τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα, πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ τόπος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν σχετικῆς προόδου καὶ ν' ἀποφύγῃ πάντα βίαιον κλονισμόν. Ἄν ὁ λαὸς μᾶς περιβάλλῃ διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του, θὰ θέσωμεν Σύνναγμα, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ

τύπου καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ αἱ δημοτικαὶ ἐλευθερίαι θὰ ἐξασφαλισθῶσι κατὰ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι αὐθαιρεσίας. Θὰ καταστήσωμεν τὴν δικαιοσύνην ἀνεξάρτητον καὶ θὰ εἰσαγάγωμεν τὰ ὀρκωτὰ δικαστήρια, ὡς σπουδαιότατην ἐγγύησιν τῶν πολιτικῶν μας ἐλευθεριῶν. Θὰ ὀργανώσωμεν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ὀρίζοντες βαρυτάτας ποινὰς ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὴν παραβιάζουσα. Θὰ εἰσαγάγωμεν τὴν ἀποκέντρωσιν εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν ὀργανοῦντες Νομαρχιακὰ Σεμβούλια μὲ εὐρείαν δικαιοδοσίαν καὶ καθορίζοντες εἰδικοὺς πόρους δι' αὐτὰ μέλλοντας νὰ χρησιμεύσωσι διὰ τὴν ὁδοποιίαν καὶ τὰ λοιπὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας. Θὰ ὀργανώσωμεν τὴν πολιτοφυλακὴν ὑπὸ Ἑλλήνας ἀξιωματικούς, ὅπως διὰ ταύτης ἐπιτύχωμεν τὴν βαθμιαίαν ἀπομάκρυνσιν τῶν Εὐρώπαικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν διατήρησιν τῶν στρατιωτικῶν ἀρετῶν τοῦ χρητικοῦ λαοῦ. Θὰ περιφρουρήσωμεν τοὺς ὑπαλλήλους κατὰ πάσης αὐθαιρέτου ἀπολύσεως. Θὰ καταστήσωμεν τοὺς συμβούλους τοῦ Ἡγεμόνος ὑπευθύνους ἀπέναντι τοῦ τόπου ὃχι μόνον ποινικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς, διὰ δὲ τῆς κατ' ἔτος συγκλήσεως τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου ὁ ἔλεγχος τῶν Κυβερνητικῶν πράξεων θὰ καταστῇ πραγματικός. Ὁ νόμος θὰ γείνη κοινὸς βασιλεὺς πάντων καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τούτου θὰ ὑπάγωνται οὐ μόνον οἱ ἀρχόμενοι ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες. Τὸ σπουδαιότερον δὲ πάντων θὰ ἐπιδιώξωμεν, ἵνα ὁ ἀνεύθυνος παράγων τεθῇ ἐκτὸς παντὸς κομματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, μακρὰν τῶν κομματικῶν ἡμῶν ἐριδῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς Ἡγεμονικοῦ Θρόνου τοῦ ἀνευθύνου. Θὰ περιβάλωμεν τοῦτον διὰ κοινῆς εὐλαβείας καὶ θὰ τὸν καταστήσωμεν κοινὸν πατέρα πάντων, περιβάλλοντα δι' ἴσης στοργῆς πάντα τὰ τέκνα του.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως. Διὰ τοῦ προγράμματος δὲ τούτου ἐκθέτομεν ἐνώπιον ὑμῶν διὰ τοῦ μᾶλλον σαφοῦς τρόπου ἐπὶ ποίων ἰδεῶν σκοποῦμεν νὰ ἐργασθῶμεν ἐν τῇ Συντακτικῇ Συνελεύσει. Αἱ ἰδέαι δι' αὐτὰ ἀποτελοῦσιν ἅφ' ἑνὸς τὸ προαιώνιον πρόγραμμα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἅφ' ἑτέρου δὲ συγκεφαλαιοῦσι τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματα τῶν συμπατριωτῶν μας. Ἡ πάνδημος αὕτη διακήρυξις τοῦ προγράμματός μας καταρρίπτει καὶ τὴν κατὰ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἐκτοξευομένην κατηγορίαν, ὅτι αὕτη ἐπιδιώκει τὴν ἔξωσιν ἀπὸ τῆς Κρήτης τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου. Ἡ Ἀντιπολίτευσις πρώτη συναισθάνεται τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἡ παρουσία μεταξὺ ἡμῶν γόνου τῆς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ Βασιλευούσης Οἰκογενείας, θὰ ἦτο δὲ ἀσέβεια πρὸς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἔπесαν ἐπὶ τῶν πεδίῳ τῶν μαχῶν κατὰ τὰς διαφοροὺς ἐπαναστάσεις μὲ τὸ ὄνομα στὰ χεῖλη, τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἃν παρεγνωρίζομεν τὴν σημασίαν ταύτην. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον μᾶς χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶναι, ὅτι ἡμεῖς τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον τὸν θέλομεν ἀνεύθυνον, κοινὸν Βασιλέα καὶ πατέρα πάντων, οὗτοι δὲ διαπραττοῦσι τὸ ἀνοσιούργημα νὰ τὸν ἀναμιγνύωσιν εἰς τοὺς ἐκλογικούς τῶν ἀγῶνας νὰ τὸν ἀποκαλῶσι κομματικὸν ἀρχηγόν τῶν καὶ νὰ τὸν καταβιβάζωσι πρὸ τῶν καλῶν τῆς 7ης Μαΐου. Ποῖοι εἶναι λοιπὸν ἐλλικρινέστεροί του φίλοι καὶ ὑποστηρικταὶ τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς του; ἡμεῖς οἱ ὅποιοι τὸν θέτομεν ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ ἀνευθύνου Θρόνου, ἡμεῖς οἱ ὅποιοι τὸν θέλομεν προόδρομον τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως καὶ στύλον τοῦ πολιτεύματός μας ἢ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι διαπραττοῦσι τὸ ἔγκλημα νὰ τὸν καταβιβάζωσιν εἰς τὰς κομματικὰς τῶν διαμάχας; Ἐπὶ

τῆς διαφορᾶς ταύτης, ἥτις μᾶς χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἥτις θέτει ἐνώπιον ὑμῶν τὰς ἀντιλήψεις ἀμφοτέρων περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ δευτέρα γνώμη ἐκείνων, οἵτινες δύνανται νὰ κρίνωσιν ἀμερολήπτως τὰ παρ' ἡμῖν πράγματα, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι οὐ μόνον σφάλλονται, ἀλλὰ καὶ ἐγκληματοῦσι πολιτευσόμενοι ὅπως πολιτεύονται, Ἄν αἰσθάνωνται ἀδυναμίαν νὰ μᾶς ἀντιμετωπίσωσι μὲ τὰ ἴδια πολιτικά των ἀναστήματα, ὀφείλουσι νὰ μάθωσιν, ὅτι διαπραττοῦσιν ἐγκλημα ἐθνικὸν κρυπτόμενοι ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὸ γόητρον τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος, Γνωρίζομεν, ὅτι κύριον στοιχεῖον τῆς ὑπάρξεως τῶν κομμάτων τῶν εἶναι αἱ κυβερνητικαὶ παροχαί, ἃς κάμωσιν ὅσον θέλουσιν ἀφειδῇ χρῆσιν τούτων, ἀλλὰ ἃς μὴ θέλωσι νὰ κερδοσκοπῶσι κομματικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἡγεμόνος.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου μέρους τοῦ προγράμματός μας, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν μας ἰδεῶν, οὐδεμία διαφορὰ γνώμων ὑπάρχει μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων, ὀφείλομεν δὲ νὰ διακηρύξωμεν ὅτι σύμπας ὁ κρητικὸς λαὸς ἓνα καὶ μόνον πόθον τρέφει καὶ ὁ πόθος οὗτος εἶναι ἡ ἔνωσις τοῦ μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ δευτέρου μέρους, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ τόπος νὰ καταφύγῃ, ἂν ἴδῃ ματαιουμένας τὰς περὶ ἐθνικῆς τοῦ ἀποκαταστάσεως ἐλπίδας τοῦ ἔχομεν διδόμενα νὰ φοβούμεθα, ὅτι χωριζόμεθα ἀποτόμως ἀπ' αὐτούς. Διότι τοὺς ἐγνωρίσαμεν θεράποντας τοῦ καταπεσόντος ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι θὰ γείνωσιν εἰλικρινεῖς ἀπόστολοι ἐν τῷ περιβάλλῳ τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως τῶν φιλελευθέρων αἰσθημάτων τῶν ἐκλογέων τῆς 7 Μαΐου. Θὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς ἂν ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ πολιτικὸν του πρόγραμμα, διότι τότε θὰ συνεζητοῦμεν ἐπὶ ὠρισμένου ἐδάφους. Οἱ δύο ρήτορες τῆς συμπολιτεύσεως, οἵτινες ἠγόρευσαν πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐν Ἀρχαναῖς δὲν εὐηρεστήθησαν νὰ μᾶς διατυπώσωσι τὸ πρόγραμμα τοῦτο, διότι ὁ μὲν πρῶτος τούτων περιορίσθη νὰ μᾶς εἴπῃ, ὅτι τὸ μέλλον παλίτευμα τοῦ τόπου δεόν νὰ εἶναι φιλελεύθερον συντηρητικόν, νὰ μὴ ἀποκλίνῃ μήτε πρὸς τὴν ἀπολυταρχίαν, μήτε πρὸς τὴν ὀχλοκρατίαν, ὁ δὲ δεύτερος ὅτι τὸ πολίτευμα δεόν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ἐλευθερίας τοῦ τόπου, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἶναι ἐντελῶς ἀόριστα καὶ δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι πρόγραμμα πολιτικόν. Ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοιούτων ἀοριστιῶν δύναται καὶ πάλιν νὰ ἐνθρονισθῇ παρ' ἡμῖν ὁ μᾶλλον αὐθαίρετος δεσποτισμός, οἱ δὲ τοιαῦτα ἀόριστα δογματίζοντες δύνανται καὶ πάλιν νὰ γίνουν ὄργανα τῆς κατασυλήσεως τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου. Ὁ λαὸς ἔχει δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν πολιτευομένων τοῦ τὴν διατύπωσιν ὠρισμένων προγραμμάτων, ἵνα ἐν γνώσει τούτων δώσῃ τὴν ψήφον του, οἱ δὲ ἀντίπαλοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν δικαίαν ταύτην ἀξιώσιν του. Ἀφοῦ τὰ ὄπλα τῆς συκοφαντίας, τὰ ὅποια ἐστράφησαν κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐθραυσθήσαν, οἱ ἀντίπαλοι ἔχουν καθήκον νὰ κατέλθωσι πρὸ τῶν καλπῶν τῆς 7ης Μαΐου μὲ ὠρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα, ὁ δὲ λαὸς γνωρίσας τὴν ἐπὶ ὀλόκληρον ὀκταετίαν πολιτείαν των εἶναι ἱκανὸς νὰ κρίνῃ ἂν θὰ ἐκτελέσωσι τὸ πρόγραμμα τοῦτο εἰλικρινῶς καὶ ἂν πρέπη νὰ τοὺς περιβάλλῃ διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του.

Αἱ δυσχέρειαι, αἱ ὁποῖαι παρεμβάλλονται ὑπὸ τῶν κυβερνώνων εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀντὶ νὰ μᾶς ἀποθαρρύνωσι, μᾶς ἐνισχύουσιν ἔτι μᾶλλον εἰς

αὐτόν. Πάντες ἠλπίζομεν ὅτι καλουμένου τοῦ κρητικοῦ λαοῦ εἰς ἐκλογάς Συντακτικῆς Συνελεύσεως θὰ ἐδίδετο εἰς αὐτὸν Κυβέρνησις ὑποσχομένη ἀμεροληψίαν κατὰ τὴν ἐνέργειαν τούτων. Ἐπρεπεν ὁ Κρητικὸς λαὸς ν' ἀφειθῇ ἐλεύθερος ἀπὸ παντὸς ἐπηρεασμοῦ καὶ ἔχων ὁδηγὸν μόνον τὴν συνείδησίν του νὰ ἐνασκήσῃ τὸ κυριαρχικόν του δικαίωμα τὴν 7ην Μαΐου. Ἐκ τῶν ἀποτελούντων σήμερον τὴν Κυβέρνησιν ὁ μὲν εἰς ἐκρηχύθη πάντοτε κατὰ τῆς ἀναθεωρήσεως, ὁ δ' ἕτερος κατεδείχθη πρόθυμος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πρόγραμμα τοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε καὶ τὸ ὁποῖον ὡς κυριώτερον ὅρον εἶχεν ἀναγράψῃ τὴν ἀναθεώρησιν, ὁ δὲ τελευταῖος ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ κυβερνητικῇ μηχανῇ ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν ἀναθεώρησιν ὑποτασσόμενος εἰς τὴν βίαν τῶν πραγμάτων: Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ περιμείνῃ τις, ὅτι μία τοιαύτη Κυβέρνησις θὰ ἐνῆργει ἐκλογάς ἀμερολήπτους; Ἡ ἀναθεώρησις διὰ τὴν παροῦσαν κυβέρνησιν εἶναι πρᾶγμα ἐπιβεβλημένον, φυσικὸν λοιπὸν εἶναι ὅτι αὕτη μάχεται σήμερον, ἵνα μειώσῃ τ' ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐπιβολῆς, φυσικὸν εἶναι ὅτι προσπαθεῖ νὰ καταρτίσῃ πλειονοψηφίαν ἐν τῇ Συντακτικῇ Συνελεύσει, ἵνα ψηφίσῃ Σύνταγμα μὴ ἀπομακρυνόμενον πολὺ τοῦ πρώτου, καὶ διὰ τοῦτο ἀφοῦ κατέστησε τὰς διαφόρους θέσεις προσιτὰς εἰς πάντα δυνάμενον νὰ τῇ παράσῃ μερικὰς ψήφους, παρέθηκε τὸ ταμεῖον τῶν συντάξων εἰς γενικὴν πανδαισίαν τῶν φίλων της. Ἐνῷ δὲ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἡ θύρα τῆς ὑποβολῆς αἰτήσεων ἀγωνιστῶν συμπληρωσάντων τὸ 55 ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ τραυματιῶν ἐκλείσθαι πρὸ τοῦ 1903, ἡ κυβέρνησις ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ δέχεται τὰς αἰτήσεις τῶν φίλων της καὶ νὰ τοὺς ἀναγορεύῃ συνταξιούχους. Εἶναι δ' ἀπίστευτος ἡ σπατάλη ἥτις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ταμείου τούτου. Πολλοὶ ἐγένοντο δεκτοὶ ὡς τραυματαῖ, ἐνῷ οὐδεμίαν πληγὴν διὰ πολεμικοῦ ὅπλου φέρουσιν ἐπ' αὐτῶν, πολλοὶ δὲ ἀνεκρηχύθησαν τραυματαῖ ἀγωνισταί, ἐνῷ ἐτραυματίσθησαν ἐν συμπλοκαῖς ἰδιωτικαῖς κατὰ τὴν διάπραξιν ἀδικημάτων. Ὡς δὲ νὰ μὴ ἤρκει ἡ διασπάθισις τοῦ δημοσίου πλούτου δι' ἐκλογικοὺς σκοποὺς κατηρτίσθη κατ' ἃ μετὰ πολλῆς ἐπιτάσεως διαδίδεται, καὶ ταμεῖον καταναγκαστικῶν εἰσφορῶν ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλήλων, ἵνα διὰ τοῦ χρήματος τούτου ἐνισχυθῇ ὁ ἐκλογικὸς ἀγὼν τῆς συμπολιτεύσεως. Δὲν εἶναι δ' ὑπερβολή, ὅτι οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ τοῦ συνταγματικοῦ κόσμου ἐνηργήθησαν ἐκλογαὶ Συντακτικῆς Συνελεύσεως ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὑπὸ τοιαύτας κυβερνητικὰς ἐνεργείας. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ λαὸς θ' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς τοιαύτας ἐκθέσεις ἐνεργείας τῶν κυβερνητῶν διὰ τῆς μαύρης ψήφου του. Ἀντὶ νὰ καταγίνωνται οἱ διοικοῦντες τὸν τόπον εἰς τοιαύτας νοθεύσεις τῶν ἐκλογῶν διὰ ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ, ὥφειλον ν' ἀναλύσωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ τῆς διοικήσεώς των, ὥφειλον νὰ καταδείξουν εἰς αὐτὸν τὴν γενομένην ἐν τῷ τόπῳ πρόοδον, ὥφειλον νὰ τὸν πείσωσι περὶ τῶν φιλελευθέρων αἰσθημάτων των. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἕτερον εὐρίσκονται ἐν πλήρει χρεωκοπίᾳ. Ὁλόκληρος ἡ κυβερνητικὴ μηχανὴ ἀτελέστατα λειτουργεῖ, παντοῦ δ' εἰσέδυσεν ὁ φατριασμός καὶ ἡ συναλλαγή. Ἡ πλήρης δ' ὑποταγὴ τούτων εἰς τὰ κελεύσματα τῆς ἀπολυταρχίας τοὺς στερεῖ τοῦ δικαιώματος νὰ προβάλωσιν ἑαυτοὺς προμάχους τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου, διὰ τοῦ μέλλοντος νὰ ψηφισθῇ Σύνταγματος. Ἄν δὲ εἰς ταῦτα προστεθῇ ἡ ἀπὸ ἐξαιτίας ἀνικανότης τῶν κυβερνησάντων τὴν Νῆσον ὑπὸ τὸ καταπεσὸν σύστημα, ἵνα λυθῶσι τὰ ζητήματα τῶν ἀποζημιώσεων, τῶν φορικῶν τελῶν

καὶ τῆς ἐπιβολῆς λιμενικῶν τελῶν ἐπὶ τῶν ξένων πλοίων, ἔχομεν πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς κυβερνητικῆς δράσεως, ἡ ὁποία εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι θὰ καταδικασθῇ ἀμετακλήτως ἐν ταῖς κάλπαις τῆς 7ης Μαΐου.

Ἀγαπητοὶ συμπατριῶται,

Προσέλθετε σταθεροὶ πρὸ τῶν καλπῶν τῆς 7ης Μαΐου καὶ ψηφίσατε τὸ πρόγραμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ὁποίου ὁ τόπος θὰ ἐξέλθῃ τῆς δυσχερεστάτης θέσεως, εἰς ἣν τὸν περιήγαγεν ὀλέθριον πολιτικὸν σύστημα. Ἐκ τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος τοῦ 1899, ὅπερ ἰδρύθη ἐπὶ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων, δὲν ἐναπέμειναν εἰς τὸν τόπον εἰ μὴ τὰ μίση μεταξὺ τῶν πολιτικῶν μεριδίων, μίση, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μᾶς φέρωσιν εἰς νέας δοκιμασίας καὶ καταστροφάς. Ἄς θέσωμεν πρόχωμα εἰς τὴν ἔκκρηξιν τῶν δημιουργηθέντων πολιτικῶν παθῶν ἢ διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐνώσεως ἢ διὰ τῆς ψηφίσεως φιλελευθέρου Συντάγματος. Ἀνατολὴ καὶ Δύσις τῆς Κρήτης ἅς δώσωσι σήμερον τὰς χεῖρας ἀλλήλαις καὶ ἅς συνδράμωσιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν προγράμματος τοῦ ὁποίου πεποιθότες φρονοῦμεν, ὅτι ἐκπρωσωπεῖ πληρέστατα καὶ τοὺς προαιωνίους πόθους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ καὶ τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματά αὐτοῦ.

Προσέλθετε εἰς τὰς κάλπας ἥρεμοι καὶ ἡσυχοὶ τηροῦντες φιλίαν στάσιν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους σας, τῶν ὁποίων τὰς πολιτικὰς ἰδέας πρέπει νὰ σέβησθε, διότι καὶ οἱ πολλοὶ τούτων φρονοῦσιν, ὅτι διὰ τῶν πολιτικῶν των ἰδεῶν ἐξυπηρετεῖται τὸ ἀληθὲς συμφέρον τοῦ τόπου. Προσπαθήσατε νὰ τοὺς ἐξαγάγητε τῆς πλάνης διὰ τῆς πειθοῦς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς βίας, νὰ εἰσθε δὲ βέβαιοι, ὅτι οὕτω πολιτευόμενοι προσφέρετε πολῦτιμον ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ζήτω ἡ Ἐνωσις.

Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ζήτω ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος.

Ζήτωσαν αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις.

Ζήτω ἡ Ἀντιπολίτευσις.

Ζήτω ὁ λαὸς τῆς Σητείας.

Ἀγόρευσις Ἐλευθερίου Βενιζέλου

**Ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ Νεαπόλεως Μεγαμβέλλου
κατὰ τὴν 13ην Ἀπριλίου 1906**

Ἀγαπητοὶ συμπατριῶται,

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας καλεῖται ὁ Κρητικὸς λαός, ὅπως ἐκλέξῃ τοὺς ἀντιπροσώπους του, οἵτινες συνερχόμενοι εἰς Συντακτικὴν Συνέλευσιν θὰ ἐπεξεργασθῶσι τὸ νέον Πολίτευμα τοῦ τόπου. Ὁ κρητικὸς λαὸς καλεῖται οὕτω εἰς ἐνάσκησιν τοῦ πολυτιμοτάτου δικαιώματος, ὅπερ προσεπόρισαν αὐτῷ μακροὶ καὶ χαλεποὶ ἀγῶνες, τοῦ δικαιώματος νὰ ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν πραγμάτων. Διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην σπουδαιότητα τῶν ἐκλογῶν τούτων ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἡγέτας τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ ἔλθωσι καὶ μέχρις ὑμῶν, ὅπως καὶ διὰ ζωσῆς ἐκθέ-

σωσι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀναπτύξωσι τὸ πρόγραμμα, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου ζητοῦσι τὴν ψήφον ὑμῶν.

Δυστυχῶς ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐπεδιώχθη ὁ ὑποβιβασμὸς παρ' ἡμῖν τῶν πολιτικῶν ἀγώνων εἰς ἐπίπεδον ταπεινόν. Ἀντὶ τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἐπεξητήθη ἡ πολιτικὴ ἐπικράτης, ὡς βραβεῖον τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς διαβολῆς. Πρὸ πενταετίας ἀκριβῶς ἡ ἐκδήλωσις διαφορᾶς γνώμης ἀναφύεισης μεταξὺ ἐνὸς τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ τόπου καὶ τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ ἀντὶ νὰ εὕρῃ τὴν φυσικὴν αὐτῆς λύσιν ἐν τῇ ἀπομακρύνσει τοῦ πολιτικοῦ τούτου ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Συμβούλου, ἣν τότε κατεῖχεν, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων πρὸς ἀθέμιτον πολιτικὴν κερδοσκοπίαν διὰ τῆς δημιουργίας μιᾶς συκοφαντίας, ἥτις ἐπεδίωκε νὰ παραστήσῃ ἓνα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ τόπου καὶ μίαν ὅλην πολιτικὴν μερίδα, ὡς ἀντιτιθεμένους πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, καὶ ὡς προαίρουμένους ἀντὶ τῆς ἐνώσεως, τὴν ἰδρυσιν ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας ἐν Κρήτῃ.

Μάτην ἡμύνθημεν δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν μέσων κατὰ τῆς συκοφαντίας ταύτης· μάτην ἐκρυσάσαμεν, ὅτι οὐδεμία διαφορὰ γνώμης ὑφίστατο μεταξὺ τῶν Κρητῶν, ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον τελικὸν σκοπόν· μάτην ἐδηλοῦμεν, ὅτι αἱ προκαλέσασαι τὸν συκοφαντικὸν ἐκείνον θόρυβον ἰδέαι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποτελέσουν πρόγραμμα πρακτικῆς πολιτικῆς ἐφ' ὅσον αὐταὶ εὐρίσκουν ἀντιμέτωπον τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν, ἀφ' οὗ διὰ τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν θὰ ἦτο ἀναγκοῖον νὰ ἐπιδιωχθῇ προηγουμένως ἡ ἐντεῦθεν ἀπομάκρυνσις τούτου, ἥτις δι' ἄλλους γενικωτάτου ἐνδιαφέροντος λόγους ἐκρίνετο ἐπιζημιος. Μάτην ἐξωρκίζομεν τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ ἀνόσιον τοῦτο ὄπλον τῆς συκοφαντίας, ὅπερ ἐκινδύνευεν ἐπὶ μεγίστῃ ζημίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποθέσεως νὰ κάμῃ νὰ πιστευθῇ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι οἱ Κρητῆς εἴμεθα τῷ ὄντι διηρημένοι καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως. Μάτην ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀντιπάλων ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἂν δύσκολος ἦτον ἡ ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσιν ἐπιτυχία τῆς ἐνώσεως καὶ μὴ ὑπαρχούσης μεταξὺ ἡμῶν διαφωνίας, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἔτι δυσκολωτέρα θὰ ἀπέβαιναν ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς ἂν κατωρθοῦτο τῷ ὄντι νὰ γίνῃ πιστευτόν, ὅτι οἱ Κρητῆς διαιροῦμεθα εἰς ἐνωτικούς καὶ ἀνθενωτικούς.

Ὅλα ταῦτα ἀπέβησαν ἐπὶ ματαίῳ, διότι ἡ συκοφαντία αὕτη ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς ἐργάτας αὐτῆς πρὸς σύλησιν τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ ψεύδους, ἣν ἐδημιούργησεν ἡ συκοφαντία, οἱ ἀντίπαλοι κατήργησαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἀφῆρσαν δι' ἀπλῆς ἀστυνομικῆς διαταγῆς τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, ἐστέρησαν τὸν λαὸν τὰς δημοτικὰς τοῦ ἐλευθερίας, ἐνοσφίσθησαν τὸ δικαίωμα νὰ διορίζουν ὅλος τὰς κοινοτικὰς ἀρχάς, καὶ ἐπέβαλον χεῖρα καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, ἀναθέσαντες εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τὴν διοίκησιν καὶ αὐτῶν τῶν δημοτικῶν νοσοκομείων· διότι ὅλα ἐκηρύττοντο θεμιτά, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο κατὰ τοὺς συκοφάντας, νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ ἀπὸ τῶν προδοτῶν κίνδυνος.

Ὁ τόπος κατήντησε νὰ κυβερνᾶται ἀπολυταρχικῶς, φυσικὸν δ' ἦτον ὑπὸ τοιοῦτο κυβερνητικὸν σύστημα οὐδὲ ἐξωτερικῶς νὰ ἐπιτελέσῃ γενναῖόν τι βῆμα προσεγγίζον αὐτόν εἰς τὴν ἐθνικὴν του ἀποκατάστασιν.

Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ὑπὸ τὸ καταλυθὲν τουρκικὸν καθεστῶς ἠδύνασθε νὰ συγκοινωνήτε τηλεγραφικῶς ὄχι μόνον μετὰ τοῦ ἑξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλα τὰ ἑπαρχιακὰ κέντρα τῆς νήσου. Σήμερον μετὰ ἑπτὰ ὅλα ἔτη αὐτονόμου βίου δὲν ἔχετε καμμίαν τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι αἱ δημόσιαι ὁδοὶ ἦσαν εἰς κατάστασιν ἀσυγκρίτως καλυτέραν παρὰ σήμερον· ὅπου δὲ ἐγένετο σημαντικώτερόν τι ἔργον ὁδοποιίας, ὡς ἐν τῇ ὁδῷ Ἰτζεδίν, ἐκεῖ τὰ διαχειριστικὰ σκάνδαλα ἐκορυφώθησαν. Ἀλλ' οὕτε περὶ τῶν λιμένων ἐγένετο πρόνοιά τις, οὕτε πλήρης ἀκτοπλοϊκὴ συγκοινωνία ἠσφαλίσθη τοῦλάχιστον εἰς τὸν τόπον. Ἀλλ' οὕτε τὸ ζήτημα τῶν ἀποζημιώσεων πρὸς τοὺς παθόντας καταστροφὰς ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1896 καὶ 1897 κατωρθώθη ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη νὰ λυθῇ· οὕτω δὲ ἐνῶ ὁ λαὸς πληρώνει τὴν βαρεῖαν πρόσθετον φορολογίαν τοῦ 3 οἴο, οἱ καταστραφέντες οὐδὲν κατώρθωσαν μέχρι σήμερον νὰ λάβωσιν ἐκ τοῦ εἰσπραχθέντος ποσοῦ, οὕτω δὲ 150 χιλιάδες ὅλαι λιρῶν μένουں νεκραὶ εἰς τὰ ταμεῖα, ἐνῶ ἂν αὗται διενέμοντο εἰς τοὺς παθόντας ἐκ τῶν καταστροφῶν, ἡ μεγάλη αὕτη ποσότης τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος θὰ ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν. Καὶ ὅτε ἀπεφασίσθη νὰ ληφθῇ πρόνοιά τις περὶ τῶν ἀγωνιστῶν, ἀντὶ νὰ ἐκλεχθῶσιν ἐξ ὅλης τῆς νήσου ὀλίγα τινὰ πρόσωπα ἐκ τῶν ἐγγηρασάντων πραγματικῶς εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας καὶ ἀνικάνων ὅπως πορίζωνται ἄλλοθεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ δοθῇ εἰς τοὺς καθῶς καὶ εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων καὶ εἰς τοὺς τραυματίας τοῦ πολέμου, ὅσοι ἐκ τῶν τραυμάτων κατέστησαν ἀχρηστοὶ πρὸς ἐργασίαν, βοήθημά τι μὴ ὑπερβαῖνον μὲν τὰς ἀσθενεῖς οἰκονομικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου, ἀρκοῦν ὅμως πρὸς πραγματικὴν ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀξίας πάσης συμπαθείας τάξεως ταύτης τῶν συμπατριωτῶν μας, συνεκροτήθησαν τάγματα καὶ συντάγματα ἀγωνιστῶν, εἰς τὰ ὅποια παρὰ τοὺς πρωταθλητὰς τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνων, κατετάχθησαν χάριν πολιτικῆς κερδοσκοπίας καὶ ἀνθρώποι, ὧν τὸ πατριωτικὸν παρελθὸν ἦτο τοῦλάχιστον ἀμφίβολον καὶ παρὰ τοὺς τραυματίας τοῦ πολέμου κατετάχθησαν καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες τὸ τραῦμα ἔλαβον κατὰ τὴν διάπραξιν ζωοκλοπῶν καὶ ἄλλων κοινῶν ἀδικημάτων. Οὕτω δὲ ἐξεφανλίσθησαν μὲν οἱ ἀγῶνες τῶν ἀληθινῶν ἀγωνιστῶν, τὸ χορηγηθὲν δὲ εἰς ἕκαστον τούτων βοήθημα εἶνε τοσοῦτο γλίσχρον ὥστε νὰ ἀποτελῇ ἀληθινὴ μυκτηρισμὸν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἐνῶ ἐξ ἄλλου τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐκ τῶν γλίσχρων πόρων τοῦ δαπάνᾳ 120 ὅλας χιλιάδας δραχμὰς ἐτησίως.

Ἐὰν εἰς ταῦτα προσθέσῃτε, ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἰδίᾳ ἡ ποινικὴ, ἀπολέσασα τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας της ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀρχῆς, ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ κατ' εὐχὴν, ὅτι ἡ διοίκησις ἀπέβη ὄργανον φατριαστικῶν πιέσεων καὶ καταδιώξεων, ὅτι αὕτη ἡ ἐκκλησία διὰ τῆς ἀνωτάτης αὐτῆς ἐν Κρήτῃ κορυφῆς κατήλθε κατὰ τρόπον σκανδαλώδη εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς ἀγῶνας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ὅτι ἡ εὐθύτης καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ χαρακτῆρος καὶ πᾶσα ἐν γένει πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπεροχὴ ἐθεωροῦντο ὡς βαρύντατα πολιτικά παραπτώματα, ὅτι ἡ ἐγκαθιδρουθεῖσα κατασκοπεῖα ἡξίου νὰ κανονίξῃ καὶ αὐτὰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, ὅτι οἱ νόμοι ἐθεωροῦντο ὡς ἀποβλέποντες εἰς μόνον τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀρχομένων, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν περιστολὴν τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἀρχῶν, θέλετε ἔχει ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως, ἣν ἐδημιούργησεν ὁ ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς συγκοφαντίας ἐκτραφεὶς δεσποτισμός.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως ὁ τόπος δὲν προσήγγισεν οὔτε κατὰ ἐν βῆμα πρὸς τὸ τέρας τῆς ἐθνικῆς του ἐξελίξεως. Ἐνθυμείσθι, ὅτι οἱ κυβερνῶντες, ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς Εὐρώπην ταξειδίου τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, ἤρχισαν διαβουκολοῦντες τὸν τόπον διὰ συστηματικῶν διαδόσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἔνωσις παρίστατο ὡς ἀσφαλῶς μέλλουσα νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τὸ τέλος τῆς τριετοῦς περιόδου τῆς Ἀρμοστείας. Ἡ αὕτῃ συστηματικὴ διαβοκόλευσις ἐπαναλαμβάνετο ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων ἀνὰ πᾶν ἐνιαύσιον ταξειδίον τοῦ Ἀνευθύνου, διότι διὰ τῆς διηγεκῶς ὑποτροφομένης προσδοκίας τῆς ἐπικειμένης πραγματοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν μας πόθων ἐπεδιώκετο ν' ἀποτρέπεται ἡ προσοχὴ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς κακοδαιμονίας. Ἐν τούτοις ὡς ἀποτέλεσμα ὅλου αὐτοῦ τοῦ θορύβου ἐπήρχετο ἡ κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης τριετίας ἀνανέωσις τῆς ἁρμοστείας διὰ μίαν νέαν τριετίαν καὶ ἡ κατὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου ἐκ νέου ἀνανέωσις αὐτῆς, χωρὶς ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ὑπάρχῃ χαραγμένον ὠρισμένον πρόγραμμα ἐνεργείας, μελλούσης νὰ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὸν ποθητὸν λιμένα τῆς ἐνώσεως, ἐνῷ συγχρόνως διευτυποῦτο τὸ τερατῶδες δόγμα, ὅτι ὁ κρητικὸς λαὸς δὲν ἔχει δικαίωμα γνώμης ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς του ἐξελίξεως, καὶ ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμην τῶν Συμβούλων τοῦ Ἡγεμόνος ἀπεδίδετο ἡ αὕτῃ βαρύτες ἥτις ἐδίδετο καὶ εἰς τὴν γνώμην τεσσάρων πολιτῶν «τυχαίων»⁽¹⁾.

Ἐφ' ὅσον ἐνισχύετο ἡ πεποίθησις, ὅτι ἐφερόμεθα ἐπὶ κατωφερείας εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ἔχαινε τὸ βάραθρον ὅπου ἔμελλε νὰ καταβαραθρῶνθῃ καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου, ἐνισχύοντο μὲν αἱ τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως διὰ τῆς προσθήκης νέων πολυτίμων πολιτικῶν παραγόντων, ἀπεφασίζετο δὲ ν' ἀντιμετωπισθοῦν οἱ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης κίνδυνοι διὰ στάσεως ἐνεργοτέρας.

Ἐντεῦθεν προήλθεν ἡ ἐνοπλος διαμαρτύρησις τοῦ Θερίσου. Ἡ ἐπανάστασις ἀπληθύνετο κατὰ τῆς περαιτέρω παρατάσεως τοῦ δημιουργηθέντος ἀφορήτου καθεστῶτος· οὐδέποτε δὲ διανοηθεῖσα, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ δι' ὕλικῆς βίας κατὰ τῆς Εὐρώπης, ἤλπιζεν ὅτι ἐπισύρουσα σύντονον τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἀθλιότητων προσωρινοῦ καθεστῶτος καὶ καταδεικνύουσα, ὅτι θεραπεία τῆς καταστάσεως δὲν ἡδύναντο νὰ ἐπιζητηθῇ ἐν τῇ ἀπλῇ βελτιώσει τοῦ καθεστῶτος τούτου, ἀλλ' ἐν τῇ ὀριστικῇ πληρώσει τῶν ἐθνικῶν πόθων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, θὰ ἔφθανεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως εἴτε πλήρους εἴτε κεκαλυμμένης.

Δὲν πρόκειται σήμερον νὰ ἐξετάσω, διατὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ τούτου, οὐδὲ νὰ ἐπικρίνω τὰς γενομένας κατ' αὐτῆς ἀντιδράσεις, οὐδὲ νὰ ὑποδείξω ποία ἡδύνατο νὰ γίνῃ χρησιμοποίησις αὐτῆς πρὸς προβίβασμόν τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως.

Γνωρίζετε μόνον, ὅτι ἂν ἡ ἐπανάστασις ἀπέτυχε τοῦ κυρίου τούτου σκοποῦ αὐτῆς, ἐπέτυχεν ὅμως νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη μηνῶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος ἐπενέβη δηλοῦσα μὲν πάλιν, ὅτι ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι δὲν ἡδύνατο νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἔνωσιν, ὑποσχομένη ὅμως

(1) Σημ. Μύσ. Τὸ γραφὲν ἐν τῇ «Πατρίδι» Χανίων ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως τοῦ Πρίγκηπος Ι. Παπαδιαμαντοπούλου ἔχει ἐπὶ λέξει : «*Προκειμένου περὶ τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νήσου (Κρήτης) ἡ γνώμη τῶν συμβούλων τοῦ Ἡγεμόνος δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῆς γνώμης τριῶν κοινῶν ἀσπῶν*».

νὰ εἰσαγάγῃ διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς μεταρρυθμίσεις τοσοῦτον ἐκτεταμένας, ὅσον θὰ ἐκρίνοντο ἀναγκαίαι διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου.

Αἱ τοιαῦται μεταρρυθμίσεις, γενόμεναι πρὸς τῆς ἐκρήξεως τοῦ κινήματος, θὰ ἐθεωροῦντο βεβαίως καὶ παρ' ἡμῶν καὶ παρ' ὅλου τοῦ τόπου ὡς σπουδαῖον ἀπόκτημα πρὸς βελτίωσιν τοῦ προσωρινοῦ πάντοτε καθεστῶτος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος καὶ τὴν καθαγίαςιν αὐτοῦ διὰ τοῦ τιμίου αἵματος τόσων πολυτίμων συναγωνιστῶν ἡμῶν καὶ τὰ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κινήματος νέα σφάλματα τοῦ καθεστῶτος, ἐνομίσαμεν ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς ἡμᾶς νὰ ὑποστείλωμεν τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ἐλαχίστη ἔμενεν ἐλπίς, ὅτι τὸ κίνημα ἡμῶν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς προβιβασμὸν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποθέσεως. Διὰ τοῦτο δέ, ὡς γνωρίζετε, ἡ ἐπανάστασις κατέθηκε τὰ ὄπλα, μόνον ὅτε εὐρέθη ἐνώπιον καταδήλου πλέον ἀποφάσεως τῆς Εὐρώπης, ὅπως κατασταλῇ διὰ στρατιωτικῆς βίας τὸ κίνημα.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου ἀπέτυχε τοῦ κυρίου σκοποῦ, πλείονες τῆς μᾶς εἶναι ἐν τούτοις αἱ ἔξ αὐτῆς τοπικαὶ καὶ ἐθνικαὶ ὠφέλειαι.

Ἀπέδειξεν ἐν πρώτοις εἰς πάντας, ὅτι οὐχὶ ἡ ἀντίδρασις Κρητῶν, ἀλλὰ αἱ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν κείμενα ἡμπόδισαν μέχρι σήμερον τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐνώσεως. Οὕτω δὲ ἐκαθαρίσθη ἡ πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τῶν καπνῶν, οὓς εἶχε διαχύσει ἡ συκοφαντία τῆς προδοσίας.

Ἀλλὰ συγχρόνως ἀπέδειξεν εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις, ὅτι πάντες τῷ ὄντι οἱ Κρηῖτες εἶναι σύμφωνοι εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀποκαταστάσεως, καὶ ὅτι τὸ προσωρινὸν καθεστὼς ἀδύνατον εἶναι πλέον νὰ συντηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

Ἄλλ' ἐπὶ πλέον προεκάλεσε τὴν ἀποστολὴν Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἐπιτόπιον μελέτην τῆς καταστάσεως, ὡς πόρισμα δὲ τῆς μελέτης ταύτης πρέπει ἀσφαλῶς νὰ προσδοκῶμεν οὐχὶ μόνον τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τῶν φαρικῶν τελῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπαγωγῆς τῆς ξένης ναυτιλίας εἰς τὴν πληρωμὴν λιμενικῶν τελῶν χάριν τῆς κατασκευῆς νέων καὶ τῆς ἐπισκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν ὑπαρχόντων λιμένων, καὶ τὴν ὀριστικὴν διαρρύθμισιν τοῦ ζητήματος τῶν ἀποζημιώσεων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγνώρισιν, ὅτι καμμία ἄλλη λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ τῆς ἐνώσεως.

Ἐπὶ πᾶσι τὸ κίνημα τοῦ Θερίσου κατέλυσε τὸν δεσποτισμὸν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐπαναστάσεως τὰ ὀλίγα φιλελεύθερα στοιχεῖα, ὅσα ὑπῆρχον ἐν τῇ Βουλῇ, κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν ὅπως ἀποσπάσουν ἀπ' αὐτῆς καὶ τὴν κατ' ὀργήν τοῦ ἀντισυνταγματικοῦ νόμου περὶ τύπου καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τὴν κατ' ὀργήν τῶν δέκα διοριστῶν μελῶν τῆς Βουλῆς καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ πολιτεύματος. Ἡ περὶ ἀναθεωρήσεως ἀπόφασις αὕτη ἤνοιξε τὴν ὁδὸν τῆς συγκροτήσεως νέας Συντακτικῆς Συνελεύσεως διὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν μελῶν τῆς ὁποίας καλεῖται ὁ λαὸς εἰς τὰς καλπας τὴν 7 Μαΐου.

Προκειμένου νὰ ἐκθέσω ἡμῖν τὸ πρόγραμμα πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου ἡ ἀντιπολίτευσις ζητεῖ τὰς ψήφους ὑμῶν, δὲν ἔχω βεβαίως ἀνάγκην νὰ βεβαιώσω ὑμᾶς, ὅτι πρώτιστον ἔργον τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως ἔσται νὰ θέσῃ μετὰ κύρους καὶ ἄνευ δυνατῆς ἀμφισβητήσεως τῆς ἐντολῆς τῆς τοῦ ζητήματος τῆς ὀριστικῆς τοῦ τόπου ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ὑπάρχει εὐτυ-

χῶς καμμία διαφορὰ γνώμης μεταξὺ τῶν Κρητῶν, ἡ ἐπιτυχία δὲ τῆς ἐνώσεως δὲν ἀποτελεῖ πρόγραμμα μιᾶς πολιτικῆς μερίδος, ἀλλ' εἶναι πολιτικὸν εὐαγγέλιον ὁλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ τοῦλάχιστον κρητικοῦ λαοῦ.

Ἄλλ' ἐὰν καὶ πάλιν ἡ Εὐρώπη ἤθελε μείνῃ ἀνένδοτος πρὸς τὴν πανηγυρικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν τῶν πόθων καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ συγκεκορημένου εἰς Συντακτικὴν Συνέλευσιν, ἔργον αὐτῆς ἔσται νὰ συντάξῃ τὸ νέον πολίτευμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ τύπος θὰ κυβερνηθῇ κατὰ τὸ νέον μεταβατικὸν στάδιον τὸ ὁποῖον θὰ καταδικασθῶμεν τυχὸν καὶ πάλιν νὰ διανύσωμεν.

Ἀπὸ τοῦ σημείου δὲ τούτου ἄρχεται ὁ ἀπότομος χωρισμὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπὸ τῶν κυβερνητικῶν κομμάτων.

Ἡμεῖς ἀξιῶμεν, ὅτι κατὰ τὸ νέον μεταβατικὸν στάδιον τοῦ πολιτικοῦ μας βίου πρέπει νὰ κυβερνώμεθα ἐπὶ τῇ βάσει πολιτεύματος ἑξασφαλίζοντος ὅσον τὸ δυνατόν πλεότερον τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας.

Ἐφ' ὅσον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἔνωσιν, ὅπως ἀποτελέσωμεν ἀπὸ τοῦδε ὁλοκληρωτικὸν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ δικαιούμεθα ἀλλὰ καὶ ὀφείλομεν νὰ κυβερνώμεθα τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος.

Θέλομεν νὰ ἀσφαλίσωμεν καὶ ὀχυρώσωμεν κατὰ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιβουλῆς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἥτις ἑξασφαλίζει τὸν διηνεκὴ ἔλεγχον τῶν κυβερνητικῶν πράξεων ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης· καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι, ἥτις φέρει εἰς ἄμεσον προσωπικὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν λαὸν τοὺς πολιτικούς αὐτοῦ ἄνδρας, εἴτε ἐκθέτοντας τὸ πρόγραμμά των εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου ζητοῦν τὴν λαϊκὴν ἐντολήν, εἴτε λογοδοτοῦντας διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς· καὶ τὰς δημοτικὰς καὶ κοινοτικὰς ἐλευθερίας, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ ἔρεισμα παντὸς ἐλευθέρου πολιτεύματος· θέλομεν νὰ εἰσαγάγωμεν τὰ ὀρκωτὰ δικαστήρια, ὡς τὴν καλλίστην ἐγγύησιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τόπου. Θέλομεν ἐπὶ πᾶσι νὰ κυβερνώμεθα πραγματικῶς ἀπὸ κυβέρνησιν ὅχι μόνον ποινικῶς, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ τόπου καὶ ἐνδεικνυομένην διὰ τῆς ψήφου τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ.

Συνδυάζοντες πρὸς τὰς ἐλευθερίας ταύτας τὴν πλήρη ἑξασφάλισιν τῆς δικαστικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὴν μόρφωσιν διοικητικῆς ὑπηρεσίας ὠχυρωμένης κατὰ τῶν φατριαστικῶν ἐπιδράσεων καὶ καταρτιζομένης ἐπὶ τῇ βάσει προσόντων καὶ διαγωνισμοῦ καὶ τῆς ἑξασφαλίσεως κατὰ πάσης αὐθαιρέτου ἀπολύσεως, ἀλλὰ συγχρόνως ἑξασφαλίζοντες τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ ἀτομικὰ ἐν γένει δικαιώματα κατὰ πάσης ὑπερβασίας ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἢ καταχρήσεως ἐκ μέρους τῶν ὀργάνων αὐτῆς· εἰσάγοντες λελογισμένην ἀποκέντρωσιν διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως νομαρχιακῶν συμβουλίων μετὰ εὐρείας δικαιοδοσίας καὶ προσδιορίζοντες ἐπαρκεῖς πόρους ἐκ τῶν δημοσίων προσόδων πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἰδίως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας· *ὀργανοῦντες ὑπὸ Ἑλλήνας ἀξίωματικούς τὴν πολιτοφυλακὴν*, ὅπως καταστήσωμεν δυνατὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν βαθμιαίαν ἀπομάκρυνσιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν διατήρησιν τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ· καθιστῶντες τὸν νόμον κοινὸν πάντων βασιλέα καὶ ἑξασφαλίζοντες τὴν εἰς τὰ κελεύσματα αὐτοῦ ὑποταγὴν ὅχι μόνον τῶν ἀρχομένων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχόντων· θέτοντες τὸν ἀνεύθυνον παράγοντα ὑπεράνω τοῦ κομμα-

τικοῦ ἡμῶν ἀνταγωνισμοῦ. καθιστῶντες δρῶντα καὶ ἐνεργὸν τὸν κοινοβουλευτικὸν ἔλεγχον τῶν κυβερνητικῶν πράξεων διὰ τῆς καθ' ἑκαστον ἔτος συγκλήσεως τῆς βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον, θέλομεν ἐπιτύχει τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν ἀνάπτυξιν τῶν ὕλικῶν καὶ ἡθικῶν δυνάμεων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ θέλομεν ἐξασφαλίσαι τὴν ταχύτεραν καὶ ὁμαλωτέραν πραγματοποίησιν τῆς ἐνώσεως.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόγραμμα τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὁποίου ζητοῦμεν μὲ τὰς ψήφους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Δὲν ἐρχόμεθα νὰ σᾶς ὑποσχεθῶμεν ὠφελήματα προσωπικὰ οὔτε ὠφελήματα ἐπαρχιακά.

Περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Θὰ ἐπεθυμοῦμεν δὲ ἡ συζήτησις πρὸς τοὺς ἀντιπάλους νὰ γίνῃ ἐν ἀντιπαροβολῇ τοῦ προγράμματος τούτου πρὸς τὸ πρόγραμμα αὐτῶν, ἵνα ὁ λαὸς ἐν γνώσει τῆς ἀληθοῦς μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ἀντιθέσεως ἐκφέρῃ τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτοῦ.

Ἄτυχῶς οἱ ἀντίπαλοι ζητοῦν καὶ πάλιν ν' ἀποτρέψουν τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς διαφορᾶς, ἣτις χωρίζει ἡμᾶς καὶ αὐτοὺς, νὰ διαβάλουν δὲ πάλιν τὸν ἀγῶνα τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Διὰ τοῦτο δὲν παύουν κηρύττοντες, ὅτι ὁ ἀγὼν ἡμῶν εἶναι ἀγὼν προσωπικὸς κατὰ τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, τοῦ ὁποίου παριστῶσιν ἡμᾶς ὡς ἐπιδιώκοντας τὴν ἀπομάκρυνσιν.

Εἶναι καὶ τοῦτο, ἀγαπητοὶ φίλοι, νέα συκοφαντία. Τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ δὲν ἐπεξητήσαμεν οὐδὲ κατ' αὐτὸ τὸ δεῦτατον στάδιον τῆς ἐπαναστάσεως. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ νῦν Ὑπατος Ἀρμοστής εἶναι Ἑλληνα, ἐνῶ εἶναι ἄγνωστος ἡ ἐθνικότης τοῦ ἐνδεχομένου διαδόχου αὐτοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ὡς σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν τὴν ἐντεῦθεν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ.

Ἐὰν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τοῦ ἀφορῶντος τὸ πρόσωπον τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, ὑφίσταται διαφωνία τις μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων, καὶ ὑφίσταται τῷ ὄντι τοιαύτη, ἡ διαφωνία αὕτη εἶναι ἄλλη. Ἡμεῖς τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν θέλομεν Ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, ἱστάμενον ὑπεράνω τῶν κομμάτων, κοινὸν Πατέρα πάντων τῶν Πολιτῶν, περιβαλλόμενον διὰ τῆς κοινῆς εὐλαβείας πάντων ἀνεξαιρέτως, καὶ ἀνταποδίδοντα ἴσην πρὸς πάντας ἀγάπην, ἔρεισμα τῶν νόμων, προστάτην τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀδικούντων, ρυθμιστὴν τῆς πολιτικῆς μηχανικῆς, ἔφορον τῶν πολιτικῶν ἀγώνων, ὧν τελικὸν διαιτητὴν θέλομεν τὸν λαόν. Ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν χάριν πολιτικῆς κερδοσκοπίας ζητοῦν νὰ ὑποβιβάξουν αὐτὸν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν κομματικῶν ἀγώνων, παριστῶντες αὐτὸν ἀρχηγὸν ἐνὸς κόμματος καὶ φυσικὰ τοῦ κόμματός των.

Ἡμεῖς εἰς τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου κρίσιν ἡμῶν ἀγόμεθα οὐχὶ ἐκ προσηλώσεως εἰς πρόσωπα, ἀλλ' ἐξ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἂν καὶ ἡμεῖς μόνον εἰς τὸ συμφέρον τοῦτο ἀποβλέπωμεν, ὁ δὲ χαρακτὴρ ἡμῶν εἶναι ἀλλότριος πρὸς πᾶσαν κολακείαν, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα κατὰ τοῦτο οἱ ἀληθεῖς φίλοι τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, ὅσον εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι χεῖριστοι ἐχθροὶ καὶ Αὐτοῦ προσωπικῶς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας ἐν γένει εἶναι οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀληθές, ὅτι διεξάγομεν προσωπικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ, ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἡμῶν στρέφεται κατὰ τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος κυβερνητικοῦ συστήματος καὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀγὼν ἀρχῶν. Ἀπὸ τοὺς ἡγέτας τῶν

κυβερνητικῶν κομμάτων χωρίζει ἡμᾶς βαθύτατον χάσμα. Αὐτοὶ εἶναι ὁπαδοὶ τοῦ σκότους τοῦ δεσποτισμοῦ, ἡμεῖς ποθοῦμεν νὰ ἴδωμεν ἀνατέλλον καὶ παρ' ἡμῖν τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας. Θέλομεν νὰ μεταθέσωμεν τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς δυνάμεως πρὸς τὸν λαϊκὸν παράγοντα. Θέλομεν νὰ πλάσωμεν ὄρους πολιτικοῦ βίου ἀνταποκρινομένου πλειότερον πρὸς τὸν χαρακτηῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν τῶν καλλίστων γνωρισμάτων τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἐμπαθὴς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρως. Θέλομεν οὕτω νὰ σώσωμεν τὸ παρὸν καὶ νὰ ἀσφαλίσωμεν τὸ ἐθνικὸν μέλλον τοῦ τόπου, διαπαιδαγωγοῦντες ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τὸν κρητικὸν λαόν, ὥθιοῦντες αὐτὸν πάσῃ δυνάμει πρὸς τὴν πρόοδον ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ προσωρινοῦ καθετώτος καὶ παρασκευάζοντες οὕτω μέζονα τὴν μετὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ ἤδη ἔχετε καθῆκον ὅσοι ἐγκρίνετε τὸ πρόγραμμα ἡμῶν ὄχι μόνον νὰ προσέλθετε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς εἰς τὰς κάλπας, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνετε ἕως τότε μεταλαμπαδεύται τῶν ἰδεῶν ιούτων πρὸς τοὺς συμπολίτας σας.

Ἄλλὰ μόνον ὑμῶν ὄπλον ἔστω ἡ ἡρεμος συζήτησις καὶ ἡ πειθῶ. Σέβεσθε δὲ τὰς πεποιθήσεις τῶν ἄλλων, ὡς ἀξιοῖτε νὰ σέβωνται καὶ οἱ ἄλλοι τὰς ἰδικὰς σας. Μὴ ἀμφισβητῆτε ποτὲ τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἀντιφρονούντων· ἔχετε δὲ πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ τὸ μέγα μέρος τῶν ἀκολουθούντων τὰς ἀντιπάλους ἰδέας ἐν κολῇ πίστει φρονοῦν, ὅτι ἐξυπηρετοῦνται τὸ συμφέροντο τῆς πατρίδος. Μηδέποτε προκαλεῖτε ἔριδας καὶ προκαλοῦμενοι δὲ τυχὸν δεικνύεσθε διαλλακτικοί, ἀποβλέποντες κυρίως εἰς τὴν ἀδιατάρακτον καὶ ἀναίμακτον διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν, ἥτις εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι θὰ μᾶς ἀσφαλίσῃ τὴν νίκην.

Ἄλλως τε δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ὑπεσχέθησαν ἡμῖν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πλήρη εἰλικρίνειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐκλογῶν πρὸς τοῦτο δὲ Εὐρωπαϊκὰ ἀποσπάσματα θέλουν παρασταθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς εἰς πάντα τὰ ἐκλογικὰ τμήματα. Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἔχομεν καθῆκον καὶ ὑπερῶτον συμφέρον νὰ διεξάγωμεν οὕτω τὸν προεκλογικὸν ἀγῶνα, ὥστε μὴ ἐξαπτομένων τῶν παθῶν νὰ μὴ παραστῇ ἀνάγκη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς νὰ παρέμβουν ἐνεργῶς τὰ Εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα πρὸς κατάπανσιν συγκρούσεων, μὴ κινδυνεύσῃ δὲ νὰ πάθῃ οὔτε εἰς στρατιώτης.

Ἐν τῇ πεποιθήσει περὶ τῆς νίκης, ἥς ἀσφαλὲς προάγγελος εἶναι ἡ ἐνθουσιώδης καὶ ἔξοχος δεξίσις, ἣν παρεσκευάσατε, ἀναφωνῶ. Ζήτω ἡ Ἐνωσις.

Ζήτω ἡ Ἐλευθερία. Ζήτωσαν οἱ κάτοικοι τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Μεραμβέλλου.

Ἀγόρευσις Κωνσταντίνου Φούμῃ

Ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ Νεαπόλεως Μεραμβέλλου, κατὰ τὴν 13]4]1096

Ἀγαπητοὶ Νεαπολῖται, καὶ λοιποὶ κάτοικοι Μεραμβέλλου.

Μετὰ χορᾶς ἐπισκεπτόμεθα καὶ ἐπαναβλέπομεν ὑμᾶς. Διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1897, μετὰ τὴν ἀτυχῇ ἔκβασιν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ ναύαρχοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων προσεκάλεσαν τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἐν στενῷ ἀποκλεισμῷ διατελοῦντας, νὰ δεχθοῦν τὴν ὑπὸ τῶν Κυβερνή-

σεων αὐτῶν προκηρυχθεῖσαν αὐτονομίαν καὶ καταθέσῃ τὰ ὅπλα. Ὁ ἐκ τῶν παρισταμένων ἀξιότιμος συνάδελφος κ. Βενιζέλος καὶ ἐγὼ εἰχομεν τὴν τιμὴν νὰ διατελῶμεν μέλη τῆς διευθυνούσης τὸ στρατόπεδον Ἀκρωτηρίου ἐπαναστατικῆς ἀρχῆς. Ἀπηντήσαμεν εἰς τοὺς ναυάρχους, ὅτι πρὸ παντὸς ἔδει νὰ ἄρῃσι τὸν καθ' ἡμῶν ἀποκλεισμόν καὶ νὰ μᾶς διευκολύνῃσι τὰ μέσα τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν συμπατριωτῶν ἡμῶν συγκοινωνίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ καταρτισμοῦ Ἐπαναστατικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως. ἥτις μόνη ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς περαιτέρω πορείας. Ἡσθανόμεθα βαθύτατα τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως περιμένη ἡ Κρήτη νὰ διευθετήσῃ ἡ Ἑλλὰς τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας ὑποθέσεις της, πρὶν ἢ οἱ Κρητες φροντίσωσι περὶ τῶν κατ' ἰδίαν ὑποθέσεών των. Ἐφρονούμεν, ὅτι θὰ ἦτο ἀτιμωτικὸν νὰ ζητήσωμεν νὰ συνάψωμεν εἰρήνην, ἀφ' οὗ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης παρέσῃ εἰς πόλεμον, κατεπατεῖτο ἔτι ὑπὸ ἐχθροῦ.

Οἱ ναύαρχοι τῶν Δυνάμεων ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν τότε πλοῖον τοῦ διεθνοῦς στόλου, ὅπως περιπλεύσωμεν τὴν Νήσον, τότε δὲ εἰχομεν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶμεν διὰ νὰ σᾶς παρακαλέσωμεν νὰ προβῇτε εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπαρχίας σας διὰ τὴν Ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν. Καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῆς σήμερον, ἀγαπητοὶ συμπολίται, γίνεται εἰς περιστάσεις ἔξ ἴσου σοβαρὰς διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Καὶ σήμερον πρόκειται περὶ ἐκλογῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, κατόπιν καὶ ἄλλιν ἐπαναστάσεως, τῆς λεγομένης τοῦ Θερίσου. Καὶ μόνη ἡ σύγκλησις Συνελεύσεως ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ προηγηθὲν ταύτης καθεστῶς ἀπέβαλε τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεως καὶ ὅτι δημιουργία νέου καθεστῶτος ἐπιδιώκεται. Ἡ μεταβολὴ ἦν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου ἐπιδίωξεν, εἶνε, ὡς γινώσκετε, ἡ ριζικὴ λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἡ Ἐνωσις τῆς Νήσου μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ἡ λύσις αὕτη δυστυχῶς δὲν ἐπετεύχθη, ἀλλ' ἐπετεύχθη τοῦλάχιστον σοβαρὸν γεγονὸς, νὰ προσκληθῇ μὲν ὁ Λαὸς ὅπως ἀσκήσῃ τὸ κυριαρχικὸν αὐτοῦ δικαίωμα ἀποφασίζων περὶ τῆς τύχης του, νὰ τεθῇ δὲ καὶ αὐθις τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ τάπητος. Ἀπόδειξις τούτου καὶ ἡ εἰς Κρήτην ἀποστολή, πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων, διεθνοῦς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπείας, ἀποτελουμένης ὑπὸ διακεκριμένων ἀνδρῶν τὰ ὕπατα τῶν ἀξιωμάτων ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καταλαβόντων.

Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη ἠξίωσε τῆς μεγάλης τιμῆς τοὺς τε συναδέλφους μου καὶ ἐμὲ νὰ ζητήσῃ πληροφορίας παρ' ἡμῶν προφορικῶς τε καὶ ἐγγράφως περὶ τῆς οἰκονομικῆς δημοσιολογικῆς καὶ διοικητικῆς καταστάσεως τῆς Νήσου.

Καὶ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου καὶ ὡς ἐκπροσωποῦντες τὴν ἡνωμένην ἀντιπολίτευσιν καὶ ὡς λαβόντες μέρος εἰς τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν, εἰχομεν λοιπὸν καθήκον νὰ λογοδοτήσωμεν πρὸς τὸν Κρητικὸν λαὸν καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσωμεν σαφῶς τὸ πρόγραμμα ἡμῶν.

Καὶ εἶναι ἀναγκαῖον ἀγαπητοὶ συμπολίται, νὰ σᾶς διαβεβαιώσωμεν, ὅτι τὸ πρόωπιστον τῶν μελημάτων ἡμῶν ἦτο νὰ καταβάλλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως μεταδώσωμεν εἰς τὴν διεθνὴ ἐπιτροπείαν τὴν ἀδιάσειστον πεποίθησιν ἡμῶν, ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ λύσις εἶνε ἡ ἐθνικὴ τῆς Νήσου ἀποκατάστασις. ὅτι τὸ δημιουργηθὲν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων αὐτόνομον καθεστῶς ἦτο θνησιγενὲς καὶ ὅτι ἐκ τῶν προτέρων ἦτο καταδεδικασμένον εἰς θάνατον, ὅτι καὶ οἵαδήποτε ἄλλη προσωρινὴ διευθέτησις τὴν αὐτὴν θὰ ὑποστῇ λίαν ταχέως τύχην· ὅτι ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι τοιαῦτα

νόθα διεθνῇ κατασκευάσματα πίντοτε κατέληξαν εἰς ἀπορρόφησιν ὑπὸ τοῦ πλησιεστέρου γείτονος, ὅταν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν περιέχουσι τοὺς ὅρους αὐτοτελοῦς ὑπάρξεως. Ὁ φυσικὸς νόμος τῆς ἑλξεως ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν διεθνῶν προσώπων, τοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ διεθνῇ ταῦτα πρόσωπα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὁμογενεῖς καὶ ὁμόφρονας πληθυσμοὺς τὴν αὐτὴν ἔχοντας καταγωγὴν, τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, τοὺς αὐτοὺς πόθους τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος.

Ἐφ' ὅσον ἡ Κρήτη δεσμεύεται μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ἔλεγεν ὁ ἀοίδιμος Δηλιγιάννης ἡ Ἑλλὰς θὰ στενάζῃ διὰ τὴν Κρήτην καὶ ἡ Κρήτη διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὸ ταχύτερον ναυάγιον τοῦ καθεστῶτος προσετέθησαν βεβαίως καὶ δευτερεύουσαι ἀφορμαὶ καὶ αἷτια ἐπισπεύσαντα τὴν καταστροφὴν. Εἰς προηγουμένην ἐν Ἱερραπέτρᾳ ἀγόρευσίν μου, ἐξέθηκα, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὰ αἷτια ταῦτα. Θὰ ἐπεθύμουν καὶ ἤδη νὰ ἐνδιατρίψω εἰς ταῦτα· ἀλλ' ἡ κόπωσις ὑμῶν ἐκ τῶν ἀγορεύσεων τῶν προλαλήσαντων συναδέλφων, ἃς τόσῳ προσεκτικῶς παρηκολουθήσατε καὶ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου, ὅπερ διαθέτω, δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπουσιν· οἱ ἀξιότιμοι ἄλλως τε, προλαλήσαντες συνάδελφοι διέτριψαν εἰς τὸ θέμα τοῦτο.

Θὰ περιορισθῶ λοιπόν, ἀπαριθμῶν ἐν γενικότητι, τὰ κύρια αἷτια τοῦ ναυαγίου.

Μεταξὺ τῶν πρώτων τοιούτων καταλέγεται τὸ ἐθνικὸν αἷσθημα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ὁ Κρητικὸς λαὸς ἔχων τοσοῦτον ἀνεπτυγμένον τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ αἷσθημα, ἔχει ἀπανδήσει πλέον διερχόμενος ἀπὸ τόσα προσωρινὰ πολιτεύματα, ὥστε φυσικὴ συνέπεια τῶν προκυπτουσῶν δυσχερειῶν, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν προσωρινῶν τούτων πολιτευμάτων, εἶναι ὅπως, ἀντὶ νὰ προσπαθῇ ὅπως διορθώσῃ τὰ ἀνεπίδεκτα βελτιώσεως, σπεύδῃ πάντοτε πρὸς τὴν ὀριστικὴν λύσιν. **Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου καὶ τὰ κατὰ ταύτην λαβόντα χώραν.**

Ἐννέα μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως, εὐμενῶς αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην σοβαρῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων. Ὁ εὐγενὴς Γάλλος συνταγματάρχης Λουμπάνσκης σὺν τῇ προταθείσῃ ἡμῖν ἀμνηστείᾳ, ἦτο κομιστὴς ἐπισήμων ὑποσχέσεων περὶ τοιούτων μεταρρυθμίσεων· αἱ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως θυσίαι, μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, περιωρίζοντο εἰς τὸν θάνατον ἑνὸς χωροφύλακος καὶ τὸν ἐλαφρὸν τραυματισμὸν δύο ἐτέρων. Ἐὰν σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἡ ἐπίτευξις ἀπλῶς τοιούτων μεταρρυθμίσεων, ἡ ἐπανάστασις θὰ ἦτο λίαν δεικναιολογημένη καταθέτουσα τὰ ὅπλα, ὑπὸ τοιούτους ἱκανοποιητικοὺς ὅρους· ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐπεδίωκε σκοπὸν πολλῶ ὑψηλότερον πολλῶ ἱερώτερον. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν δὲν ἐπιτρέπετο νὰ καταθέσῃ πλέον ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ὑψωθέντα, εἰμὴ ὑπέικουσα εἰς τὴν βίαν. Τὸ μαρτύριον ἡμῶν παρεάθη ἐπὶ ὀκτάμηνον.

Ἡ ἐπανάστασις εὐρέθη πρὸ γεγονότων μαρτυρούντων τὴν ἀπόφασιν τῶν προστατίδων Δυνάμεων νὰ καταβάλωσι ταύτην διὰ τῆς ἐνόπλου βίας καὶ ἐπομένως πρὸ τοῦ φοβεροῦ διλήμματος νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις, ἔξ εὐμενείας τῶν ὁποίων ἡ Νῆσος ἀπεκδέχεται τὴν δικαίωσιν τῶν ἐθνικῶν της πόθων.

Εἰς τοὺς ἐπαναστάτας δὲν ἔλειπε τὸ θάρρος νὰ περιφρονήσωσι τὸν θάνατον, ἀλλ' ἡ συναίσθησις, ὅτι σύγκρουσις αὐτῶν πρὸς τὰ διεθνῇ στρατεύματα θὰ δυσχερὴνιζε μᾶλλον τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, τοὺς ἔπεισε νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα,

οὐχὶ ὅπως ἐγκαλείψωσι τὸ πρόγραμμά των, ἀλλ' ὅπως εἰρηνικῶς συνεχίσωσι τοῦτο μετὰ σύμπαντος τοῦ Κρητικῆς λαοῦ, μετ' αὐτῶν τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων των. Διότι εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως οὐδεὶς Κρῆς διαφωνεῖ, οὐδ' ὑπολείπεται κατὰ τοὺς πόθους. Διότι μόνον ἀνόσιοι δύνανται νὰ παραστήσωσιν, ὡς πρὸς τοῦτο, τὸν Κρητικὸν λαὸν διηρημένον.

Ἔτερον μέγα πρόσκομμα πρὸς λειτουργίαν τοῦ προσωρινοῦ καθεστῶτος εἶνε ἡ οἰκονομικὴ τῆς Νήσου ἀνεπάρκεια. Χώρα μικρά, γεωργικὴ, ὑπὸ ἐπαναστάσεων πολυχρονίων καὶ περιοδικῶν καταστραμμένη, εἰς πρωτογενῇ ἔτι κατάστασιν ὑπὸ ἔποψιν συγκοινωνίας, γεωργίας καὶ βιομηχανίας εὗρισκομένη, κατεδικάσθη νὰ φέρῃ τὰ βάρη καὶ τὴν πολιτέλειαν αὐτοτελοῦς Πολιτείας. Εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον δραχμῶν ἀποδεικνύω, ὅτι ἀνέρχονται τὰ γενικά ἔξοδα τοῦ αὐτονόμου καθεστῶτος ἐν τῇ πρὸς τὴν διεθνῇ ἐπιτροπείαν ἐκθέσει μου. Εἰς πεντακοσίας δὲ περίπου χιλιάδας δραχμῶν ὑπελογίσθη ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς τῆς Νήσου ὑπηρεσίας καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Διεθνoῦς ἐπιτροπείας τὸ ἐτήσιον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Νήσου ἔλλειμμα κατὰ τοὺς μέχρι τοῦδε γενομένους ἀπολογισμούς.

Τὸ ὅτι αἱ Προστατίτιδες Δυνάμεις διετέλουν ἐν γνώσει τῆς οἰκονομικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν κατασκευάσματος ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐντιμοτάτου κυρίου Ἐδουάρδου Λόου κατὰ τὸ ἔτος 1898, μέλους εὐτυχῶς τῆς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1906 Διεθνoῦς ἐπιτροπείας. Ἐν τῶν πρωτοτύπων τῆς ἐκθέσεως ταύτης κατέχω. Ἐκ ταύτης ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ κ. Λόου ἐπληροφόρησεν ἕκτοτε τὰς Δυνάμεις, ὅτι προέβλεπεν ἔλλειμμα μέχρι τοῦ 1903, ἀνερχόμενον εἰς ἑξ ἡμῖς ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ὅτι πρὸς μερικὴν κάλυψιν τοῦ ἔλλειμματος τούτου καὶ πρὸς ἔξοικονόμισιν τῶν μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς αὐτονόμου Κυβερνήσεως ἀπητοῦντο τέσσαρα ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἑξ οὗ καὶ ἡ προκαταβολὴ τοῦ ποσοῦ τούτου ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυνάμεων.

Ἡ Νῆσος κατεδικάσθη νὰ συμμετάσχη τῆς πληρωμῆς καὶ τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ χρέους. Ἡ Νῆσος, μὴ ἀριθμοῦσα οὐδὲ δεκαετὴ πολιτικὸν βίον, βαρύνεται ἤδη διὰ δημοσίου χρέους ἐντόκου πέντε ἑκατομμυρίων καὶ τετρακοσίων χιλιάδων δραχμῶν.

Ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ μέλλον ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι θὰ καταστῇ ἡ Νῆσος οἰκονομικῶς αὐτάρκης ὑπὸ τοὺς νῦν ὅρους. Τὰ προϊόντα αὐτῆς βαρύνονται διὰ βαρέων εἰσαγωγικῶν δασμῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ, ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔποψιν ἡ θέσις τῆς Νήσου εἶνε νῦν χείρων ἢ ἐπὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Δεσποτείας, ὁπότε τὰ προϊόντα αὐτῆς εὗρισκον ἐλευθέραν τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰς ἀπεράντους Ἀσιατικὰς, Ἀφρικανικὰς καὶ Εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ Κρήτη, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, δεσμεύεται, ὡς καὶ ἡ Τουρκία, ὑπὸ τῶν λεγομένων διεθνῶν προσομολογήσεων (Capitalations). Αἱ πέδαι αὗται ἐμποδίζουσιν αὐτὴν νὰ αὐξήσῃ τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη πρὸς προστασίαν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς καὶ αὕξησιν τῶν δημοσίων αὐτῆς προσόδων· αἱ αὗται πέδαι ἐμποδίζουσι τὴν φορολογικὴν ἰσότητα ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου ἐπιτηδεύματος. Ἡ παροῦσα διεθνὴς θέσις τῆς Νήσου διατηρεῖ ἐκκρεμὲς τὸ φαρικὸν ζήτημα ἐπὶ στέρησει τοῦ Δημοσίου τῆς Νήσου πολλῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων φράγκων· ἐμποδίζει δὲ τὴν εἰσπραξίν λιμενικῶν τελῶν καὶ ἐπιτρέπει τὴν λειτουργίαν πολλῶν ξένων ταχυδρομείων ἐπὶ ζημίᾳ τῶν

ἐκ ταχυδρομικῶν δικαιωμάτων προσόδων τοῦ Δημοσίου.

Τοιαῦτά τινα καὶ πολλὰ ἄλλα εἰσὶ τὰ αἷτια, ἅτινα ἐν τῇ πρὸς τὴν διεθνῇ ἐπιτροπείαν ἐκθέσει μου, ἀπαριθμῶ ὡς τὰ κύρια αἷτια τοῦ ναυαγίου τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος.

Εἰς τὰ αἷτια ταῦτα προσετέθη καὶ ἡ νοθεία καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄγαν συντηρητικοῦ καὶ μικρὸν ἀπέχοντος τοῦ ἀπολυταρχικοῦ, πολιτεύματος τῆς Νήσου.

Ἀξιότιμος φίλος μου, συνάδελφος κατὰ τὴν συντακτικὴν τοῦ 1899 Συνέλευσιν, μοῦ ὑπέμνησε σήμερον τὰς παρατηρήσεις, ἃς τότε μοῦ ἔκαμε περὶ μιᾶς διατάξεως τοῦ Συντάγματος ἀποτελούσης μίαν τῶν γῦν τροποποιητέων διατάξεων. Ἐνόμισεν, ὅτι θὰ μοῦ ἔκακοφαίνετο καὶ διὰ τοῦτο τὴν παρατήρησίν του συνώδευσεν μετὰ πολλῆς λεπτότητος. Τοῦ ἀπήντησα, ὅτι δὲν διεπράξαμεν μόνον τοῦτο τὸ σφάλμα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα μεγαλείτερα· ἀλλ' ὅτι ἴδιον ἀληθῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἶναι νὰ ἀνομολογῶσι τὰ σφάλματά των καὶ νὰ σπεύδωσιν εἰς πρώτην ἐυκαιρίαν νὰ τὰ διορθώωσι,

Ἐλλῆνες πολίτευταί, ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, παρεπονέθησαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι τὸ ἄγαν συντηρητικὸν πολίτευμα, ὅπερ συνετάξαμεν δὲν ἔβλαψε μόνον τὴν Κρήτην, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου αἱ αὐταὶ μέθοδοι ἤρξαντο νὰ γίνεταί ἀπόπειρα, ὅπως ἐφαρμασθῶσι. Καὶ εἶχεν εἰς τοῦτο δίκαιον.

Ἀλλὰ διὰ τὴν διάπραξιν τοῦ σφάλματος τούτου ὑπάρχουσι δι' ἡμᾶς ἑλαφρυντικαὶ περιστάσεις. Δὲν ἠδυνάμεθα ἔτι νὰ ἐννοήσωμεν κατὰ βάθος τὰ πλεονεκτήματα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος· ἀπεβλέπομεν δὲ μόνον εἰς τὰ ἀναπόφευκτα αὐτοῦ ἐλαττώματα τὰ διὰ μακρᾶς μόνον ἀσκήσεως αὐτοῦ διορθούμενα. Δὲν ἐγνωρίζομεν πρὸ πάντων, ὅτι τὴν συναλλαγὴν καὶ τὴν διαφθορὰν τῶν ὑπηρεσιῶν ἐννοεῖ πλείότερον ἢ ἐγκαθίδρυσιν δεσποτικοῦ συστήματος καὶ ὅτι θὰ ἐπάσχομεν ἀπὸ τὰ κακὰ ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων χωρὶς νὰ ἀπολαύσωμεν τοῦλάχιστον τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἐνὸς αὐτῶν. Εἶχομεν ὑπ' ὄψιν τὰ γεγονότα τοῦ 1889. Ὁ λαὸς ἐδίψα ἀπὸ ἡσυχίαν καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐπιδοθῇ ὀλοσχερῶς εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτοῦ ἔργα καὶ οὐχὶ εἰς πολιτικούς ἀγῶνας. Ἐμεριμνῶμεν πρὸ παντός, ὅπως διευκολίνωμεν τὴν ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν καὶ ἀποβλέπομεν εἰς τὸ Σύνταγμα ὡς πρὸς ἔργον ἐφήμερον, μόνον σκοπὸν ἔχον τὴν διευκόλυνσιν τῆς μεταβάσεως τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς προσωρινότητος εἰς τὸν λιμένα τῆς πλήρους ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Δυστυχῶς αἱ ἐλπίδες ἡμῶν αὗται ἀπεδείχθησαν φροῦδαι.

Ἀλλὰ τὸ πείραμα ἐκεῖνο δὲν ἀπέβη καθ' ὀλοκληρίαν ἄκαρπον. Ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ ἀπομένει πάντοτε δίδαγμα σοβαρώτατον οὐ μόνον διὰ τὴν Κρήτην ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἐλεύθερον Βασίλειον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν δύναται ἄλλως νὰ κυβερνηθῇ ἢ διὰ τῆς πιστῆς καὶ εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ Πολιτεύματος.

Συμπράξας ἐν τοῖς πρώτοις, πρὸς σύνταξιν τοῦ συντηρητικοῦ ἐκείνου πολιτεύματος ἔχω τὴν συνειδήσιν ἀναπεπαιυμένην, ὅτι ἔπραξα πᾶν ὅ,τι ἀπ' ἐμοῦ ἐξηρτάτο πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ πειράματος ἐκείνου. Καὶ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἔνεκα τῶν διαφόρων περιστάσεων τῆς πατρίδος μου, ρέπων πρὸς τὰς συντηρητικὰς ἰδέας, οὐ μόνον εἰργάσθην κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Πολιτεύματος, ἀλλὰ καὶ εἰλικρινῶς καὶ εὐσυνειδήτως ἐπεδόθην εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ κληθεὶς ὡς ἐν ἐκ τῶν μελλῶν τῆς πρώτης αὐτονόμου Κυβερνήσεως. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε

ἡ ἐπὶ δύο καὶ ἡμισὴ ἔτη ἐν τῇ ἐξουσίᾳ πολιτεία μου. Ἀποσυρθεὶς ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1901 χωρὶς εἰς οὐδεμίαν προσωπικὴν μετὰ τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος νὰ ἔλθω σύγκρουσιν, διέβλεπον ἔκτοτε τὸ ἀφενκτον ναυάγιον τοῦ Πολιτεύματος, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν πρᾶξιν συνείργησα, ὅπως δυσχεράνω τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ μόνον κατὰ τὸ 1904 ἐπανῆλθον εἰς τὸν Πολιτικὸν βίον, ὅπως συμπράξω μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς ἀλλαγὴν τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος, ἀφοῦ πλέον εἶχε βεβαιωθῇ, ὅτι τὸ Πολίτευμα εἶχε ναυαγήσῃ. Ἡ σύμπραξις μου ἐκείνη μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, μακρὰν τοῦ νὰ ἐξωθήσῃ τὰ πράγματα, δύναμαι νὰ καυχηθῶ τοῦναντίον, συνετέλεσε νὰ ἀναβληθῇ τοῦλάχιστον ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ ἔκκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἀλλ' ἡ δυσφορία τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ διὰ τὴν κατάστασιν ὁλονὲν καὶ ἐπετείνετο. Ἀπόδειξις τούτου καὶ τὰ μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπακολούθησαντα πάνδημα συλλαλητήρια. Τὰ συλλαλητήρια ταῦτα ἐπηκολούθησε τὸ ἐτήσιον Ἡγεμονικὸν ταξείδιον. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ τὰ ἀποτυχόντα διαβήματα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, ὅπως μεσολαβήσῃ αὕτη εἰς τὴν κατὰ τι βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, ἡ Ἀντιπολίτευσις ἀπετάθη εἰς τὸν κύριον παράγοντα τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἐν ἰσχύει συστήματος, τὸν ἐξ Ἡρακλείου Πολιτευτὴν κ. Μιχελιδάκην, ἐπικαλουμένη τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ, ὅπως μὴ ἐξωθηθῶσιν εἰς τὰ ἄκρα τὰ πράγματα. Ὁ κ. Μιχελιδάκης ὑπεσχέθη ἐν μέτρῳ τινί, τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ πρὸς ἀλλαγὴν τῶν κυβερνητικῶν μεθόδων, ἀλλ' ἡ ἀντικατάστασις ἐνὸς τῶν Συμβούλων τοῦ Ἡγεμόνος πολιτικῶς πρὸς αὐτὸν ἀντιφερομένου διὰ φίλου αὐτοῦ, τοῦ κ. Ξανθουδίδου, ἔκαμεν τὸν κ. Μιχελιδάκην νὰ ἀνακρούσῃ πρῦμναν καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Χανίων ἀρνηθεὶς καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως προταθεῖσαν αὐτῶν συνέντευξιν. Ἐὰν ὁ κ. Μιχελιδάκης ἐδέχετο τότε νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν μετριωτάτων αἰτημάτων τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, εἰς τὴν κατάργησιν τῶν ἀνελευθέρων καὶ ἀντισυνταγματικῶν ἐκείνων Νόμων περὶ τύπου, εἰς τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὸν λαὸν τοῦ δικαίωματος τοῦ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς Δημοτικοὺς αὐτοῦ ἄρχοντας, εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῶν 10 ἡγεμονικῶν Βουλευτῶν, καὶ τὴν μερικὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος τὸ κατατετριμμένον καθεστῶς θὰ ἦδύνατο ἴσως νὰ φυτοζωήσῃ ἐπὶ διάστημά τι ἀκόμη.

Τὴν ἀποτυχοῦσαν ταύτην ἀπόπειραν ἐπηκολούθησε καὶ ἕτερον ἀτομικὸν μου διάβημα παρὰ τῷ Ἀνωτάτῳ Ἀρχοντι. Πεισισμένος, ὅτι τὸ ἄνευ λόγου τοιαύτας διαστάσεις λαβὼν Βενιζελικὸν λεγόμενον ζήτημα ἠπείλει νὰ στερήσῃ τὸν τὸν τόπον τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἐλευθεριῶν ὥς ταυτισθέντος τοῦ κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου προσωπικοῦ πολέμου πρὸς τὸν πόλεμον τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν καὶ παντὸς ἀντιπολιτευομένου καὶ ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξωθήσῃ μεγάλην μερίδα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ εἰς ἐπανάστασιν, ὥς θεθεῖσαν ἐκτὸς νόμου, παρεκάλεσα τὸν κ. Βενιζέλον, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς λύσεως τοῦ προσωπικοῦ ζητήματος, νὰ θυσιάσῃ τὴν θέσιν του ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του πολιτικῆς μερίδος, νὰ ἀναγνωρισθῇ δὲ ὁ ἀξιώτιμος συμπολίτης ὑμῶν καὶ πρόφῃν πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως κ. Ἰωάν. Σφακιανάκης ὡς Ἡγέτης τῆς ἡνωμένης Ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ κύριος Βενιζέλος καὶ πάντες οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐκ τῶν Ἀντιπολιτευομένων τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν πάννυ προθύμως με ἐξουσιοδότησαν νὰ ὑποβάλω τὴν πρότασιν ταύτην. ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ τὸ διάβημα μου ἐκείνο ἀπέτυχε. Ὑπελείπετο νὰ προει-

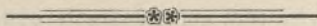
δοποιηθῇ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις περὶ τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἐγκυμονουμένων ἐξ αὐτῆς κινδύνων Ἄλλὰ τίς θὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ αὕτη ἐφάνη ἀνίσχυρος νὰ σώσῃ τὸ σκάφος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ἀπὸ τοῦ κινδύνου; Δὲν ὑπελείπετο λοιπὸν ἢ ἡ ἐπανάστασις, ἥτις καὶ ἐξεργάγη. Καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν τὸ Θέρισον ἀμέσως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἀλλ' εἴμεθα πεπεισμένοι καὶ καυχώμεθα ἐπὶ τούτῳ, ὅτι σὺν τῇ καταπολεμήσει τοῦ δεσποτισμοῦ κατήνεγκε δεινὸν καὶ ἀνίατον τραῦμα κατὰ τῆς προσωρινότητος· ὃ πέλεκευς κατὰ τοῦ δένδρου τοῦ προσωρινοῦ κηδεστώτος βαρὺς ἐπηνέχθη. Μὴ βλέπετε, ὅτι τὰ φύλλα καὶ οἱ κλάδοι αὐτοῦ διατηροῦσιν ἔτι φαινομενικὴν τινα ζωὴν. Ὁ χυμὸς τῆς ζωῆς αὐτῶν διεκόπη· ταχέως δὲ τὸ δένδρον θὰ ξηρανθῇ καὶ φυλλορροήσῃ καὶ ἐκ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ριζῶν αὐτοῦ θὰ βλαστήσῃ ἄλλο αἰώνιον δένδρον, τὸ δένδρον τῆς Ἑθνικῆς τῆς Νήσου ἀποκαταστάσεως. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ ἅς ἀναφωνήσωμεν πάντες.

Ζήτω ἡ Ἐνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ζήτω τὸ Ἔθνος.

Ζήτω ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν Γεώργιος.

Ζήτωσαν αἱ προστάτιδες Δυνάμεις.

ΤΑΜΕΙΟΝ ΣΗΤΕΙΑΣ

Οίκον. Έτος 1931—32

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Ταμείου Σητείας συνέκειτο κατὰ τὸ Οἰκονομικὸν Έτος 1931—32.

1) Ἐξ ἐνὸς Ταμίου μισθοδοτουμένου μηνιαίως μετὰ τῶν ποσοστῶν μὲ Δραχ. 3.660

2) Ἐκ πέντε Εἰσπρακτόρων μισθοδοτουμένων μηνιαίως μετὰ τῶν ποσοστῶν » 9.090

3) Ἐξ ἐνὸς κλητῆρος μὲ μηνιαῖον μίσθον » 800

Ἦτοι αἱ μηνιαῖαι ἀποδοχαὶ τοῦ προσωπικοῦ ἀνέρχονται εἰς Δρ. 13.550

Τὰ κατὰ τὸ ἀνωτέρω Οἶκον. Έτος ἔσοδα καὶ ἔξοδα Προϋπολογισμοῦ παρυσιάζουσι τὴν κάτωθι κίνησιν :

Ε Σ Ο Δ Α				Ε Ξ Ο Δ Α	
Εἶδος Ἑσόδου	Βεβαιωθέντα	Εἰσπραχθέντα	Υπόλοιπα	Υπουργεῖα	Ποσὸν
Ἄμεσοι φόροι	1.940.628 30	1.666.508 35	274.119 95	Οἰκονομικῶν	1.087.363 35
Ἑμμεσοί	1.120.678 50	1.120.678 50		Δικαιοσύνης	145 555 65
Μονοπώλια	10.260	10.260		Ἑσωτερικῶν	33.246 35
Τέλη χαρτοσήμου	810.718 70	808.198 70	2.520	Συγκοινωνίας	559.490 95
Δικαιώματα Κράτους	252.870 25	180.472 20	72.398 05	Παιδείας	2.371.663 55
Υπηρεσίαι ἐνεργοῦμεναι				Γεωργίας	7.652 80
Παρά Κράτους	463.656 48	463.656 40		Υγίεινῆς	21.051 30
Πρόσοδα ἐκ περιουσίας Κράτους	41.646 90	40.192 70	1.454 20	Προνοίας	1.269.493
Διάφορα ἔσοδα	9.137 60	9.137 60		Ἀεροπορίας	595
Συνδρομαὶ κ.λ.π.	90.905 35	55.881 05	35.024 30		5.496.110 95
Ἐπιστροφαὶ χρημάτων	21.166	21.166			
Πρόσθετοι ἐκ Δανείων	72.193 10	72.193 10			
Ἐκτακτὰ ἔσοδα	60.101 45	60.101 45			
Τακτικὰ καὶ Ἐκτακτὰ Β'. Κατηγορίας	3.028	3.028			
	4.896.990 55	4.511.474 05	385.516 50		

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω κατὰ τὸ αὐτὸ Οἶκον. Έτος εἰσπραχθήσαν ἐξ ἔσδων χρήσεως 1930 καὶ προγενεστέρων δραχ. 214.344.30 καὶ ἐπληρώθησαν ὑποχρεώσεις εἰς κεκλεισμένων χρήσεων δραχ. 779.227. Ὅμοιως τῶν χρηματιστικῶν λογαριασμῶν ἡ κίνησις ἀνέρχεται εἰς μὲν τὰ ἔσοδα εἰς δραχ. 9.363.471.70, εἰς δὲ τὰ ἔξοδα εἰς δραχ. 7.112.573.05.

Συνεπῶς τὸ Γενικὸν Σύνολον τῆς κινήσεως τοῦ Ταμείου ἀνῆλθεν ὡς πρὸς μὲν τὰ ἔσοδα εἰς δραχ. 14.089.290.05, ὡς πρὸς δὲ τὰ ἔξοδα δραχ. 13.387.911.—

ΤΑΜΕΙΟΝ ΣΗΤΕΙΑΣ

Οίκον. Έτος 1932—33

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Ταμείου Σητείας συνέκειται κατὰ τὸ Οἰκονομικὸν Έτος 1932—33 :

- 1) Ἐξ ἑνὸς Διευθυντοῦ Ταμείου μισθοδοτουμένου μηνιαίως μετὰ τῶν ποσοστῶν με Δρχ. 3.850
- 2) Ἐξ ἑνὸς Γραμματέως μισθοδοτουμένου μηνιαίως μετὰ ποσοστῶν με » 2.525
- 3) Ἐκ πέντε δημοσίων Εἰσπρακτόρων μισθοδοτουμένων μηνιαίως μετὰ ποσοστῶν με » 10.600
- 4) Ἐξ ἑνὸς κλητῆρος με μηνιαῖον μισθὸν » 800

Ἦτοι αἱ μηνιαῖαι ἀποδοχαὶ τοῦ προσωπικοῦ ἀνέρχονται εἰς Δρχ. 17.775

Τὰ κατὰ τὸ ἀνωτέρω Οἰκονομικὸν Έτος ἔσοδα καὶ ἔξοδα Προϋπολογισμοῦ παρουσιάζουσι τὴν κάτωθι κίνησιν :

Εἶδος Ἑσόδου	Ε Σ Ο Δ Α			Ε Ξ Ο Δ Α	
	Βεβαιωθέντα	Εἰσπραχθέντα	Υπόλοιπα εἰσπρακτέα	Υπουργεῖα	Ποσὸν
Ἀμεσοὶ φόροι	1.847.057 70	1.562.842 85	284.214 85	Οἰκονομικῶν	1.126.618 05
Ἐμμεσοὶ »	1.048.159 65	1.048.159 65		Δικαιοσύνης	148.057 70
Μονοπώλια	47.041 80	47.041 80		Ἑσωτερικῶν	28.928 70
Τέλη χαρτοσήμου	793.407 40	791.598 60	1.808 80	Συγκοινωνίας	627 356 65
Δικαιώματα Κράτους	313.732 40	186.184 80	127.547 60	Παιδείας	2.379.134 75
Υψηλῶς Δημοσ. ἐνεργούμεναι	582.133 50	582.133 50		Υγιεινῆς	4.154 50
Παρὰ Κράτους				Προνοίας	1.233.617 95
Πρόσοδοι ἐκ περιουσίας Κράτους	55.992	50.995	4.897	Ἀεροπορίας	2.525
Διάφορα ἔσοδα	5.719 15	5.719 15			5.550.393 30
Συνδρομαὶ γ.λ.π.	60.258 15	48.677 40	11.580 75		
Ἐπιστροφαὶ χρημάτων	1.401 30	1.401 30			
Πρόσθετοι ἐκ Δανείων	138.018 15	131.726 45	9.291 70		
Ἐκτακτὰ ἔσοδα	8.971 15	8.971 15			
Τακτικὰ Β'. Κατηγορίας	1.500	1.500			
Σύνολον	4.903.392 35	4.466.951 65	436.440 70		

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω, κατὰ τὸ αὐτὸ Οἰκονομικὸν Έτος εἰσπράχθησαν ἐξ ἑσόδων χρήσεως 1931 καὶ προγενεστέρων δραχμαὶ 177.040.70 καὶ ἐπληρώθησαν ὑποχρεώσεις ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων δρχ. 190.393.95.

Ὅμοιως τῶν χρηματιστικῶν λοχαριασμῶν ἡ κίνησις ἀνέρχεται εἰς μὲν τὰ ἔσοδα εἰς δρχ. 13.281.737.50. Εἰς δὲ τὰ ἔξοδα εἰς δρχ. 11.219.921.35.

Συνεπῶς τὸ γενικὸν Σύνολον τῆς κινήσεως τοῦ ταμείου ἀνῆλθεν :

Ὡς πρὸς μὲν τὰ ἔσοδα εἰς δρχ. 17.925.731.85

Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἔξοδα εἰς » 16.960.708.60

ΕΦΟΡΙΑ ΣΗΤΕΙΑΣ Οικονομικά "Ετη 1931—32 και 1932—33

ΠΙΝΑΞ

ἐμφαίνων τὰ παρὰ τῆς Οἰκον. 'Εφορίας Σητείας βεβαιωθέντα ἔσοδα
κατὰ τὰ οἰκον. ἔτη 1931—32 καὶ 1932—33

Αὐξων ἀριθ.	Εἶδος ἐσόδου	Οἰκον. "Ετος 1931—33	Οἰκον. "Ετος 1932—33
		Κύριος Φόρος σὺν δανείῳ	Κύριος φόρος σὺν δανείῳ
1	Φόρος οἰκοδομῶν	232.775	228.914
2	» γαιῶν	14.639	22.131
3	» κινητῶν ἀξιῶν	—	30.943
4	» ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων	25.228	31.000
5	» μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν	44.781	52.192
6	» συνθετικοῦ	1.794	13.118
7	» μεταβιβάσεως ἀκινήτων	81.213	134.569
8	» κληρονομιῶν	290.175	170.345
9	» δωρεῶν καὶ προικῶν	75.276	12.606
10	» αἰγοπροβάτων καὶ χοίρων	117.692	—
11	» σφαζομένων ζώων	—	87.012
12	» ἐπιτηδεύματος	187.501	169.100
13	Τέλη τεχνικῶν καὶ μικτῶν παιγνίων	14.480	15.820
14	» αὐτοκινήτων καὶ ποδηλάτων	5.876	6.924
15	Φόρος δημοσίων θεαμάτων	—	9.932
16	» κέντρων διασκέδασεως	—	988
17	Τέλη χαρτοσήμου	5.184	4.497
18	Πρόστιμα ἐπὶ παραβάσει νόμων	6.070	3.066
19	"Εσοδα διοικήσεως δημ. κτημάτων	5.050	16.520
20	Φόρος αὐτομάτου ὑπερτιμήματος	5.376	—
		1.112.098	1.009.685

ΤΑΜΕΙΟΝ ΕΦΕΔΡΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ ΣΗΤΕΙΑΣ · ΙΕΡΑΠΕΤΡΟΥ

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Β' ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1930

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

*Επιπλά καὶ σκεύη . . .	Δρχ.	25.388,70
*Ἐθνικὴ Τραπεζα . . .	»	1.120. —
*Ἀκίνητα μὴ ἐκποιηθέντα . . .	»	1.029.299. —
Χρεώσται ἐκ μισθωμάτων . . .	»	126.625,20
Μακροπρόθεσμα Δάνεια . . .	»	344.258 10
*Αγορασταὶ ἀκινήτων . . .	»	5.680.178,45
*Ἐκχρεμίσαι ἴσμοι . . .	»	1.932.556,40
*Βραχυπρόθεσμα δάνεια . . .	»	3.733.118,45
*Ἑξόδα ἐγκαταστάσεως . . .	»	9.895,30
Συντήρησις ἀκινήτων . . .	»	37.056,30
Ταμείον . . .	»	20.439,14
	Δρχ.	12.939.934,05
	Δρχ.	12.939.944,05

* Ἀνάλυσις Μερίδος

*Επιπλά καὶ σκεύη 10 % . . .	Δρχ.	2.820,90
Μισθοὶ προσωποῦ . . .	»	112.562,50

Γενικά ἔξοδα (ἀποζημιώσεις,
οδοιπορικά, ἐνοίκια, γρα-
φικά, ταχ/κά, τηλ/κά, φω-
τισμός κ.λ.π.) . . .

46.206,70

Βοηθήματα καὶ ἀρωγαὶ . . .

*Ἑξόδα ἐγκαταστάσεως 10 % . . .

Συντήρησις ἀκινήτων 10 % . . .

Κοινοφελὴ ἔργα . . .

Κέρδη καὶ ζημία. (Διαφορὰ

ἐπὶ πλέον λογιζομένη εἰς α'.

ἐξαμηνίαν ἐπὶ μισθομάτων) . . .

*Υπόλοιπον καθαρὸν κεφα-

λαποιηθὲν . . .

5.072,15

238.754,10

277.966,80

Δρχ.

516.720,90

Ἐν Σητείᾳ 31 Δεκεμβρίου 1930.

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κρατήσεις (Φ. Κ. Π. Μετοχ.	Δρχ.	26.907,10
Ταμ. κ.λ.π.) . . .	»	4.485. —
Ταμεινῆριον . . .	»	126.625,20
Μισθώματα πρὸς εἰσπραξίν . . .	»	12.503.947,95
Κεφάλαιον . . .	»	277.966 80
Προκῆψαν κέρδος καθαρὸν . . .	»	12.781.916,75

Δρχ.

12.939.934 05

Κερδῶν καὶ Ζημιῶν

* Ἀπὸ μισθώματα . . .	Δρχ.	29.700. —
» τόκους . . .	»	487.020,90

Δρχ.

516.720,90

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

(Ὁ πρῶτος καὶ παχύτερος ἀριθμὸς δηλοῖ τὴν σελίδα ὃ δὲ δεύτερος τὸν στίχον).

Ἀλῆ Μπεγάκις	6, 4	Δερμιτζάκης Ἰωσήφ	111,43
Ἀμενταγᾶς Ἀλῆ Μπεγάκις	7,22	Διονύσιος Ἐπίσκοπ. Ρεθύμνης	114,44
Ἀρίφ Ἀγᾶς Ἀνωγιανάκις	11,11	Διβάν-ντεσκερῆς	137,10
Ἀνδρέας Καλοκαιρνὸς	18, 8	Δημογεροντία Σητείας	143,11
Ἀναστ. Ἀραβαντινὸς	43, 8	Διδακτῆρια Ἱεραπέτρας	189, 1
Ἀντώνιος Δεσποτόπουλος	87,11	Δακτυλιᾶς Στειακῆς	236, 1
Ἀπολλόδωρος Μελισσειδης	98, 3	Ἐριφ Ἀγᾶς	6, 4
Ἀδελφότης Πραισὸς	112,11	Ἐλεος	75,24
Ἀρχάται (χωρίον)	113, 2	Ἐβανς	113,22
Ἀρμένιοι »	115, 9	Ἐνθυμήσεις Τοπλοῦ	132, 1
Ἀντώνιος Γιάνναρης	118,25	Ἐγκύκλιος	245,16
Ἀλίδιος	125, 5	Ἐπιθεωρητὴς Σητείας	245,17
Ἀ. Χαιρέτης	136, 5	Ἐφορία Σητείας	227, 2
Ἀνδρέας Πεορτζιβάλης	139,17	Ζαχαρίας Κορνάρου	3, 9
Abraynus Anteron Arminus	140,32	Ζῶτος Κοσμάς	16,35
Ἀναγνώστης Μαριδάκης	144,15	Ζεῦφαρτ Κ.	75,25
Ἀγγελος Σαλούτης	172,41	Ζερβουδάκης Π.	111,42
Ἅγιος Ἰσίδωρος	230,22	Ζῆρος (Χωρίον)	147, 1
Ἀνθιμος Μαρχαντωνάκης	239,24	Ἡράκλειον	10,21
A. Trivan	248, 8	Θεόδωρος Ξενικάκης	36,37
Ἀντώνιος Βορεάδης	264, 2	Θέρισον (χωρίον)	261,13
Βασιλεὺς Μαμούτης	3, 4	Ἰνστιτουτὸν Παστέρ	164, 1
Βιβλία Τοπλοῦ	118, 5	Ἰερά σκεύη	186,21
Βιάννος	230,25	Ἰερά ἄμφια	187,28
Buondelmonti Christof	230,22	Ἰλαρίων Ἐπίσκοπος Σητείας	186, 2
Balbi Nicolò	226,18	Ἰσίδωρος ἅγιος	230,22
Βενιζέλος Ἑλ. 39,33	113, 6, 37, 5	Ἰερεμίας ἡγούμενος	3,8
Βενέρης Δ.	143,39	Καλλίνικος Κόκκινος	17,32
Blanc G.	71,34	Καλλίνικος Ἐπίσκοπος	138, 3
Γαβριήλ Παντόγαλος	4, 2, 225, 1	Κιαμὶλ Ἐφένδης	17,27
Γεωργιάδης Ἰωάννης	43, 6	Κοπανάρης Φ.	37,10
Γιαλυράκης Ἰ.	69, 8	Καλβοκορέσης Λεωνῆς	37,28
Γραμματικάκης Ἑ.	69, 8 109,20	Κανάϊμ	49,17
Γεωργίου Στυλιανὸς	85,34	Κατεχάκης Γ.	67,30
Γριμάνης Γ.	112, 5	Κάμπος μαῦρος (τοποθ.)	110,17
Γιανναράκη Εἰρήνη	116,41	Κοντὸς Ἰωάννης	111,43
Γιαμαλάκις Παπᾶ Γεώργιος	152,14	Καστέλλι Μυλοποτάμου	115,14
Γεροντάκης Ἰωσήφ	175,22	Κετχουδάς	137, 1
Διονυσάδες (νῆσοι)	43,13	Κρητικὸν Συμβούλιον	141,34
Δρανδάκης Κ.	67,32	Κορνιακτὸς Κ.	161,17

Κύριλλος Λούκαρης	225, 11	Καρινόπετρος Ἰ.	164, 34
Καινὼ (πόλις)	191, 42	Προγινωστικόν	9, 21
Καστροὶ Τουρλωτῆς	191, 1	Palasne Dr	67, 13
Κοινοτική διαίρεσις Σητείας	256, 1	Περάκης ἸΕ.	69, 8
Κώδηξ Τοπλοῦ	186, 1	Παπαντωνάκης ἸΕ.	75, 41
Λάστρος	160, 22	Παπᾶ Ἰ. Θαλασσινὸς	111, 3
Λυσίμαχος Καλοκαιρινὸς	17, 38	Πρωτοπαπαδάκης Παλιὸς	111, 41
Λουβοχώρια, Λεπροχώρια	48, 32	Πραισίων ψήφισμα	123, 1
Λεπροκομεῖον Σπιναλόγκας	101, 37	Πορφῦραι	128, 34
Μανουὴλ Μαλαξὸς	4, 1	Περτζιβελιανὰ	139, 33
Μανώλης Γοῆ Καλῆς	6, 6	Πατημὸς Σητείας	143, 11
Μουσταφᾶς Ἀφεντακάκις	6, 24	Πολυχρονίδης Νικ.	153, 1
Μανώλης Μπελιμπαχιάκης	7, 11	Περιοδεῖα πολιτική	261, 13
Μανώλης Θοδορογιαννάκης	7, 13	Πωλογεώργης Χαρ.	265, 1
Μπεκὴρ Πασᾶς	3, 5	Ρικτιβάν	84, 31
Μουσταφᾶς Κουναλάκης	5, 26	Ρώκ	59, 25
Μαργαρίτα	11, 29	Ρύτιον	131, 31
Μετόχιον Μουρ. Θεοτοκοπούλου	13, 27	Σκαραντζίνα	8, 3
Μονὴ ἁγίου Φανουρίου	13, 25	Σουρμπαγᾶς Χατζιμετογλοῦς	7, 26
Μεχμέτ Πουλικάτσης	17, 22	Σφαγὴ Σητείας	16, 30
Μουσᾶς	17, 22	Σεβκὴ πασᾶς	17, 5
Μαλανδρινὸς Χ.	43, 5	Σιαχίνης	17, 22
Μολοκαὶ	65, 39	Σπιναλόγκα	35, 1
Μιχαὴλ Βογιατζῆς	112, 10	Σφακιανάκις Ἰ.	49, 7
Mariani L.	124, 18	Σκαλιὰ (χωρίον)	110, 3
Μελέτιος Τριβιζᾶς	135, 9	Σπανοθοδωρῆς	112, 7
Μελὲκ Βέης	135, 13	Σάββας Σαββάκις	115, 43
Μετζῆδου	132, 35	Σταλῆται	125, 7
Μαριδάκης Ἀναγνώστης	144, 15	Σηταῖται	126, 7
Μιχαηλοῦ κληροδότημα	193, 2	Στῆλαι	130, 11
Μιχαὴλ Λαγουδάκης	237, 6	Σκουλούδης Μιχ.	146, 25
Ντερβιχαγᾶς	7, 23	Sithià cavallaria	251, 1
Νικόλαος Φωτάκης	11, 9	Συντακτικὴ Συνέλευσις	261, 19
Νικολάκις Κρέτας	15, 41	Σεκάς Γιάννης	5, 26
Νικόλ Κάρολος	166, 5	Τιμόθεος Καστριγιαννάκης	17, 30
Νικολοῦδης Ἰ.	68, 11	Τσουδερός Γ.	49, 7
Νεόφυτος Ἐπίσκοπος	138, 22	Τσερμσαῖδ	114, 10
Νεάπολις Μεραμβέλλου	271, 31	Τοπλοῦ Σητείας	226, 20
Ξομπλάρος Ἐμμ.	148, 1	Τοπλοῦ Καινουρίου	137, 25
Οἰκονομίδης Γεώργιος	15, 9	Τραπεζόνδα Σητείας	140, 20
Παπᾶ-Μανώλης	5, 31	Τσαντηράκις Φρ.	152, 2
Παχλιτζανάκης Γεώργιος	6, 6	Trivan A.	248, 8
Πραήμης Ἀφεντακάκης	7, 5	Ταμεῖον Σητείας	285, 1
Πάτερ Χριστίνης	8, 4	Ταμεῖον Ἐφένδρων Σητείας	250, 1

Παρθένιος Σκορδίλης	10, 13	Φρέδο Κρέτας	15, 11
Φιλόπουλος Π.	22, 2	Φουάτ	17, 21
Φωτεινός Γ.	37, 9	Φούμης Κ.	19, 1 195, 3
Φωτιάδης Πασάς	52, 40	Χρυσικόπουλος Ί.	109, 36
Φορμπέν	59, 9	Χατζη Κ. Ίωαννίδης	120, 16
Φουνταλίδης Ή.	112, 26	Χαϊρεδίν Βαρβαρόσας	141, 7
Φονηάς (τοποθεσία)	146, 24	Χαμπίμπε αγάς	141, 8
Φοργκίσκος Λαμπίρης	241, 22	Χοχλακιές,	145, 23
Φιρκάς (τοποθεσία)	172, 29	Χωραφάς	144, 15
Χεριφαγάς Καλουφουζαδές	7, 9	Χασάν Χουλιή	242, 4
		Ψαρουδάκης Γ.	143, 40

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

(Ὁ πρῶτος καὶ παχύτερος ἀριθμὸς δηλοῖ τὴν σελίδα, ὁ δεύτερος καὶ λεπτότερος τὸν στίχον).

6, 21 *Παρασπόλι* γρ. Παρασπόρι. 7, 46 *Μουλιανά* γρ. Μουλιανά. 10, 25 *Καήδια* γρ. Κάν-
δια. 13, 22 *ἀπνθυμίαν* γρ. ἐπιθυμίαν. 16, 22 1913 γρ. 1933. 16, 24 Ί. Ί. *Οἰκονομίδης* γρ.
Γ. Ί. Οἰκονομίδης. 19, 4 1887 γρ. 1878. 10, 15 *Γρα* γρ. Γρά. 25, 4 *Μυσιργιοῦ* γρ. Μισιργιοῦ
25, 8 *Μητάτο* γρ. Μιτάτο. 25, 14 *Γεώργιες* γρ. Γεώργιος. 25, 19 *Κλεισίδι* γρ. Κλησίδι. 32, 3
τὰς γρ. τοὺς. 36, 39 *τὰς* γρ. τοὺς. 37, 39 *Chalmoogra* γρ. Chaulmoogra. 48, 35 1827 γρ.
1927. 49, 17 καὶ 19 *Καναῖν* γρ. Καναῖμ. 65, 39 *Μοροκαί* γρ. Μολοκαί. 65, 41 *Μοροκαί*
γρ. Μολοκαί. 65, 43 *Μοροκαί* γρ. Μολοκαί. 66, 1 *Μοροκαί* γρ. Μολοκαί. 66, 12 *Μορο-*
καί γρ. Μολοκαί. 66, 15 *Μοροκαί* γρ. Μολοκαί. 66, 18 *Μοροκαί* γρ. Μολοκαί. 83, 27
ταῦτη γρ. ταύτης. 83, 42 *Ρραμματεὺς* γρ. Γραμματεὺς. 98, 1 ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου γρ. 24).
108, 48 *ἐγγράφω μας* γρ. ἐγγράφου μας. 113, 8 *Χατζηδάκη* γρ. Χατζηδάκην. 113, 15 *δια-*
τυπώμεναι γρ. διατυπούμεναι. 115, 20 *ὑποψηφίου* γρ. ὑποψηφιου. 123, 8 (ὑποσ.) *Ἐπι-*
θιωρητοῦ γρ. Ἐπιθεωρητοῦ. 123, 8 *βαρυκνίας* γρ. βαρυκοῖας. 123 27 *προσινεγκών* γρ.
προσενεγκόντος. 123, 28 *ιστορικὰς* γρ. ιστορικός. 124, 29 *αὐτοῦ* γρ. αὐτοῦ. 124, 40 *ἀλειάς*
γρ. ἀλειας. 124, 47 *cheabliamo* γρ. che abbiamo. 124, 47 *sottocchi* γρ. sott'occhi. 124,
47 *enuttrattato* γρ. è un trattato. 124, 48 *regardante* γρ. riguardante. 124, 48 *navigazioni*
γρ. navigazione. 125, 1 *αὐτῆς* γρ. αὐτῆς. 125, 4 (ἐπιγρ.) *τοῖς δε* γρ. τοῖςδε. 125, 12, 13
(ἐπιγρ.) *ὁμοσάτω* γρ. ὁμοσάτω. 125, 14 (ἐπιγρ.) *ἔτεος* γρ. ἔτεος. 125, 20 (ἐπιγρ.) *ἅπαντα*
γρ. ἅπαντα. 125, 24 (ἐπιγρ.) *ἐκγογοῖς* γρ. ἐκγόνοις. 125, Β 7 (ἐπιγρ.) *μέν μοι* γρ. μέμ μοι
126, Β 8 (ἐπιγρ.) *μοι* γρ. μοσι. 126, Β 15 (ἐπιγρ.) *τὸ ἔξω* γρ. τὰ ἔξω. 126, Β 16 (ἐπιγρ.)
τῶν χωρῶν γρ. τὰν χωρῶν. 126, Β 17 (ἐπιγρ.) *ἄλλα* γρ. ἄλλα. 126, Β 18 (ἐπιγρ.) *τῶν πό-*
λεων γρ. τῶμ πόλεων. 126, 7 (κειμένου) πρὸ τοῦ μὴ ἀντὶ παρενθέσεως (τίθεται κόμμα.
Μετὰ τὸ πρότερον κόμμα. 126, 9 *ὦμνον* γρ. ὦμνον. 127, 7 ἡ φράσις: ὡς . . . περί-
πτωσις τίθεται ἐντὸς παρενθέσεων. 127, 11 *αὐτῆς* γρ. αὐτῆς. 127, 24 *Πραῖσιοι* γρ. Πραί-
σιοι. 127, 25 *Σαταητῶν* γρ. Σηταητῶν. 127, 28 *gracions* γρ. gracious. 127, 29 *toits* γρ.
to its. 127, 31 *ἐξῆς* γρ. ἐξῆς. 127, 33 *Σατηάτας* γρ. Σηταήτης. 128, 1 (μετὰ τὴν λέξιν
ὁποῖα) πλοῖα. 128, 10 *χρωτιστικοῦ* γρ. χρωστικοῦ. 128, 13 *Ἀλιδίου* γρ. Ἀλιδίου. 128, 14
ἀπὸ γρ. ὑπὸ. 128, 26 *ἄλλα* γρ. ἄλλα. 128 27 *ἱκανοποιητ.* γρ. ἱκανοποιητήκην. 128, 32
ἄλλα γρ. ἄλλα. 129, 10 *δουλοπάρικοι* γρ. δουλοπάροιχοι. 129, 12 *αὐτῶν* γρ. αὐτῶν. 129,
34 *αὐτῆς* γρ. αὐτῆς. 130, 14 *εὐρίσκειται* γρ. εὐρίσκονται. 130, 34 *αὐτῶν* γρ. αὐτῶν. 131, 2
ἐκ γρ. ἐκ. 132, 37 *ῥερεπιωμένον* γρ. ῥρειπωμένον. 134, 11 *Ἰούλιον* γρ. Ἰούνιον. 151, 12
ὕδρόμυλον γρ. ὑδρόμυλον. 152, 3 180 γρ. 1800. 175, 11 *γίνη* γρ. γένη. 175, 33 *στίχων*
γρ. διστίχων. 189, 13 *Μιχελαικίης* γρ. Μιχελινάκης. 192, 37 *συνφυγεῖν* γρ. συμφυγεῖν.
237, 7 *ἱετρός* γρ. ἱατρός. 247, 18 1802 γρ. 1882. 263, 13 *Φουλταλίδου* γρ. Φουνταλίδου.
264, 38 *ὑπῆρξε* γρ. ὑπῆρξεν. 277, 31 *μηχανικῆς* γρ. μηχανῆς. 278, 35 1096 γρ. 1906.
280, 43 ἡ γρ. ἡ. 280, 44 *δυσχέραινε* γρ. ἐδυσχέραινε. 280, 43 *λεγομένην* γρ. λεγομέ-
νων. 281, 38 *capitalations* γρ. capitulations. 281, 43 *εἰσπραξιν* γρ. εἰσπραξίν. 282, 17
ὅπου γρ. ὅπου. 2 2, 18 *εἶχεν* γρ. εἶχον. 282, 29 *διευκολίνουμεν* γρ. διευκολύνουμεν. 283,
24 *αὐτῶν* γρ. αὐτῶν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Β' ΤΟΜΟΥ

Χειρόγραφα Μονῆς Τοπλοῦ	Σελ.	3— 5
» Λάστρου	»	5— 7
Πωλητήριο ἐγγραφον ἔξω Μουλιανῶν	»	7—
Χειρόγραφον Ἐπισκοπῆς Ἱεραπέτρας	»	8— 9
» Ἀγίου Νικολάου Κρήτης	»	9— 10
» Ἡρακλείου Κρήτης	»	10— 11
Στὴ πεφιλημένη μνήμη τῆς Μαρίας μου	»	12— 13
Δομένικος Θεοτοκόπουλος ὑπὸ Γ. Ι. Οἰκονομίδου	»	13— 16
Πῶς προελήφθη ἡ σφαγὴ Σητείας » » »	»	16— 18
Κωνσταντῖνος Φούμης	»	19—
Οἱ ἐν τοῖς πολέμοις 1912—1922 πεσόντες Σητειῶται	»	20— 26
Σχολεῖα Μέσης καὶ Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Παν. Φιλοπούλου, Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ	»	27— 34
Ἡ Σπιναλόγκα	»	35— 36
Ἡ λέπρα ἐν Κρήτῃ	»	37—109
Ἡ σφαγὴ τῶν Σκαλιωτῶν ἐν Σητεῖα	»	110
Χειρόγραφον Μέσα Μουλιανῶν Σητείας	»	110—112
Ἐγκύκλιος τῆς Κρητικῆς Ἀδελφότητος ἡ «Πραισὸς»	»	112
Ἡ Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν 1897 καὶ τὰ ἐν Ἀρ- χάναις συμβάντα	Σελ.	113—122
Ψήφισμα Πραισίων, περὶ μισθώσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Στιλιτῶν ὑπὸ Νικολ. Ι. Παπαδάκη	»	123—131
Σητεία—Μονῆς Τοπλοῦ ἐνθυμήσεις	»	132—135
Ἐγγράφα μεταφραστικοῦ Γραφείου Ἡρακλείου	»	135—137
Σητεία—Μέσα Μουλιανὰ (ἐκ τῶν χειρογράφων Ι. Μ. Θαλασσινοῦ)	»	138—139
Περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπιστολῶν (Α. Πετριβάλου)	»	139—140
Ἡ «Τραπεζόνδα» Σητείας	»	140—141
Ὁ «Πατημὸς τῆς Σητείας» (1828—1829)	»	141—145
Σητεία—Ἡ σφαγὴ τῶν Χοχλακιῶν κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου 1821	»	145—146
Σητεία—Ἡ σφαγὴ τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν θέσιν «Φονηὰ» (κατ' ἀφήγησιν τοῦ Μιχ. Σκουλούδη διασωθεῖσαν ὑπὸ Γεωργίου Κ. Χατζαντωνάκι)	»	146—147
Ἐμμ. Ξομπλάρος (1809)	»	148—150
Ἰωάν. Μακρῆς (1790)	»	150—151
Ὁπλαρχηγοὶ Ἱεράπετρας	»	152
Νικ. Πολυχρονίδης	»	153—157
Ποιμαντορικὴ Ἐγκύκλιος Ἐπισκόπου Πέτρας κ. Διονυσίου	»	158—160
Σητεία—Χειρόγραφα Λάστρου	»	160—161
Κωνσταντῖνος Κορνιακτὸς	»	161—163
Ἡ λέπρα ἐν Κρήτῃ	»	163—172
Τὸ κατέβασμα τῆς σημαίας τοῦ Φιρκᾶ ὑπὸ Ἀγγ. Σαλούτση	»	172—174

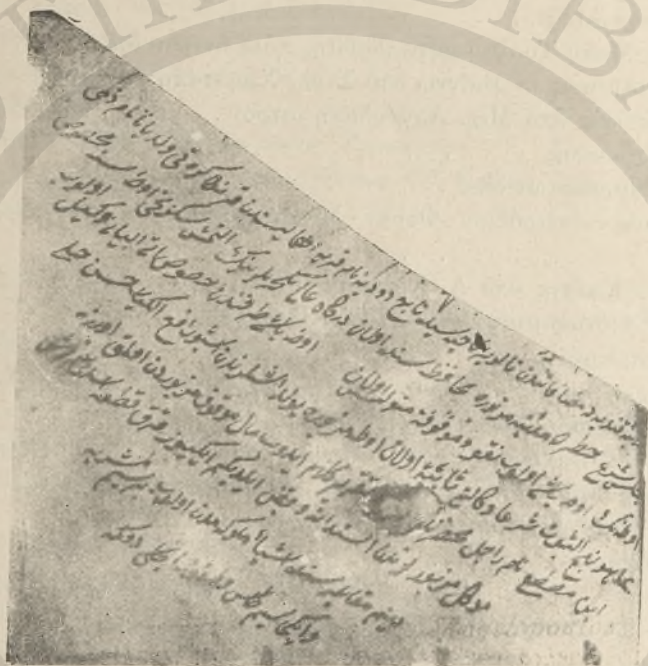
Χαιρετισμὸς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν ἡμέραν τῆς Ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ὑπὸ Ἀγγ. Σαλούτση	» 174—175
Ποίημα Ἰωσήφ Γεροντάκη, ἡγουμένου	» 175—185
Κώδης Τοπλοῦ	» 186—188
Πίναξ τῶν διδασκηρίων τῆς Ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας	» 189—190
Σητεία - Καστρί Τουρλωτῆς	» 191—122
Ἡ λέπρα ἐν Κρήτῃ	» 193—184
Σελίδες τινὲς ἐκ τῶν δραματικωτέρων τῆς συγχρόνου Κρητικῆς Ἱστορίας ὑπὸ Κ. Μ. Φούμη	» 195—224
Γαβριὴλ Παντόγαλος	» 225—226
Ἡ ἐν Σητεία Μονὴ Τοπλοῦ πότε ιδρύθη, πότε ἀνεκαινίσθη	» 227—230
Ἡ Μέση ἐκπαίδευσις ἐν Βιάννῳ ὑπὸ Στυλ. Χρηστάκη καθηγητοῦ	» 230—235
Στειακὲς δακτυλίδες ὑπὸ Μιχ. Λαγουνδάκη ἱατροῦ	» 236—237
† Νικ. Πολυχρονίδης	» 237—239
† Ἀνθιμος Μαρκαντωνάκης	» 239—240
Διὰ τὸ πολεμικὸν ἐπεισόδιον Φουὰτ - Μιαούλη ὑπὸ Ε. Σ. Ἀγγε- λάκη	» 241—244
Δημόσια ἔργα Κρήτης ὑπὸ Λ. Κουτσοπετάλου	» 243—255
Ἐγκύκλιος Ἐπιθεωρητοῦ Σητείας Νικ. Πιμπλῆ	» 245—246
Μητροπολίται Κρήτης μετὰ τὸ 1669	» 247
P. Castrolilaca περὶ Σητείας	» 248—255
Κοινοτικὴ διαίρεσις Σητείας	» 256—259
Δάνεια Ταμείου Ἐφédρων Σητείας - Ἱεραπέτρου	» 260—261
Πολιτικὴ περιοδεία τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐν τῷ Νομῷ Λασηθίου Κρήτης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1906	» 261—295
Ταμεῖον Σητείας	» 285—286
Ἐφορία	» 287
Ἱσολογισμὸς Β'. ἐξαμηνίας 1930 Ταμείου Ἐφédρων Σητείας Ἱε- ραπέτρου	» 288
Πίναξ κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	» 289
Διορθώσεις	» 291

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

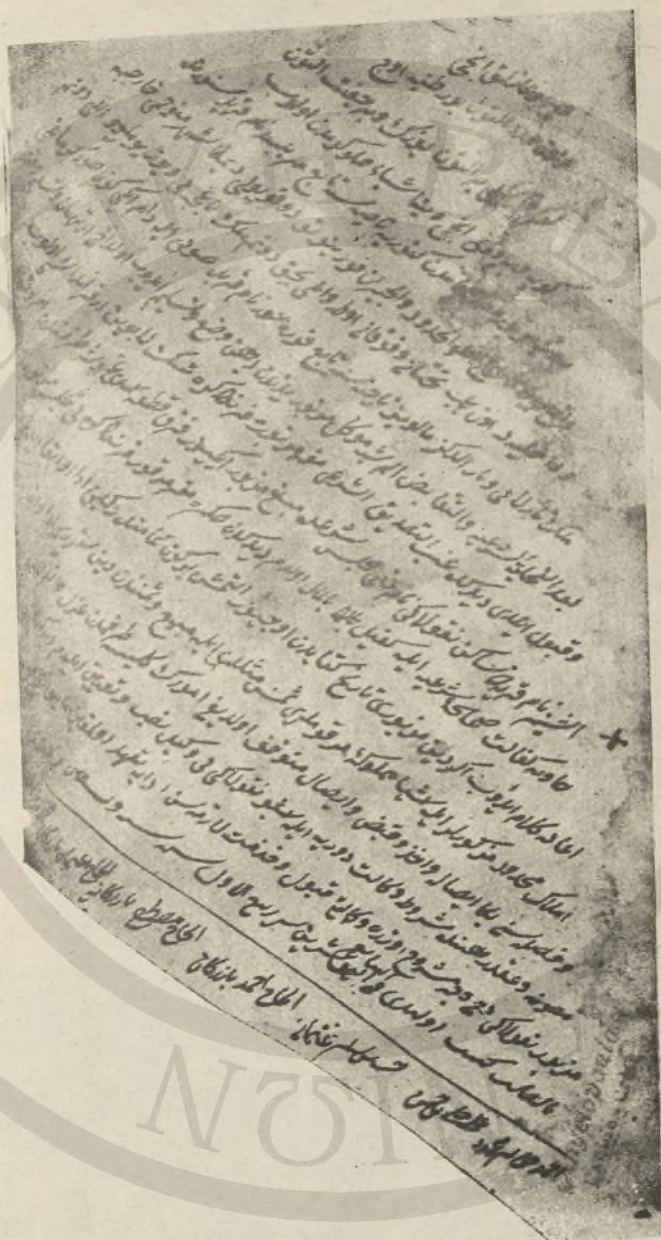
Γ. Ἱ. Οἰκονομίδης	Σελ. 13—16, 26—18
Παναγ. Φιλόπουλος	» 27—34
Νικ. Ἱ. Παπαδάκης	» 124—131
Τρύφων Ἐ. Εὐαγγελίδης	» 161—163
Ἀγγελος Σαλούτσης	» 172—175
Κ. Μ. Φούμης	» 195—224
Στυλ. Χρηστάκης	» 230—235
Μιχ. Λαγουνδάκης	» 236—237
Ἐμμ. Σ. Ἀγγελάκης	» 241—244
Λ. Κουτσοπέταλος	» 244—245
Ν. Πιμπλῆς	» 245—246

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τοῦ Β'. Τόμου τοῦ ΜΥΣΩΝΟΣ

Ἡ ἀνωτέρω φωτοτυπία εἶναι τὸ κείμενον ἐγγράφου λίαν διαφωτιστικοῦ διὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν Θεοτοκοπούλων, ἐξ ἧς ὡς γνωστὸν προῆλθεν ὁ μέγας Κρής ζωγράφος τοῦ Τολέδου Γκρέκο (βλέπε σελ. Μύσωνος Β'. τόμου 16—16). Ἐν τῇ γενομένη τὸ πρῶτον μεταφράσει ὑπὸ τοῦ κ. Οἰκονομίδου προκειμένου περὶ τοῦ ἀμφιθαλοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Φρέδο Κρέτα Νικολάκι ἀνεφέρετο, ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος προήρχετο ἐκ Σητείας. Κατόπιν ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνδεκατοῦ στίχου διὰ σταυροῦ σημειουμένη λέξις μετεφράσθη Ἀσίταις. Ἐν τούτοις ἄλλοι ἀναγινώσκουν τὴν ἰδίαν λέξιν Ichinè=ἴσως Σκηναῖς.

(B', σελ. 13—16).

Λεπροὶ τῆς Σπιναλόγκας ἡσχόντες διαφόρους μορφάς τοῦ νοσήματος.

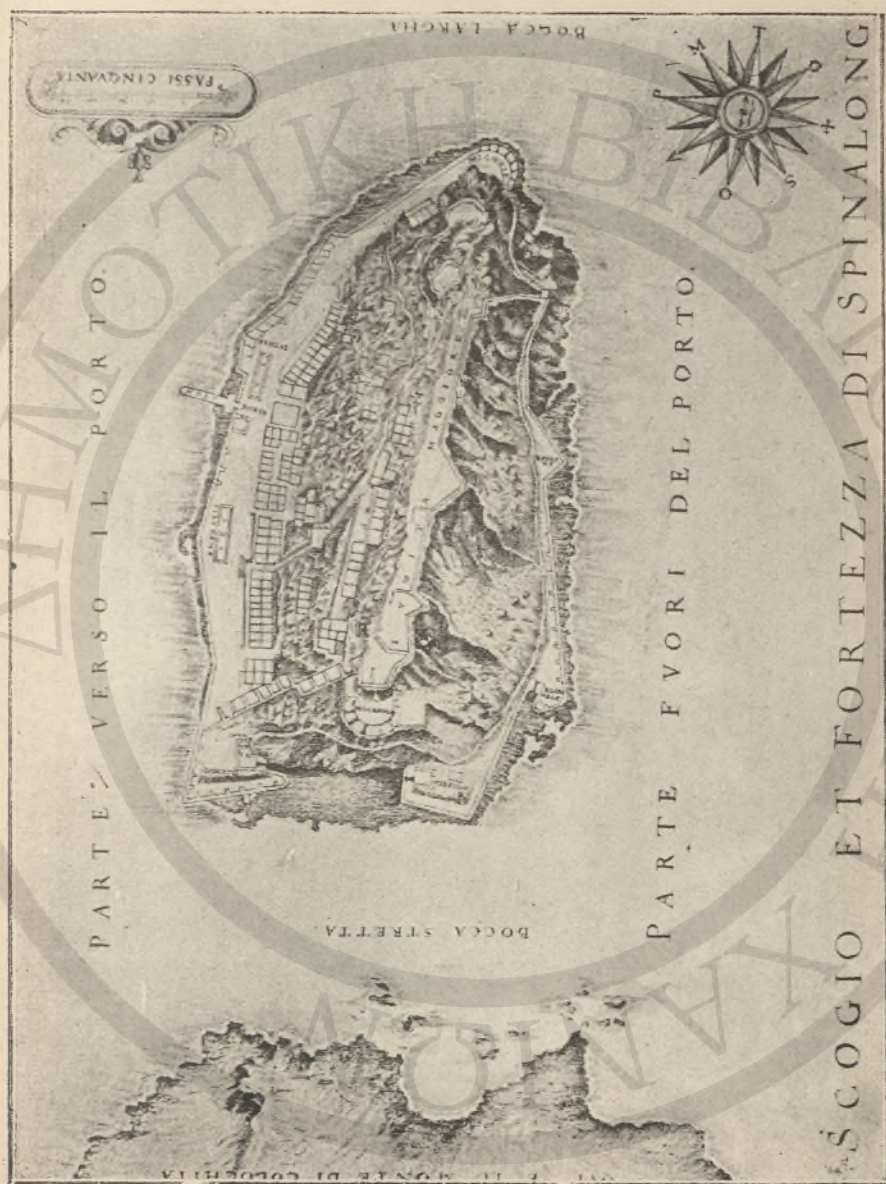
Ἡ ἐκ Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Διονυσάδων (1919).
(Βλ. σελ. 43).

Ἡ ἐπιτροπή τῶν καθηγητῶν ἐπὶ τῆς «Ἀεγολίδος», ἣτις μετέφερον αὐτοὺς ἐκ Πειραιῶς εἰς Σπιναλόγαν καὶ Λιονουάδες Σητείας (1919).

Ἑνετικός Χάρτης τῆς νηίδος Σπινολόγγας, τῆς Χερσονήσου καὶ τῆς ἐναντι ἀκτῆς.

Κάτοψις τοῦ φρουρίου τῆς Σπινολόγκας ἐπὶ Ἐνετών.

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

ἡμεῖς: 165:

Allegretto

[illegible]

(Bλ, σελ, 236 — 237).

Εἰδῶλια Μινωϊκὰ μετὰ κεφαλῆς Ἀχαϊδῆς, εὐρεθέντα ἔκτος τῆς σημερινῆς κομποδόλεως
Σητείας, εἰς τὸ κτῆμα Ἰωσήφ Πλοκιοτάκη.

Νησίς Μόχλου ἢ ὀρθότερον Μούφλου. 1) Ἐκκλησία Ἀγίου Νικολάου. 2) Μέρος τῶν μεγαλυτέρων ἀνασκαφῶν. 3) Νεκροταφεῖον Μινωϊκόν. 4) Νέος συνοικισμός.

Κάτοικοι Μόχλου καὶ ἐκ τῶν πλησιοχώρων χωρίων καθαρίζοντες καὶ ἰσοπεδώνοντες τὸν πρὸ τῆς ἐκκλησίας γῶρον πρὸς δενδροφύτευσιν αὐτοῦ (1930).

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀδελφότητος Πραῖσος (1953).